

Liturgijska oprema kaptolskih crkava otoka Krka u zapisniku pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine

Ciković, Danijel

Doctoral thesis / Disertacija

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:496836>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-31**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZADRU

POSLIJEDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ
HUMANISTIČKE ZNANOSTI

Danijel Ciković

**LITURGIJSKA OPREMA KAPTOLSKIH
CRKAVA OTOKA KRKA U ZAPISNIKU
PASTORALNE VIZITACIJE BISKUPA
STEFANA DAVIDA IZ 1685. GODINE**

Doktorski rad

Zadar, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZADRU
POSLIJEDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ
HUMANISTIČKE ZNANOSTI

Danijel Ciković

**LITURGIJSKA OPREMA KAPTOLSKIH
CRKAVA OTOKA KRKA U ZAPISNIKU
PASTORALNE VIZITACIJE BISKUPA
STEFANA DAVIDA IZ 1685. GODINE**

Doktorski rad

Mentorica

Dr. sc. Nina Kudiš, red. prof.

Komentor

Dr. sc. Emil Hilje, red. prof.

Zadar, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZADRU

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

I. Autor i studij

Ime i prezime: Danijel Ciković

Naziv studijskog programa: Poslijediplomski doktorski studij Humanističke znanosti

Mentorica: prof. dr. sc. Nina Kudiš

Komentor: prof. dr. sc. Emil Hilje

Datum obrane: 10. srpnja 2018.

Znanstveno područje i polje u kojem je postignut doktorat znanosti: Humanističke znanosti,
Povijest umjetnosti

II. Doktorski rad

Naslov: Liturgijska oprema kaptolskih crkava otoka Krka u zapisniku pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine

UDK oznaka: 726:27-523.42(497.5 Krk)"16"

Broj stranica: 631

Broj slika/grafičkih prikaza/tablica: 195/0/8

Broj bilježaka: 801

Broj korištenih bibliografskih jedinica i izvora: 393

Broj priloga: 31

Jezik rada: hrvatski jezik

III. Stručna povjerenstva

Stručno povjerenstvo za ocjenu dokorskog rada:

1. prof. dr. sc. Ivana Prijatelj-Pavičić, predsjednica
2. prof. dr. sc. Nina Kudiš, članica
3. dr. sc. Danko Zelić, znanstveni savjetnik, član

Stručno povjerenstvo za obranu dokorskog rada:

1. dr. sc. Danko Zelić, znanstveni savjetnik, predsjednik
2. prof. dr. sc. Nina Kudiš, članica
3. prof. dr. sc. Ivana Prijatelj-Pavičić, članica

UNIVERSITY OF ZADAR

BASIC DOCUMENTATION CARD

I. Author and study

Name and surname: Danijel Ciković

Name of the study programme: Postgraduate University Study in Humanities

Mentor: Professor Nina Kudiš, PhD

Co-mentor: Professor Emil Hilje, PhD

Date of the defence: 10 July 2018

Scientific area and field in which the PhD is obtained: Humanities, History of Art

II. Doctoral dissertation

Title: Liturgical Furnishings of Capitular Churches on the Island of Krk in the Manuscript of Pastoral Visit (1685) by Bishop Stefano David

UDC mark: 726:27-523.42(497.5 Krk)"16"

Number of pages: 631

Number of pictures/graphical representations/tables: 195/0/8

Number of notes: 801

Number of used bibliographic units and sources: 393

Number of appendices: 31

Language of the doctoral dissertation: Croatian

III. Expert committees

Expert committee for the evaluation of the doctoral dissertation:

1. Professor Ivana Prijatelj-Pavičić, PhD, chair
2. Professor Nina Kudiš, PhD, member
3. Scientific Advisor Danko Zelić, PhD, member

Expert committee for the defence of the doctoral dissertation:

1. Scientific Advisor Danko Zelić, PhD, chair
2. Professor Nina Kudiš, PhD, member
3. Professor Ivana Prijatelj-Pavičić, PhD, member

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Danijel Ciković**, ovime izjavljujem da je moj **doktorski** rad pod naslovom **Liturgijska oprema kaptolskih crkava otoka Krka u zapisniku pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 10. srpnja 2018.

Trovò molte Pianete di veluto, et Damasco in forma antica fatte con spesa grande, ancora molto buone, da che si vede che anticamente era più amore et carità nelli Verbenchiani, che non è adesso verso la Chiesa di Dio.

Krčki biskup Stefano David, 10. srpnja 1685.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	4
2. Tema, cilj i metode istraživanja.....	8
3. Struktura rada.....	12
4. Pregled dosadašnjih istraživanja.....	17
5. Prostorni i vremenski okvir.....	28
6. Reforma katoličke Crkve nakon Tridentskog sabora i sakralna umjetnost.....	34
6.1. Tridentski sabor i smjernice o sakralnoj umjetnosti.....	35
6.2. <i>Instructiones fabricae et suppellectilis ecclesiasticae</i> Karla Boromejskog.....	40
6.3. Vizitacije i njihova uloga u posttridentskoj obnovi.....	44
6.4. Zapisnici vizitacija kao izvor za povijest umjetnosti.....	47
7. Zapisnici vizitacija Krčke biskupije.....	52
7.1. Zapisnici apostolskih vizitacija.....	53
7.2. Zapisnici pastoralnih vizitacija.....	56
7.2.1. Zapisnik pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine.....	59
8. Liturgijska oprema kaptolskih crkava otoka Krka u zapisniku pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine.....	70
8.1. Katedrala Uznesenja Marijina u Krku: pregled arhitektonskog razvoja.....	71
8.1.1. Liturgijska oprema.....	72
8.1.2. Ilustracije.....	166
8.2. Župna crkva Uznesenja Marijina u Omišlju: pregled arhitektonskog razvoja.....	200
8.2.1. Liturgijska oprema.....	201
8.2.2. Ilustracije.....	232
8.3. Župna crkva sv. Ivana Krstitelja u Baški: pregled arhitektonskog razvoja.....	252
8.3.1. Liturgijska oprema.....	252
8.3.2. Ilustracije.....	272
8.4. Župna crkva Uznesenja Marijina u Vrbniku: pregled arhitektonskog razvoja.....	277
8.4.1. Liturgijska oprema.....	278
8.4.2. Ilustracije.....	313
8.5. Župna crkva sv. Stjepana u Dobrinju: pregled arhitektonskog razvoja.....	320
8.5.1. Liturgijska oprema.....	320
8.5.2. Ilustracije.....	349

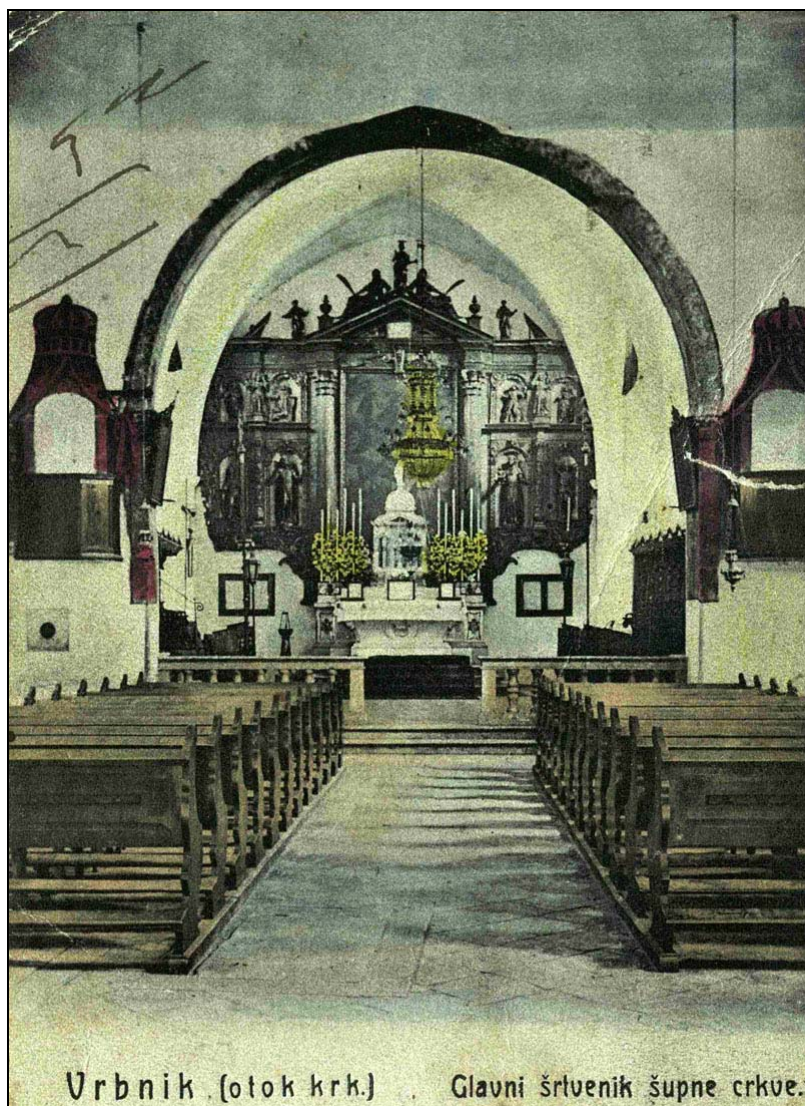
8.6. Župna crkva sv. Apolinara u Dubašnici: pregled arhitektonskog razvoja	357
8.6.1. Liturgijska oprema	358
8.6.2. Ilustracije	375
8.7. Župna crkva sv. Kuzme i Damjana u Poljicama: pregled arhitektonskog razvoja	379
8.7.1. Liturgijska oprema	379
8.7.2. Ilustracije	392
9. Pregled i analiza podataka o liturgijskoj opremi	399
9.1. Oltari i oltarni retabli	400
9.1.1. Ikonografija	400
9.1.2. Tipologija i stil	404
9.1.3. Materijal i autori	412
9.1.4. Patronat	417
9.2. Relikvije	425
9.3. Liturgijsko posuđe	431
9.4. Liturgijsko ruho i paramenti	450
9.5. Ostala liturgijska oprema	462
9.6. Odredbe vizitatora	471
9.7. Donatori i naručitelji	474
9.7.1. Biskup Giovanni della Torre (1589. – 1623.)	482
10. Zaključak	495
11. Prilozi	504
12. Popis arhivskih izvora i literature	553
13. Sažetak / Summary	603
14. Ključne riječi / Key words	608
15. Popis ilustracija	610
16. Životopis	628

1. Uvod

Unatoč brojnim znanstvenim doprinosima nekolicine povjesničara umjetnosti proteklih desetljeća, prvenstveno Marijana Bradanovića, Višnje Bralić, Miljenka Jurkovića, Nine Kudiš i Damira Tulića, sakralna umjetnička baština kvarnerskih otoka još uvijek je jedna od najslabije istraženih cjelina na istočnoj obali Jadrana. Kvarnerski otoci oduvijek su predstavljali poveznicu između dviju većih i geografski jasno zaokruženih regija – Istre i Dalmacije. Zbog niza okolnosti, sakralna umjetnička baština triju povijesnih kvarnerskih biskupija s centrima u Krku, Osoru i Rabu često je bila dijelom opsežnijih znanstvenih istraživanja i sinteza, ali s fokusom na primjerima iz spomenutih dviju regija. Ne iznenađuje, stoga, da je za kvarnerske biskupije vjerojatno više no igdje na priobalnom području Republike Hrvatske uočljiv nedostatak tematskih kataloga. Međutim, čini se da su sustavna istraživanja koja bi za cilj imala stvaranje kataloga kvarnerskih umjetnina te njihovu (re)valorizaciju u kontekstu jadranske umjetničke baštine intenzivirana u proteklih petnaestak godina, pa je za očekivati i veći broj znanstveno relevantnih publikacija.

Od triju povijesnih otočnih biskupija za cjelovitu sliku sakralne baštine Kvarnera, pogotovo one iz razdoblja ranog novog vijeka, zasigurno je najvažnije područje nekadašnje Krčke biskupije, koja je do crkvene administrativne reforme 1828. godine obuhvaćala otok Krk te tri manja otoka, Plavnik, Prvić i Sveti Marko. Riječ je, naime, o jadranskom otoku s najviše naselja urbanog karaktera te brojnim manjim selima, posredno i brojnim sakralnim objektima, kao i nizom samostanskih sklopova. Većina otočnih crkava, od kojih mnoge datiraju iz razdoblja srednjeg vijeka, vjerojatno pod utjecajem obnove katedrale u vrijeme episkopata biskupa Pietra Antonija Zuccherija (1739. – 1778.), u 18. stoljeću opremljena je novom liturgijskom opremom u najvećoj mjeri regionalno ograničenih umjetničkih dosega, uglavnom sačuvanom do danas. Obnova crkava i njihovih inventara nastavljena je tijekom 19. i 20. stoljeća u skladu s prevladavajućim tendencijama purifikacije, zaključno s krajem 70-ih godina prošlog stoljeća, do kada su odluke Drugog vatikanskog sabora (1962. – 1965.) o

pojednostavljenoj liturgiji uglavnom bile implementirane (Sl. 1). Liturgijska oprema što je prethodila baroknoj tijekom stoljeća većim je dijelom nepovratno izgubljena. Međutim, pažljivim uvidom u inventare crkava i, prvenstveno, na osnovi arhivskih istraživanja, moguće je učiniti relativno pouzdanu rekonstrukciju izgleda interijera najznačajnijih kaptolskih crkava i njihove kasnosrednjovjekovne, renesansne i kasnorenesansne liturgijske opreme.

Sl. 1

Jedan od najvažnijih arhivskih izvora za istraživanje ranonovovjekovne liturgijske opreme, ali i ostalih aspekata crkvene povijesti, predstavljaju zapisnici pastoralnih vizitacija, pretežno sastavljeni nakon Tridentskog sabora (1545. – 1563.).¹ U slučaju otoka Krka za

¹ O zapisnicima pastoralnih vizitacija kao povijesnom izvoru vidjeti: ALEXANDRA OSTERTAGOVÁ, Kanonické vizitácie ako historický prameň, u: *Kanonické vizitácie po Tridentskom koncile*, (ur.) C. Hišem i dr.,

povjesničare umjetnosti najvrijedniji je zapisnik pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine. Sretna je, naime, okolnost da je biskup David, u usporedbi s ostalim krčkim biskupima, kao uostalom i većinom biskupa, primjerice porečkima, bio sklon detaljnom opisivanju oltara i ostale opreme.² Zapisnik njegove vizitacije svojevrstan je katalog liturgijske opreme otočnih crkava u podmakloj fazi posttridentske obnove, a prije nabave baroknog inventara. Od niza novih podataka i zaključaka prezentiranih u disertaciji moguće je izdvojiti jedan kao uvodni primjer. Iz opsežnog Davidova dokumenta, koji predstavlja temelj ovog doktorskog rada, doznaje se, tako, da su gotovo sigurno svi oltarni retabli u sedam kaptolskih crkava bili izrađeni od drva, s oslikanim ili drvorezbaranim oltarnim palama.³ Ne treba sumnjati da su najvećim dijelom, poput paradigmatškog primjera Santa Croceova poliptiha iz franjevačke crkve na Košljunu (1535.) ili Campsina poliptiha iz kapele sv. Mihovila arkandela u Baški (1514.), ali i ostale liturgijske opreme u perifernim sredinama Mletačke Republike, bili venecijanske provenijencije. Posebnu pak vrijednost predstavljaju podaci iz zapisnika o donatorima i naručiteljima umjetnina, što ih je biskup ponekad doznavao usmenom predajom, od najstarijih kanonika u pratnji.

Košice, 2007., 5-10; CECILIA NUBOLA, L'importanza delle visite pastorali dal punto di vista storico, u: *Ammentu – Bollettino Storico, Archivistico e Consolare del Mediterraneo*, 2 (2012.), 139-147.

² Za potrebe izrade ove doktorske disertacije, točnije za usporedbu, osim onih Krčke i manjim dijelom Osorske, pregledani su svi zapisnici pastoralnih vizitacija nekadašnje Porečke biskupije, pohranjeni u Biskupijskom arhivu u Poreču. Riječ je o čak 29 uglavnom jako dobro očuvanih i opsežnih zapisnika vizitacija, nastajalih tijekom 17. i 18. stoljeća. Zapisnici pastoralnih vizitacija porečkih biskupa nesumnjivo predstavljaju dragocjen izvor podataka za istraživanja ranonovovjekovne povijesti Istre, no zbog vrlo šturih opisa crkava i najčešće tek taksativno popisanih oltara i liturgijske opreme za povjesnoumjetnička istraživanja nisu od značajnije koristi. Za zapisnike vizitacija porečkih biskupa vidjeti: JAKOV JELINČIĆ – ELENA ULJANČIĆ VEKIĆ, Popis lokaliteta pastoralnih vizitacija porečkih biskupa u 17. i 18. stoljeću, u: *Vjesnik Istarskog arhiva*, Vol. 8-10 (2007.), 107-174.

³ Za primjer korištenja zapisnika pastoralnih vizitacija u istraživanju drvene skulpture vidjeti: MAURO SALIS, Scultura lignea della Diocesi di Cagliari dagli inventari delle visite pastorali, u: *Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia dell'Università di Cagliari*, n. s. XXVI (2008.), 143-159.

2. Tema, cilj i metode istraživanja

Zapisnici pastoralnih vizitacija Krčke biskupije odavno su prepoznati kao vrlo vrijedan izvor za povijesna istraživanja, ali dosad nisu bili predmetom sustavnog istraživanja povjesničara umjetnosti. Oni koji su nastajali u razdoblju od 16. do početka 19. stoljeća geografski obuhvaćaju samo otok Krk, tada pod vlašću Mletačke Republike, što jasno definira područje istraživanja. Zapisnik pastoralne vizitacije krčkog biskupa Stefana Davida (1684. – 1687.) iz 1685. godine, zbog niza podataka i opsežnih opisa te relativno dobrog stanja očuvanosti rukopisa, jedan je od uopće najznačajnijih dokumenata iz 17. stoljeća za otok Krk, te predstavlja najvrijedniji arhivski izvor za sustavno istraživanje otočne sakralne baštine. Tema doktorskog rada liturgijska je oprema kaptolskih crkava tadašnje Krčke biskupije što je zabilježena u deskriptivno pisanom Davidovu zapisniku. Riječ je o sedam povijesno najvažnijih, za pretpostaviti je tada i najraskošnije opremljenih, župnih crkava u kaštelima Baška, Dobrinj, Dubašnica, Omišalj, Poljica i Vrbnik te o katedrali u gradu Krku, ujedno sjedištima kaptola. Predmet istraživanja njihova je liturgijska oprema s fokusom na, u pravilu najdetaljnije opisane, drvene i(li) oslikane oltarne retable, odnosno poliptihe i pale, no uključuje i liturgijsko posuđe, ruho i paramente te ostalu liturgijsku opremu, poput relikvijara, popisano u zapisniku biskupa Davida.

Cilj je ovog doktorskog rada na osnovi prvenstveno podataka iz Davidova zapisnika, ali i drugih arhivskih izvora, učiniti rekonstrukciju izgleda interijera, točnije liturgijske opreme sedam najvažnijih, kaptolskih crkava otoka Krka potkraj 17. stoljeća. Polazna pretpostavka je da su crkve u Krčkoj biskupiji krajem 16. i u prvoj polovini 17. stoljeća, uslijed liturgijskih reformi Tridentskog sabora, doživjele znatne promjene liturgijske opreme te bile opremljene brojnim novim oltarima i palama. S ciljem uvida u dinamiku nabave nove opreme, stanje je uspoređeno s podacima iz zapisnika apostolskih vizitacija Agostina Valiera iz 1579., sastavljenom svega 16 godina nakon završetka sabora, i onima dosad neobjavljenim Ottaviana Garzadorija iz 1625. godine. Od ostalih korištenih arhivskih dokumenata treba istaknuti

zapisnik pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea (1653. – 1660.) iz 1659. godine i Krčki katastik (*Catastico di Veglia*), što ga je oko 1730. godine sastavio odvjetnik Benedetto Balbi. Jednako deskriptivno pisani Georgiceov zapisnik korišten je kao nadopuna prilikom istraživanja oltarnih pala u katedrali, koje, uz izuzetak na dvama oltarima, biskup David nije opisao. Balbijevi opisi oltara predstavljaju, pak, djelomični nadomjestak za većim dijelom izgubljen, a preostalim manjim dijelom gotovo potpuno nečitljiv, Davidov zapisnik vizitacije župne crkve u Poljicama, a s ciljem zaokruživanja cjeline rekonstrukcije izgleda svih sedam kaptolskih crkava.

Naglasak u znanstvenom doprinosu stavljen je na kontekstualizaciju nabave i praksu naručivanja liturgijske opreme u okviru posttridentske obnove te, jednako važno, lokalne tradicije. Osim na pitanja izvornog izgleda, ubikacije i datacije, u manjoj mjeri i atribucije, posebna je pažnja u istraživanju, stoga, bila usmjerena na nemali broj zabilježenih donatora i naručitelja. Terenskim istraživanjem i usporedbom današnjeg stanja s opisima iz zapisnika vizitacije, obrađeni su i analizirani preostali sačuvani primjeri liturgijske opreme što ih navodi biskup David. Dio umjetnina dosad je stručnoj javnosti bio vrlo slabo poznat ili potpuno nepoznat, a povjesnoumjetničkim vrednovanjem u ovom doktorskom radu uključuje ih se u pripadajuće kataloge.

Osnovu doktorskog rada čini sustavan prikaz liturgijske opreme u sedam najvažnijih otočnih crkava 1685. godine, koji uključuje transkripciju i sistematizaciju podataka iz Davidove vizitacije i ostalih arhivskih izvora. Pritom je primjenjivana međunarodno prihvaćena metodologija i terminologija prikladna za istraživanje arhivske građe te ranonovovjekovne umjetnosti. Riječ je o modelima transkripcije relevantnih arhivskih dokumenata te komparativne analize, dok se u metodološkom smislu rad oslanja na sljedeće naslove: GILES ROBERT MORGAN KNOX, *Church Decoration and the Politics of Reform in Late-Sixteenth and Early-Seventeenth-Century Bergamo*, Department of History of Art,

University of Toronto, disertacija, 1999; NINA KUDIŠ BURIĆ – NENAD LABUS, *Dalle parti arciducali e sotto San Marco: Visite arciducali fatte del anno 1658 et venete 1659 / U kraljevskim stranama i pod Svetim Markom: Vizitacije u pulskoj biskupiji na austrijskom i mletačkom području godine 1658. i 1659.*, Rijeka, 2003; ANA LAVRIČ, *Ljubljanska škofija v vizitacijah 17. stoletja – Vizitacije kot vir za umetnostno zgodovino*, Ljubljana, 2007; SIMONETTA SITZIA, „*Congregavimus totum clerum et visitavimus eum*“. *Le visite pastorali in Sardegna, dal Medioevo all'Età moderna. Approcci metodologici per l'utilizzo delle fonti visiteli sarde.*, Facoltà di Lettere e Filosofia, Università degli Studi di Sassari, disertacija, 2008/2009; MARIE-LOUISE THERESA LILLYWHITE, *The Counter Reformation and the Decoration of Venetian Churches 1563-1610: San Giacomo dall'Orto, Santa Maria dell'Umiltà, The Redentore and San Giorgio Maggiore*, Department of History of Art, University of Warwick, disertacija, 2013.

Prema planu istraživanja, u sklopu kojeg su dobivene dvije stipendije za doktorande École française de Rome, rad u arhivima sustavno se odvijao od 2012. godine u sljedećim institucijama: Archivio di Stato di Venezia, Archivio Segreto Vaticano, Archivio Storico di Propaganda Fide, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Biskupijski arhiv u Krku, Biskupijski arhiv u Poreču, Državni arhiv u Rijeci i Državni arhiv u Zagrebu. Za potrebe izrade doktorske disertacije konzultirana je opsežna znanstvena literatura iz knjižnih fondova sljedećih biblioteka i institucija: Biblioteca Apostolica Vaticana, Biblioteca Nazionale Marciana, Bibliotheca Hertziana – Max-Planck-Institut für Kunstgeschichte, British Library, Deutsches Historisches Institut in Rom, École française de Rome, Istituto di Storia dell'Arte della Fondazione Giorgio Cini, Knjižnica Teologije u Rijeci, Sveučilišna knjižnica u Rijeci, Sveučilišna knjižnica u Zadru i Victoria and Albert Museum. Također, u istraživanju je korištena fototeka Konzervatorskog odjela u Rijeci i Schneiderov fotografski arhiv u Strossmayerovoj galeriji starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

3. Struktura rada

Disertacija je strukturirana u šesnaest poglavlja koja je moguće grupirati u četiri cjeline. Prvih sedam poglavlja predstavljaju uvodnu cjelinu disertacije. Nakon *Uvoda*, u poglavlju *Tema, cilj i metode istraživanja* jasno je definirana tema, područje i predmet istraživanja, obrazloženi su cilj i metode te su navedene institucije u kojima su istraživanja provedena. Slijede poglavlja *Struktura rada* i *Pregled dosadašnjih istraživanja*, u kojem je predstavljena povijest istraživanja zapisnika vizitacija Krčke biskupije, s naglaskom na povjesnoumjetnička, te ranonovovjekovne liturgijske opreme kaptolskih crkava otoka Krka datirane zaključno s 1685. godinom. Znanstvene spoznaje s pripadajućom literaturom navedene su prema uobičajenoj praksi, kronološkim redoslijedom publiciranja. Poglavlje *Prostorni i vremenski okvir* predstavlja kratku povijesnu sintezu s fokusom na političke i crkvene prilike na otoku Krku u 17. stoljeću, tada dijelu venecijanskih prekomorskih posjeda. Šesto poglavlje pod naslovom *Reforma katoličke Crkve nakon Tridentskog sabora i sakralna umjetnost* podijeljeno je u četiri potpoglavlja. U prva dva, *Tridentski sabor i smjernice o sakralnoj umjetnosti* te „*Instructiones fabricae et supellectilis ecclesiasticae*“ Karla Boromejskog, sažeto su prikazane smjernice za uređenje sakralnog prostora i izradu liturgijske opreme nakon Tridentskog sabora. U potpoglavlju *Vizitacije i njihova uloga u posttridentskoj obnovi* pojašnjena je podjela, terminologija i praksa obavljanja vizitacijskih pohoda, dok je u posljednjem potpoglavlju, *Zapisnici vizitacija kao izvor za povijest umjetnosti*, elaborirana vrijednost zapisnika vizitacija za rješavanje specifičnih problema u istraživanjima povijesti umjetnosti, uz navođenje konkretnih primjera. Sedmo poglavlje, *Zapisnici vizitacija Krčke biskupije*, podijeljeno je u dva potpoglavlja, *Zapisnici apostolskih vizitacija* i *Zapisnici pastoralnih vizitacija*. U njima su prezentirani zapisnici triju apostolskih vizitacija te zapisnici pastoralnih vizitacija Krčke biskupije u razdoblju od 16. do početka 19. stoljeća, uz zasebno potpoglavlje s analizom tijeka i zapisnika Davidove vizitacije. U sklopu ovog potpoglavlja, a

radi olakšavanja budućih istraživanja, sačinjen je popis svih crkava i kapela što ih je biskup David 1685. godine vizitirao.

Liturgijska oprema kaptolskih crkava otoka Krka u zapisniku pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine središnje je i najopsežnije poglavlje koje treba sagledavati kao zasebnu, drugu cjelinu. Strukturirano je u sedam potpoglavlja, točnije kaptolskih crkava, i to redosljedom kojim ih je vizitirao biskup David. Svako potpoglavlje podijeljeno je u dvije cjeline, a prethodi im sažet pregled arhitektonskog razvoja pojedine crkve. U sedam temeljnih cjelina naslovljenih *Liturgijska oprema* donosi se transkripcija Davidovih opisa kaptolskih crkava, odnosno njihove liturgijske opreme. Opisi se, također, nižu prema redosljedu vizitiranja i strukturirani su u odlomke koji se gotovo u potpunosti podudaraju s podjelom u izvorniku, a najvećim dijelom obuhvaćaju opis jednog oltara i pripadajuće liturgijske opreme. Prijepisu opisa u nastavku pojedinog odlomka pridružen je sažeti prijevod te analiza umjetnine, u slučajevima kada je ona sačuvana. Sažeti prijevod sastavljen je prema Davidovu obrascu (p)opisa koji najčešće ima sljedeći redosljed bilježenja podataka: patronat nad oltarom, opis oltarne pale i menze oltara, liturgijska oprema na oltaru, kapelan(i) oltara i njegova obveza služenja misa i ostalih obreda, popis dobara oltara i, ponegdje, bratovštine te biskupove odredbe o održavanju oltara i liturgijske opreme. Važno je naglasiti da je u sklopu prijevoda navedena sva liturgijska oprema, dok su, ponekad vrlo detaljni, popisi obveza služenja misa i dobara, kao i osobe s tim u vezi, navedeni u sažetoj formi. Relativno kratke transkripcije popisa oltara iz zapisnika dviju apostolskih vizitacija, koje kronološki prethode Davidovoj, postavljene su u bilješke što se odnose na pregled arhitektonskog razvoja i analizirane su neposredno prije Davidovih opisa, kao polazišna točka usporedbe. Opsežniji prijepisi ostalih relevantnih dokumenata, a s namjerom da se što manje opterećuje središnje poglavlje te fokus zadrži na temeljnoj, Davidovoj vizitaciji, nalaze se u 11. poglavlju, pod nazivom *Prilozi*. Podaci iz dokumenata u priložima nadopunjavaju se s prethodno

navedenima u ovom, a manjim dijelom i sljedećem poglavlju, s ciljem stvaranja što reprezentativnije rekonstrukcije izgleda crkvenih interijera i njihove liturgijske opreme. Svako potpoglavlje o liturgijskoj opremi popraćeno je zasebnim potpoglavljem s pripadajućim ilustracijama.

Deveto poglavlje, *Pregled i analiza podataka o liturgijskoj opremi*, i deseto, pod nazivom *Zaključak*, čine treću veću cjelinu. U devetom poglavlju, kroz sedam potpoglavlja, sistematizirani su i analizirani arhivski podaci te su prezentirane nove spoznaje i interpretacije. Prvih pet potpoglavlja obuhvaća liturgijsku opremu, a redoslijed je određen prema dvama kriterijima, tipologiji predmeta i opsegu, odnosno množini podataka o njima. Zapisnik Davidove vizitacije najviše podataka pruža o oltarnim retablima, stoga je ovo prvo potpoglavlje dodatno podijeljeno u četiri cjeline: *Ikonografija*, *Tipologija i stil*, *Materijal i autori* te *Patronat*. Slijede potpoglavlja o relikvijama, liturgijskom posuđu, liturgijskom ruhu i paramentima te ostaloj opremi. U posljednja dva potpoglavlja obrađene su biskupove odredbe prilikom vizitacije te donatori i naručitelji umjetnina, s posebnim naglaskom na narudžbe i donacije biskupa Giovannija della Torrea (1589. – 1623.). U desetom poglavlju sve navedeno je pregledno sumirano, uz akcente na najreprezentativnije primjere opreme te najistaknutije protagoniste donacija i narudžbi.

Posljednju, četvrtu cjelinu predstavljaju poglavlja *Prilozi*, *Popis arhivskih izvora i literature*, *Sažetak / Summary*, *Ključne riječi / Key words*, *Popis ilustracija* te *Životopis*. Važno je još spomenuti da je literatura popisana abecednim redoslijedom, a bilješke u disertaciji oblikovane su kao podnožne (*footnotes*) te su pisane prema *Uredničkim normama*⁴

⁴ <http://www.unizd.hr/Portals/11/ArsAdriatica/Ars%20Adriatica,%20uredni%C4%8Dke%20norme.pdf>

(pregledano 28. srpnja 2017.)

časopisa *Ars Adriatica* i *Uputama autorima*⁵ uredništva Radova Instituta za povijest umjetnosti.

⁵ http://hrcak.srce.hr/upute/upute_autorima_Radovi_Instituta_za_povijest_umjetnosti.pdf (pregledano 28. srpnja 2017.)

4. Pregled dosadašnjih istraživanja

Dosadašnja povijesnoumjetnička istraživanja zapisnika vizitacija Krčke biskupije, uključujući onaj biskupa Davida, nisu bila sustavna i vrlo su skromna. Kao izvor za istraživanje liturgijske opreme korišteni su selektivno, uglavnom kada je riječ o analizama renesansnih i baroknih oltarnih pala. Zapisnici vizitacija krčkih biskupa, ali i apostolskih vizitatora, korišteni su prvenstveno kao izvor za istraživanje raznih aspekata crkvene povijesti, na primjer povijesti bratovština i glagoljaštva, dok se liturgijska oprema u tom kontekstu spominje više ili manje usputno.

Apostolska vizitacija dalmatinskih biskupija Agostina Valiera iz 1579. godine bila je tema doktorske disertacije Ivana Vitezića. Disertacija pod naslovom *La prima visita apostolica posttridentina in Dalmazia nell'anno 1579* obranjena je 1955. godine na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu, ali dosad nije cjelovito objavljena.⁶ Unutar širokog raspona interesa, zapisnike pastoralnih vizitacija Krčke biskupije prvi su sustavno istraživali lokalni crkveni povjesničari. Na osnovi mnoštva dragocjenih informacija što su ih crpili iz zapisnika vizitacija, ali i ostale izvorne arhivske građe iz Biskupijskog arhiva u Krku, svećenici Mihovil Bolonić, Matej (Mato) Polonijo i Ivan Žic-Rokov objavili su brojne radove o raznim temama iz povijesti krčke Crkve u drugoj i, većim dijelom, trećoj četvrtini prošlog stoljeća. Osim u časopisima *Bogoslovska smotra*, *Croatia Sacra* i *Croatica Christiana Periodica*, vrlo vrijedna istraživanja često su publicirali u slabije poznatim i dostupnim periodičnim izdanjima te zbornicima poput *Hrvatske straže*, *Krčkog kalendara* ili *Svetišta sv. Antuna*, koja su recentno, stoga, ponekad zanemarivana.⁷ Za temu ove disertacije posebno je značajan rad Ivana Žic-

⁶ Godine 1957. objavljen je tek jedan izvadak iz disertacije. Vidjeti: IVAN VITEZIĆ, *La prima visita apostolica posttridentina in Dalmazia (nell'anno 1579): estratto dalla tesi di laurea presso la Facolta di Storia Ecclesiastica della Pontificia Universita Gregoriana*, Roma, 1957.

⁷ Iz opsežnih bibliografija navedenih autora kao primjeri su izdvojena po dva rada, relevantna za povijesnoumjetnička istraživanja: MIHOVIL BOLONIĆ, Krčki seoski kaptol – pioniri i nosioci liturgijskog života, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 38 No. 2 (1968.), 263-284; MIHOVIL BOLONIĆ, Pučko štovanje Blažene Djevice Marije u marijanskim bratovštinama u krčkoj biskupiji, u: *Croatica Christiana Periodica*, 13 (1984.), 24-40; MATO POLONIJO, Zvonik stolne crkve u Krku, u: *Krčki kalendar*, Zagreb, 1940., 41-44; MATO

Rokova o katedralnom kompleksu objavljen 1971. godine, u kojem je autor objavio brojne arhivske podatke o kapelama i oltarima⁸

Posebnu pažnju zaslužuju dvije opsežne sinteze iz pera spomenutog svećenika Bolonića te Bolinića i Žic-Rokova, koje je moguće okarakterizirati kao sumu njihovih dotadašnjih dugogodišnjih istraživanja. Prva, *Bratovština sv. Ivana Krstitelja u Vrbniku – Kapari (1323 – 1973) i druge bratovštine na otoku Krku*, izdana je 1975. godine i izuzetno je vrijedan doprinos poznavanju bratovština na istočnoj obali Jadrana.⁹ Druga pod naslovom *Otok Krk kroz vjekove* izdana je dvije godine kasnije i predstavlja temeljnu literaturu, svojevrsno opće mjesto, za proučavanje cjelokupne povijesti otoka pa tako i povijesti crkava te njihove liturgijske opreme.¹⁰ Nažalost, za razliku od prvonavedene, ova je knjiga pisana bez suvremene znanstvene aparature pa je mnoštvo dragocjenih arhivskih podataka teško, a ponekad gotovo nemoguće, provjeriti, objaviti *in extenso* te iznova interpretirati. Pogotovo, jer su upravo povijesnoumjetničke interpretacije spomenika ipak ograničenih dosega.

Zapisnike vizitacija, kao i mnoge druge arhivske izvore, koristio je i poznati filolog Vjekoslav Štefanić pišući, primjerice, o srednjovjekovnim kapelama Sv. Lucije u Jurandvoru

POLONIJO, Oltar sv. Antuna Padovanskog u samostanskoj crkvi sv. Franje u Krku, u: *Svetište sv. Antuna – Vjesnik za gradnju crkve Sv. Antuna u Zagrebu u spomen 700 – godišnjice njegove blažene smrti*, Zagreb, 1-2 (1935), 15-17; IVAN ŽIC-ROKOV, Crkve posvećene Majci Božjoj od VI–XI. stoljeća na području Krčke biskupije, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 41 No. 4 (1972.), 447-462; IVAN ŽIC-ROKOV, Franjo Jurić – nepoznati slikar XVIII. st. iz Krka, u: *Bulletin VII odjela za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, God. XV-XXII Br. 1-3 (1974.), 207-211. Za necjeloviti popis bibliografije Mihovila Bolonića vidjeti: MARIJAN VALKOVIĆ, In memoriam Mihovil Bolonić (1911-1984), u: *Croatica Christiana Periodica*, 14 (1984.), 225-229. Za cjeloviti popis bibliografije Mata Polonija vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ, Mato Polonijo, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 37 No. 3-4 (1967.), 481-484.

⁸ IVAN ŽIC-ROKOV, Kompleks katedrale – Sv. Kvirin u Krku, u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 360 (1971.), 131-157.

⁹ MIHOVIL BOLONIĆ, *Bratovština sv. Ivana Krstitelja u Vrbniku – Kapari (1323 – 1973) i druge bratovštine na otoku Krku*, Zagreb, 1975.

¹⁰ MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV, *Otok Krk kroz vjekove*, Zagreb, 1977.

pokraj Baške¹¹ i Sv. Vida pokraj Dobrinja.¹² Niz istraživača koji su se bavili interdisciplinarnim istraživanjima moguće je zaključiti s Brankom Fučićem. Iako se ovaj cijenjeni povjesničar umjetnosti pretežno bavio istraživanjima srednjovjekovnog zidnog slikarstva i glagoljaške baštine, širinu njegovih znanstvenih interesa potvrđuje, među ostalim, evidencija posudbe zapisnika pastoralne vizitacije krčkog biskupa Pietra Bemba iz 1565. godine, pohranjena u Arhivu HAZU u Zagrebu.¹³ Iz evidencijskog kartona vidljivo je, naime, da je Fučić rukopis proučavao 1973. te još u sedam navrata između 1985. i 1988. godine.

Druga skupina radova obuhvaća nekoliko uglavnom sumarnih pregleda krčkih spomenika, s naglaskom na one grada Krka, pisanih u drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća, te relativno malobrojne suvremene povijesnoumjetničke analize pojedinih primjera sakralne umjetničke baštine, pri kojima su korišteni podaci iz zapisnika vizitacija. Prvi pokušaj cjelovitog pregleda, između ostalog, kulturno-povijesne baštine otoka, dolazi iz pera krčkog liječnika Giambattiste Cubicha 1874. godine.¹⁴ Godine 1887. u Oxfordu je izdan antologijski trotomni putopis Sir Thomasa Grahama Jacksona.¹⁵ Znameniti engleski arhitekt posjetio je grad Krk u dva navrata, pritom načinivši nekoliko lijepih crteža katedrale i njezine liturgijske opreme. Od preostalih putopisa izdvaja se onaj Sir Thomasova prezimenjaka Fredericka Hamiltona iz 1908. godine, pod naslovom *The shores of the Adriatic, the Austrian side: the Küstenlande, Istria, and Dalmatia*.¹⁶ Vrijedne doprinose očuvanju i valorizaciji spomeničke baštine otoka dali su i austrijski povjesničari umjetnosti i konzervatori, od kojih treba

¹¹ VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ, Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku, u: *Croatia Sacra – Arkiv za crkvenu povijest Hrvata*, 11-12 (1936.), 1-86.

¹² VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ, Povijest crkve sv. Vida kraj Dobrinja, u: *Krčki kalendar*, Zagreb, 1939., 39-46.

¹³ Arhiv HAZU, *Visitatio Ecclesiarum, et Capellarum totius Insulae Veglae... Anno 1565*, II c 43.

¹⁴ GIAMBATTISTA CUBICH, *Notizie naturali e storiche sull'isola di Veglia*, Trieste, 1874.

¹⁵ THOMAS GRAHAM JACKSON, *Dalmatia, the Quarnero and Istria with Cettigne in Montenegro and the island of Grado*, Vol. III, Oxford, 1887.

¹⁶ FREDERICK HAMILTON JACKSON, *The shores of the Adriatic, the Austrian side: the Küstenlande, Istria, and Dalmatia*, London, 1908.

spomenuti izvještaje Wilhelma Antona Neumanna iz 1898.¹⁷ i 1900.¹⁸ te dragocjenu fotografsku mapu popraćenu kratkim tekstovima Hansa Folnesicsa i Lea Planisciga iz 1916. godine.¹⁹ U međuratnom razdoblju terenska istraživanja na Krku poduzeli su istaknuti hrvatski povjesničari umjetnosti Gjuro Szabo i Artur Schneider, a tekstove u formi tek sažetih izvještaja o zatečenom stanju umjetničke baštine objavili su 1930.²⁰ i 1934. godine.²¹ Međutim, setovi tada učinjenih fotografija izuzetno su vrijedna, danas gotovo nezaobilazna građa za istraživače. Pogotovo se to odnosi na 125 snimaka što ih je u sklopu Schneiderove kampanje u rujnu 1933. godine učinio fotograf Đuro Griesbach, danas pohranjenim u Schneiderovu fotografskom arhivu Strossmayerove galerije starih majstora HAZU u Zagrebu (Sl. 2). Schneiderov i Griesbachov katalog predstavlja, naime, prvi pokušaj sustavnog katalogiziranja spomeničke baštine ovog kvarnerskog otoka.

Sl. 2

¹⁷ WILHELM ANTON NEUMANN, Aus einem Berichte des Profess Dr. W. Neumann an die k. k. Central – Commission ddo. 7. October 1897. – Veglia, u: *Mittheilungen der K. K. Central – Commission*, Wien, 1898.

¹⁸ WILHELM ANTON NEUMANN, Bericht über die im Jahre 1899 ausgeführte Reise in Dalmatien. – Veglia, u: *Mittheilungen der K. K. Central – Commission*, Wien, 1900.

¹⁹ HANS FOLNESICS – LEO PLANISCIG, *Bau- und Kunstdenkmale des Küstenlandes*, Wien, 1916.

²⁰ GJURO SZABO, Spomenici prošlosti otoka Krka, u: *Hrvatski Planinar – Glasilo Hrvatskog Planinarskog Društva*, Zagreb, 5 (1930.), 131-141.

²¹ ARTUR SCHNEIDER, Izvještaj o proučavanju i snimanju umjetničkih spomenika na otoku Krku 1933., u: *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1932/33*, 46 (1934.), 124–129.

Dragutin Kniewald objavio je 1929. godine u *Godišnjaku Sveučilišta Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu* vrlo važan rad o srebrnoj pali i gotičkom vezenom antependiju iz katedrale u Krku.²² Pritom je prvi put objavio prijepis natpisa sa srebrne pale s imenima donatora Ivana VII. Frankapana i majstora Paulusa Kolera, što ih je doznao upravo iz zapisnika pastoralne vizitacije biskupa Davida. Pišući o romaničkoj crkvi Sv. Kvirina u Krku, točnije njezinoj funkciji, Miljenko Jurković u članku publiciranom 1992. godine u *Prilozima povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, među ostalim je arhivskim izvorima, koristio već spomenuti zapisnik vizitacije biskupa Pietra Bemba.²³ Zapisnike pastoralnih, ali i apostolskih vizitacija u istraživanjima liturgijske opreme dosad je u najvećoj mjeri koristila Gordana Sobota Matejčić. U člancima o oltarnoj pali Juana Boschetusa iz župne crkve u Baški, objavljenom 2008. godine u *Radovima Instituta za povijest umjetnosti*²⁴, i kipovima drvorezbara iz radionice Paola Campse iz franjevačke crkve u Krku, publiciranom u *Ars Adriatici* 2012. godine²⁵, Sobota Matejčić citira opise oltarnih pala iz zapisnika vizitacija krčkih biskupa Bemba i Davida te apostolskih vizitatora Valiera i Priulija. Opise oltarnih pala iz zapisnika Georgiceove i Davidove vizitacije navodi i Nina Kudiš prilikom novih atributivnih prijedloga za Serafina Schöna, Francesca Pittonija i Giambattistu Crosata 2009. godine u *Zborniku za umetnostno zgodovino*.²⁶ Krasanka Majer Jurišić u radu iz 2011. godine o upravnim građevinama u razdoblju ranog novog vijeka u Krku, objavljenom u *Godišnjaku zaštite spomenika kulture Hrvatske*, među brojnim drugim arhivskim izvorima, koristila se

²² DRAGUTIN KNIEWALD, Antependij i pala stolne crkve u Krku, u: *Godišnjak Sveučilišta Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu*, 1924./25-1928./29., 49-58.

²³ MILJENKO JURKOVIĆ, „Doppelkapelle“ sv. Kvirina u Krku – Biskupska palatinska kapela dvostruke funkcije, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji (Prijatelj zbornik I)*, 32 (1992.), 223-236.

²⁴ GORDANA SOBOTA MATEJČIĆ, Pala *Sveti razgovor* iz Baške, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 32 (2008.), 107-114.

²⁵ GORDANA SOBOTA MATEJČIĆ, Krčki kipovi majstora iz Campsine radionice, u: *Ars Adriatica*, 2 (2012.), 167-176.

²⁶ NINA KUDIŠ BURIĆ, Slikarstvo 17. i 18. stoljeća na otoku Krku: novi prijedlozi za Serafina Schöna, Francesca Pittonija i Giambattistu Crosata, u: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 45 (2009.), 53-87.

zapisnikom Bembove vizitacije.²⁷ Istim se izvorom u nizu nedavno publiciranih studija krčke renesansne baštine koristio Marijan Bradanović pišući, primjerice, o graditeljstvu Dubašnice 2011. godine u zborniku radova posvećenom Branku Fučiću²⁸, o urbanističkom razvoju Dobrinja naredne godine u časopisu *Ars Adriatica*²⁹, o frankapanskoj kapeli u krčkoj katedrali u suautorstvu s Ivanom Brautom 2015. godine u časopisu *Hortus Artium Medievalium*³⁰ te u recentnoj knjizi o Vrbniku, izdanoj također 2015. godine.³¹ Opise oltarnih pala iz zapisnika Davidove vizitacije koristila je i Višnja Bralić prilikom izrade dosad neobjavljene doktorske disertacije *Barokno slikarstvo u sjevernojadranskoj Hrvatskoj – slikari, radionice i utjecaji*, obranjenom 2012. godine na Sveučilištu u Zagrebu.³²

Liturgijska oprema kaptolskih crkava otoka Krka bila je predmetom istraživanja nekolicine povjesničara umjetnosti pri čemu zapisnici vizitacija nisu korišteni kao izvor, nego uglavnom kao tek manji dio opsežnijih doprinosa pojedinim temama.³³ Godine 2004. Marijan Bradanović objavio je u časopisu *Hortus Artium Medievalium* trecentističku mramornu grupu Navještenja iz Sakralne zbirke krčke katedrale.³⁴ Isti je autor u dva navrata, 2012. godine u

²⁷ KRASANKA MAJER JURIŠIĆ, Izgradnja i održavanje upravnih građevina u Krku od Vinciguerrine obnove iz godine 1489. do kraja 18. stoljeća, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 35 (2011.), 7-22.

²⁸ MARIJAN BRADANOVIĆ, Graditeljstvo Dubašnice u razdoblju renesanse, u: „*Az grišni diak Branko pridivkom Fučić*“ – Radovi međunarodnog znanstvenog skupa o životu i djelu akademika Branka Fučića (1920. – 1999.), (ur.) T. Galović, Malinska – Rijeka – Zagreb, 2011., 231-258.

²⁹ MARIJAN BRADANOVIĆ, Razvitak naselja na kvarnerskim otocima – primjer Dobrinja, u: *Ars Adriatica*, 2 (2012.), 139-156.

³⁰ MARIJAN BRADANOVIĆ – IVAN BRAUT, La cappella Frangipane della cattedrale di Veglia, u: *Hortus Artium Medievalium*, 21 (2015.), 421-429.

³¹ MARIJAN BRADANOVIĆ, *Vrbnik – grad, ljudi i spomenici*, Zagreb, 2015.

³² VIŠNJA BRALIĆ, *Barokno slikarstvo u sjevernojadranskoj Hrvatskoj – slikari, radionice i utjecaji*, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, disertacija, 2012.

³³ Autori i radovi u nastavku grupirani su prema temama sljedećim redoslijedom: kamena skulptura, drvena skulptura, slikarstvo te umjetnički obrt (tkanine i plemeniti metali).

³⁴ MARIJAN BRADANOVIĆ, Quelques exemples de sculptures vénitiennes du XIVe siècle (Trecento) dans le Kvarner, u: *Hortus Artium Medievalium*, 10 (2004.), 247-252.

Zborniku Dana Cvita Fiskovića³⁵ i 2016. u časopisu *Ars Adriatica*³⁶, pisao o kamenoj renesansnoj skulpturi, između ostalog, u krčkoj katedrali. Na Bradanovićeve zaključke oslonili su se i nadovezali Ana Marinković i Matko Matija Marušić u članku o korskim pregradama na istočnoj obali Jadrana, publiciranom u *Zborniku Dana Cvita Fiskovića* 2016. godine.³⁷ Drveni renesansni poliptih na glavnom oltaru omišaljske župne crkve bio je predmetom istraživanja Igora Fiskovića, Julije Lozzi-Barković, Ivana Matejčića i Giorgia Fossaluzze.³⁸ Ivan Matejčić tijekom protekla je dva desetljeća objavio niz radova na temu drvene renesansne skulpture venecijanske provenijencije, od kojih su za temu ove disertacije još važni oni iz 2006. u časopisu *Saggi e memorie di Storia dell'arte*³⁹ i 2010. godine u

³⁵ MARIJAN BRADANOVIĆ, Prvi krčki renesansni klesari, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske – Zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2003. i 2004. godine*, (ur.) P. Marković i dr., Zagreb, 2008., 167-182.

³⁶ MARIJAN BRADANOVIĆ, Još jednom o širenju renesansne skulpture na Kvarneru, u: *Ars Adriatica*, 6 (2016.), 121-138.

³⁷ ANA MARINKOVIĆ – MATKO MATIJA MARUŠIĆ, *Fatto a imitazione di quello di s. Marco*. Istočnojadranske inačice korske pregrade crkve sv. Marka u Veneciji, u: *Razmjena umjetničkih iskustava u jadranskome bazenu – Zbornik radova znanstvenog skupa „Dani Cvita Fiskovića“ održanog 2014. godine*, (ur.) J. Gudelj i dr., Zagreb, 2016., 55-67.

³⁸ IGOR FISKOVIĆ, 32. Rezbareni poliptih i 33. Reljefi evanđelista na krilima oltara, kataloške jedinice u: *Tisuću godina hrvatske skulpture*, (ur.) I. Fisković, Zagreb, 1991., 75; JULIJA LOZZI-BARKOVIĆ, Prilog istraživanju renesansnih spomenika u Dobrinju i Klimnu na otoku Krku, u: *Krčki zbornik*, Krk, 2 (1996.), 77-83, 79-83; IGOR FISKOVIĆ, Renesansno kiparstvo, u: *Tisuću godina hrvatskog kiparstva*, (ur.) I. Fisković, Zagreb, 1997., 202–203, 211; IVAN MATEJČIĆ, Venecijanska renesansna drvena skulptura u našim krajevima: kratka rekapitulacija i prinosi katalogu, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 40 (2004.), 171–214, 204–206; IVAN MATEJČIĆ, La scultura lignea rinascimentale veneziana in Istria e in Dalmazia, *Histria terra – Supplemento agli Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*, 6 (2004.), 6–53, 44–51; GIORGIO FOSSALUZZA, Paolo Campsa e Giovanni di Malines per Monopoli. Un episodio della fortuna adriatica di una bottega di intagliatori veneziani fra Quattro e Cinquecento, u: *Scultura del Rinascimento in Puglia – Atti del convegno internazionale (Bitonto, 21–22 marzo 2001)*, (ur.) C. Gelao, Bari, 2004., 127–157, 140.

³⁹ IVAN MATEJČIĆ, Novità e proposte per Andrea da Murano intagliatore, u: *Saggi e memorie di Storia dell'arte*, 30 (2006.), 189-202.

*Radovima Instituta za povijest umjetnosti.*⁴⁰ Glavni oltar vrbničke župne crkve spominje Damir Tulić kao komparativni primjer pišući o skulpturi i altaristici u vinodolskom kraju u 17. i 18. stoljeću.⁴¹ O istom oltaru pisale su Vlasta Zajec, recentno 2014. godine u *Studijama o drvenim oltarima i skulpturi 17. stoljeća u Istri*⁴², te Nevena Krstulović koja 2015. godine u časopisu *Portal* donosi pregled dotadašnjih konzervatorsko-restauratorskih radova na oltaru.⁴³ O kasnorenesansnoj reljefnoj oltarnoj pali na oltaru Gospe od Ružarija u spomenutoj vrbničkoj crkvi 1991. godine sažetu katalošku jedinicu napisao je Radoslav Tomić u katalogu izložbe *Tisuću godina hrvatske skulpture*.⁴⁴

Najznačajniji doprinos istraživanju vrijedne oltarne pale Parisa Bordonea iz krčke katedrale došao je iz pera Dorothee Westphal 1937. godine, a o slici je 1958. godine pisao i Grgo Gamulin.⁴⁵ Isti je autor katalogu djela venecijanskog slikara Andree Vicentina u važnom članku *Opere inedite del rinascimento*, objavljenom 1973. godine u *Arte Veneta*, pridružio potpisanu oltarnu palu Bogorodica od Ružarija također iz katedrale u Krku.⁴⁶ Saznanja o poliptihu sv. Ivana Evanđelista iz omišaljske župne crkve, čiji se oslikani dijelovi

⁴⁰ IVAN MATEJČIĆ, Povodom restauracije renesansnog raspela iz Eufrazijane, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 34 (2010.), 63-82.

⁴¹ DAMIR TULIĆ, Skulptura i altaristika u vinodolskom kraju u 17. i 18. stoljeću, u: *Czriquenicza 1412. Život i umjetnost vinodola u doba pavlina*, (ur.) N. Kudiš, Crikvenica, 2012., 91-104, 94.

⁴² VLASTA ZAJEC, *Studije o drvenim oltarima i skulpturi 17. stoljeća u Istri*, Zagreb, 2014., 160-162.

⁴³ NEVENA KRSTULOVIĆ, Glavni oltar Uznesenja Marijina iz župne crkve Uznesenja Blažene Djevice u Vrbniku: valorizacija primjene Poly(2-etil-2oksazolina) kao zamjene za tutkalo, u: *Portal – Godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda*, 6 (2015.), 221-232.

⁴⁴ RADOSLAV TOMIĆ, 1.Ba Reljef Gospe od Ružarija, kataloška jedinica u: *Tisuću godina hrvatske skulpture*, (ur.) I. Fisković, Zagreb, 1991., 89. Isti autor vrbničku palu spominje i u sintezi 1997. godine. Vidjeti: RADOSLAV TOMIĆ, Barokno kiparstvo Istre, Kvarnera i Dalmacije, u: *Tisuću godina hrvatskog kiparstva*, (ur.) I. Fisković, Zagreb, 1997., 269.

⁴⁵ DOROTHEA WESTPHAL, Malo poznata slikarska djela XIV. do XVIII. stoljeća u Dalmaciji, u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 258 (1937.), 15-60, 34-36; GRGO GAMULIN, Dvije slike mletačkih slikara na Krku, u: *Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru*, 2 (1958.), 125-132.

⁴⁶ GRGO GAMULIN, *Opere inedite del rinascimento*, u: *Arte Veneta*, 27 (1973.), 265-269, 268.

pripisuju Jacobellu del Fioreu, 2004. godine sumirala je Biserka Rauter Plančić⁴⁷, dok je Igor Žic dvije godine poslije publicirao sintezu cjelokupnog otočnog crkvenog slikarstva.⁴⁸

Dva izuzetno vrijedna primjera umjetničkog obrta iz župne crke u Dobrinju bila su predmetom analiza Nine Kudiš, Marijane Kovačević i Mateje Jerman. Nina Kudiš 2004. godine u katalogu izložbe *Stoljeće gotike na Jadranu – slikarstvo u ozračju Paola Veneziana* napisala je opsežnu katalošku jedinicu o gotičkom vezenom antependiju.⁴⁹ O srebrnom su, pak, relikvijaru družice sv. Uršule pisale Marijana Kovačević 2005. u *Radovima Instituta za povijest umjetnosti*⁵⁰ i Mateja Jerman 2012. godine u katalogu izložbe *Czriquenicza 1412: život i umjetnost Vinodola u doba pavlina*.⁵¹ Vrijedan doprinos poznavanju mletačkog zlatarstva došao je iz pera Damira Tulića, koji je u radu publiciranom 2007. godine u *Zborniku II. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti lijepi srebrni procesional iz Vrbnika atribuirao venecijanskoj radionici Albero d'Oro*.⁵²

O liturgijskoj opremi prvenstveno krčke katedrale imao sam prilike pisati u nekoliko navrata. Godine 2013. u *Krčkom zborniku* objavio sam popis inventara sakristije katedrale što ga je prilikom pastoralne vizitacije 1685. godine sačinio biskup David, uz dva priloga katalogu mletačkog zlatarstva 17. stoljeća.⁵³ O donaciji bavarskog vojvode Vilima V.

⁴⁷ BISERKA RAUTER PLANČIĆ, 58. Poliptih svetog Ivana, kataloška jedinica u: *Stoljeće gotike na Jadranu – slikarstvo u ozračju Paola Veneziana*, katalog izložbe, (ur.) B. Rauter Plančić, Zagreb, 2004., 182-183.

⁴⁸ IGOR ŽIC, *Crkveno slikarstvo na otoku Krku*, Rijeka, 2006.

⁴⁹ NINA KUDIŠ BURIĆ, 62. Vezeni antependij s prizorom krunjenja Bogorodice i svecima Jakovom i Stjepanom, kataloška jedinica u: *Stoljeće gotike na Jadranu – slikarstvo u ozračju Paola Veneziana*, katalog izložbe, (ur.) B. Rauter Plančić, Zagreb, 2004., 190-191.

⁵⁰ MARIJANA KOVAČEVIĆ, Nekoliko priloga gotičkom zlatarstvu vinodolskoga kraja, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 29 (2005.), 17-28.

⁵¹ MATEJA JERMAN, Liturgijski predmeti od plemenitih metala na području Vinodola, u: *Czriquenicza 1412: život i umjetnost Vinodola u doba pavlina*, (ur.) N. Kudiš, Crikvenica, 2012., 116-119, 188-189.

⁵² DAMIR TULIĆ, Radovi radionice Albero d'Oro u Korčuli, u: *Zbornik II. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti*, (ur.) I. Kraševac, Zagreb, 2007., 167-173.

⁵³ DANIJEL CIKOVIĆ, Popis inventara sakristije krčke katedrale iz 1685. i prilog poznavanju venecijanske srebrnine 17. stoljeća, u: *Krčki zbornik*, Krk, 69 (2013.), 51-66.

srebrnog relikvijara s relikvijom sv. Kvirina krčkom biskupu Giovanniju della Torreu pisao sam 2015. godine u *Zborniku za umetnostno zgodovino*⁵⁴, a sljedeće godine u suautorstvu s Ivom Jazbec Tomaić u *Radovima Instituta za povijest umjetnosti* o antependiju istog biskupa iz katedrale u Krku⁵⁵. O nekoliko primjera renesansne liturgijske opreme u krčkim crkvama pisao sam u članku publiciranom u zborniku radova posvećenom Arturu Schneideru također 2016. godine.⁵⁶ Za objavu u časopisu *Mélanges de l'École française de Rome - Moyen Âge* prihvaćen je rad u kojem sam na osnovi podataka iz ranonovovjekovnih dokumenata nadopunio saznanja o nekoliko primjera kasnosrednjovjekovne liturgijske opreme s područja Istre i Kvarnera, između ostalog o poliptihu Jacobella del Fiorea u omišaljskoj župnoj crkvi te vezenom antependiju u *Victoria and Albert Museum*, izvorno izvedenom za katedralu u Krku.⁵⁷

⁵⁴ DANIJEL CIKOVIĆ, Reliquiario di San Quirino presso la Cattedrale di Veglia (Krk): donazione del duca Guglielmo V di Baviera al vescovo Giovanni della Torre, u: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 51 (2015.), 55-71, 69-70.

⁵⁵ IVA JAZBEC TOMAIĆ – DANIJEL CIKOVIĆ, Antependij i gremijal biskupa Giovannija della Torrea (1589. – 1623.) u katedrali Uznesenja Marijina u Krku, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 40 (2016.), 63-77.

⁵⁶ DANIJEL CIKOVIĆ, Doprinos Artura Schneidera inventarizaciji hrvatske umjetničke baštine - nekoliko krčkih primjera osamdeset godina kasnije, u: *Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa "Hrvatski povjesničari umjetnosti 1: Artur Schneider (1879.-1946.)"*, (ur.) Lj. Dulibić, Zagreb, 2016., 115-139.

⁵⁷ DANIJEL CIKOVIĆ, L'eredità artistica del medioevo nei documenti d'archivio della prima età moderna: alcuni esempi quarnerini e istriani, u: *Mélanges de l'École française de Rome - Moyen Âge*, Vol. 129 No. 1 (2017.), (prihvaćeno za objavu)

5. Prostorni i vremenski okvir

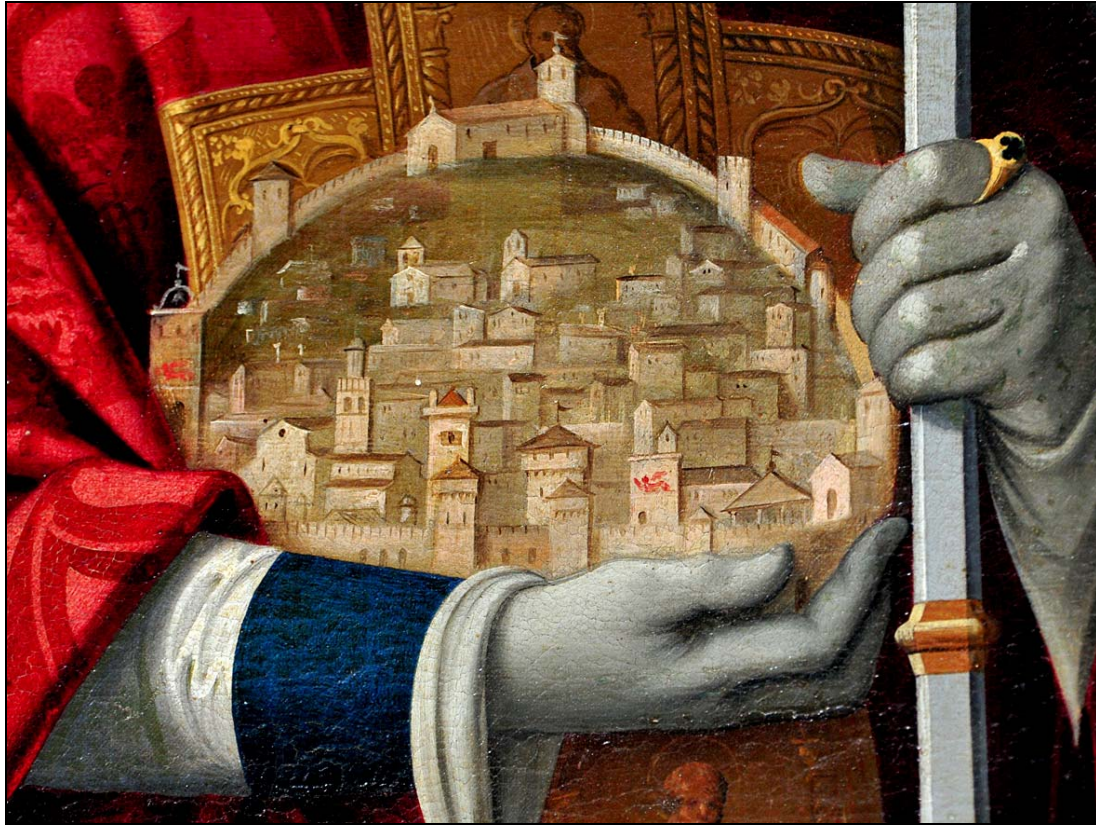
Na osnovi oporuke posljednjeg kneza iz obitelji Frankapan vladara otoka Ivana VII. (1424. – 1486.) iz 1453. godine, Mletačka Republika je 1480. godine pripojila Krk, čime su venecijanska osvajanja na istočnoj obali Jadrana bila zaokružena.⁵⁸ Otok Krk inkorporiran je u administrativni sustav prekomorskih posjeda (*Stato da Mar*) te je pod vlašću *Serenissime* ostao do njezine propasti 1797. godine.⁵⁹ Venecijanska je vlast prihvatila već postojeće ustrojstvo otoka s gradom Krkom kao političkim, odnosno upravnim središtem (Sl. 3), u kojem je živjelo uglavnom romansko stanovništvo, te kaštelima Baškom, Dobrinjem, Dubašnicom, Omišljem, Poljicama i Vrbnikom, naseljenima pretežno slavenskim, hrvatskim stanovnicima.⁶⁰ Otokom su upravljali providuri, u pravilu članovi uvaženih venecijanskih obitelji, a bili su podređeni generalnom providuru Dalmacije i Albanije u Zadru. U vrijeme pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida 1685. godine krčki je providur bio Giacomo Salomon (1682. – 1685.), generalni providur u Zadru Pietro Valier (1684. – 1686.), dok je dužd bio Marcantonio Giustiniani (1684. – 1688.).⁶¹

⁵⁸ VJEKOSLAV KLAJIĆ, *Krčki knezovi Frankapani*, Zagreb, 1901., 290; PETAR STRČIĆ, Prilog za sintezu povijesti o. Krka (s izborom literature), u: *Arhivski vjesnik*, 32 (1988.), 31-52, 37; TOMISLAV RAUKAR, 16. Hrvatska u kasnom srednjem vijeku, u: *Povijest Hrvata I – Srednji vijek*, (ur.) F. Šanjek, Zagreb, 2003., 355.

⁵⁹ FREDERIC CHAPIN LANE, *Povijest Mletačke Republike*, Zagreb, 2007., 464-465.

⁶⁰ O procesu urbanizacije s naglaskom na razdoblju antike vidjeti: DANKO ZELIĆ, Nastanak urbanih naselja na otoku Krku, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 17 (1993.), 7-17.

⁶¹ Prema lokalnom povjesničaru Giambattisti Cubichu u vrijeme Davidove vizitacije krčki je providur bio Marino Molin, koji se je na toj funkciji zadržao čak jedanaest godina, od 1675. do 1686. Čini se ipak vjerojatniji podatak iz kronotakse Giovannija Netta, prema kojoj je to bio Giacomo Salomon (1682. – 1685.), a kojeg je u kolovozu 1685. godine naslijedio Giacomo Morosini. GIAMBATTISTA CUBICH (bilj. 14), 122; GIOVANNI NETTO, I reggitori veneti in Istria (1526-1797), u: *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, n. s. 43 (1995.), 125-175, (korištena je internet verzija bez paginacije: <http://www.statodamar.it/mare.php?ly=3&ar=3&rt=67&pe=48&sid=#per48>, pregledano 12. srpnja 2017.)

Sl. 3

Gospodarsko stanje na otoku Krku tijekom 17. stoljeća nije značajnije odudaralo od onog u ostalim dijelovima mletačke provincije. Ovo stoljeće obilježio je niz iscrpljujućih ratova, od kojih su za Mletačku Republiku posebno bili važni Kandijski rat (1645. – 1669.) i Morejski rat (1684. – 1699.), a prouzročili su dugotrajne negativne posljedice na gospodarstvo (Sl. 4).⁶² Za pogranično područje Mletačke Republike i Svetog Rimskog Carstva Njemačkog Naroda, pa tako i Krk, razarajući je, pak, bio Uskočki rat, u talijanskoj historiografiji poznat pod nazivom *Guerra di Gradisca*.⁶³ Sukob je trajao od 1615. do 1617. godine i predstavlja uvod u Tridesetogodišnji rat (1618. – 1648.). Zaključen je mirom sklopljenim u Parizu 1617., a naknadno ratificiranim u Madridu. Relativno je slabo, međutim, poznato da su pregovori o provedbi mira vođeni 1618. godine u Rijeci i na otoku Krku, za čijeg trajanja je jedan od venecijanskih pregovarača, Antonio Priuli (Venecija, 1548. – Venecija, 1623.), bio izabran za

⁶² ANĐELKO MIJATOVIĆ, 6.4. Kandijski rat i 6.9. Morejski rat, u: *Povijest Hrvata II – od kraja 15. stoljeća do kraja Prvoga svjetskog rata*, (ur.) M. Valentić i dr., Zagreb, 2005., 122-125, 148-151.

⁶³ SLAVEN BERTOŠA, 6.10. Mletačka i austrijska Istra u 17. stoljeću, u: *Povijest Hrvata II – Od kraja 15. stoljeća do kraja Prvoga svjetskog rata*, (ur.) M. Valentić i dr., Zagreb, 2005., 151-153.

dužda.⁶⁴ Od lokalnih protagonista, točnije obitelji važnih za povijest otoka u 17. stoljeću, svakako treba izdvojiti tri obitelji iz grada Krka. Riječ je o dvjema najistaknutijim krčkim patricijskim obiteljima iz razdoblja ranog novog vijeka, Cicuta i Zottinis, kojima u ovom stoljeću valja pridodati obitelj notara della Nave.⁶⁵

Sl. 4

U crkvenom smislu čini se da se granice Krčke biskupije nisu značajnije mijenjale od njezinog prvog spomena u 7. stoljeću do početka 19. stoljeća. Krčka je biskupija prostorno obuhvaćala otok Krk i tri manja otoka, Plavnik južno i Prvić jugoistočno od Krka te sjeverno

⁶⁴ MIHOVIL BOLONIĆ, Uskoci i otok Krk, u: *Senjski zbornik*, Senj, 8 (1981.), 343-354, 351.

⁶⁵ MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 289-291. Za obitelj Cicuta vidjeti: MLADEN BASTIJANIĆ CICUTA, *Obitelj Cicuta s Krka u pomorskim bitkama kroz stoljeća*, Krk, 2016.

Sveti Marko, strateški važan otočić, u 17. stoljeću na granici s Habsburškom Monarhijom.⁶⁶ Godine 1828. bulom *Locum Beati Petri* papa Lav XII. (Genga, 1760. – Rim, 1829.) pridružio joj je preostale dvije kvarnerske biskupije Osorsku i Rapsku.⁶⁷ Administrativna podjela Krčke biskupije poklapala se s političkom. Sjedište biskupa i stolnog kaptola bilo je u katedrali u Krku, u kojoj se liturgija služila na latinskom jeziku, dok su u preostalih šest župnih crkava u kaštelima bila sjedišta ladanjskih ili seoskih kaptola te se u njima liturgija služila na staroslavenskom jeziku (Sl. 5).⁶⁸ Četiri su bila starija, srednjovjekovna kaptola u kaštelima Baška, Dobrinj, Omišalj i Vrbnik, dok je područje Dubašnice i Poljica naseljeno tek u trećoj četvrtini 15. stoljeća, stoga su ti kaptoli vrlo vjerojatno utemeljeni u 16. stoljeću.⁶⁹

Sl. 5

Za razliku od granica i administrativne podjele Krčke biskupije koje su tijekom povijesti doživjeli minimalne promjene, pripadnost metropolijama mijenjala se nekoliko puta. U znatno širem vremenskom okviru od razmatranog, točnije od 1154. do 1830. godine, Krčka je

⁶⁶ MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 96.

⁶⁷ FRANJO VELČIĆ, *Krčka biskupija danas i u prošlosti*, Krk, 2002., 15, 37.

⁶⁸ MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 123-124. O svećenicima glagoljašima vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ, Profil krčkog glagoljaša u prošlosti, u: *Croatia Christiana Periodica*, 6 (1980.), 96-115.

⁶⁹ MIHOVIL BOLONIĆ, Seoski kaptoli u Krčkoj biskupiji, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 36 No.1 (1966.), 122-145, 126.

biskupija bila sufraganska Zadarskoj nadbiskupiji, a za vrijeme mletačke vlasti pod jurisdikcijom venecijanskog patrijarha.⁷⁰ Krčke biskupe postavljao je dužd, *Solo Signore e Patrone della Chiesa di Veglia*, a papa tek formalno potvrđivao.⁷¹ Prema također ustaljenom obrascu Mletačke Republike, biskupi nisu bili odabirani iz redova lokalnog patricijata, već su uglavnom dolazili iz venecijanskog zaleđa (*Terraferme*) ili Dalmacije, a ponekad i iz metropole. U vrijeme pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida 1685. godine na zadarskoj je katedri sjedio nadbiskup Ivan Evandelist Parzaghi (1669. – 1688.), venecijanski patrijarh bio je Alvise Sagredo (1678. – 1688.), a papa Inocent XI. (1676. – 1689.).

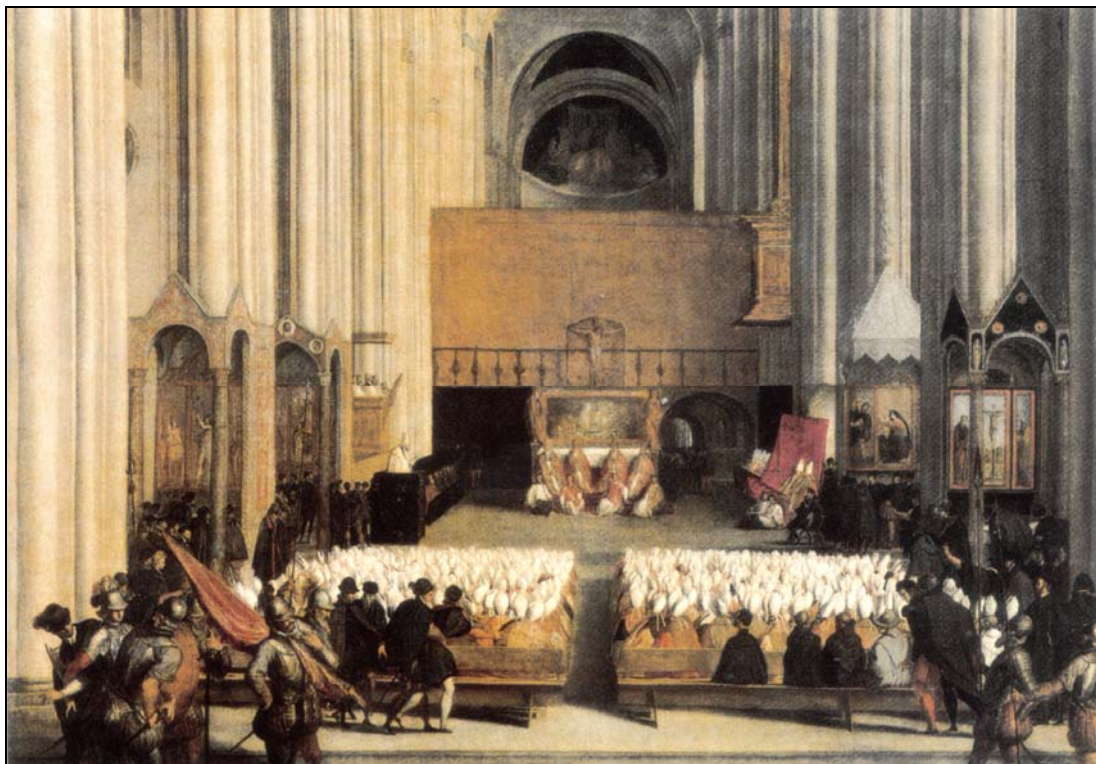
⁷⁰ IVAN ČRNČIĆ, *Najstarija poviest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj, i krbavskoj biskupiji*, Rim, 1867., 118; FRANJO VELČIĆ (bilj. 67), 37-39.

⁷¹ MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 101.

6. Reforma katoličke crkve nakon Tridentskog sabora i sakralna umjetnost

6.1. Tridentski sabor i smjernice o sakralnoj umjetnosti

Devetnaesti ekumenski sabor poznatiji kao Tridentski sabor predstavlja jedan od najznačajnijih događaja u povijesti kršćanstva (Sl. 6). Tridentski sabor trajao je punih osamnaest godina, najduže od svih crkvenih koncila. Unatoč brojnim otporima sazvaio ga je papa Pavao III. (Canino, 1468. – Rim, 1549.) i započeo je s radom 13. prosinca 1545. godine u gradu Tridentu (današnji Trento), tada dijelu Svetog Rimskog Carstva Njemačkog Naroda. Zasjedanja u ovom gradu, uz jedno premještanje u Bolognu između 1547. i 1549., odvijala su se do 1563. godine, kada je svečano zaključen 4. prosinca, u vrijeme pontifikata pape Pija IV. (Milano, 1499. – Rim, 1565.). Zbog dvaju dužih prekida sabor je moguće sagledavati kroz tri ciklusa zasjedanja, od 1545. do 1549., od 1551. do 1552. te od 1562. do 1563. godine. Tijekom zasjedanja sabora održano je 25. sjednica.⁷²

Sl. 6

Na Tridentskom saboru nije uspostavljeno crkveno-vjersko jedinstvo katolika i protestanata, što mu je bio osnovni cilj. Štoviše, protestantizam je osuđen, a potvrđen je

⁷² O Tridentskom saboru vidjeti: HUBERT JEDIN, *Crkveni sabori*, Zagreb, 1980., 100-130; SIMON DITCHFIELD, Trent revisited, u: *La fede degli italiani*, Vol. I, (ur.) G. Dall'Olio i dr., Pisa, 2011., 357-370.

papinski primat. Međutim, značenje ovog sabora u obnovi Katoličke crkve što je uslijedila u narednim stoljećima izuzetno je veliko. Na njemu su jasnije definirane istine Katoličke vjere, istaknuta je pastoralna uloga dijecezanskih biskupa, snažno je utjecao na obnovu discipline i pastoralnog rada te je dao novi zamah u životu i djelovanju Katoličke crkve.⁷³ Tijekom rada sabora donijeti su sljedeći dekreti: *Dekret o izvornom grijehu* (na V. sjednici 1546. godine), *Dekret o opravdanju* (na VI. sjednici 1547. godine), *Dekret o sakramentima* (na VII. sjednici 1547. godine), *Dekret o sakramentu euharistije* (na XIII. sjednici 1551. godine), *Dekret o sakramentima pokore i bolesničkog pomazanja* (na XIV. sjednici 1551. godine), *Dekret o misnoj žrtvi* (na XXII. sjednici 1562. godine), *Dekret o sakramentu svetog reda* (na XXIII. sjednici 1563. godine) te *Dekret o čistilištu*, *Dekret o zazivanju, štovanju i relikvijama svetaca i o svetim slikama* i *Dekret o oprostima* (na XXV. sjednici 1563. godine).⁷⁴

Papa Pio IV. bulom *Benedictus Deus* 1564. godine potvrdio je sve odluke Tridentskog sabora. Također, iste je godine osnovao posebni kardinalski zbor pod nazivom Sveti zbor Koncila (*Sacra Congregatio Concilii*) s ciljevima izvršavanja koncilskih odluka, službenog tumačenja odluka i rješavanja sporova s njima u vezi te što učinkovitije provedbe posttridentske obnove. Prilikom preustroja Rimske kurije 1588. godine papa Siksto V. (Grottamare, 1521. – Rim, 1590.) Zboru koncila povećao je ovlasti, među ostalim, onu za promicanje reforme svećenstva i puka, dio kojih je 1622. godine podijeljen s tada utemeljenim Zborom za širenje vjere (*Sacra Congregatio de Propaganda Fide*).⁷⁵

Odredbe Tridentskog sabora znatno su utjecale na razvoj sakralne umjetnosti u posttridentskom razdoblju. Smjernice ovog koncila vrijedile su praktično do 21. ekumenskog

⁷³ ANDRIJA VOJKO MARDEŠIĆ – SLAVKO KOVAČIĆ, *Acta Visitationum Apostolicarum Dioecesis Pharensis ex annis 1579, 1602/1603 et 1624/1625 / Spisi apostolskih vizitacija Hvarske biskupije iz godina 1579., 1602./1603. i 1624./1625.*, Rim, 2005., 16.

⁷⁴ <http://crkvenidokumenti.blogspot.hr/2008/11/dekreti-tridentskog-sabora-13-xii-1545.html> (pregledano 20. kolovoza 2017.)

⁷⁵ ANDRIJA VOJKO MARDEŠIĆ – SLAVKO KOVAČIĆ (bilj. 73), 17.

sabora poznatijeg kao Drugi vatikanski sabor (1962. – 1965.), na kojem je došlo do opsežne liturgijske reforme, između ostalog, do pojednostavljivanja liturgijskih slavlja i reduciranja liturgijske opreme.⁷⁶ Za oblikovanje liturgijske opreme u posttridentskom razdoblju, na primjer oltara, svetohraništa ili krsnih zdenaca, važni su *Dekret o sakramentu euharistije* i *Dekret o misnoj žrtvi*, a posebno treba izdvojiti *Dekret o zazivanju, štovanju i relikvijama svetaca i o svetim slikama*. O važnosti koja je pridavana što dosljednijoj provedbi ovih dekreta najbolje svjedoče upravo zapisnici vizitacija poput Davidova. U njima je moguće pročitati učestale opaske vizitatora o stanju liturgijske opreme, kao i odredbe o nabavci nove ili popravcima dotrajale. Pritom je naglasak pretežno stavljan na štovane prikaze svetaca, odnosno oltarne pale te relikvije i pitanja njihove primjerene pohrane i autentičnosti. Tekst dekreta u cijelosti glasi:

Dekret o zazivanju, štovanju i relikvijama svetaca i o svetim slikama

Sveti sabor zapovijeda svim biskupima i ostalima koji vrše vlast i brigu naučavanja, da u skladu s običajima Katoličke i apostolske crkve primljenima od vremena početaka kršćanske religije, u suglasnosti sa svetim ocima i dekretima svetih sabora: da ponajprije marljivo poučavaju vjernike o posredovanju i zazivanju svetaca, o štovanju relikvija i o zakonitoj upotrebi slika, učeći ih, da sveci kraljujući zajedno s Kristom Bogu prinose svoje molitve za ljude; da je dobro i korisno ponizno ih zazivati i utjecati se njihovim molitvama i njihovoj pomoći kako bi izmolili dobročinstva od Boga, po njegovom Sinu, Isusu Kristu Gospodinu našem, koji je jedini naš Otkupitelj i Spasitelj; te da bezbožno misle oni koji niječu da bi trebalo zazivati svece koji u nebu uživaju vječno blaženstvo; ili koji tvrde da se oni ne mole za ljude, ili da je krivoboštvo njih zazivati kako bi se molili i za nas pojedinačno, ili da je to suprotno Božjoj riječi, i da se protivi časti jedinog posrednika (između) Boga i ljudi Isusa Krista [usp. 1 Tim 2,5]; ili da je ludo riječju ili mislima moliti one koji kraljuju na nebu.

⁷⁶ O uređenju crkava nakon Drugog vatikanskog sabora vidjeti: ANTUN IVANDIJA, Gradnja i uređenje crkvi prema novim liturgijskim propisima, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 36 No. 2 (1967.), 252-267.

Vjernici trebaju štovati sveta tijela svetaca i mučenika i drugih koji žive s Kristom, koji su bili živi udovi Krista i hram Duha Svetoga [usp. 1 Kor 3,16; 6,15.19; 2 Kor 6,16], koja će on uskrsnuti i proslaviti u vječnom životu i po kojima Bog daje ljudima mnoga dobročinstva; tako da one koji tvrde da ne treba štovati relikvije svetaca i da im ne treba iskazivati čast, ili da vjernici beskorisno časte njih kao i druge svete predmete, ili da uzalud pohađaju spomenjesta svetaca kako bi tako izmolili njihovu pomoć, treba u potpunosti osuditi, kao što ih je Crkva već prije osudila i kao što ih osuđuje i sada.

Slike pak Krista, Bogorodice Djevice i drugih svetaca treba držati prije svega u crkvama i iskazivati im potrebnu čast i štovanje, ne kao da bi se vjerovalo da je u njima neko božanstvo ili moć zbog čega bi ih trebalo štovati, ili kao da se od njih nešto traži, ili kao da bi se pouzdanje stavljalo u slike, kao što je to nekada bilo kod pogana koji su stavljali nadu u idole [usp. Ps 135, 15-17]: nego jer se čast, koja im se iskazuje, prenosi na pralik koji one (slike) predstavljaju; tako da preko slika koje ljubimo, pred kojima otkrivamo glave i klanjamo im se, klanjamo se Kristu i štujemo svece koje one predstavljaju. Tako je utvrđeno dekretima protiv protivnika (svetih) slika na saborima, posebno pak na drugom Nicejskom saboru.

Ovo pak neka biskupi marljivo naučavaju: preko povijesti tajni našeg otkupljenja izraženih u slikama ili drugim simbolima narod se poučava i utvrđuje u člancima vjere, koje treba spominjati i neprestano ponavljati; isto tako da se iz svih svetih slika ubiru veliki plodovi, ne samo jer se narod spominje dobročinstava i darova koje mu je dao Krist, nego i zbog toga jer se pred oči vjernika stavljaju čudesa i spasonosni primjeri, kako bi zahvaljivali Bogu, usklađivali svoj život i ponašanje, kako bi bili potaknuti na štovanje i ljubav prema Bogu i na njegovanje pobožnosti. Tko bi pak mislio ili učio drugačije od ovih dekreta: neka bude kažnjen anatemom.

Ako su se pak u te svete i spasonosne običaje uvukle neke zloporabe: njih sveti sabor jako želi potpuno iskorijeniti, tako da se ne bi postavljale nikakve slike krivih dogmi koje bi neobrazovanima pružale priliku opasne zablude.

Ako je katkad zgodno izraziti i oblikovati događaje i priče svetog Pisma, jer je to korisno za neobrazovani puk, neka se narod pouči da se zbog toga ne može oblikovati božanstvo, niti izraziti bojama i likovima kao da se vidi tjelesnim očima. Nadalje, neka se dokine svako praznovjerje kod zazivanja svetaca, štovanja relikvija i korištenja svetih slika, neka se iskorijeni svaka ružna dobit, i konačno, neka se izbjegava svaka iskvarenost.

Kako bi se to što vjernije obdržavalo, sveti je sabor odredio da nitko ne smije ni na kojem mjestu... postaviti, ili nastojati da postavi, nikakvu neobičnu sliku, osim ako ju je biskup odobrio. Također, ne smiju se priznati nova čudesa, niti primati nove relikvije, osim ako ih je on (biskup) prepoznao i odobrio.⁷⁷

⁷⁷ <http://crkvenidokumenti.blogspot.hr/2008/11/dekrete-tridentskog-sabora-13-xii-1545.html> (pregledano 23. kolovoza 2017.)

6.2. *Instructiones fabricae et suppellectilis ecclesiasticae* Karla Boromejskog

Vjerojatno najistaknutiji promicatelj reforme Katoličke crkve nakon Tridentskog sabora bio je sv. Karlo Boromejski. Rođen je 1538. godine u gradiću Aroni (*Lago Maggiore*) u plemićkoj obitelji Gilberta II. Borromea i Margherite de' Medici. Od 1552. do 1559. godine školovao se je u Paviji te je postao doktor obaju prava. Nakon završetka studija, u siječnju 1560. godine njegov ujak i novoizabrani papa Pio IV. (Milano, 1499. – Rim, 1565.) proglasio ga je kardinalom, a mjesec dana kasnije i Državnim tajnikom Svete Stolice. Sudjelovao je u radu posljednjeg ciklusa zasjedanja Tridentskog sabora, koji je zahvaljujući u velikoj mjeri upravo njemu zaključen 1563. godine. Na funkciji državnog tajnika zadržao se do 1564. godine kada je postavljen za nadbiskupa Milana, a tu je službu obavljao do smrti 1584. godine. Na osnovi, između ostalog, brojnih djela milosrđa što ih je izvršio prvenstveno posljednjih petnaestak godina života, u vrijeme epidemije kuge i velike gladi u Milanu, godine 1602. proglašen je blaženim, a 1610. svetim.⁷⁸

Tijekom pastoralnog rada u milanskoj nadbiskupiji Karlo Boromejski istaknuo se kao revan provoditelj koncilskih smjernica o reformi Katoličke crkve. O tome svjedoče brojni dokumenti čak šest pokrajinskih crkvenih sabora iz razdoblja njegova episkopata, zapisnici niza pastoralnih vizitacija, kojima je pridavao izuzetno veliki značaj kao važnom instrumentu provedbe reforme, te njegova aktivnost kao apostolskog vizitatora u sufraganskim biskupijama (Bergamo, Brescia, Cremona, Vigevano). Budući da je za reformiranu posttridentsku liturgiju bila potrebna sveobuhvatna prilagodba i preobrazba sakralnog prostora, u sklopu opsežne reformatorske djelatnosti, a s namjerom unificiranja liturgije,

⁷⁸ MICHEL DE CERTEAU, CARLO Borromeo, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 20, Roma, 1977. (korištena je internet verzija bez paginacije, pregledano 26. kolovoza 2017.)

Karlo Boromejski je 1577. godine sastavio *Instructiones fabricae et supellectilis ecclesiasticae*.⁷⁹

Karlove *Instructiones fabricae et supellectilis ecclesiasticae* predstavljaju detaljan priručnik za gradnju i opremanje crkava. U okviru smjernica Tridentskog sabora, u *Instrukcijama* su razrađeni napuci s preciznim tehničkim karakteristikama za oblikovanje pojedinih arhitektonskih elemenata i liturgijske opreme, poput preporučenih dimenzija i materijala, njihov smještaj te upotrebu u liturgiji. Za vjerovati je da je Karlo Boromejski napisao tek manji dio priručnika, dok je veći dio djelo njegovih suradnika Ludovica Moneta (Milano, 1521. – Milano, 1598.) i Pietra Galesinija (Ancona, oko 1520. – Milano, oko 1590.). Prije *Instrukcija* među crkvenom literaturom nije bilo slične knjige o gradnji i opremanju sakralnih građevina, a pri pisanju autori su se zasigurno oslonili na poznate renesansne traktate, na primjer *De re aedificatoria* Leona Battiste Albertija. Iako su nastale prvenstveno kao priručnik za Karlovu matičnu, Milansku nadbiskupiju, *Instrukcije* su s vremenom prihvaćene i u brojnim drugim biskupijama, pogotovo nakon što su uvrštene u Zakonik kanonskog prava (*Codex Iuris Canonici*).⁸⁰ Na izuzetno velik značaj ovog priručnika u povijesti umjetnosti prvi je ukazao Anthony Blunt.⁸¹

Opsežne *Instrukcije* sastavljene su od dviju knjiga, koje su strukturirane u niz poglavlja. Prva je knjiga podijeljena u 34 poglavlja različitog opsega, koja se odnose na arhitekturu crkava, odnosno njihovu izgradnju i opremanje.⁸² Poglavlja u prvoj knjizi su sljedeća: O

⁷⁹ MICHEL DE CERTEAU (bilj. 78); AMBROGIO PALESTRA, Le visite pastorali della Diocesi di Milano, u: *Archiva Ecclesiae*, XXII-XXIII (1979-1980.), 129-142, 131-136. O reformatorskoj djelatnosti Karla Boromejskog vidjeti: DANILO ZARDIN, Carlo Borromeo e la cultura religiosa della Controriforma, u: *Schweizerische Zeitschrift für Religions- und Kulturgeschichte*, CIII (2009.), 41-61.

⁸⁰ ANA LAVRIČ, *Ljubljanska škofija v vizitacijah 17. stoletja – Vizitacije kot vir za umetnostno zgodovino*, Ljubljana, 2007., 17-18.

⁸¹ ANTHONY BLUNT, *Artistic Theory in Italy 1450 – 1600*, Oxford, 1962., 110-111.

⁸² Sažeto o implementaciji *Instrukcija* u projektiranju barokne arhitekture vidjeti: ZORAN SOKOL GOJNIK – ANTE CRNČEVIĆ – MLADEN OBAD ŠČITAROCI, Utjecaji na preobrazbe kršćanske liturgijske arhitekture

položaju crkve (*DE SITU ECCLESIAE*), O tlocrtu crkve (*DE ECCLESIAE FORMA*), O vanjskom zidnom plaštu (*DE PARIETIBUS EXTERIORIBUS*), O atriju, portiku i vestibulu (*DE ATRIO, PORTICU, ET VESTIBULO*), O krovu (*DE TECTO*), O podnom popločenju (*DE PAVIMENTO*), O vratima (*DE OSTIIS*), O prozorima (*DE FENESTRIS*), O stepenicama (*DE ECCLESIAE SCALA ET GRADIBUS*), O prezbiteriju (*DE CAPPELLA MAIORI*), O glavnom oltaru (*DE ALTARI MAIORI*), O koru (*DE CHORO*), O svetohraništu (*DE TABERNACULO SANCTISSIMAE EUCHARISTIÆ*), O bočnim kapelama i oltarima (*DE CAPPELLIS ET ALTARIBUS MINORIBUS*), Općenito o oltarima (*COMMUNIA CAPPELLARUM ALTARIUMVE MAIORUM ET MINORUM*), O čuvanju svetih relikvija (*DE LOCIS, VASIS LOCULISVE QUIBUS SACRÆ RELIQUIÆ RECONDUNTUR*), O svetim prikazima ili slikama (*DE SACRIS IMAGINIBUS PICTURISVE*), O svijećnjacima (*DE LAMPADIBUS, LAMPADARIOVE*), O krstionici (*DE BAPTISTERIO*), O kustodiji (*DE SACRARIO*), O krsnom zdencu (*DE VASE AQUÆ SANCTÆ*), O ambonima i propovjedaonici (*DE AMBONIBUS, ET SUGGESTU*), O ispovjedaonici (*DE CONFSSIONALI*), O drvenoj pregradi (*DE TABULATO AD USUM ECCLESIAE DISTINGUENDÆ*), O sjedaljkama za žene (*DE SEDILIBUS MULIEBRIBUS QUAS BRADELLAS DICUNT*), O zvoniku i zvonima (*DE TURRI CAMPANILI, ET CAMPANIS*), O grobovima i grobljima (*DE SEPULCRIS, ET CCEMETERIIS*), O sakristiji (*DE SACRISTIA*), O spremištu sakristije (*DE LOCO UBI FERETRA, ET CÆTERA ID GENERIS ASSERVENTUR*), O kapeli u kojoj se povremeno misi (*DE ORATORIO, UBI MISSÆ SACRUM ALIQUANDO FIERI DEBET*), O kapelama u kojima se ne misi (*DE ORATORIIS, IN QUIBUS MISSA NON CELEBRATUR*), O crkvi za redovnice (*DE ECCLESIA MONIALIUM*), O samostanu za redovnice (*DE MONASTERIO*

do 20. stoljeća, u: *Prostor*, Vol. 19 No. 2 (2011.), 283-295. O implementaciji *Instrukcija* u oblikovanju crkvene opreme na primjeru glavnog oltara vidjeti: DALMA FRASCARELLI, *Arte e Controriforma: l'altare maggiore nelle Istruções fabricae et supellectilis ecclesiasticae* di Carlo Borromeo, u: *I Cardinali di Santa Romana Chiesa: collezionisti e mecenati*, Tomo primo, (ur.) M. Gallo, Roma, 2001., 24-37.

MONIALIUM) te Opća pravila (*CAUTIONES QUÆDAM DE OMNI ECCLESIASTICA ÆDIFICATIONE*).⁸³

Druga knjiga *Instrukcija* strukturirana je u dva dijela. Prvi je dio podijeljen u pet poglavlja s uputama o liturgijskoj opremi, točnije posuđu te paramentima i ruhu, s obzirom na tip crkve. Poglavlja su sljedeća: O opremi katedrale (*DE SUPELLECTILE ECCLESIAE CATHEDRALIS*), O opremi kaptolske crkve (*DE SUPELLECTILE ECCLESIAE COLLEGIATÆ*), O opremi župne crkve (*DE SUPELLECTILE ECCLESIAE PAROCHIALIS*), O opremi ostalih crkava i njihovih sakristija (*DE SUPELLECTILE ECCLESIAE SIMPLICIS, EUSQUE SACRISTÆ*) te O pravilima za liturgijsko ruho i ukrase (*DE CONVENIENTIA INDUMENTORUM, ET ORNAMENTORUM*). U drugom dijelu ove knjige, u 99 poglavlja taksativno su navedeni svi liturgijski predmeti s detaljnim uputama o njihovoj izradi i upotrebi. *Instrukcije* su zaključene poglavljem s uputama o održavanju sakralnog prostora i opreme pod naslovom Pravila i instrukcije za čišćenje crkve, oltara, svetih mjesta i crkvene opreme (*REGULÆ ET INSTRUCTIONES DE NITORE ET MUNDITIA ECCLESJARUM, ALTARIUM, SACRORUM LOCORUM, ET SUPELLECTILIS ECCLESIASTICÆ*).⁸⁴

⁸³ EVELYN CAROLE VOELKER, *Charles Borromeo's "Instructiones fabricae et supellectilis ecclesiasticae," 1577. A translation with commentary and analysis*, College of Arts and Sciences, Syracuse University, disertacija, 1977., 1-5. (<http://evelynvoelker.com/>, pregledano 26. kolovoza 2017.). Iva Potočnik recentno je u doktorskoj disertaciji sažeto prevela na hrvatski jezik najvažnija poglavlja *Instrukcija*. Vidjeti: IVA POTOČNIK, *Sakralna umjetnička baština Varaždinskog arhidakonata u kanonskim vizitacijama u 17. stoljeću*, Sveučilište u Zadru, disertacija, 2016., 23-32.

⁸⁴ EVELYN CAROLE VOELKER (bilj. 83), 6-13.

6.3. Vizitacije i njihova uloga u posttridentskoj obnovi

Prema Metodu Hrgu i Josipu Kolanoviću pod terminom *vizitacija* podrazumijeva se *posjet nadležne crkvene osobe u svrhu povremenog nadzora nad mjestima, ustanovama i osobama podložnim crkvenoj vlasti* (Sl. 7).⁸⁵ Vizitacije se razlikuju ovisno o osobi koja obavlja nadzor pa postoje apostolske, biskupske, arhiđakonske i redovničke.⁸⁶ Apostolske vizitacije obavlja osoba delegirana od Svete Stolice, u pravilu obuhvaćaju šire područje s više biskupija i nisu učestale.⁸⁷ Biskupske i arhiđakonske vizitacije često se još nazivaju kanonskim, jer su propisane crkvenim zakonom, ili pastoralnim, u slučaju kada ih obavlja dijecezanski biskup. One obuhvaćaju područje jedne biskupije ili arhiđakonata i relativno su učestale, točnije, obavljaju se u (donekle) pravilnim vremenskim intervalima. Nakon obavljene vizitacije biskup Svetoj Stolici šalje sažeti izvještaj – *relationes ad limina*.⁸⁸ Redovničke se, pak, vizitacije odnose na određenu redovničku zajednicu ili samostan, a obavlja ih poglavar ili osoba od njega određena.⁸⁹

⁸⁵ METOD HRG – JOSIP KOLANOVIĆ, Kanonske vizitacije zagrebačke (nad)biskupije, u: *Croatia Christiana Periodica*, 10 (1982.), 116-168, 118.

⁸⁶ MIJO KORADE, Le Visite canoniche del 1658 e del 1659 / Kanonske vizitacije 1658. i 1659., u: NINA KUDIŠ BURIĆ – NENAD LABUS, *Dalle parti arciducali e sotto San Marco: Visite arciducali fatte del anno 1658 et venete 1659 / U kraljevskim stranama i pod Svetim Markom: Vizitacije u pulskoj biskupiji na austrijskom i mletačkom području godine 1658. i 1659.*, Rijeka, 2003., 325-326.

⁸⁷ O apostolskim vizitacijama vidjeti: UMBERTO MAZZONE, La visita apostolica come strumento di controllo e governo nella chiesa post-tridentina, u: *Forme storiche di governo nella Chiesa universale – Quaderni di discipline storiche 18*, (ur.) P. Prodi, Bologna, 2003., 143-166; EUGENIO MARIN, La visita apostolica del 1584 alle chiese di Teglio e Cintello, u: *Teglio Veneto: storia delle sue comunita' Tei, Sintiel, Suçulins*, (ur.) A. Diano, Teglio Veneto, 2007., 121-135.

⁸⁸ Na primjer, upućuje se na niz radova Ivana Graha koji je 80ih godina prošlog stoljeća u časopisu *Croatia Christiana Periodica* sustavno objavio izvještaje istarskih biskupa (pićanskih, porečkih, novigradskih i pulskih) Svetoj Stolici. Također, za izvješća senjsko-modruških biskupa upućuje se na rad Mile Bogovića. Vidjeti: ELVIS ORBANIĆ, Mons. Ivan Grah, crkveni arhivist i povjesničar: biobibliografija, u: *Arhivski vjesnik*, 55 (2012.), 73-86, 78; MILE BOGOVIĆ, Sadržaj izvješća senjsko-modruških biskupa u Rim od 1602. do 1919. godine, u: *Senjski zbornik*, Senj, 23 (1996.), 161-196.

⁸⁹ MIJO KORADE (bilj. 86), 326.

Sl. 7

Najstariji spomeni vizitacija zabilježeni su još u ranokršćanskom razdoblju, točnije na sinodama u Laodiceji 380. i Tarragoni 516. godine.⁹⁰ Praksa vizitiranja nastavljena je tijekom srednjeg vijeka, ali neujednačeno ovisno o prostoru, a s vremenom je gotovo potpuno zamrla sve do Tridentskog sabora. Odlukom s 21. sjednice od 16. lipnja 1562. godine, dijecezanski su biskupi ovlaštteni u iznimnim okolnostima, kada se pokaže neophodna reforma pojedinih samostana, obaviti vizitaciju, u svojstvu delegata Apostolske stolice. Puno važnija bila je odluka s 24. sjednice sabora od 11. studenog 1563. godine. Prema ovoj odluci, biskupi su dužni osobno ili, u iznimnim slučajevima njihove spriječenosti od njih posebno ovlaštena osoba, svake godine pohoditi barem veći dio svoje biskupije, odnosno cijelu svake dvije godine ako je riječ o površinom većoj biskupiji. Cilj pastoralnih pohoda bio je jasno određen – učvršćenje vjere i svestrana obnova svećenstva i vjernika u pobožnosti i ponašanju. Odluka o redovitom obavljanju vizitacija uvođila se postepeno i uspješno, no iznimno rijetko s tako kratkim vremenskim intervalima. Radi što uspješnije provedbe odluka sabora te uglavnom na osnovi prijedloga Zbora koncila (*Sacra Congregatio Concilii*) ili Zbora za širenje vjere (*Sacra*

⁹⁰ MILAN IVANIŠEVIĆ, Nadbiskupski pohodi župama Vranjicu, Mravincima i Kučinama do godine 1764., u: *Tusculum*, Zagreb, 3 (2010.), 105-132, 105.

Congregatio de Propaganda fide), u desetljećima što su uslijedila pape su ponekad na određeno veće područje, poput Dalmacije ili Istre, slali apostolske vizitatore s najvišim ovlastima, koji su u njihovo ime donosili odluke protiv eventualnih prekršitelja crkvenih zakona.⁹¹

Osim zapisnika vizitacija te sažetih izvještaja Svetoj Stolici, treba spomenuti još jedan tip dokumenta usko vezan uz instituciju vizitacije, a to su upute što su ih pojedini biskupi pisali prije početka pastoralnog pohoda (*modus visitationis*). Sačuvan je niz ovakvih uputa koje pružaju bolji uvid u formu, ali i sadržaj pojedinog zapisnika vizitacije, a neke od njih uz točno navedene stavke vizitacije sadrže još i pravno-moralno-pastoralni traktat o kanonskim vizitacijama. Iz ovakvih uputa vjerojatno je najrazvidnija uloga vizitacija u implementaciji koncilskih odluka, odnosno posttridentskoj obnovi. Kao primjer je moguće navesti najstarije upute za Zagrebačku nadbiskupiju koje datiraju iz 1622. godine. Riječ je, doduše, o naknadnom pojašnjenju vizitatora, arhiđakona B. Vinkovića o načinu na koji je proveo vizitaciju (*Modus in visitatione observatus*), a koje su u kasnijim uputama biskupi tek nadopunjavali. Arhiđakon Vinković naveo je šest temeljnih cjelina koje je obradio tijekom vizitacije: liturgijski dio vizitacije (misa i propovijedi); ispitivanje o životu, pogreškama, pastoralnom radu i djelovanju župnika; ispitivanje o životu, vjeri, pogreškama i mogućem krivovjerju vjernika; izvještaj o crkvi, njezinom inventaru, uređenju i materijalnom stanju; prikaz crkvenih posjeda i prihoda (urbar, računi) te sporovi između vjernika i župljana.⁹² Za povijesnoumjetnička istraživanja ključna je, u ovom slučaju četvrta, cjelina u kojoj su vizitatori bilježili stanje crkava i liturgijske opreme. Ovaj dio zapisnika često je izdvojen kao zasebna cjelina, uglavnom bilježnica.⁹³

⁹¹ ANDRIJA VOJKO MARDEŠIĆ – SLAVKO KOVAČIĆ (bilj. 73), 18-19

⁹² METOD HRG – JOSIP KOLANOVIĆ (bilj. 85), 121-122.

⁹³ U priobalnom dijelu Hrvatske ovaj je dio zapisnika ponekad moguće pronaći pod naslovom *Visita locale*, dok je preostali dio zapisnika naslovljen *Visita personale*. Na primjer, osorski biskup i kasnije splitski nadbiskup

6.4. Zapisnici vizitacija kao izvor za povijest umjetnosti

Zapisnici vizitacija jedan su od najvrjednijih i najčešće korištenih arhivskih izvora za istraživanja povijesti crkava. U povijesti umjetnosti gotovo su nezaobilazni u istraživanjima liturgijske opreme, a u manjoj mjeri i sakralne arhitekture.⁹⁴ Budući da su pretežno sastavljeni tijekom 17. i 18. stoljeća, prvenstveno se to odnosi na istraživanja opreme nastale u razdoblju ranog novog vijeka, dakle renesansnih i baroknih stilskih obilježja.⁹⁵ Međutim, nemali je broj primjera i kasnosrednjovjekovne liturgijske opreme koja se navodi te opisuje u zapisnicima vizitacija. Uglavnom je riječ o tipološki iznimnim i najčešće luksuznim umjetninama, poput srebrnih oltarnih pala, sarkofaga s tijelima svetaca ili manjim relikvijarima, koji su predstavljali *trajnu vrijednost* u očima vjernika te su bili posebno brižljivo čuvani i čašćeni.⁹⁶ Također, u skromne i ponekad konzervativne sredine provincije suvremena su umjetnička

Nikola Dinarić (1745. – 1757.) sredinom 18. je stoljeća knjige zapisnika svojih pastoralnih vizitacija, među ostalim, naslovio *Visita Locale Seconda della Cattedrale d'Ossero – 1750* i *Visita prima, seconda, terza di Lossin Grande Locale, e Personale – 1747, 1752, 1756*. BAK, Arhiv osorske biskupije, Akti biskupa Nikole Dinarića (svežnjic 81).

⁹⁴ Za primjere korištenja zapisnika pastoralnih vizitacija u istraživanjima prvenstveno sakralne arhitekture na području sjeverne Hrvatske vidjeti: DUBRAVKA BOTICA, Izvori za povijest sakralne arhitekture na području Vrbovečkog arhidakonata (17. – 19. st.), u: *Croatica Christiana Periodica*, 54 (2004.), 37-102; DUBRAVKA BOTICA – ANA KANIŠKI, Arhivski izvori za povijest gradnje župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Kupincu, u: *Croatica Christiana Periodica*, 69 (2012.), 33-49; IVA POTOČNIK, Prilog poznavanju povijesti župne crkve Uznesenja Bl. Dj. Marije u Biškupcu kod Varaždina, u: *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 23 (2012.), 287-299; ANA KANIŠKI, Kanonske vizitacije arhidakonata Kalnik iz 1704. i 1706. – izvori novih podataka o prvoj Crkvi Sveta Tri Kralja u Kominu, u: *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 24 (2013.), 489-501; IVA POTOČNIK, Nestala barokna crkva Sv. Vida u Vidovcu, u: *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 24 (2013.), 479-488.

⁹⁵ NINA KUDIŠ BURIĆ, Visite pastorali della Diocesi di Pola, effettuate negli anni 1658 e 1659 – fonte rilevante per la conoscenza dei monumenti artistici di Fiume e dell'Istria orientale / Vizitacije pulske biskupije iz 1658. i 1659. godine – značajan izvor za poznavanje spomeničke baštine Rijeke i istočnog dijela Istre, u: NINA KUDIŠ BURIĆ – NENAD LABUS, *Dalle parti arciducali e sotto San Marco: Visite arciducali fatte del anno 1658 et venete 1659 / U kraljevskim stranama i pod Svetim Markom: Vizitacije u pulskoj biskupiji na austrijskom i mletačkom području godine 1658. i 1659.*, Rijeka, 2003., 345-367, 345; ANA LAVRIČ (bilj. 80), 11.

⁹⁶ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 57).

strujanja sporo dopirala, stoga je vrijedna kasnosrednjovjekovna liturgijska oprema u crkvama malenih gradskih i seoskih sredina znala biti i po nekoliko stoljeća u liturgijskoj upotrebi. Bez obzira na vrijeme nastanka i stilske karakteristike izvedbe, dok god je korištena u liturgijskim obredima oprema je bila (p)opisivana prilikom vizitacija.

Uzimajući u obzir narav dokumenta, zapisnici pastoralnih vizitacija vrlo su vrijedan izvor za povijest umjetnosti jer pružaju odgovore na niz pitanja. Vizitatori su gotovo bez iznimke u svakoj crkvi zabilježili broj kapela i oltara te njihove titulare. Iako rijetko izrijekom navode točnu poziciju u crkvi, posredno je s obzirom na smjer kretanja vizitacije najčešće moguće pretpostaviti ubikaciju pojedine kapele, odnosno oltara.⁹⁷ Nadalje, većina vizitatora na oltarima je popisala pripadajuću liturgijsku opremu, prvenstveno raspela, svijećnjake, kanonske table i oltarnike, no gotovo jednako često navode se i antependiji, jastuci te, ako ih oltar ili najčešće bratovština posjeduje, kalež i liturgijsko ruho.⁹⁸ Ovisno o vizitatorovu estetskom prosuđivanju, pri čemu se koriste termini poput *staro*, *dotrajalo*, *novo*, *izvedeno na arhaičan* ili *moderan način*, liturgijsku je opremu moguće barem približno datirati. U slučaju detaljnijih opisa, kao što su oni u zapisniku biskupa Davida, doznaje se cjelovit ikonografski program vertikalnog nastavka oltara (retabla), što omogućava pouzdanu identifikaciju umjetnine.⁹⁹ Na osnovi takvog opisa moguće je usporediti umjetninu s njezinim izvornim izgledom te ukazati na eventualne naknadne promjene.¹⁰⁰ Ponekad su vizitatori zabilježili i

⁹⁷ Kao primjer korištenja podataka iz zapisnika vizitacija pri rješavanju problema ubikacije, pri čemu je od velike važnosti upravo smjer kretanja vizitacije, upućuje se na rad Nikole Jakšića o krstionici svećenika Ivana, poznatijoj kao *Višeslavova krstionica*. Vidjeti: NIKOLA JAKŠIĆ, Ponovno o krstionici svećenika Ivana nazvanoj i Višeslavovom, u: *Klesarstvo u službi evangelizacije: studije iz predromaničke skulpture na Jadranu*, Split, 2015., 387-416, 405-411.

⁹⁸ Na primjer vidjeti: MILAN IVANIŠEVIĆ, Liturgijski opisi oltara sv. Staša u splitskoj prvostolnoj crkvi, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 28 (1989.), 33-50.

⁹⁹ Na primjer vidjeti: ANA LAVRIČ, On the Hierarchy of Saints on Altars. Visitation Records of Otto Friedrich Buchheim, the Bishop of Ljubljana (1641 – 1664), u: *RIHA Journal* 0028 (16. rujna 2011.).

¹⁰⁰ Primjerice, na osnovi Davidova zapisnika doznaje se da je poliptih pripisan Paolu Venezianu i njegovoj radionici iz benediktinske crkve u Jurandvoru, zasigurno tijekom 15. ili 16. stoljeća, bio nadopunjen skulpturama

vrlo vrijedne podatke o naručiteljima i donatorima, što bi ih doznawali od svećenika u pratnji ili prepoznavanjem grbova crkvenih uglednika i obiteljskih grbova na liturgijskoj opremi.¹⁰¹ Posebno su dragocjeni popisi inventara sakristija, točnije liturgijskog posuđa te ruha i paramenata, koji možda najreprezentativnije svjedoče o bogatstvu crkava.¹⁰² Najčešće su pisani u formi taksativnog navođenja, a iznimno, poput upravo Davidova popisa inventara sakristije katedrale, uz detaljnije opise liturgijskih predmeta.¹⁰³ Međutim, bez obzira na to koliko detaljan bio opis pojedinog od tih, zaista brojnih, liturgijskih predmeta, najčešće nije moguće sa sigurnošću povezati neke od sačuvanih, na primjer misnice ili kaleže, s onim zabilježenima u popisima. Iznimku predstavljaju tek primjeri liturgijskog posuđa te ruha i paramenata ukrašeni grbovima donatora.¹⁰⁴

Spomenuti valja i dva tipa podataka važna za povijesnoumjetnička istraživanja koji se gotovo nikad ne navode u zapisnicima vizitacija pa svaki njihov spomen predstavlja izuzetno vrijednu iznimku. Zapisnici vizitacija nisu, stoga, od značajnije koristi pri rješavanju problema atribucije. Naime, autori liturgijske opreme, odnosno umjetnina, ponovno podsjećajući na narav dokumenta, nisu bili važni vizitatorima, čak ni onda kada su bili čitko potpisani na vidljivom mjestu, na primjer na oltarnim palama. U zapisniku Davidove vizitacije izuzetak predstavlja tek majstor Paulus Koler koji je 1477. godine izradio srebrnu

sv. Roka i sv. Sebastijana, dok je u Krčkom katastru oko 1730. godine zabilježena, pak, samo drvena skulptura sv. Lucije. Ni jedna od navedenih skulptura nije bila dio izvornog poliptiha. Vidjeti: DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 57).

¹⁰¹ Na primjer, porečki biskup Francesco Polesini (Motovun, 1729. – Poreč, 1819.) prilikom pastoralne vizitacije 1779. godine bilježi da je srebrni relikvijar sv. Križa u katedrali, ukrašen četirima grbovima, donacija porečkog biskupa Fantina Valaressa (1415. – 1425.). Vidjeti: ANTONINO SANTANGELO, *Inventario degli oggetti d'arte d'Italia – V Provincia di Pola*, Roma, 1935., 133-134.

¹⁰² Na primjer popis inventara riznice splitske katedrale što ga je sačinio apostolski vizitator Agostino Valier, 1579. godine. Vidjeti: ATANAZIJE MATANIĆ, „Pokretna dobra“ splitske katedrale 1579. godine, u: *Crkva u svijetu*, Vol. 19 No. 2 (1984.), 202-203.

¹⁰³ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 53).

¹⁰⁴ Za primjer vidjeti recentni rad o antependiju krčkog biskupa Giovannija della Torrea. IVA JAZBEC TOMAIĆ – DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 55).

palu za glavni oltar katedrale. No, njegovo je ime zabilježeno kao dio prijepisa opsežnijeg natpisa na pali, u kojem se prije svega navodi donator knez Ivan VII. Frankapan s pripadajućim titulama i grbom te godina izvedbe ili, moguće, posvete oltara.¹⁰⁵ Donekle je sličan primjer spomen slavnog venecijanskog slikara Jacopa Robustija (Venecija, 1518. – Venecija, 1594.) kao autora pale na glavnom oltaru korčulanske katedrale. Slikarevo je ime, točnije nadimak *Tentoretto* (Tintoretto) pod kojim je poznatiji, zabilježio korčulanski biskup Vicko Kosović (1734. – 1761.) prilikom pastoralne vizitacije 1736. godine.¹⁰⁶ Međutim, u ovom slučaju pala nije potpisana, već su taj podatak biskupu rekli kanonici u pratnji, što ukazuje na svijest lokalne zajednice o umjetničkoj vrijednosti pale, moguće potaknutoj i značajnijim financijskim izdatkom za nabavu, gotovo dvjesto godina nakon njezinog nastanka. Nenavođenje cijene ili bilo kakvog drugog podatka vezanog uz problematiku plaćanja, odnosno mehanizam naručivanja u zapisniku vizitacije biskupa Kosovića ne predstavlja iznimku već pravilo. To je drugi tip podataka važan za povijest umjetnosti koji se iznimno rijetko navodi u zapisnicima vizitacija te ga valja potražiti prvenstveno u notarskim spisima. Ipak, za primjer je moguće navesti podatke o cijenama iz zapisnika vizitacije generalnog vikara pulske biskupije Francesca Bartirome iz 1658. godine o dvama oltarima u župnoj crkvi u Lovranu. Riječ je o oltarima Gospe od Ružarija i Gospe od Karmela za koje je, prema Bartirominim riječima, isplaćeno 230 i 170 dukata.¹⁰⁷

Na kraju treba spomenuti da su vizitacijski zapisnici relativno rijetko i tek u manjoj mjeri korišteni kao izvor za povijesno-umjetnička istraživanja u Veneciji, političkoj i crkvenoj metropoli Mletačke Republike sa zasigurno najvrjednijim primjerima liturgijske opreme. Vjerojatno je tome razlog postojanje brojnih i dobro poznatih, odnosno objavljenih opisa

¹⁰⁵ DRAGUTIN KNIEWALD (bilj. 22), 49-52.

¹⁰⁶ KATARINA ALAMAT-KUSIJANOVIĆ, Oltarna pala Jacopa Tintoretta iz korčulanske katedrale, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske – Zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2003. i 2004. godine*, (ur.) P. Marković i dr., Zagreb, 2008., 255-268, 258.

¹⁰⁷ NINA KUDIŠ BURIĆ – NENAD LABUS (bilj. 95), 356.

venecijanskih crkava i spomenika, kao i djelatnosti slavnih umjetnika u nizu publikacija. Dragocjena su, na primjer, djela Francesca Sansovina *Venetia, città nobilissima, et singolare, Descritta in XIII. libri* (1581.), Carla Ridolfija *Le meraviglie dell'arte, ovvero Le vite degli illustri pittori veneti e dello stato* (1648.), Marca Boschini *La Carta del Navegar Pittoresco* (1660.), Flaminia Cornera *Notizie storiche delle chiese e monasteri di Venezia e Torcello, tratte dalle Chiese Venete e Torcellane* (1758.) ili, pak, niz putopisa i sinteza nastalih tijekom 19. stoljeća, poput *The Stones od Venice* Johna Ruskina (1851. – 1853.). Osim već navedenih radova na koje se tek djelomično oslanjam pri izradi disertacije, među znanstvenim radovima u kojima su vizitacijski zapisnici u znatnijoj mjeri korišteni kao izvor valja istaknuti važno istraživanje crkvenog povjesničara Antonia Niera o srebrnim palama u Veneciji i na području Veneta, objavljeno 1978. godine pod naslovom *Notizie di archivio sulle pale di argento delle lagune venete*.¹⁰⁸ Veći je broj znanstvenih radova koji se temelje na istraživanju vizitacijskih zapisnika manjih ili barem manje „atraktivnih“ sredina, točnije crkava, posredno i manje pisanih izvora. Kao donekle dobra usporedba za istraživanje gotovo u potpunosti drvene liturgijske opreme na otoku Krku, a opisane u zapisniku vizitacije biskupa Stefana Davida, može poslužiti recentniji rad Maura Salisa *Scultura lignea della Diocesi di Cagliari dagli inventari delle visite pastorali*, objavljen 2008. godine.¹⁰⁹ Opisi u zapisniku biskupa Davida, međutim, ipak su deskriptivniji te pružaju više vrijednih podataka za povijesnoumjetničku analizu.

¹⁰⁸ ANTONIO NIERO, *Notizie di archivio sulle pale di argento delle lagune venete*, u: *Studi veneziani*, N. S. II (1978.), 257-291.

¹⁰⁹ MAURO SALIS (bilj. 3).

7. Zapisnici vizitacija Krčke biskupije

7.1. Zapisnici apostolskih vizitacija

Nakon Tridentskog sabora krajem 16. i početkom 17. stoljeća biskupije u sastavu mletačkih provincija Dalmacije i Albanije pohodila su tri apostolska vizitatora: Agostino Valier (1579.), Michele Priuli (1602. – 1603.) i Ottaviano Garzadori (1624. – 1625.).¹¹⁰ Sva trojica vizitirali su i Krčku biskupiju te su pritom sastavili zapisnike što se čuvaju u arhivima u Rimu. Zapisnici apostolskih vizitacija uglavnom su pisani latinskim, manje talijanskim jezikom i relativno su dobro očuvani. U usporedbi sa zapisnicima pastoralnih vizitacija koje su sastavljali dijecezanski biskupi, ovi su pisani u sažetijoj formi, što znači da je liturgijska oprema najčešće popisivana taksativno, bez opsežnijih opisa, a nisu vizitirane ni sve kapele, već one značajnije. S druge, pak, strane moguće je pretpostaviti da su procjene apostolskih vizitatora o stanju liturgijske opreme, pisane unificiranom terminologijom tijekom cijelog pohoda, ponekad objektivnije od onih lokalnih biskupa. Važno je još istaknuti da su apostolski vizitatori pohodili i samostane, dok dijecezanski biskupi, u pravilu, nisu imali te ovlasti. Zapisnici apostolskih vizitacija predstavljaju, stoga, iznimno vrijedan izvor za istraživanje arhitektonskog razvoja redovničkih crkava i njihove liturgijske opreme.

Prva posttridentska apostolska vizitacija Krčke biskupije ona je biskupa Verone, kasnije kardinala, Agostina Valiera (Venecija, 1531. – Rim, 1606.) 1579. godine.¹¹¹ Zapisnik ove vizitacije pohranjen je u Tajnom vatikanskom arhivu, u fondu *Congregatio vescovi e regolari, Visita apostolica*, najvećim dijelom u sveščiću pod rednim brojem 80 (*d. Veglensis*).¹¹² Apostolski vizitator Valier sa suradnicima pohodio je Krčku biskupiju posljednju u nizu

¹¹⁰ Za apostolske vizitacije dalmatinskih biskupija te ostalu građu u Tajnom vatikanskom arhivu relevantnu za istraživanje hrvatske povijesti vidjeti: JADRANKA NERALIĆ, *Priručnik za istraživanje hrvatske povijesti u Tajnom vatikanskom arhivu od ranog srednjeg vijeka do sredine 18. stoljeća: Schedario Garampi* (2 sveska), Zagreb, 2000; ANDRIJA VOJKO MARDEŠIĆ – SLAVKO KOVAČIĆ (bilj. 73), 13-52.

¹¹¹ Za Agostina Valiera vidjeti: GUGLIELMO EDERLE – DARIO CERVATO, *I Vescovi di Verona*, Verona, 2002., 105-108.

¹¹² ANDRIJA VOJKO MARDEŠIĆ – SLAVKO KOVAČIĆ (bilj. 73), 28.

dalmatinskih biskupija, u vrijeme episkopata biskupa Pietra Bemba (1564. – 1589.). U Krk je stigao 15. lipnja, nakon vizitacije obližnje Osorske biskupije, točnije Cresa, i ostao do kraja lipnja ili početka srpnja.¹¹³ Zapisnik Valierove vizitacije Krčke biskupije sastavljen je na 73 obostrano ispisana lista.¹¹⁴ Osim popisa oltara, liturgijskog posuđa te ruha i paramenata kaptolskih crkava, koji će biti analizirani u nastavku rada, u Valierovu rukopisu, među ostalim, nalazimo i one posebno vrijedne franjevačkih crkava u Glavotoku, Košljunu, Krku i Portu.¹¹⁵ Zapisnik ove vizitacije važan je jer opisuje crkve i njihovu liturgijsku opremu svega šesnaest godina nakon završetka Tridentskog sabora, dakle najvećim dijelom prije ili u tek početnoj fazi obnove crkava, odnosno nabave nove liturgijske opreme izvedene u duhu suvremenih smjernica i stila, što je uslijedila narednih desetljeća.

Drugu apostolsku vizitaciju dalmatinskih biskupija od kraja 1602. do sredine 1603. godine obavio je član još jedne ugledne venecijanske obitelji, biskup Vicenze Michele Priuli (Venecija, 1547. – Venecija, 1603.). Spisi ove vizitacije također se čuvaju u Tajnom vatikanskom arhivu, ali u fondu *Miscellanea, Armario VII.*, u sveščićima pod rednim brojevima 100 i 101.¹¹⁶ Zapisnik vizitacije Krčke biskupije pohranjen je u drugom sveščiću i napisan je na čak 285 obostrano ispisanih listova, što ga čini jednim od opsežnijih zapisnika

¹¹³ Dana 29. lipnja 1579. godine Agostino Valier je iz Krka poslao pisma hvarskom biskupu i knezu u kojima kaže da je pri kraju vizitacije te da će sutra ili prekosutra otputovati za Veneciju. Krajem godine vratio se na istočnu obalu Jadrana, ovaj put vizitirajući istarske biskupije. ANDRIJA VOJKO MARDEŠIĆ – SLAVKO KOVAČIĆ (bilj. 73), 23; TEA PERINČIĆ, Prilog istraživanju apostolskih vizita Agostina Valiera u dalmatinskim i istarskim biskupijama, u: *Povijesni prilozi*, 17 (1998.), 157-176, 162. O Valierovoj vizitaciji još vidjeti: TEA MAYHEW, Rapska komuna u vizitaciji Agostina Valiera 1579., u: *Rapski zbornik*, Zagreb, II (2012.), 1-11.

¹¹⁴ ANDRIJA VOJKO MARDEŠIĆ – SLAVKO KOVAČIĆ (bilj. 73), 32.

¹¹⁵ Popis liturgijskog posuđa franjevačke crkve u Krku recentno je objavila Mateja Jerman. Vidjeti: MATEJA JERMAN, O razvoju dekorativnog rječnika na mletačkim kaležima sačuvanim u samostanima franjevaca trećoredaca na otoku Krku i Cresu, u: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 48 (2016.), 137-150, 137-138.

¹¹⁶ ANDRIJA VOJKO MARDEŠIĆ – SLAVKO KOVAČIĆ (bilj. 73), 34.

ove apostolske vizitacije.¹¹⁷ Priuli je Krčku biskupiju vizitirao u vrijeme episkopata biskupa Giovannija della Torrea (1589. – 1623.), od subote 7. do, čini se, ponedjeljka 23. lipnja. U odnosu na Valierov zapisnik Priulijev je opsežniji te je liturgijska oprema ponekad opisana detaljnije, ali je teže čitljiv zbog brojnih manjih oštećenja papira i, prvenstveno, tinte, koja je gotovo u potpunosti vidljiva i na reversu svih listova. Također, istraživanje je znatno otežano zato što ne postoji kazalo lokaliteta kao u Valierovu zapisniku. Među relativno uredno vođenim spisima kancelarije tadašnjeg krčkog biskupa della Torrea sačuvane su Priulijeve upute biskupu, datirane 19. i 20. lipnja.¹¹⁸

Zadarski nadbiskup Ottaviano Garzadori (Vicenza, oko 1567. – Vicenza, 1652.) obavio je treću apostolsku vizitaciju dalmatinskih biskupija krajem 1624. i u prvoj polovini 1625. godine.¹¹⁹ Zapisnik ove vizitacije pohranjen je u Arhivu Kongregacije za nauk vjere, u fondu *Visite e collegi*, u sveščiću pod rednim brojem 2 naslovljenom *Visitatio Dalmatiae Ann. 1624 et 1625*, a na Krčku se biskupiju odnose stranice od 2229 do 2358. Kao i njegovi prethodnici, Garzadori je Krčku biskupiju vizitirao posljednju, u lipnju, u vrijeme episkopata krčkog biskupa Alvisea Lippomana (1623. – 1640.).¹²⁰ Zapisnik je dobro očuvan, bez ikakvih značajnijih oštećenja te je pisan relativno čitljivim rukopisom. Iako ovaj zapisnik nije opsežan poput Priulijeva te liturgijska oprema nije detaljno opisana, najčešće čak nije ni zabilježena izuzev pokoje relikvije, čini se da je popisana većina oltara važnijih crkava. Stoga je Garzadorijev zapisnik prvenstveno važan jer pruža uvid u dinamiku uvođenja novih kultova u crkve na graničnom prostoru mletačke provincije 62 godine nakon završetka Tridentskog sabora. U slučaju Krčke biskupije ovaj dokument dosad nije korišten pa će dijelovi relevantni za temu rada biti analizirani u nastavku.

¹¹⁷ ASVa, Misc., Armario VII., 101 (*d. Veglensis*), f. 369r-653v.

¹¹⁸ BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Akti biskupa Ivana kneza Turijana I (svežnjik 6), *Nenaslovljeni dokument* (na vrhu nadopisano *M. Prioli za Ivana Turijana*), f. 1-22 (naknadna paginacija olovkom).

¹¹⁹ ANDRIJA VOJKO MARDEŠIĆ – SLAVKO KOVAČIĆ (bilj. 73), 26.

¹²⁰ ANDRIJA VOJKO MARDEŠIĆ – SLAVKO KOVAČIĆ (bilj. 73), 26.

7.2. Zapisnici pastoralnih vizitacija

Zapisnici pastoralnih vizitacija Krčke biskupije čuvaju se u Biskupijskom arhivu u Krku, u fondu Stari arhiv krčke biskupije. Za razliku od zapisnika pastoralnih vizitacija Osorske biskupije, što se čuvaju u istom arhivu, ali drugom fondu¹²¹, izdvojeni su iz akata pojedinih biskupa i pohranjeni u dva zasebna svešćića, pod rednim brojevima 24 i 25.¹²² Zapisnici su nastajali prilikom pastoralnih pohoda krčkih biskupa u razdoblju od 1500. do 1802. godine. Najstariji zapisnik, točnije popis inventara sakristije krčke katedrale, onaj je zadarskog nadbiskupa Giovannija Robobelle (1496. – 1500.), dok je posljednji krčkog biskupa Ivana Antuna Šintića (1792. – 1837.). Većinom su to zapisnici generalnih pastoralnih vizitacija, a tek je manji broj partikularnih. Ponekad su u odsustvu biskupa, na primjer krčkog biskupa i apostolskog nuncija Giovannija della Torrea, ili upražnjene katedre (lat. *Apostolica Sedes Vacans*), pastoralne vizitacije provodili generalni vikari. Vrijedi spomenuti i da su krčki biskupi relativno uredno izvršavali obvezu slanja izvještaja *ad limina* Svetoj Stolici, no čini se da ovi sažeti izvještaji o stanju biskupije u slučaju Krčke ipak ne predstavljaju značajniji izvor za povjesničare umjetnosti.¹²³

Prvi svešćić u kojem se čuvaju zapisnici pastoralnih vizitacija naslovljen je *Pastirski pohodi (I.) 1532 – 1650* i sadržava 727 ispisanih listova.¹²⁴ U njemu su obuhvaćeni zapisnici vizitacija nastali u vrijeme episkopata sljedećih biskupa: Donata della Torrea (1484. – 1515.), Eusebija Priulija (1528. – 1530.), Giovannija Rose (1531. – 1549.), Ivana Alberta Gliričića

¹²¹ Za popis arhiva osorske biskupije vidjeti: VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ – LEO KOŠUTA, Arhiv bivše osorske biskupije, u: *Starine Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 43 (1951.), 289-332.

¹²² BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi I (svežnjić 24) i Pastirski pohodi II (svežnjić 25). Za popis arhivske građe u biskupijskom arhivu u Krku vidjeti: IVAN ŽIC-ROKOV – MIHOVIL BOLONIĆ, Popis starijeg arhiva krčke biskupije, u: *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, svezak XV (1970.), 339-365; FRANJO VELČIĆ, Moj arhivski rad ili primjer sređivanja arhivskog gradiva Biskupijskog arhiva u Krku, u: *Vjesnik Istarskog arhiva*, 18 (2011.), 395-403.

¹²³ ASVa, Congr. concilii, *Relationes dioecesium*, Vol. 857.

¹²⁴ IVAN ŽIC-ROKOV – MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 122), 354.

(1550. – 1564.), Pietra Bemba (1564. – 1589.), Giovannija della Torrea (1589. – 1623.), Alvisea Lippomana (1623. – 1640.), Constantina de Rossija (1640. – 1653.) i Jurja Georgicea (1653. – 1660.).¹²⁵ Među zapisnicima u ovom sveščiću treba istaknuti nekoliko posebno vrijednih za povijesnoumjetnička istraživanja. Najstariji dokument te jedan od najstarijih uopće u ovom fondu je popis inventara sakristije krčke katedrale iz 1500. godine.¹²⁶ Vrlo detaljan popis liturgijskog posuđa te ruha i paramenata što ga je, u odsustvu krčkog biskupa Donata della Torrea, sačinio zadarski nadbiskup Giovanni Robobello relativno je dobro sačuvan i čitljiv. Vrlo vrijedan dokument predstavlja zapisnik pastoralne vizitacije biskupa Pietra Bemba iz 1565. godine. Riječ je o zapisniku najstarije generalne pastoralne vizitacije Krčke biskupije, što ju je biskup Bembo izvršio na početku episkopata, kako je to najčešće bila praksa. Zapisnik opisuje stanje otočnih crkava i klera svega dvije godine nakon završetka Tridentskog sabora, očima tek pristiglog i, čini se, reformama sklonog venecijanskog prelata, inače pranećaka poznatijeg imenjaka kardinala.¹²⁷ U krčkom se biskupijskom arhivu, međutim, čuva samo dio ovog zapisnika koji se odnosi na vizitaciju klera, dok je dio u kojem se opisuju crkve i njihova liturgijska oprema pohranjen u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.¹²⁸ Treći zapisnik koji se ovdje ističe onaj je biskupa Jurja Georgicea, nastajao u dva navrata, 1654. i 1659. godine. Ovo je najopsežniji i najdeskriptivnije pisan zapisnik krčkih vizitacija, s vrlo detaljnim opisima crkava i njihove opreme. Biskup Georgiceo posebno je detaljno opisao oltare i oltarne pale, pritom često navodeći imena njihovih naručitelja ili donatora što ih je doznao od starijih kanonika u pratnji ili, znatno rjeđe,

¹²⁵ IVAN ŽIC-ROKOV – MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 122), 354.

¹²⁶ Popis inventara objavio je Mato Polonijo 1937. godine. Vidjeti: MATO POLONIJO, Najstariji sačuvani inventar stolne crkve u Krku, u: *Croatia Sacra – Arkiv za crkvenu povijest Hrvata*, 13-14 (1937.), 108-118.

¹²⁷ Za osnovne biografske podatke o biskupu Bembu vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 110; GIOVANNI PILLININI, BEMBO, Pietro, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 8, Roma, 1966. (korištena je internet verzija bez paginacije, pregledano 5. srpnja 2017.)

¹²⁸ Arhiv HAZU, *Visitatio Ecclesiarum, et Capellarum totius Insulae Veglae... Anno 1565*, II c 43.

na osnovi grbova na oltarima. Vrijednost ovog dokumenta prepoznata je već u 17. i 18. stoljeću, što se doznaje iz, primjerice, zapisnika pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida (1685.) i Krčkog katastika što ga je sastavio advokat Benedetto Balbi (oko 1730.), u kojima se Georgiceov zapisnik na više mjesta citira kao pouzdan izvor.¹²⁹ Nažalost, rukopis je bio izložen vlazi pa je veći dio zapisnika danas nečitljiv.¹³⁰

Drugi sveščić naslovljen je *Pastirski pohodi (II.) 1659 – 1824* i sadržava 569 ispisanih listova.¹³¹ U njemu se nalaze zapisnici pastoralnih vizitacija nastali u vrijeme episkopata sljedećih biskupa: Jurja Georgicea (1653. – 1660.), Francesca Marchija (1660. – 1668.), Stefana Davida (1684. – 1687.), Baldassarrea Nosadinija (1688. – 1712.), Pietra Antonija Zuccherija (1739. – 1778.), Deodata Marije Divnića (1779. – 1788.), Giacinta Ignazija Pellegrinija (1789. – 1792.) i Ivana Antuna Šintića (1792. – 1837.).¹³² Na početku svežnjica nalazi se drugi, manji dio zapisnika vizitacije biskupa Georgicea, u sklopu kojeg je i zapisnik vizitacije katedrale. Pisan je u identičnoj formi i na jednako deskriptivan način kao veći dio zapisnika što je pohranjen u prvom sveščiću, no dobro je sačuvan i čitljiv te će dijelovi što se odnose na opise oltara i oltarnih pala u katedrali biti analizirani u ovom radu. Osim Georgiceova i Davidova zapisnika, koji je detaljno analiziran u nastavku ovog poglavlja, za povijest umjetnosti još je važan onaj biskupa Giacinta Ignazija Pellegrinija (1789. – 1792.). Naime, biskup Pellegrini je 1790. godine sačinio popis kapela i oltara na području cijele biskupije koje bi, najčešće zbog njihova trošnog stanja, trebalo desakralizirati

¹²⁹ Biskup David navodi Georgiceov zapisnik na nekoliko mjesta, primjerice opisujući drvenu polikromiranu bistu s relikvijama jednog od legionara mučenika Tebanske legije kaže sljedeće: *...la quale memoria si vede anco nella Visita di Monsignor Vescovo Georgiceo di Beate Memorie dell'anno 1659*. BAK, David, 1685., f. 6r.

¹³⁰ Zbog vrijednosti podataka u ovom zapisniku, od kojih značajan dio nije objavljen, trebalo bi ga što hitnije restaurirati.

¹³¹ IVAN ŽIC-ROKOV – MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 122), 355.

¹³² IVAN ŽIC-ROKOV – MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 122), 354.

(*demontirati*).¹³³ Također, prilikom pastoralne vizitacije sačinio je detaljan popis liturgijskog posuđa te ruha i paramenata katedrale. Na kraju, treba napomenuti da je u ostalim svešćićima, prvenstveno aktima pojedinih biskupa, sačuvan niz popisa inventara sakristije katedrale koji nisu sastavni dijelovi zapisnika vizitacija, već su najčešće sačinjavani prilikom primopredaje službe sakristana.¹³⁴ Ovi popisi u pravilu su opsežniji i detaljniji od onih sačinjavanih prilikom pastoralnih vizitacija te su, stoga, iznimno vrijedni.

7.2.1. Zapisnik pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine

Među zapisnicima pastoralnih vizitacija Krčke biskupije, uz zapisnik biskupa Bemba, zasigurno je najvrjedniji onaj biskupa Stefana Davida iz 1685. godine (Sl. 8).¹³⁵ Zapisnik Davidove vizitacije pohranjen je u 25. svežnjicu, drugom pastoralnih vizitacija.¹³⁶ Pisan je vrlo čitljivim krasopisom, latiničkim pismom, najvećim dijelom talijanskim, a manjim latinskim jezikom na papiru, a sadrži 277 ispisanih stranica. Nekad je bio tvrdo ukoričen u kartonski uvez, od čega je sačuvana prednja korica knjige (Sl. 9). Rukopis je na poledini bio izložen vlazi, stoga su dijelovi koji se odnose na vizitaciju kaštela Vrbnik, Dobrinj i Dubašnica teže čitljivi zbog oštećenja papira.¹³⁷ Vrlo vjerojatno kao posljedica toga nedostaju i stražnje korice knjige te veći dio zapisnika posljednjeg vizitiranog kaštela Poljice. Međutim,

¹³³ Naslov dokumenta u izvorniku glasi: *Indice delle Capelle, ed Altari, che nella Sacra Pastorale Visita di Monsignore Pellegrini furon credute da demolirsi*. BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjić 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Giacinta Ignazija Pellegrinija*.

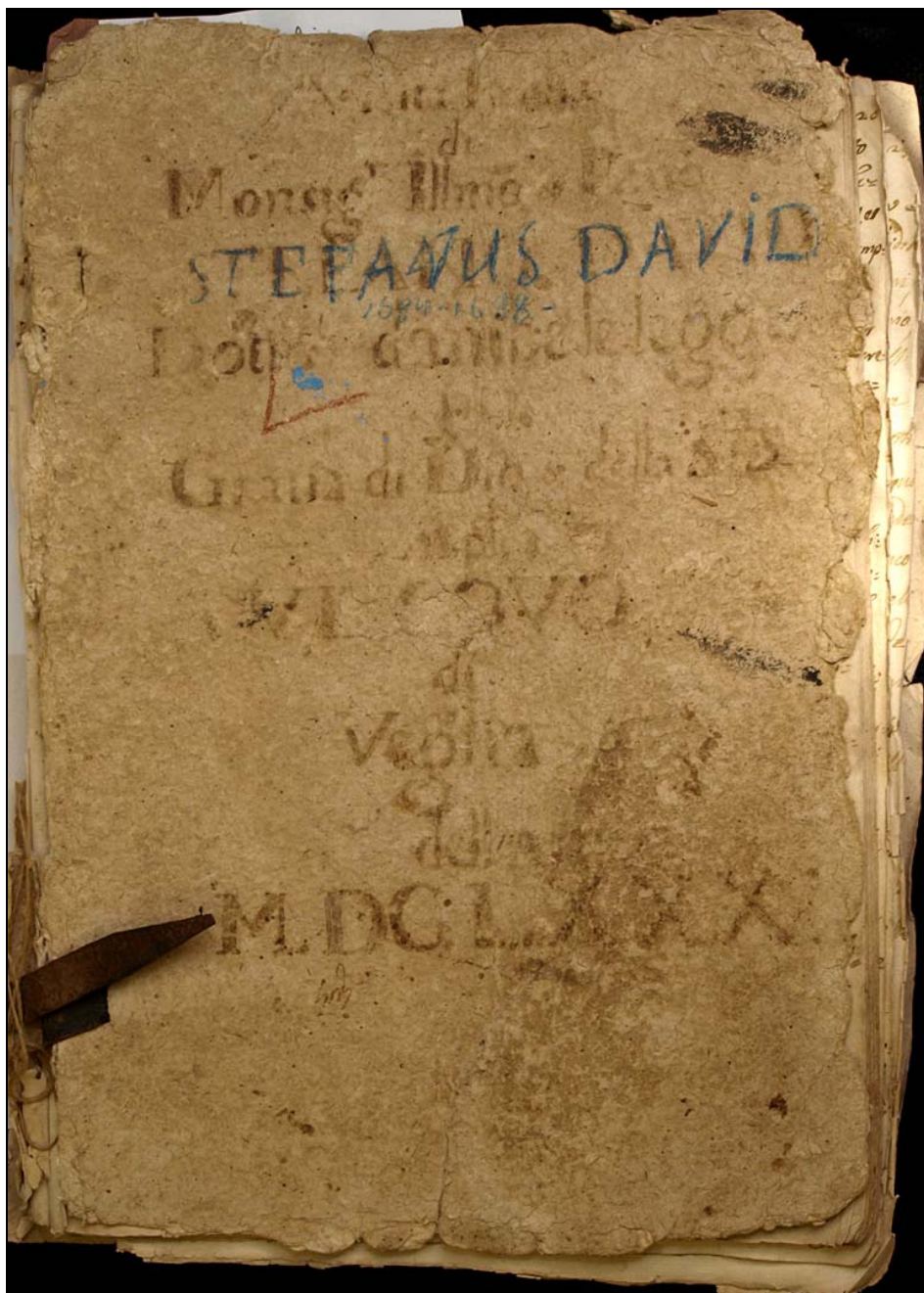
¹³⁴ Za primjer je moguće navesti dva opsežna popisa sastavljena 1600. i 1605. godine u kojima su taksativno navedeni svi liturgijski predmeti u sakristiji katedrale. Sačinjeni su u vrijeme biskupa Giovannijsa della Torrea, stoga su pohranjeni u aktima ovog biskupa. Popise prvi kratko spominje Dragutin Kniewald 1929. godine, a recentno je objavljen dio popisa iz 1605. godine koji se odnosi na donacije tada aktualnog biskupa. Vidjeti: DRAGUTIN KNIWALD (bilj. 22), 51–52; IVA JAZBEC TOMAIĆ – DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 55), 70–72.

¹³⁵ U hrvatskoj se historiografiji biskup Stefano David navodi u hrvatskoj verziji imena Stjepan, no čini se ipak prikladnije pisati ga u izvornoj verziji.

¹³⁶ BAK, David, 1685..

¹³⁷ Kao i u slučaju zapisnika pastoralne vizitacije biskupa Georgicea, Davidov zapisnik trebalo bi u što skorije vrijeme restaurirati.

unatoč navedenom, Davidov je zapisnik znatno bolje sačuvan od Georgiceova pa predstavlja najopsežniji i najdeskriptivnije pisan (čitljivi) zapisnik pastoralnih vizitacija Krčke biskupije, posljedično i najcitiraniji. Kopija dijela Davidova zapisnika što se odnosi na vizitaciju klera sačuvana je u 13. svežnjiću istog arhivskog fonda, među ostalim spisima biskupove kancelarije.¹³⁸

Sl. 8

¹³⁸ BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Akti biskupa Stjepana Davida (svežnjić 13), *Copia d'esami tratti dalla Visita Generale...*, bez paginacije.

Viris super recognitione Corporis, seu Reliquiarum reper-
 tarum ^{in Reliquiario} in ^{Albare} Mantis in cornu Evangelij ad Fedralis
 Vegletensis existente nec non in recognoscendo Reliquiam de
 Osse Brachij, seu Cruris Sancti Olympij Martijris et altera
 Reliquiam cuiusdam Crate repertas in altero Reliquiario
 in cornu Epistolę dicti Albaris, ut Reliquię dictorum
 Sanctorum Martijrum necessarijs documentis, iam am-
 sis muniantur, et ut decet recognoscantur. Viris videndis,
 consideratisque merito considerandis, Reliquias predictas
 Sanctorum Martijrum recognovit, et tanquam tales, ut supra
 expressas exponi, et venerari mandavit, declaravitque
 Legitimis probationibus satis constare Reliquias ipsas
 dond datas fuisse ab Illmo, et Amo D. P. in Christo Sa-
 tre D. Georgio Georgiceo eiusdem Ecclesię Epō,
 qui de Corpore prefati Sancti Diodori Martijris in libro
 Visitationis sue Sentis de anno 1699 mentionem
 facit, et narrat ab **ALMA VRBE** se illud
 transtulisse, quo uero ad partem Crate predictę, licet non
 liquetur cuius Sancti sit, dixit, et decreuit in ea u-
 neratione habendam, in qua hactenus fuit habita, et
 ita declaravit, ac ad Maiorem **DEI** Floriam, et eius
 Sanctorum fieri monumentum, et in Reliquiarijs ipsis in-
 cludi mandavit.

Stephanus Episcopus Vegletensis

Sequitur inscriptio, seu monumentum in Reliquiario sit-
 uum.

STEPHANVS DAVID I.V.D
DEI & APOSTOLICÆ SEDIS Gratia EPVS VEG:

Reliquias

O biskupu Stefanu Davidu poznato je vrlo malo podataka. Mihovil Bolonić i Ivan Žic-Rokov navode da je bio doktor obaju prava, što se doznaje i iz zapisnika pastoralne vizitacije, podrijetlom iz Caorlea.¹³⁹ Prema Danieleu Farlatiju za biskupa ga je imenovao papa Inocent XI. dana 19. lipnja 1684. godine, a na krčkoj katedri naslijedio je franjevca iz Vicenze Teodora Gennarija (1664. – 1684.).¹⁴⁰ Katedrali u Krku i župnoj crkvi u Vrbniku darovao je relikvije svetih mučenika što ih je donio iz Rima, podaci koji se također doznaju iz zapisnika vizitacije te će biti analizirani u nastavku rada. Biskupom je bio svega tri godine, a umro je u Krku 5. srpnja 1687.¹⁴¹

Stefano David vizitirao je Krčku biskupiju u prvoj godini episkopata, kao što je to, uostalom, činila većina biskupa, te je to bila njegova jedina pastoralna vizitacija. Prilikom vizitacije crkava biskup je slijedio općeprihvaćeni redosljed vizitiranja, što se prvenstveno odnosi na vizitacije kaptolskih crkava. Nakon svečanog ulaska u crkvu vizitirao je Presveti Oltarski Sakrament, a odmah nakon krstionicu, prezbiterij, sveta ulja i relikvije. Uslijedila bi vizitacija glavnog oltara, potom preostalih oltara, dok je kor i sakristiju te strukturu crkve najčešće vizitirao prije ili poslije bočnih oltara. U župnoj je crkvi u Omišlju vizitirao i zvonik, dok je u Baški i Dubašnici zabilježio vizitaciju groblja uz župnu crkvu, što je očigledno ovisilo o specifičnim okolnostima, a nikako nije bilo pravilo. Ono što ovaj zapisnik pastoralne vizitacije izdvaja od ostalih zapisnika Krčke biskupije i što ga čini izuzetno vrijednim, prvorazrednim izvorom ne samo za povjesničare, već i za povjesničare umjetnosti, jesu vrlo deskriptivni (p)opisi liturgijske opreme, posebno oltara.¹⁴² Treba napomenuti da je biskup

¹³⁹ MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 111.

¹⁴⁰ DANIELE FARLATI, *Illyricum sacrum*, Vol. V, Venezia, 1775., 313.

¹⁴¹ MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 111; KONRAD EUBEL, *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi*, Vol. 5, Patavii, 1952., 406.

¹⁴² Zanimljivo je primijetiti da su, za razliku od opisa oltara, Davidovi popisi liturgijskog ruha i posuđa vrlo sumarni, a posebno ako ih se uspoređi s popisima inventara sakristija drugih biskupa, poput onih neobjavljenih Giovannija Federica Orsinija Rose (1736.) i Giacinta Ignazija Pellegrinija (1790.), sačuvanim u zapisnicima njihovih pastoralnih vizitacija u istom arhivskom fondu.

David prilikom vizitiranja čitao zapisnik vizitacije biskupa Georgicea, ponekad ga čak citirao, uspoređujući stanje liturgijske opreme ili provjeravajući podatke, primjerice one o relikvijama. Vjerojatno nije pogrešno zaključiti da je Georgiceov zapisnik poslužio biskupu Davidu kao svojevrsan predložak.

Pastoralna vizitacija biskupa Davida započela je 18. ožujka 1685. godine vizitacijom Presvetog Oltarskog Sakramenta u katedrali.¹⁴³ Posljednji je, pak, zabilježeni datum 29. srpnja, kada je biskup započeo vizitaciju kaptolske crkve u Poljicama.¹⁴⁴ Nažalost, nisu sačuvane stranice na kojima je opisano stanje ove kaptolske crkve, kao ni ostalih kapela na području kaštela, no moguće je pretpostaviti da je vizitacija biskupije zaključena najkasnije do sredine kolovoza iste godine. Tijekom pet mjeseci biskup je vizitirao sve važnije crkve i kapele na otoku Krku, izuzev onih muških redovničkih samostana, točnije franjevac. Putovao je na konju, uz pratnju, među ostalim, katedralnih kanonika don Francesca Bendate i don Francesca Casarija te notara Angela Franceschinija, ponekad vizitirajući kapele čak u sumrak. Zabilježeno je, tako, da je na primjer u Bašku i Dobrinj došao oko pola noći, nakon što je oko 21 sat vizitirao kapele u blizini Stare Baške i Gostinjske.¹⁴⁵ Iznimku je učinio tek jednom, kada je 4. srpnja od Baške do Vrbnika putovao lađom, zasigurno koristeći povoljne vremenske prilike u Velebitskom kanalu da se poštedi mukotrpnog putovanja preko najteže prohodnog, brdovitog dijela otoka. Zanimljivo je još primijetiti da redosljed vizitiranja kaptolskih crkava, uz eventualnu *zamjenu mjesta* upravo spomenutih bašćanske i vrbničke, odgovara svojevrsnoj lokalnoj hijerarhiji njihove tadašnje važnosti i ugleda. Biskup David je pastoralnu vizitaciju započeo u gradu Krku, odnosno katedrali, nastavio u kaštelu Omišalj, potom vizitirao kaštele Bašku, Vrbnik, Dobrinj i Dubašnicu te vizitaciju zaključio u Poljicama. Iako djelomično izlazi izvan okvira teme rada, zbog budućih istraživanja ovog

¹⁴³ BAK, David, 1685., f. 3r.

¹⁴⁴ BAK, David, 1685., f. 138v.

¹⁴⁵ BAK, David, 1685., f. 64v, 66r i 106r.

vrijednog izvora donosi se sumarni itinerar Davidove pastoralne vizitacije, što slijedi u nastavku, uz dekret o pastoralnoj vizitaciji od 10. ožujka.

GRAD KRK (od 18. ožujka do 18. svibnja)

Dana 10. 3. dekret o pastoralnoj vizitaciji; 11. 3. objava dekreta; 18. 3. vizitacija katedrale; 19. 3. vizitacija samostana klarisa; 20. 3. vizitacija katedrale; 22. 3. vizitacija katedrale; 25. 3. vizitacija katedrale i crkve sv. Kvirina; 23. 4. prijenos relikvija; 2. 5. vizitacija katedrale; 6. 5. vizitacija crkve sv. Kvirina; 7. 5. posveta oltara u crkvi sv. Kvirina; 8. 5. vizitacija samostana benediktinki; 9. 5. vizitacija kapela sv. Mihovila arkandela (na groblju)¹⁴⁶, sv. Ivana Evanđelista, sv. Ane (u blizini južnih vrata), sv. Jeronima, sv. Katarine, sv. Dominika, sv. Antuna (drugim imenom sv. Barbara), sv. Ane, sv. Uršule, sv. Petra, sv. Martina, sv. Mihovila arkandela (drugim imenom Gospa od Zdravlja), sv. Lovre, sv. Hermagore i Fortunata, Blažene Djevice Marije (u uvali), sv. Bernardina, sv. Spasitelja, sv. Križa, sv. Kuzme i Damjana te sv. Antuna (izvan zidina); 11. 5. vizitacija kapela sv. Roka, sv. Petra (izvan zidina), sv. Bartolomeja i sv. Lucije; 12. 5. vizitacija kapela sv. Marka Evanđelista, Gospe od Karmela i sv. Leonarda; 13. 5. vizitacija kapele sv. Andrije; 14. 5. vizitacija kapela sv. Franje Asiškog, sv. Fuske, sv. Marine, sv. Sikste, sv. Antuna (Linardići) i sv. Leonarda (Žgaljići); 15. 5. vizitacija kapela sv. Cecilije i sv. Mihovila arkandela (Kosići); 18. 5. vizitacija kapele sv. Anastazije.¹⁴⁷

KAŠTEL OMIŠALJ (od 7. lipnja do 14. lipnja)

Dana 7. 6. vizitacija kapela sv. Vida (Malinska), Uznesenja Blažene Djevice Marije (Sršići), sv. Kuzme i Damjana te sv. Mihovila arkandela (sv. Vid – Miholjice), Blažene

¹⁴⁶ Kada su na području grada ili nekog od kaštela dvije ili više kapela istog titulara, zbog diferenciranja je u zagradi nakon titulara navedena lokacija jedne od kapela.

¹⁴⁷ Vizitacija grada Krka započinje na f. 3r.

Djevice Marije (Njivice) i Duha Svetog (ispod kaštela Omišalj); 8. 6. vizitacija kapela sv. Antuna Padovanskog, sv. Agate, sv. Nikole i sv. Ivana Krstitelja; 9. 6. vizitacija kapele sv. Jelene; 10. 6. vizitacija kaptolske crkve u Omišlju; 11. 6. vizitacija kaptolske crkve u Omišlju te kapela sv. Marije Magdalene, sv. Andrije i one u utvrđi *Mal tempo*; 13. 6. biskupove odredbe; 14. 6. vizitacija kapela sv. Martina, sv. Jurja, sv. Ivana, Svih Svetih i sv. Silvestra (Sužan).¹⁴⁸

KAŠTEL BAŠKA (od 23. lipnja do 4. srpnja)

Dana 23. 6. vizitacija kapela Svih Svetih (Stara Baška), sv. Jeronima i sv. Nikole; 24. 6. vizitacija kaptolske crkve u Baški te kapela Blažene Djevice Marije (na groblju), Duha Svetog, sv. Križa, sv. Mihovila arkandela, sv. Antuna opata i sv. Marka Evanđelista; 25. 6. vizitacija kapela sv. Eufemije i sv. Križa (obje u uvali); 26. 6. vizitacija crkve sv. Elizabete; 27. 6. vizitacija kapela sv. Antuna Padovanskog, Blažene Djevice Marije (Batomalj), sv. Jurja, sv. Andrije i sv. Pavla; 28. 6. vizitacija kapele sv. Jakova; 29. 6. vizitacija kapela sv. Lucije i sv. Petra; 4. 7. vizitacija kapele sv. Marije Magdalene.¹⁴⁹

KAŠTEL VRBNIK (od 4. srpnja do 14. srpnja)

Dana 4. 7. vizitacija kapela sv. Jurja i sv. Nikole (Ogrul); 8. 7. vizitacija kaptolske crkve u Vrbniku; 10. 7. vizitacija kaptolske crkve u Vrbniku i kapela Rođenja Blažene Djevice Marije i sv. Luke Evanđelista; 11. 7. vizitacija kapela sv. Marka Evanđelista, sv. Jeronima, sv. Martina, sv. Antuna Padovanskog, Presvetog Trojstva, sv. Marije Magdalene (u blizini kaštela), Svih Svetih, sv. Ivana Krstitelja i sv. Križa; 12. 7. vizitacija kapele sv. Maura; 13. 7. vizitacija kapela sv. Marije Magdalene (udaljena od kaštela), sv. Krševana, sv. Petra, sv.

¹⁴⁸ Vizitacija kaštela Omišalj započinje na f. 44r.

¹⁴⁹ Vizitacija kaštela Baška započinje na f. 64v.

Kuzme i Damjana, sv. Franje Asiškog i sv. Nedjelje; 14. 7. vizitacija kapela sv. Nikole i Gospe Snježne.¹⁵⁰

KAŠTEL DOBRINJ (od 14. srpnja do 23. srpnja)

Dana 14. 7. vizitacija kapele sv. Martina (Gostinjac); 15. 7. vizitacija kaptolske crkve u Dobrinju; 16. 7. vizitacija kaptolske crkve u Dobrinju te kapela sv. Lovre, Uznesenja Blažene Djevice Marije (u kaštelu), sv. Petra, Gospe od Anđela i sv. Marije Magdalene; 17. 7. vizitacija kapela sv. Jelene, sv. Maura, sv. Petra (Soline), sv. Klementa, sv. Filipa i Jakova, Presvetog Trojstva i sv. Ambrozija; 18. 7. vizitacija kapela sv. Jurja, sv. Antuna, sv. Petra (Gabonjin), Uznesenja Blažene Djevice Marije, sv. Ivana Krstitelja, sv. Andrije, sv. Mihovila arkandela i sv. Vida; 20. 7. vizitacija kapela sv. Martina i Blažene Djevice Marije; 23. 7. biskupove odredbe.¹⁵¹

KAŠTEL DUBAŠNICA (od 25. srpnja do najkasnije 29. srpnja)

Dana 25. 7. vizitacija kaptolske crkve u Dubašnici i kapele sv. Roka; 26. 7. vizitacija kapela sv. Jurja, sv. Pavla, sv. Nikole, sv. Antuna Padovanskog, Gospe od Karmela i sv. Andrije¹⁵²

KAŠTEL POLJICA

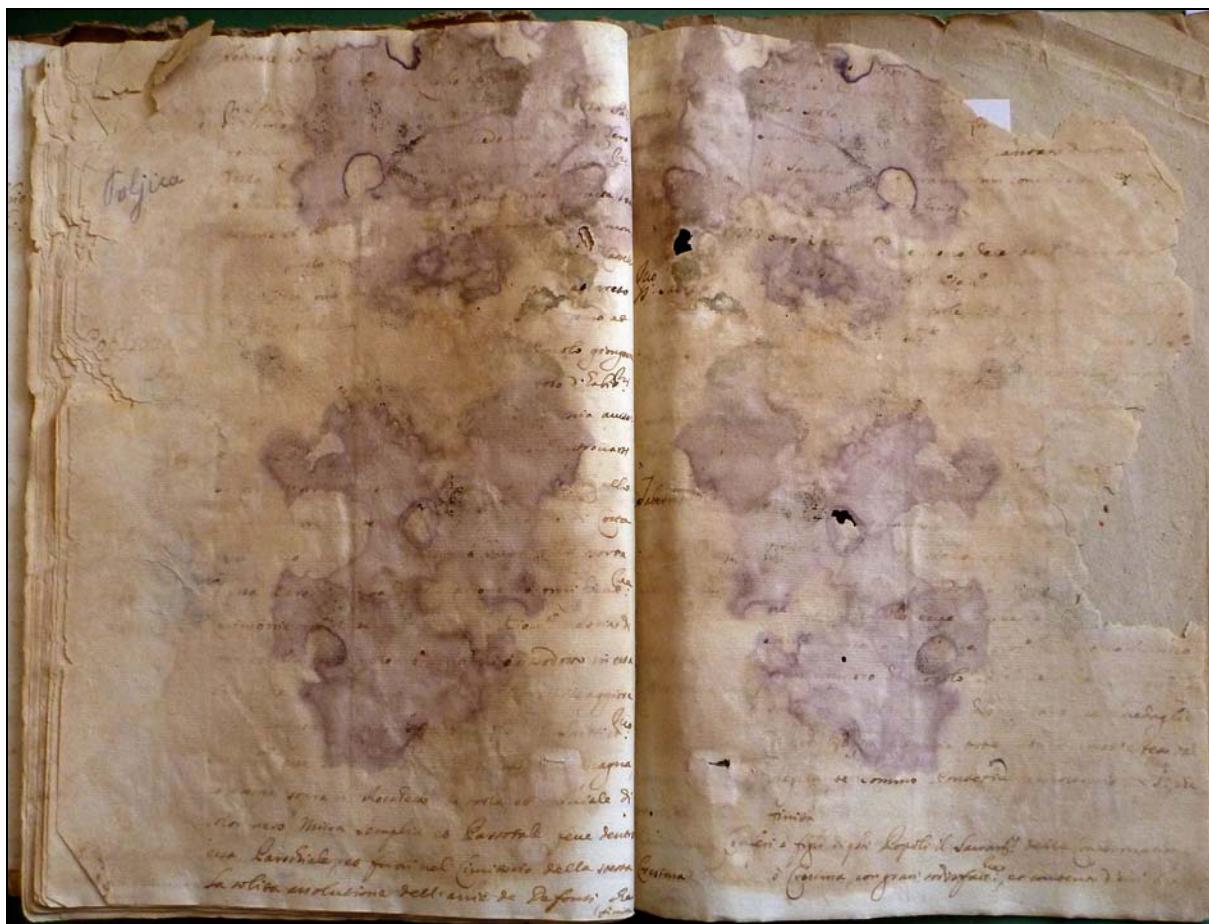
Dana 29. 7. biskup David započeo je vizitaciju kaptolske crkve u Poljicama (Sl. 10).¹⁵³

¹⁵⁰ Vizitacija kaštela Vrbnik započinje na f. 82v.

¹⁵¹ Vizitacija kaštela Dobrinj započinje na f. 106r.

¹⁵² Vizitacija kaštela Dubašnica započinje na f. 128r.

¹⁵³ Vizitacija kaštela Poljica započinje na f. 138v.

Sl. 10

DEKRET O PASTORALNOJ VIZITACIJI

In Nomine Sanctae, ac Individuae Trinitatis Patris, et Filij, et Spiritus Sancti

Exordium Visitationis Generalis Ecclesiarum Civitatis Veglensis sub Illustrissimo, et Reverendissimo in Christo Pre Domino Domino Stephano David J. V. D. Dei, et Apostolicae Sedis Gratia praefatae Civitatis Episcopo, a quo segnens emanavit decretum ad hoc (...) videlicet anno Ab Incarnatione Domini 1685 Indictione octava die vero 18 Mensis Martij Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris Domini Nostri Domini Innocentij Divina Providentia Papae XI Anno eius nono, quod Decretum extat tenoris infrascripti.

Noi Stefano David Dottor d'ambe le leggi per la gratia di Dio, et della Sancta Sede Apostolica Vescovo di Veglia.

Fra li oblihi, che portai seco la Cura Pastorale, alla quale il Signor Iddio per Sua Divina Provvidenza ci hà chiamati, uno de principali è il dovere visitare il suo Gregge dovendo il Prelato come Padre pietoso, et Medico Spirituale con la Sua Visita provirare da portargli ogni spirituale giovamento, la sanità dell'Anima a quelli, che giaciono infermi per li peccati, conservare li sani nella gratia di Dio, e come buon' Pastore procurare il bene, et

la salute dell'anime, cercando la Pecorella smarrita remperata col preziosissimo Sangue di Giesù Christo per ridurla all'Ovile della Santa Chiesa Cattolica, acciò per negligenza non perisca, e nel giorno tremendo del Giudizio le sia ricercata, come ci avisa Ezechiele Ego ipse super Pastores requiram Gregem meum de manu eorum.

Per adempire dunque per quanto potiamo questo obligatione impostaci da Sacri Canoni particolarmente dal Sacro Concilio di Trento, che premorosamente ordina, e commanda a Prelati fare la Sua Visita; Invocando in primo luogo con tutto il fernore maggiore l'assistenza, et aiuto della Santissima Trinità, della Vergine Madre di Dio Maria, e del glorioso San Quirino Vescovo, e Martire Protettore di questa Città, determiniamo incominciare la nostra prima Visita di questa Cattedrale la 2:^{da} Domenica di Quadragesima prossima, sarà li 18 del corrente per proseguire poi oportunamente il rimanente di quella, così locale, come reale, et personale della Città, et della Diocese, esortiamo però con tutto il Spirito tutti a mandare divote preghiere al Signor Iddio, che si degni assistere col suo Santo aiuto, perche questa nostra Visita riesca a maggior servizio di S. D. M; et accompagnare questa nostra azione con le conscienze monde da peccati, et confessati, et comunicati visitando in detto giorno detta Cattedrale, come pure visitando le Chiese Parochiali de Castelli nei giorni della loro Visita, et pregando Dio per la pace, e concordia de Prencipi Christiani, estirpazione dell'Eresie, esaltazione di Santa Madre Chiesa, et per le Vittorie dell'Armi Christiane, e particolarmente di questa Serenissima Republica contro il Turco, ne acquistaranno indulgenza plenaria, concessa a tale effetto dal Sommo Pontefice Innocentio XI, perche in tale modo siano più accette le loro orationi a Dio benedetto.

Commandiamo a tutti li Ecclesiastici, Dignità, Canonici, Benefiziati, et non Benefiziati, che si trovino presenti, et pronti con le Carte delli loro Ordini, et Benefizij, delle facultà di confessare, de fondazioni de titoli, nota delli oblighi, inventarij de beni, e sopeletili Ecclesiastiche, delle Sante Reliquie, delli libri, che tengono, tanto della Chiesa, quanto per proprio uso.

Li Reverendi Piovani, et Rettori delle Chiese ci doveranno subito presentare nota distinta di tutti li Sacerdoti, et altre Persone Ecclesiastiche di tutte le Chiese, Oratorij, Luoghi pij, e Confraternità, che vi sono nelle loro Parochie, delle Feste, Solennità, et Ritti publici, et privati, nota delle superstizioni fattuchiarie, et ogni altro abuso, et cornitella publica, Peccatori publici, Scritti e libri prohibiti, che vi fossero.

Medemamente li Ecclesiastici, come Secolari rispettivamente sono ammoniti farci sapere, se vi siano oblighi di Messe, Offizij Divini, et Legati pij non eseguiti in pregindizio

dell'anime de Testatori, e de Luoghi Sacri per procurare restino adempiti, et in tale modo emendate le colpe, che de facili potrebbero provocare la giusta vendetta del Signor Iddio, d'avanti il quale protestiamo ne renderamo conto quelli, che non solo vano deffettivi in non eseguirli, mà anco quelli, che lo sapessero, e non l'avisassero, come pure non ci avisassero d'ogni scandalo, e d'ogni altra cosa, che meritasse emenda, e correttione; essendo nostra ferma intenzione d'applicare li mezzi di carità, affetto paterno, e di Pastorale Telo in qualsi voglia materia, et occasione, per quello aspetta alla Cura, et (...) nostro Pastorale, perche sia fatto il Santo Servizio del Signor Iddio per la salute dell'anime, e sgranio della Nostra Conscienza.

Dato dal Nostro Palazzo Episcopale li 10 Marzo 1685

Luogo del Sigillo {Stefano Vescovo di Veglia

/Angelus Francescini Curiae Episcopatus Veglensis Nodaro Cri:^{es} de mandato

Adi 11 Marzo 1685

Fù publicato il sudetto Decreto alla Messa Grande in frequenza di Popolo per me sudetto Notaro Episcopale.

Adi detto

Refferì il Chierico Nicolò Mentul Nuntio Episcopale hun:^f hoggi inanzi il Vespero affisso il sudetto Decretto alle porte di questa Chiesa Cathedrale.¹⁵⁴

Dana 10. ožujka 1685. godine krčki biskup Stefano David, doktor obaju prava, izdao je dekret o generalnoj pastoralnoj vizitaciji, koju će započeti u nedjelju 18. ožujka. Naglasio je da je prema odredbama Tridentskog sabora pastoralna vizitacija jedna od najznačajnijih obveza biskupa. Potom je za uspjeh svog pastoralnog pohoda u pomoć prizvao Presveto Trojstvo, Blaženu Djevicu Mariju i zaštitnika grada sv. Kvirina, biskupa i mučenika. Zanimljivo je spomenuti da je, među ostalim, biskup molio za pobjedu kršćanske vojske, pogotovo Mletačke Republike nad Osmanlijama. Nadalje, biskup je naložio svim svećenicima i vjernicima da moraju prisustvovati vizitaciji te da sve mora biti spremno, na primjer, popisi dobara, liturgijska oprema, relikvije, liturgijske knjige, ali i dokumenti, primjerice, dekreti o imenovanjima. Konačno, notar Angelo Francescini objavio je biskupov dekret na velikoj misi sljedećeg dana, 11. ožujka, dok ga je don Nikola Mentul postavio na vrata katedrale.

¹⁵⁴ BAK, David, 1685., f. 1r-2r

**8. Liturgijska oprema kaptolskih crkava otoka Krka u zapisniku pastoralne vizitacije
biskupa Stefana Davida iz 1685. godine**

8.1. Katedrala Uznesenja Marijina u Krku: pregled arhitektonskog razvoja

Katedrala Uznesenja Marijina u Krku prvi se put spominje u darovnici krčkog biskupa Ivana iz 1186. godine. Riječ je o trobrodnoj i najvećim dijelom romaničkoj bazilici s poligonalnom apsidom, koja je tijekom vremena doživjela brojne pregradnje i prigradnje (Sl. 1, 3-6). Jezgra crkve sagrađena je vjerojatno u drugoj četvrtini 12. stoljeća, u vrijeme biskupa Dominika, na mjestu starije kultne građevine, na što ukazuje i nekoliko ponovno iskorištenih antičkih i kasnoantičkih stupova te kapitela kolonada, kao i predromaničkih pluteja. Krajem stoljeća vjerojatno je produžen zapadni dio troapsidalne crkve. Za vrijeme episkopata biskupa Lamberta krajem 13. stoljeća katedrala je obnovljena, kada vjerojatno nastaje kasnoromanički južni portal. Prema sekundarno uzidanom natpisu, na začelju sakristije 1333. godine podignuta je kapela Duha Svetog, na kojem je mjestu, čini se, već u razdoblju renesanse izgrađena sakristija. Uz sjevernu lađu, zapadno od kapele Duha Svetog, oko sredine 15. stoljeća prigradena je kasnogotička frankapanska kapela. Kapela poligonalnog tlocrta i nadstvođena zvjezdastim svodom, čiju je gradnju zasigurno financirao knez Ivan VII. Frankapan, izvorno je bila posvećena Bezgrješnom začecu Blažene Djevice Marije. U relativno kratkom razdoblju tijekom treće četvrtine 15. stoljeća majstori iz kruga Andrije Alešija uz južnu su lađu prigradili tri plitke kapele. Gledajući sa zapada prema istoku, kapele su posvećene sv. Križu, Gospi od Karmela i sv. Nikoli. U posljednjem desetljeću 15. stoljeća majstor Franjo sa suradnicima podignuo je korsku pregradu s dvije propovjedaonice (Sl. 7-8). Otprilike u isto vrijeme ili nedugo kasnije porušene su romaničke apside bočnih brodova, dok je poligonalno svetište izgrađeno krajem četvrtog desetljeća 16. stoljeća. Također, u 16. stoljeću sjevernoj je lađi kao prva do glavnog portala prigradena kapela Rođenja Blažene Djevice Marije. Istočno od nje na prijelazu 16. u 17. stoljeće prigradena je kapela Gospe od Ružarija, koja je čini se u 18. stoljeću proširena. Opsežnije obnove katedrale zabilježene su

1683., između 1739. i 1743., između 1873. i 1897. te krajem 50-ih i početkom 60-ih godina prošlog stoljeća.

Krajem 12. stoljeća s katedralom je sa zapadne strane spojena tada izgrađena crkva sv. Kvirina (Sl. 2). Riječ je o za jadranski bazen tipološki jedinstvenoj dvokatnoj romaničkoj crkvi, orijentiranoj u smjeru sjever – jug. U donjoj etaži dvobrodna, a u gornjoj trobrodna i troapsidalna crkva izvorno je vrlo vjerojatno imala dvostruku funkciju – palatinske kapele krčkog biskupa te svojevrsnog *westwerka*. Kroz danas zazidani polukružni otvor gornjeg kata bila je, naime, otvorena komunikacija vjerojatno radi mogućnosti sudjelovanja Krčkih knezova u liturgijskim slavljinama u katedrali. U isto vrijeme južno od katedrale podignut je samostojeći zvonik, danas jedna od kula kaštela, datiran natpisom u luneti portala u 1191. godinu, u vrijeme biskupa Ivana te kneževa Bartola i Vida. Današnji zvonik uz pročelje crkve sv. Kvirina sagrađen je početkom 16. stoljeća, a povišen u razdoblju baroka zaključno s 1767. godinom.¹⁵⁵

8.1.1. Liturgijska oprema

Na temelju usporedbe podataka o liturgijskoj opremi, prvenstveno oltarima, u zapisnicima apostolskih vizitacija Agostina Valiera (1579.) i Ottavijana Garzadorija (1625.) te pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida (1685.), moguće je djelomično pratiti dinamiku promjena tijekom prvih stotinjak godina nakon Tridentskog sabora. Prema zapisniku Valierove

¹⁵⁵ O katedrali u Krku i njezinom arhitektonskom razvoju vidjeti: ANDRE MOHOROVIČIĆ, Novootkriveni nalazi antičkih terma, oratorija i starokršćanske bazilike u gradu Krku, u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 360 (1971.), 19-34; IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8); MILJENKO JURKOVIĆ, *Romanička sakralna arhitektura na gornjojadranskim otocima*, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, disertacija, 1990., 81-98, 264-266; MILJENKO JURKOVIĆ (bilj. 23); STANKO LULIĆ, *Opus columnarum* katedrale sv. Marije u Krku, u: *Starohrvatska prosvjeta*, 32 (2005.), 113-128; MARIJAN BRADANOVIĆ, *Arhitektura i urbanizam renesanse na otoku Krku*, Odjel za povijest umjetnosti, Sveučilište u Zadru, disertacija (knjiga II), 2007., 115-120; MARIJAN BRADANOVIĆ, Rab i recepcija renesanse u arhitekturi i skulpturi na sjevernom Jadranu, u: *Rapski zbornik*, Zagreb, II (2012.), 451-459, 453-454; MARIJAN BRADANOVIĆ – IVAN BRAUT (bilj. 30), 421; MARIJAN BRADANOVIĆ, *Grad Krk u srednjem vijeku*, Split, 2016., 11-19, 29.

vizitacije, 1579. godine u krčkoj katedrali bilo je petnaest oltara i jedan manji oltar, odnosno oltarić (*altariolum*).¹⁵⁶ Glavni oltar bio je posvećen Blaženoj Djevici Mariji. Kapela obitelji Frankapan posvećena Bezgrješnom začecu Blažene Djevice Marije i kapela Duha Svetog što se nalazila u nastavku sjeverne lađe prema istoku, na mjestu današnje sakristije, a obje navedene na kraju Valierova popisa oltara, pouzdani su reperi pri određivanju smjera kretanja vizitatora. Nema dvojbe, stoga, da je Valier vizitaciju bočnih oltara započeo na prvom oltaru, s desne strane glavnog, gledajući prema glavnom oltaru, odnosno u južnoj apsidi, u kojoj je bio smješten oltar Tijela Kristova. Uz pretpostavku da je na mjestu oltara Rođenja Blažene Djevice Marije izgrađena istoimena kapela, prva na sjevernoj strani crkve gledajući sa zapada prema istoku, moguće je zaključiti da se u vrijeme Valierove vizitacije na južnoj strani crkve nalazilo šest oltara, uključujući spomenuti oltar Tijela Kristova u južnoj apsidi, dok je na sjevernoj strani bilo devet oltara. Na južnoj strani crkve, gledajući s istoka prema zapadu, bili su raspoređeni sljedeći oltari: sv. Blaža, sv. Mihovila arkandela, sv. Tome, Duha Svetog i Pohoda Blažene Djevice Marije sv. Elizabeti. Posljednje navedeni nalazio se u kapeli, zasigurno prvoj s desne strane glavnih vrata gledajući prema oltaru, a od preostala četiri oltara još su dva bila smještena u tada već postojećim bočnim kapelama. Na sjevernoj strani, gledajući sa zapada prema istoku, bili su raspoređeni sljedeći oltari: Rođenja Blažene Djevice Marije, sv. Roka (oltarić), sv. Fabijana i Sebastijana, Gospe Snježne, sv. Doroteje, sv. Katarine, Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije, sv. Križa te kapela Duha Svetog. Dva

¹⁵⁶ *Die sextodecimo Junij 1579... Ecclesiam Cathedralem sub titulo Assumptionis Beatae Mariae Virginis... In dicta Ecclesia sunt sedecim Altaria / Magnus consecratum sub titulo Beatae Mariae Virginis..., Altare Corporis Christi..., Altare Sancti Blasij..., Altare Sancti Michaelis..., Altare Sancti Thomae..., Altare Sancti Spiritus..., Capella Visitationis Beatae Mariae..., Altare Nativitatis Beatae Mariae Virginis..., Altariolum augustum Sancti Rochi..., Altare Sancti Fabiani et Sebastiani..., Altare Sanctae Mariae Nivis..., Altare Sanctae Dorotheae..., Altare Sanctae Catherinae..., Altare sine Capellae Conceptionis Beatae Mariae..., Altare Sancti Crucis sine Capella..., Capella Sancti Spiritus...* ASVa, Valier, 1579., f. 21r-22r. Podatke o oltarima iz niza vizitacija spominju već Mihovil Bolonić i Ivan Žic-Rokov u brojnim radovima. Na primjer vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 266.

posljednje navedena oltara bila su također smještena u kapelama, sve tri prigradene uz sjeveroistočni dio crkve.

Pedesetak godina kasnije, točnije 1625. godine u zapisniku treće apostolske vizitacije navedeno je jedanaest oltara.¹⁵⁷ Nadbiskup Garzadori bočne je oltare vizitirao obrnutim redosljedom od Valiera, započinjući na prvom oltaru s lijeve strane glavnog, gledajući prema glavnom oltaru. Glavni oltar bio je posvećen Uznesenju Blažene Djevice Marije. Na sjevernoj strani crkve, gledajući s istoka prema zapadu, zabilježena su četiri oltara sljedećih titulara: Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije, Gospe od Ružarija, sv. Fabijana i Rođenja Blažene Djevice Marije. Na južnoj je strani bilo raspoređeno sljedećih šest oltara, gledajući sa zapada prema istoku: Blažene Djevice Marije, Duha Svetog, sv. Justine, sv. Marka, sv. Nikole i Tijela Kristova. Moguće je zaključiti da se stanje značajnije promijenilo u odnosu na prvu apostolsku vizitaciju, odnosno da je došlo do opsežnijih promjena oltara. Naime, osim što je 1625. godine navedeno pet oltara manje, navedena su četiri nova titulara, dok nedostaje devet zabilježenih u zapisniku iz 1579. godine. Garzadori stoga nije zabilježio oltar sv. Blaža, oltar sv. Mihovila arkandela, oltar sv. Tome, oltarić sv. Roka, oltar Gospe Snježne, oltar sv. Doroteje, oltar sv. Katarine, oltar sv. Križa i kapelu sv. Duha, dok su novi titulari sv. Justina, sv. Marko, sv. Nikola te Gospa od Ružarija. Izostanak spomena oltara sv. Križa i kapele Duha Svetog moguće je objasniti izgradnjom sakristije na tom mjestu. Također, treba spomenuti da je oltar sv. Marka bio pod patronatom, zasigurno relativno nedavno utemeljene, bratovštine Gospe od Karmela.

¹⁵⁷ *Die decima quinta mensis Junij 1625... Visitavit altare maius sub invocatione Assumptionis Beatae Mariae Virginis..., Visitavit altare Conceptionis Beatae Virginis..., Visitavit altare Sanctissimi Rosarij..., Visitavit altare Sancti Fabiani..., Visitavit altare Nativitatis Beatae Mariae..., Visitavit altare Beatae Mariae..., Visitavit altare Sancti Spiritus..., Visitavit altare Sanctae Justinae..., Visitavit altare Sancti Marci... est Confraternitas Sanctae Mariae de Monte Carmelo..., Visitavit altare Sancti Nicolai..., Visitavit altare Sanctissimi Corporis Christi...*
APF, Garzadori, 1625., f. 2239-2245

Biskup David je tijekom pastoralnog pohoda 1685. godine bočne oltare u pravilu vizitirao krećući se u istom smjeru kao i Valier 1579. godine, započinjući na prvom oltaru s desne strane glavnog, gledajući prema glavnom oltaru. Prilikom vizitacije katedrale biskup je (p)opisao deset oltara. Glavni oltar bio je posvećen Uznesenju Blažene Djevice Marije. Na južnoj strani crkve, gledajući s istoka prema zapadu, nalazilo se šest oltara sljedećih titulara: Tijela Kristova, sv. Nikole, Gospe od Karmela, sv. Justine, Duha Svetog i Blažene Djevice Marije. Na sjevernoj strani crkve u trima kapelama nalazili su se, pak, gledajući sa zapada prema istoku, oltari Rođenja Blažene Djevice Marije, Gospe od Ružarija i Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije. Moguće je zaključiti da se broj oltara, titulari i njihov raspored, a vrlo vjerojatno i oltari te oltarne pale, nisu gotovo nimalo promijenili u odnosu na Garzadorijevu vizitaciju šezdeset godina ranije. Na sjevernoj je strani tek uklonjen oltar sv. Fabijana, dok se na južnoj umjesto oltara sv. Marka navodi onaj Gospe od Karmela, što ne mora nužno upućivati na podizanje novog oltara, pogotovo uzimajući u obzir da je oltar sv. Marka bio pod patronatom bratovštine Gospe od Karmela. Za pretpostaviti je, stoga, da su vizitatori isti oltar tek drugačije titulirali.

U crkvi sv. Kvirina, koja je s katedralom činila cjelinu i u liturgijskom smislu, 1579. godine zabilježena su tri oltara: glavni oltar bio je posvećen titularu crkve i zaštitniku grada sv. Kvirinu; u zapadnoj, desnoj apsidi, gledajući s vrata prema glavnom oltaru, nalazio se oltar sv. Ivana Evanđelista, dok je u lijevoj, istočnoj bočnoj apsidi bio oltar sv. Petra.¹⁵⁸ Nadbiskup Garzadori 1625. godine također navodi oltare sv. Kvirina i sv. Ivana Evanđelista, ali umjesto oltara sv. Petra bilježi oltar sv. Mateja te još jedan oltar, onaj Imena Isusova, koji

¹⁵⁸ *Capella Sancti Quirini patroni Civitatis Veglae... In ea sunt tria altaria / Magnus consecratum sub titulo Sancti Quirini Martiris..., Altare Sancti Ioannis Evangelistae a sinistris..., Altare a dextris consecratum sub titulo Sancti Petri...* ASVa, Valier, 1579., f. 23v

je, čini se, bio podignut oko 1581. godine, svega godinu ili dvije nakon Valierova pohoda.¹⁵⁹

Za vjerovati je da se stanje nije značajnije mijenjalo u narednih šezdeset godina zato što biskup David spominje identičan broj oltara i titulare te ubikacije.

Na osnovi podataka iz Davidova zapisnika moguće je detaljno rekonstruirati izgled liturgijske opreme katedralnog kompleksa, što slijedi u nastavku.

PRESVETI OLTARSKI SAKRAMENT

(in margine) *Santissimo Sacramento*

Adi 18 Marzo 1685 giorno di Domenica terza di Quadragesima

Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Stefano David Dottore d'ambe le leggi per la gratia di Dio, et della Santa Sede Apostolica Vescovo di Veglia; incominciando la Sua Visita generale prima doppo essere capitato al suo Vescovato in conformità delle sue Pastorali gia publicate la prima Domenica di Quadragesima corrente, hoggi accompagnato delle tre Dignità, et resto del Venerando Capitolo (...) si partì dal Vescovato, et osservate le solite Cerimonie entrò in Chiesa, et assistè al Vespero, doppò il quale fù esposto il Santissimo Sacramento, et fatta una mezz'hora d'oratione, implorando la Divina Assistenza per opera tanto necessaria, e fruttuosa, essendo anco la maggiore concorrenza, e frequenza del Popolo di Veglia, che con grande divotione ricevè l'Indulgenza, che dal Sommo Pontefice Innocentio XI le fù concessa, non solo per la sua prima Visita della Catedrale, mà anco di tutte le Chiese Parochiali delli Castelli dell'Isola. Fece la solita assolutione dell'Anime de Defonti, che finita, ritornò all'Altare maggiore, et ivi visitò l'Augustissimo Sacramento dell'Eucharistia, che trovò decentemente tenuto; Ordinò sia rifodrato di Pano di Seta bianco il Tabernacolo, et indorata la Chiave, et fù (...) il Signor Don Andrea Purga Arciprete, a cui incombe la Cura delle anime, gli fù addimandato ogni quanto tempo venghi rinovato il Santissimo Sacramento, li rispose rinovarło ogni otto giorni l'Estate, et ogni quindici l'Inverno, et

¹⁵⁹ *Die decima sexta eiusdem mensis Junij 1625... Visitavit inde ecclesiam contiguam Cathedrali Veglensi sub titulo Sancti Quirini Patroni Civitatis, cuius altare maius est lapideum sacratum, et de necessarijs bene provistum... Visitavit in eadem ecclesia altare Sancti Mathia..., Visitavit altare Sanctissimi Nominis Dei..., Visitavit altare Sancti Ioannis Evangelistae... APF, Garzadori, 1625., f. 2250-2251*

*così li fù ordinato, che dovesse continuare, risservandosi decrettare, et ordinare quello stimasse necessario a suo tempo.*¹⁶⁰

Dana 18. ožujka 1685. godine, na treću korizmenu nedjelju, biskup Stefano David, doktor obaju prava, započeo je generalnu pastoralnu vizitaciju, njegovu prvu nakon preuzimanja službe krčkog biskupa. Uz pratnju krčkog klera biskup je krenuo iz biskupskog dvora te je uz uobičajenu ceremoniju ušao u katedralu, gdje je sudjelovao u večernjoj molitvi. Nakon molitve bio je izložen Presveti Oltarski Sakrament na polusatno klanjanje, nakon kojeg je, pak, biskup vjernicima udijelio potpuni oprost pape Inocenta XI. (Como, 1611. – Rim, 1689.). Papin oprost nije se odnosio samo na prvu biskupovu vizitaciju katedrale, točnije vjernike grada Krka, već na vizitacije svih župnih crkava krčkih kaštela. Biskup je odriješio grijeha duše pokojnika te se vratio na glavni oltar gdje je vizitirao Presveti Oltarski Sakrament, koji je bio pohranjen na primjeren način. Naložio je da se svetohranište obloži bijelom svilom i da se pozlati ključ. Također je naložio da se Presveti Oltarski Sakrament nastavi obnavljati svakih osam dana ljeti i svakih petnaest zimi, zasigurno pritom misleći na Pretvorbu (*Transsubstancijaciju*).

KRSTIONICA

(in margine) *Battisterio*

*Visitò doppoi il Sacro Fonte Battesimale, che trovò decentemente tenuto, ordinando sia fatto un Panione decente per aprirlo.*¹⁶¹

Krsni je zdenac bio čuvan na primjeren način, stoga je biskup naložio tek da se učini ručka poklopca.

Krsni zdenac što ga je vizitirao biskup David sačuvan je do danas i nalazi se uzidan u sjeveroistočnom kutu prve sjeverne kapele do glavnih ulaznih vrata (Sl. 21). Osmerostrani zdenac izrađen od breče blago je skošenih bočnih stranica, koje pri dnu završavaju

¹⁶⁰ BAK, David, 1685., f. 3r

¹⁶¹ BAK, David, 1685., f. 3r

proširenom i jednostavno konkavno modeliranom bazom bez dekoracije. U sredini jedne od pet danas vidljivih bočnih stranica u plitkom je reljefu isklesan grb krčkog biskupa Pietra Bemba (1564. – 1589.). Slabo čitljiv natpis na krstionici objavio je Ivan Žic-Rokov u sklopu studije o katedralnom kompleksu 1971. godine. Prema Žic-Rokovu natpis glasi *P.B. E. V. / 1565. DI 8. ZUGNO*, dok bi čitanje glasilo *PETRUS BEMBO EPISCOPUS VEGLENSIS 1565. DIE 8. JUNII*.¹⁶² Očigledno je, dakle, da je zdenac na samom početku reformama obilježenog episkopata dao izraditi biskup Bembo, pranećak znamenitog imenjaka kardinala. Prema drugom natpisu, zdenac je na današnju poziciju, s još uvijek ne potpuno pouzdano utvrđene prvotne, 1732. godine dao premjestiti biskup Giovanni Federico Orsini Rosa. Prema Žic-Rokovu tekst drugog natpisa glasi *Fu trasportato presente Conilio in Batisterio da Mos. Ill. Giovanni Federico Orsini vescovo di Veglia Aprile 1732*. Krsni zdenac u sklopu doktorske disertacije spominje Marijan Bradanović 2007. godine.¹⁶³

PREZBITERIJ

(in margine) *Santuario*

*Visitò il Santuario, quale trovò essere senza serratura, ò luccheto, nella sua portella, onde ordinò, che fosse fatta in modo, che restasse inchiuso.*¹⁶⁴

Prezbiterij je bio otključan, odnosno bez brave na vratnicama, stoga je biskup naložio da se postavi brava i vratnice drže zatvorenima.

SVETA ULJA

(in margine) *Ogli Santi*

Visitò gli Ogli Santi esistenti nell'Altare del Corpus Domini, et trovò tre Vasi di Maiolica decentemente tenuti, ordinò però, che li tre Vasi di Stagno, che si conservano in Sacristia

¹⁶² IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 149, 154.

¹⁶³ MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 155, 2007.), 116.

¹⁶⁴ BAK, David, 1685., f. 3v

*antichi per tale fontione, che siano rebutati in forma moderna che riusciranno di maggiore decenza, et sicurezza per li detti ogli Santi, facendo fare di sopra ciascuno di detti Vasi le lettere necessarie, et per essere l'hora tarda ritornò al suo Vescovato.*¹⁶⁵

Sveta ulja bila su primjereno čuvana u trima keramičkim posudicama na oltaru Tijela Kristova. Biskup je naložio da se tri stare kositrene posudice, što se čuvaju u sakristiji, izvedu u modernoj formi za još primjerenije i sigurnije čuvanje svetih ulja, te da se na njima ugraviraju slova koja označavaju sadržaj posudica. Budući da je bio već kasni večernji sat, nakon vizitacije svetih ulja biskup se vratio u biskupski dvor.

RELIKVIJE

(in margine) *Reliquie*

Die 20 Mensis Martij 1685

Visitatio .S.S. Reliquiarum.

Monsignore Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo con la presenza, e assistenza del Reverendissimo Signore Don Andrea Purga Canonico, et Arciprete di questa Chiesa Cathedrale al presente Vicario Generale, come anco delli Signori Canonici Don Francesco Bendata, Don Giacomo Fasana, e Don Francesco Casari si portò in Sacristia per visitare le Sacre Reliquie tenute, e conservate in un Armario Grande di Noghara, nel quale si ritrovarono le Reliquie infrascritte. In una Statua di mezzo busto iritrata, che si serra con chiave dietro le Spalle, ritrovò un vaso d'argento d'orato in forma di Paside, nel quale vi era un pezzo di reliquia del Poplite di San Quirino Vescovo, e Martire, Patrone di questa Città di Veglia, adornata con Perle all'intorno, et rimolta in tafettano cremesino con inscrizione sopra il Vaso: Reliquiae Sancti Quirini Regis, et Martijris, e dentro nella detta Statua si osservò la seguente inscrizione: Reliquiae de Poplite Sancti Quirini Episcopi, et Martijris a Serenissimo Gulielmo Comite Palatino Rheni, ac utriusq, Bavariae Duce dono datae Illustrissimo, et Reverendissimo Domino Domini Ioanni Comiti Turriano Episcopo Veglensi Apostolico Nuntio cum potestate Legati de Latere, ac Helvetiae tunc temporis ressidenti, et ab eodem Illustrissimo Ecclesiae Suae Cathedrali Veglensi communicatae, et donatae.

¹⁶⁵ BAK, David, 1685., f. 3v

In un'altra Statua mezzo busto con diadema in capo con porticella a dietro le spalle trovò un pezzo d'osso lungo una quarta in circa, rivolto in una Carta, et sopra vi è tafettano cremesino, et il Signore Vicario Purga disse havere sempre inteso essere Reliquia di Santa Cordula, una delle compagne di Santa Orsola, et dentro in detta Statua vi è la seguente Inscrittione; ordinando fosse posto del Bombace intorno.

Reliquiae ex Societate Sanctae Ursulae a Reverendo Domino Abbate celeberrimi Monasterij Sanctae Mariae Heremitarum vulgò Einsulden apud Helvetios Ordinis Sancti Benedicti dono datae Illustrissimo, et Reverendissimo Domino Domini Ioanni Comiti Turriano Episcopo Veglensi Apostolico Nuntio cùm potestate Legati de Latere in illis partibus tunc temporis residenti, et ab eodem Illustrissimo Ecclesiae Suae Cathedrali, ac Sodalitati Ecclesiae Sanctae Ursulae Civitatis Veglensis in solidum communicatae, et donatae, Anno Domini M.D.C.III.

In una terza similmente Statua col Diadema in cappo con la portella da dietro, che per essere senza serratura era bollata con sigillo, fù aperta, e dentro vi era un capo o testa, al quale manca il mento, era involta in tafetano di seta rosso smarito, (...), che non fù aperto, mà lasciato nello stesso modo fù trovato, con una inscrizione in una carta lacera dal tempo del seguente tenore. Sacrum Caput ex Legione Thebeorum Martijrum extractum Coloniae in / qui mancano le lettere / et donatum a Patre Ludovico Thovardo Rettore Coleggij Coloniensis Societatis / qui pure mancano le lettere / ac Reverendissimo Domino Minutio de Minutijs; et dissero li sudetti Signore Arciprete, e Vicario, et Don Francesco Bendata, Canonici più vecchi, et altri comunemente recitarsi l'offitio in Choro sotto Rito doppio de communi plurimorum Martijrum, il giorno 22 Settembre, che cade la Festa di San Mauritio Martire, e compagni, et haversi così sempre praticato, la quale memoria si vede anco nella Visita di Monsignor Vescovo Georgiceo di Beate Memorie dell'anno 1659. Sotto la portella di dentro vi sono le seguenti lettere.

A.D.M.D.L.XXXIII; et perche non vi era chiave, fù sigillata la portella col sigillo Episcopale, ordinando fosse fatta la sua Chiave. Le chiavi delle dette Statue erano in mano del sudetto Signore Don Andrea Purga Vicario Generale, et ultimamente Capitulare, quali consegnò a Monsignor Illustrissimo Vescovo.

In un Ostensorio d'Argento antico con cristallo grosso, serrato in modo, che non si poteva aprire senza difficoltà, et il Signore Vicario sudetto, et altri Signori Canonici Assistenti dissero essere De precordij di San Filippo Neri, il che viene comprobato anco dalla Visita di Monsignore Georgiceo Beate Memorie 1659 donati dalla Beate Memorie di

Monsignore Illustrissimo, e Reverendissimo Constantino de Rossi Vescovo di questa Cathedrale.

Visitò doi Reliquiarij esistenti nel detto Armario di Sacristia fatti in forma di Sepeti, fodrati di veluto Cremesino con la Croce di sopra, e palmi d'ottone d'orato, con dodici vaur cadauno coperti di cristallo, da quali traspariscono dodici reliquie con li nomi seguenti

Sancti Victoris Martijris – Sancti Valerij Martijris ex Caemeterio Cijriaci

Sancti Herotis Martijris – Sancti Innocentij Martijris

Sancti Pij Martijris – Sancti Fausti Martijris

Plurimorum Martijrum – Sancti Fausti Martijris

Sancti Fausti Martijris – Ex pluribus Martijribus

Sancti Alexandri Martijris – Plurimorum Martijrum

Nell'altro poi sono le Reliquie seguenti

Sancti Valerij Martijris – Sancti Valerij Martijris

Sancti Felicis Martijris – Sancti Generosi Martijris

Digitus Sancti Aurelij Martijris – Sancti Innocenti Martijris

Brachium Sancti Sulpitij Martijris – Sancti Generosi Martijris

Sancti Felicis Martijris – Costa Sancti Simplicij Martijris

Qui sono doi con cristalli dalla parte di sopra senza inscrizione, sono ligate con cordelle di seta, et furono sigillate col sigillo Episcopale.

Parimente in detto Armario di Sacristia furono trovati doi Reliquiarij con Cristallo con molte Reliquie con soazze nere di peraro, o d'Ebano (...), in uno vi manca totalmente il Cristallo, e l'altro fù trovato rotto, dissero essere stato rotto dal Reverendo Don Nicolo Scrabogna Sacrestano Precessore, onde Monsignor Illustrissimo, e Reverendissimo Vescovo ordinò fossero fatti aggiustare da chi spetta.¹⁶⁶

Dana 20. ožujka biskup je uz pratnju generalnog vikara don Andree Purge te kanonika don Francesca Bendate, don Giacoma Fasane i don Francesca Casarija vizitirao relikvije, koje su se čuvale u velikom ormaru od orahovine u sakristiji. U polikromiranoj bisti što se zaključavala sa stražnje strane, nalazila se srebrna pozlaćena posudica u formi pikside, u kojoj je bila pohranjena relikvija potkoljenice sv. Kvirina, biskupa i mučenika te zaštitnika grada

¹⁶⁶ BAK, David, 1685., f. 5r-7r

Krka.¹⁶⁷ Relikvija je bila ukrašena perlama i zamotana u crveni taft, dok je na poklopcu bio natpis: *Relikvija sv. Kvirina, kralja i mučenika*. Prema potvrdi priloženoj uz relikviju, ona je bila donacija bavarskog vojvode Vilima V. (Landshut, 1548. – Schleißheim, 1626.) apostolskom nunciju u Švicarskoj (*Helvetia*) i krčkom biskupu Giovanniju della Torreu (1589. – 1623.) i njegovoj katedrali. U drugoj bisti s dijamantom, što se također zaključavala sa stražnje strane, bio je pohranjen komadić kosti zamotane u papir i crveni taft, a za koju se, prema riječima generalnog vikara don Andree Purge, vjerovalo da je relikvija sv. Kordule, jedne od družica mučenica sv. Uršule.¹⁶⁸ Prema potvrdi priloženoj u relikvijaru, ona je bila donacija opata benediktinskog samostana u Einsiedelnu krčkom biskupu Giovanniju della Torreu, njegovoj katedrali i bratovštini, odnosno kapeli sv. Uršule u gradu Krku iz 1604. godine. U trećoj sličnoj bisti s dijamantom na glavi, koja se zaključavala sa stražnje strane, ali bez brave, zamotana u izbledjeli crveni taft bila je pohranjena lubanja kojoj je nedostajala donja čeljust. Prema djelomično oštećenoj potvrdi, bila je riječ o relikviji jednog od legionara mučenika Tebanske legije doniranoj, čini se, 1593. godine rektoru kelnskog isusovačkog kolegija Ludovicu Thovardu, a u tom se kontekstu spominje i Minuccio Minucci (Serravalle, 1551. – München, 1604.), vatikanski diplomat i od 1596. do 1604. godine zadarski nadbiskup. Prema riječima najstarijih svećenika u pratnji biskupa Davida, blagdan mučenika sv. Mauricija i legionara njegove Tebanske legije tradicionalno se obilježavao u krčkoj katedrali 22. rujna, što je, uostalom zabilježeno i u zapisniku pastoralne vizitacije blagopokojnog krčkog biskupa Jurja Georgicea (1653. – 1660.) iz 1659. godine. Ključeve triju bista-relikvijara čuvao je generalni vikar, don Andrea Purga. Biskup je naložio da se u bistu s relikvijom sv. Kordule postavi vata te da se izradi ključ za vratašca biste s relikvijom legionara Tebanske legije, dok će ista privremeno biti zapečaćena biskupovim pečatom. Osim

¹⁶⁷ Opis relikvijara s moćima sv. Kvirina objavljen je 2015. godine. Vidjeti: DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 54)

¹⁶⁸ Relikvijari s moćima sv. Kordule i legionara Tebanske legije, kao i njihovi donatori, tek su usputno spomenuti prilikom objave relikvijara s moćima sv. Kvirina. Vidjeti: DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 54), 68-69.

opisanih relikvijara u ormaru čuvala se stara srebrna pokaznica s velikim kristalom, zasigurno staklenom *thecom* koja se teško otvarala. Prema riječima kanonika u biskupovoj pratnji, u njoj je bio pohranjen komadić srca sv. Filipa Nerija što ga je donirao blagopokojni krčki biskup Constantino de Rossi (1640. – 1653.), a također se navodi u spomenutom Georgiceovu zapisniku. Nadalje, u istom su se ormaru čuvala dva relikvijara u formi sarkofaga (*Sepeti*), pokriveni kristalom, iznutra obloženi crvenim baršunom te s križem i palmom od pozlaćene mjedi na vrhu. U ovim relikvijarima bilo je pohranjeno po dvanaest relikvija svetih mučenika, od kojih je ona sv. Valerija bila s groblja sv. Cirijaka u blizini Rima. Biskup je zabilježio i dva relikvijara s kristalom postavljenim na gornjoj strani te omotanim vrpcama od svile, s biskupskim pečatom, no bez ikakvog natpisa. Na kraju, u ormaru su bila još dva relikvijara s kristalom i crnim okvirima izrađenim od ebanovine, u kojima su bile pohranjene brojne relikvije. Na jednom je nedostajao kristal, dok je na drugom bio djelomično razbijen krivnjom bivšeg sakristana don Nikole Škrabonje, stoga je biskup naložio neka se poprave.

Od relikvijara s moćima svetaca što ih je detaljno u vizitacijskom zapisniku opisao biskup David, u sakristiji katedrale i Sakralnoj zbirci u crkvi sv. Kvirina danas se čuvaju tri lijepe biste-relikvijara (Sl. 48-50). Biste što prikazuju sveticu i mlađeg sveca do danas nisu publicirane, dok sam fotografiju biste svetog biskupa publicirao 2015. godine, ali tek usputno, prilikom objave srebrnog relikvijara pohranjenog u njoj.¹⁶⁹ Drvene polikromirane i pozlaćene biste vrlo su vješto modelirane u duhu antičkih uzora. Na prsima svih triju bista staklena je *theca* uokvirena u kartušu što omogućava pogled prema relikvijama. Dvije kartuše pri vrhu u sredini zaključene su anđeoskom glavicom, dok na bisti svetog biskupa ona izostaje. Sa stražnje strane pravokutna su vratašca s metalnim bravama koje su moguće naknadno pridodane. Biste su postavljene na relativno visokim drvenim četverostranim bazama, također moguće naknadno izrađenima.

¹⁶⁹ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 54), 55-56.

Lice svetice idealizirano je i simetrično, a njezin pogled uperen je prema promatraču. Kosa je s prednje strane visoko na glavi pridržana vrpcom, a sa stražnje obuhvaćena diskretno oblikovanim velom, dok manji dio kose pada s obje strane vrata. Na skulpturi se ističe naglašeno visok vrat te vješto nabrana tunika na svetičinu desnom ramenu, koje nije simetrično lijevom. U usporedbi s ovalnim licem svetice ono mlađeg sveca naglašeno je izduženo, kao i ispijeni vrat na kojemu se naziru napeti mišići. Kosa je sveca rijetka, dok je brada uredno podšišana. Svetac je prikazan u stiliziranom rimskom oklopu, a sve zasigurno u skladu s isticanjem asketskog načina života legionara te, konačno, mučeništva.¹⁷⁰ Obje skulpture zaključene su drvenim, izrezbarenim i polikromiranim aureolama, moguće izvornima. Treća bista ponešto se stilsko-morfološki razlikuje od dviju prethodno navedenih, za koje je vrlo vjerojatno da su izvedene u istoj radionici. Patron grada sv. Kvirin prikazan je kao stariji bradati muškarac. Odjeven je u pontifikalni ornat, s mitrom na glavi i tek djelomično vidljivom brokatiranom kazulom ili pluvijalom, a pogleda usmjerena prema promatraču.

Sve tri biste-relikvijari doživjele su radikalnu restauraciju moguće tijekom 19. stoljeća, a pogotovo je to uočljivo na bisti svetog biskupa. Prije nužne restauracije preuranjeno je, stoga, donositi zaključke o njihovoj provenijenciji, odnosno autorstvu. U tipološkom smislu relikvijari se uklapaju u vrlo popularan tip moćnika u formi dopojasno prikazanog sveca, koji je u razdoblju srednjeg i pogotovo ranog novog vijeka bio rasprostranjen diljem Europe. Slični relikvijari mogu se vidjeti u brojnim crkvama, primjerice u katedrali sv. Stjepana pape u gradu Hvaru, obližnjoj katedrali u Osoru, ali i od Krka udaljenim centrima poput crkve sv. Uršule u Kölnu ili Monasterio de las Descalzas Reales u Madridu te još nizu španjolskih

¹⁷⁰ Za tipologiju rimskih oklopa vidjeti: VIKTOR HOFFILLER, Oprema rimskog vojnika u prvo doba carstva, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 11 (1911.), 145-240, 16-48.

crkava.¹⁷¹ Na temelju arhivskih dokumenata biste je moguće pouzdano datirati najkasnije u 1625. godinu, kada ih u vizitacijskom zapisniku navodi zadarski nadbiskup Ottaviano Garzadori.¹⁷²

Iz prijepisa danas nepostojećih autentika što ih donosi biskup David, točnije potvrda o donaciji doznaje se da je u slučaju svete i mlađeg sveca riječ o relikvijama sv. Kordule, jedne od družica mučenica sv. Uršule, te jednog od legionara mučenika Tebanske legije. Kult sv. Uršule i 11 000 djevoja mučenica iz njezine pratnje jedan je od najpopularnijih kršćanskih kultova, a posebno je štovan u Kölnu gdje se nalazi svetičina kapela s brojnim relikvijama.¹⁷³ Kult, pak, pogubljenog rimskog generala sv. Mauricija i 6 666 mučenih legionara Tebanske legije pod njegovim zapovjedništvom rasprostranjen je prvenstveno na alpskom i prekoalpskom području, s centrom u srednjovjekovnoj opatiji *Saint-Maurice* u rimskom Agaunumu.¹⁷⁴

¹⁷¹ SCOTT BRADFORD MONTGOMERY, *St. Ursula and the Eleven Thousand Virgins of Cologne: Relics, Reliquaries and the Visual Culture of Group Sanctity in Late Medieval Europe*, Bern, 2010., table 10-15, 17-18, 22, 39-40; IVANA NINA UNKOVIĆ, Problemi prezentacije oštećenih drvenih relikvijara iz katedrale Sv. Stjepana pape u Hvaru, u: *Portal – Godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda*, 2 (2011.), 159-170; AURELIO A. BARRÓN GARCÍA – JESÚS CRIADO MAINAR, Bustos-relicario napolitanos de 1608 en la Colegiata de Borja, u: *Cuadernos de Estudios Borjanos*, LVIII (2015.), 73-113.

¹⁷² APF, Garzadori, 1625., f. 2240.

¹⁷³ Za kult sv. Uršule vidjeti: CAROLE M. CUSACK, Hagiography and History: the Legend of Saint Ursula, u: *This Immense Panorama: Studies in Honor of Eric J. Sharpe (Sydney Studies in Religion 2)*, (ur.) C. M. Cusack i dr., Sydney, 1999., 89-104; RAFFAELLA PINI, Orsola, Cordula e le Undicimila vergini. Diffusione del culto nella Bologna tardo medievale, u: ELISABETTA MARCHETTI – RAFFAELLA PINI, *Orsola e le sue Compagne: Aspetti del culto tra Bologna e Ravenna secoli XIII-XVIII*, Bologna, 2009. 39-63.

¹⁷⁴ Za kult sv. Mauricija i legionara Tebanske legije vidjeti: JEAN-MICHEL ROESSLI, Le martyre de la Légion Thébaine: culte et diffusion de l'Antiquité tardive au Moyen Age, u: *Art+Architecture en Suisse*, 54 (2003.), 6-15; ÉRIC CHEVALLEY, La Passion anonyme de saint Maurice d'Agaune, u: *La mémoire hagiographique de l'abbaye de Saint-Maurice d'Agaune: Passion anonyme de saint Maurice, Vie des abbés d'Agaune, Passion de saint Sigismond*, (ur.) E. Chevalley i dr., Lausanne, 2014., 37-119; GERALDINE HENG, An African Saint in Medieval Europe: The Black Saint Maurice and the Enigma of Racial Sanctity, u: *Sainthood and Race: Marked Flesh, Holy Flesh*, (ur.) M. H. Bassett, Florence, 2014., 18-44.

Bez obzira na vrlo intenzivnu translaciju relikvija nakon Tridentskog sabora, ovaj par relikvija u krčku je katedralu dospio početkom 17. stoljeća pod ipak pomalo atipičnim okolnostima. Naime, obje su relikvije, kao i treća sv. Kvirina koja se analizira u nastavku, donacije tadašnjem krčkom biskupu Giovanniju della Torreu te su sve na Krk, tadašnju mletačku i kršćansku periferiju, nesumnjivo dospjele s udaljenog područja današnje Švicarske, gdje je biskup kao apostolski nuncij imao stalnu rezidenciju u Luzernu.¹⁷⁵ Relikvija sv. Kordule donacija je iz 1604. godine opata benediktinskog samostana u Einsiedelnu Augustina I. Hofmanna od Badena krčkom biskupu i njegovoj katedrali, odnosno ženskoj bratovštini sa sjedištem u kapeli sv. Uršule u gradu Krku. Ova se relikvija u Krku štovala desetljećima, a uz nju je bila vezana procesija s moćima na spomendan svete.¹⁷⁶ Relikvija glave jednog od mučenih legionara Tebanske legije donacija je iz 1593. godine rektoru kelnskog isusovačkog kolegija Ludovicu Thovardu, a na već tada djelomično oštećenom papiriću bilo je navedeno i ime vatikanskog diplomata i kasnije zadarskog nadbiskupa Minuccia Minuccija. Slično kao u slučaju s moćima sv. Kordule, relikvija tebanskog legionara tradicionalno se štovala u katedrali na spomendan sv. Mauricija.

Nisu poznate točne okolnosti donacije i prijenosa ovih dviju relikvija, no sve upućuje na to da ih povezuje prethodno spomenuti elitni vatikanski diplomat Minucci, koji je zasigurno osobno poznao krčkog biskupa della Torre. Nema sumnje u to da donacije biskupu della Torreu treba sagledavati u širem kontekstu sličnih Minuccijevih donacija, na primjer, donaciji sestri ferarskog vojvode Alfonsa II. Lukreciji d'Este 1591. godine.¹⁷⁷ Za vjerovati je da će se

¹⁷⁵ STEFANO ANDRETTA, GIOVANNI della Torre, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 37, Roma, 1989. (korištena je internet verzija bez paginacije, pregledano 21. listopada 2017.)

¹⁷⁶ Za crkvu i bratovštinu sv. Uršule u Krkvu vidjeti sažeto: MATO POLONIJO, Nekoliko obljetnica iz povijesti krčke biskupije, u: *Krčki kalendar*, New York, 1954., 30-35, 33. Za usporedbu vidjeti o djelovanju bratovštine sv. Uršule u Veroni: ELISABETTA PATRIZI, For „Good Education of my Beloved People“: Agostino Valier and the Company of St. Ursula of Verona, u: *Estudios sobre educación*, 23 (2012.), 99-116.

¹⁷⁷ FEDERIGO ALTAN, *Memorie intorno alla vita di monsignor Minuccio Minucci, arcivescovo di Zara*, Venezia, 1757., 43-44.

razlozi posebno izraženog Minuccijeva štovanja upravo ovog mučeničkog para u znatnoj mjeri rasvijetliti publiciranjem jednog od njegovih neobjavljenih rukopisa *Storia del martirio della legione Tebana e delle 11000 vergini*.¹⁷⁸

U trećoj bisti, onoj koja prikazuje svetog biskupa, nalazi se srebrni relikvijar s moćima sv. Kvirina, zaštitnika grada i biskupije (Sl. 51). Relikvijar prvi usputno spominje Piero Pazzi 1994. godine smatrajući da je riječ o radu dubrovačkih radionica i datirajući ga u 16. stoljeće.¹⁷⁹ O relikvijaru sam pisao 2015. godine u članku objavljenom u *Zborniku za umetnostno zgodovino*, kojom prilikom sam objavio analizu, kao i prijepise iz vizitacijskih zapisnika biskupa Jurja Georgicea i Stefana Davida.¹⁸⁰ Prema natpisu na komadiću pergamene priloženom uz moći, riječ je o donaciji vojvode Vilima V. Bavarskog (Landshut, 1548. – Schleißheim, 1626.) iz 1604. godine krčkom biskupu Giovanniju della Torreu i njegovoj katedrali.

Srebrni i djelomično pozlaćeni relikvijar u obliku pikside izrađen je tehnikama lijevanja, iskucavanja, graviranja i punciranja. Okruglo je podnožje na koljenu ukrašeno vegetabilnim ornamentom, iznad kojega su profilirani prstenovi međučlana. Na posljednjem i znatno širem te kaneliranom prstenu postavljena je niska valjkasta kutijica. Dekorirana je s po tri detaljno izvedena i naizmjenično raspoređena motiva krilatih kerubinskih glavica te vrpce s girlandama cvijeća i nara. Poklopac je uz obod ukrašen nizom usporednih jezičaca i trakom s natpisom sljedećeg sadržaja: *RELIQVIAE · S. QVIRINI · REGIS ET MART* :. Na središnjem, uzdignutom dijelu poklopca ponavljaju se umanjeni i pojednostavljeni motivi s valjkastog oplošja, dok na vrhu najvjerojatnije nedostaje figura sveca. Na takvu mogućnost upućuje izgled vrlo slične pikside što se čuvala u *Michaelskirche* u Münchenu (Sl. 52). Na osnovi crteža koji je objavio

¹⁷⁸ *I Codici Minucciani dell'Istituto Storico Germanico – Inventario*, (ur.) A. Koller i dr., Roma, 2009., 15. Za nadbiskupa Minuccija vidjeti: JOSIP VRANDEČIĆ, *Zadarski nadbiskup Minuccio Minucci i njegova jadranska misija*, Zagreb – Split, 2017.

¹⁷⁹ PIERO PAZZI, *Itinerari attraverso l'oreficeria veneta in Istria e Dalmazia*, Treviso, 1994., 22.

¹⁸⁰ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 54).

Leopold Gmelin 1888. godine, Joseph Braun je minhensku piksidu datirao u kraj 16. ili početak 17. stoljeća.¹⁸¹

Stilskim rječnikom krčki je relikvijar sličan nizu liturgijskih predmeta iz spomenute isusovačke crkve te minhenske rezidencije obitelji Wittelsbach.¹⁸² Relikvijar iz Krka najvjerojatnije je, dakle, izveden u nekom od vodećih južnonjemačkih centara zlatarskog i srebrnarskog obrta, moguće Münchenu. O zlatarskoj vještini majstora svjedoče varijacije u izvedbi motiva na oplošju koji su učinjeni prema različitim predlošcima (Sl. 53), a svečanom i raskošnom izgledu moćnika doprinosi bikromatsko suglasje pozlaćenih i srebrnih elemenata. Krčki je relikvijar vrlo vješto modeliran, no ipak predstavlja uobičajeni proizvod te ga nije moguće uspoređivati sa znatno kompleksnijim i virtuozno izvedenim predmetima koji su nastali kao ekskluzivne narudžbe bavarskog vojvode Vilima V. ili članova njegove obitelji, poput znamenitog *Relikvijara sv. Jurja*.¹⁸³

Krajem 16. i tijekom 17. stoljeća za isusovačku crkvu u Münchenu izveden je niz drvenih i raskošno ukrašenih relikvijara koji su, između ostalog, dokumentirani na crtežima Michaela Millera (1602. – 1605.) u *Liber Sacrarvum Reliquiarvm & Svpellectilis Argenteae Templi S. Michaelis Collegii Societatis Iesv...*¹⁸⁴ Relikvijar iz krčke riznice od ovih se moćnika osim materijalom izvedbe razlikuje i bitno skromnijim dimenzijama. Na temelju uredno iskucanog natpisa na poklopcu može se pretpostaviti da je krčki relikvijar izvorno učinjen upravo za

¹⁸¹ LEOPOLD GMELIN, *Alte Handzeichnungen nach dem verlorenen Kirchenschatz der St. Michaels-Hofkirche zu München*, München, 1888., 17 i tabla XXI; JOSEPH BRAUN, *Das christliche Altargerät in seinem Sein und in seiner Entwicklung*, München, 1932., 460-461 i tabla 87, fig. 330.

¹⁸² LORENZ SEELIG, Zweig große Tragleuchter für die Kapelldiener, u: *Rom in Bayern: Kunst und Spiritualität der ersten Jesuiten - Katalog zur Ausstellung des Bayerischen Nationalmuseums*, (ur.) R. Baumstark, München, 1997., 367-368 i kataloška jedinica 69.

¹⁸³ SUSAN MAXWELL, *The Court Art of Friedrich Sustris: Patronage in Late Renaissance Bavaria*, Farnham, 2011., 102-103.

¹⁸⁴ MONIKA BACHTLER, Der verlorene Kirchenschatz von St. Michael, u: *St. Michael in München: Festschrift zum 400. Jahrestag der Grundsteinlegung und zum Abschluß des Wiederaufbaus*, (ur.) K. Wagner i dr., München / Zürich, 1983., 127-135.

pohranu moći sv. Kvirina. Međutim, relikvijar u obliku pikside zasigurno nije bio namijenjen za predočavanje puku, već je za pretpostaviti da je zamišljen kao manji *prijenosni* relikvijar koji je bio namijenjen umetanju u drvenu bistu sveca, formu prikladnu svečanim liturgijskim obredima, na primjer procesijama i izlaganju.

Tradicionalno se vjeruje da su u relikvijaru pohranjene moći zaštitnika grada Krka i Krčke biskupije sv. Kvirina, sisačkog biskupa i mučenika s početka 4. stoljeća, čije je tijelo iz Sambotela (lat. *Sabaria* ili *Savaria*) stoljeće nakon smrti bilo preneseno u Rim.¹⁸⁵ Relikvija u vidu komadića svečeve potkoljenice položena je na crveni jastučić, sve je minuciozno ukrašeno nizom malenih bisera i s nekoliko crvenih staklenih perli te povezano zlatnim nitima i umotano u crveni rubac (Sl. 54).

Osim već spomenutog natpisa o donaciji, uz moći su priložena još dva dokumenta. Riječ je o potvrdi autentičnosti krčkog biskupa Pietra Antonija Zuccherija iz 1758. godine, na poledini koje je ispisana i ona iz 1866. biskupa Ivana Josipa Vitezića. Potvrde se, međutim, ne odnose na opisani komadić relikvije, već na fragmente kostiju u malenom papirnatom omotu koji se također čuva u srebrnom relikvijaru. Biskup Zuccheri bilježi da se uslijed dugogodišnje dvojbe oko identifikacije sveca čije su moći pohranjene u relikvijaru, uzrokovane neusklađenošću natpisa na relikvijaru (*Regis et martiris*) i pergameni (*Episcopi et martyris*), a koju nije moguće sa sigurnošću razriješiti, potudio nabaviti relikviju upravo sisačkog biskupa i mučenika. Vjeru u autentičnost nove relikvije temelji na činjenici da ju je priskrbio *ex archivio Reliquiaris Viri Nob. Veneti Flaminij Cornaro*, dakle cijenjenog venecijanskog senatora i znamenitog crkvenog povjesničara. Stotinjak godina kasnije biskup Vitezić otvorio je zapečaćeni omot, izdvojio dio fragmenata svečevih kostiju ...*pro*

¹⁸⁵ DANIELE PAPEBROCHIO, DE S. QUIRINO MARTYRE EPISCOPO SISCLÆ IN PANNONIA, u: *Acta Sanctorum Iunii*, Vol. I, Parisiis et Romæ, 1867., 372-376; PETER TÓTH, Sirmian Martyrs in Exile: Pannonian Case-Studies and a Re-Evaluation of The St. Demetrius Problem, u: *Byzantinische Zeitschrift*, 103 (2010.), 145-170, 155-156.

veneratione in Ecclesia ejusdem Sancti Patroni Nostri... te isti ponovno zapečatio, a relikvija je konačno potvrđena pečatom biskupa Antuna Mahnića (1896. – 1920.), pričvršćenim o zlatni konopčić omotan oko baze relikvijara.¹⁸⁶

Moguće je pretpostaviti da je relikvijar s moćima sv. Kvirina biskupu della Torreu poklonjen iz moćnika isusovačke crkve ili Vilimove osobne kolekcije u dvorskoj kapeli minhenske rezidencije. Sama relikvija u München je vjerojatno dospjela iz obližnjeg gradića Tegernseea, odnosno ondašnje samostanske crkve u kojoj se štuje kult jednog od svetaca imena Kvirin. U ovu su, do ukinuća 1803. godine važnu carsku benediktinsku opatiju (*Reichsabtei Tegernsee*), u drugoj polovini 8. stoljeća iz Poncijanovih katakombi prenijete relikvije rimskog mučenika Kvirina iz 3. stoljeća.¹⁸⁷ Kao u brojnim slučajevima ranokršćanskih mučenika podaci o životu ovog sveca nisu pouzdani te se činjenice isprepliću s legendama, ponekad i drugih svetaca. Prema jednoj takvoj Kvirin je bio sin rimskog cara Marka Julija Filipa (Shahbā, oko 204. – Verona, 249.), poznatijeg kao Filip (I.) Arapin, a bilježi se čak i da je bio *Episcopus Laureacensis* (današnji Enns u Austriji).¹⁸⁸ Nedvojbeno je, međutim, da je u razdoblju ranog novog vijeka ovaj svetac smatran kraljem i mučnikom te prikazivan s vladarskim insignijama. O tome svjedoče mnogi pisani izvori, u kojima se i sama opatija često naziva *venerabile monasterium sancti Quirini regis et martyris in Tegernsee*.¹⁸⁹ Za pretpostaviti je da je zbog navedenog na poklopcu krčkog relikvijara, uz isticanje

¹⁸⁶ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 54), 63-64.

¹⁸⁷ BRUNO KRUSCH, *Passio Quirini Tegernseensis*, u: *Passiones vitaeque sanctorum aevi Merovingici et antiquiorum aliquot – Monumenta Germaniae historica..., Scriptorum rerum Merovingicarum*, Vol. III, (ur.) B. Krusch, Hannoverae, 1896., 8-20; AGOSTINO AMORE, CIRINO, santo, martire di ROMA, u: *Bibliotheca sanctorum*, Vol. III, Roma, 1963., 1339.

¹⁸⁸ PETER CHRISTIAN JACOBSEN, *Die Quirinalien des Metellus von Tegernsee*, Leiden/Köln, 1965., 26-35.

¹⁸⁹ ANDREAS FELIX VON OEFELE, *Anonymi monachi tegurini Ord. S. Benedicti – Historia S. Quirini Regis & Martyris Cum Fundatione Monasterii in Tegernsee & Successione Abbatum.*, u: *Rerum Boicarum scriptores nusquam antehac editi quibus vicinarum quoque gentium nec non Germaniae universae historiae ex monumentis genuinis historicis et diplomaticis plurimum illustrantur...*, Tomus II, Augustæ Vindelicorum, 1763., 53-54, 64-68.

Kvirinova mučeništva (*martyr*), iskucana kraljevska titula (*rex*), dok je na pergameni ispisana ona biskupska (*episcopus*).¹⁹⁰

Vilimovu donaciju relikvijara s moćima sv. Kvirina krčkom biskupu della Torreu, od 1595. do 1606. godine apostolskom nunciju u Lucernu, valja usporediti s onom iz 1584. godine, kada je isti vojvoda papinu legatu Felicianu Ninguardi (Morbegno, 1524. – Como, 1595.) poklonio relikviju sv. Trna prilikom odlaska s dužnosti apostolskog nuncija. Ona se danas čuva u baroknoj pokaznici u župnoj crkvi sv. Ivana Krstitelja u biskupovu rodnom Morbegnu.¹⁹¹ U oba slučaja Vilimove su donacije bile izraz zahvalnosti i poštovanja, ali ih nikako ne treba promatrati kao izuzetan, izdvojeni čin. Za vjerovati je da obje relikvije predstavljaju protokolarnе darove jednog od najznačajnijih bavarskih vojvoda, karakteristične za onodobni dvorski ceremonijal.¹⁹²

GLAVNI OLTAR

(in margine) *Altare Maggiore*

Adi 20 Marzo 1685

L'Illustrissimo, e Reverendissimo Monsignor Vescovo sudetto, accompagnato dal Reverendissimo Signor Don Andrea Purga Suo Vicario, e dalli Signori Canonici Don Francesco Bendata, Don Giacomo Fasana suo Ceremonista, et don Francesco Casari visitò l'Altare Maggiore intitolato la Madonna dell'Assunta, che trovò decentemente tenuto. La Palla con figure d'argento, che si apre, e sera con le sue Seradure alle bande senza chiave, ordinò, che fussero fatte Le Chiavi, e tenuta serata; in detta Palla vi sono vinti otto colonne d'argento piramidate indorate con figure vinti sette de Santi pure

¹⁹⁰ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 54), 66-68.

¹⁹¹ ALEXANDER KOLLER, NINGUARDA, Feliciano, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 78, Roma, 2013., 153-156.

¹⁹² DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 54), 68. U prilog ovoj tezi treba spomenuti donekle sličnu praksu razmjene diplomatskih darova u vidu luksuznih satova između britanskih i turskih diplomata, dobro dokumentiranu tijekom 18. stoljeća. Vidjeti: MICHAEL TALBOT, *Gifts of Time: Watches and Clocks in Ottoman-British Diplomacy, 1693-1803*, u: *Material Culture in Modern Diplomacy from the 15th to the 20th Century*, (ur.) H. Rudolph i dr., De Gruyter Oldenbourg, 2016., 55-79.

d'argento indorate con le sue corone di sopra; dalla parte di sotto dell'istessa Palla vi è l'Arma Frangipani con la seguente iscrizione.

Hoc opus fecit fieri Iulius T. R. I. S., et Potens Dominus Dominus Ioannes de Frangipanibus Veglae, et Insulae Dominus, Segniae, Modrusiaequae Comes. Per Manus Magistri Pauli Kolerij, factum fuit anno Domini 1477.

Sopra detta Palla vi è un Quadro grande, sopra il quale vi è dipinta la Beatissima Vergine con una corona d'argento in capo nell'atto della sua Assontione, et con li Apostoli intorno al suo Sepolcro, pittura mediocre fatta fare, per quello dicono li Signori Canonici sudetti da Monsignor Marchi Vescovo Precedente con condanne.

Il detto Altare, come pure il Tabernacolo del Santissimo sono provisti mediocrementemente di paliotti, et panioni de quatro colori proportionati alli tempi, conforme il Ritto della Chiesa. Hà sei Candelieri d'ottone con il Crocefisso in mezzo d'Avolio. Vi sono anco sei Candelieri d'Argento, furono fatti da Monsignor Lippamano di Beate Memorie, et un Crocefisso col suo pedestale d'argento, fù fatto dal Signor Canonico Don Francesco Bendata, che servono per le Solenità. Vi è un altro Christo d'argento, et la Croce d'Ebano.

Detto Altare è mantenuto di Cere, e d'altre cose necessarie dalla Fabrica, la quale paga il Sacristano, al quale si da una parte, e mezza Can:^{ca}, et un staro di fornimento per l'Ostie, et una quarta a quello, che sona le Prediche.

La detta Fabrica paga l'Organista, et il Maestro di Canto, che hora è il Reverendo Pre Francesco Coloci, a cui dà per le dette doi fontioni, cioè Ducati 30 per l'Organo, et lire cento per insegnare alli Chierici il Canto. Hà tre Lampade d'avanti d'ottone, quali ordinò siano commodate, per essere rotti, una arde continuamente, prevede d'oglio la Fraterna di Santa Maria, e di San Giovanni, come pure l'altre doi Lampade, chi ardono le Feste ab immemorabili. Ordinò una tella rossa per coprire l'Altare per la polvere.

Hà quatro Ceroferarij, sopra doi de quali ardono le candelle li giorni festivi in tempo, che si canta la Messa, et in tutte le Procezioni. Somministra la Fabrica queste Candelle; nelle Feste principali poi la detta Fraterna di Santa Maria, e di San Zuanne pone le Candelle per li quatro Ceroferarij sudetti, che si tengono accese alli Matutini, Messe, e Vesperi. Alla levation del Santissimo nelle Messe cantate delle Feste frà l'anno si accendono doi Torzi della Fabrica, e nelle Feste principali anco quatro somministrati dalla Fraterna del Corpus Domini, et ogni terza Domenica del mese, che si fà la Procezione del Santissimo Sacramento. Questo Altare non hà entratta particolare, mà si crede sia unito alla detta Fraterna di Santa Maria, e San Zuanne, che fà celebrare a detto Altare ogni Domenica

una Messa bassa. Hora è Capellano Il Signor Canonico Don Francesco Casari col stipendio di lire quaranta annue. Fà cantare anco una Messa il giorno della Purificatione, facendo la spesa nelle Candelle, che si benedicono, e distribuiscono al Popolo in quel' giorno. Fà anco cantare un'altra Messa nel giorno dell'Assunta titolo di questa Cathedrale, pagando per cadauno Sacerdote esistente a dette Messe soldi sei; al Celebrante, che è solito essere il Cappellano da soldi vinti, e li soldi sei, et alli Assistenti otto soldi per uno, et alli Chierici, che intervengono soldi doi per uno. Fà anco cantare una Messa nel giorno della Commemorazione de Morti con stipendio a Sacerdoti intervenienti di soldi sei, et alli Canonici soldi 4 per cadauno, et al Cappellano, che la canta soldi quaranta, dando poi doi lire al Cappellano per cantare la Sequenza.

Questo Venerabile Capitolo è obligato celebrare quatro Messe basse di requiem per l'anima della quondam Marieta Cicuta al detto Altare, per un legato fattoli di seicento Ducati.

Vi sono doi Tapetti della Chiesa per uso di detto Altare, et altri Tapetti vecchi per detto uso.

Osservò il Tabernacolo del Serenissimo Sacramento ritrovarsi in questa Capella Maggiore, dove per la quotidiana Offitiatura, et per le fontioni Episcopali non si può stare con quella dovuta riverenza, che si deve a tanto Sacramento, onde stima bene, che si trasferischi in altra Capella di detta Chiesa, come viene praticato nelle Cathedrali per il Mondo; mà perche vi è necessario ponderare le cose con maggiore maturità tanto per l'elettione della Capella, quanto per il mantenimento della Lampada, si riservò questa facenda ad altro maggiore commodo in altro tempo.¹⁹³

Dana 20. ožujka biskup je uz pratnju generalnog vikara don Andree Purge, kanonika don Francesca Bendate i don Francesca Casarija te ceremonijara don Giacoma Fasane vizitirao glavni oltar. Oltar je bio posvećen Uznesenju Blažene Djevice Marije i primjereno opremljen. Pala je bila izrađena od srebra i otvarala se na bočnim stranama, ali bez ključeva, odnosno brava. Na pali je bilo dvadeset osam srebrnih pozlaćenih stupova izvedenih u piramidalnoj formi i dvadeset sedam prikaza svetaca s krunama, također izrađenima od srebra i pozlaćenim. Pri dnu pale bio je grb obitelji Frankapan uz natpis sljedećeg sadržaja: *Hoc opus fecit fieri Iulius T. R. I. S., et Potens Dominus Dominus Ioannes de Frangipanibus Veglae, et Insulae Dominus, Segniae, Modrusiaequae Comes. Per Manus Magistri Pauli Kolerij, factum*

¹⁹³ BAK, David, 1685., f. 7r-8v

fuit anno Domini 1477. Iznad srebrne pale bila je velika slika s prikazom Uznesenja Blažene Djevice Marije. Pri vrhu slike bila je postavljena srebrna kruna, dok su u donjem dijelu bili prikazani apostoli što okružuju Marijin grob. Slika je bila osrednje vješto izvedena, a prema riječima kanonika u biskupovoj pratnji dao ju je izraditi krčki biskup Francesco Marchi (1660. – 1667.). Na ovom oltaru nalazilo se svetohranište s Presvetim Oltarskim Sakramentom. Biskup je smatrao da ga u dogledno vrijeme treba premjestiti na neki drugi oltar, kao što je bilo u brojnim katedralama što ih je, zasigurno, bio posjetio. Oltar je bio slabo opremljen antependijima u četirima liturgijskim bojama, jednako kao i svetohranište oblogama od tkanine. Od ostale liturgijske opreme imao je šest mjedenih svijećnjaka i raspelo s Kristovim korpusom od slonovače, šest srebrnih svijećnjaka što ih je donirao blagopokojni krčki biskup Alvise Lippomano (1623. – 1640.) i srebrno raspelo što ga je donirao kanonik Francesco Bendata, koji su se kao komplet postavljali za blagdane, još jednog srebrnog Krista i križ od ebanovine, tri mjedena viseća svijećnjaka, dva tepiha i još dva stara tepiha te četiri procesionalna svijećnjaka. Na ovom oltaru služene su brojne mise, a kapelan je bio don Francesco Casari koji je za tu funkciju dobivao 40 lira godišnje. Za bratovštinu sv. Marije i Ivana služena je misa svake nedjelje. Nadalje, bratovština je financirala pjevane mise na blagdane Svijećnice, kao i svijeće što su se tada blagoslivljale i dijelile vjernicima, Velike Gospe te na Dušni dan. Krčki je, pak, kler još imao obvezu služiti četiri mise zadušnice za Marietu Cicuta koja je u tu svrhu ostavila 600 dukata. Oltar nije imao prihoda, ali su se o njemu brinule operarija (*fabbrica*) katedrale¹⁹⁴ i bratovština sv. Marije i Ivana. Operarija je

¹⁹⁴ Za termin *operarija* vidjeti: IRENA BENYOVSZKY LATIN, Razvoj srednjovjekovne operarije – institucije za izgradnju katedrale u Trogiru, u: *Croatica Christiana Periodica*, 65 (2010.), 1-18; JADRANKA NERALIĆ, Dva pokušaja preotimanja prihoda operarije iz druge polovice 15. stoljeća: primjeri Zadra i Trogira, u: *Ascendere historiam – Zbornik u čast Milana Kruheka*, (ur.) M. Karbić i dr., Zagreb, 2014., 113-126. U literaturi je moguće naići i na termin *crkovinarstvo*, odnosno *crkovinarski odbor*. ALENA FAZINIĆ, Liturgijsko srebro i zavjetno zlato iz Smokvice i Čare na otoku Korčuli, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 16 (1992.), 149-158, 149; IVO PETRICIOLI, Najstariji inventar riznice zadarske katedrale, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 26 (1987.), 157-166, 158.

tako, između ostalog, plaćala sakristana te orguljaša i učitelja pjevanja. Za funkciju orguljaša don Francescu Colociju godišnje je isplaćivano trideset dukata, a za funkciju učitelja pjevanja dobivao je stotinu lira godišnje. Operarija i navedena bratovština financirale su i nabavu svijeća te ulja za viseće svijećnjake, što je bilo vrlo precizno definirano, i to na sljedeći način: ulje za tri viseća svijećnjaka, od kojih je jedan stalno gorio, a dva su se palila za duše pokojnika, financirala je bratovština; svijeće za dva procesionalna svijećnjaka što su se palile za pjevane mise na blagdane u liturgijskom vremenu kroz godinu i za procesije financirala je operarija; svijeće za četiri procesionalna svijećnjaka što su se palile za večernju i jutarnju molitvu te misu za zapovjedane blagdane financirala je bratovština; dvije svijeće za Pretvorbu (*Podizanje*) za pjevane mise na blagdane u liturgijskom vremenu kroz godinu financirala je operarija; četiri svijeće što su bile u upotrebi za zapovjedane blagdane, kao i za procesiju s Presvetim Oltarskim Sakramentom svake treće nedjelje u mjesecu, financirala je bratovština Tijela Kristova. Biskup je naložio da se učine ključevi, odnosno brave na srebrnoj pali i da se pala drži zatvorenom, poprave viseći svijećnjaci te nabavi crveni nadoltarnik.

Glavni oltar u katedrali što ga je prigodom pastoralnog pohoda vizitirao biskup David nije sačuvan. Međutim, na osnovi skice prezbitarija koja je pohranjena u Državnom arhivu u Veneciji i preostale liturgijske opreme moguće je rekonstruirati izgled oltara, kao i relativnu kronologiju promjena tijekom kasnog srednjeg i ranog novog vijeka.¹⁹⁵ Skica je nastala oko 1731. godine, a prvi je spominje Ivan Žic-Rokov 1971. godine, iako dosad nije objavljena (Sl.

¹⁹⁵ ASVe, Cancelleria inferiore, Doge, Giurisdizioni, Veglia, *sveznjik* 233. O ovoj temi izlagao sam na znanstvenom skupu XIV. Dani Cvita Fiskovića održanima u Orebiću i Korčuli od 30. rujna do 3. listopada 2014. godine referat pod naslovom *Tradicija opremanja oltara u jadranskom bazenu: srebrne pale iz Krka i Poreča u svjetlu novih arhivskih istraživanja*, no dosad nisam objavio pisanu verziju. Manji dio izlaganja koji se odnosi na srebrnu palu iz Poreča objavio sam recentno. Vidjeti: DANIJEL CIKOVIĆ, *New Documents Concerning the Pala d'argento of the Euphrasian Basilica*, u: *Istria in the Modern Period - Monographs and Catalogues, Archeological Museum of Istria*, 30 (2017.), 65-79. Analiza srebrne pale temelji se na mojem diplomskom radu pod naslovom *Srebrna pozlaćena pala iz krčke katedrale*, koji sam izradio pod mentorstvom prof. dr. sc. Nine Kudiš i obranio 11. listopada 2011. godine na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci.

9).¹⁹⁶ Na skici skromne umjetničke vrijednosti dovoljno je jasno vidljiva polovina tadašnjeg glavnog oltara sa srebrnom palom (Sl. 10). Na temelju stilske analize moguće je zaključiti da je oltar bio podignut u prvoj polovini 16. stoljeća, možda oko 1538. godine, kada je Blaž Zottinis dokumentirano financirao dovršenje produženja glavne apside, započeto četrdesetak godina ranije.¹⁹⁷ Čini se da je krčki oltar bio sličan glavnom oltaru u venecijanskoj crkvi *San Salvatore* (Sl. 11) koji je također projektiran kao okvir za već postojeću srebrnu palu. Oltar u venecijanskoj crkvi koji je projektirao Guglielmo dei Grigi (Alzano Lombardo, oko 1485. – 1550.) i podignut je između 1525. i 1530. godine mogao je poslužiti kao uzor za krčki.¹⁹⁸ Za pretpostaviti je da je i glavni oltar u katedrali bio izrađen od kamena ili mramora, čini se jedini takav na otoku Krku u vrijeme Davidove vizitacije, dok su ostali oltari i oltarni retabli bili izrađeni od drva.

Već je istaknuto da su oba spomenuta oltara bila podignuta kao okvir za starije srebrne pale. Krčka srebrna pala izvedena je pedesetak godina ranije od renesansnog oltara, točnije 1477. godine (Sl. 13). Nedavno su Marijan Bradanović i Ivan Braut ukazali na podatak što ga je 1489. godine zabilježio krčki providur Antonio Vinciguerra o postojanju ciborija u prezbiteriju katedrale.¹⁹⁹ Zasigurno je bila riječ o četverostranom ciboriju kakvim su opremljene brojne katedrale duž Jadrana, primjerice u Veneciji, Trogiru, Korčuli ili Kotoru, promjera interkolumnija najmanje 280 cm koliko iznosi širina srebrne pale (280 x 127 cm), možda poput onog iz Eufrazijeve bazilike što ga je 1277. godine dao izraditi porečki biskup

¹⁹⁶ IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 144.

¹⁹⁷ IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 138; MARIJAN BRADANOVIĆ – IVAN BRAUT (bilj. 30), 423.

¹⁹⁸ LUISA RICCATO, La pala d'oro di San Salvador: status quaestionis, u: *La chiesa di San Salvador a Venezia – Storia Arte Teologia*, (ur.) G. Guidarelli, Padova - Venezia, 2009., 116.

¹⁹⁹ MARIJAN BRADANOVIĆ – IVAN BRAUT (bilj. 30), 423. Osim, prvenstveno, niza radova Marijana Bradanovića koji su navedeni u ovoj disertaciji, za prvog krčkog providura Antonia Vinciguerra također vidjeti: IVA BRUSIĆ, Antonio Vinciguerra: the Ideological Initiator of the Venetian Appearance of the City of Krk, u: *IKON*, 5 (2012.), 345-350.

Oton.²⁰⁰ Renesansna srebrna pala iz Poreča zamijenila je stariju, a izrađena je svega dvadesetak godina prije srebrne pale u Krku, točnije između 1452. i 1454. godine, te je gotovo potpuno jednakih dimenzija (280 x 125 cm).²⁰¹ Moguće je pretpostaviti da je krčka pala do podizanja renesansnog oltara u 16. stoljeću bila postavljena između lukova ciborija, kao što je arhivski zabilježeno u slučaju porečke.²⁰²

Ciborij je najvjerojatnije bio podignut kao nova luksuzna realizacija romaničkim ili gotičkim stilom, a manje vjerojatno preslagivanjem eventualno postojećeg starijeg predromaničkog, nakon izgradnje današnje katedrale vjerojatno u prvoj polovini 12. stoljeća, a moguće prije nabave antependija izvezenog prema nacrtu Paola Veneziana u 14. stoljeću, čija širina iznosi 277 cm, gotovo identično kao i srebrne pale.²⁰³ Sve, dakle, upućuje na to da je srednjovjekovni oltar ispod ciborija koji je prethodio renesansnom bio širok oko 280 cm. Podizanjem renesansnog oltara prema nekom od venecijanskih uzora, ciborij očigledno nije mogao biti uklopljen u cjelinu te je vjerojatno već tada u prvoj polovini 16. stoljeća uklonjen, zato što mu u kasnijim arhivskim izvorima nema spomena. Renesansni je, pak, oltar između 1660. i 1667. godine u vrijeme episkopata Francesca Marchija bio nadograđen slikom s prikazom Uznesenja Marijina, o čemu izrijeком svjedoče kanonici u pratnji biskupa Davida, a cijela je konstrukcija bila uklonjena oko 1826. godine, kada je barokni oltar Gospe od Ružarija iz istoimene kapele premješten u glavnu apsidu.²⁰⁴ Navedene promjene liturgijske

²⁰⁰ IVAN MATEJČIĆ, 122/ Kiparski dijelovi ciborija u Eufrazijevoj bazilici, kataloška jedinica u: *Umjetnička baština istarske crkve – Kiparstvo II (od 14. do 18. stoljeća)*, (ur.) I. Matejčić, Poreč, 2017., 295.

²⁰¹ IVAN MATEJČIĆ, Antependio argenteo dell'altare maggiore della cattedrale di Parenzo, u: „*Ars auro gemmisque prior*“. *Mélanges en hommage à Jean-Pierre Caillet*, (ur.) C. Blondeau i dr., Turnhout, 2013., 395-405

²⁰² DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 195), 75.

²⁰³ Za izgradnju katedrale vidjeti recentno: MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 155, 2016.), 13. Za antependij iz Victoria and Albert Museuma vidjeti: <http://collections.vam.ac.uk/item/O118420/the-veglia-altar-frontal-altar-frontal-paolo-veneziano/> (pregledano: 22. siječnja 2018.). Za predromaničke ciborije vidjeti: PAVUŠA VEŽIĆ – MILENKO LONČAR, *HOC TIGMEN – Ciboriji ranoga srednjeg vijeka na tlu Istre i Dalmacije*, Zadar, 2009.

²⁰⁴ IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 142.

opreme moguće je interpretirati kao odraz onih u venecijanskim crkvama i, više ili manje reprezentativne, pokušaje krčkih biskupa da što dosljednije prate trendove u metropoli na lagunama, bez obzira na trenutnu političku pripadnost Krčke biskupije. Tome u prilog treba spomenuti i opremu prezbiterija koja nije tema ove disertacije. Kamena korska pregrada što ju je krajem 15. stoljeća za novopridošlu crkvenu i političku elitu izradio majstor Franjo izvedena je ugledanjem na onu u duždevoj crkvi.²⁰⁵ Četiri, pak, barokne slike Cristofora Tasce (Bergamo, 1667. – Venecija, 1737.) u prezbiteriju datirane u 1706. godinu naslikane su svega godinu dana nakon onih za obližnje trsatsko svetište, no mogle su nastati i ugledanjem na recentno atribuirani ciklus u prezbiteriju tadašnje venecijanske katedrale *San Pietro di Castello*, koje se datiraju između 1690. i 1700. godine.²⁰⁶

Jedan od najvrjednijih podataka koje donosi vizitacijski zapisnik biskupa Davida prijepis je izvornog natpisa na srebrnoj pali s imenom donatora, majstora i godinom njene izrade. Prema prijepisu natpisa s danas nepostojeće pločice donator pale je knez Ivan VII. Frankapan, majstor je još uvijek anonimni zlatar Paulus Koler, dok je pala izrađena 1477. godine. Izvorna je pločica zamijenjena novom 1742. godine u sklopu opsežne barokizacije katedrale. Na baroknoj su srebrnoj pločici istaknuta imena tadašnjih predstavnika državne vlasti, dužda Pietra Grimanija i krčkog providura Angela Priulija, a flankirana je dvama grbovima, onima dužda te obitelji Grimani. Natpis na pločici glasi: *AD MAIOREM DEI GLORIAM / SERENISSIMO DIVINIS DOMINUS PETRO GRIMANI VENETIARUM DUCE IMPERANTE / SUB REGIMINE VIRI NOBILIS ANGELI PRIOLO VEGLE / PROVISORIS INSTAURATUM FUIT ANNO DÑI MDCCXLII*. Prijepise je prvi objavio Dragutin Kniewald 1929. godine u relativno kratkom, no važnom članku, koji ujedno predstavlja prvu studiju krčke srebrne pale

²⁰⁵ MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 35), 182; ANA MARINKOVIĆ – MATKO MATIJA MARUŠIĆ (bilj. 37).

²⁰⁶ VIŠNJA BRALIĆ, Slikar Cristoforo Tasca između središta i periferije, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 38 (2014.), 117-132; NINA KUDIŠ, I teleri del presbiterio di San Pietro di Castello, u: *La chiesa di San Pietro di Castello e la nascita del patriarcato di Venezia*, (ur.) G. Guidarelli i dr., Venezia, 2018., 251-271.

te antependija izvezenog prema nacrtu Paola Veneziana.²⁰⁷ Nakon Kniewalda prijepis izvornog natpisa donosi Ivo Lentić 1991. godine u kataloškoj jedinici u katalogu *Tisuću godina hrvatske skulpture*, kojom prilikom pogrešno navodi da je riječ o prijepisu biskupa Jurja Georgicea.²⁰⁸

Povijest istraživanja srebrne pale ipak započinje znatno ranije. Palu prvi put iza glavnog, baroknog oltara spominje krčki liječnik Giambattista Cubich 1875. godine u sintezi povijesti otoka Krka, kada kaže da je *prekrasna uspomena* na kneza Ivana te da je slična *duždevoj iz San Marca*.²⁰⁹ Prvi sažeti opis i analizu te dva crteža pale objavio je Thomas Graham Jackson 1887. godine (Sl. 14, 17).²¹⁰ Prigodom njegova posjeta katedrali dvije godine ranije srebrna se pala nalazila na bočnom oltaru sv. Križa. Slavni britanski arhitekt navodi da je srebrna i djelomično pozlaćena pala donacija jednog od posljednjih članova obitelji Frankapan te da se *nesumnjivo nalazila na glavnom oltaru*.²¹¹ Opazio je razliku u načinu izrade grotesknh figura svetaca te okvira, za koji kaže da je vrlo lijepe izrade, dok za *lisnati ornament* niza baldahina smatra da je venecijanskog karaktera. Ispravno je datirao palu u 15. stoljeće, no prilikom prijepisa latinskog natpisa izostavio je slovo *L* i pogrešno datirao pločicu u 1712. godinu. S time u vezi pogrešna je i pretpostavka da je pločica postavljena prigodom premještanja pale na drugi oltar. Uz središnje prikaze Bogorodice s Djetetom i Krunjenja Bogorodice, oba flankirana anđelima adorantima, identificirao je sljedeće svece: sv. Petra, sv. Pavla, sv. Jeronima, sv. Ivana Krstitelja, sv. Jurja i sv. Nikolu.

Austrijski konzervator Wilhelm Anton Neumann o krčkoj je srebrnoj pali pisao u izvještajima iz 1898. i 1900. godine. U prvom izvještaju bilježi kako figure *nisu osobito*

²⁰⁷ DRAGUTIN KNIEWALD (bilj. 22), 49-52.

²⁰⁸ IVO LENTIĆ, 42. Srebrna oltarska pala, kataloška jedinica u: *Tisuću godina hrvatske skulpture*, katalog izložbe, (ur.) I. Fisković, Zagreb, 1991., 121.

²⁰⁹ GIAMBATTISTA CUBICH (bilj. 14), 108.

²¹⁰ THOMAS GRAHAM JACKSON (bilj. 15), 146-147.

²¹¹ Ibidem.

istančanog ukusa i starije su od okvira, za koji pretpostavlja da je zamijenio stari ukradeni.²¹² Također, pretpostavlja da je izvorno bila riječ o triptihu koji se nekada nalazio na glavnom oltaru. Radi brojnih prikaza svetaca Neumann je krčku palu usporedio s onom iz katedrale u Kotoru, a identificirao je sljedeće prikaze: Krunjenje Bogorodice, Bogorodicu s Djetetom, anđele adorante, sv. Petra, sv. Pavla, sv. Ivana Krstitelja i sv. Nikolu. U drugom je izvještaju priložio cjelovit prijepis s natpisa te pogrešno zaključio da baroknu restauraciju treba dovesti u vezu s premještanjem pale s glavnog oltara.²¹³

Godine 1908. još je jedan putopisac opisao srebrnu palu na oltaru sv. Križa. Riječ je o Fredericku Hamiltonu Jacksonu, koji navodi da je tadašnji župnik zamijenio stari teški drveni okvir lakšim te kako je pala izvorno bila u formi triptiha.²¹⁴ O izvedbi reljefa svetaca kaže da je gruba, a glave likova prevelike, no okvir je vrlo lijep, ukrašen trostrukim nizom vinove loze. O dataciji, pak, zaključuje *...stil upućuje na 15. stoljeće i može se povezati s 1405. godinom, kada je zabilježeno da je jedan od Frankapana utemeljio kapelu sv. Vida.*²¹⁵ Osam godina nakon njega, odnosno 1916. Hans Folnesics i Leo Planiscig prvi su objavili fotografije pale, uz tek kratak komentar kako je riječ o provincijalnom radu s kraja 14. ili početka 15. stoljeća.²¹⁶

Joseph Braun je 1924. godine krčku srebrnu palu pridružio nizu sličnih umjetnina u jednoj od njegovih antologijskih sinteza o liturgijskoj opremi oltara.²¹⁷ Definirao ju je kao antependij koji je, vjerojatno, bio postavljen kao prednja strana glavnog oltara te je uočio nižu razinu izrade *zbijenih* reljefa svetaca i elegantan vitičasti friz. Ikonografski je identificirao samo

²¹² WILHELM ANTON NEUMANN (bilj. 17), 164.

²¹³ WILHELM ANTON NEUMANN (bilj. 18), 195.

²¹⁴ FREDERICK HAMILTON JACKSON (bilj. 16), 173-174.

²¹⁵ Ibidem.

²¹⁶ HANS FOLNESICS – LEO PLANISCIG (bilj. 19), Tabla 117.

²¹⁷ JOSEPH BRAUN, *Der christliche Altar in seiner geschichtlichen Entwicklung*, Vol. 2, München, 1924., 105.

središnje prikaze Bogorodice s Djetetom i Krunjenje Bogorodice te anđele adorante koji ih flankiraju, a o dataciji zaključuje da je djelo trebalo nastati oko 1400. godine.

Najznačajniji doprinos istraživanju teme došao je iz pera Dragutina Kniewalda u već spomenutom radu iz 1929. godine (Sl. 12)²¹⁸. Na temelju arhivskih istraživanja zapisnika pastoralnih vizitacija biskupa Jurja Georgicea i Stefana Davida, Kniewald je prvi objavio prijepis natpisa s izvorne pločice. Ispravno je zaključio da pala nije služila kao antependij te da se izvorno nalazila na glavnom oltaru katedrale. Komparativnom analizom srebrnih pala iz Krka i Grada zaključuje da je gradeška *otmjenija*, a o pitanju autorstva kaže *Pala je zamjerne umjetničke i ikonografske vrijednosti, to znatnije, ako nije rađena u Mlecima, nego je domaća radnja.*²¹⁹ Kniewald je učinio i najcjelovitiju objavljenju ikonografsku analizu, iako je ona nepotpuna i djelomično netočna. Svega nekoliko godina kasnije, 1933. palu je fotografski dokumentirao Đuro Griesbach, dok Artur Schneider sažeto komentira *čuvena srebrna pala XIV. stoljeća.*²²⁰

U svojevrsnom katalogu srednjovjekovnih antependija i oltarnih retabla izrađenih od plemenitih metala Angelo Lipinsky je 1960. godine krčku palu definirao kao antependij.²²¹ Lipinsky dvoji o venecijanskom ili krčkom podrijetlu majstora te smatra da se majstor zvao Paolo Colerio, a u slučaju da je bila riječ o *Schiavoneu* – Kolerj. Stil je definirao kao kasnogotički, lica svetaca *nezgrapnima*, dok za ornament kaže da je karakterističan za Italiju krajem srednjeg vijeka. Jedini je dosad ispravno opazio kompozicijsku podudarnost krčke srebrne pale s onom iz nekadašnje venecijanske katedrale San Pietro di Castello, no smatra da je sličnija onoj iz crkve San Salvatore. Autor je naglasio provincijski karakter starih formi, ali smatra da je ipak vjerojatnije riječ o importu iz Venecije nego radu lokalnog majstora.

²¹⁸ DRAGUTIN KNIEWALD (bilj. 22), 49-52.

²¹⁹ Ibidem.

²²⁰ ARTUR SCHNEIDER (bilj. 21), 127.

²²¹ ANGELO LIPINSKY, Goldene und silberne Antependien und Retabeln des Mittelalters in Italien – Letzte Folge, u: *Das Münster*, Heft 3/4 (1960.), 89.-105.

O pali je sažeto pisao i Ivan Žic-Rokov u temeljnom radu o katedralnom kompleksu objavljenom 1971. godine.²²² Na temelju arhivskih istraživanja utvrdio je da se pala od 1477. do 1826. ili 1827. godine nalazila na glavnom oltaru te da ju je dao izraditi knez Ivan Frankapan u Mlecima od magistra Paula Kalorija. Žic također ističe da se 1685. godine ispred srebrne pale nalazila slika s prikazom Uznesenja Blažene Djevice Marije.

Godine 1972. pala je restaurirana u radionici Hrvatskog restauratorskog zavoda, a tom je prigodom Anđelko Badurina napisao jedinu potpunu ikonografsku analizu svetačkih prikaza te je rukopis priložio dokumentaciji o restauraciji.²²³ Iako Badurina analizu nikada nije publicirao, zbog njene izuzetno velike vrijednosti navodi se u ovom pregledu.²²⁴ Tri godine kasnije Mihovil Bolonić prvi je uočio da je riječ o oporučnoj donaciji kneza Ivana VII. te navodi podatak iz testamenta o stotinu dukata koje knez ostavlja kao pomoć za izradu pale.²²⁵

Ivo Lentić je 1991. godine napisao već spomenutu sažetu katalošku jedinicu u katalogu izložbe *Tisuću godina hrvatske skulpture*.²²⁶ Točno je naveo imena donatora i majstora te godinu izrade, no, vjerojatno preuzimajući od Badurine, pogrešno kao izvor prijepisa natpisa navodi vizitacijski zapisnik biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine, umjesto onog biskupa Stefana Davida iz 1685. Za reljefe s prikazima svetaca kaže da su kasnogotičkog stila, *zdepastog i teškog oblikovanja, velikih i krupnih glava*, a važno je istaknuti da prvi upozorava na moguću *sjevernjačku* provenijenciju.

Palu u sintezi renesansne umjetnosti u Hrvatskoj 2007. godine spominje Milan Pelc. Točno primjećuje da je pala *složeno djelo zlatarske plastike s dominantnim obilježjima*

²²² IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 139.

²²³ Dokumentacija Restauratorskog zavoda Hrvatske, Prijedlog za restauratorski zahvat na objektu: srebrna pala iz katedrale na Krku od 24.3.1972., ANĐELKO BADURINA, *Ikonografija srebrne pale iz krčke katedrale*

²²⁴ Ikonografska analiza što slijedi u nastavku temelji se upravo na Badurininoj analizi.

²²⁵ MIHOVIL BOLONIĆ, Ekonomsko i socijalno stanje krčkih glagoljaša, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 45 No. 1 (1975.), 97-116, 102.

²²⁶ IVO LENTIĆ (bilj. 208)

*kasnogotičkog stila, ali bez veće profinjenosti u oblikovanju detalja.*²²⁷ Palu je definirao kao *srebrni pozlaćeni oltar*, a kao majstora navodi Paola Kolera, za kojeg također pretpostavlja da je sjevernjačkog podrijetla. Nakon Pelca krčku palu recentno, pišući o porečkoj i kotorskoj, kao komparativni primjer ili tek usputno spominju Nikola Jakšić, Ivan Matejčić i Danijel Ciković.²²⁸

Srebrna i pozlaćena pala danas je postavljena na istočnom zidu crkve sv. Kvirina. Izrađena je tehnikama iskucavanja i graviranja u dva registra s nizom svetaca. U svakom redu nalazi se po trinaest reljefa s prikazima svetaca koji su postavljeni u niše što imitiraju gotičku arhitekturu. U sredini gornjeg reda nalazi se prikaz Apokaliptične žene koji se temelji na Ivanovoj viziji iz Knjige Otkrivenja *...žena zaodjevena suncem, a mjesec pod njenim nogama, iznad glave kruna od dvanaest zvijezda*. S desne strane nižu se sljedeći prikazi: anđeli adoranti, sv. Pavao, sv. Skolastika, sv. Ambrozije, sv. Grgur i sv. Mihovil arkandeo. Nalijevo, pak, od središnjeg prikaza (Sl. 15): anđeli adoranti, sv. Petar, sv. Katarina Aleksandrijska, sv. Jeronim, sv. Benedikt i sv. Uršula. U sredini donjeg reda prikazano je Marijino krunjenje koje, također, flankiraju anđeli adoranti. Nadesno od središnjeg prikaza, odnosno anđela nižu se: sv. Nikola, sv. Ivan Evanđelist, sv. Antun Padovanski, sv. Augustin i sv. Elizabeta Ugarska. Na suprotnu se stranu nižu: sv. Ivan Krstitelj, sv. Kvirin Sisački, Sv. Franjo Asiški, sv. Juraj (Sl. 16) te sv. Sebastijan.

Oporukom sastavljenom 2. ožujka 1453. godine tada mladi knez Ivan VII. Frankapan ostavio je stotinu dukata kao pomoć za izradu srebrne pale glavnog oltara.²²⁹ Osim već analiziranog prijepisa natpisa s izvorne pločice, ikonografski program pale potvrđuje da je kneževa oporučna donacija izvršena i to znatno prije smrti 1486., odnosno prije Ivanova

²²⁷ MILAN PELC, *Renesansa*, Zagreb, 2007., 415.

²²⁸ NIKOLA JAKŠIĆ, Srebrna oltarna pala u Kotoru, u: *Ars Adriatica*, 3 (2013.), 53-66; IVAN MATEJČIĆ (bilj. 201); DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 195).

²²⁹ Za oporuku kneza Ivana VII. Frankapana vidjeti: ŠIME LJUBIĆ, *Commisiones et relationes Venetae*, Tomus I, Zagreb, 1876., 98-101.

odlaska s otoka 1480. godine. Među brojnim svecima prikazani su osobni sveci zaštitnici kneza Ivana VII., njegova slavnog oca hrvatskog bana Nikole IV., Ivanove žene Elizabete Mocenigo te njihove kćeri Katarine. Prikazi franjevačkih svetaca sv. Franje Asiškog i sv. Antuna Padovanskog, kao i Apokaliptične žene, mogli bi upućivati na aktivniju ulogu tadašnjeg krčkog biskupa franjevca Nikole III. (1456. – 1484.) pri kreiranju opsežnog ikonografskog programa pale. Sagledavajući ikonografiju srebrne pale u kontekstu Krka, vjerojatno nije pogrešno zaključiti da su sveci prikazani u gornjem registru od općeg, a u donjem nizu od većeg lokalnog značaja. Ilustrativan je primjer pozicioniranja zaštitnika regije sv. Jeronima gore lijevo, dok je patron grada sv. Kvirin prikazan dolje, također lijevo.

Kao što su već opazili brojni autori koji su do danas pisali o pali, plitki reljefi s prikazima svetaca izvedeni su nevješto, zdepasti su, tipiziranih i nesrazmjerno velikih glava te, doista, pomalo groteskni. Ornament okvira s prikazom vinove loze opće je mjesto zlatarstva 14. i 15. stoljeća, a izrađen je znatno vještije od reljefa svetaca te sastavljen od niza pločica, moguće iskucanih prema kalupu.²³⁰ Kompozicijsko rješenje krčke pale identično je onome srebrne pale što ju je 1408. ili 1409. godine papa Grgur XII., prethodno venecijanski patrijarh Angelo Correr (Venecija, 1326. – Recanati, 1417.), poklonio katedrali *San Pietro di Castello*, a koja se od početka 19. stoljeća čuva u crkvi *San Marco* (Sl. 19).²³¹ Nema sumnje da je srebrna pala za katedralu u Krku, kao i niz ostalih, realizirana ugledanjem na slavnu *Palu d'oro* u duždevoj kapeli (Sl. 18), ali vjerojatno i prethodno spomenutu u venecijanskoj katedrali.²³²

²³⁰ Na primjer, upućuje se na niz zadarskih radova o kojima je pisao Nikola Jakšić. Vidjeti: NIKOLA JAKŠIĆ, Zlatarstvo u Zadarskoj nadbiskupiji do XX. stoljeća, u: *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije – Zlatarstvo*, (ur.) N. Jakšić, Zadar, 2004., 5-41.

²³¹ Za palu iz katedrale *San Pietro di Castello*, kao i ostale srebrne pale sažeto vidjeti: ETTORE MERKEL, Antependi e pale d'argento in area veneziana e adriatica, u: *Oreficeria sacra a Venezia e nel Veneto*, (ur.) L. Caselli i dr., Treviso, 2007., 103-129, 118-119.

²³² Za *Palu d'oro* vidjeti: *La Pala d'oro*, (ur.) H. R. Hahnloser i dr., Venezia, 1994.

Opremanje važnijih, najčešće glavnih oltara u katedralama prikazima svetaca izrađenima od plemenitih metala bilo je karakteristično za razdoblje razvijenog i kasnog srednjeg vijeka. Poznato je da je niz srebrnih pala tijekom vremena bio preslagivan i nadograđivan, na primjer pala iz katedrale u Kotoru, ali i da su mijenjale funkciju i ubikaciju, odnosno bile postavljane kao antependij ili na druge oltare, što je bio slučaj s već citiranim palama iz venecijanske i porečke katedrale, kao i palom patrijarha Pellegrina II., danas na baroknom oltaru u crkvi Uznesenja Marijina u Cividaleu, a izrađenoj između 1195. i 1204. godine.²³³ Do danas je u jadranskom bazenu sačuvano jedanaest cjelovitih srebrnih pala te dvije fragmentarno, dok je arhivski potvrđeno njih još petnaestak.²³⁴ Krčka srebrna pala, modelirana za 1477. godinu arhaičnim gotičkim stilskim riječnikom, kronološki je posljednja u tom nizu.

Srebrne pale bile su izlagane samo za svetkovine i najveće blagdane, što je u slučaju porečke pale 1641. godine izrijekom zabilježio novigradski biskup Giacomo Filippo Tommasini ...*L'altar maggiore ha una palla che nelle feste maggiori si apre, come quella di San Marco in Venezia...*²³⁵ Tijekom preostalog dijela liturgijske godine bile su zaštićene oslikanom *palom feriale*, od kojih su, među ostalima, sačuvane one iz Poreča, Splita i Dubrovnika.²³⁶ Ova se tradicija do danas poštuje u crkvi San Salvador, kada se Tizianova pala s prikazom Transfiguracije (oko 1560.) na Božić, Uskrs i Preobraženje Gospodinovo pomiče,

²³³ Za palu, odnosno antependij iz Cividalea vidjeti: ANIELLO SGAMBATI, La „pala“ di Pellegrino II nel duomo di Cividale: nuove considerazioni, u: *FORUM IULII – Annuario del Museo Archeologico Nazionale di Cividale del Friuli*, 35 (2011.), 85-105.

²³⁴ ANTONIO NIERO (bilj. 108)

²³⁵ GIACOMO FILIPPO TOMMASINI, De' commentari storici-geografici della Provincia dell'Istria, libri otto, u: *Archeografo Triestino*, Trieste, 4 (1837.), 383-384; DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 195), 71.

²³⁶ Za porečku *palu feriale* vidjeti: DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 195). Za onu iz Splita: IVANA ČAPETA RAKIĆ, *Ponzonijevih deset slika u svodu glavnog oltara splitske katedrale: razmatranja o stilsko-oblikovnim svojstvima, ubikaciji i ikonografsko-ikonološkom aspektu* (rukopis u tisku). Za *palu feriale* iz Dubrovnika vidjeti: DONAL COOPER, The Silver There is Very Good: Pilgrim Narratives as Sources for Sacred Art in Dubrovnik and a New Proposal for Lovro Dobričević, u: *Grad hrvatskog srednjovjekovlja: Slika grada u narativnim vrelima – stvarnost i/ili fikcija?*, (ur.) I. Benyovsky Latin i dr., Zagreb, 2017. (rukopis u tisku)

otkrivajući srebrnu palu.²³⁷ Na osnovi opisa glavnog oltara biskupa Jurja Georgicea i Stefana Davida nedvojbeno je da je i krčka srebrna pala najkasnije od sredine 17. stoljeća bila zaštićena slikanom *palom feriale*. Prema biskupu Georgiceu na krčkoj su bili naslikani prikazi Krista i Djevice Marije te *altre diverse rappresentanti li Misterij della Vergine come Natività, Presentazione*.²³⁸ Čini se da krčka *pala feriale* nije sačuvana, a kompozicijom je možda bila slična pali fotografiranoj oko 1916. godine između stupova ciborija u katedrali u Gradu (Sl. 20).²³⁹

KOR I STRUKTURA CRKVE

(in margine) *Coro, e Chiesa*

Visitò il Coro della Chiesa Cathedrale, osservò, che il Cielo del detto Coro dalla parte d'avanti era scoperto per essere dirocato, ordinò, che sia rifatto in quella forma, che verrà stimata più propria, e decente da Periti, et per eccitare la Carità de Fedeli esibisce concorrere alla spesa per essere la Chiesa molto povera.

Che sia comprato un Manuale Corale, e doi Breviarj Grandi, trovò esso Coro bene provveduto de libri Corali di Canto fermo antichi di carta pecora, mà puoco bene tenuti, e le carte sciolte, ordinò, che siano fatti aggiustare, acciò siano conservati, perche

²³⁷ JILL MARIE OAKLEY, *The Power of Space: The High Altar of the Venetian Church of San Salvador*, American University, Washington D. C., magistarski rad, 2014., 35.

²³⁸ Vidjeti Prilog 1.

²³⁹ HANS FOLNESICS – LEO PLANISCIG (bilj. 19), Tabla 27. Od iscrpne literature o srebrnim palama te s njima u vezi *palama feriale* izdvajaju se još, kronološkim redoslijedom publiciranja, sljedeći radovi: KRUNO PRIJATELJ, Srebrne pale splitske stolne crkve, u: *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*, Dubrovnik, 1952, 247-254; GABRIELLA DELFINI FILIPPI, 2. Pala d'oro (Caorle), kataloška jedinica u: *Oreficeria sacra in Veneto (secoli VI – XV)*, Vol. I, (ur.) C. Dal Porto i dr., Cittadella, 2004., 85-86; JEAN-PIERRE CAILLET, De l'antependium au retable: la contribution des orfèvres et émailleurs d'Occident, u: *Cahiers de civilisation médiévale*, 49 (2006.), 3-20; VINICIJE B. LUPIS, O srebrnoj pali i srebrnom reljefu sv. Vlaha, u: *Peristil*, 51 (2008.), 119-130; MARCO COLLARETA, Vademecum per le arti suntuarie, u: *Torcello. Alle origini di Venezia tra Occidente e Oriente*, (ur.) G. Caputo i dr., Venezia, 2009., 116-131; *San Salvador – La pala d'argento dorato restaurata da Venetian Heritage*, Venezia, 2011.; DEVIS VALENTI, *Le immagini multiple dell'altare: dagli „antependia“ ai politici*, Padova, 2012; JULIAN GARDNER, From Gold Altar to Gold Altarpiece: The Pala d'Oro and Paolo Veneziano, u: *Euncountering the Renaissance – Celebrating Gary M. Radke and 50 Years of the Syracuse University Graduate Program in Renaissance Art*, (ur.) M. Bourne, New Jersey, 2016., 259-278.

meritano per la loro bellezza, e grande spesa, che vi andrebbe a farli nuovi, avanti s'inoltrono a maggiore danno.

Che ogni Chierico debba havere il suo Breviario per recitare l'offitio in Coro, risservandosi decretare quello stimarà conveniente, e giusto per la pontuale offitiatura a maggiore gloria del Signore Iddio.

Visitò la Chiesa Cathedrale, ordinò, che sia raveduto il Tetto, che in molti luoghi piove, e particolarmente sopra l'Organo.

Che siano accommodati li Confessionarij, e particolarmente sia fatta una nuova grata a quello della Madonna dei Ferri; e ne sia fatto un nuovo, dove era l'Altare di San Vito.

Che sia rimesso il Pozzole di ferro al Pulpito, che si canta l'Epistola.

*Che siano accommodate le Porte della Chiesa, et fatte le Serrature, e chiavi dove mancano.*²⁴⁰

Kor, točnije njegov gornji dio (nebnica) s prednje je strane bio otkriven i oštećen, stoga je biskup naložio da se popravi u istom obliku. Bio je opremljen dovoljnim brojem knjiga za pjevanje korala, što su bile izrađene od ovčje kože. Međutim, budući da su bile stare, osrednje čuvane i djelomično oštećene, ali lijepo izvedene, a nabava novih bila bi skupa, biskup je naložio da se one poprave. Također, naložio je da se nabavi manual za koralno pjevanje i dva velika brevijara, kao i to da svaki svećenik ima svoj brevijar. Nadalje, biskup je prilikom vizitacije katedrale naložio da se popravi krov koji na mnogim mjestima propušta, pogotovo iznad orgulja, te da se poprave ispovjedaonice, prvenstveno vratašca s otvorima za ispovijedanje na onoj u kapeli Blažene Djevice Marije (*Madonna dei Ferri*), te jedna nova ispovjedaonica na mjestu oltara sv. Vida. Konačno, naložio je da se na propovjedaonicu s koje se pjeva poslanica postavi željezni držač te da se poprave vrata crkve i postave brave s ključevima gdje nedostaju.

SAKRISTIJA

(in margine) *Sacristia*

²⁴⁰ BAK, David, 1685., f. 8v-9r

Adi 22 Marzo 1685

Monsignor Illustrissimo, e Reverendissimo Vescovo sudetto insieme con li Signori Don Lorenzo Nave Canonico; e Archidiacono, et Don Andrea Purga Arciprete, e Vicario Generale visitò la Sacristia di questa Catedrale, che trovò tutta attorniata di Banchi, parte di noghera, parte di tavola d'albedo, mà la maggior parte rotti; nell'entrare a banda destra vi è un Armario Grande di noghera fatto veramente molto a proposito per conservare li paramenti, e Vasi Sacri.

Ordinò, che siano accommodati tanto li banchi intorno, quanto l'Armario sudetto; nel qual banco trovò dieci Calici, tra quali vi è ne un grande con la sua Patena, et un altro pure grande, mà più piccolo del primo, parimente con la sua Patena d'argento inferiore con bellissime operine, et figure di rilievo, e piramidate, fatte all'antica con quali non si celebra, et un altro con coppa, e patena d'argento, et il piede d'ottone indorato lavorato con figurine, fù del quondam Monsignor Torre Beate Memorie; li sette altri con le sue patene, mà una di queste fù esecrata per essere rotta, ordinò, che fosse rifatta.

Ordinò, che sia provveduto de purificatori a sufficienza, e che siano tenuti mondi.

Corporali tre solamente furono trovati in Sacristia, che per essere troppo vecchi, erano indecenti, onde ordinò, che ne siano fatti almeno sei per servizio d'essa Sacristia, giache li Signori Canonici più vecchi dissero, che tutti adoprano li suoi proprij.

Doi Turiboli d'argento, uno alquanto rotto, ordinò, che fosse fatto agiustare; Una Navicella col suo Cucchiaretto, una pace, doi bacilette, Sacchiello d'aqua santa col suo aspensorio tutto d'argento.

Un Crocefisso d'argento, et è quello, che si notò nella Visita dell'Altare Maggiore col suo pedestale, fù fatto dal Signor Canonico Don Francesco Bendata.

Fù trovato un altro Crocefisso d'argento con la croce, e pedestale d'Ebano.

Nel detto Armario grande furono trovati molti parimenti Sacerdotali sopra le sue Stanghete fatte con bellissimo arteficio, ma osservò esserne diverse rotte, et ordinò, che fossero aggiustate per conservare li detti paramenti.

Vi sono molti Veli da Calice, mà tutti vecchi, et ordinò, che fossero fatti de nuovi doi per sorte.

In detta Sacristia trovò una Cassa con la sua Chiave, e dentro Camisi, e Tovaglie, et ivi doi Casselette con Amiti diversi puoco ben' tenuti, ordinò, che siano meglio tenuti; Trovò ivi il Pastorale Pontifitio, la parte di sopra tutta d'argento con dentro l'Agnelo Pasquale pure d'argento, et il bastone fatto d'Ebano, et Avolio con li groppi, et nella parte inferiore

d'argento. In detta Cassa furono trovati doi pontificali, tre messali, et un Illijrico; ordinò, che fossero fatti doi altri Messali, e sei da requiem.

In un'altra Cassetta a parte vi sono tre Mitre pretiose, et un Velo da Calice con la sua Borsa riccamata con pietre granate, e perle bene tenute di Monsignor Gennari, et un'altra Mitra pure riccamata di Monsignor Lippamano Beate Memorie.

Una Croce d'argento con l'arma Priuli, si crede sia stata fatta dal Serenissimo Priuli, rotta, ordinò sia accommodata.

Un'altra Croce d'argento con molte figurine, un'altra poi antica tutta d'orata.

Nel banco grande, dove si conservano li piviali, et altri paramenti Sacri, osservò esservi diversi piviali bellissimi di pano, et soprarizzo d'oro rotti; ordinò, che fossero fatti aggiustare da persona pratica, e sufficiente, perche meritano per la loro pretiosità d'essere mantenuti, et conservati; et perche detti paramenti si possano meglio custodire, et conservare, ordinò, che a detto Cassone vi siano aggiunte doi altre Scatole.

Visitò un altro Cassone pieno di tapezzarie, razzi, e tapetti, tra quali uno alquanto più grande lacero, ordinò, che fusse aggiustato.

Et perche li Signori Canonici dissero, che ogni anno il Sacrestano è obligato rendere conto di tutto l'Inventario, si risservò di trovarsi parimente al tempo della consegna, che si fà della detta robba col detto Inventario.

In detta Sacristia trovò una Cassa con tre Chiavi in forma di Scigno, et li Signori Canonici piu vecchi dissero essere della fabrica; tenendo una chiave Monsignor Vescovo, l'altra il Signor Archidiacono, la terza il Canonico Prominente della Chiesa, quale Cassa dissero essere stata rotta gia doi anni circa da ladri, et ancora cosi si ritrova senza niente dentro per quanto dissero detti Signori Canonici; ordinò, che fusse aggiustata, et bene assicurata ad effetto, che sia custodito dentro il danaro della Chiesa, conforme è stato per il passato; et perche osservò non esservi le tavole: le per fare le preparationi della Messa, ordinò, che siano fatte doi almeno.

Di più havendo osservato, che per uso del Vino negro nel Santissimo Sacrificio della Messa li Purificatori, e Corporali restano molto lordi, et indecenti à tanto Sacrificio, inherendo anco a Decreti Sinodali di Monsignore Illustrissimo, e Reverendissimo Lippamano di Beate Memorie, ordinò, che nisuno Sacerdote in avvenire debba celebrare con Vino negro, mà usare il Vino bianco fuori, che in caso di necessità sotto le pene a suo Arbitrio in par:^{te} contro quelli celebreranno con Purificatori, e Corporali.

Et perche osservò grande trascuratezza a grave danno del servitio di Dio, e pregiuditio dell'anime in non suonare la Campanna, quando li Sacerdoti vogliono celebrare le Messe,

che molti perciò le perdono, onde inherendo a Decretti Sinoddali precittati, ordinò, che a tutte le Messe, che si celebrano nella Catedrale, e Cappelle della Città, e fuori, si debba dare il segno della Campanna à ciò deputata, incaricando ciò a cadauno Canonico, Mansionario, et altri Sacerdoti celebranti ordinarlo a Chierici serventi sotto le pene arbitrarie, anisando in oltre, che in detto Sinodo per le Messe della Catedrale vi è la sospensione a Divinis ipso fatto.

Che le Feste le Messe non possino andare fuori, se non ordinatamente una doppò l'altra senza confusione.

Che le Feste parimente nella Messa Conventuale la Messa dell'offertorio non possi uscire, se non doppò finito l'Evangelio, i Credo conforme il praticato; ordinò perciò, che il Sacristano non debba mettere fuori, che tre Pianete usuali, conservando le belle, è decenti per le Solennità.²⁴¹

Dana 22. ožujka biskup je uz pratnju arhiđakona don Lorenza Nave i generalnog vikara don Andree Purge vizitirao sakristiju katedrale.²⁴² Sakristija je bila opremljena klupama od orahovine i jelovine koje su većim dijelom bile oštećene, stoga je biskup naložio da se poprave. Desno od ulaznih vrata nalazio se veliki ormar od orahovine namijenjen za pohranu liturgijskog ruha i posuđa. U klupi ormara čuvalo se deset kaleža. Biskup je izdvojio veliki kalež s pripadajućom pliticom i još jedan veliki, no manji od prethodnog, s pripadajućom srebrnom pliticom, ukrašen lijepim i piramidalno postavljenim figuricama izvedenim na arhaičan način, te treći s čašom i pliticom od srebra, a bazom od pozlaćene mjedi ukrašenom figurama, što je pripadao blagopokojnom krčkom biskupu Giovanniju della Torreu (1589. – 1623.). Dva prvonavedena kaleža nisu bila u upotrebi. Preostalih sedam imalo je pripadajuće plitice, osim jedne koja je bila oštećena pa je biskup naložio da se popravi. Također, u klupi ormara čuvalo se sljedeće liturgijsko posuđe, sve izrađeno od srebra: dvije kadionice, od kojih je jednu valjalo popraviti, lađica s pripadajućom žličicom za tamjan, pločica za poljubac mira,

²⁴¹ BAK, David, 1685., f. 9r-10v

²⁴² Popis inventara većim je dijelom objavljen 2013. godine, a ovdje se donosi cjelovit prijepis, uz manje ispravke i neke nove interpretacije. Popis je, također djelomično, prethodno objavio Ivan Žic-Rokov, 1978. godine. Vidjeti: IVAN ŽIC-ROKOV, Drvorezbarski radovi iz doba baroka u krčkoj katedrali, u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 381 (1978.), 95-106, 100; DANIJELOVIĆ (bilj, 53)

dvije posude, posuda za blagoslovljenu vodu s pripadajućim škropilom te dva Kristova korpusa, zasigurno raspela, jedno što ga je dao izraditi kanonik don Francesco Bendata i drugo s postoljem od ebanovine. U ormaru je, pak, bilo pohranjeno brojno liturgijsko ruho na lijepo izvedenim vješalicama, no zato što ih je nekoliko bilo oštećeno, biskup je naložio da se poprave. Pokrivala za kalež (*velum calicis*) je bilo mnogo, ali su bila stara pa je naložio da se nabave po dva u svakoj liturgijskoj boji. Biskup je, također, naložio neka se nabavi dovoljan broj čistila za kalež i neka budu održavana čistima te neka se nabavi barem šest tjelesnika, zato što su tri postojeća bila stara i prljava, bez obzira na to što su mu stariji kanonici rekli da upotrebljavaju vlastite. U sakristiji se nalazila i škrinja pod ključem u kojoj su bile pohranjene albe, oltarnici i dvije kutijice s osrednje čuvanim naglavnicima, stoga je biskup naložio neka budu primjereno čuvani. Nadalje, u istoj se škrinji čuvao pastoral, čiji je gornji dio bio izrađen od srebra, u središtu volute ukrašen figurom Jaganjca Božjeg, dok je držak bio izrađen od ebanovine i slonovače s čvorastim prstenastim članom, a u donjem dijelu od srebra. Biskup je zabilježio i sljedeće liturgijske knjige: dva pontifikala, tri misala i jedan misal na slavenskom jeziku. Naložio je da se nabave još dva misala i tri obrednika za pogrebnu liturgiju. U drugoj škrinjici bile su pohranjene tri vrijedne mitre i pokrivalo za kalež s pripadajućom bursom, izvezenom i ukrašenom poludragim kamenjem i perlama, sve dobro očuvano, a pripadalo je blagopokojnom krčkom biskupu Teodoru Gennariju (1664. – 1684.), te još jedna izvezena mitra blagopokojnog biskupa Alvisea Lippomana (1623. – 1640.). U istoj su se škrinjici čuvala tri križa. Srebrni s grbom obitelji Priuli, za koji se vjerovalo da ga je donirao dužd Priuli, bio je oštećen, stoga je biskup naložio neka se popravi. Drugi križ bio je također od srebra s brojnim figuricama, zasigurno procesional, a treći star i pozlaćen. U velikoj klupi čuvali su se pluvijali i ostali paramenti, a biskup je primijetio da su neki lijepi, zlatnim nitima izvedeni pluvijali oštećeni, stoga je naložio da ih, zbog njihove vrijednosti, vješta i primjerena osoba zakrpa. Također, da bi se navedeni paramenti mogli primjerenije čuvati, naložio je da

se u istu škrinju umetnu dvije kutije. U drugoj škrinji bile su pohranjene brojne tkanine za oblaganje namještaja, tapiserije i tepisi. Najveći tepih bio je oštećen pa je biskup naložio da se zakrpa. Kanonici iz pratnje spomenuli su mu da je sakristan dužan svake godine podnijeti izvještaj o stanju cjelokupnog inventara, a biskup je naglasio da sve treba biti spremno na vrijeme, kako liturgijski predmeti, tako i popis inventara. U sakristiji se nalazila i škrinja s tri brave koja je, prema riječima starijih kanonika, pripadala operariji katedrale, dok su ključeve čuvali biskup, arhidakon i najistaknutiji kanonik. Bila je razbijena i prazna, a prema riječima spomenutih kanonika, takva je bila već dvije godine otkad je opljačkana, stoga je biskup naložio da se popravi i dobro osigura te da se u njoj čuva novac od crkve, kao što se činilo i ranije. Također, biskup je zabilježio da nema stolova za pripremu mise pa je naložio da se naprave barem dva. Zbog upotrebe crnog vina za misu čistila za kalež i tjelesnici bili su jako prljavi i neprimjereni liturgiji, stoga je biskup naložio svećenicima da za misu koriste bijelo vino. Nadalje, naložio je da obavezno prije svake mise u katedrali ili nekoj od gradskih kapela zvonom valja podsjetiti vjernike. Konačno, sakristanu je, među ostalim, naložio da se ljepše misnice upotrebljavaju isključivo za svečana liturgijska slavlja.

OLTAR TIJELA KRISTOVA

Adi 25 Marzo 1685

(in margine) *Corpus Domini*

Monsignore Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo accompagnato dal Reverendissimo Signor Don Lorenzo dalla Nave Canonico, et Archidiacono di questa Chiesa Catedrale, nec non dalli Signori Don Francesco Bendata, e Don Francesco Casari pur Canonici di essa Catedrale visitò li Altari della sudetta Catedrale, et prima Visitò l'Altare del Corpus Domini in detta Catedrale vicino al Coro qual è Confraternità, li Signori Canonici sudetti dissero essere consacrato, se bene non si vede alcuni segno, onde ordinò, che sia impressa una Croce nella lapida in segno della consecratione.

Nel detto Altare vi è un Armareto, nel quale si tengono serrati li Oglì Santi con un Christo passo dipinto sopra la portella, dove si crede, che anticamente fosse tenuto il Santissimo Sacramento.

Ordinò sia provvisto di tela cerata per mettere sopra la pietra sacra, ed un'altra tela colorita per coprire l'Altare.

Ordinò sia accommodata la pradella, che è rotta; hà quatro Candelieri d'Ottone col suo Crocifisso in mezo di legno, hà la sua Lampada d'ottone, come anco un'altra d'argento per le Solennità; è mantenuto di Cere, Oglio, Tovaglie, et altro, che fà bisogno dalla detta Fraterna, quale somministra le Cere per accompagnare il Santissimo Sacramento all'Infermi, e per fare le processioni d'ogni 3:^a Domenica di Mese, il giorno del Corpus Domini, e del Venerdì Santo, che si fà per consuetudine, somministrando anco le Cere, al Clero, et alla gente, che portano in dette processioni, che poi le restituiscono.

Ordinò, che sia accommodato il Feraie grande, o pure sia fatto un nuovo col quale si accompagna il Santissimo Sacramento.

La Fraterna sudetta fà celebrare ogni Domenica una Messa bassa, et così ogni Mercordi, et ogni Venerdì.

Nel giorno del Corpus Domini una Messa cantata; nel giorno di Natale fà cantare la Messa dell'Aurora, nel 2:^{do} giorno di Pasqua fà cantare una Messa, il 2:^{do} giorno delle Pentecoste ne fà cantare un'altra; nel giorno della Commemoratione de Defonti parimente un'altra.

Fà cantare un Anniversario per la quondam Signora Chiara Zottinis; fà celebrare una Messa al Mese per il quondam Domenico Grimani. Item cinque Messe all'anno pe la quondam Christina Ferri. Item un'altra Messa all'anno per la quondam Signora Cattarina Cancellarijs, che si celebra il primo Sabato doppò il Corpus Domini. Item un'altra all'anno per la quondam Signora Marieta Cicuta. Item quatro Messe per Missier Zuanne Franco. Item quatro Messe si celebrano ogni Venerdì della quatro tempora per il quondam Nicolo Udina.

È Cappellano di questo Altare il Signore Canonico Don Gioanni Michieli con stipendio di lire quaranta per le Messe della Domenica; per quelle del Venerdì lire trenta, e parimente altre lire trenta per quelle di Mercordi essendo Cappellano di queste il Signore Canonico Don Lorenzo Archangeli.

Per cantare le sudette Messe la detta Fraterna contribuisce soldi sei, tanto per cadauno de Signori Canonici, quanto Mansionarij, et soldi doi alli Chierici.

La detta Fraterna hà anco un Baldachino di Damasco rosso per fare le processioni, et un Ombrela per portare il Santissimo Viatico all'Infermi, che viene accompagnato con quattro torzi, e quattro ferali; gia poco tempo per quanto dissero li Signori Canonici sudetti dava anco una Candella per cadauno, che accompagnava il Santissimo Sacramento all'Infermi; ma perche bene spesso mancavano in grave danno della detta Fraterna, non le da più.

Al detto Altare la Fraterna di Santa Maria, e San Zuanne fà celebrare una Messa bassa ogni Lunedì con stipendio al Cappellano di lire trenta, che hora è il Signor Canonico Don Francesco Casari.

Questa Fraterna del corpus Domini hà d'entrata F 355, oltre l'elemosine, e socede degli animali con quali si sostenta, spendendone ogni anno F 530 circa, giusta la polizza prenotata dal Signor Nicolò dalla Nave Scrivano d'essa Fraterna.²⁴³

Dana 25. ožujka biskup je uz pratnju arhidakona don Lorenza dalla Nave, kanonika don Francesca Bendate i don Francesca Casarija vizitirao oltare u katedrali. Započeo je s oltarom Tijela Kristova koji se nalazio uz prezbiterij, bio je posvećen i pod patronatom istoimene bratovštine. Pala je bila naslikana na platnu i postavljena u drveni pozlaćeni okvir, koji su flankirala dva stupa na kojima je počivao zabat, sve također pozlaćeno. Na pali je bio prikaz mrtvog Krista kojeg pridržavaju tri anđela. Menza je bila izvedena od kamena i primjerenih dimenzija, s obiju strana nadopunjena drvom.²⁴⁴ Na oltaru se nalazio ormarić s naslikanim prikazom trpećeg Krista na vratnicama u kojem su bila pohranjena sveta ulja, a za koji se vjerovalo da je nekad služio kao svetohranište. Od ostale liturgijske opreme imao je četiri mjedena svijećnjaka, drveno raspelo, mjedeni viseći svijećnjak, kao i još jedan srebrni za blagdane te oltarnike, dok je bratovština posjedovala još baldahin od crvenog damasta te procesijsko sjenilo za Presveti Oltarski Sakrament. Na ovom oltaru služene su brojne mise. Za bratovštinu su, tako, don Lorenzo Archangeli i don Giovanni Michieli služili mise svake srijede, odnosno petka i nedjelje. Pjevane mise služene su na blagdan Tijelova, drugi dan Uskrsa, drugi dan blagdana Duhova, na Dušni dan, na Božić misa zornica te misa zadušnica

²⁴³ BAK, David, 1685., f. 11v-12v

²⁴⁴ Za izgled pale vidjeti opis biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine u Prilogu 2.

za Chiaru Zottinis. Još su služene sljedeće mise zadušnice: jedna misa mjesečno za Domenica Grimanija, pet misa godišnje za Christinu Ferri, jedna misa prve subote nakon blagdana Tijelova za Cattarinu Cancellarijs, jedna misa godišnje za Marietu Cicuta, četiri mise za Zuannea Franca te još četiri za Nicolòa Udinu. Don Francesco Casari svakog je ponedjeljka na ovom oltaru služio misu i za bratovštinu sv. Marije i Ivana. Procesija s Presvetim Oltarskim Sakramentom održavala se svake treće nedjelje u mjesecu, na blagdan Tijelova i na Veliki petak. Prema podacima notara Nicolòa dalla Nave bratovština je ostvarivala prihod od milodara i davanja u zakup životinja. Biskup je naložio da se učini oznaka posvete u obliku križa na menzi, nabavi nadoltarnik od voštanog platna i još jedan u boji, popravi predela te popravi veliki feral ili nabavi novi, a što se nosi uz Presveti Oltarski Sakrament.

Od liturgijske opreme što je navodi biskup David i oltarne cjeline koju je detaljnije opisao biskup Georgiceo do danas je sačuvana oltarna pala. Od 1996. godine donedavno pala je bila izložena u Sakralnoj zbirci u crkvi sv. Kvirina, a trenutno je pohranjena u gornjoj sakristiji katedrale. Pala je lučno zaključena i moguće tek neznatno skraćena, a izvedena je tehnikom ulja na platnu (Sl. 23). Unatoč naknadnim preslikama, čini se da je izvorni slikani sloj dobro očuvan. U sredini slike prikazan je mrtvi Krist kojeg djelomično u donjem dijelu tijela obavija bijelo platno, točnije mrtvački pokrov, dok se na desnoj strani torza ističe rana od probadanja. Krist je prikazan u sjedećem položaju na horizontalno postavljenoj kamenoj konstrukciji, zasigurno sarkofagu, odnosno grobu. Na desnoj je strani sarkofaga prikazana trnova kruna, a uz sasvim lijevi rub slike *cartellino*. Čini se da je djelomično sačuvani tekst na njemu ispravno čitati (...) *4 pinxit*, no moguće da je fragment teksta nadopisan naknadno na mjestu izvornog, možda prigodom restauracije kada je preostali dio ispunjen *tratteggiom*. U gornjem dijelu kompozicije Kristov korpus pridržavaju tri anđela. Središnji anđeo s raskriljenim i vrlo vješto nijansirano naslikanim krilima iza Krista pridržava mu glavu (Sl. 24), dok dva što flankiraju Krista pridržavaju njegove omlohavljene ruke. Lica i kosa anđela su tipizirani, a

anđeli su odjeveni u tunike *all'antica*, središnji crvene boje, desni zagasito narančaste, a lijevi zelene. Središnji anđeo gleda u nebo, desni u promatrača, dok lijevi promatra mrtvo Kristovo lice. U trećem planu u pozadini nazire se mračno oblačno nebo.

Palu prvi spominje Artur Schneider u izvještaju s fotografske kampanje objavljenom 1934. godine kao rad Giovannija Antonija de' Sacchisa poznatijeg kao *Il Pordenone* (Pordenone, 1484. – Ferrara, 1539.), zasigurno prenoseći lokalnu tradiciju, uz komentar kako je riječ o jednoj od najljepših slika na čitavom otoku.²⁴⁵ Za vjerovati je da je dosad najznačajniji doprinos rješavanju problema atribucije došao iz pera Dorothee Westphal 1937. godine.²⁴⁶ Naime, autorica je krčku palu dovela u *najtješnju vezu* sa slikom *Mrtvog Krista oplakuju anđeli* iz Duždeve palače venecijanskog slikara Parisa Bordonea (Treviso, 1500. – Venecija, 1571.).²⁴⁷ Na temelju stilsko-morfološke analize Westphal smatra da je krčka slika izvedena u krugu Bordoneovih suradnika ili učenika sredinom 16. stoljeća. Grgo Gamulin je sliku 1958. godine pak pripisao Giampietru Silviju (oko 1495. – Venecija, 1552.)²⁴⁸, dok je Igor Žic 2006. godine podržao prijedlog Dorothee Westphal pripisujući je, uz diskretnu zadržku, Parisu Bordoneu osobno.²⁴⁹

Osim problemu atribucije i s time u najužoj vezi datacije, donedavno se nije posvećivala značajnija pažnja pitanju konteksta narudžbe, točnije izvornoj ubicaciji pale. Godine 2016. u zborniku radova posvećenom Arturu Schneideru objavio sam dio zapisnika pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea, na osnovi kojeg se nedvojbeno utvrđuje ubicacija pale na

²⁴⁵ ARTUR SCHNEIDER (bilj. 21), 125, 127.

²⁴⁶ DOROTHEA WESTPHAL (bilj. 45), 34-36.

²⁴⁷ Za osnovne biografske podatke o Parisu Bordoneu vidjeti: PETER HUMFREY, *Painting in Renaissance Venice*, New Haven & London, 2001., 281-282; MAURO LUCCO, Bordon Paris, u: *La pittura nel Veneto – Il Cinquecento*, Tomo terzo, Milano, 1999. O slikaru, između ostalih radova, također vidjeti: SERGIO MARINELLI, Paris Bordon: il „Cristo al Limbo“ di Ca' Foscari, u: *Arte Veneta*, 60 (2003.), 31-41; CHIARA RIGONI, Proposta per Paris Bordon a Vicenza, u: *Arte Veneta*, 60 (2003.), 140-145.

²⁴⁸ GRGO GAMULIN (bilj. 45), 125.

²⁴⁹ IGOR ŽIC (bilj. 48), 131-133.

oltaru Tijela Kristova u katedrali sredinom 17. stoljeća.²⁵⁰ Posebno su, pak, vrijedni podaci koje je u zapisnik pastoralne vizitacije biskupa Pietra Bemba u listopadu 1565. godine zabilježio njegov kancelar don Leonardo Reinaldis. Prema riječima kanonika u biskupovoj pratnji, oltar Tijela Kristova zamijenio je dotrajali (*roto*) oltar sv. Nikole koji je bio pod patronatom don Francesca Scaramele, a iz kojeg je relikvija (*hostia in loco di reliquia*) prenijeta u novi oltar.²⁵¹ Tom je prigodom u vezi novog oltara zabilježena i sljedeća, čini se, ključna rečenica *...che fù fondato per la fradaia del corpus domini, et fù consecrato da monsignore Alberto Duimio 52.*²⁵²

Izvorna ubikacija pale na oltaru Tijela Kristova u južnoj apsidi katedrale potvrđuje se riječima apostolskog vizitatora Agostina Valiera u zapisniku iz lipnja 1579. godine koji navodi *Altare corporis Christi consecratum habet pallam honorificam.*²⁵³ Nema razloga sumnjati da se pala u kontinuitetu od sredine 16. stoljeća do 1961. godine, kada je bila postavljena na bočni zid kapele Srca Isusova, nalazila na ovom mjestu. U međuvremenu je u 18. stoljeću renesansni oltar bio zamijenjen baroknim iz radionice riječkog umjetnika Antonija Michelazzija (Gradisca d'Isonzo, 1707. – Rijeka, 1772.), izvedenim s mramornim zastorom umjesto arhitektonski raščlanjenog retabla kao okvir za već postojeću palu (Sl. 22).²⁵⁴ Na ovom oltaru fotografski ju je zabilježio Đuro Griesbach u rujnu 1933. godine.

Na osnovi svega navedenog moguće je zaključiti da je danas nepostojeći renesansni oltar, što ga je 1552. godine posvetio krčki biskup Albert Dujam, vrlo vjerojatno bio kolektivna narudžba bratovštine Tijela Kristova koja se skrbila o oltaru narednih nekoliko stoljeća.²⁵⁵

²⁵⁰ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 56), 117, 136.

²⁵¹ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 56), 120.

²⁵² Ibidem.

²⁵³ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 56), 117.

²⁵⁴ Ibidem.

²⁵⁵ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 56), 120. Ivan Žic-Rokov donosi podatak o godini posvete oltara, ali u kontekstu pregradnji južne apsida, ne dovodeći ga pritom u vezu s palom. IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 141.

Sve upućuje na to da je upravo bratovština, vjerojatno po uzoru na brojne venecijanske bratovštine, sredinom 16. stoljeća financirala nabavu moderne pale s prikazom njezinog titulara u radionici cijenjenog slikara. U prilog predloženoj dataciji treba ukazati na sliku *Mrtvog Krista oplakuju anđeli* u Moravská galerie u Brnu, gotovo identičnu spomenutoj iz Duždeve palače, datiranoj u prvu polovinu šestog desetljeća.²⁵⁶ Ako se istraživanjima nakon poželjnih restauratorskih zahvata potvrdi atribucija Parisu Bordoneu, krčka pala predstavljala bi tek drugo djelo ovog istaknutog majstora *zlatnog stoljeća venecijanskog slikarstva* na području Republike Hrvatske, uz ono s prikazom Venere i Adonisa datiranom između 1555. i 1560. godine iz Kneževa dvora u Dubrovniku.²⁵⁷

OLTAR SV. NIKOLE

(in margine) *San Nicolò*

Visitò l'Altare di San Nicolò è Juspatronato di Sua Serenità, Cappellano è il Reverendo Don Nicolò Micalich da Besca, hora habitante in questa Città da anni dieci circa per havere servito di Curato nel Suburbio, investito da Sua Serenità, e M'ro de Chierici Illijrici, con obbligo di celebrare ogni Lunedì una Messa bassa; hà d'entrata Ducati dieci circa, che ricavano da alcune Braide, e terreni osistenti nella Villa di Cambon, tre de quali hora sono posseduti dalli heredi quondam Francesco Scherbe, un'altro da Zuanne Scherbe, un'altro da Cattarina quondam Piero Scherbe, un'altro da Nicolo Scherbe quondam Piero, un'altro da Domenico Scherbe quondam Piero, un'altro da Zuanne Barbora, un'altro da Zorzi Dragosetich, et un'altro da Margherita Fosco; e da un Dermon appresso la Chiesa di detto Santo nella Villa sudetta, che si affitta F 6.

A questo Altare fù annesso il detto Juspatronato di Sua Serenità, perche la Chiesa di San Nicolò, chi era in questo Territorio dirrocò, per questo fù detto dalli sudetti Signori Canonici da un Visitatore Apostolico.

²⁵⁶ ZDENĚK KAZLEPKA, *Colorito – Malířství v Benátkách 16. – 18. století z moravských a slezských sbírek*, Brně, 2011., 44–47.

²⁵⁷ RADOSLAV TOMIĆ, 40. Venera i Adonis, kataložka jedinica u: *Tizian, Tintoretto, Veronese – veliki majstori renesanse*, (ur.) R. Tomić, Zagreb, 2011., 189-191.

A questo Altare parimente vi è la Confraternità di San Nicolò de Marinari, chi hà d'entrata F 60 circa spendendone ogni anno F 110 circa sustentandosi con l'elemosine. Faceva cantare il Vespero, et la Messa, mà quest'anno per la sua povertà hà fatto cantare la Messa sola a soldi sei per caduno Canonico, e Mansionario, et soldi doi alli Chierici.

Cappellano è il Reverendo Don Nicolò Scrabogna, che celebra una Messa bassa ogni Domenica, e fra l'anno dodici altre Messe con stipendio di F 56 comprese le lire doi che li vengono contribuite il giorno di Natale, et le lire doi il giorno della Commemorazione de Defonti, che celebra a detto Altare.

Al detto Altare il Capitolo di questa Catedrale è obligato celebrare una Messa alla Settimana per il quondam Ludovico Biasina, et fare accendere la Lampada ogni Festa per il Dermon lasciatole nominato Negrito; gli anni passati si affittava lire cento, et quest'anno si hà affittato lire settanta, con obligo di dare alla moglie del quondam Baldisera Biasina doi quarte di fornimento, doi d'orzo, e doi di miglio. Ordinò sia provisto di tela colorita da ponere sopra l'Altare per la polvere.²⁵⁸

Oltar posvećen sv. Nikoli bio je pod patronatom dužda. Pala je bila naslikana na platnu te postavljena u drveni okvir koji su flankirala dva stupa, sve ukrašeno bijelom marmorizacijom i pozlatom. Zabat je bio izveden na moderan način s prikazom Boga Oca. U sredini pale bio je prikaz raspetog Krista s trima anđelima, koji su u kaleže primali Kristovu krv iz njegovih rana. Desno je bio prikaz sv. Nikole, lijevo sv. Kristofora, a čini se da je u pozadini bio naslikan niz brodova. Menza oltara bila je izvedena od kamena.²⁵⁹ Kapelan don Nikola Mihalić imao je obvezu služiti misu na ovom oltaru svakog ponedjeljka, a kapelan don Nikola Škrabonja svake nedjelje, uz još dvanaest misa kroz godinu, između ostalih na Božić i Dušni dan. Krčki je kler, pak, imao obvezu služiti jednu misu tjedno za pokojnog Ludovika Blažinu. Također, bratovština mornara financirala je služenje pjevane večernje molitve i pjevane mise, no proteklih godinu dana, zbog neimaštine, samo pjevane mise. Godišnji prihod oltara iznosio je otprilike deset dukata, a ostvarivan je davanjem u zakup vinograda, terena i ošumljenih parcela. Biskup je naložio da se nabavi nadoltarnik u boji.

²⁵⁸ BAK, David, 1685., f. 12v-13r

²⁵⁹ Za izgled pale vidjeti opis biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine u Prilogu 3.

OLTAR GOSPE OD KARMELA

(in margine) *Carmine*

Vistiò l'Altare della Beata Vergine del Carmine, quale è consacrato, questo Altare hà più titoli, cioè di Santi Marco, Anna, Zorzi, Piero, Bortolamio, Nicolò, e Santa Elena, tutto Juspatronato di Sua Serenità, le Cappelle de quali sono nel Territorio di questa Città di Veglia dirrocate, eccettuata però quella di Santa Anna, che in detta Città in Colmo alle Porte piccole, di tutti li sudetti titoli è Cappellano Il Signor Abbate Don Giacomo Zottinis, con obligo di celebrare ogni Martedì una Messa bassa, hà d'entrata annuale, come segue.

Da un Dermon sito in Ponte si affitta all'anno F 20, quale Dermon hora il Signor Abbate contrasto hà affittato a Francesco Chiprich detto Cittadin da Ponte.

Da una Valle situata in confin di San Salvatore, paga delle biasse, et altro, che raccoglie il terzo, se bene esso Signor Abbate dice non havere havuto, se non il 7:^{mo} (...) toccare doi mine, o tre in circa conforme si semina all'anno. Dalli Heredi Raniso da Ponte, che sono li (...) soldi 23 che sono quarti tre de soldi 31, che pagano li sudetti, pagando il quarto il Signor Dudo di questa Città

Un Horto situato in Vignole posseduto dal sudetto Rettore.

Da un altro horto in contigno posseduto dal Signor Nicolo Nave paga di livello perpetuo soldi trentadoi.

Vi sono molti altri beni, e terreni, e livelli aspettanti alle sudette Cappelle, unite al detto Altare di San Marco, come appare da una copia cavata da un Catastico esistente in Canceleria Ducale dal sudetto Signor Abbate Zottinis, quali non si sà da chi siano posseduti, però si farà diligenza per ricavare qualche cosa, disse però esserne li seguenti, (...)

Dal Signor Canonico Don Nicolò Torre per un livello perpetuo di une Braide in Panighe soldi trenta, et

Da Mattio Quassich gl'istesse Braide altri soldi trenta disse ancora esservi un pezzo di terreno imulto in questo territorio alla Basalchiale, quale era posseduto da un tale Udina già fosse di Camera, quale alla sua morte per sgranio della propria convenienza lo lasciò alla Chiesa.

Item disse cavare lire F 1:4 per certi beni sono in Ponte in contratta di Suas, quali li vengono contesi dal Signor Canonico Don Nicolò Marizza, come Rettore della Cappella di Santa Giustina.

Di Santa Elena è Altarista il Signor D.ⁿ Don Camillo Cordis Canonico e Primicerio di questa Cathedrale con investitura del Serenissimo Contarini, con obbligo di dodici Messe al detto Altare, cava d'entratta da un Dermon contiguo alli vestigij della Cappella situata a Campi lire otto il Signor Archidiacono Don Lorenzo Nave paga F 2:; la Scuola del Santissimo Rosario F 1:12; Missier Nicolò Purga F 1:12; il Capo Lorenzo Zipponi soldi 16, li Heredi Franceschini F 1:16.

Detto Altare ha doi altri titoli del Carmine, e di San Carlo sotto quali vi è una Confraternità, Cappellano è il Signor Canonico Don Nicolò Marizza, con obligatione di celebrare una Messa bassa ogni 3.ª, e 4.ª Domenica del Mese con elemosina di F 24 all'anno contribuiteli da detta Fraterna.

Di più detta Fraterna fà celebrare Messe basse ogni Settimana per l'anima de Benefattori, quali Messe vengono celebrate da diversi Sacerdoti con elemosina di F 120 all'anno contribuite dalla detta Fraterna, quale hà d'entratta F 260 in circa, et spende F 450 circa.

Detta Fraterna il giorno della Beata Vergine del Carmine fà cantare Messa, et la Vigilia il Vespero, il giorno di San Carlo fà cantare Messa solamente col solito stipendio di soldi sei, 6, per cadauno Sacerdote, et alli Chierici soldi due, et al Cappellano, che canta Messa soldi vinti sei 26.

Fa cantare un anniversario il giorno della Commemorazione de morti, con stipendio de Soldi quattro per cadauno Canonico, et alli Sacerdoti soldi, 6, aggiungendo alli Canonici F 2 per cantare la sequenza.

Detta Confraternità hà obbligo di mantenere tutte le cose necessarie per detto Altare; hà una Lampada d'argento di valuta di Ducati cento circa, hà tre Pianete, e doi Tonicelle et un Calice con Patena, che vengono adoperate dal Cappellano.

Ordinò, che sia fatto un Camise, com amito, e cingolo, et un Messale con un altro da morto, una tela per coprire l'Altare che siano netati li Candelieri, e cesendolo, nel resto lo trovò decentemente tenuto.²⁶⁰

Oltar Gospe od Karmela bio je posvećen i bili su mu pridruženi titulari sljedećih ukinutih kapela: sv. Marko, sv. Ana, sv. Juraj, sv. Petar, sv. Bartolomej, sv. Nikola i sv. Jelena. Bio je pod patronatom dužda, a o njemu se brinula bratovština Gospe od Karmela i sv. Karla Boromejskog. Pala je bila naslikana na platnu te postavljena u drveni okvir ukrašen bijelom marmorizacijom i pozlatom, koji su flankirala dva stupa. Na stupovima je počivao zabat

²⁶⁰ BAK, David, 1685., f. 13r-14v

izveden na moderan način, u sredini kojeg se nalazio grb obitelji Mariani, donatora pale, odnosno oltara. U gornjem dijelu pale bila je prikazana Bogorodica s Djetetom okružena anđelima što udjeljuje škapulare. U sredini su bili prikazi sv. Marka Evanđelista i sv. Karla Boromejskog, a u donjem dijelu duše u čistilištu i anđeo koji ih izvlači. Uz okvir pale bili su pričvršćeni još neki naslikani prikazi svetaca. Menza oltara bila je izvedena od kamena.²⁶¹ Od ostale liturgijske opreme imao je srebrni viseći svijećnjak, tri misnice, dvije dalmatike i kalež s pliticom, a posebno valja istaknuti relikviju sv. Karla Boromejskog u vidu komadića misnice, donaciju blagopokojnog krčkog biskupa Giovannija della Torrea (1589. – 1623.). Kapelan don Giacomo Zottinis imao je obvezu služiti na ovom oltaru misu svakog utorka, don Camillo Cordis dvanaest misa godišnje, a don Nicolò Marizza po jednu misu svake treće i četvrte nedjelje u mjesecu za bratovštinu Gospe od Karmela i sv. Karla Boromejskog. Bratovština je još financirala služenje misa za duše pokojnih dobročinitelja svakog tjedna, bdijenje prije blagdana Gospe od Karmela i pjevanu misu na sam blagdan, pjevanu misu na blagdan sv. Karla Boromejskog te pjevanu misu na Dušni dan. Oltar je ostvarivao prihod davanjem u zakup dviju ošumljenih parcela, dvaju vrtova, jednog vinograda, jedne drage te niza ostalih terena i dobara. Biskup je naložio da se nabave po jedna alba, naglavnik i pas, misal, obrednik za pogrebnu liturgiju i nadoltarnik te da se očiste svijećnjaci i uljanica.

OLTAR SV. JUSTINE

(in margine) *Santa Giustina*

Visitò l'Altare di Santa Giustina, qual è consacrato, ordinò, che sia fatta una Croce nella pietra in segno della Consecratione, questo altare è del Juspatronato di Sua Serenità, di cui è Cappellano il Signor Canonico Don Nicolò Macizza, che celebra ogni Mercordi una Messa bassa, et il giorno della Santa celebra una Messa bassa per sua divotione; hà stabili, et entratta come segue:

²⁶¹ Za izgled pale vidjeti opis biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine u Prilogu 4.

Da un Dermon sopra Ponte, si affitta F 13; Un terreno arrativo in detto luoco paga di livello F 4.; Un altro terreno in detto luoco di Ponte, nel qual è la Chiesa di San Dionisio paga di livello all'anno F 1:4; Una Valle posta nel Dermon della Scola di Santa Maria, e di San Zuanne confin di Veglia per andar a Verbenico si affittava F 30, mà hora non si trova, chi la vogli. Un'altra Valle situata nel Negrito, che parimente non è affittata, et il detto Signor Cappellano disse essere andato al possesso gia pochi giorni. Un Dermone situato nel Monte di questo Territorio paga di livello F 4:. Certi terreni situati in capo di Valle, furono del quondam Mattio Fenato Tribuno, pagano quatro Starichi di Vino; il Dermon in Picigo del Signor Gerolimo Cicuta paga annuatim F 2:5. Un altro Dermone appresso Picigo paga annuatim di livello soldi 8. Un pezzo di Nevese appresso Santa Maria dell'acqua novamente scoperto da detto Signor Cappellano possesso da Piero Fiorentin de Nicolò, paga di livello soldi 15, et soldi quatro, 4, si cavano da Pollonio Sclapi col terzo dell'oglio, che si paga di Una Vigna; et disse esservi altri beni, che col tempo procurarà haverne la notitia. L'altare è illuminato dalla heredità di Missier Francesco Colloci, et è provisto competentemente delle cose necessarie; ordinò sia fatta una tela per coprirlo dalla polvere.

La Scola de Calegheri fà cantare al detto Altare una Messa nel giorno di San Biasio dando li soliti soldi 6 di limosina per cadauno Sacerdote, et soldi doi per cadauno de Chierici, che intervengono, et soldi vinti al celebrante, con li soldi sei sudetti che fano 26. In oltre questo Venerabile Capitolo di Veglia celebra una Messa quotidiana per turno per un legato del quondam Nicolò Fiorentin.²⁶²

Oltar posvećen sv. Justini bio je pod patronatom dužda. Pala je bila naslikana na platnu i postavljena u drveni okvir s pozlaćenim vegetabilnim ukrasom, koji su flankirala dva drvena stupa, čini se plave boje s pozlaćenim kapitelima. U gornjem je dijelu pale bila prikazana Bogorodica s Djetetom okružena nizom anđela. U donjem su dijelu bili prikazani sv. Justina, sv. Blaž, sv. Franjo, sv Katarina i naručitelj arhidakon Giovanni Colloce, odjeven u roketu, s rukama sklopljenim u stavu molitve te s drvenim raspelom i simbolima Kristove muke. Menza oltara bila je izvedena od kamena.²⁶³ Oltar je bio opremljen svom potrebnom liturgijskom opremom, a o svijećama i ulju, odnosno osvjetljenju brinuli su se nasljednici

²⁶² BAK, David, 1685., f. 14v-15r

²⁶³ Za izgled pale vidjeti opis biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine u Prilogu 5.

gospodina Francesca Collocija. Kapelan don Nicolò Macizza imao je obvezu služiti na ovom oltaru misu svake srijede te na spomendan sv. Justine. Krčki je, pak, kler imao obvezu služiti misu svakog dana za dušu Nikole Fiorentina, kao i na blagdan sv. Blaža pjevanu misu za bratovštinu postolara. Oltar je ostvarivao prihod davanjem u zakup četiriju ošumljenih parcela, dviju oranica, dviju draga, jednog vinograda te još nekih terena i dobara. Biskup je naložio da se učini oznaka posvete u obliku križa na menzi i nabavi nadoltarnik.

OLTAR DUHA SVETOG

(in margine) *Spirito Santo*

Visitò l'Altare dello Spirito Santo Juspatronato di Sua Serenità non è consacrato, et è Cappellano Il Signor Canonico Don Francesco Bendata con obligatione di dodici Messe basse all'anno, e già tempo il Capellano faceva cantare Messa la terza Festa delle Pentecoste, mà hora non si canta, perche dice, che il suo Precessore non la cantava, con tutto ciò disse la farà cantare, ha d'entratta come segue:

Il Convento di Santa Maria di Capo paga annuatim F 13,

Un Dermon situato in Ponte tenuto da Filippo Bersaz si affitta F 24;

Un pezzo di Valle in Pornibo appresso la Chiesa di San Tomaso paga di livello F 2:5

Un terreno a Besca Vecchia paga di livello F 2:5;

Un terreno a Campi paga il 7.mo. È provisto di Candelieri, Croce, Lampada, et ogni altra cosa necessaria competentemente. La lampada viene fatta impizare ogni Festa dal detto Capellano.

Ordinò sia consecratò detto Altare, e provisto di tela per coprirlo.²⁶⁴

Oltar Duha Svetog bio je pod patronatom dužda i nije bio posvećen. Pala je bila naslikana na platnu i stara. U sredini je bio prikaz Bogorodice s apostolima, točnije silaska Duha Svetog, prikazanog pri vrhu u vidu golubice. Menza oltara bila je izvedena od kamena.²⁶⁵ Od liturgijske opreme još je imao svijećnjake, križ, viseći svijećnjak te svu preostalu potrebnu opremu. Kapelan don Francesco Bendata imao je obvezu na ovom oltaru služiti dvanaest misa

²⁶⁴ BAK, David, 1685., f. 15r-v

²⁶⁵ Za izgled pale vidjeti opis biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine u Prilogu 6.

godišnje i jednu pjevanu misu po blagdanu Duhova. Oltar je ostvarivao prihod davanjem u zakup brojnih posjeda, između ostalih, jedne ošumljene parcele i dvaju terena. Biskup je naložio da se oltar posveti i nabavi nadoltarnik.

OLTAR BLAŽENE DJEVICE MARIJE

(in margine) *Madonna de Ferri*

Visitò l'Altare della Madonna de Ferri, è consacrato per quanto dissero li sudetti Signori Canonici, ordinò, che sopra la pietra vi sia fatta una Croce in segno della consecratione. Questo Venerabile Capitolo canta ogni Sabato a questo Altare una Messa (...) la quale sodisfa a molti oblihi di Messe ridotte a questa sola cantata con facultà della Sacra Congregatione del Concilio. La Statua della Beatissima Vergine hà una Corona d'argento in Capo. L'Altare hà due Candelieri d'ottone, due sole tovaglie, che vi sono sopra esso Altare, e li Cusini di Coro, un parapetto rosso di Seta, e la sua Campanella; La Lampada viene accesa per obligo dalli heredi quondam Francesco Coloci. Hà bisogno di un Sopracielo, e la pradella che è rotta, però si dovrà procurarle, che siano fatte con Elemosine de Fedeli per essere povero senza alcuna Entratta.²⁶⁶

Oltar posvećen Blaženoj Djevici Mariji imao je staru palu izrađenu od drva. U sredini je bila pozlaćena skulptura Bogorodice s Djetetom sa srebrnom krunom, koju su flankirale također pozlaćene skulpture sv. Ivana Krstitelja, jednog od apostola, sv. Lucije i sv. Katarine. Menza oltara bila je izvedena od kamena.²⁶⁷ Bio je opremljen dvama mjedenim svijećnjacima, dvama oltarnicima, kožnim jastucima, crvenim svilenim antependijem, zvončićem za Pretvorbu (*Podizanje*) i visećim svijećnjakom. Krčki je kler imao obvezu služiti na ovom oltaru pjevanu misu svake subote. Oltar nije imao prihoda. Biskup je naložio da se učine oznaka posvete u obliku križa na menzi, nebica i nova predela.

²⁶⁶ BAK, David, 1685., f. 15v

²⁶⁷ Za izgled pale vidjeti opis biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine u Prilogu 7.

OLTAR RODENJA BLAŽENE DJEVICE MARIJE

(in margine) *Natività*

Visitò l'Altare della Natività Juspatronato della Casa Mentul è consecrato per quanto dissero li sudetti Signori Canonici, ordinò, che sopra la pietra ivi sia fatta una Croce in segno della consecratione. Hà due Candelieri d'ottone, Croce di Legno, tovaglie, et antependij sufficienti. Altarista è il Signor Canonico Don Francesco Bendata, che celebra, e dice fare celebrare otto Messe nella Festa della Natività, e ne fà cantare una al detto Altare dal Clero di Besca il giorno di San Lorenzo, a quale Messa cantata detto Clero di Besca è obligato in perpetuo per contratto fatto tra detto Signor Canonico, et il Clero medemo; in oltre la Fraterna di Santa Maria, e di San Zuanne fà celebrare una Messa bassa ogni Sabato. Hà in oltre esso Altare un Calice con patena d'argento, una Pianeta di Tabino a fiori, Camise, cingolo, e amito tutto tenuto dal detto Altarista. Hà d'entratta cinque quartaroli di fornimento, che si cavano da un Dermon al Monte, et un Cao di late, e F 20, che si cavano d'affitto di una Casa situata in contrà della Madonetta in questa Città. Ordinò sia fatta la pradella da nuovo, e aggiustato l'antipeno di Curame, e fatta da nuovo l'impanata, che se fosse fatta de Veri renderebbe più lurida la Capella.²⁶⁸

Oltar Rođenja Blažene Djevice Marije bio je posvećen i pod patronatom obitelji Mentul.

Pala je bila naslikana na platnu te postavljena u drveni obojeni okvir. Središnji je prikaz bio onaj sv. Ane u krevetu, točnije rođenja Blažene Djevice Marije, uz niz drugih prikaza, na primjer, Marija kao djevojčica, sv. Petar i Pavao, sv. Joakim te sv. Benedikt i Skolastika. Menza oltara bila je izvedena od kamena.²⁶⁹ Od ostale liturgijske opreme imao je dva mjedena svijećnjaka, drveni križ, oltarnike, antependije, kalež s pliticom od srebra, misnicu od tafta s cvjetnim uzorkom, albu, pas i naglavnik. Don Francesco Bendata imao je obvezu služiti osam misa povodom blagdana Rođenja Blažene Djevice Marije i pjevanu misu na blagdan sv. Lovre za bašćanski kler. Također, za bratovštinu sv. Marije i Ivana služena je misa svake subote. Oltar je ostvarivao prihod davanjem u zakup jedne ošumljene parcele i kuće, a moguće i određenog broja životinja. Biskup je naložio da se učini oznaka posvete u

²⁶⁸ BAK, David, 1685., f. 15v-16r

²⁶⁹ Za izgled pale vidjeti opis biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine u Prilogu 8.

obliku križa na menzi, nabavi nova predela te popravi kožni antependij, točnije postavi nova koža.

Oltarna pala što ju je 1659. godine opisao biskup Georgiceo do nedavno je bila izložena u Sakralnoj zbirci u crkvi sv. Kvirina, a sada je pohranjena u gornjoj sakristiji katedrale. Pala je pravokutnog formata i naslikana tehnikom ulja na platnu (Sl. 26). U sredini, u drugom planu prikazana je sv. Ana s Marijom u naručju, a lijevo od nje služavka i sv. Joakim. Sasvim lijevo i desno ispred njih, povezujući prvi s drugim planom, prikazane su stojeće figure sv. Benedikta i sv. Skolastike. U prvom planu ispod benediktinskih svetaca sjede apostolski prvaci sv. Petar lijevo i sv. Pavao desno s njihovim karakterističnim atributima ključem, knjigom i tijarom te mačem. U gornjem dijelu slike u trećem je planu desno naslikana sv. Ana u krevetu, okružena dvjema služavkama, dok treća lijevo od njih ulazi u prostoriju razgrćući zastor. Čini se da je pala djelomično preslikana i u relativno lošem stanju te je nužna restauracija.

Godine 2006. Igor Žic je oprezno kao mogućeg autora pale predložio lokalnog slikara Franju Jurića (Krk/Zadar, 1693. – Krk, 1755.), no 2010. godine Višnja Bralić je sliku uvjerljivo pripisala venecijanskom slikaru Baldassareu D'Anni (Venecija, 1572. – Venecija, 1646.), odnosno njegovoj radionici, te ju je datirala oko sredine stoljeća.²⁷⁰ Baldassare

²⁷⁰ IGOR ŽIC (bilj. 48), 187; VIŠNJA BRALIĆ (bilj. 32), 18-19, kataloška jedinica 225. Među brojnim znanstvenim radovima o ovoj problematici izdavaju se sljedeći: SERENA ROMANO, D'ANNA, Baldassarre, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 32, Roma, 1986. (korištena je internet verzija bez paginacije, pregledano 21. siječnja 2018.); NINA KUDIŠ, Pala Baldassara d'Anne u Roču, u: *Peristil*, 35/36 (1992/1993.), 159-164; NINA KUDIŠ BURIĆ, A painting by Baldassare d'Anna in Oportalj and its famous models, u: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 29 (1993.), 119-132; IVANA PRIJATELJ PAVIČIĆ, O autorima dviju slika posvećenih pobjedi kod Lepanta, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 17 (1993.), 50-56, 51-53; NINA KUDIŠ BURIĆ, Alcuni contributi Istriani all' „Accademismo“ veneziano fra Cinque e Seicento in Istria, u: *Arte in Friuli Arte a Trieste (AFAT)*, 18 (1999.), 205-220, 218-219; RADOSLAV TOMIĆ, Dopune slikarstvu u Dalmaciji (Baldassare D'Anna, Antonio Bellucci, Antonio Grapinelli, Giovanni Battista Augusti Pitteri, Giovanni Carlo Bevilacqua), u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 29 (2005.), 171-186, 171-174; NINA KUDIŠ BURIĆ, La pittura tardomanierista nella Diocesi di Parenzo-Pola: il contesto storico e religioso, la

D'Anna bio je učenik istaknutog venecijanskog slikara Leonarda Corone (Venecija, 1561. – Venecija, 1605.) kojemu je početkom 17. stoljeća pomagao pri realizaciji ciklusa Muke Kristove u Scuola di San Fantin.²⁷¹ Od značajnijih D'Anninih djela valja izdvojiti *Papa Pio odobrava utemeljenje zaklade za otkup robova* za venecijansku crkvu Santa Maria Formosa te ciklus slika u isusovačkoj crkvi u Brnu.²⁷² Cijeloga života djelujući u Veneciji, D'Anna je stvarao slike gotovo isključivo za periferiju Mletačke Republike pa tako i Istru, Kvarner i Dalmaciju.

U crkvama na istočnoj obali Jadrana brojna su djela koja se pripisuju Baldassareu D'Anni i njegovoj vrlo produktivnoj, no još uvijek ne u potpunosti rasvijetljenoj radionici, na primjer u Izoli, Fažani, Humu, Roču, Oprtlju, Rabu, Pagu, Šibeniku, Živogošću (Makarska), Orebiću i Donjem Selu (Šolta).²⁷³ Sumirajući obilježja D'Annina slikarstva, Nina Kudiš između ostalog kaže da je *riječ o konzervativnom, čak na trenutke slabom slikarstvu koje se čvrsto vezuje uz kasnomanirističku venecijansku kulturu, najčešće dajući scenama izrazito akademski ton.*²⁷⁴ Ovakvo slikarstvo bilo je blisko brojnim crkvenim naručiteljima u periferiji, stoga narudžba oltarne pale za krčku katedralu nimalo ne iznenađuje. Iako nisu poznati arhivski podaci koji poimence navode naručitelja krčke pale, sve upućuje na to da je riječ o narudžbi nekoga od članova obitelji Mentul. Kapelu je, naime, dao izgraditi kanonik Mate Mentul još sredinom 16. stoljeća te se otada do kraja 18. stoljeća u vizitacijskim zapisnicima kaže da je pod

committenza e gli autori, u: *Saggi e memorie di Storia dell'arte*, 30 (2006.), 227-245, 238-239; NINA KUDIŠ BURIĆ, „U sjeni ratnih sukoba i pod budnim okom obnovljene crkve“ – slikarstvo u Istri od početka 15. do sredine 17. stoljeća, u: VIŠNJA BRALIĆ – NINA KUDIŠ BURIĆ, *Slikarska baština Istre: Djela štafelajnog slikarstva od 15. do 18. stoljeća na području Porečko-pulske biskupije*, Zagreb, 2006., 69; SANDRA ŠUSTIĆ, Umijeće retuširanja u teoriji i praksi, u: *Portal – godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda*, 2 (2011.), 197-212.

²⁷¹ NINA KUDIŠ BURIĆ (bilj. 270, 2006b)

²⁷² Ibidem.

²⁷³ Ibidem; RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 270), 172-174.

²⁷⁴ NINA KUDIŠ BURIĆ (bilj. 270, 2006b)

patronatom ove obitelji (Sl. 25).²⁷⁵ Uzimajući u obzir arhivski dokumentirano liturgijsko ruho i posude u kapeli o kojima su se brižljivo skrbili članovi obitelji Mentul, kao i činjenice da je kapela u kontinuitetu oko dva i pol stoljeća bila pod njihovim patronatom te su se u njoj, u konačnici, pokapali, D'Annina pala morala je biti izvedena prema ukusu nekoga od članova ove obitelji.²⁷⁶ Pomalo iznenađujuće naglašena benediktinska ikonografija na pali nesumnjivo je bila naslikana prema izričitom zahtjevu, koji možda treba dovesti u vezu s navodom biskupa Davida o obaveznom slavljenju mise na ovom oltaru na blagdan sv. Lovre, suzaštitnika grada Krka. Naime, poznato je da je cjelokupni otočni kler bio obavezan sudjelovati u procesiji povodom ovog blagdana do svečeve crkve izvan glavnih gradskih vrata, a nekadašnje benediktinske crkve.²⁷⁷

OLTAR GOSPE OD RUŽARIJA

(in margine) *Santissimo Rosario*

Visitò l'Altare del Santissimo Rosario è consacrato, et è Confraternità, è proveduto sufficientemente delle cose necessarie dalla detta Fraterna. Hà una Lampada d'argento di onze cento in circa, hà due Calici con patene d'argento, un buono col quale si celebra, et un rotto. Hà tre Pianette mancando la Verde, e negra. Al detto Altare si canta ogni prima Domenica del Mese una Messa, si cantano pure 4°; anniversarij all'Anno doppò le 4°; Solennità principali della B. V. si fà dire Messe basse il giorno del Santissimo Natale dandosi al Capellano F 2.; di piu, 33, Messe basse lasciate per cui hà F 33; per recitare il Rosario F 12; Oltre le sudette Messe la Fraterna mantiene dieci Cappellanie per quali spende F 300. Il giorno de Defonti parimente fà cantare un Anniversario da questo Venerabile Capitolo, e Clero col Solito stipendio di soldi 5: per cadauno Sacerdote Inter:^{te}, et havendo li Signori Canonici che soldi 4, godendo loro il beneficio delle F 2, chi

²⁷⁵ IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 142.

²⁷⁶ Ibidem.

²⁷⁷ O crkvi sv. Lovre vidjeti: MARIJAN BRADANOVIĆ – DANIJEL CIKOVIĆ, The Church of St Lawrence Outside the Town Walls of Krk, u: *Hortus Artium Medievalium - Journal of the International Research Center for Late Antiquity and Middle Ages*, 19 (2013.), 181-196; MARIJAN BRADANOVIĆ – DANIJEL CIKOVIĆ, Crkva Sv. Lovre izvan krčkih gradskih zidina, u: *Krčki zbornik*, Krk, 70 (2014.), 21-60.

hanno per cantare la Sequenza, coli Chierici soldi doi. Fà parimente cantare doi altri Anniversarij per il quondam Zuanne Franco dal sudetto Venerabile Capitolo, e Clero col stipendio sopradetto. Hà di entratta giusto la nota prenotata a Signoria Illustrissima, e Reverendissima dal Signor Nicolò dalla Nave Scrivano d'essa Fraterna lire mille F 1000 circa, e spende ogni anno in circa F 900 nelle Messe, e Anniversarij sopradetti, et oltre in oglio, Cere, Salarij, Predicatore, et altre spese. Ordinò, che siano nettati li Candelieri, sia provisto di una carta di gloria, che vadi bene nelle Soazze d'orate, di doi pianetta una verde, et una nera con suoi manipoli, e Stole, un Camise com amito, e cingolo, un Messale.²⁷⁸

Oltar posvećen Gospi od Ružarija bio je pod patronatom istoimene bratovštine. Pala je bila naslikana na platnu i postavljena u drveni pozlaćeni okvir, s predelom primjerenih dimenzija i lijepim zabatom, izvedenim na *njemački način (lavoro Tedesco)*. Na pali su bili prikazani Gospa od Ružarija s Djetetom te papa, car i ostali članovi brojne pratnje u stavu molitve, a sve zaokruženo otajstvima sv. Ružarija. U sredini pale bio je grb donatora, blagopokojnog krčkog biskupa Giovannija della Torrea (1589. – 1623.), koji je financirao i proširenje kapele. Iznad glave Bogorodice svakodnevno su se postavljale tri krune, kao i niz ogrlica i lančića od zlata, bisera i koralja, što ih je čuvao gaštald. Menza je bila izvedena od kamena i primjerenih dimenzija.²⁷⁹ Oltar je bio opremljen sljedećom liturgijskom opremom: srebrnim visećim svijećnjakom, dvama kaležima sa srebrnim pliticama, od kojih je jedan bio prikladan za liturgijsku upotrebu, te trima misnicama, nedostajale su one zelene i crne boje. Na ovom oltaru pjevala se misa svake prve nedjelje u mjesecu, kao i nakon četiri glavna marijanska blagdana, a mise su se održavale i na blagdan Božića te još 33 mise godišnje. Krčki je kler imao obvezu za bratovštinu pjevati misu s pjevanom posljednicom (*Sequenza*) na Dušni dan te još dvije mise za pokojnog Zuannea Franca. Također, na ovom se oltaru, prikladno, molila krunica. Prema podacima notara Nicolòa dalla Navea, godišnji prihod bratovštine iznosio je oko tisuću lira, od kojih je oko devetsto izdvajano za podmirivanje

²⁷⁸ BAK, David, 1685., f. 16r-v

²⁷⁹ Za izgled pale vidjeti opis biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine u Prilogu 9.

troškova liturgijskih obreda i opreme, prvenstveno misa te ulja i svijeća. Biskup je naložio da se očiste svijećnjaci, nabavi kanonska tabla koja će biti usklađena s pozlaćenim okvirom pale, zelena i crna misnica s pripadajućim manipulima i stolama, alba, naglavnik i pas te misal.

Od oltara što ga je detaljno opisao biskup Georgiceo 1659. godine sačuvana je oltarna pala, potpisani rad venecijanskog slikara Andree Vicentina (Vicenza, 1542. – Venecija, 1617.) (Sl. 27). Od 1996. godine do nedavno bila je izložena u Sakralnoj zbirci u crkvi sv. Kvirina, a trenutno je pohranjena u gornjoj sakristiji katedrale. Pala pravokutnog oblika i manjih dimenzija (136,5 x 106,5 cm) naknadno je tek neznatno skraćena. Izvedena je tehnikom ulja na platnu, a izvorni je slikani sloj dobro sačuvan, čini se bez većih preslikanih površina. Simetrična piramidalna kompozicija s uobičajenim rasporedom likova sukladna je brojnim prikazima posttridentskog ikonografskog rješenja teme. Unutar djelomično vidljivog trijumfalnog luka postavljenog na tri para stupova s korintskim kapitelima, u sredini nebeskog dijela smještena je Bogorodica koja sjedi na oblacima te na lijevom boku pridržava Dijete Krista. Razigrano Dijete pruža krunicu sv. Dominiku, Bogorodici zdesna, dok je simetrično s druge strane prikazan anđeo. U gornjoj polovici slike prizor uz rubove uokviruje ciklus otajstvenih scena, naslikanih unutar ovalnih medaljona u prepletu stiliziranih ružinih grančica i cvjetova. U donjem, zemaljskom prizoru kleče kršćanski vladari sudionici protuturskog saveza, pobjednici u bici kod Lepanta 1571. godine, podijeljeni na mušku i žensku stranu. Lijevo je u prvom planu papa Pio V. u crvenom pluvijalu od rezanog baršuna cvjetne dekoracije i apliciranim figuralnim vezom na trakama ruba prednje strane. Iza pape na lijevo nižu se španjolski kralj Filip II. u sjajnom željeznom oklopu, venecijanski dužd Alvise I. Mocenigo, kardinal moguće Karlo Boromejski te dva biskupa. Desno se ističe kraljica u bijelom svilenom ogrtaču s dekoracijom izvedenom zlatnim nitima, djelomično leđima okrenuta promatraču i pogleda uperena prema Bogorodici s Djetetom, vjerojatno Catarina Cornaro, posljednja kraljica Cipra. Ostale dame nije moguće sa sigurnošću identificirati, a

tradicionalno se smatra da je riječ o vladaricama iz obitelji Habsburg i duždevicama. Između vladarica i pape, u pozadini, sumarno je naslikana veduta primorskog utvrđenog grada, najvjerojatnije Krka. Faktura je rastresita, skicozna, uz tek mjestimične završne pastozne akcente, primjerice na tijari, duždevu *cornu*, kraljevu oklopu (Sl. 29), kraljičinoj odjeći i kosi anđela. Najviša likovna kvaliteta dosegnuta je u prikazima Bogorodice s Djetetom, pape, kralja i kraljice, dakle važnijih likova, ujedno i najdovršenijima, na kojima je moguće prepoznati ruku samog majstora, dok su oni manje značajni tek skicirani, na primjer otajstvene scene (Sl. 30). Pri dnu, uz kraljičinu haljinu nalazi se slikarev potpis *ANDREA / VICENTINO/ 'F*. Prema natpisu na poledini platna sliku je 1960. godine restaurirao Bruno Bulić.

Vicentinova pala do petog se desetljeća 18. stoljeća nalazila na drvenom, pozlaćenom i polikromiranom oltaru za koji valja pretpostaviti da je bio izrađen istovremeno u nekoj od afirmiranih venecijanskih radionica. Oltar je tada demontiran, a na njegovo je mjesto postavljen novi mramorni oltar iz radionice riječkog umjetnika Antonija Michelazzija (Gradisca d'Isonzo, 1707. – Rijeka, 1772.), koji je, pak, 1826. godine premješten u glavnu apsidu, gdje je opet zamijenio već postojeći, zasigurno tada demontirani renesansni oltar sa srebrnom palom.²⁸⁰ Nije poznata ubikacija Vicentinove pale od sredine 18. do 20. stoljeća, kada je nekoliko puta fotografski zabilježena na bočnom zidu kapele za koju je izvorno naručena, sada već posvećene Srcu Isusovu, gdje se nalazila do 1996. godine.

Palu je objavio Grgo Gamulin 1973. godine u važnom članku *Opere inedite del rinascimento* u časopisu *Arte Veneta*, posvetivši joj nekoliko rečenica.²⁸¹ Gamulin smatra da je riječ o slici osrednje vrijednosti, moguće izvedenoj uz udio majstorovih pomoćnika nakon pale istog majstora u osorskoj katedrali, koju je datirao zaključno s 1590. godinom. Kao komparativni primjer krčku palu navodi Ivana Prijatelj-Pavičić 1993. godine prigodom

²⁸⁰ IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 142, 159.

²⁸¹ GRGO GAMULIN (bilj. 46), 268.

atribucije pale iz dominikanske crkve sv. Petra Mučenika u Starom Gradu na Hvaru.²⁸² Autorica se još jednom osvrnula na sliku 1998. godine, ovaj put identificirajući grad naslikan u pozadini s Krkom.²⁸³ Niz istraživača krčke umjetničke baštine narednih su se godina oslanjali na Gamulinovo mišljenje nadodajući kako je riječ o oltarnoj pali koja se izvorno nalazila na oltaru Gospe od Ružarija, a među njima se izdvaja rad Eme Aničić koja je objavila prijepis necjelovitog zapisnika vizitacije oltara biskupa Georgicea, potvrđujući praktički time izvornu ubikaciju pale.²⁸⁴ Sliku recentnije spominje Sanja Cvetnić, 2010. i 2011. godine pišući o ikonografiji sv. Dominika²⁸⁵, kao i Višnja Bralić 2015. godine, u katalogu izložbe *Sveto i profano: slikarstvo talijanskog baroka u Hrvatskoj*.²⁸⁶

Iz dosad neobjavljenog dijela zapisnika vizitacije oltara Gospe od Ružarija biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine doznaje se da je pri dnu u sredini pale, vjerojatno izrezbaren na drvenoj i pozlaćenj predeli oltara, bio prikaz grba donatora, krčkog biskupa Giovannija della Torrea.²⁸⁷ Iz istog se izvora doznaje da je biskup della Torre vlastitim sredstvima financirao i proširenje kapele. Iako se, prema Ivanu Žic-Rokovu, kapela Gospe od Ružarija prvi put spominje u ugovoru iz 1587. godine²⁸⁸, oltar se prvi put navodi u popisu recentno posvećenih oltara 1607., a ne 1628. godine kao što je dosad smatrano (Sl. 28).²⁸⁹ Dana 8. prosinca biskup

²⁸² IVANA PRIJATELJ PAVIČIĆ (bilj. 270), 54-55.

²⁸³ IVANA PRIJATELJ-PAVIČIĆ, *Kroz Marijin ružičnjak*, Split, 1998., 89.

²⁸⁴ Opis oltara ustupio sam kolegici Emi Aničić prilikom pisanja njezinog seminarskog rada koji je kasnije objavljen. EMA ANIČIĆ, Djela Andree Vicentina i Nicole Grassija u katedralama u Krku i Osoru – mogućnost povezanih narudžbi, u: *Novi Kamov*, Rijeka, br. 4, sv. 37, god. X, 2010., 99-107, 101, 104.

²⁸⁵ SANJA CVETNIĆ, Dominikanci u hrvatskim krajevima i ikonografija nakon Tridentskoga sabora (1545.-1563.), u: *Croatia Christiana Periodica*, 66 (2010.), 1-30, 12; SANJA CVETNIĆ, Dominikanci i njihova ikonografija nakon Tridentskoga koncila, u: *Dominikanci u Hrvatskoj*, katalog izložbe, (ur.) I. Fisković, Zagreb, 2011., 18.

²⁸⁶ VIŠNJA BRALIĆ, Venecija i slikarstvo baroknih stoljeća u sjeverojadranskoj Hrvatskoj, u: *Sveto i profano: slikarstvo talijanskog baroka u Hrvatskoj*, katalog izložbe, (ur.) R. Tomić i dr., Zagreb, 2015., 41.

²⁸⁷ Vidjeti Prilog 9.

²⁸⁸ IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 142.

²⁸⁹ Vidjeti Prilog 23.

della Torre osobno je bio posvetio ovaj oltar, što je ujedno doprinos poznavanju biskupove biografije, potvrđujući njegov povratak te barem kratkotrajni boravak u matičnoj biskupiji nakon razrješenja službe apostolskog nuncija u Lucernu. Moguće da je oltar bio naručen još 1587. godine, no s obzirom na to da nije zabilježen ni u jednom ranijem vizitacijskom zapisniku, uključujući onaj Michelea Priulija od 8. srpnja 1603. godine, zaključuje se da je podignut nakon Priulijeve vizitacije, a prije posvete. Za vjerovati je da se Vicentinova pala u trenutku posvete nalazila na oltaru, jer je teško, ali ne i nemoguće, zamisliti situaciju u kojoj bi biskup della Torre posvetio nedovršeni oltar čije je podizanje, kao i proširenje kapele, osobno financirano. Iz niza se kasnijih vizitacijskih zapisnika, primjerice biskupa Davida, doznaje da se o oltaru tijekom narednih stoljeća brinula istoimena, a početkom 17. stoljeća očigledno još uvijek financijski nejaka, bratovština. Čini se da je podizanjem oltara Gospe od Ružarija u katedrali obrazovani i imućni biskup della Torre promovirao ovaj važan kult na području tadašnje Krčke biskupije, čiji su primjer u naredna dva desetljeća, zaključno najkasnije s 1625. godinom, slijedili u svim otočnim kaptolskim crkvama, izuzev crkve u Baški.

Ikonografske, kompozicijske i stilsko-morfološke sličnosti krčke pale s onima iz crkve sv. Nikole u Trevisu, još jednim potpisanim Vicentinovim radom, i dominikanske crkve u Starom Gradu na Hvaru uočila je već Prijatelj-Pavičić prilikom atribucije starigradske pale.²⁹⁰ Nije potrebno, stoga, iznova nabrajati očigledne sličnosti, ali i razlike, tek se ističe da je upravo starigradska pala likovnim svojstvima najbližnja krčkoj. Ona iz Trevisa, nastala devedesetih godina 16. stoljeća i moguće najranija, nedvojbeno, pak, prednjači kvalitetom izvedbe te je možda predstavljala kompozicijsko ishodište ove teme.²⁹¹

Navedenim primjerima pala s prikazom Gospe od Ružarija treba pridružiti, također potpisanu, palu *Gospa od Karmela daje škapulare sv. Šimunu Stocku* iz konkatedrale sv.

²⁹⁰ IVANA PRIJATELJ-PAVIČIĆ (bilj. 270), 54-55.

²⁹¹ IVANA PRIJATELJ-PAVIČIĆ (bilj. 283), 96 (bilj. 190).

Stjepana u Rovigu. Kompozicijsko rješenje i prepoznatljive fizionomije figura pobjednika u Lepantskoj bici, kao i donji dio figure Bogorodice koja sjedi na prijestolju od oblaka na pali u Rovigu vrlo su bliski onima s pale u Krku. Analogije s Vicentinovim djelima su brojne, a izdvaja se još jedna. Trijumfalni luk koji je bio učestali motiv na majstorovim slikama, no ne i na oltarnim palama, uočava se i na pali *Bogorodica s Djetetom, sv. Rokom, sv. Franjom Asiškim i sv. Cecilijom* u župnoj crkvi sv. Ivana Krstitelja u Taleggiu (zaseok Sottochiesa), potpisanoj i datiranoj u 1581. godinu.²⁹²

Uspoređujući krčku s palom istog majstora iz katedrale u obližnjem Osoru (Sl. 31) te pokušavajući uspostaviti kronologiju triju kvarnerskih pala, uključujući onu stradalu u požaru u 19. stoljeću, ali pouzdano dokumentiranu iz župne crkve u Cresu, obje narudžbe osorskog biskupa i apostolskog nuncija u Kölnu Coriolana Garzadorija (Vicenza, 1543. – Vicenza 1618.), moguće je djelomično korigirati Gamulinove zaključke.²⁹³ Naime, prema prijepisu natpisa s pale u antologijskoj sintezi Danielea Farlatija, čini se da je osorska pala izvedena 1614., u godini *prijenosa* biskupske časti s Coriolana na njegova nećaka Ottaviana

²⁹² GIORGIO TAGLIAFERRO, MICHELI, Andrea, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 74, Roma, 2010. (korištena je internet verzija bez paginacije, pregledano 12. siječnja 2018.). Za Andreu Vicentina upućuje se, između ostalih recentnijih radova, na članke Berta W. Meijera i Gerta Jana van der Smana. Vidjeti: BERT W. MEIJER, Tra Venezia e il Nord. Andrea Vicentino disegnatore e alcuni disegni in rapporto con la sua *Deposizione dalla Croce* di Padova, u: *Multas per gentes: omaggio a Giorgio Faggin*, (ur.) Marco Prandoni i dr., Padova, 2009., 69–84; GERT JAN VAN DER SMAN, Brio veneziano: per Andrea Vicentino, pittore di modelli, u: *Artibus et Historiae*, 31 (2010.), 137–147.

²⁹³ Na povezanost creske i osorske pale argumentirano je 2008. godine ukazala Jasenka Gudelj, kada je pretpostavila da je naručitelj obiju pala osorski biskup Coriolano Garzadori. Autorica također pretpostavlja da je creska pala bila izvedena 1575. godine. Za cresku palu s pripadajućom literaturom vidjeti: JASENKA GUDELJ, Zborna crkva sv. Marije Snježne u Cresu, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske – Zbornik radova sa znanstvenih skupova "Dani Cvita Fiskovića" održanih 2003. i 2004. godine*, (ur.) P. Marković i dr., Zagreb, 2008., 149–166, 164 (bilj. 11). Cresku palu spominje već Alberto Fortis 1771. godine. Vidjeti: ALBERTO FORTIS, *Saggio d'osservazioni sopra l'isola di Cherso ed Osero*, Venezia, 1771., 41–42. O biskupu Coriolanu Garzadoriju vidjeti: STEFANO TABACCHI, GARZADORI, Coriolano, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 52, Roma, 1999. (korištena je internet verzija bez paginacije, pregledano 12. siječnja 2018.).

Garzadorija.²⁹⁴ Tome u prilog svjedoče prikazi obaju osorskih prelata na pali u katedrali, sasvim desno starijeg Coriolana, a sasvim lijevo njegova nasljednika Ottaviana. Stoga se čini da je krčka pala, suprotno Gamulinovu mišljenju, nastala prije pale u Osoru, ali je vrlo vjerojatno izvedena nakon creske, zasigurno najimpresivnije Vicentinove pale izvedene za crkve na istočnoj obali Jadrana.²⁹⁵

Zaključno, unutar opsežna Vicentinova opusa krčko djelo vrlo vjerojatno treba postaviti između značajnih majstorovih ciklusa za crkve Santa Maria Gloriosa dei Frari u Veneciji i Presvetog Trojstva u Chioggi, otprilike u vrijeme kada nastaju potpisana i datirana djela *San dužda Jacopa Tiepola* i *Dužd poklanja zemljište za gradnju bazilike* u sakristiji dominikanske crkve Santi Giovanni e Paolo u Veneciji (1606.), *Prijenos Kovčega Saveza* u oratoriju već spomenute crkve u Chioggi (1606.) te ciklus slika starozavjetne tematike za venecijansku crkvu sv. Katarine (1607.).²⁹⁶ Iako potpisana, pala iz Krka ubraja se među manje uspjeta Vicentinova djela, što je primjetio već Grgo Gamulin prigodom prve objave, uz opasku da treba uzeti u obzir znatan doprinos tada vrlo angažirane i produktivne radionice, u kojoj je od kraja stoljeća djelovao i Andrein sin Marco Antonio (Venecija, 1583. – Venecija, 1615.).²⁹⁷

²⁹⁴ Farlati, doduše, navodi godinu 1514. (*M D X I V.*), no za vjerovati je da je znamenka stotice („C“) izostavljena propustom prilikom prijepisa ili je riječ o tiskarskoj pogrešci. DANIELE FARLATI (bilj. 141), 217.

²⁹⁵ Prema Alfonsu Orliniju dimenzije creske pale iznosile su 700 x 350 cm. ALFONSO ORLINI, *Santa Maria Maggiore Collegiata della Città di Cherso*, Padova, 1964., 26.

²⁹⁶ Spomenuti još valja i četiri slike iz venecijanske crkve *San Zulian*, zabilježene kao vratnice orgulja 1604. godine. Vidjeti: ETTORE MERKEL, Le portelle di Andrea Vicentino per l'antico organo di San Zulian: un recupero avventuroso, u: *Arte Veneta*, 46 (1994.), 104–105. Za ostala navedena djela vidjeti: ELENA FROSIO – VALENTINA SAPIENZA, Andrea Vicentino ai Frari, u: *Santa Maria Gloriosa dei Frari – Immagini di Devozione, Spazi della Fede*, (ur.) C. Corsato i dr., Padova, 2015., 251–261. RODOLFO PALLUCCHINI, *La pittura veneziana del Seicento*, Tomo primo, Milano, 1993., 40–41; GIORGIO TAGLIAFERRO (bilj. 292); EUGENIO MANZATO, Il soffitto dell'Oratorio della SS. Trinità di Chioggia, u: *Arte Veneta*, 26 (1972.), 111–120, 114; ETTORE MERKEL, Le portelle di Andrea Vicentino per l'antico organo di San Zulian: un recupero avventuroso, u: *Arte Veneta*, 46 (1994.), 104–105.

²⁹⁷ GRGO GAMULIN (bilj. 46); PAOLA BATTISTELLA, Notizie biografiche di Andrea Michieli detto Vicentino, u: *Venezia Arti*, 9 (1995.), 145–146.

OLTAR BEZGRJEŠNOG ZAČEĆA BLAŽENE DJEVICE MARIJE

(in margine) *Concettione*

(in margine) *Vedi l'Instrumento della contrasta' Vigna nel libro Extraordinario primo*

Visitò l'Altare della Concettione Juspatronato del Serenissimo Principe, e per quanto dissero li Signori Canonici perdetti è consacrato, ordinò che sopra la pietra sia fatta una Croce in segno della Consecratione. Rettore al presente è il Reverendo Don Nicolò Micalich Maestro degli Illjrici con obligo di una Messa alla Settimana, hà d'entratta F 24.; che si cavano di un Capitale di F 400, ultimamente investite in una Vigna, che hora possiede detto Altarista, quale disse haverle risuperate dagli heredi, o pieggi del suo Precedente, che erano quasi perse, et quanto prima ne farà l'Instrumento, che dovrà (...) in questo (...) Spirituale; l'entratta è puoca a tanto peso, però sarà necessario ridurle coll' (...) Apostolica a proportione dell'entratta.

Al detto Altare vi è la Confraternità di San Vito, che hà fatto fare una Pala con pittura in tela; Sopra vi è la B. V. con Angeli intorno; vi sono anco Sant'Antonio Abbate, San Vito Martire, San Rocco, San Sebastiano. Il quadro è solo senza Cornici, però ordinò sia fatto (...) de Cornici corrispodenti alla grandezza, e bellezza della pittura, e Cappella, sia fatta la tela per coprire l'Altare, et una cerata.

Il detto Altare è mantenuto di Cera, Oglio, Tovaglie, Candelieri, et altro dalla detta Confraterna, essendo hora provisto competentemente; hà una Lampada fatta dalla detta Fraterna di valuta di Ducati cento circa.

La detta Fraterna fà celebrare una Messa ogni Domenica, et ogni Venerdì, et dodici altre Messe, è Cappellano Il Signor Abbate Zottinis, a cui contribuisce F 82 ottanta doi. Fà cantare anco un Anniversario il giorno della commemoratione de Morti con stipendio, come sopra.²⁹⁸

Oltar Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije bio je posvećen i pod patronatom dužda, a o njemu se brinula bratovština sv. Vida. Spomenuta bratovština naručila je palu naslikanu na platnu, s prikazima Bogorodice okružene anđelima te sv. Antunom opatom, sv. Vidom, sv. Rokom i sv. Sebastijanom.²⁹⁹ Od ostale liturgijske opreme imao je oltarnike, svijećnjake i viseći svijećnjak. Don Nikola Mihalić imao je obvezu služiti jednu misu tjedno,

²⁹⁸ BAK, David, 1685., f. 16v-17r

²⁹⁹ Za vjerovati je da je ova pala bila izvedena između 1659. i 1685. godine jer je biskup Georgiceo prilikom vizitacije opisao drugu palu.

dok je kapelan don Zottinis imao obvezu služiti mise za bratovštinu svakog petka i nedjelje, pjevanu misu na Dušni dan te još dvanaest misa. Oltar je ostvarivao prihod davanjem u zakup jednog vinograda. Biskup je naložio da se učini oznaka posvete u obliku križa na menzi, okvir za palu, nadoltarnik te još jedan nadoltarnik od voštanog platna.

Od liturgijske opreme što ju je opisao biskup David prilikom vizitacije 1685. godine, uključujući tada novu palu čiju je nabavu nedavno bila financirala bratovština sv. Vida, do danas, čini se, nije sačuvano ništa, odnosno liturgijska oprema što se nalazi u kapeli u nju je dospjela znatno kasnije.³⁰⁰ Međutim, također se čini da je na razini relativno uvjerljive teze moguće identificirati preostali dio starijeg poliptiha što ga je detaljno opisao biskup Georgiceo 1659. godine. Prema biskupovim riječima pala je bila izrađena od drva s pozlaćenim skulpturama izvedenima u reljefu te stara, dok je pozlata bila izbljedjela.³⁰¹ U donjem registru u sredini bio je prikaz Bogorodice s Djetetom na grudima, desno sv. Franje, a lijevo sv. Bernardina. U gornjem su pak dijelu bili reljefi trpećeg Krista, desno sv. Ivana Krstitelja i lijevo sv. Jeronima. Bez opsežnog arhivskog istraživanja koje bi obuhvatilo opise oltarnih retabla svih crkava i kapela barem na području grada Krka te eventualno eliminiralo desetke sličnih drvenih reljefa, a što ipak u znatnoj mjeri izlazi izvan okvira ove disertacije, nije moguće pouzdano tvrditi, no čini se da je *statua della Madonna col Bambino in seno*, kako je vrlo precizno opisuje Georgiceo, sačuvana u gornjoj sakristiji katedrale (Sl. 33). Na brojnim je oltarima na području grada Krka, kao i ostalog dijela otoka, naime, biskup zabilježio slične drvene i pozlaćene Bogorodice s Djetetom najčešće kao središnji prikaz poliptiha izvedenih tijekom 15. i 16. stoljeća, no Dijete Krist u pravilu je bilo postavljeno u naručju ili krilu Bogorodice, ne na grudima. U katedrali je, na primjer, vizitator opisao oltar posvećen Pohođenju Blažene Djevice Marije svetoj Elizabeti (*Altare della Madonna, chiamata de ferri*), koji je utemeljila Elizabeta Mocenigo, žena kneza Ivana VII. Frankapana,

³⁰⁰ IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 142; VIŠNJA BRALIĆ (bilj. 32), kataloška jedinica 212.

³⁰¹ Vidjeti Prilog 10.

utemeljitelja upravo kapele Bezgrješnog začeca, na kojem se nalazio sličan poliptih s prikazima četiriju svetaca, a u sredini *con Statua della Madonna col Bambino in braccio, pure di legno indorato, con la Corona d'Argento in Capo*.³⁰²

Bogorodica s Djetetom sjedi na prijestolju koje se bočno tek nazire, dok je baza ukrašena gotičkim arkadama sačuvana cjelovito. Bogorodica je prikazana gotovo u potpunosti frontalno, s tek blago pognutom glavom udesno, pogleda usmjerena u prostor ispred oltara. Iako naknadni slojevi boje u potpunosti prekrivaju finu izvornu punciranu pozlatu te u znatnoj mjeri otežavaju stilsko-morfološku analizu, pozornijim je promatranjem uočljiva vrlo elegantno izvedena glava Bogorodice, kao i vješto modelirani specifični „V“ nabori plašta i haljine u donjem dijelu plitkog reljefa. Bogorodica objema rukama pridržava Dijete Krista koje sjedi na njezinom desnom bedru. Dijete je odjeveno u haljinicu, pripijeno uz Bogorodičino tijelo te je glavicu naslonilo na majčinu dojku u pozi hranjenja, podržavajući je desnom ručicom.

Povijest istraživanja umjetnine svodi se poglavito na radove Ivana Matejčića u proteklih četvrt stoljeća. Umjetninu je prva objavila 1963. godine Vanda Ekl ocjenjujući je kao gotički rad.³⁰³ Od 1992. godine do danas Matejčić je pokušao formirati neprepoznati, no dokumentirani drvorezbarski opus venecijanskog slikara i drvorezbara Andree da Murana (dokumentiran između 1462. i 1512.). Na osnovi usporedbe s potpisanim i datiranim još reljefom iz franjevačkog samostana u Cresu, autor je umjetniku pripisao reljef iz Krka, Bogorodicu s Djetetom iz sakralne zbirke u Vrbniku, Bogorodicu s Djetetom iz franjevačke crkve Gospe Milosne u Šijani te konačno antologijski poliptih iz franjevačke crkve u Puli, dok je vrlo slične i umjetnički visoko valorizirane ranorenesansne reljefe triju svetaca iz

³⁰² Za cjeloviti opis vidjeti Prilog 7. Za Elizabetu Mocenigo kao utemeljiteljicu ovog oltara vidjeti: IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 141.

³⁰³ VANDA EKL, Identificiranje gotičke plastike u Istri, u: *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 68 (1963.), 343-347, 344.

zbirke franjevačkog samostana na Košljunu i Bogorodicu s Djetetom iz crkve sv. Mihovila u Vignju približio, točnije pridružio umjetnikovu opusu sa zadržkom, ukazujući na određene razlike u oblikovanju.³⁰⁴ Uglavnom se posredno, pišući ili usputno spominjući prvenstveno pulski poliptih, krčke umjetnine dotiču radovi Giorgia Fossaluzze iz 2004., Igora Fiskovića iz 2010. i Anne Markham Schulz iz 2011. godine, pri čemu treba naglasiti da Fisković prihvaća Matejčićevu atribuciju poliptiha Andrei da Muranu, a Anne Markham Schultz ne, bez dodatne argumentacije.³⁰⁵ U svakom slučaju, za vjerovati je da je Bogorodicu s Djetetom iz katedrale u Krku ispravno datirati u treću četvrtinu 15. stoljeća, upravo u vrijeme izgradnje kapele Bezgrješnog začeca.³⁰⁶ Također, na temelju usporedbe već navedenih specifičnih detalja na glavi i donjem dijelu Bogorodičine haljine, moguće je potvrditi autorstvo krčke umjetnine majstoru pulskog poliptiha (Sl. 34-35).

³⁰⁴ CAMILLO SEMENZATO, ANDREA di Giovanni, detto Andrea da Murano, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 3, Roma, 1961. (korištena je internet verzija bez paginacije, pregledano 20. siječnja 2018.); IVAN MATEJČIĆ, Prilozi za katalog renesansne drvene skulpture u Hrvatskoj, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji (Prijatelj zbornik II)*, 32 (1992.), 5-20; IVAN MATEJČIĆ, Dva priloga za katalog renesansne skulpture u Istri, u: *Umjetnost na istočnoj obali Jadrana u kontekstu europske tradicije – Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Opatiji u svibnju 1992. posvećenog djelu prof. dr. Radmile Matejčić (Posebno izdanje zbornika Pedagoškog fakulteta)*, (ur.) M. Vicelja i N. Kudiš, Rijeka, 1993., 227-234, 227-229, 232; IVAN MATEJČIĆ, Contributi per il catalogo delle sculture del Rinascimento in Istria e nel Quarnero, u: *Arte Veneta*, 47 (1995.), 6-19; IVAN MATEJČIĆ, Qualche paragone e nuovi esempi della scultura lignea rinascimentale in Istria, u: *La scultura lignea nell'arco alpino: storia, stili e tecniche 1450 – 1550*, (ur.) G. Perusini, Udine, 1999., 247-256; GIULIANA ERICANI, I Moranzon veneziani e la scultura lignea veneta del Quattrocento, u: *La scultura lignea nell'arco alpino: storia, stili e tecniche 1450 – 1550*, (ur.) G. Perusini, Udine, 1999., 105-118; IVAN MATEJČIĆ (bilj. 38); IVAN MATEJČIĆ (bilj. 39); IVAN MATEJČIĆ, The Polyptych from Pula, u: *Istria in the Modern Period - Monographs and Catalogues, Archeological Museum of Istria*, 30 (2017.), 81-102; IVAN MATEJČIĆ, Renesansno kiparstvo, u: *Umjetnička baština istarske crkve – Kiparstvo II (od 14. do 18. stoljeća)*, (ur.) I. Matejčić, Poreč, 2017., 22-23, s pripadajućim kataloškim jedinicama 43 i 44.

³⁰⁵ GIORGIO FOSSALUZZA (bilj. 38), 133-134, 151-153; IGOR FISKOVIĆ, K/11. Gospa na sjedalu sa Sinom u krilu, kataloška jedinica u: *Milost susreta – Umjetnička baština franjevačke provincije sv. Jeronima*, (ur.) I. Fisković, Zagreb, 2010., 208-209; ANNE MARKHAM SCHULZ, *Woodcarving and Woodcarvers in Venice 1350 – 1550*, Firenze, 2011., 23, 41-43, 75, 319, 336-337.

³⁰⁶ O izgradnji kapele vidjeti: MARIJAN BRADANOVIĆ – IVAN BRAUT (bilj. 30).

Pouzdana potvrda izvorne ubikacije reljefa Bogorodice s Djetetom u kapeli obitelji Frankapan značila bi da je riječ o dosad neprepoznatoj, ujedno jednoj od rijetkih sačuvanih narudžbi liturgijske opreme ove plemićke obitelji, u konkretnom slučaju kneza Ivana VII. (Sl. 32).³⁰⁷ Bez obzira na konačnu, čini se vjerojatnu, potvrdu ubikacije reljefa u kapeli, Georgiceov opis preostalih, izgubljenih likova na umanjenoj krčkoj verziji monumentalnog pulskog poliptiha (Sl. 36) otvara pitanje autora njegova ikonografskog programa. Reljefe sv. Ivana Krstitelja i sv. Jeronima u gornjem registru relativno je jednostavno argumentirati kao prikaze osobnog sveca zaštitnika naručitelja te zaštitnika regije. Međutim, dok je na poliptihu u Puli naglašena franjevačka ikonografija u potpunosti u skladu s ambijentom za koji je izveden, u krčkom slučaju popunjavanje obaju donjih i većih bočnih polja prikazima franjevačkih svetaca, sv. Franje Asiškog i sv. Bernardina, na istaknutom mjestu u katedrali ukazuje na vrlo vjerojatno ključnu ulogu tadašnjeg krčkog biskupa franjevca Nikole III. (1457. – 1484.) pri realizaciji ove umjetnine.³⁰⁸

Opće je poznata veza franjevac a i obitelji Frankapan, a pogotovo su dobro dokumentirane brojne frankapanske donacije franjevcima na otoku Krku. Među njima je, čini se, prigodno izdvojiti jednu zanemarenu, donaciju Ivana VII., navedenu u kneževoj oporuci iz 1453. godine, dakle upravo vremena izgradnje kapele u katedrali i nabave pripadajuće liturgijske opreme. Nakon što je bogato obdario katedralu i Nikolina predšasnika, također franjevca, Franju I., od 1456. godine krbavskog biskupa, te još bogatije franjevačku crkvu na Košljunu, knez Ivan je izrijekom ostavio stotinu dukata kao pomoć za nabavu pale glavnog oltara crkve sv. Franje u Krku te još toliko za izgradnju kora, a sve za pokoj njegove duše i oprost

³⁰⁷ Vrlo vrijedan primjer frankapanskih narudžbi luksuznih umjetnina u Veneciji predstavljaju mramorni sarkofazi što su u prvoj polovini 15. stoljeća izrađeni u radionici obitelji Bon, a koji su se izvorno nalazili u staroj franjevačkoj crkvi u Senju. Vidjeti: PREDRAG MARKOVIĆ, Mramorni reljefi venecijanske radionice Bon u Senju i krčki knezovi Frankopani, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 30 (2006.), 9-28.

³⁰⁸ Za krčkog biskupa Nikolu III. vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 109.

grijeha.³⁰⁹ Druga je to već izričita kneževa donacija za izradu pale, uz onu za izradu srebrne pale u katedrali. Dakle, financiranje nabave pale za kneza Ivana nije bila iznimka, pogotovo zato što je u slučaju preostalog sačuvanog reljefa Bogorodice s Djetetom vrlo vjerojatno bila riječ o opremi njegove vlastite, tek izgrađene kapele. Također, nije na odmet podsjetiti da su krčke biskupe kao *patroni* krčke Crkve postavljali članovi obitelji Frankapan, kao i stoljećima kasnije njihovi pravni sljednici venecijanski duždevi, dok ih je papa samo formalno potvrđivao. Ne treba stoga nimalo sumnjati u najužu, možda čak i prijateljsku vezu kneza Ivana VII. i njegova odabranika biskupa Nikole III., podrijetlom iz Krka. Vjerojatno ključnu ulogu biskupa franjevca pri nabavci krčkog triptiha potvrđuje imakulatistima toliko važan titular kapele – Bezgrješno začeće Blažene Djevice Marije.

Pretpostavljena posrednička uloga krčkog biskupa Nikole III. pri narudžbi liturgijske opreme za privatnu kapelu obitelji Frankapan nameće pitanje moguće biskupove uloge u ostalim narudžbama opreme stolne crkve za vrijeme njegova episkopata. Presudna uloga biskupa franjevca u kreiranju ikonografskog programa triptiha za frankapansku kapelu dodatno rasvjetljava čitanje i interpretaciju srebrne pale na glavnom oltaru, kao i okolnosti njene izvedbe. Prikaz Apokaliptične žene u sredini gornjeg registra zasigurno je također izveden prema izričitoj želji teološki upućenog biskupa Nikole III., a vjerojatno ne slučajno 1477., upravo u godini pune potvrde kulta Bezgrješnog začeća Blažene Djevice Marije pape Siksta IV. (1471-1484.), franjevca Francesca della Roverea (Pecorile, 1414. – Rim, 1484.).³¹⁰ Treći primjer, onaj s već spomenutog oltara Pohoda Blažene Djevice Marije svetoj Elizabeti, što ga je utemeljila Ivanova žena, čini se nije sačuvan. No, arhitektonska plastika

³⁰⁹ Za oporuku kneza Ivana VII. vidjeti: ŠIME LJUBIĆ (bilj. 229); Za krčkog biskupa Franju I. vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 108.

³¹⁰ Sažeto o razvoju kulta Bezgrješnog začeća vidjeti: BRANKO FUČIĆ, Bezgrješno začeće, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, (ur.) A. Badurina, Zagreb, 2000., 164-165. Za ikonografiju Bezgrješnog začeća vidjeti: SANJA CVETNIĆ, Božidarevićev Triptih obitelji Bundića i ikonografija Marije u Suncu, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 31 (2007.), 73-79

ove kapele s reljefom Boga Oca u trijumfalnom luku koji se pripisuju rapskoj radionici Andrije Alešija i datiraju oko sredine stoljeća, možda su također realizirani posredovanjem jednog od krčkih biskupa franjevac, moguće na preporuku redovnika iz samostana u obližnjem Kamporu.³¹¹ Tamo je, naime, prema ugovoru sklopljenom 1456. godine, Andrija Aleši trebao realizirati grobnicu za prokuratora rapske katedrale Petra Cara, donatora poliptiha Antonija i Bartolomea Vivarinija za glavni oltar iste crkve, realiziranog dvije godine kasnije.³¹²

Spomen kamporskog poliptiha obitelji Vivarini otvara pitanje mehanizma odabira umjetnika za realizaciju triptiha iz katedrale u Krku, odnosno ukusa krčkog biskupa Nikole III. Malo je vjerojatno da se biskup pri savjetovanju naručitelja kneza Ivana vodio posebno profinjenim osobnim ukusom, već ipak vjerojatnije prevladavajućim ukusom tadašnjih sjevernojadranskih franjevac, u čijim je redovima i sam bio formiran.³¹³ Vrlo vjerojatna narudžba poliptiha Andree da Murana za krčku katedralu na prvi se pogled može učiniti kao izuzetak. Međutim, posredovanjem biskupa franjevca ona zapravo potvrđuje obrazac i uklapa se u matricu franjevačkih narudžbi na području Kvarnera i Istre, a vjerojatno i znatno šire. Sagledavajući niz dobro poznatih sjevernojadranskih djela Andree i Antonia da Murana, točnije njihovih *bottega*, kao svojevrsnu cjelinu, a podsjećajući i na 1468. godine zabilježenu suradnju Andree i Bartolomea pri izradi slika za matičnu bratovštinu sv. Marka u Veneciji, što je u nekoliko navrata dao naslutiti već Ivan Matejčić, moguće je uočiti pravilnost koja, čini se,

³¹¹ MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 157, 2016.), 14, 21. O ovoj su temi 17. studenog 2017. godine Ivan Braut i Krasanka Majer Jurišić izlagali referat pod naslovom *Uloga naručitelja u Rabu u 15. i 16. stoljeću* u sklopu *Prvog skupa znanstvenog projekta ET TIBI DABO: naručitelji i donatori umjetnina u Istri, Hrvatskom primorju i sjevernoj Dalmaciji od 1300. do 1800. godine*. Za pisanu verziju upućuje se na rad u zborniku koji je u tisku.

³¹² GORDANA SOBOTA MATEJČIĆ, 2. Poliptih na glavnom oltaru, kataloška jedinica u: *Tizian, Tintoretto, Veronese – veliki majstori renesanse*, (ur.) R. Tomić, Zagreb, 2011., 67-70.

³¹³ O likovnoj umjetničkoj baštini franjevac u 15. stoljeću vidjeti: IGOR FISKOVIĆ, Umjetnička baština u srednjem vijeku i renesansi, u: *Milost susreta – Umjetnička baština franjevačke provincije sv. Jeronima*, (ur.) I. Fisković, Zagreb, 2010., 78-118.

potvrđuje prethodno postavljenu tezu.³¹⁴ Njihovi poliptisi na istočnoj obali Jadrana uglavnom su, naime, izvedeni za franjevačke crkve ili naručitelje franjevce.³¹⁵ Članovi obitelji Vivarini izradili su djela za franjevačke crkve u Koprju, Poreču i Kamporu, a dokumentirana je narudžba i za svetište na frankapanskom Trsatu.³¹⁶ Radionica Andree da Murana vrlo je vjerojatno, pak, izradila poliptihe za franjevačke crkve u Puli, Šijani i Cresu, katedralu biskupa franjevca u Krku, dok je pitanje atribucije košljunskih reljefa još uvijek otvoreno.³¹⁷

³¹⁴ Za dokumentiranu suradnju ovih dvaju majstora vidjeti: CAMILLO SEMENZATO (bilj. 304). Za odnos slikarstva i drvorezbarstva u kontekstu venecijanske umjetnosti upućuje se na važan članak Ivana Matejčića. Vidjeti: IVAN MATEJČIĆ (bilj. 38, 2004). Teme se djelomično dotiče i doktorska disertacija Joachima Struppa, ali tek u manjoj mjeri. Vidjeti: JOACHIM STRUPP, *A Sculptured Altarpiece in Renaissance Venice, ca. 1460-1530*, University of St. Andrews, disertacija, 1992.

³¹⁵ Iz brojne literature o slikarskoj obitelji Vivarini izdvajaju se sljedeći, uglavnom sasvim recentni naslovi: SUSAN RUTH STEER, „*Ell maistro dell anchona*“: *The Venetian Altarpieces of Bartolomeo Vivarini and their Commissioners*, University of Bristol, disertacija, 2003; CARLO CAVALLI, La „*Madonna in trono con Gesù Bambino*“ nella chiesa di San Tomaso Becket a Padova, u: *La „Madonna in trono con Gesù Bambino“ di Antonio Vivarini e Giovanni d'Alemagna: Storia e restauro*, (ur.) C. Cavalli, Verona, 2014., 21-52; CLARA GELAO, Il polittico di Antonio Vivarini nella Pinacoteca Provinciale di Bari, u: *Pinacoteca Provinciale di Bari – Il polittico di Antonio Vivarini, storia, arte, restauro*, (ur.) C. Gelao, Venezia, 2014., 9-52; GIOVANNI VALAGUSSA, I Vivarini e Bergamo. Committenze e conseguenze, u: *I Vivarini – lo splendore della pittura tra Gotico e Rinascimento*, (ur.) G. Romanelli, Venezia, 2016., 79-102; VINCENZO BUONOCORE, L'Adriatico e Alvise Vivarini: un percorso sotto la guida di Giovanni Bellini, la scultura e Antonello da Messina, con a margine una riflessione sulla perduta pala di Belluno, u: *Il caso Vivarini a Barletta. Dalla Madonna in trono (1483) nella chiesa di Sant'Andrea ai percorsi di Alvise Vivarini sulla costa adriatica*, (ur.) G. Riefolo i dr., Venezia, 2016, 57-79.

³¹⁶ Alberto Craievich je 2004. godine iznio pretpostavku da se porečki poliptih Antonia Vivarinija nalazio u franjevačkoj crkvi, što je potvrdila Nina Kudiš u izlaganju pod naslovom *Venetian Seicento Painters in Franciscan and Dominican Churches of Dalmatia: Some Important Examples* na međunarodnom znanstvenom skupu *Mendicant Orders in the Eastern Mediterranean: Art, Architecture and Material Culture (13th-16th c.)*, održanom od 19. do 23. travnja u Nafpolionu. Vidjeti: ALBERTO CRAIEVICH, Il convento dei francescani a Parenzo: frammenti della scomparsa quadreria, u: *Arte in Friuli Arte a Trieste (AFAT)*, 23 (2004.), 199-204, 204. Vidjeti: ZORAIDA DEMORI STANIČIĆ, 29. Bogorodica s Djetetom i svecima (Gospa Trsatska), kataloška jedinica u: *Stoljeće gotike na Jadranu – slikarstvo u ozračju Paola Veneziana*, katalog izložbe, (ur.) B. Rauter Plančić, Zagreb, 2004., 116-119, 117.

³¹⁷ O arhitekturi i umjetničkoj baštini franjevačkih samostana u Puli i Cresu, između ostalih, vidjeti poglavlja Jasenke Gudelj u relativno recentnoj monografiji. JASENKA GUDELJ, Pula, samostan sv. Franje – Arhitektura i umjetnička baština / Cres, samostan sv. Frane – Arhitektura i umjetnička baština, u: *Veličina malenih: Povijest*

Slična praksa naručivanja dobro je poznata iz primjera slikarske obitelji Santa Croce tijekom prve polovine 16. stoljeća.³¹⁸ Sve upućuje na to da se uspješni obrazac naručivanja gotovo nimalo nije mijenjao barem stotinjak godina, nego su se mijenjali isključivo protagonisti, gvardijani kao naručitelji u ime redovničkih zajednica, dobrostojeći donatori kao financijeri te umjetnici kao izvođači uglavnom standardiziranih poliptiha.³¹⁹

Nema sumnje da krčki biskup Nikola III. predstavlja tek jednog od brojnih protagonista iz franjevačkih redova koji su odigrali izuzetno važnu ulogu u opremanju sjevernojadranskih crkava liturgijskom opremom sredinom i tijekom druge polovine 15. stoljeća, a čije su uloge nedovoljno istražene. Sličan, vjerojatno i veći potencijal krije se primjerice u figuri franjevca Bartolomeja iz Pule, zabilježenog 1433. godine na funkciji gvardijana samostana sv. Antuna u Padovi.³²⁰ Možda baš fra Bartolomej predstavlja ključnu kariku koja nedostaje u lancu naručivanja dviju antologijskih, avangardnih umjetnina za porečke crkve, poliptiha Antonija Vivarinija iz 1440. godine i srebrne pale što ju je između 1452. i 1454. godine za katedralu nabavio biskup Ivan VI., koji je do 1433., prije biskupovanja u rodnom gradu i Rabu, bio župnik u Padovi i radio kao egzaminator na tamošnjem sveučilištu.³²¹ Nema razloga sumnjati

i kulturna baština Hrvatske provincije sv. Jeronima franjevac konventualaca, (ur.) M. Pelc, Zagreb, 2010., 180-185, 191-200. O povijesti i oblikovanju franjevačke crkve u Puli također vidjeti: PREDRAG MARKOVIĆ, Crkva sv. Franje Asiškog u Puli – lokalno, regionalno, internacionalno, u: *Razmjena umjetničkih iskustava u jadranskome bazenu – Zbornik radova znanstvenog skupa „Dani Cvita Fiskovića“ održanog 2014. godine*, (ur.) J. Gudelj i dr., Zagreb, 2016., 33-53.

³¹⁸ O temi su pisali brojni autori, a izdvaja se doktorska disertacija najrelevantnije autorice Ivane Čapete Rakić s pripadajućom starijom literaturom. Vidjeti: IVANA ČAPETA RAKIĆ, *Djela radionice Santa Croce na istočnoj obali Jadrana*, Sveučilište u Zagrebu, disertacija, 2011.

³¹⁹ Za primjer dobro dokumentiranog košljunskog poliptiha Girolama da Santa Crocea vidjeti: GORDANA SOBOTA MATEJČIĆ, 35. Poliptih na glavnom oltaru, kataloška jedinica u: *Tizian, Tintoretto, Veronese – veliki majstori renesanse*, (ur.) R. Tomić, Zagreb, 2011., 179-183.

³²⁰ LJUDEVIT ANTON MARAČIĆ, *Pulski sveti Franjo – Crkva i samostan sv. Franje u Puli*, Pazin, 2005., 43.

³²¹ Za poliptih Antonija Vivarinija u Poreču vidjeti: IVAN MATEJČIĆ, 1. Poliptih Bogorodice s Djetetom i svecima, kataloška jedinica u: *Tizian, Tintoretto, Veronese – veliki majstori renesanse*, (ur.) R. Tomić, Zagreb, 2011., 65-66. Za srebrnu palu: IVAN MATEJČIĆ (bilj. 201); DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 195).

da su pojedini istaknuti redovnici u podružnicama guste franjevačke mreže barem donekle bili upoznati s umjetničkim ukusom njihove braće u metropoli. Pritom ne treba u potpunosti zanemariti ukus donatora, iako on vrlo vjerojatno nije bio presudan kao što je to bio slučaj sa sredstvima za opremanje košljunske crkve što ih je oporučno donirala Katarina Frankapan, koja je svoju posljednju želju prvi put, neformalno ali dokumentirano, izrekla upravo u franjevačkoj crkvi San Francesco della Vigna.³²² Sve navedeno upućuje na to da su franjevci sredinom i u drugoj polovini 15. stoljeća na istočnoj obali sjevernog Jadrana odigrali ključnu ulogu u promociji novog stila, baš poput njihovih prethodnika benediktinaca otprilike tri stoljeća ranije, čije su samostane, uostalom, u nizu slučajeva i preuzeli.³²³ U gradu Krku i na području pod frankapanskom vlašću oba su reda imala snažnu financijsku podršku ove istaknute plemićke obitelji.

CRKVA SV. KVIRINA

(in margine) *San Quirino*

Visitò la Chiesa di San Quirino Vescovo, e Martire Patrone della Città, quale a dentro via è stata lodevolmente abellita, mà il tetto piove in molti luochi, e particolarmente sopra l'Altare di detto Santo; onde ordinò sia raveduto, e acconciato.

Visitò l'Altare di detto Santo, consacrato per quanto dissero li sudetti Signori Canonici, ordinò sopra la pietra sia fatta una Croce in segno della Consacratione, il Pastorale, che è rotto sia aggiustato, nel resto lo trovò decentemente tenuto.

³²² VLADISLAV BRUSIĆ, Crkva sv. Marije od Navještenja na Košljunu (Zadužbina kneza Ivana Frankopana i njegove kćeri Katarine), u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 21 No. 4 (1934.), 273-282, 277-278.

³²³ IVAN OSTOJIĆ, Dodiri između Benediktinske i Franjevačke ustanove u Hrvatskoj, u: *Crkva u svijetu*, Vol. 1 No. 1 (1966.), 39-49; MILJENKO JURKOVIĆ, Uloga Zadra, Clunya i kneževa Frankapana u promociji romanike na otoku Krku, u: *Umjetnost na istočnoj obali Jadrana u kontekstu europske tradicije – Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Opatiji u svibnju 1992. posvećenog djelu prof. dr. Radmile Matejčić (Posebno izdanje zbornika Pedagoškog fakulteta)*, (ur.) M. Vicelja i N. Kudiš, Rijeka, 1993., 177-188. O gotičkoj umjetnosti i franjevcima na području Republike Hrvatske vidjeti: DONAL COOPER, Gothic art and the friars in late medieval Croatia, 1213-1460, u: *Croatia: aspects of art, architecture and cultural heritage*, (ur.) J. Beresford-Peirse, London, 2009., 76-97.

Questo Altare, et il Corpo della Chiesa è provveduto dalla Fraterna di San Quirino, quale hà d'entrata per quello dicono F 190 circa. Detta Fraterna mantiene un Cappellano, che hora è Il Signor Dottor Don Camillo Cordis Canonico, e Primicerio di questa Catedrale, che celebra ogni Domenica a detto Altare, e tutte le tre Messe basse il giorno del Santissimo Natale. Canta la Messa il giorno della Commemorazione de Morti contribuendo soldi sei per cadauno Sacerdote, e soldi due per cadauno Chierico. Canta Messa ancora il detto Cappellano il giorno di San Quirino con l'Elemosina a Sacerdoti, e Chierici come sopra. In detto giorno il Venerabile Capitolo canta la Messa Solenne con li primi, e secondi Vesperi al detto Altare, e fà la Processione con la Reliquia di detto Santo, alla quale concorrono tutte le Scole, il Popolo, e li Padri Conventuali.

(in margine) *Avanti Vedi il registro degli altri Altari essendosi qui ommesso il loro registro per le cause, che si diranno a C20, et 21*³²⁴

Crkva zaštitnika grada sv. Kvirina bila je ukrašena za pohvalu, ali je krov propuštao na mnogim mjestima, posebno iznad oltara patrona pa je biskup naložio da se popravi (Sl. 37-38). Oltar posvećen sv. Kvirinu bio je pod patronatom istoimene bratovštine, koja se ujedno brinula i za crkvu. Pala je bila izrađena od drva s dvama stupovima na kojima je počivao zabat, izveden na moderan način i ukrašen bijelom marmorizacijom. U sredini je bila skulptura sv. Kvirina odjevenog u pontifikalni ornat, a ispod nje zeleno klecalo. Menza oltara bila je izvedena od kamena.³²⁵ Kapelan i primicerij katedrale don Camillo Cordis imao je obvezu služiti na ovom oltaru misu svake nedjelje i tri mise na blagdan Božića. Na Dušni dan i spomendan sv. Kvirina služio je, pak, po jednu pjevanu misu. Na blagdan patrona grada krčki je kler pjevao svečanu misu i večernje molitve, a u procesiji s relikvijom sveca sudjelovale su sve bratovštine, vjernici i franjevci konventualci. Oltar je ostvarivao redoviti godišnji prihod. Biskup je naložio da se učini oznaka posvete u obliku križa na menzi i da se popravi pastoral na skulpturi sveca, dok je ostalo bilo primjereno održavano.

Od drvenog polikromiranog i pozlaćenog oltara do danas je sačuvan kip sv. Kvirina (Sl. 39). Monumentalna skulptura sisačkog ranokršćanskog biskupa i mučenika prikazuje

³²⁴ BAK, David, 1685., f. 17r

³²⁵ Za izgled pale vidjeti opis biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine u Prilogu 11.

zaštitnika grada Krka i biskupije u punoj visini. Patron je prikazan u blagom kontrapostu, kako sasvim nezatno iskoračuje lijevom nogom prema naprijed. Odjeven je u pontifikalni ornat, odnosno mitru, kazulu, rukavice i s pastirskim štapom u lijevoj ruci, očigledno zamijenjenim prema nalogu biskupa Davida, dok desnom rukom blagoslivlja. Vješto izvedeno svečevo lice i brada prikazani su potpuno simetrično. Umjetnički najimpresivniji dio skulpture predstavlja vješto modelirana kazula, s nizom pravilno ritmiziranih „V“ nabora. Ispod kazule, u donjoj zoni, vidi se biskupova alba koja pada do samoga poda. Dijelovi biskupova ornata zlatne su boje, dok je alba tamnoljubičaste. Skulptura je, s naglaskom na svečevu licu, čini se znatno preslikana, moguće još sredinom 19. stoljeća u okviru obnove crkve u vrijeme episkopata Ivana Josipa Vitezića (1854. – 1877.) te dosad nije publicirana.³²⁶

Iako višeslojni premazi polikromije i pozlate onemogućavaju konačne zaključke, stilski se ova skulptura uklapa u okvir umjetnosti venecijanskog *Quattrocenta*. Način modeliranja brade kao i „V“ nabori kazule u znatnoj su mjeri slični odgovarajućim detaljima s prikaza pojedinih svetaca na poliptihu iz Pule, što ga Ivan Matejčić pripisuje Andrei da Muranu te datira u sedamdesete ili osamdesete godine 15. stoljeća (Sl. 40-43).³²⁷ Moguće da je riječ o jednom od reprezentativnijih ostvarenja venecijanskog drvorezbarstva druge polovine 15. stoljeća, koje vrsnoćom izvedbe ne zaostaje, na primjer, za antologijskom skulpturom sv. Antuna Padovanskog iz crkve Santa Maria Gloriosa dei Frari, a što se pripisuje Jacopu Moronzonu i datira u 1450. godinu.³²⁸ U svakom slučaju, za konačnu povijesno-umjetničku valorizaciju i pouzdanije zaključke treba pričekati nužan restauratorski zahvat.

Oltar što ga je opisao biskup Georgiceo 1659. godine, prema neobjavljenom dokumentu, bio je restauriran na inicijativu građana grada Krka 1603. godine u radionici venecijanskog

³²⁶ Za obnovu crkve sv. Kvirina vidjeti: IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 145.

³²⁷ IVAN MATEJČIĆ (bilj. 304, 2017a), 81.

³²⁸ Za skulpturu u franjevačkoj crkvi u Veneciji vidjeti: ANNE MARKHAM SCHULZ (bilj. 305), 245-247.

pozlatara Girolama u kontradi Santa Marina.³²⁹ Čini se da je tom prigodom restauriran i stari kip zaštitnika grada sv. Kvirina. Možda je patronov kip nabavljen u Veneciji kao dio opsežnije, povezane narudžbe liturgijske opreme u sklopu obnove katedrale sredinom i tijekom treće četvrtine 15. stoljeća. Moguće je pretpostaviti da je uslijed izgradnje nove kapele obitelji Frankapan u katedrali crkva sv. Kvirina, točnije njezina gornja crkva promijenila funkciju i tada postala kapela gradskog zaštitnika otvorena širem broju vjernika, o kojoj se skrbila istoimena bratovština.³³⁰ Ako se budućim istraživanjima ova pretpostavka potvrdi, veća je vjerojatnost da je nabavu kipa gradskog zaštitnika sv. Kvirina financirala bratovština ili gradski komun (Sl. 44) nego članovi obitelji Frankapan, koji su istovremeno već financirali izgradnju i opremanje kapela Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije i Pohoda Blažene Djevice Marije sv. Elizabeti te izradu srebrne pale za glavni oltar. Iako arhivski nije potvrđeno, također je moguće pretpostaviti da je, uz kneza Ivana VII. i biskupa Nikolu III., aktivnu ulogu u opsežnoj obnovi katedralnog kompleksa imao arhiepiskop Antun Schinella, vjerojatno u daljnjoj rodbinskoj vezi s knezom Ivanom, a čiju je nadgrobnu ploču za privilegiranu poziciju u katedralnom prezbiteriju 1494. godine izradila radionica majstora Franje (Sl. 45).³³¹

RELIKVIJE

Adi 23 Aprile 1685

(in margine) *Reliquie*

Monsignore Illustrissimo, e Reverendissimo Vescovo sudetto havendo portato da Roma alcune Sacre Reliquie di alcuni Santi Martiri donateli dall'Eminentissimo Signor Cardinale Gasparo Carpegna Vicario Generale di Nostro Signore Papa Innocentio XI de

³²⁹ BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Akti biskupa Ivana kneza Turijana II (svežnjić 7), *Nenaslovljena bilježnica*, f. 324r-v

³³⁰ MARIJAN BRADANOVIĆ – IVAN BRAUT, Frankapanska kapela krčke katedrale, u: *Krčki zbornik*, Krk, 74 (2016.), 33-54, 34, 37, 49; MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 155, 2016.), 16.

³³¹ MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 36), 123.

mandato, et ordine della Santità Sua, come appare nell'Instrumento, che qui sotto sarà registrato, cinque de quali piu insigni diede in dono a questa sua Catedrale, che sono le seguenti:

Un osso grande appare sia di Gamba di San Benigno Martire

San Giacinto Martire Santa Constanza Martire

San Giuliano Martire

San Vincenzo Martire

Quali Sacre Reliquie la 2.da Festa di Pasqua di Resurrezione trasportò con processione solenne di tutto il Clero tanto Secolare, che Regolare della Città, dell'Eccelesentissimo Signor Giacomo Salamon Pron.^e, dell'Illustrissimo Signor Paulo Vitturi Camerlengo, Giudici, e Popolo della medema dalla Capella del suo Palazzo Episcopale, et le pose nel Reliquiario in cornu Epistolae dell'Altare Maggiore, dove si trova anco l'osso di Sant'Olimpio Sopranominato, nel quale Reliquiario fece affiggere a perpetua memoria in Carta Bergamina la seguente iscrizione, sigillata con il suo sigillo con cera Spagna, e sottoscritta di sua propria mano.

Stephanus David Episcopus huius Cathedralis Veglensis Reliquias Sanctorum Martijrum Benigni, Constantij, Hijacinthi, Juliani, et Vincentij dono sibi a Serenissimo Domino Domino Innocentio XI datas, a Palatio suo Episcopali solemniter processione die 23, Mensis Aprilis anno Domini 1685 translatas, in hoc Reliquiario venerandas reposuit, quarum monimenti autentici regestrum reperitur in actis Visitationis Episcopalis supradicti anni 1685, relaxati ab Eminentissimo Gaspare de Carpineo Sanctitatis Suae Vicario Generali die 16 Junij anno 1684.

{Stephanus Episcopus Veglensis

Angelo Franceschini Nodaro Episcopale

Segue il registro dello Instrumento

Gaspar titulus Sancti Silvestri in Capite Sanctae Romanae Ecclesiae Presbyter Cardinalis de Carpineo Sanctissimum Dominum Nostrum Papae Vicarius Generalis, et in Alma Urbe, eiusque Districtu Judex Ordinarius.

Universis, et Singulis praesentes nostras literas inspecturis, fidem facimus, et attestamus, quod Nos ad maiorem Omnipotentis Dei gloriam, suorumque Sanctorum venerationem dono dedimus Illustrissimo, et Reverendissimo Domino Stephano David electo Episcopo de Veglia Sacras Reliquias desumptas ex corporibus Sanctorum Christi Martijrum Benigni, Constantij, Hijacinthi, Juliani, Geminiani, Vicentij, Concordiae, nec non varia fragmenta diversorum Sanctissimorum Martijrum de mandato Sanctissimi Domini Nostri Papae ex Caemeterijs Calisti, et Pontiani extractas, quas in capsula lignea charta varijs

impressa coloribus cooperta, bene clausa, et funiculo serico coloris rubi colligata, et sigillo nostro signata supradicto Illustrissimo, et Reverendissimo Domino Episcopo Stephano David consignavimus, eidemque, ut praedictas Sacras Reliquias apud se retinere, alijs donare, extra Urbem transuni tere, et in qua cunque Ecclesia, Oratorio, et Capella publicae fidelium venerationi exponere, et collocare valeat in Domino facultatem concectimus. In quorum fidem has litteras testimoniale Manus Nostra subscriptas, nostroque sigillo firmatas per infrascriptum nostrum Secretarium expedivi mandavimus. Romae ex aedibus nostris die 16 mensis Junij 1684.

Locus Sigilli.

Generalis Cardinalis Vicarius

IVincentinus Grizzardi Secretarius Deputatus

Registrum folium 258. Gratis ubique.

Adi 2 Maggio 1685

Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo proseguendo la sua Visita accompagnato dalli Reverendissimi Signori Don Andrea Purga Arciprete et suo Vicario Generale, Don Lorenzo dalla Nave Canonico, et Archidiacono di questa Catedrale, nei non dalli Signori Canonici Don Nicolò Torre, Don Francesco Bendata, et Don Francesco Casari, et suoi familiari si portò al Duomo di questa Catedrale per riconoscere le Sacre Reliquie esistenti nelli doi Reliquiarj sopra l'Altare Maggiore dall'una, e dall'altra parte del Tabernacolo, ove giunto prima.

Visitò quello dalla parte dell'Evangelio fatto con le sue Cornici indorate con sopravi l'Arma del Pontefice ALESSANDRO VII, et poi quello dalla parte dell'Epistola fatto pur con le sue Cornici indorate con sopravi l'Arma di Monsignor Giorgio Georgiceo Vescovo di questa Catedrale, le Chiavi de quali si trovavano nelle mani del signor Don Andrea Purga Vicario Generale sudetto, per essere stato Vicario Capitulare ultimamente, et ancora non glele haveva consegnate; fù aperto quello dalla parte dell'Evangelio, quale haveva li suoi Cristalli davanti; et dentro vi furono trovate molte Reliquie del Corpo di San Diodoro Martire, come dissero li Signori Canonici sudetti, che fù donato da Monsignor Georgiceo Vescovo sudetto, mà perche non si trovava alcuna memoria, ne pure Instrumento, che dimostrasse quelle Reliquie essere del sudetto Santo, et li Signori Canonici più Vecchi asserivano ricordarsi quando fù donato dal detto Prelato, et che fù fatta la translatione con grande pompa, e concorso di tutto il Clero tanto Secolare, che Regolare, et questa Città lo elesse per suo Protettore. Ordinò, che fossero esaminati li Signori Canonici più Vecchi ad effetto di riconoscere queste Sacre Reliquie, et a perpetua

memoria ne sia fatta un iscrizione registrata nelli Atti di questa Visita, et affissa in charta Bergamina nel detto Reliquiario; risservandosi con maggiore comodo descrivere La quantità delle Reliquie, che sono in molti pezzi.

Nell'altro Reliquiario da parte dell'Epistola, che fù aperto alla presenza delli sudetti Signori Canonici con le chiavi, che si trovavano appresso il sudetto Signor Vicario Purga, come sopra furono ritrovati li suoi Cristalli, e dentro vi furono ritrovate doi ossa l'uno lungo doi palmi in circa del braccio, o della gamba di Sant'Olimpio Martire, et l'altro un pezzo di costa, che non si sà di che Santo sij, et alcuno delli detti Signori Canonici diceva, che fosse dell'istesso Sant'Olimpio, quali Reliquie li sudetti Signori Canonici dissero essere state donate dal sudetto Monsignor Georgiceo.

Seguitur Decretum recognitionis

STEPHANVS DAVID I.V.D.

DEI, ET APOSTOLICÆ SEDIS gratia

EPISCOPVS VEGLENSIS

Visis depositionibus iuratis seniorum Canoniorum huius Cathedralis Veglensis coram se sumptis, et habitis informationibus ab alijs Sacerdotibus, Religiosis, et Pijis Viris super recognitione Corporis, seu Reliquiarum repertarum in Reliquiario super Altare Maius in cornu Evangelij Cathedralis Veglensis existente, nec non in recognoscendo Reliquiam de osse Brachij, seu Cruris Sancti Olimprij Martijris, et alteram Reliquiam cuiusdam Costas repertas in altero Reliquiario in cornu Epistolae dicti Altaris, ut Reliquiae dictorum Sanctorum Martijrum, necessarijs documentis, iam auris sis muniantur, et ut decet recognoscantur. Visis videndis, consideratisque meritò considerandis, Reliquias praedictorum Sanctorum Martijrum recognovit, et tanquam tales, ut supra ex pressas exponi, et venerari mandavit, declaravitque legitimis probationibus satis constare Reliquias ipsas dono datas fuisse ab Illustrissimo, et Reverendissimo Domino Domino in Christo Patre Domino Georgio Georgiceo eiusdem Ecclesiae Episcopo, qui de Corpore praefati Sancti Diodori Martijris in libro Visitationis Suae Generalis de anno 1659 mentionem facit, et narrat ab ALMA VRBE se illud transtulisse; quo verò ad partem Costae praedictae, licet non liquidetur cuius Sancti sit, dixit, et decrevit in ea veneratione habendam, in qua hactenus, fuit habita, et ita declaravit, ac ad Maiorem DEI Gloriam, et eius Sanctorum fieri monumentum, et in Reliquarijs ipsis includi mandavit.

{Stephanus Episcopus Veglensis

Sequeritur inscriptio, seu monumentum in Reliquiario affixum.

STEPHANVS DAVID I. V. D.

DEI, ET APOSTOLICÆ SEDIS Gratia EPISCOPVS VEGLENSIS

*Reliquias Sancti Diodori Martijris ab Illustrissimo, et Reverendissimo in Christo Patre Domino Domino Georgio Georgiceo eiusdem Ecclesiae Episcopo ab ALMA VRBE translatas, et in hoc Reliquiario repositas documentis carentes, sumpto examine iurato Seniorum Canonorum, et ad hibitis alijs informationibus Priorum, et Religiosorum Virorum recognovit, et exponi, ac venerari, mandavit iuxta eius Decretum in actis suae Visitationis, et Monumentum hoc includi in hoc Reliquiario decrevit.*³³²

Dana 23. travnja u zapisniku pastoralne vizitacije zabilježeno je da je biskup David donio iz Rima više relikvija svetih mučenika, što ih je dobio 16. lipnja 1684. godine od pape Inocenta XI. (Como, 1611. – Rim, 1689.), odnosno njegova generalnog vikara kardinala Gasparea Carpegne (Rim, 1625. – Rim, 1714.), od kojih je biskup pet najuglednijih donirao svojoj katedrali. Bila je riječ o relikvijama sljedećih mučenika: sv. Benigna, sv. Hijacinta, sv. Konstance, sv. Julijana i sv. Vicencija. Navedene relikvije bile su prenijete u svečanoj procesiji dana 23. travnja 1685. godine, na Bijelu nedjelju, iz kapele biskupskog dvora u katedralu, točnije u relikvijar s moćima sv. Olimpija, postavljenom na glavnom oltaru na strani poslanice. Pritom je u relikvijar umetnuta potvrda što ju je biskup David osobno napisao i zapečatio. Iz autentike što ju je napisao kardinal Carpegna doznaje se, među ostalim, da su relikvije poklonjene biskupu Davidu, od kojih je dio biskup u nastavku vizitacije donirao i župnoj crkvi u Vrbniku, potjecale iz Kalistovih i Poncijanovih katakombi. Posebno je zanimljiv podatak da su relikvije bile poklonjene biskupu pohranjene u drvenoj kutiji zamotanoj u raznobojni papir, omotanoj crvenom svilenom trakom te zapečaćene kardinalovim pečatom.

Dana 2. svibnja biskup je uz pratnju generalnog vikara don Andree Purge, arhiđakona don Lorenza della Nave te kanonika don Nicolòa Torrea, don Francesca Bendate i don Francesca Casarija po drugi put vizitirao relikvije, ovaj put one u dvama relikvijarima što su na glavnom oltaru flankirale svetohranište. Oba su relikvijara imala pozlaćene okvire. Onaj na strani

³³² BAK, David, 1685., f. 17v-20r

evanđelja imao je grb pape Aleksandra VII. (Siena, 1599. – Rim, 1667.), a onaj na strani poslanice krčkog biskupa Jurja Georgicea (1653. – 1660.), dok je ključeve čuvao generalni vikar don Andrea Purga. Relikvijar na strani evanđelja, s kristalima na prednjoj strani, bio je otključan, s brojnim komadićima relikvija, no bez autentike. Najstariji kanonici u biskupovoj pratnji rekli su da je riječ o relikvijama sv. Diodora mučenika što ih je poklonio krčki biskup Juraj Georgiceo, a sjećali su se i svečane procesije kada su relikvije prenijete u katedralu. Biskup David naložio je neka se napiše autentika na osnovi tvrdnji najstarijih kanonika i umetne u relikvijar. Drugi relikvijar nije bio otključan pa je otključan u prisutnosti kanonika. S gornje je strane imao kristale, a unutra su bile pohranjene dvije kosti. Jedna je bila sv. Olimpija mučenika, dok za drugu nije bilo sigurno, no kanonici u pratnji rekli su da je ona od istog sveca te nadodali da je i ove relikvije poklonio biskup Georgiceo.

U gornjoj sakristiji katedrale (Sl. 55) i u Sakralnoj zbirci u crkvi sv. Kvirina (Sl. 56) čuvaju se dva slična, no ne identična relikvijara izvedena u formi sarkofaga. Osnovna konstrukcija izrađena je od lakiranog drva u dva dijela povezana metalnim šarkama, dok je osam bočnih ploha ispunjeno staklenim pločama. Relikvijar iz sakristije postavljen je na četiri malene, tek vidljive noge, a drugi na nešto veće volute, koje su na ovom relikvijaru ponovljene i na poklopcu u razvedenijoj formi. Svi elementi obaju relikvijara izvedeni su precizno, jednostavno i bez ukrasa te oni ne predstavljaju značajniju umjetničku vrijednost, već je riječ o serijskim radovima.

O relikvijarima i relikvijama u njima dosad nije pisano, a prema popratnom natpisu relikvijar u Sakralnoj zbirci nastao je u 19. stoljeću te sadrži moći sv. Euzebija, stoga možda u isto vrijeme treba datirati relikvijar u sakristiji. Očigledno je da ovi relikvijari ne odgovaraju u potpunosti Davidovu opisu dvaju *pozlaćenih* relikvijara koji su flankirali svetohranište na glavnom oltaru tijekom druge polovine 17. stoljeća. Međutim, moguće je da su nabavljeni tijekom 19. stoljeća, u sklopu opsežne obnove katedralnog kompleksa kao zamjena za

eventualno dotrajale starije relikvijare. Tom prigodom u nove su relikvijare moguće pohranjene brojne starije relikvije, između ostalih i one što su ih katedrali donirali biskupi Juraj Georgiceo i Stefano David. Pogotovo je to moguće u slučaju relikvijara u gornjoj sakristiji u kojem je pohranjen niz moći, no za pouzdanije zaključke trebalo bi otvoriti relikvijar, točnije razvezati zlatne vrpce kojima je zapečaćen i vjerojatno ukloniti plombe. Također, valja uzeti u obzir mogućnost da je riječ o dvama relikvijarima s po dvanaest moći rimskih ranokršćanskih martira što ih je biskup David opisao prilikom vizitacije sakristije.

U svakom slučaju, iz detaljnog opisa okolnosti donacije jasno je da prijenos relikvija iz Rima u Krk u drugoj polovini 17. stoljeća treba sagledavati u znatno širem kontekstu propagiranja kultova mučenika nakon Tridentskog sabora.³³³ Relikvije je 1684. godine biskupu Stefanu Davidu u Rimu poklonio papa Inocent XI., možda prigodom njegova imenovanja krčkim episkopom, a donaciju je realizirao papin generalni vikar kardinal Gaspare Carpegna.³³⁴ Na temelju sasvim recentno objavljenih istraživanja crkvenih povjesničara čini se da je u vrijeme ovog istaknutog rimskog prelata, koji je funkciju generalnog rimskog vikara obnašao dugih četrdeset godina tijekom pontifikata čak petoro papa, translacija relikvija, odnosno tijela rimskih ranokršćanskih mučenika doživjela jedan od vrhunaca.³³⁵ Za pretpostaviti je da je prema uhodanoj praksi i krčki biskup Juraj Georgiceo tridesetak godina ranije dobio relikvije od pape Aleksandra VII.

³³³ Za ovu opsežnu problematiku, između ostalih, vidjeti: SIMON DITCHFIELD, Tridentine worship and the cult of saints, u: *The Cambridge History of Christianity: Reform and Expansion 1500-1660*, (ur.) R. Po-Chia Hsia, Vol. 6 (2007.), 201-224; SIMON DITCHFIELD, Thinking with Saints: Sanctity and Society in the Early Modern World, u: *Critical Inquiry*, 35 (2009.), 552-584.

³³⁴ Za kardinala Gaspara Carpegna vidjeti: GIOVANNI ROMEO, CARPEGNA, Gaspare, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 20, Roma, 1977. (korištena je internet verzija bez paginacije, pregledano 24. siječnja 2018.)

³³⁵ JEAN-MARC TICCHI, Mgr sacriste et la distribution des reliques des catacombes dans l'espace italien, u: *Reliques romaines: invention et circulation des corps saints des catacombes à l'époque moderne*, (ur.) S. Baciocchi i dr., Rome, 2016., 175-223, 187, 191; ANNICK DELFOSSE, Les reliques des catacombes de Rome aux Pays-Bas: acteurs, réseaux, flux, u: *Reliques romaines: invention et circulation des corps saints des*

Pokaže li se točnom pretpostavka da su neke od moći u gore opisanim relikvijarima, prvenstveno onom u sakristiji, relikvije što su posredovanjem biskupa Georgicea i Davida dospjele u krčku katedralu iz Rima, valjalo bi ih pridružiti nizu sličnih na području Hrvatske, ali i znatno šire. Opsegom i važnošću ova interdisciplinarna tema gotovo u potpunosti nadilazi lokalno-regionalne okvire, stoga brojne ovakve relikvije u budućnosti valja katalogizirati i obraditi prema općeprihvaćenim i dobro poznatim suvremenim metodološkim obrascima, a što ipak u znatnoj mjeri izlazi izvan okvira ove disertacije.³³⁶

OLTAR SV. IVANA EVANĐELISTA U CRKVI SV. KVIRINA

(in margine) *San Zuanne*

Adi 6 Maggio 1685

Monsignore Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo distratto nella recognitione delle Reliquie de Santi Diodoro, et Olimpio riposte nelli doi Reliquiarj a lati dell'Evangelio, et Epistola dell'Altare Maggiore della Catedrale, non havendo potuto proseguire la visita delli Altari della Chiesa di San Quirino sopra la Catedrale sudetta, hoggi accompagnato dalli Reverendissimi Signori Don Andrea Purga Arciprete, et suo Vicario, Don Lorenzo dalla Nave Canonico, et Archidiacono, nec non dalli Signori Canonici Don Francesco Bendata, et Don Francesco Casari, suoi Familiari, et me Notaro Episcopale si portò a visitarli, sicche giunto ad essa Chiesa, et fatte le sue orationi, prima.

catacombes à l'époque moderne, (ur.) S. Baciocchi i dr., Rome, 2016., 263-286, 266. Za područje srednje i istočne Europe, točnije Hrvatske vidjeti: MARIE-ÉLIZABETH DUCREUX, „Propager la gloire des saints dans des provinces si fort éloignées de Rome“. L'expansion des reliques des catacombes en Europe centrale et orientale, u: *Reliques romaines: invention et circulation des corps saints des catacombes à l'époque moderne*, (ur.) S. Baciocchi i dr., Rome, 2016., 287-370, 314-317.

³³⁶ Među opsežnom se literaturom ovdje za primjer izdvajaju tri rada Massimiliana Ghilardija: MASSIMILIANO GHILARDI, „M'importa assaissimo havere certezza di esse reliquie“. Carlo Bascapè e la polemica sull'autenticità delle reliquie provenienti da Roma, u: *Barnabiti studi*, 29 (2012.), 7-24; MASSIMILIANO GHILARDI, „Sacrate grotte, e venerandi horri“ – corpi santi, reliquie e una „singolare assenza“ nell'opera del Torrigio, u: *Francesco Maria Torrigio (1580-1649), San Pietro e le sacre memorie*, (ur.) D. Gallavotti Cavallero, Roma, 2015., 79-129; MASSIMILIANO GHILARDI, „Quae signa erant illa, quibus putabant esse significativa Martyrii?“ Note sul riconoscimento ed autenticazione delle reliquie delle catacombe romane nella prima età moderna, u: *Mélanges de l'École française de Rome - Moyen Âge*, 122/1, 2017., 81-106.

Visitò l'Altare di San Zuanne Evangelista, et trovò non essere consacrato, onde ordinò sia consacrato, havendo deputato il giorno di dimani per consacrarlo, giorno di Domenica saranno li 4 cor:^{1e}.

Che siano fatti li paramenti, et Calice dalli Prelati Precedente ordinati per uso delli Cappellani di detto Altare.

Che sia proveduto di una tela per coprire il detto Altare, per guardarlo dalla polvere.

Questo Altare è Confraternità e l'istessa dell'Altare Maggiore della Catedrale, e si chiama Santa Maria, e San Zuanne, è proveduto sofficiamente dalla detta Confraternità di quatro Candelieri d'ottone, et Lampada pure d'ottone, tovaglie, Cusini, e parapetti, et croce; hà ancora croce, et Lampada d'argento, che nella solennità viene imprestata all'Altare Maggiore della Catedrale. Questa Confraternità hà d'entrata lire mille, e cinquecento all'anno in circa. Fà celebrare all'Altare Maggiore ogni Domenica una Messa bassa, et il Lunedì al Corpus Domini con elemosina di F 40 per la prima, et F 30 per la seconda; Capellano è il Signor Canonico Casari. Alla Concettione fà celebrare ogni Mercordi una messa bassa, et al detto Altare di San Zuanne ogni Domenica con elemosina di F 40 Capellano è il Signor Don Francesco Coloci Sacristano. Fà celebrare un'altra Messa all'Altare della Natività con elemosina di F 30 Capellano è il Signor Primicerio Cordis. Fà celebrare ancora altre tre Messe alla Settimana al detto Altare di San Zuanne sudetto con stipendio di F 90. Contribuisce al Capellano, che celebra la Domenica F 6 all'anno per fare la Confessione dall'Altare. Fà cantare Messa nelle Feste dell'Assunta, Purificatione, di San Zuanne di Natale con il Vespero, e processione, nel giorno de Defonti all'Altare Maggiore, et l'ottava de morti a San Zuanne, contribuendo soldi sei per cadauno de Signori Canonici, et altri soldi sei alli Mansionarij, contribuendo anco per cadauno soldi quatro per la processione, et soldi sei per cadauno Vespero, et alli Chierici soldi doi, contribuendo anco al Capellano, che canta la Messa, oltre li soldi sei, soldi 20. Hà obliigo di dispensare le Candelle la Festa della Purificatione, nella quale spende un anno con l'altro F 400. Paga alli Sacristani per impizzare le Lampade dell'Altare Maggiore F 15. Hà obliigo di governare l'Hospitale, et fare sepelire li morti, che in quello muorono. Paga la sua portione al Predicatore, Salario ai Gastaldi, Scrivano, et Priora dell'Hospitale, et altre spese, come dicono. Doppò il Vespero dell'istessa sera di San Zuanne il Capellano benedice quatro Secchi di Vino, che li Gastaldi dotribuiscono al Popolo per divotione.³³⁷

³³⁷ BAK, David, 1685., f. 20r-21r

Biskup je 6. svibnja nastavio vizitaciju oltara u crkvi sv. Kvirina koja je bila prekinuta radi provjere relikvija na glavnom oltaru katedrale. Uz pratnju generalnog vikara don Andree Purge, arhiđakona don Lorenza dalla Nave, kanonika don Francesca Bendate i don Francesca Casarija te notara, biskup je nakon molitve vizitirao oltar sv. Ivana Evanđelista. Oltar je bio pod patronatom glavne krčke bratovštine sv. Marije i Ivana, koja se brinula i o glavnom oltaru katedrale, te nije bio posvećen. Pala je bila naslikana, s nizom pozlaćenih stupića i pozlaćenim zabatom izvedenim na moderan način. U gornjem je dijelu bio prikaz Bogorodice s Djetetom, dok je dolje bio prikaz sv. Ivana Evanđelista u stavu pisanja evanđelja. Menza oltara bila je izvedena od kamena.³³⁸ Oltar je bio primjereno opremljen sljedećom liturgijskom opremom: četirima svijećnjacima i visećim svijećnjakom, sve izrađeno od mjedi, oltarnicima, jastucima, antependijima, križem, srebrnim križem te srebrnim visećim svijećnjakom, koji se na blagdane postavljao uz glavni oltar katedrale. Bratovština je plaćala kapelanu don Francescu Casariju služenje mise na glavnom oltaru katedrale svake nedjelje, a ponedjeljkom na oltaru Tijela Kristova. Kapelanu i sakristanu don Francescu Colociju plaćala je služenje mise na oltaru Bezgrješnog začeća Blažene Djevice Marije srijedom te nedjeljom na oltaru sv. Ivana Evanđelista. Kapelan don Primicerio Cordis imao je obvezu služiti tjedno misu na oltaru Rođenja Blažene Djevice Marije i tri mise na oltaru sv. Ivana Evanđelista. Osim nedjeljnih misa, za bratovštinu su se pjevale mise na blagdane Velike Gospe, Svijećnice, sv. Ivana i Božića, posljednja zajedno s večernjom molitvom i procesijom. Na Dušni dan misa se pjevala na glavnom oltaru katedrale, a za pokojne je pjevana misa i na osminu blagdana sv. Ivana. Bratovština je imala obvezu dijeljenja svijeća vjernicima na blagdan Svijećnice, plaćanja sakristana za paljenje visećih svijećnjaka na glavnom oltaru, brige o hospitalu i pokapanja onih koji u njemu preminu. Nakon večernje molitve na blagdan titulara kapelan je blagoslivljao četiri kante vina koje su gaštaldi dijelili vjernicima. Godišnji

³³⁸ Za izgled pale vidjeti opis biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine u Prilogu 12.

prihod bratovštine iznosio je otprilike 1 500 lira. Biskup je naložio da se oltar posveti te da se nabave paramenti, kalež i nadoltarnik.

OLTAR SV. MATEJA EVANĐELISTA U CRKVI SV. KVIRINA

(in margine) *San Mattio*

Visitò l'Altare di San Mattio Apostolo situato nella parte destra dell'Altare di San Quirino non è consacrato, ordinò però sia consacrato havendo deputato il giorno di dimant giorno di Domenica saranno li 7, corrente per la consecratione, et è Confraternità sotto il titolo di San Mattio.

Che li Candelieri siano nettati, che sono quattro, et la Lampada d'ottone.

Che sia provisto di un paliotto per le Feste, essendovene un solo di Corame. Fà celebrare una Messa alla Settimana, et un'altra ogni festa degli Apostoli. Capellano è il Signor Abbate Zottinis con elemosina di F 40. Le Feste de Santi Apostoli Matheo, et Mathia fà cantare li primi Vesperi, et la Messa con il solito stipendio di soldi sei alli Signori Canonici, et altri Sacerdoti, et alli Chierici soldi doi, et al Capellano per cominciare il Vespero soldi quattro, oltre li soldi sei, et per cantare la Messa soldi vinti, oltre li soldi sei, come si pratica nell'altre Scole. Il giorno della Commemorazione de Defonti fà cantare una Messa dal Capitolo, et Clero, contribuendo al Capitolo soldi 4 per Canonico, et F 2 per cantare la Sequenza, et soldi sei per cadauno degli altri Sacerdoti, et a Chierici soldi doi per cadauno, et F 2 al Capellano oltre li soldi sei. Hà d'entrata F 130 circa, Hà una Lampada d'argento.³³⁹

Oltar sv. Mateja Evanđelista nalazio se s desne strane oltara sv. Kvirina, bio je pod patronatom istoimene bratovštine i nije bio posvećen. Pala je bila naslikana na drvu, s prikazom Bogorodice u sredini, koju flankiraju dvije svete djevice te sv. Petar desno i sv. Pavao lijevo. Menza je bila izvedena od kamena i bila je primjerenih dimenzija.³⁴⁰ Oltar je bio opremljen četirima svijećnjacima i visećim svijećnjakom, sve izrađeno od mjedi, srebrnim visećim svijećnjakom i kožnim antependijem. Kapelan opat Zottinis imao je obvezu na ovom oltaru služiti jednu misu tjedno te na spomendane svih apostola. Krčki je, pak, kler na

³³⁹ BAK, David, 1685., f. 21r

³⁴⁰ Za izgled pale vidjeti opis biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine u Prilogu 13.

spomendane apostola Mateja i Matije služio pjevanu večernju molitvu i misu, kao i pjevanu misu na Dušni dan, uz pjevanu posljednicu (*Sequenza*). Oltar je ostvarivao redoviti godišnji prihod. Biskup je naložio da se posveti oltar, očiste mjedeni svijećnjaci i nabavi svečani antependij.

OLTAR IMENA ISUSOVA U CRKVI SV. KVIRINA

(in margine) *Santissimo Gesù*

Visitò l'Altare del Santissimo Nome di Gesù di cui vi è la Confraternità antichissima, la mensa è di pietra, et per quello vedessi dal Sepolcro delle Reliquie in mezzo la Mensa mostra essere consacrato. Hà la pala di legno con colonne e cornici alla moderna parte colorite a nero, e parte indorate, et di sopra il Padre Eterno. In mezzo la pala esiste miracoloso un Crocifissò antichissimo di legno fatto di rilievo affisso a una Croce di tavola colorita, se bene li colori della medema sono alquanto smarriti, alli lati sotto la Croce vi è la Beata Vergine, et San Giovanni Evangelista, il Crocifisso è tenuto in grande veneratione da tutto il Popolo, da cui è molto frequentato per il privilegio anco concesso dalla Santa Memoria di Gregorio XIII all'Altare di liberare ogni giorno un anima dal Purgatorio chiunque Sacerdote della Chiesa di Veglia celebrasse in quello, come appare dal Breve, che si conserva nell'Armario della Confraterna, doppò che è stato levato dal lato del medesimo Altare, doppò il restauro dattosi alla Chiesa, dove stava di continuo appeso, essendo esso Breve scritto in Carta pecora, affisso in tavola fatta in forma di quadro incorniciata, che comincia Gregorius Episcopus, Servus Servorum Dei ad perpetuam rei memoriam (...) et finisce Datum Romae apud Sanctum Petrum Anno Incarnationis Domini 1581 Idibus Julij Patris Nostri Anno X.^{mo}, Caesar Glorierius A. de Alexijs. Registratae apud Caesarem Secretarium. Hà tela incerata, tovaglie sufficienti, sei candelieri d'ottone, Lampada d'ottone, et altra d'argento, parapetti, Camisi decentemente tenuti. La fraterna lo mantiene di cera, oglio, et quanto occorre. È solito al medesimo Altare farsi la Settimana Santa le quaranta hore, esponendosi il Santissimo Sacramento, che la Domenica delle Palme doppò il Vespero si portà processionalmente coll' intervento di tutto il Reverendo Clero, et frequenza del Popolo provedendo di Cere, et oglio la Fraterna, che fà anco alli Chierici, che stano alla Custodia del Sacramento in questo tempo la Cena, overò indeficienza di questa F 16, che poi tra loro le dividono, pro rata portione, stando alla custodia del Sacramento, quando gli altri vano a cena, mentre si fà,

il Chierico pici giovine per consuetudine inveterata. Ancora la detta Fraternal contribuisce a Sacristani, che per conocietudine inveterata devono fare il Sepolcro F 14. Hà d'entrata annuale F 500 circa, et fà celebrare diverse messe basse alla Settimana per l'anime de Defonti Benefattori con la solita elemosina di F 30 a Cappellani. Il Cappellano maggiore, che è il Reverendissimo Signor Don Giacomo Zottinis Abbate hà di Salario per le Cappellanie delle seconde Domeniche di Mese, et doi altre della Settimana F 114. Ordinò, che li Candelieri siano nettati, et accommodate le Vetriate come anco revisto il tetto che piove in diversi luochi.³⁴¹

Oltar posvećen Imenu Isusovu bio je pod patronatom davno utemeljene istoimene bratovštine koja se brinula o njegovoj liturgijskoj opremi, svijećama i ulju. Pala je bila izrađena od drva, sa stupovima i okvirom izvedenim na moderan način, djelomično obojenim u crno, a djelomično pozlaćenim. U sredini se nalazilo vrlo staro drveno raspelo, s Kristovim korpusom izvedenim u skulpturi i postavljenim na drveni oslikani križ, čiji je oslik djelomično izbljedio. Prema vjerovanju, raspelo je bilo čudotvorno i stoga vrlo štovano. Iznad raspela bio je prikaz Boga Oca, a dolje lijevo i desno prikazi Marije i sv. Ivana Evanđelista. Menza oltara bila je izvedena od kamena. Od ostale liturgijske opreme imao je: nadoltarnik od voštanog platna, oltarnike, šest svijećnjaka i viseći svijećnjak, sve izrađeno od mjedi, srebrni viseći svijećnjak, antependije i albe. Na osnovu privilegije pape Grgura XIII. (Bologna, 1502. – Rim, 1585.) iz 1581. godine, napisanoj na pergameni i uokvirenoj, svakoga se dana mogla osloboditi jedna duša iz čistilišta služenjem mise na ovom oltaru. Na Cvjetnicu nakon večernje molitve na oltar se u svečanoj procesiji prenosio Presveti Oltarski Sakrament i izlagao na četrdesetosatno klanjanje. Božji grob postavljali su sakristani, za što su bili plaćeni od strane bratovštine. Glavni kapelan opat Giacomo Zottinis imao je obvezu služiti misu za bratovštinu svake druge nedjelje te još dvije mise kroz tjedan, dok je bratovština financirala i služenje više misa kroz tjedan za duše pokojnih dobročinitelja. Oltar je ostvarivao redoviti

³⁴¹ BAK, David, 1685., f. 21r-22r

godišnji prihod. Biskup je naložio da se očiste svijećnjaci te poprave staklo i krov koji prokišnjava.

Danas se u sklopu katedralnog kompleksa čuvaju tri drvena i polikromirana raspela koja odgovaraju Davidovu opisu. Renesansno raspelo u kapeli sv. Križa izvorno nije iz katedrale već je u nju prenijeto krajem prošlog stoljeća iz jedne od gradskih kapela.³⁴² Veliko gotičko raspelo s kipovima Marije i sv. Ivana Evanđelista koji su nedavno, nakon dugogodišnje restauracije raspela, postavljeni u glavnu apsidu gornje crkve sv. Kvirina (Sl. 46), tijekom 19. i 20. stoljeća zabilježeno je na niz fotografija na oltaru sv. Križa, postavljeno iznad srebrne pale (Sl. 12). Raspelo je datirano u 1370. godinu i vrlo je slično onima u Piranu, Splitu i Kotoru, o čemu je pisao Joško Belamarić u temeljnom radu o ovoj grupi 1987. godine.³⁴³ Prije Belamarića raspelo spominje Ivan Žic-Rokov 1971. godine u sintezi o katedralnom kompleksu, a nedugo nakon Belamarića Ivan Matejčić 1991. godine u kataloškoj jedinici u katalogu *Tisuću godina hrvatske skulpture* te sasvim usputno Igor Fisković 1997. godine.³⁴⁴

Sačuvana grupa gotičkih skulptura odgovarala bi Davidovu opisu, no čini se da je raspelo ipak preveliko za bočni oltar crkve sv. Kvirina. Jednako tako, mala je vjerojatnost da je izvorno izvedeno za ovu crkvu, dok su se opsežnije promjene u prezbiteriju katedrale, kojom prilikom je moglo biti premješteno, dogodile nakon 1581. godine, točnije nakon Davidove vizitacije. Otvoreno je pitanje da li se vrijedna grupa skulptura izvorno uopće nalazila u katedralnom kompleksu ili nekoj od brojnih gradskih i otočnih crkava, a moguće čak i u nekoj od crkava susjednih osorske i rapske biskupije, uzimajući u obzir da su tijekom obnove crkve

³⁴² Raspelo usputno spominjem u radu iz 2016. godine. Vidjeti: DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 56), 129, 132, 134.

³⁴³ JOŠKO BELAMARIĆ, Gotičko raspelo iz Kotora, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 26 (1986-1987.), 119-155, 153.

³⁴⁴ IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 139; IVAN MATEJČIĆ, 14. Sv. Ivan i Marija, kataloška jedinica u: *Tisuću godina hrvatske skulpture*, (ur.) I. Fisković, Zagreb, 1991., 57; IGOR FISKOVIĆ, Gotičko kiparstvo, u: *Tisuću godina hrvatskog kiparstva*, Zagreb, 1997., 121-122.

sv. Kvirina u 19. stoljeću u nju prenijeti barokni tabernakul s Košljuna, kao i kameni fragmenti iz rapske romaničke crkve sv. Ivana Evanđelista.³⁴⁵

Treće, manje gotičko raspelo do danas je u upotrebi prilikom raznih liturgijskih slavlja u katedrali (Sl. 47). Prvi ga u donjoj crkvi posvećenoj sv. Margareti navodi Ivan Žic-Rokov u već spomenutoj sintezi o katedralnom kompleksu 1971. godine.³⁴⁶ Nakon toga raspelo je kataloški obradio Ivan Matejčić 1991. godine datirajući ga u drugu polovinu 14. stoljeća, a usputno ga spominje Igor Fisković 1997. godine.³⁴⁷ Pomak u istraživanju ove vrijedne drvene i djelomično polikromirane gotičke skulpture u odnosu na Matejčićevu važnu, no sažetu skedu došao je iz pera Barbare Španjol-Pandelo 2008. godine. Na temelju tipološke analize fizionomije Kristova korpusa i ikonografske analize s naglaskom na prikazu kraljevske krune, autorica smatra da se raspelo može smatrati dijelom skupine s prikazom bolnog tipa Krista te da je izvedeno u prvoj polovini 14. stoljeća.³⁴⁸ Ovo raspelo, uz danas čini se nepostojeće figure Marije i sv. Ivana Evanđelista, moglo bi odgovarati onome što ga je 1685. godine na oltaru Imena Isusova opisao biskup David.³⁴⁹

³⁴⁵ IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 145.

³⁴⁶ IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 145.

³⁴⁷ IVAN MATEJČIĆ, 12. Raspelo, kataloška jedinica u: *Tisuću godina hrvatske skulpture*, (ur.) I. Fisković, Zagreb, 1991., 57; IGOR FISKOVIĆ (bilj. 344), 121.

³⁴⁸ BARBARA ŠPANJOL-PANDELO, The Crown of Christ in the Context of Medieval Art, u: *IKON*, 1 (2008.), 143-156.

³⁴⁹ Čini se prigodnim na ovom mjestu ukazati na donekle sličan problem koji predstavlja identifikacija drvenog polikromiranog raspela u kaptolskoj crkvi u Vrbniku. U crkvi se, naime, nalazi izuzetno vrijedno renesansno raspelo s pripadajućim skulpturama Marije i sv. Ivana Evanđelista koje je 2010. godine objavio Ivan Matejčić. Autor je vrbničku grupu pridružio nizu od petnaestak visoko valoriziranih primjera iz Venecije, Veneta, Istre, Kvarnera i Dalmacije, vjerujući da su izvedene u nekoj od brojnih venecijanskih radionica krajem 15. i početkom 16. stoljeća. Međutim, u opisu vrbničke crkve u vizitacijskom zapisniku biskupa Davida nema spomena ni jednom drvenom raspelu koje bi se moglo identificirati s ovim raspelom. Iako grupu skulptura na osnovi Davidova opisa nije moguće pouzdano ubicirati u vrbničkoj kaptolskoj crkvi u 17. stoljeću, zbog iznimne umjetničke vrijednosti te ipak otvorene mogućnosti njihove izvorne ubicacije u župnoj crkvi, nužno ih je spomenuti barem u bilješci. Vidjeti: IVAN MATEJČIĆ (bilj. 40); IVAN MATEJČIĆ, *Il crocifisso rinascimentale della basilica Eufrasiana di Paranzo e altri esempi di manufatti lignei tra le due sponde dell*

POSVETA OLTARA U CRKVI SV. KVIRINA

Adi 7 Maggio 1685

Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo havendo nella sua Visita, che fecece il giorno d'hieri degli Altari di San Zuanne Apostolo, et Evangelista, et San Mattio Apostolo situati nella Chiesa di San Quirino Vescovo, e Martire Confalone di questa Città il primo esistente dal lato destro, et l'altro dal lato sinistro dell'Altare di San Quirino nell'ingresso, che si fà in essa Chiesa, ordinato, che per non essere consecrati, siano consecrati, hoggi giorno di Domenica accompagnato dal Reverendissimo Signor Don Lorenzo dalla Nave Canonico et Archidiacono di questa Catedrale dalli Reverendi Signori Don Francesco Bendata, et Don Francesco Casari Canonici della medesima, (...) dal Reverendo Don Giacomo Fasana Canonico, e Ceremonista, et suoi Familiari vestiti di cotta, et Sua Signoria Illustrissima, Reverendissima vestita in Pontificale consecrò essi Altari, havendo nel Sepolcro delle Reliquie dentro nella scatola di piombo fatto riponere il seguente Instrumento sottoscritto di suo proprio pugno, et doppò haverli consecrati celebrò la santa Messa all'Altare di San Zuanne Apostolo, et Evangelista, quale finita ritornò al suo Palazzo Episcopale assisto, et accompagnato da sudetti Signori Canonici, et suoi Familiari.

Segue l'Instrumento posto nella scatola di piombo d'ambi gli Altari

1685 die domenica 7:^{ma} Mensis Maij Ego Stephanus David Episcopus Veglensis consecravi altare hoc in honorem Sancti Ioannis Apostoli, et Evangelistae, et reliquias Sanctorum plurimorum Martijrum in eo inclusi, et singulis Christi fidelibus hodie unum annum, et in die anniversario consecrationis huiusmodi ipsum visitantibus quadraginta dies de vera indulgentia in forma Ecclesiae consueta concessi.

{Stephanus Episcopus Veglensis

1685 die domenica 7:^{ma} Mensis Maij. Ego Stephanus David Episcopus Veglensis consecravi altare hoc in honorem Sancti Mattiae Apostoli, et reliquias Sanctorum plurimorum Martijrum in eo inclusi, et singulis Christi fidelibus hodie unum annum, et in die anniversario consecrationis huiusmodi ipsum visitantibus quadraginta dies de vera indulgentia in forma Ecclesiae consueta concessi.

{Stephanus Episcopus Veglensis

Adriatico, u: *Crocifissi lignei a Venezia e nei territori della Serenissima 1350 – 1500. Modelli, diffusione, restauro*, (ur.) E. Francescutti, Padova, 2013., 133-144.

*Havendo Sua Signoria Illustrissima, et Reverendissima prima di quello includere la scatola di piombo del Sepolcro delle Sacre Reliquie fatto la medesima ligare con azza bianca in croce, et poi sigillare di sotto, et di sopra con doi sigilli di cera spagna.*³⁵⁰

Biskup je prilikom vizitacije crkve zaštitnika grada sv. Kvirina naložio da se neposvećeni oltari sv. Ivana Evanđelista, što se nalazio s desne strane oltara sv. Kvirina gledajući s ulaza, i oltar sv. Matije Evanđelista, lijevo od oltara sv. Kvirina, posvete. Sljedećeg dana, u nedjelju 7. svibnja, odjeven u pontifikalno ruho te uz pratnju arhiđakona don Lorenza della Nave, kanonika don Francesca Bendate i don Francesca Casarija te ceremonijara don Giacoma Fasane, odjevenima u rokete, biskup je posvetio navedene oltare. U menze obaju oltara položio je olovne kutijice s relikvijama više svetih mučenika i posvetnim natpisima uz njih, što ih je osobno napisao. Prije nego što je kutijice s relikvijama zatvorio u *grob* oltara, biskup ih je svezao bijelim konopčićem u obliku križa te s gornje i donje strane zapečatio voskom. Nakon posvete oltara služio je misu na oltaru sv. Ivana Evanđelista, a nakon mise uz pratnju kanonika vratio se u biskupski dvor.

³⁵⁰ BAK, David, 1685., f. 22r-v

8.1.2. Ilustracije

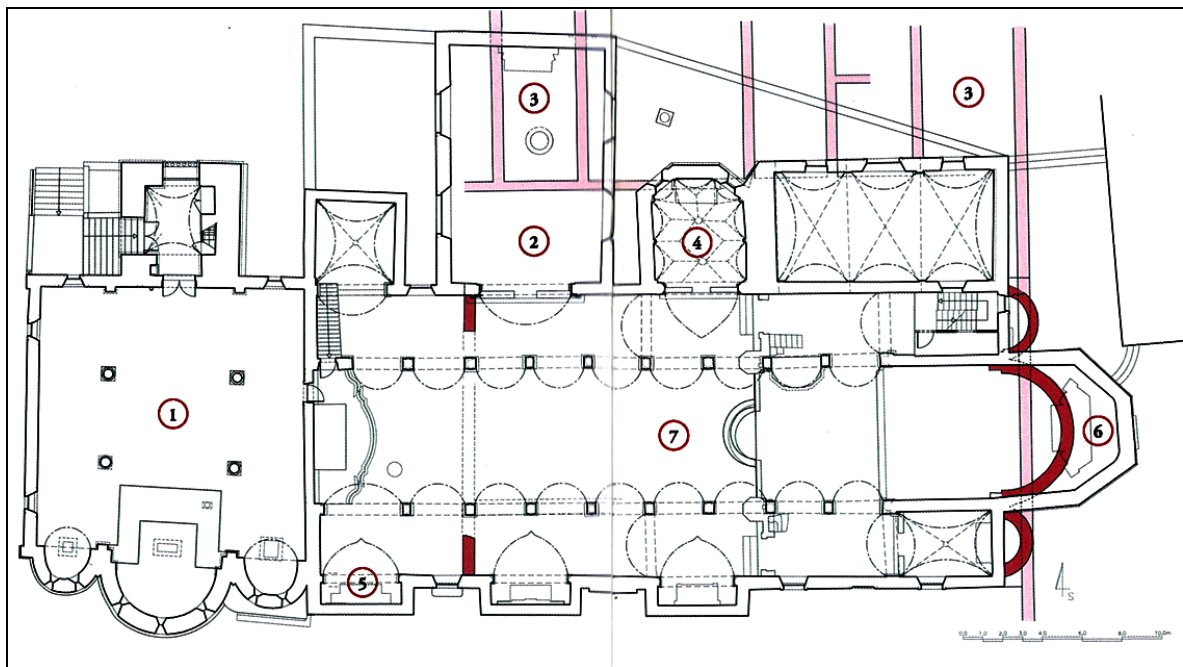
Sl. 1

Sl. 2

Sl. 3

Sl. 4

Sl. 5

Sl. 6

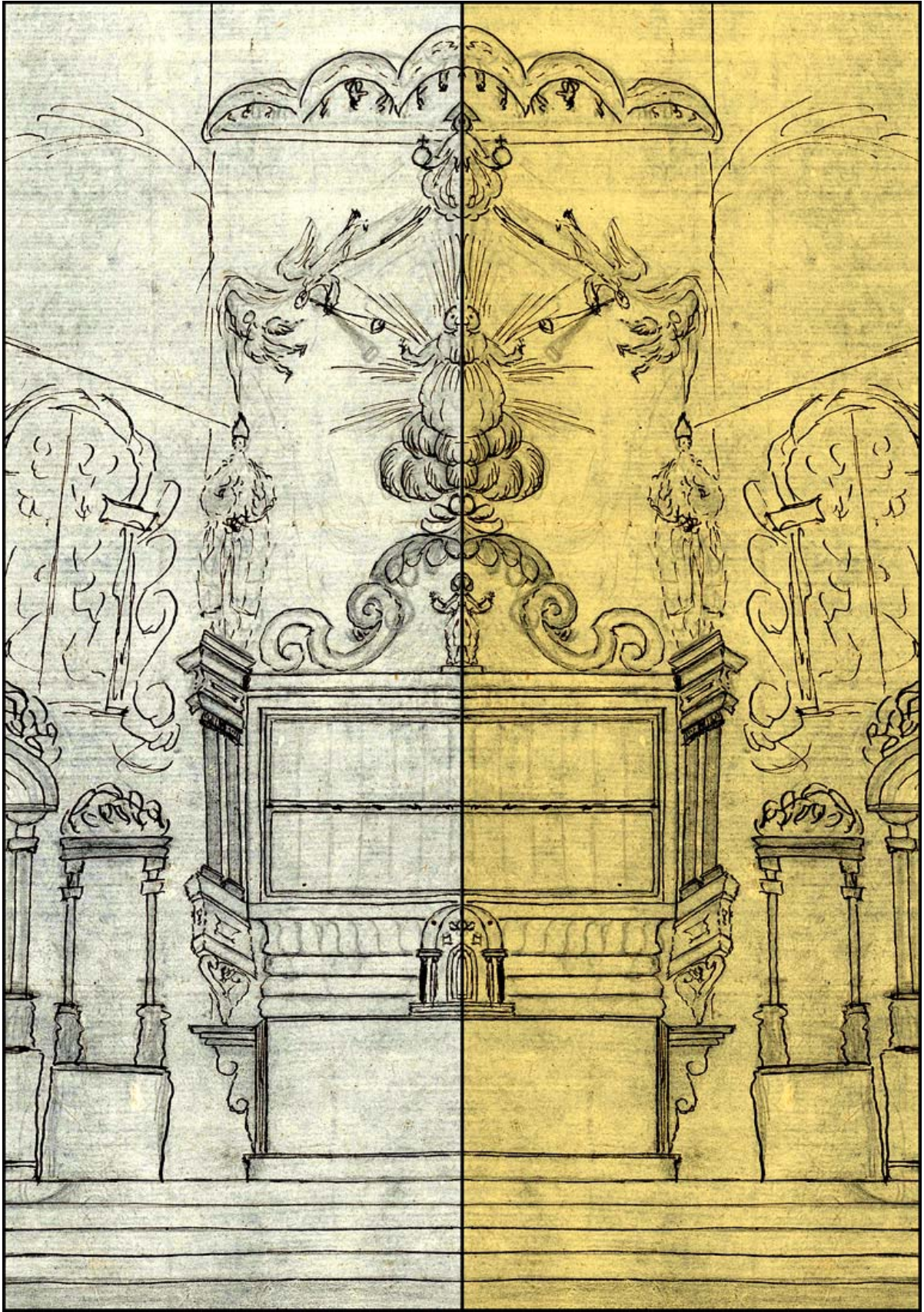
Sl. 7

Sl. 8

Sl. 9

Sl. 10

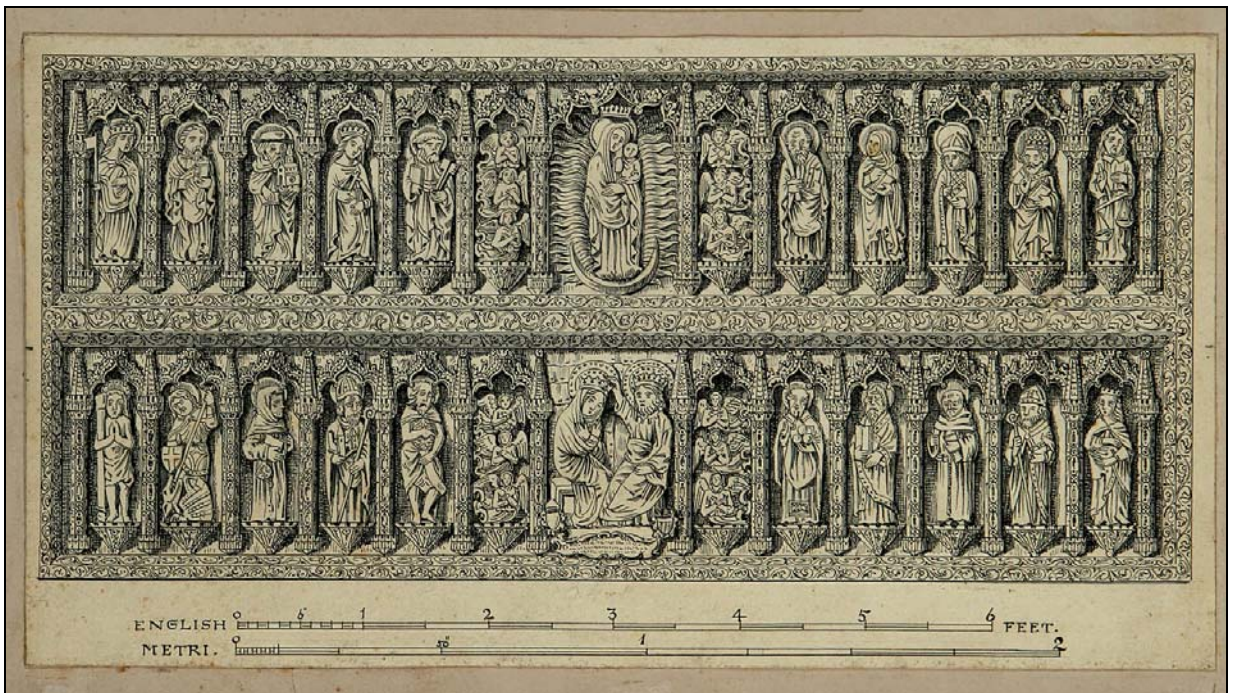
Sl. 11

Sl. 12

Sl. 13

Sl. 14

Sl. 15

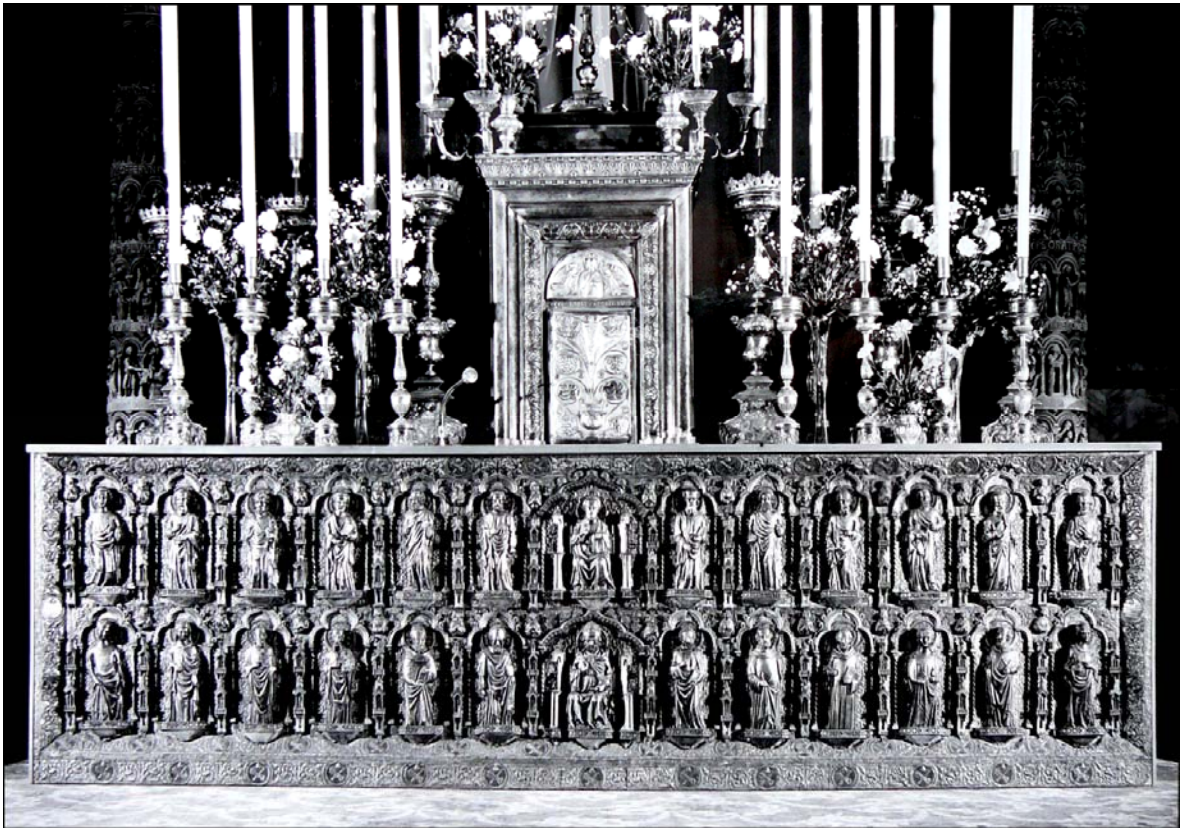
Sl. 16

Sl. 17

Sl. 18

Sl. 19

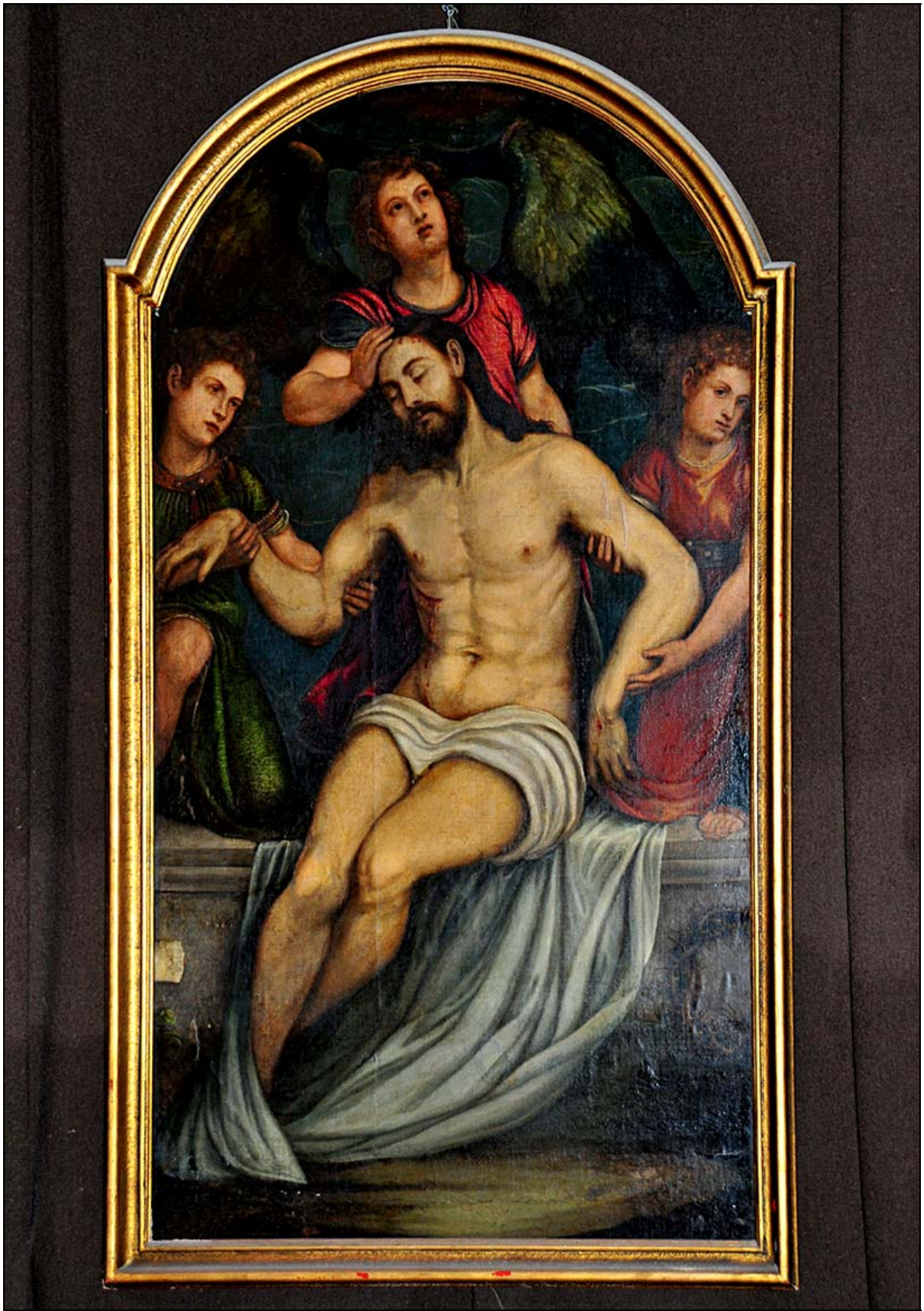
Sl. 20

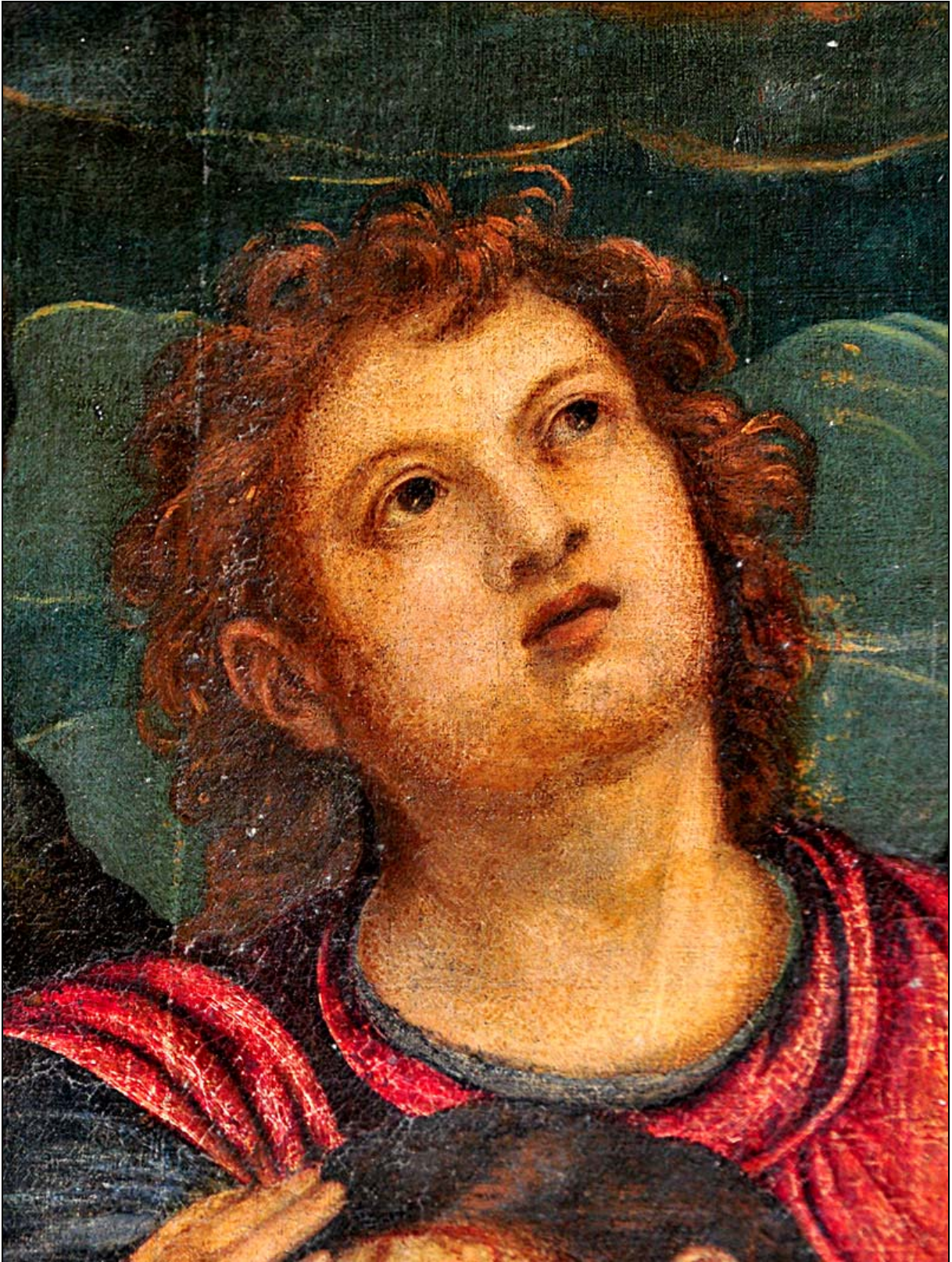
Sl. 21

Sl. 22

Sl. 23

Sl. 24

Sl. 25

Sl. 26

Sl. 27

Sl. 28

Sl. 29

Sl. 30

Sl. 31

Sl. 32

Sl. 33

Sl. 34

Sl. 35

Sl. 36

Sl. 37

Sl. 38

Sl. 39

Sl. 40

Sl. 41

Sl. 42

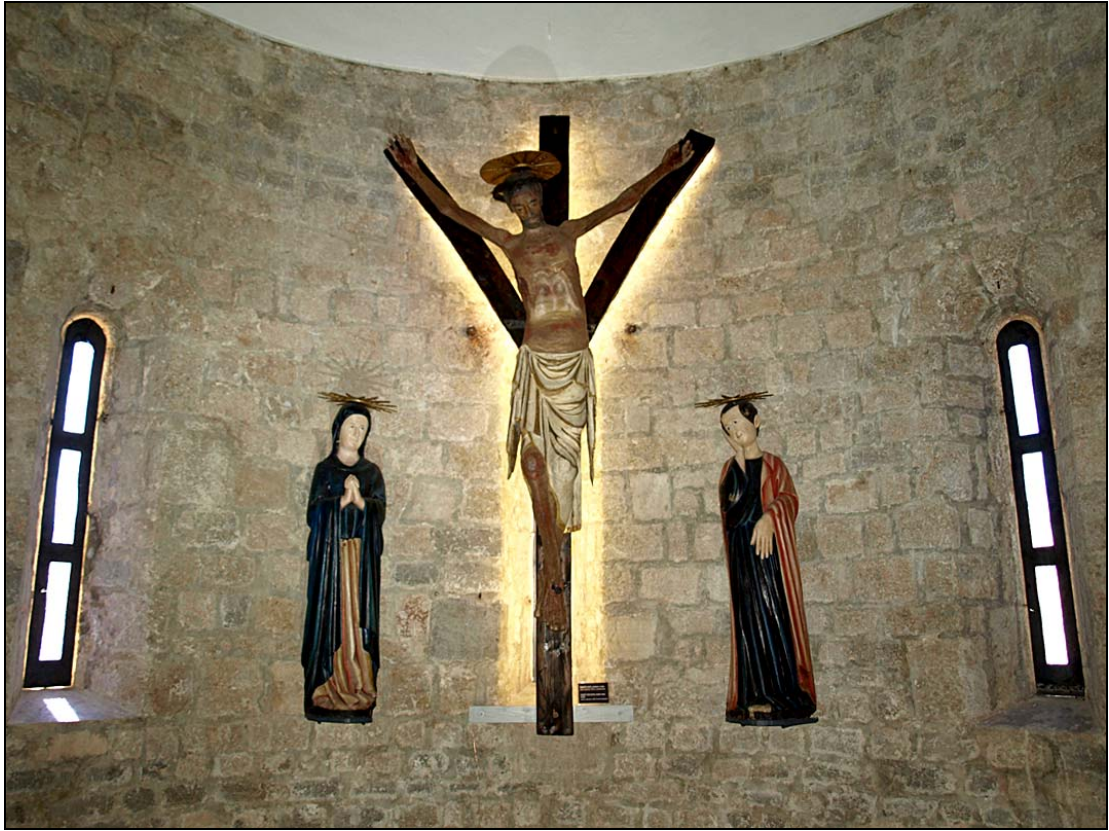
Sl. 43

Sl. 44

Sl. 45

Sl. 46

Sl. 47

Sl. 48

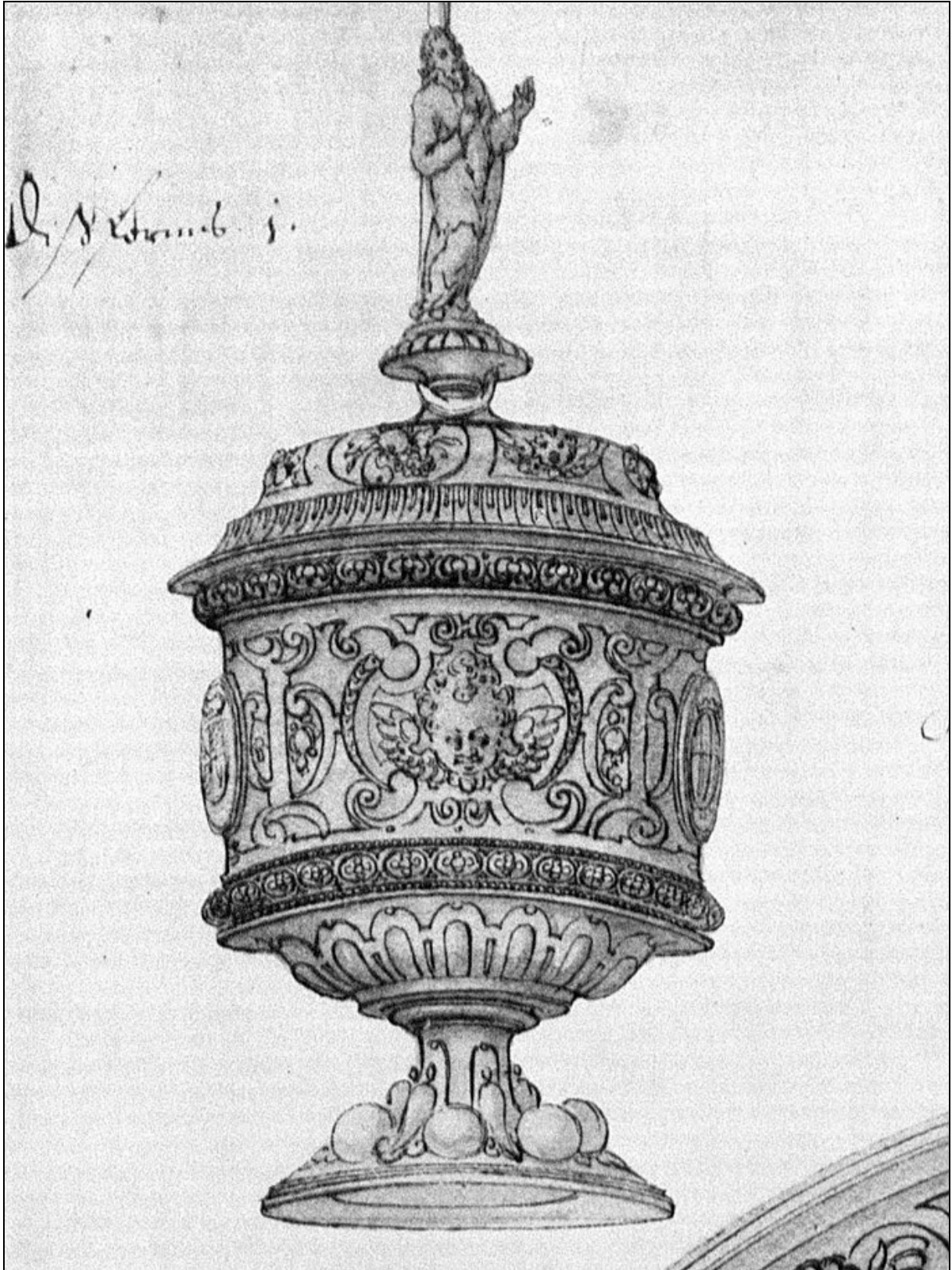
Sl. 49

Sl. 50

Sl. 51

Sl. 52

Sl. 53

Sl. 54

Sl. 55

Sl. 56

8.2. Župna crkva Uznesenja Marijina u Omišlju: pregled arhitektonskog razvoja

Kaptolska crkva kaštela Omišalj posvećena Uznesenju Marijinu izgrađena je krajem 12. ili početkom 13. stoljeća, moguće na temeljima starije kultne građevine, na što upućuju brojni ulomci predromaničke plastike uzidani kao spolije. Riječ je o trobrodnoj i troapsidalnoj bazilici nastaloj pod utjecajem romaničkih ostvarenja u gradu Krku, koja je tijekom vremena doživjela znatne pregradnje i prigradnje. Središnja apsida pravokutnog je tlocrta, dok su male bočne apside polukružnog tlocrta (Sl. 1-2). Rozeta majstora Sinoge na zapadnom pročelju datirana glagoljskim natpisom u 1405. godinu moguće ukazuje na neki opsežniji graditeljski zahvat. U razdoblju od 16. do 18. stoljeća sa strane sjevernog broda prigradene su tri kapele, o čemu svjedoči i glagoljski natpis na jednoj od njih, datiran u 1525. godinu, te sakristija uz apsidu koja je, po svemu sudeći, već tijekom barokizacije crkve pretvorena u kapelu. Gledajući sa zapada prema istoku, kapele su posvećene sv. Tereziji Avilskoj, sv. Križu, Presvetom Oltarskom Sakramentu i sv. Jurju. Južnom su brodu prigradene barokne kapele danas s titularima Gospe od Karmela i Srca Isusova te nova sakristija, dok je kapela Gospe od Ružarija, vjerojatno u 18. stoljeću, proširena na prostor crkvice sv. Ivana Krstitelja, datirane glagoljskim natpisom na pročelju u 1442. godinu. Oktogonalna kupola s lanternom iznad prezbiterija podignuta je u 17. stoljeću. Prema glagoljskom natpisu nad portalom, zvonik su izgradili majstori Pjer iz Omišlja i Andrija iz Kotora između 1533. i 1536. godine. U usporedbi s liturgijskom opremom arhitektura crkve nije doživjela značajnije promjene tijekom 19. i 20. stoljeća.³⁵¹

³⁵¹ O omišaljskoj župnoj crkvi i njezinom arhitektonskom razvoju vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽICROKOV (bilj. 10), 450-452; MILJENKO JURKOVIĆ (bilj. 155, 1990.), 183-186, 269; MARIJAN BRADANOVIĆ, *Nepoznati Omišalj – katalog zbirke Lapidarij, pregled povijesti i kulturnopovijesni vodič gradića i okolice*, Omišalj, 2002., 16-18; MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 155, 2007.), 188-189.

8.2.1. Liturgijska oprema

Usporedbom podataka iz zapisnika apostolskih vizitacija Agostina Valiera (1579.) i Ottavijana Garzadorija (1625.) te onih iz zapisnika pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida (1685.), moguće je djelomično pratiti dinamiku promjena vezanih uz liturgijsku opremu, prvenstveno oltare, tijekom prvih stotinjak godina nakon Tridentskog sabora. Prema podacima iz zapisnika apostolske vizitacije iz 1579. godine u kaptolskoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Omišlju bilo je čak 17 oltara, od kojih samo onaj sv. Šimuna neposvećen.³⁵² Titular glavnog oltara bila je Blažena Djevica Marija. Na južnoj strani crkve, gledajući s istoka prema zapadu, nalazilo se šest sljedećih oltara: oltar Tijela Kristova, oltar sv. Stjepana, oltar sv. Petra, oltar sv. Jakova, oltar sv. Ivana Evanđelista i oltar sv. Roka.³⁵³ Na sjevernoj, pak, strani nalazilo se deset oltara: oltar sv. Nikole, oltar sv. Antuna, oltar Presvetog Trojstva, oltar Pohoda Blažene Djevice Marije sv. Elizabeti, oltar sv. Ane, oltar sv. Lovre, oltar sv. Agneze, oltar Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije, oltar Gospe Snježne i oltar sv. Šimuna.

U zapisniku apostolske vizitacije iz 1625. godine zabilježeno je svega četiri oltara, stoga nije moguće pretpostaviti je li došlo do značajnijih promjena.³⁵⁴ Navodi se da je glavni oltar

³⁵² *1579 die 22 Junij in opido Castromusculo / Ecclesia consecrata sub titulo Assumptionis Beatae Mariae... Altare Maius consecratum sub titulo Sanctae Mariae... Altaria a sinistris Corporis Christi, Sancti Stephani, Sancti Petri, Sancti Jacobi, Sancti Ioannis Evangelistae, Sancti Rochi... omnia consecrata... A dextris sunt Altaria Sancti Nicolai, Sancti Antonij, Sanctae Trinitatis, Sanctae Mariae Elisabethae, Sanctae Annae, Sancti Laurentij, Sanctae Agnetis, Conceptionis, Sanctae Mariae ad Nives, Sancti Simeonis non consecratum / Alia omnia sum consecrata...* ASVa, Valier, 1579., f. 43r, 45r. Podatke o oltarima iz Valierove vizitacije sažeto spominju već Mihovil Bolonić i Ivan Žic-Rokov. Vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 450.

³⁵³ Iz preostalih je opisa i podataka, što slijede u nastavku rada, poznato da je oltar sv. Stjepana bio u južnoj apsidi, kao i da se na istoj strani crkve nalazio oltar sv. Ivana Evanđelista. Iz toga proizlazi da Valieru u ovom slučaju *lijevo* znači južno, odnosno lijevo gledajući s glavnog oltara prema glavnim vratima.

³⁵⁴ *Die 18 Junij 1625... Visitavit altare maius... sub titulo Assumptionis..., Visitavit altare Sancti Simeonis in Capella ad cornu Evangelij..., Visitavit altare Sancti Stephani in sinistro cornu..., Visitavit altare Sanctissimi Rosarij...* APF, Garzadori, 1625., f. 2292

bio posvećen Uznesenju Blažene Djevice Marije. Nadalje, nadbiskup Garzadori kaže da se oltar sv. Šimuna nalazio na sjevernoj strani (*cornu Evangelij*), a onaj sv. Stjepana na južnoj strani crkve (*in sinistro cornu*), potvrđujući tako njihovu pretpostavljenu ubikaciju u bočnim apsidama. Četvrti oltar koji je zabilježen onaj je Gospe od Ružarija. Važno je istaknuti da se on ne navodi u spomenutom zapisniku vizitacije pred pedesetak godina pa je za vjerovati da je bio relativno nedavno podignut.

Biskup David 1685. godine u crkvi navodi petnaest oltara. Glavni oltar bio je posvećen Uznesenju Blažene Djevice Marije. U južnoj apsidi nalazio se oltar sv. Stjepana. Do njega, u kapeli na južnoj strani crkve, gledajući dakle s istoka prema zapadu, nalazio se oltar Gospe od Ružarija. Za pretpostaviti je da su se s druge strane južnih, bočnih vrata, u nastavku bočne lađe nalazili oltari sv. Ivana Evanđelista i Gospe od Karmela. U sjevernoj lađi bilo je raspoređeno šest oltara, gledano sa zapada prema istoku, sljedećih titulara: sv. Nikole, sv. Antuna opata, Presvetog Trojstva, Gospe Snježne, Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije i sv. Lucije. U sjevernoj se apsidi vrlo vjerojatno nalazio oltar sv. Elizabete. U blizini oltara Gospe Snježne i Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije, uz stub sjeverne arkature, vjerojatno posljednji prema istoku, nalazio se oltar posvećen Nevinoj dječici. Zsigurno je bila riječ o manjem oltaru, odnosno oltariću, jednako kao i u slučaju preostalih dvaju oltara, posvećenih sv. Agnezi i sv. Petru, što su se nalazili ispod sjeverne i južne propovjedaonice. Moguće je zaključiti da se broj oltara u odnosu na stanje iz 1579. godine nije značajnije promijenio, točnije bila su tek dva oltara manje. Međutim, titulari oltara dobrim su se dijelom promijenili, što bi moglo upućivati na zamjenu liturgijske opreme, odnosno oltara ili barem oltarnih pala. U Davidovoj vizitaciji novi su titulari Gospa od Ružarija, Gospa od Karmela, sv. Lucija i Nevina dječica, dok se više ne navode oltari posvećeni Tijelu Kristovu, sv. Jakovu, sv. Roku, sv. Ani, sv. Lovri i sv. Šimunu. Za pretpostaviti je da je oltar sv. Elizabete

bio isti onaj koji je prethodno naveden kao oltar Pohođenja Blažene Djevice Marije sv. Elizabeti, ali je, čini se, bio premješten, kao i oltar Gospe Snježne.

Na jugoistočnom dijelu na kaptolsku se crkvu naslanja kapela sv. Ivana Evanđelista, koja je imala funkciju krstionice. Prilikom apostolske vizitacije 1579. godine u njoj se nalazio jedan oltar, dok biskup David 1685. godine navodi glavni oltar posvećen titularu kapele te još po jedan oltar sa svake strane, od kojih je onaj na desnoj strani bio posvećen sv. Kuzmi i Damjanu.³⁵⁵

Izgled kaptolske crkve i njene liturgijske opreme moguće je detaljno rekonstruirati na osnovi zapisnika vizitacije biskupa Davida, što slijedi u nastavku.

KAPELA SV. IVANA KRSTITELJA

Adi oltrascritto

(in margine) *San Zuanne Battista contigna alla Parochiale*

Visitò la Chiesa di San Zuanne Battista contigna alla Parochiale annessa alla Fraterna dell'Altare Maggiore d'essa Parochiale intitolato l'Assunta, che ne hà cura, facendo essa Fraterna ogni Lunedì celebrare a questo Altare intitolato medesimamente San Zuanne Battista una Messa per l'anime de Confratelli Defonti, è consacrato per quello dissero il Reverendo Pre Antonio Franchi Vice-Piovano havevi per traditione. La Mensa è di pietra assai augusta attorniata di tavole, hà li suoi Candelieri con la Croce d'ottone, ordinò una Lampada d'ottone, et che li Candelieri siano fatti più grandi. Hà pala con pittura in tela dimostrante nel mezzo la Vergine sedente nel Trono col Bambino in braccio, alla destra San Giovanni Battista, et alla sinistra San Sebastiano, ordinò la carta di gloria.

Visitò l'Altare de Santi Cosma, e Damiano in detta Chiesa, posto in un Capitello alla destra del soprannominato Altare di San Giovanni Battista, essendo di sotto San Marco, e San Nicolo, è consacrato, et fù sospeso da Monsignor Vescovo Predecessore per non havere le cose necessarie.

³⁵⁵ *Ecclesia Sancti Ioannis Baptistae consecrata in qua est fons Baptismalis... Altare unum ornetur...* ASVa, Valier, 1579., f. 48r

*Osservò nel Capitello a mano sinistra dell'Altare soprannominato di San Giovanni Battista un Altro Altare sprovvisto di tutto, sopra il quale non si celebra, vi è la sua Campanella.*³⁵⁶

Kapela sv. Ivana Krstitelja bila je naslonjena na župnu crkvu i pridružena glavnom oltaru Uznesenja Marijina, bratovština kojeg se o njoj brinula. U kapeli su se nalazila tri oltara, a glavni je bio posvećen titularu kapele. Pala je bila naslikana na platnu, s prikazima Bogorodice s Djetetom na tronu u sredini, desno sv. Ivan Krstitelj i lijevo sv. Sebastijan. Menza je bila izvedena od kamena, obrubljena drvom i primjereno održavana. Oltar je bio opremljen svijećnjacima i križem od mjedi. Svakog se ponedjeljka na njemu služila misa za duše pokojnih bratima. Biskup je naložio da se nabave mjedeni viseći svijećnjak i kanonska tabla te da se svijećnjaci povise. S desne strane ovog oltara nalazio se onaj posvećen sv. Kuzmi i Damjanu, ali zbog toga što nije bio opremljen potrebnom liturgijskom opremom na njemu se nije služila misa. Nasuprot, lijevo od oltara sv. Ivana Krstitelja nalazio se treći oltar, no, izuzev zvona, nije bio opremljen pa se ni na njemu nije služila misa.

KRSTIONICA

(in margine) *Battisterio*

*In mezzo alla Chiesa esiste il Sacro Fonte Battesimale, perciò anco questa chiesa viene chiamata San Zuanne del Battisterio, ordinò che sopra la pila d'esso fonte sia fatta la sua portella, che mezza si apra, e mezza resti rinchiusa, et che sia nettata la Cattetta, con cui si batteza. Questa Chiesa hà in frontispicio Campanile con Campanna.*³⁵⁷

Krsni zdenac nalazio se u sredini kapele također posvećene sv. Ivanu Krstitelju koja je, čini se, imala zvonik na preslicu s jednim zvonom. Biskup je naložio da se učini poklopac krsnog zdenca što će se djelomično moći otvarati te da se očisti posudica kojom se krsti.

³⁵⁶ BAK, David, 1685., f. 51r-v

³⁵⁷ BAK, David, 1685., f. 51v

ZVONIK

(in margine) *Campanile della Parochiale*

*Et perche ivi vicino esiste il Campanile della Parochiale, stimò bene per avanzare tempo ancora questo visitare, et trovò havere quatro Campanne, che si suonano, et per essere senza porta, ordinò glela sia messa.*³⁵⁸

Budući da je zvonik bio odmah uz krstionicu, biskup je odvojio malo vremena i vizitirao ga. U zvoniku su bila četiri zvona što su bila u uporabi, ali nije bilo vrata, stoga je biskup naložio neka se učine.

SVEČANI ULAZAK U ŽUPNU CRKVU

Adi 10 Giugno 1685

*Monsignore Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo havendo decretato il giorno di hoggi per fare il suo ingresso, vestito in Capa Magna, aniosi verso la Chiesa Parochiale, precedente tutto il Reverendo Clero della medema vestito di Cotta, et giunto alle porte della medesima fatta la solita deosculatione della Croce, e turificatione, cerimonia praticata dal Reverendo Pre Nicolò Pindolich Piovano vestito di cotta, e piviale, entrato poi nella stessa, deposta, doppo le sue orationi, la Capa Magna, et assonta la stola, et piviale di colore nero fece la solita assolutione dell'anime de Defonti, che finita deposti la stola, et piviale nero, et assonti la stola, et piviale di colore bianco.*³⁵⁹

Dana 10. lipnja, odjeven u veliki plašt (*Cappa Magna*), biskup je u procesiji s omišaljskim klerom, odjevenim pak u rokete, došao ispred župne crkve. Nakon što je pred vratima crkve poljubio križ, a omišaljski ga župnik don Nikola Pindulić, odjeven u roketu i pluvijal, pokadio, biskup je svečano ušao u crkvu. Nadalje, nakon molitve skinuo je veliki plašt, odjenuo štolu i pluvijal crne boje te odriješio grijeha duše pokojnika. Na kraju je biskup skinuo ruho crne boje i odjenuo štolu i pluvijal bijele boje.

³⁵⁸ BAK, David, 1685., f. 51v

³⁵⁹ BAK, David, 1685., f. 52r-v

PRESVETI OLTARSKI SAKRAMENT

(in margine) *Santissimo Sacramento*

Visitò l'augustissimo Sacramento dell'Eucharistia, che esposto sopra l'Altare col canto del Tantum ergò Sacramentum, con li verseti, et oratione conveniente, et doppò alquanto d'oratione chiamato a se il Reverendo Piovano sudetto l'interrogò circa la mutatione delle particole, quale rispose mutarsi ogni otto giorni l'Estate, et ogni quindeci l'Inverno, et gli impose dovesse così continuare, et per il Tabernacolo ordinò quatro Panionini di quatro colori per la Pisside, come anco sia finito d'indorare dentro il Tabernacolo stesso, et perche osservò, che le particole erano malamente formate, circa ciò volse haverne l'informatione dal sudetto Reverendo Piovano, che rispose, ciò pronenire per non haverne il ferro, con cui si formano, che perciò ordinò fosse fatto.

Finita la Visita del Sacramento, fece la preparatione della Messa alla quale assistè tutto il Reverendo Clero vestito di cotta, et comunicò il Popolo, che per acquistare l'Indulgenza era (...) in grande numero, et feveli dal Signor Canonico Casari Coadiutore dispensare le medaglie d'indulgenza plenaria, che fatto finita la Messa, et spogliatosi de Sacri Pontificali Parati, (...) li suoi Prelatitij, fece ritorno al suo alloggio, precedente il Reverendo Clero vestito di cotta.

Qui il doppo pranso, finito il Vespero tene Cresima, dove per ricevere questo Sacramento li Popoli delle Ville circonvicine menorono grande numero di puti, pute, et giovani, i quali uniferi questo Sacramento con grande sodisfattione de medesimi Popoli.³⁶⁰

Biskup je vizitirao Presveti Oltarski Sakrament što je uz pjesmu *Divnoj dakle Tajni ovoj* (*Tantum ergo Sacramentum*), strofama euharistijskoj himna, bio izložen na oltaru. Nakon molitve ispitao je župnika o Pretvorbi (*Transsubstancijaciji*) te mu naložio da se ona nastavi činiti svakih osam dana ljeti i svakih petnaest dana zimi. Također je naložio da se dovrši pozlaćivanje unutrašnjosti svetohraništa, nabave pokrivala od tkanine za ciborij u četirima liturgijskim bojama te željezni kalup za izradu hostija, jer su one nepravilnog oblika. Nakon vizitacije Presvetog Oltarskog Sakramenta biskup se pripremio za misu na kojoj je koncelebrirao cjelokupni omišaljski kler odjeven u rokete. Biskup je pričestio vjernike, a kanonik Casari podijelio je medaljice sveopćeg oprosta. Nakon što je skinuo liturgijsko ruho

³⁶⁰ BAK, David, 1685., f. 52v-53r

biskup se uz pratnju omišaljskog klera vratio u njegovo boravište. Konačno, nakon ručka i večernje molitve podijelio je sakrament sv. Potvrde brojnim krizmanicima iz okolnih mjesta.

GLAVNI OLTAR

Adi 11 Giugno 1685

(in margine) *Altare Maggiore*

Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo, proseguendo la sua Visita generale nel Castello di Castelmuschio, aviosi con li suoi familiari, et Coadiutori sudetti alla Chiesa Parochiale per visitare gli Altari, et altro della medesima, al di cui Altare Maggiore celebrata la Messa, doppò la quale

Visitò esso Altare Maggiore intitolato la Madonna dell'Assunta, sotto il cui titolo è erreta la Scola maggiore, et lo trovò consacrato, come si vede dal Sepolcro delle Reliquie impresso nella lapida, la di cui Mensa è tutta di pietra, provisto d'antependij, e decenti tovaglie a sufficienza. La Pala è fatta a intaglio in legno con colonne, e cornici indorate, in mezzo vi è la B. V. col bambino in braccio, a mano destra San Michiele Archangelo, e San Rocco, a mano sinistra San Girolamo, e San Nicolò; sotto in 5 nicchieti vi sono molti Santi, sotto poi in un nicchio più grande vi è San Zuanne et la Madonna; dietro la prima colonna a mano destra in un nicchio vi è San Fabiano Papa, alla destra, et San Sebastiano Martire alla sinistra; in un altro nicchio di sopra pure a mano destra San Gregorio, et San Agostino; in un terzo nicchieto di sopra la Madonna coll'Angelo Annuntiante; dietro la prima colonna a mano sinistra nel primo nicchio li Santi Cosma et Damiano, in un altro nicchio San Francesco, et Santo Ambrosio, nel 3.º nicchieto di sopra la Madonna, et Santa Elisabetta, nel nicchio sopra la Madonna vi è lo Spirito Santo in forma di colomba, et di sopra il Padre Eterno in Statua; nel declinio del frontispicio della Pala, sono corcati due Profeti, alla destra il Profeta Daniele, et alla sinistra il Profeta Ezechiele, nell'ordine inferiore della stessa Pala vi sono intagliati li quattro Evangelisti, benche questi puoco si sucoprano, per essere occupati dal Tabernacolo, scoprendosi anco nell'ordine di mezzo in picciola statua il Corpo di Christo, mezo fuori della tomba, sostenuto da due Angeli, et dalli lati le figurine in statua delli dodici Apostoli; tutte le sudette statue sono dorate, come anco la pala medesima; Ha sei Candelieri d'argento, doi de quali sono indorati, una Lampada grande d'argento di valuta di Ducati 200, che si esposse le feste principali, havendosse anco un'altra d'ottone per li giorni feriali, quale arde continuamente per

*causa del Santissimo, et viene mantenuta, et provista di oglio dalla sudetta Fraterna. Questo Altare viene officiato dal Reverendo Clero, che vi celebra sopra una Settimana per Sacerdote pro turno, cantandovi la Messa il Sabato, et le feste tutte, et li Lunedì per li Defonti, et li altri giorni si celebra bassa. La Fraterna sudetta poi fà celebrare dal detto Reverendo Clero per Rodolo ogni Domenica, et ogni festa comandata messa bassa con elemosina di Ducati tre, et fà quatro pasti all'anno. La medesima hà cura di provvedere esso Altare di tutte le cose necessarie al Culto Divino, et di mantenere la Chiesa in colmo; col Campanile, e Campanne in caso si rompessero. Hà d'entrata essa Fraterna Ducati cento 100 circa si cavano d'affitti di manzi, affitti di Dermoni, livelli di denari, vini, biade, formaggi, lane d'animali maggiori, e diverse sorede d'animali Cavallini, et Vacchini, tenendosi di tutto esato registro nelibri di essa Fraterna, il di cui Gastaldo è obligato alla fine dell'anno rendere conto di tutto il da lui maneggiato in tutto il cono del suo ministerio all'Illustrissimo Publico Roppri'tante risservandossi Sua Signoria Illustrissima, et Reverendissima d'ordinare nella visita della Sacristia ciò, che conoscerà fare bisogno.*³⁶¹

Dana 11. lipnja, nakon što je misio na glavnom oltaru, biskup je uz pratnju koadjutora nastavio vizitaciju župne crkve. Glavni oltar bio je posvećen Uznesenju Blažene Djevice Marije, kao i istoimena, ujedno najznačajnija omišaljska bratovština koja se brinula o njemu, crkvi te zvoniku i zvonima. Pala je bila izrađena od drva u reljefu s pozlaćenim stupovima i okvirom. U sredini je bila Bogorodica s Djetetom, desno sv. Mihovil arkandeo i sv. Roko, lijevo sv. Jeronim i sv. Nikola, ispod niz svetaca raspoređenih u pet malih niša, a još ispod Marija i sv. Ivan u većoj niši. Desno, u vertikalnom nizu odozdo prema gore bili su prikazi sljedećih parova svetaca: sv. Fabijan i Sebastijan, sv. Grgur i sv. Augustin te grupa Navještenja. U lijevom, pak, nizu bili su sljedeći sveci: sv. Kuzma i Damjan, sv. Franjo i sv. Ambrozije te grupa Vizitacije. U niši iznad Bogorodice bio je prikazan Duh Sveti u vidu golubice, dok je još iznad bila skulptura Boga Oca. Na zakošenim stranama zabata bili su prikazi proroka Danijela desno i Ezekijela lijevo. U donjem dijelu navedene pale, djelomično zakriveni svetohraništem, bili su prikazi četiriju evanđelista u reljefu. U srednjem registru još

³⁶¹ BAK, David, 1685., f. 53r-54r

je bila malena skulptura Krista prikazanog do pasa iznad grobnice što su ga pridržavala dva anđela, a bočno također malene skulpture dvanaest apostola, sve pozlačeno kao i već spomenuta pala. Oltarna je menza bila izvedena od kamena. Od ostale liturgijske opreme imao je antependije, oltarnike, šest srebrnih svijećnjaka od kojih su dva bila pozlačena te dva viseća svijećnjaka, mjedeni što je bio u svakodnevnoj upotrebi i veliki srebrni za blagdane. Omišaljski je kler na ovom oltaru svakodnevno misio, a misa se pjevala subotom, blagdanima i ponedjeljkom za pokojne, dok je za bratovštinu misa služena nedjeljom i zapovijedanim blagdanima. Bratovština je ostvarivala godišnji prihod od otprilike sto dukata prvenstveno davanjem u zakup životinja, ošumljenih parcela i vinograda, ali i od sireva te vune, što je sve precizno zabilježeno u godišnjim izvještajima gaštalda u knjigama bratovštine.

Oltar što ga je detaljno opisao biskup David gotovo je u potpunosti sačuvan u nepromijenjenoj formi, a nedostaje tek svetojstanište na kojemu su se nalazile izrijekom spomenute figurice Marije i Ivana (Sl. 4-5). O oltaru sam pisao 2016. godine s naglaskom na analizi renesansnih dijelova, kojom prigodom sam objavio i prijepise opisa u vizitacijskim zapisnicima iz 1659. i 1685. godine.³⁶² Oltarni retabl složena je cjelina sastavljena od niza elemenata te ukrašena reljefima i skulpturama s nekoliko starijih oltarnih retabla, nastalih u vremenskom rasponu od početka 16. do početka 17. stoljeća (Sl. 6). Iz vizitacijskog zapisnika biskupa Jurja Georgicea doznaje se da je oltar pouzdano već 1659. godine izgledao isto kao danas. Na temelju stilske analize drvenog retabla, kao i posredno arhivskih podataka o pohrani svetih ulja 1590. godine u ormaru desno od oltara, a 1603. *in fenestrella quoque altare maius in Cornu Evangelij*, moguće je pretpostaviti da je glavni oltar omišaljske kaptolske crkve nastao oko 1600. godine, baš poput onih u Dobrinju i Vrbniku.³⁶³ U okvirima tadašnje Krčke biskupije monumentalni omišaljski oltar može poslužiti kao svojevrsan paradigmatički primjer obnove kaptolskih crkava te nabave nove, ali i kao primjer prakse

³⁶² DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 56), 124-137.

³⁶³ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 56), 133.

prenamjene starije liturgijske opreme nakon Tridentskog sabora, u vrijeme episkopata Giovannija della Torrea (1589. – 1623.).

Najstariji, a ujedno povijesno-umjetnički najvrjedniji dio oltarnog retabla središnji je polikromirani renesansni poliptih (Sl. 20). U centralnoj, široj i lučno zaključenoj niši vrlo je vješto modelirana Bogorodica s Djetetom u naručju koju krune anđeli (Sl. 22-24). U nišama desno od Bogorodice u plitkom su reljefu izrezbareni sv. Jeronim i sv. Nikola (Sl. 23, 25), dok su u dvjema lijevim nišama prikazani sv. Mihovil i sv. Rok. Na vratašcima tabernakula u središnjem polju predele, u naglašeno perspektivno skraćenom prostoru, izrezbaren je Krist u grobu koji pokazuje rane na rukama, uz dva anđela koji ga pridržavaju (Sl. 21). U preostala četiri polja predele prikazani su apostoli, po tri u svakom polju. Cijeli je poliptih uokviren pozlaćenim okvirom, ukrašenim plitkim i vješto izrezbarenim motivima *all'antica*. Poliptih je restauriran u tri navrata, 1914., 1940. i 1974. godine.³⁶⁴

Umjetnina je prvi put fotografski dokumentirana 1913. godine te opet 1933. u sklopu kampanje Artura Schneidera i Đure Griesbacha.³⁶⁵ O umjetnini je pisano u nekoliko navrata, no vrlo sažeto. Igor Fisković prvi je napisao katalošku jedinicu u katalogu *Tisuću godina hrvatske skulpture*, pritom ispravno smatrajući da je riječ o radu mletačkih radionica početkom 16. stoljeća.³⁶⁶ Isti autor umjetninu spominje 1997., kao i Julija Lozzi-Barković godinu dana ranije.³⁶⁷ Najznačajniji doprinos poznavanju teme došao je iz pera Ivana Matejčića 2004. godine te u još nekoliko navrata kasnije. Matejčić kaže kako je omišaljski poliptih izradio *neki venecijanski rezbar srodan Campsinoj radionici*.³⁶⁸ Autor je istom majstoru, odnosno radionici još oprezno pripisao poliptih iz kapele sv. Klementa u obližnjem

³⁶⁴ *Mitteilungen der K. K. Zentralkommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale*, Wien, 1913., 74; MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 451.

³⁶⁵ ARTUR SCHNEIDER (bilj. 21), 127.

³⁶⁶ IGOR FISKOVIĆ (bilj. 38, 1991)

³⁶⁷ IGOR FISKOVIĆ (bilj. 38, 1997); JULIJA LOZZI-BARKOVIĆ (bilj. 38).

³⁶⁸ IVAN MATEJČIĆ (bilj. 38, 2004a), 204-206.

mjestu Klimnu te važan oltar Uznesenja Marijina u crkvi Gospe od Šunja na Lopudu. Kvalitetnu reprodukciju poliptiha 2007. godine objavio je Milan Pelc u sintezi renesansne umjetnosti u Hrvatskoj uz tek kratak popratni komentar.³⁶⁹ O radionici venecijanskog majstora Paola Campse do danas je pisalo još nekoliko autora, no bez značajnijeg pomaka u istraživanju omišaljskog poliptiha, a najčešće i bez njegova spomena.³⁷⁰ Na osnovi podataka iz vizitacijskog zapisnika biskupa Pietra Bemba iz 1565. godine, u kojem se, između ostalog, spominje *pala pulcherrima* na glavnom oltaru, recentno sam u već citiranom radu iznio pretpostavku da je nabavu ovog vrlo vrijednog poliptiha iz Venecije vjerojatno tijekom druge četvrtine 16. stoljeća financirala glavna omišaljska bratovština Uznesenja Marijina (*Stomorina*).³⁷¹

³⁶⁹ MILAN PELC (bilj. 229), 385-387.

³⁷⁰ Od literature važne za ovu problematiku, a koja dosad nije spomenuta još vidjeti: GIORGIO FOSSALUZZA, Problemi di scultura lignea veneziana del Rinascimento: Paolo Campsa e Giovanni di Malines, u: *Arte Veneta*, 52 (1998.), 28-53; GIORGIO FOSSALUZZA, L'immagine della *Mater Misericordiae* di Buie e la fortuna degli intagliatori veneziani Paolo Campsa e Giovanni di Malines in Istria, u: *Acta Bullearum I. – Zbornik međunarodnog znanstvenog skupa*, (ur.) L. Limoncin Toth, Buje, 1999., 55-74; ANNE MARKHAM SCHULTZ, Paolo Campsa e la manifattura di ancone lignee nella Venezia del rinascimento, u: *Saggi e memorie di storia dell'arte*, 25 (2001.), 9-53; GIORGIO FOSSALUZZA, Botteghe di scultura lignea del Rinascimento fra Venezia, Treviso e l'Istria, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 31 (2007.), 43-72; ANNE MARKHAM SCHULTZ, Ancora sull'intagliatore veneziano Paolo Campsa, u: *Saggi e memorie di storia dell'arte*, 33 (2009.), 1-20; GIUSEPPE BERGAMINI, *Giovanni Martini – intagliatore e pittore*, Mortegliano, 2010; TEA SUŠANJ PROTIĆ, Svetac na prijestolju – Grupa drvenih skulptura s otoka Cresa, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 42 (2011.), 187-201; VIŠNJA BRALIĆ, Ikonografija Marije Magdalene iz Porta na otoku Krku u kontekstu srednjovjekovnog mita o divljem čovjeku, u: *Metamorfoze mita: mitologija u umjetnosti od srednjeg vijeka do moderne – Zbornik radova sa znanstvenog skupa „Dani Cvita Fiskovića“ održanog 2010. godine*, (ur.) D. Milinović i dr., Zagreb, 2012., 91-104; IGOR FISKOVIĆ, Lopudski oltar Miha Pracata, u: *Ars Adriatica*, 2 (2012.), 177-202; BOJAN GOJA, La statua di San Nicola di Bari a Terravecchia di Pago: un'aggiunta alla bottega di Paolo Campsa, u: *Ricche Minere*, 7 (2017.), 22-31; IVAN MATEJČIĆ, 52/Kip Bogorodice s Djetetom, kataloška jedinica, u: *Umjetnička baština istarske crkve – Kiparstvo II (od 14. do 18. stoljeća)*, (ur.) I. Matejčić, Poreč, 2017., 184; SAMO ŠTEFANAC, Un'altra opera di Paolo Campsa e Giovanni di Malines in Istria, u: *Ars Adriatica*, 7 (2017.), 157-166.

³⁷¹ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 56), 128-129.

Drvene vratnice ispod poliptiha vrlo su vjerojatno izrađene u istoj radionici, otprilike u isto vrijeme ili tek nešto ranije. Na njima su također u plitkom polikromiranom reljefu izvedeni prikazi četiriju evanđelista s pripadajućim tetramorfima, slijeva nadesno sv. Marka, sv. Luke, sv. Mateja i sv. Ivana. O vratnicama je katalošku jedinicu 1991. godine napisao Igor Fisković čini se ispravno ih datirajući u početak 16. stoljeća.³⁷² Moguće je da su vrlo vješto modelirani omišaljski reljefi izvedene ugledanjem na one poznatije sa stropa *Gallerie dell'Accademia*, a nekada *alberga* venecijanske *Scuole Grande di Santa Maria della Carità*. Reljefi u Veneciji datiraju se između 1491. i 1494. godine, dok primjeri iz Omišlja vjerojatno predstavljaju sljedeći korak u stilskom razvoju teme (Sl. 12-19).³⁷³

Nedavno sam na temelju komparativne analize ovoj radionici pripisao dva bočna reljefa na istom oltaru s prikazima sv. Antuna opata i sv. Antuna Padovanskog desno te sv. Grgura pape i sv. Augustina lijevo.³⁷⁴ Štoviše, za vjerovati je da su sva četiri drvena reljefa učinjena za istu cjelinu, na što također upućuje identična visina od 69 cm (Sl. 7-9). Moguće je da je izvorno bila riječ o pločama drvene propovjedaonice, poput one u franjevačkoj crkvi u Piranu (Sl. 10-11), čemu u prilog valja podsjetiti na ikonografski program s prikazima evanđelista, crkvenih otaca i franjevačkih prvaka.³⁷⁵ Omišaljski reljefi vrsnoćom izvedbe ne zaostaju za ponajboljim primjerima venecijanskog drvorezbarstva prve polovine 16. stoljeća, a kao tipološki izniman primjer zaslužuju posebnu pozornost unutar pripadajućeg kataloga. Na retablu glavnog oltara u plitkom reljefu istim su stilskim rječnikom izvedene figure grupe Navještenja, koje su postavljene između dvaju stupova retabla lijevo gore. Čini se da je i

³⁷² IGOR FISKOVIĆ (bilj. 38, 1991)

³⁷³ GIOVANNA NEPI SCIRÈ, Il restauro del soffitto della Sala Grande di S. Maria della Carità, u: *La scultura lignea in Friuli. Atti del Simposio Internazionale di Studi 20/21 ottobre 1983*, (ur.) C. Russo, Udine, 1985., 71–77; ANNE MARKHAM SCHULZ (bilj. 307), 230-235.

³⁷⁴ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 56), 129.

³⁷⁵ JANEZ ŠAMPERL, Zadnja obnova samostanskega kompleksa sv. Frančiška Asiškega v Piranu, u: *Sedem stoletij minoritskega samostana sv. Frančiška Asiškega v Piranu 1301–2001*, (ur.) F. Martin Dolinar i dr., Ljubljana, 2001., 409-425, 411–412.

njihova pozicija na retablu sekundarna, a izvorno su zasigurno bile izvedene za neki poliptih.³⁷⁶

Drveni retabl slavolučnog tipa te izražene arhitektonske osnove nastao je krajem 16. ili početkom 17. stoljeća, vjerojatno oko 1600. godine, a usputno ga spominju Artur Schneider 1934., Marijan Bradanović 2002. te opsežnije Danijel Ciković 2016. godine.³⁷⁷ Nevješto modelirane figure Boga Oca u zabatu i poluležećih starozavjetnih proroka položenih na stranicama zabata upućuju na radionicu iz mletačke provincije, skromnijih umjetničkih dosega od primjerice onih Jacopa Costantinija ili Giuseppea Ridolfija, a čija se djela nalaze u brojnim crkvama Veneta i istočne obale Jadrana.³⁷⁸ Tome u prilog treba ukazati na osrednju, čak nisku razinu izvedbe drvenog ornamenta (Sl. 26), kao i sliku s unutrašnje strane središnjih vratnica s prikazima arkanđela Gabrijela i sv. Jelene desno (Sl. 27) te Bogorodice Navještenja i sv. Katarine lijevo. Ove je slike, uključujući oslikanu golubicu Duha Svetog u luneti iznad poliptiha, moguće pridružiti istoj fazi kada nastaje drveni retabl.³⁷⁹

³⁷⁶ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 56), 129.

³⁷⁷ ARTUR SCHNEIDER (bilj. 21), 127; MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 353), 18; DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 56), 132-133.

³⁷⁸ Za ovu problematiku kronološkim redoslijedom publiciranja, između ostalih, vidjeti: NINA KUDIŠ, Drveni oltari iz XVII. stoljeća u župnoj crkvi Sv. Jurja u Brseču, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 14 (1990.), 151–160; GIULIANA ERICANI, La scultura lignea del Seicento nel Veneto, u: *Scultura lignea barocca nel Veneto*, (ur.) A. M. Spiazzi, Milano, 1997., 9-106; RADOSLAV TOMIĆ, Novi podaci o oltarima u Trogiru, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 37 (1997.–1998.), 313–323; VLASTA ZAJEC, Jedna rezbarska radionica sredinom 17. stoljeća u Istri, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 22 (1998.), 73–81; VLASTA ZAJEC, Prilozi za katalog skulpture 17. stoljeća u Istri, u: *Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti*, (ur.) M. Pelc, Zagreb, 2004., 191–196; DANIEL PREMERL, Ranobarokni drveni oltari u Crkvi sv. Frane u Šibeniku: podrijetlo arhitekturnog tipa i pitanje Mondellina autorstva, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 29 (2005.), 137–156; DANIEL PREMERL, Drveni oltari u crkvi sv. Frane u Šibeniku: izvođač, predložak, naručitelj, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske – Zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2003. i 2004. godine*, (ur.) P. Marković i dr., Zagreb, 2008., 313-322; BOJAN GOJA, Pietro Sandrioli *indorador* iz Venecije i drvene oltarne pale u Rabu i Šibeniku, u: *Ars Adriatica*, 3 (2013.), 159–174; VLASTA ZAJEC (bilj. 42).

³⁷⁹ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 56), 132-133.

Na desnim vratnicama između stupova retable nalaze se figure sv. Kuzme i Damjana, njima nasuprot, na lijevim vratnicama, stoje figure sv. Sebastijana i Fabijana (Sl. 28), dok su gore desno prikazi Marije i Elizabete (Sl. 29). Navedene četiri figure svetaca, a čini se i nešto manje one scene Vizitacije, iako su nastale otprilike istovremeno s oltarnim retablom, vještije su izvedbe. Za pretpostaviti je da su izvorno izrađene za neki od niza oltara u ovoj ili nekoj od brojnih gradskih kapela, na što upućuju i baze skulptura predviđene za smještaj u nišu. Možda su na vratnice ormarića za pohranu relikvija i svetih ulja u sklopu glavnog oltara bile postavljene nedugo nakon 1650. godine, kada je generalni vikar Maurizije Venerije prigodom vizitacijskog pohoda naložio da se pozlate vratašca svetohraništa. Venerijev je nalog očigledno bio uredno izvršen jer je biskup Juraj Georgiceo 1659. godine zabilježio *Esso Tabernacolo, è lavorato d'oppera moderna... ornato di Colonne d'intorno: Nella somità di (...) de Angioli, e in cima la statuetta di San Giovanni Battista (...) indorato decentemente*.³⁸⁰ Tada recentno pozlaćeno, ali moguće i nedavno nabavljeno novo svetohranište s figuricama Marije i Ivana nije sačuvano, a zasigurno je bilo uklonjeno nakon kupnje raskošnog baroknog mramornog svetohraništa sredinom 18. stoljeća (Sl. 3).³⁸¹

SVETA ULJA

(in margine) *Ogli Santi*

*Visitò gli Ogli Santi tenuti in un Armareto sopra detto Altare in una Cassetina di metallo, che per essere rotta ordinò sia aggiustata. Che alli doi Vaseti della Cresima, e Cathecumeni sia fatta una borsa a parte, et al Vaso degli Infermi sia fatta un'altra borsa a parte; All'Armarieto della parte sinistra dell'Altare sia fatta la sua Chiave, et tenute dentro le Reliquie, che possono capire.*³⁸²

³⁸⁰ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 56), 133.

³⁸¹ Ibidem.

³⁸² BAK, David, 1685., f. 54r

Sveta ulja bila su pohranjena u metalnoj kutijici što se čuvala u ormariću na glavnom oltaru. Biskup je naložio da se popravi metalna kutijica, nabavi torba za posudice s uljima krizme i krštenja te nabavi još jedna torba za posudicu s bolesničkim pomazanjem. Biskup je, također, naložio da se učine ključevi, odnosno brava na ormariću s lijeve strane oltara i da se u njemu čuvaju relikvije.

RELIKVIJE

(in margine) *Sacre Reliquie*

Visitò le Sacre Reliquie si conservano in una Cassa posta dietro l'Altare Maggiore, serrata con due chiavi, una de quali è solito tenga il Reverendo Piovano, et l'altra il Giudice del Castello che sono pro tempore, che aperta vi trovò dentro tre picciole Cassetine, una de quali è coperta d'argento lavorato, et ornato di nove statuete pure d'argento con le cornici in forma d'archi indorate pure d'argento; Le Statuete stesse mostrano nostro Signore con li Apostoli. Nel coperchio in mezzo vi è una pietra di cristallo, grandezza alquanto serve per ornamento, et in cima una Statueta della B. V. fatta d'Alabastro; nel fondo di detto Cristallo cedere un pezzo di pano rosso, senza sopersi quello fosse; non tenendosi altro dentro essa Casseta. Vi è un'altra Cassetta rimessa di fuori d'avolio, e di dentro ornata di varie figurine di lastre sotili d'argento, in cui pure non si tiene (...). La terza è di tavola, pinta di fuori, alquanto vecchia, di dentro fodrata di pano di seta, nella quale trovò la seguente memoria di Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Georgio Georgiceo di Beate Memorie, che però ordinò fosse qui registrata ad ogni buona fine, et effetto, che è del tenore seguente

(in margine) *Copia/*

Adi 8 Luglio 1659

L'Illustrissimo, et Reverendissimo Monsignor Georgio Georgiceo Vescovo di Veglia in atto di sua generale Visita di Castelmuschio osservase le Reliquie, et attestatoli dal Reverendo Piovano, et altri Sacerdoti essere stati tenuti li tre pezzi dell'ossa sempre di Santa Chiara, et per tali venerati da questi Popoli, come anco nelli due occhi di Cristallo tenuto esservi in uno una delle spine della Corona di Nostro Signore, e nell'altro del Sangue dello stesso Signore Nostro con un puoco di Latte della Vergine, senza trovarviti attestato, ne autentica alcuna, ripose a parte in questa Cassetta li detti due occhi, et l'ossa antescritte,

aviò non Stassero confruse, con tante altre cose di piombi, pezze, cartelle, et altro, come sino qui, ordinando non si confondessero de vetero con altro, e lasciando nella buona fede li Popoli, acciò non nasca confutione, o scandalo.

/Alvise de Cancellarijs Cancelliere Episcopale de medesimo

Trovò una memoria di Monsignor Vescovo Lippamano dell' 1624 che diceva essere Reliquie di Santa Chiara, et un pezzo della Verga di Moisè, et sino all' hora fù detto dal Poivano, che ciò (...) per traditione. Onde non stimò ordinare altro; solo, che il Reliquiarro nuovo d'argento, in cui trovò doi occhi di Cristallo di Montagna con la cadenella d'argento, in uno hà per traditione, che vi sia del Sangue di Nostro Signore, et del Latte della B. V., e nell'altro una Santissima Spina pure di Nostro Signore, per essere esso Reliquiario troppo alto, sia sbassato.

*Trovò una Cassetta con un Cristallo di Montagna sopra, et una Statueta della B. V.*³⁸³

U crkvi, točnije u glavnom oltaru, čuvala se škrinja, koja se zaključavala dvama ključevima što su ih čuvali župnik i gradski sudac. Unutar škrinje bile su tri škrinjice s relikvijama. Prva je bila izrađena od srebra, ukrašena s devet srebrnih figurica što su predstavljale Krista i apostole te okvirima u formi lukova, također izrađenim od srebra i pozlaćenim. Sredina poklopca bila je izrađena od gorskog kristala, na vrhu je bila alabasterna figurica Blažene Djevice Marije, dok je škrinjica bila obložena crvenom tkaninom. Druga škrinjica bila je izvana obložena slonovačom, a iznutra ukrašena figuricama izrađenim od tankih srebrnih ploča. Treća je škrinjica bila izrađena od drva i stara. Izvana je bila oslikana, a iznutra obložena svilenom tkaninom te je u njoj bila priložena potvrda krčkog biskupa Jurja Georgicea (1653. – 1660.), što ju je biskup David dao prepisati. Prilikom pastoralne vizitacije 8. srpnja 1659. godine biskup Georgiceo zabilježio je da nisu sačuvane autentike relikvija, stoga su mu župnik i ostali svećenici rekli da se čuvaju tri komadića kostiju sv. Klare te u dvjema kristalnim posudicama trn Kristove krune i Kristova krv s mlijekom Blažene Djevice Marije. Čini se da je biskup David pronašao i potvrdu krčkog biskupa Alvisea Lippomana (1623. – 1640.) iz 1624. godine, u kojoj se kaže da je riječ o relikvijama sv. Klare i komadiću

³⁸³ BAK, David, 1685., f. 54r-55r

Mojsijeva štapa. Jedan od navedenih biskupa, vjerojatno Lippomano ili Georgiceo, naložio je da se novi srebrni relikvijar, u kojem su pohranjene dvije posudice izrađene od gorskog kristala sa srebrnim lančićem, a u kojima su, prema predaji, pohranjene relikvije Kristove krvi s mlijekom Blažene Djevice Marije i u drugoj trn Kristove krune, snizi, jer je bio previsok. Isti je biskup zabilježio da se čuva i škrinjica s gorskim kristalom na gornjoj strani i figuricom Blažene Djevice Marije, a što ju je, čini se, biskup David pri vizitaciji relikvija već opisao.

PREZBITERIJ, SAKRISTIJA I KOR

(in margine) *Santuario*

Visitò il Santuario, che per haverlo trovato a fatto aperto ordinò, che nel termine di Mese uno li sia fatta la portella col suo luchetto.

(in margine) *Sacristia*

Visitò la Sacristia, che per haverla trovata molto l'orda, ordinò sia tenuta netta, altrimenti verrebbe a quelle deliberationi che li fossero parse più proprie, come anco nel termine di Mesi tre fosse inlianchita.

Che la Banca in mezzo essa Sacristia sia portata appresso il Muro in mezzo della medesima, et alli lati appresso il Muro sia erretto un banco serva per confessarsi alli Sacerdoti et in mezzo un Christo.

Furono trovati nove Calici, tra quali vi sono quattro antichi, uno de quali è sospeso, ammonendo li Sacerdoti dovere tenere netti li Corporali, et Purificatori, altrimenti li sospenderà a Divinio, et li castigharà con altre pene a suo arbitrio, imaricando ciò al Poivano, e Vice-Piovano

Trovò otto Camisi, et per avere trovati male in ordine li Cingoli, ordinò ne sia comprata mezza dozana de medesimi; Di paramente la trovò sufficientemente provista.

Trovò l'Ostensorio d'argento, il Turribolo parimente d'argento con modello antico bello, con la sua Navicella d'argento, che ordinò siano nettati; et essa Navicella aggiustata, mancando il piede d'argento, ordinò parimente un Messale Illijrico.

(in margine) *Choro*

Visitò il Choro trovò li Scabelli, e Sedie attorno il medesimo, in molti luochi rotte, che però ordinò siano aggiustate, così parimente ordinò doi Breviarij per uso d'esso Choro;

*havendevi trovati doi Ceroferarij di legno indorati; ordinò stessamente sia comprato un Ferale Grande per il Santissimo Sacramento da portarsi in Processione.*³⁸⁴

Prezbiterij je bio otvoren, stoga je biskup naložio da se u narednih mjesec dana učine vratnice s bravom. Sakristija je bila prljava pa je biskup naložio neka bude održavana čistom, kao i da se klupa što se nalazi u sredini sakristije premjesti u sredinu uza zid. Također, naložio je neka se napravi klupa koja će služiti za ispovjedi svećenika i neka bude postavljena bočno uza zid, a u sredinu neka se postavi raspelo. U sakristiji je bila pohranjena sljedeća liturgijska oprema: devet kaleža, od kojih četiri stara, a jedan od njih nije bio u upotrebi, osam albi, srebrna pokaznica, stara i lijepo izvedena srebrna kadionica s pripadajućom lađicom te dovoljan broj liturgijskog ruha i paramenata. Biskup je naložio da se pokaznica, kadionica i lađica očiste, a lađica da se i popravi jer joj je nedostajalo podnožje, da se nabavi misal na slavenskom jeziku te da se nabavi šest pojasa. Također, opomenuo je svećenike neka tjelesnici i čistila za kalež budu održavani čistima. Na bočnim stranama kora bile su postavljene korske klupe i stolice, na brojnim mjestima oštećene, stoga je biskup naložio da se poprave, kao i da se nabave dva brevijara. U koru su bila postavljena dva drvena pozlaćena procesionalna svijećnjaka, a biskup je naložio da se nabavi još jedan veliki za procesiju s Presvetim Oltarskim Sakramentom.

OLTAR SV. STJEPANA

(in margine) *Altare di San Stefano*

Visitò l'Altare di San Stefano in essa Parochiale sito a mano destra dell'Altare Maggiore della medesima Juspatronato dei Pindolich dissero essere consacrato; hà li Candelieri, e Croce d'ottone, ordinò sia fatta anco la Lampada d'ottone, e provisto di carta di gloria. La pala è all'antica con la pittura in tavola dimostrante in mezzo la Vergine sedente nel Trono col Bambino in braccio, alla destra nella parte superiore vi sono San Giovanni Battista, et San Pietro Apostolo; alla sinistra San Giacomo, e San Paulo; nell'ordine

³⁸⁴ BAK, David, 1685., f. 55r-v

*inferiore alla destra vi sono San Giorgio, e Santa Catharina, alla sinistra San Nicolò, e Santa Lucia. Hà un solo Dermone in confine di Castelmuschio chiamato Podversach, può rendere all'anno Ducati 2 circa, ne hò altro.*³⁸⁵

Oltar sv. Stjepana nalazio se s desne strane glavnog oltara, bio je posvećen i pod patronatom obitelji Pindulić. Pala je bila naslikana na arhaičan način na drvu, s prikazom Bogorodice s Djetetom na prijestolju u središnjem polju te prikazima sv. Ivana Krstitelja i sv. Petra u desnom gornjem registru, sv. Jakova i sv. Pavla lijevo gore, sv. Jurja i sv. Katarine desno dolje te sv. Nikole i sv. Lucije njima nasuprot. Od ostale liturgijske opreme imao je mjedeni križ i svijećnjake, a od posjeda jednu ošumljenu parcelu. Biskup je naložio da se nabave mjedeni viseći svijećnjak i kanonska tabla.

OLTAR GOSPE OD RUŽARIJA

(in margine) *Altare del Rosario*

*Visitò l'Altare della Madonna Santissima del Rosario in una Capella d'essa Parochiale è confraterna, et è consacrato, hà la sua Croce, e Lampada d'argento, doi Candelieri d'ottone, due Angeli di legno indorati. La Pala è di legno lavorata alla moderna, la pittura è in tella; hà nella parte Superiore il Padre Eterno, e sotto a lui lo Spirito Santo in forma di Colomba, nel mezzo esiste la B. V. col Bambino nil braccio destro, et due Angeli uno per parte, che li sostentano la Corona, tiene nella mano sinistra la Corona del Santissimo Rosario, e d'intorno è circondata dalli Sacri Misterij del medesimo, nella parte Inferiore vi è una turba de Confratti dall'uno, e l'altro Sesso pittura competentemente buona. Hà d'entratta, che si sucode da livelli di danaro, Socede d'animali, affitti de Mansi, animali minuti Ducati 15 in circa, corrisponde ogni anno al Clero di Castelmuschio per le Capellanie F 40, facendo essa Fraterna cantare messa a questo Altare ogni prima Domenica di Mese, e tutte le Feste della Madonna et un Anniversario per li Confratelli doppò la Festività del Santissimo Rosario.*³⁸⁶

Oltar posvećen Gospi od Ružarija nalazio se u jednoj od bočnih kapela, bio je posvećen i o njemu se brinula istoimena bratovština. Pala je bila naslikana na moderan način na platnu i

³⁸⁵ BAK, David, 1685., f. 55v

³⁸⁶ BAK, David, 1685., f. 55v-56r

dobro očuvana, čini se postavljena u drveni okvir. U sredini je bio prikaz Bogorodice s Djetetom, koja je u lijevoj ruci držala krunicu. Iznad su bila dva anđela koja su pridržavala krunu, a pri vrhu Bog Otac i Duh Sveti u vidu golubice. Cijeli je prikaz bio zaokružen otajstvima sv. Ružarija. U donjoj zoni duž cijele širine pale bili su naslikani bratimi. Oltar je bio opremljen srebrnim križem i visećim svijećnjakom, dvama mjedenim svijećnjacima i dvama drvenim pozlaćenim anđelima. Svake prve nedjelje u mjesecu za bratovštinu je služena pjevana misa, kao i na sve marijanske blagdane, a služena je i još jedna za pokojne bratime nakon blagdana Gospe od Ružarija. Oltar je imao otprilike petnaest dukata prihoda godišnje od davanja u zakup životinja i posjeda.

OLTAR SV. PETRA

(in margine) *Altare di San Pietro*

Visitò l'Altare di San Pietro in essa Parochiale sito sotto il Pergamo dell'Epistola, è consacrato, viene custodito dal Reverendo Piovano, quale lo mantiene per charità, non hà cosa alcuna d'entratta, hà la sua Croce, e Candelieri d'ottone, tovaglie sufficienti, ordinò la Carta di gloria, hà parapetto di Cuoridoro, et li Cusini, ordinò, che li Candelieri siano nettati. Hà palla all'antica lavorata, e d'orata, hà in mezzo il Padre Eterno, lo Spirito Santo in forma di Colomba, et il Figlio, che incorona la Vergine Santissima, dal lato destro San Pietro, e San Michiel, dal lato sinistro San Paolo, e San Nicolò.³⁸⁷

Oltar sv. Petra nalazio se ispod propovjedaonice na strani poslanice, bio je posvećen i o njemu se brinuo župnik. Pala je bila izvedena na arhaičan način i pozlaćena. U središnjem je polju bilo prikazano Krunjenje Bogorodice te Bog Otac i Duh Sveti u vidu golubice, desno sv. Petar i sv. Mihovil, a lijevo sv. Pavao i sv. Nikola. Od ostale liturgijske opreme imao je križ i svijećnjake od mjedi, zlatom ukrašen kožni antependij, oltarnike i jastuke. Biskup je naložio da se očiste svijećnjaci i nabavi kanonska tabla.

³⁸⁷ BAK, David, 1685., f. 56r

OLTAR SV. IVANA EVANĐELISTA

(in margine) *Altare di San Giovanni Evangelista*

Visitò l'Altare di San Giovanni Evangelista in essa Parochiale è Juspatronato di diverse famiglie Suicich, et è consacrato, di cui è Capellano Pre Zuanne Suicich anco di esse Famiglie, celebra 12 Messe all'anno, et il giorno del Santo una Messa cantata dal Reverendo Clero a cui corrisponde F 6.; hà la sua Lampada d'ottone, Croce, e Candelieri d'ottone, la Palla è all'antica d'orata, hà in mezzo la Statua di San Giovanni Evangelista d'orata, e d'intorno la vita di San Giovanni con li suoi Misterij in pittura in tavola; ordinò sia provisto di Cusini, e carta di gloria, et mondata la Lampada con li Candelieri. Hà di entrata Ducati 4 circa si cavano da diversi Dermoni, et Terreni.³⁸⁸

Oltar posvećen sv. Ivanu Evanđelistu bio je pod patronatom obitelji Žuvić (*Suicich*). Pala je bila izvedena na arhaičan način i pozlačena. U središnjem je polju bila pozlačena skulptura sv. Ivana Evanđelista, uokolo koje su bili na drvu oslikani prikazi iz života sveca. Bio je opremljen mjedenim križem, svijećnjacima i visećim svijećnjakom, za koje je biskup naložio da se očiste, kao što je naložio i da se oltar opremi jastucima i kanonskom tablom. Kapelan Ivan Žuvić imao je obvezu služiti dvanaest misa godišnje, a omišaljski kler morao je održati jednu pjevanu mise na blagdan sv. Ivana Evanđelista. Oltar je imao otprilike četiri dukata prihoda godišnje od davanja u zakup niza ošumljenih parcela i terena.

Poliptih što ga je opisao biskup David sačuvan je do danas i nalazi se u južnoj apsidi crkve (Sl. 30). Središnje polje triptiha dvostruko je šire od bočnih polja (Sl. 31). U sredini je u drvenom, polikromiranom i pozlaćenom te vrlo vješto modeliranom reljefu prikazan titular oltara sv. Ivan Evanđelist. Svetac sjedi za koso postavljenom i ornamentiranom klupom-pisarnicom. Tijelo sveca prikazano je blago ulijevo, dok je pročelavu i bradatu glavu zaokrenuo potpuno na suprotnu stranu. U prvom je planu dijagonalno postavljena lijeva svečeva noga i bogato nabrana haljina. U rukama nad evanđeljem postavljenim na klupi drži pero i tintarnicu. Pozadina je plave boje, a cijeli je prikaz u gornjem dijelu zaključen

³⁸⁸ BAK, David, 1685. f. 56r-v

jednostavno profiliranim lukom koji se umanjeno ponavlja na šest bočnih prikaza. Iznad prikaza titulara u pravokutnom je okviru postavljen reljef s motivom kanelirane školjke.

Na bočnim vertikalnim krilima tehnikom tempere na drvu naslikano je šest scena, po tri sa svake strane. U prvom polju gore u lijevom nizu naslikan je prikaz sv. Ivana Krstitelja koji desnom rukom pokazuje na medaljon u lijevoj ruci s motivom *Agnus Dei*, navješćujući Kristov dolazak i žrtvu (Sl. 33). U preostalim su poljima naslikane scene iz života titulara oltara sv. Ivana Evanđelista, započevši sa središnjom u lijevom nizu što prikazuje sv. Ivana pred prokonzulom. Najniži prikaz u ovom nizu onaj je Uskrsnuća Druzijane koja leži na postelji okružena mnoštvom. U desnom gornjem polju naslikano je Ivanovo mučeništvo u kotlu vrućeg ulja. U središnjem je desnom polju prikazan sv. Ivan na otoku Patmosu. Posljednja scena u desnom je nizu Samopokajanje sv. Ivana, a zbog prikaza triptiha na oltaru relativno je često recentno citirana (Sl. 34). Umjetnina je na inicijativu Antona Gnirsa 1912. godine bila poslana na restauraciju u Beč gdje se nalazila do 1927. Godine 1940. ponovno ju je restaurirala Stanislava Dekleva.

Triptih navodi Artur Schneider 1934. godine u izvještaju s terenskog istraživanja na Krku kao rad venecijanske škole iz prve polovine 15. stoljeća.³⁸⁹ Grgo Gamulin je 1957. godine atribuirao slikana polja venecijanskom slikaru Jacobellu del Fioreu (Venecija, oko 1370. – Venecija, 1439.) i datirao ih u kraj prvog desetljeća 15. stoljeća, što je do danas uglavnom prihvaćeno.³⁹⁰ Gamulin smatra da je omišaljski triptih nastao otprilike u vrijeme kada je Jacobello naslikao *Poliptih blažene Micheline* (1409.) iz *Museo Civico* u Pesaru i *Poliptih*

³⁸⁹ ARTUR SCHNEIDER (bilj. 21), 127.

³⁹⁰ GRGO GAMULIN, Oltar sv. Ivana Evanđelista od Jacobella del Fiore u Omišlju, u: *Riječka revija*, Rijeka, 6 (1957.), 217; GRGO GAMULIN, L'altare di S. Giovanni Evangelista di Jacobello del Fiore a Omišalj, u: *Arte Veneta*, 11 (1957.), 23-28; GRGO GAMULIN, Oltar Sv. Ivana Evanđeliste od Jacobello del Fiore u Omišlju, u: *Stari majstori u Jugoslaviji*, knjiga I., Zagreb, 1961., 26. Za Jacobella del Fiorea vidjeti: ETTORE MERKEL, DEL FIORE, Iacobello, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 36, Roma, 1988. (korištena je internet verzija bez paginacije, pregledano 22. siječnja 2018.)

Madonna della Misericordia (1416.) danas u venecijanskoj Akademiji, dok za drveni reljef iznosi tezu o mogućoj lokalnoj skulptorskoj školi, što je recentnijim istraživanjima ove problematike odbačeno. Godine 1989. pišući o Jacobellu del Fioreu u sklopu sinteze venecijanskog slikarstva triptih navodi Mauro Lucco.³⁹¹ Ivan Matejčić je 1991. godine o drvenom reljefu sveca napisao sažetu katalošku jedinicu te zaključio da je riječ o vrlo vještom radu venecijanskog drvorezbara.³⁹² Povodom izložbe o Paolu Venezianu i umjetnosti *Trecenta* na Jadranu za katalog je 2004. godine pripadajuću katalošku jedinicu napisala Biserka Rauter Plančić.³⁹³ Igor Žic je 2006. godine predložio kao moguće donatore triptiha članove plemićke obitelji Frankapan.³⁹⁴ Godine 2009. Ema Čišić primjereno je sintetizirala dotadašnja saznanja o umjetnici, predloživši pritom kao mogućeg naručitelja glavnu omišaljsku bratovštinu Sv. Mariju Veliku.³⁹⁵ Enrica Cozzi je 2012. godine slikane dijelove triptiha usputno pripisala sljedbeniku Jacobella del Fiorea, bez dodatne argumentacije.³⁹⁶ O ubikaciji, točnije premještanju poliptiha unutar župne crkve izlagao sam na međunarodnoj radionici za doktorande 2015. godine, što je objavljeno dvije godine kasnije.³⁹⁷ Omišaljsku umjetninu u kontekstu tipologije gotičkih poliptiha recentno spominje Cristina Guarnieri

³⁹¹ MAURO LUCCO, Jacobello del Fiore, u: *La pittura nel Veneto – Il Quattrocento*, (ur.) M. Lucco, Vol. I, Milano, 1989., 347-348.

³⁹² IVAN MATEJČIĆ, 19. Go Oltarić Sv. Ivana Evandelistu, kataloška jedinica u: *Tisuću godina hrvatske skulpture*, (ur.) I. Fisković, Zagreb, 1991., 58

³⁹³ BISERKA RAUTER PLANČIĆ, 58. Poliptih svetog Ivana, kataloška jedinica u: *Stoljeće gotike na Jadranu – slikarstvo u ozračju Paola Veneziana*, katalog izložbe, (ur.) B. Rauter Plančić, Zagreb, 2004., 182-183, 182.

³⁹⁴ IGOR ŽIC (bilj. 48), 92.

³⁹⁵ EMA ČIŠIĆ, Poliptih sv. Ivana Evandelistu iz župne crkve Uznesenja Marijina u Omišlju u svjetlu novih saznanja o Jacobellu del Fioreu i o lokalnoj tradiciji naručivanja umjetnina, u: *Novi Kamov*, Rijeka, br. 4, sv. 37, god. X, 2010., 89-98, 97.

³⁹⁶ ENRICA COZZI, Il gotico internazionale a Venezia. Un'introduzione alla cultura figurativa nell'Italia nord-orientale, u: *Arte in Friuli Arte a Trieste (AFAT)*, 31 (2012.), 11-30, 23-24.

³⁹⁷ DANIJELO CIKOVIĆ (bilj. 57)

2016. godine³⁹⁸, dok ju posljednja spominje ponovno Enrica Cozzi, no iznova bez značajnijih pomaka, u potpisu uz reprodukciju dosljedno potvrđujući prethodno već spomenutu tezu o autorstvu Jacobellova sljedbenika.³⁹⁹

Iz Davidova vizitacijskog zapisnika doznaje se da je triptih 1685. godine bio postavljen na oltaru sv. Ivana Evanđelista, koji se nalazio u južnom brodu crkve, u kapeli s lijeve strane bočnih vrata po ulasku u crkvu. Ova ubikacija potvrđena je i deskriptivnim opisom što ga je oko 1730. godine sačinio krčki odvjetnik Benedetto Balbi prilikom sastavljanja Krčkog katastrika. Balbi tom prigodom, uz opis poliptiha, bilježi *Altare di San Giovanni Evangelista sito nella cappella Parocchiale di Santa Maria Maggiore di Castel Muschio, ch'è il primo Altare a mano sinistra per entrare dalla Porta piccola dalla parte della Loggia, ossia Campanile.*⁴⁰⁰ Za vjerovati je da je triptih bio na ovom mjestu najkasnije od vremena apostolske vizitacije Agostina Valiera, dakle 1579. godine, do 1910., kada je zamijenjen neostilskim oltarom iz radionice tirolskog majstora Konrada Skaze (Vojnik, 1866. – ?, 1924.), a kapela posvećena Srcu Isusovu.⁴⁰¹ Uslijedile su dvije prethodno navedene restauracije, a najkasnije od 1947. godine, kada ga je fotografski dokumentirao Branko Fučić, nalazi se na današnjoj poziciji (Sl. 32).⁴⁰²

Na osnovi preostalog teksta Balbijeva opisa, a djelomično i Davidova vizitacijskog zapisnika, doznaju se još dvije činjenice o Jacobellovu omišaljskom triptihu, odnosno oltaru. Prvo, triptih nije sačuvan cjelovito već nedostaje, vjerojatno izvorno, naslikani zabat (...*Cielo*

³⁹⁸ CRISTINA GUARNIERI, Una pala ribaltabile per l'esposizione delle reliquie: le *Storie di santa Lucia* di Jacobello del Fiore a Fermo, u: *Arte Veneta*, 73 (2016.), 8-35, 13.

³⁹⁹ ENRICA COZZI, Paolo Veneziano e bottega: il polittico di Santa Lucia e gli *antependia* per l'isola di Veglia, u: *Arte in Friuli Arte a Trieste (AFAT)*, 35 (2016.), 235-293, 265, 292.

⁴⁰⁰ DANIJELO CIKOVIĆ (bilj. 57)

⁴⁰¹ Ibidem.

⁴⁰² Fototeka Ministarstva kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci – Omišalj, br. 15.

di sopra in tavola dipinta...).⁴⁰³ Drugo, oltar je bio pod patronatom obitelji Žuvić(ić?) i Kirinčić, što je potvrđeno prijepisom oporuke Ivana Žuvića sastavljene 1664. godine. U oporuci se kaže da su članovi ove obitelji bili utemeljitelji oltara, no ovaj podatak ipak valja prihvatiti s oprezom. Krčki advokat Balbi, naime, tom prigodom nije mogao pročitati neki dokument *in carta Bergamina... scritta in Gottico*.⁴⁰⁴ Nema sumnje da je bila riječ o dokumentu otprilike iz vremena nastanka triptiha koji bi zasigurno, barem djelomično, rasvijetlio okolnosti narudžbe ovog vrijednog primjera kasnosrednjovjekovne liturgijske opreme venecijanske provenijencije. Čini se, stoga, da podatak o utemeljiteljima oltara proizlazi iz usmene predaje koja je zabilježena 1664. godine, čak 250 godina nakon nastanka Jacobellova triptiha, stoga pitanje njegova naručitelja valja ostaviti otvoreno.⁴⁰⁵

OLTAR GOSPE OD KARMELA

(in margine) Altare della Madonna de Carmini

*Visitò l'Altare della Madonna de Carmini dissero essere consacrato se bene non si vede segno, è Fraterna, hà pala con pittura in tela dimostrante in mezzo la B. V. col Bambino in braccio, a mano destra San Rocco, alla sinistra San Sebastiano, e sotto San Giorgio a Cavallo, fù fatta essa pala dal Reverendo Pre Zorzi Sersich, hà Lampada, e Candelieri d'ottone, è Croce con Crocifisso di legno, il sudetto Pre Zorzi fà dire dodici Messe all'anno, et la Fraterna fà dire Messe ogni Mercordi di Settimana. Li fratelli la mantengono di Cere Tovaglie, et Oglio. Ordinò una Carta di gloria, et che li Candelieri, et Lampada siano riattati. Questo Altare non hà entratta, mà li fratelli lo mantengono del proprio. Item la Fraterna fà dire dodici Messe all'anno dal Capellano, che è Pre Antonio Lessizza che celebra per amore di Dio.*⁴⁰⁶

Oltar Gospe od Karmela bio je posvećen i o njemu se brinula istoimena bratovština. Pala je bila naslikana na platnu, s prikazom Bogorodice s Djetetom u sredini, desno sv. Rok, lijevo

⁴⁰³ DANIJELOVIĆ (bilj. 57)

⁴⁰⁴ Ibidem.

⁴⁰⁵ Ibidem.

⁴⁰⁶ BAK, David, 1685., f. 56v

sv. Sebastijan, a u donjem dijelu sv. Juraj na konju. Palu je dao izraditi don Juraj Seršić. Od ostale liturgijske opreme imao je mjedene svijećnjake i viseći svijećnjak te drveno raspelo. Spomenuti don Juraj Seršić služio je na ovom oltaru dvanaest misa godišnje, koliko je služio i kapelan Antonijo Lesica u ime bratovštine, a za bratovštinu je služena misa i svake srijede. Biskup je naložio da se očiste svijećnjaci i viseći svijećnjak te nabavi kanonska tabla.

OLTAR SV. NIKOLE

(in margine) *Altare di San Nicolò*

Visitò l'Altare di San Nicolò Vescovo dissero essere consacrato, hà doi Angioletti di terra per Candelieri, Croce, et Lampada d'ottone, il parapetto di tavola dipinto, ordinò, che la Lampada sia nettata, et provisto di Carta di gloria, il Reverendo Piovano celebra per divotione. La pala è all'antica dorata; In mezzo esiste la Statua di San Nicolò dorata, nella parte superiore Christo passo, e dalli lati la Madonna e San Giovanni Evangelista dipinti in tavola; nell'inferiore dal lato destro San Pietro, e dal sinistro San Paolo; questo Altare non si sà di chi sia Juspatronato, ne che beni habbia perciò non ordinò altro.⁴⁰⁷

Oltar posvećen sv. Nikoli imao je arhaično izvedenu i pozlaćenu palu. U sredini je bila pozlaćena skulptura sveca koju su flankirali prikazi apostolskih prvaka, dok je iznad na drvu bio oslikani prikaz Raspeća. Bio je opremljen dvama anđelima lučonošama, križem i visećim svijećnjakom od mjedi te drvenim oslikanim antependijem. Biskup je naložio da se očisti viseći svijećnjak i nabavi kanonska tabla.

OLTAR SV. ANTUNA OPATA

(in margine) *Altare di Sant'Antonio Abbate*

Visitò l'Altare di Sant'Antonio Abbate si hà per traditione essere consacrato, et è Confraterna. La Pala è di legno lavorata alla Moderna, et dorata; Hà in mezzo la Statua di Sant'Antonio, al lato destro quella di San Luca, e dal sinistro quella di San Mattio, nel frontispicio il Padre Eterno competentemente tenuto, hà Lampada d'argento, e paliotto di

⁴⁰⁷ BAK, David, 1685., f. 57r

*Cuoridoro. Fà celebrare una Messa alla Settimana dal Capellano, chi è Pre Antonio Lessissich con stipendio di F 24, hà di entratta F 500 circa che si cavano d'animali, affitti, livelli, et Dermoni.*⁴⁰⁸

Oltar sv. Antuna opata bio je posvećen i o njemu se brinula istoimena bratovština. Pala je bila izrađena od drva na moderan način i pozlaćena. U sredini je bila skulptura sv. Antuna opata, desno sv. Luke, lijevo sv. Mateja te u zabatu ona Boga Oca. Od ostale liturgijske opreme imao je srebrni viseći svijećnjak i zlatom ukrašeni antependij od kože. Kapelan Antonijo Lisičić (*Lessissich*) imao je obvezu služiti jednu misu tjedno. Prihodi oltara bili su ostvarivani davanjem u zakup životinja i ošumljenih parcela.

OLTAR PRESVETOG TROJSTVA

(in margine) *Altare della Santissima Trinità*

*Visitò l'Altare della Santissima Trinità si hà per traditione essere consacrato, hà Candelieri, Croce, e Lampada d'ottone, chi ordinò siano nettati, come anco provisto di una Carta di gloria. La Pala è all'antica con picciole cornicette d'orate, in mezzo vi è la pittura in tavola dimostrante le tre Persone della Santissima Trinità, cioè Padre, Figlio, et Spirito Santo, al lato destro la Vergine col Bambino in braccio, et San Luca al sinistro Sant'Appollonia, et San Nicolò, non si sa di chi sia Juspatronato, ne che entratta habbia, il Reverendo Clero cui celebra per divotione.*⁴⁰⁹

Oltar posvećen Presvetom Trojstvu imao je arhaično izvedenu palu s malenim pozlaćenim okvirima. U sredini je bio na drvu oslikan prikaz Presvetog Trojstva, desno Bogorodica s Djetetom i sv. Luka, a lijevo sv. Apolonija i sv. Nikola. Bio je opremljen mjedenim svijećnjacima, križem i visećim svijećnjakom. Biskup je naložio da se navedena liturgijska oprema očisti te da se nabavi kanonska tabla.

⁴⁰⁸ BAK, David, 1685., f. 57r

⁴⁰⁹ BAK, David, 1685., f. 57r

OLTAR GOSPE SNJEŽNE

(in margine) *Altare della Madonna della Neve*

Visitò l'Altare della Madonna della Neve si hà per traditione essere consacrato il Reverendo Clero la mantiene di tutto il necessario, hà Candelieri, e Croce rotta d'ottone, che però ordinò sia aggiustata, e crocifisso di legno. La Pala è in quadro schietto di legno fugiata un puoco d'oro, la pittura è in tella assai vecchia, dimostrante in mezzo la Visitazione della Madonna a Santa Elisabetta, dal lato destro San Francesco, e dal Sinistro Santa Catharina pure in pittura, che è di qualche stima, a cui ordinò sia levata la polvere, hà parimente doi Angeli di legno. Il Reverendo Clero vi celebra ogni Mese una Messa, et hà un Dermone in confin di Castelmuschio chiamato Cras, quale affitta Ducati 5; hà Lampada d'ottone, che ordinò per essere rotta sia aggiustata come anco nettati li Candelieri, et fatta la Carta di gloria.⁴¹⁰

Oltar Gospe Snježne je bio posvećen i o njemu se brinuo omišaljski kler. Pala je bila naslikana na platnu, vrlo stara i vrijedna. Drveni je okvir bio ukrašen samo pozlatom, koja je bila oštećena. U sredini je bio prikaz Pohoda Blažene Djevice Marije, desno sv. Franje, a lijevo sv. Katarine. Od ostale liturgijske opreme imao je mjedene svijećnjake, križ i viseći svijećnjak te drvene anđele i raspeće. Omišaljski je kler služio jednu misu mjesečno na ovom oltaru, a prihodi oltara od davanja u zakup ošumljene parcele bili su pet dukata. Biskup je naložio da se poprave križ i viseći svijećnjak, očiste svijećnjaci, obriše prašina s pale te nabavi kanonska tabla.

OLTAR NEVINE DJEČICE

(in margine) *Altare degli Innocentini*

Visitò l'Altare degli Innocentini nella Parochiale appresso una Colonna si hà per traditione sij consecrato, e Juspatronato della Casa Jederlinich, competentemente tenuto. Pre Tomaso Jederlinich uno della Famiglia vi celebra 12 Messe all'anno, et il giorno degli Innocentini fà cantare Messa dal Reverendo Clero, a cui da F 6, hà candelieri, e Croce d'ottone; ordinò la Carta di gloria, et che li Candelieri siano nettati, hà d'entrata Ducati

⁴¹⁰ BAK, David, 1685., f. 57v

*2 circa. La Pala è a cornicie schiate dorate, la pittura è in tavola assai bella, nella parte Superiore in mezzo dimostra Santa Anna, et Madonna Vergine col Bambino in braccio, alla destra San Michiele Arcangelo, et alla sinistra San Giovanni Battista; nella parte inferiore dimostra in figurine la stragge degli Innocenti con diversi capritij del Pittore.*⁴¹¹

Oltar posvećen Nevinoj dječici nalazio se pokraj jednog od stupova crkve i bio je pod patronatom obitelji Jedrlinić. Pala je bila naslikana na drvu, vrlo lijepa, s okvirom ukrašenim samo pozlatom. U sredini su bile prikazane sv. Ana i Bogorodica s Djetetom, desno sv. Mihovil arkandeo, lijevo sv. Ivan Krstitelj, dok je u donjem dijelu bio oslikani reljef s prikazom pokolja Nevine dječice. Bio je opremljen mjedenim svijećnjacima i križem. Don Toma Jedrlinić služio je dvanaest misa godišnje na ovom oltaru, a na blagdan Nevine dječice pjevanu misu služio je omišaljski kler. Prihodi oltara bili su otprilike dva dukata godišnje. Biskup je naložio da se svijećnjaci očiste i nabavi kanonska tabla, a ostalo je bilo primjereno održavano.

OLTAR BEZGRJEŠNOG ZAČEĆA BLAŽENE DJEVICE MARIJE

(in margine) *Altare della Madonna della Concettione*

*Visitò l'Altare della Madonna Santissima della Concettione si hà per traditione sij consacrato. Ha Pala di legno lavorata alla moderna dorata con colonne. In mezzo esiste la B. V. sedente nel Trono col bambino in grembo, e due Angeli, che le sostentano la Corona in capo, alla destra San Pietro, et San Luca, alla sinistra San Nicolò, et San Mattio. Hà Candelieri, Croce, et Lampada d'ottone, ordinò la carta di gloria. Questo Altare è Juspatronato della famiglia Craglich, et Pre Nicolò Craglich uno della famiglia stessa disse fare celebrare dodici Messe all'anno dal Reverendo Clero, a cui corrisponde F 10, et il giorno della Madonna della Concettione fà dal medesimo Reverendo Clero cantare Messa, corrispondendo a cadauno Prete di Lemosina F:4, et F 6 per cantare la Messa; Hà di entrata da Ducati 5 circa, che si cavano da Dermoni, et terreni.*⁴¹²

⁴¹¹ BAK, David, 1685., f. 57v

⁴¹² BAK, David, 1685., f. 58r

Oltar Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije bio je posvećen i pod patronatom obitelji Kraljić. Pala je bila izrađena od drva na moderan način i pozlačena, sa stupićima. U sredini je bila Bogorodica na prijestolju s Djetetom u krilu, kojoj su krunu pridržavala dva anđela. Desno su bili prikazani sv. Petar i sv. Luka, a lijevo sv. Nikola i sv. Matej. Od ostale liturgijske opreme imao je mjedene svijećnjake, križ i viseći svijećnjak. Prema riječima don Nikole Kraljića, omišaljski je kler služio dvanaest misa godišnje na ovom oltaru, a na blagdan Bezgrješnog začeca pjevanu misu. Oltar je imao godišnji prihod od otprilike pet dukata, od davanja u zakup ošumljenih parcela i terena. Biskup je naložio da se nabavi kanonska tabla.

OLTAR SV. LUCIJE

(in margine) *Altare di Santa Lucia*

*Visitò l'Altare di Santa Lucia è consacrato, hà doi Candelieri, e Lampada d'ottone, che per essere lordi ordinò siano nettati, hà parimente d'ottone la Croce, è unito alla Scola Maggiore della Madonna dell'Assunta, che lo mantiene, e provvede del necessario, ordinò fossero fatti doi Cusini, et provisto di Carta di gloria.*⁴¹³

Oltar posvećen sv. Luciji bio je opremljen dvama mjedenim svijećnjacima, visećim svijećnjakom i križem. O oltaru se brinula glavna omišaljska bratovština, ona Uznesenja Marijina. Biskup je naložio da se očiste svijećnjaci te nabave dva jastuka i kanonska tabla.

OLTAR SV. AGNEZE

(in margine) *Altare di Santa Agnese*

Visitò l'Altare di Santa Agnese posto in detta Parochiale sotto il Pulpito dell'Evangelio Juspatronato della Casa Lessizza, si hà per traditione sia consacrato, hà Candelieri, et Croce d'ottone, ordinò, che li Candelieri siano nettati, nel resto lo trovò competentemente tenuto. La Pala è a guisa d'Armario, nella porta di cui a parte destra sono dipinte l'Imagini di Santa Agnese, de Santi Nicolò, et Antonio Abbate, dalla sinistra San Filippo, et Santa Catharina in mezzo vi è la B. V. in statua sedente col Bambino in grembo dorata,

⁴¹³ BAK, David, 1685., f. 58r

*et due Angeli in atto di sostentarle la Corona sopra il Capo, è corniciata essa Pala di legno lavorato all'antica, e dorato. Pre Antonio Lessizza uno della famiglia che vi è Capellano disse celebrare dodici Messe all'anno, et havere il X.^{mo} di un terreno chiamato Dragha in Paiariz in confine di Castelmuschio. Item un Dermon con doi terreni dentro; il Dermon si affitta F 5 circa, et li Terreni rendono un anno per (...) queste 10 di biada più, et meno, secondo gli anni, ne havere altro.*⁴¹⁴

Oltar sv. Agneze nalazio se ispod propovjedaonice na strani evanđelja, bio je posvećen i pod patronatom obitelji Lesica. Pala je bila izvedena u formi prijenosnog oltarića. Desna vratnica bila je oslikana prikazima sv. Agneze, sv. Nikole i sv. Antuna opata, a lijeva sv. Filipa i sv. Katarine. Na unutarnjoj strani nalazila se drvena pozlaćena skulptura Bogorodice s Djetetom u krilu, kojoj su krunu pridržavala dva anđela. Okvir je bio izveden na arhaičan način i pozlaćen. Od ostale liturgijske opreme imao je mjedene svijećnjake i križ. Kapelan Antonijo Lesica imao je obvezu služiti dvanaest misa godišnje. Oltar je ostvarivao prihod davanjem u zakup ošumljene parcele i terena. Biskup je naložio tek da se svijećnjaci očiste, dok je sve ostalo bilo primjereno održavano.

OLTAR SV. ELIZABETE

*Visitò l'Altare di Santa Elisabetta dissero essere consacrato, et annesso alla Scola Maggiore; hà di entratta un Dermone che si affitta F 12 circa, et si celebrano 12 Messe all'anno da tutto il Reverendo Clero. La Pala è di legno indorata, hà Croce, e Candelieri d'ottone; ordinò, che sopra questo Altare non sia celebrato, se non gli è fatta la sua bradella.*⁴¹⁵

Oltar posvećen sv. Elizabeti bio je opremljen drvenom pozlaćenom palom te mjedenim križem i svijećnjacima. Omišaljski je kler imao obvezu služiti dvanaest misa godišnje. O oltaru se brinula glavna bratovština Uznesenja Marijina, a ostvarivao je prihod davanjem u zakup jedne ošumljene parcele. Biskup je naložio da se na oltaru ne služi misa dok se ne postavi predela.

⁴¹⁴ BAK, David, 1685., f. 58v

⁴¹⁵ BAK, David, 1685., f. 58v

8.2.2. Ilustracije

Sl. 1

Sl. 2

Sl. 3

Sl. 4

Sl. 5

Sl. 6

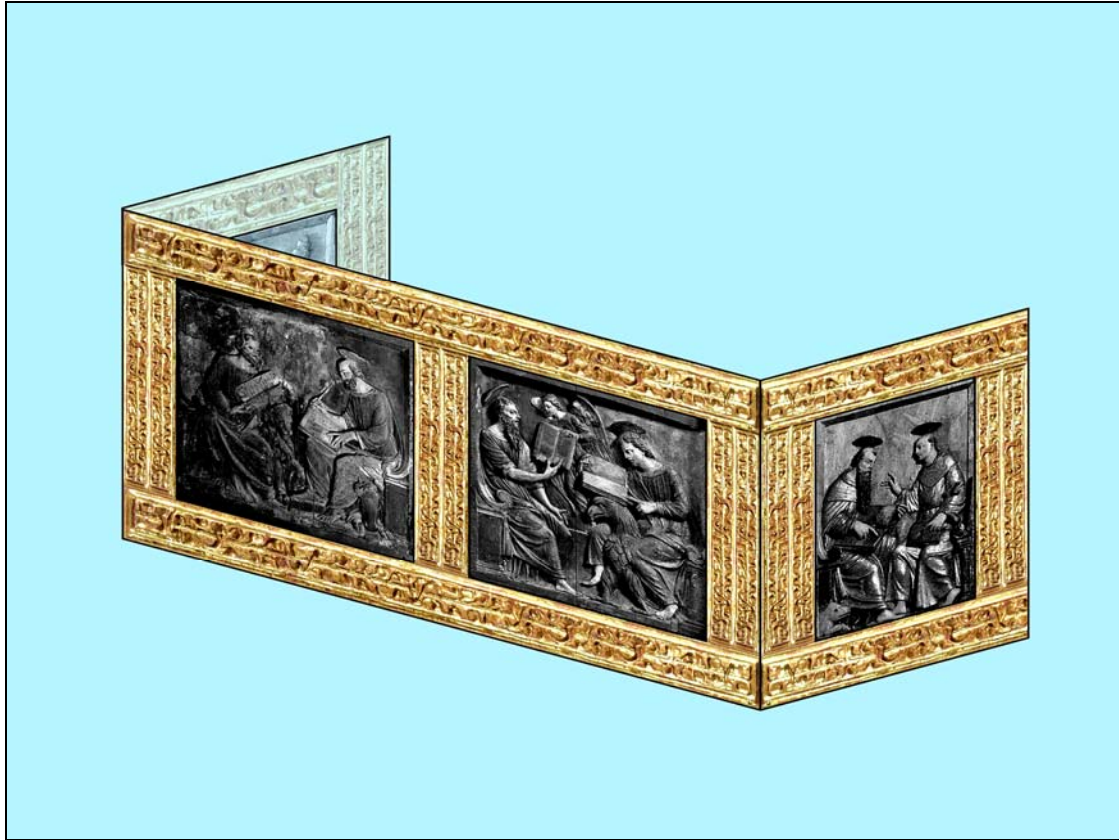
Sl. 7

Sl. 8

Sl. 9

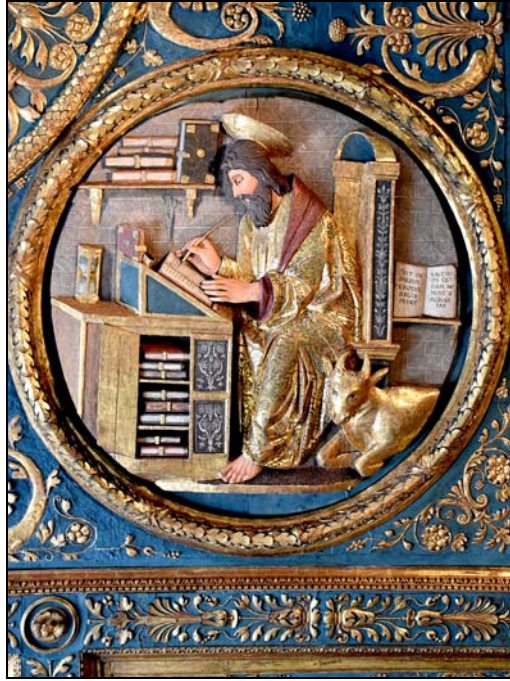
Sl. 10

Sl. 11

Sl. 12

Sl. 13

Sl. 14

Sl. 15

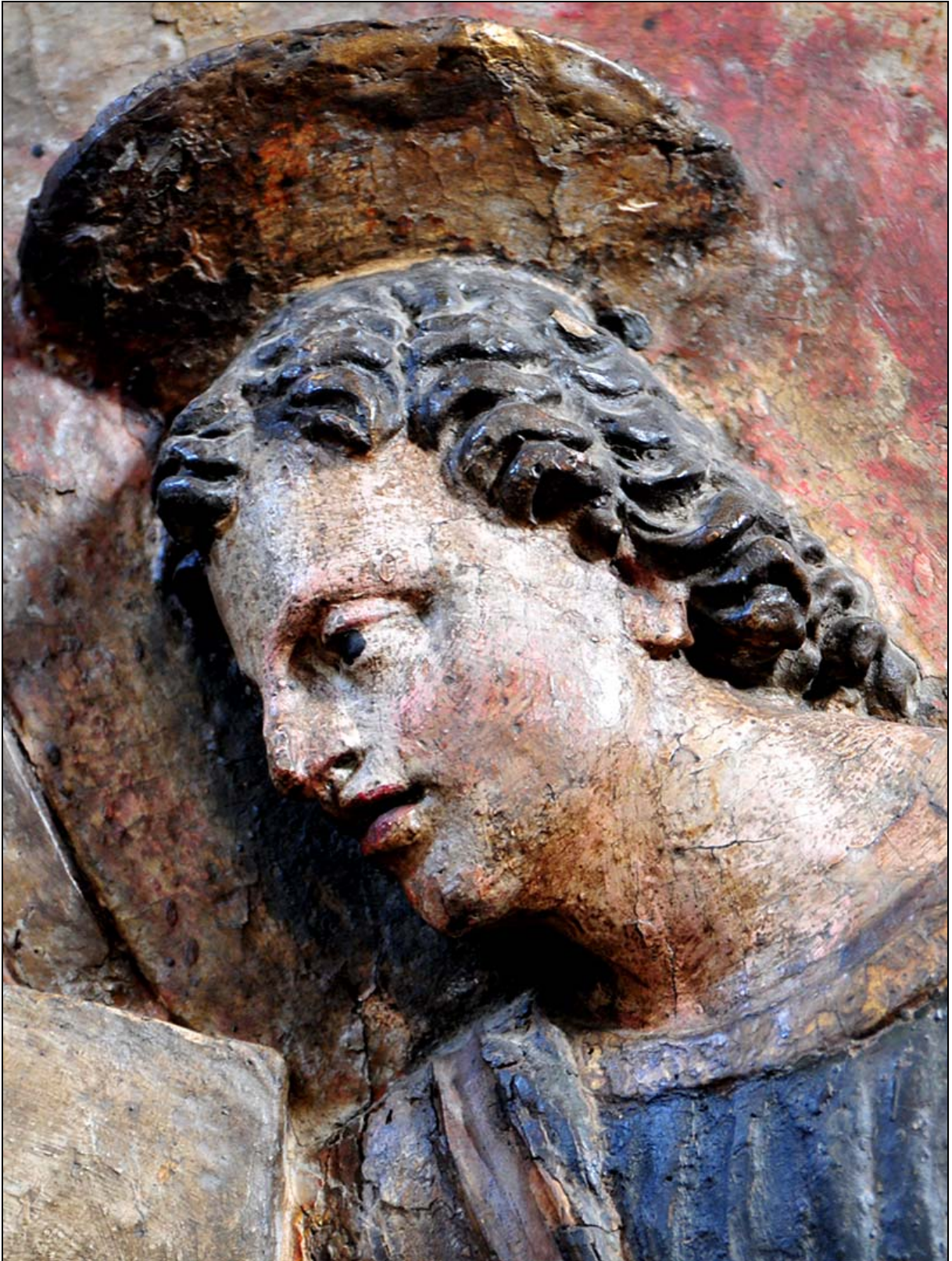
Sl. 16

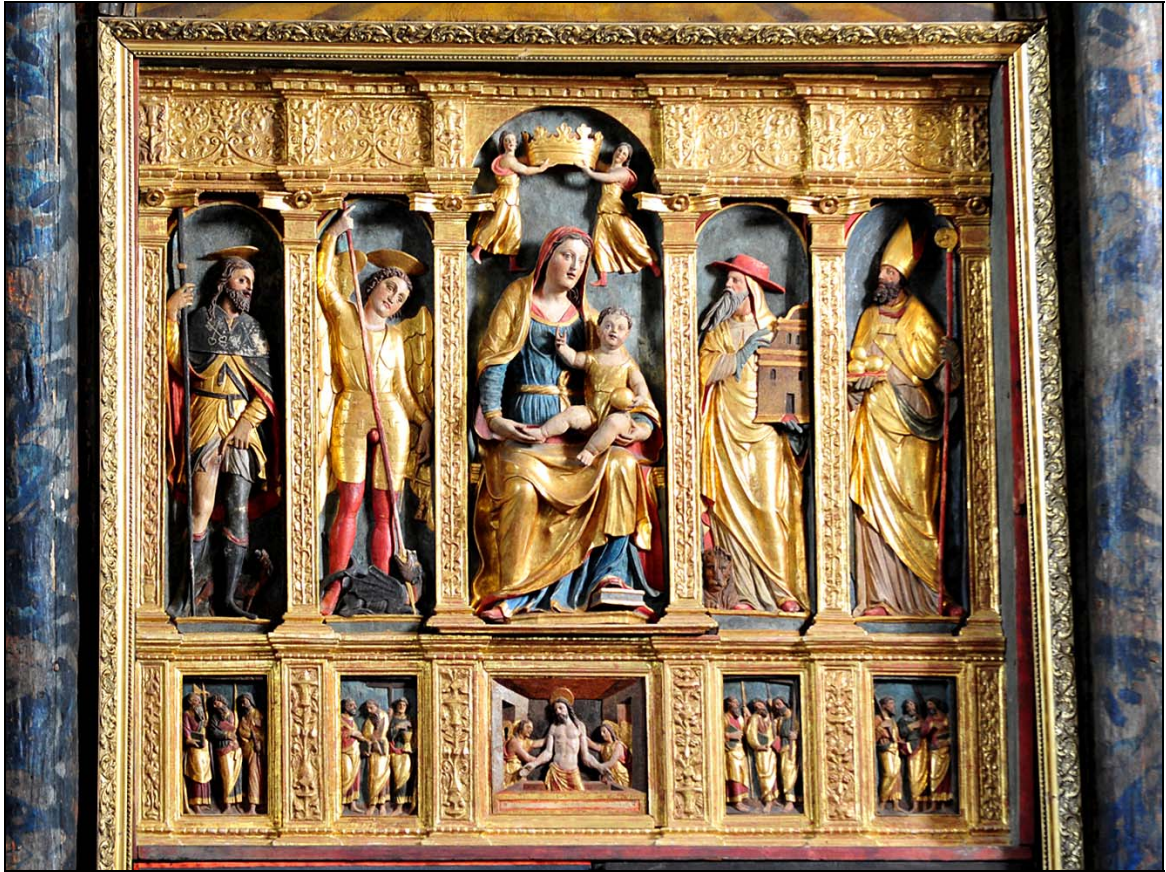
Sl. 17

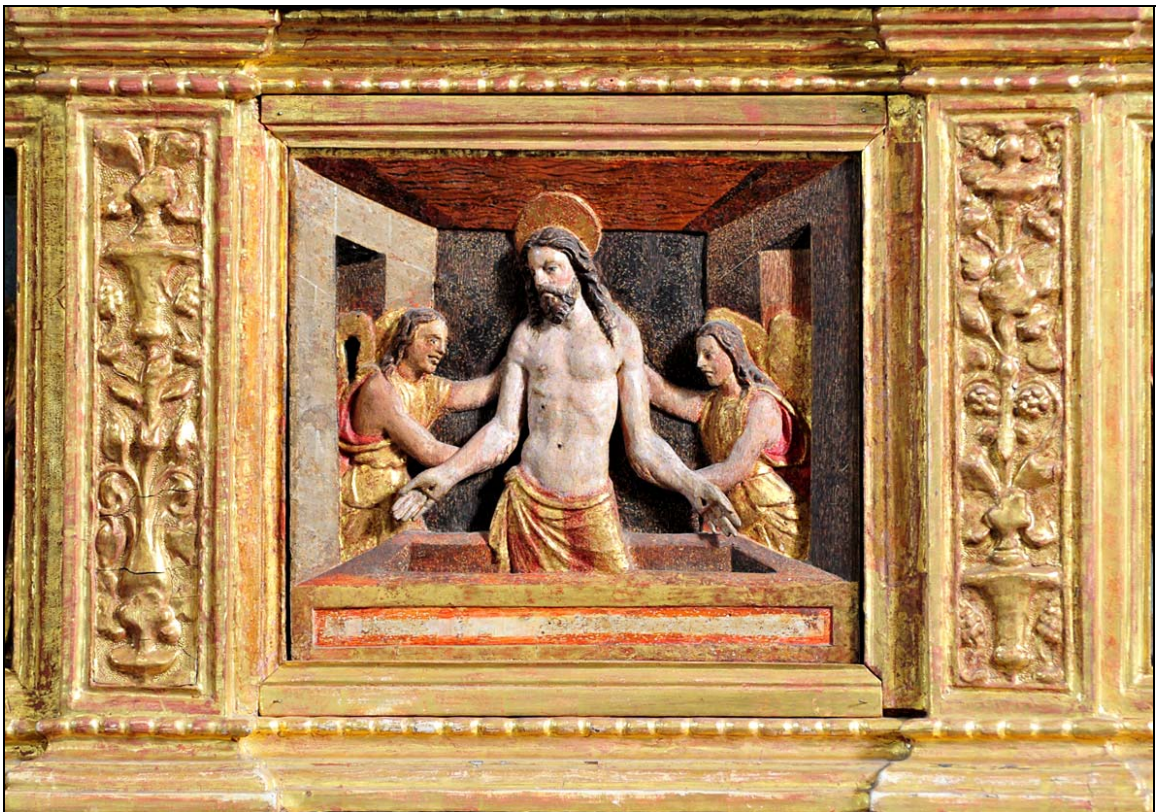
Sl. 18

Sl.19

Sl. 20

Sl. 21

Sl. 22

Sl. 23

Sl. 24

Sl. 25

Sl. 26

Sl. 27

Sl. 28

Sl. 29

Sl. 30

Sl. 31

Sl. 32

Sl. 33

Sl. 34

8.3. Župna crkva sv. Ivana Krstitelja u Baški: pregled arhitektonskog razvoja

Župna crkva u Baški do 1740. godine bila je ona sv. Ivana Krstitelja u srednjovjekovnom kaštelu na uzvisini, pored današnjeg groblja, kada je u naselju uz more nova crkva posvećena Presvetom Trojstvu (Sl. 1-3). Kaptolska crkva kaštela Baška prvi se put spominje u Dragoslavovoj darovnici od 1. siječnja 1100. godine. Čini se da romanička crkva tijekom vremena nije doživjela brojne i opsežne promjene poput omišaljske ili dobrinjske župne crkve, tek nekoliko prigradnji. Jednobrodna crkva sa zvonikom na pročelju orijentirana je u smjeru sjever – jug. Bočna kapela vjerojatno je prigradena uz zapadni zid krajem srednjeg ili početnog ranog novog vijeka. Pravokutno svetište zasigurno je prigradeno u razdoblju renesanse, o čemu svjedoče izduženi, polukružno zaključeni prozorski otvor na istočnom zidu, a moguće i nadgrobna ploča datirana u 1517. godinu. Zapadni aneks uz svetište i trijumfalni luk pripadaju fazi obnove crkve u 19. stoljeću, ponovno posvećenoj 1856. godine.⁴¹⁶

8.3.1. Liturgijska oprema

Na osnovi usporedbe podataka o liturgijskoj opremi, prvenstveno oltarima, iz zapisnika apostolskih vizitacija Agostina Valiera iz 1579. i Ottavijana Garzadorija iz 1625. te pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine, moguće je djelomično pratiti dinamiku promjena tijekom prvih stotinjak godina nakon sabora u Tridentu. Prema zapisniku apostolske vizitacije iz 1579. godine u kaptolskoj crkvi sv. Ivana Krstitelja u Baški bilo je sedam oltara, od čega četiri manja oltara, odnosno oltarića (*altariolum*).⁴¹⁷ Glavni oltar bio je posvećen

⁴¹⁶ O bašćanskoj župnoj crkvi i njezinom arhitektonskom razvoju vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽICROKOV (bilj. 10), 385-388; MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 155, 2007.), 316; MARIJAN BRADANOVIĆ, *Otok Krk u srednjem vijeku*, Split, 2016., 27.

⁴¹⁷ *Ecclesia Sancti Ioannis Baptistae est Ecclesia Parochialis... In hoc Ecclesia sunt septem Altaria / Maius sub titulo Sancti Ioannis Baptistae consecratum..., Altariolum Sanctae Hellenae..., Altariolum Sancti Quirini non consecratum..., Altariolum Sanctae Mariae consecratum..., Altare Sanctae (...) ..., Altare Sanctissimae*

zaštitniku kaštela sv. Ivanu Krstitelju, a preostalih je šest oltara i oltarića vjerojatno bilo raspoređeno simetrično u crkvi, po tri na svakoj strani. Ako je vizitator, kao primjerice u katedrali u Krku i kaptolskoj crkvi u Omišlju, započeo vizitaciju bočnih oltara na prvom s desne strane glavnog, gledajući prema glavnom oltaru, to bi značilo da su se na istočnoj strani crkve nalazila tri oltarića, gledajući sa sjevera prema jugu, sv. Jelene, neposvećeni sv. Kvirina i Blažene Djevice Marije. U tom slučaju na zapadnoj strani crkve, na kojoj je ipak bilo nešto više prostora s obzirom na prigradenu kapelu, nalazili su se oltari nepoznate svete i Presvetog Trojstva te neposvećeni oltarić Tijela Kristova, gledajući s juga prema sjeveru.

Godine 1625. zabilježena su svega četiri oltara: glavni oltar s lijepim prikazom štovanog sveca (*Icona elleganti*) i primjereno opremljen, oltar Tijela Kristova, također s lijepim prikazom štovanog sveca i primjereno opremljen, oltar Presvetog Trojstva i oltar Svih Svetih.⁴¹⁸ Za razliku od Valiera i njegovih vizitatora, čini se da je nadbiskup Garzadori vizitaciju bočnih oltara započeo na prvom oltaru s lijeve strane glavnog, gledajući prema glavnom oltaru, kao primjerice u katedrali u Krku i kaptolskoj crkvi u Omišlju. Za pretpostaviti je, stoga, da se raspored titulara, a moguće i broj oltara i oltarića nije značajnije mijenjao, već je vizitator ovom prilikom izostavio manje oltare, odnosno oltariće smještene na istočnoj strani crkve. U odnosu na prethodnu vizitaciju nedostaje oltar nepoznate svete, a pojavio se onaj Svih Svetih, moguće upravo na istom mjestu. Također, treba napomenuti da se na mjestu oltarića posvećenog Tijelu Kristovu, očekivano prvom s lijeve strane glavnog oltara, gledajući prema glavnom oltaru, sada nalazio oltar istog titulara. Budući da je vizitator

Trinitatis... Altariolum Corporis Christi non consecratum... ASVa, Valier, 1579., f. 56r-57r. Podatke o oltarima iz vizitacija sažeto spominju već Mihovil Bolonić i Ivan Žic-Rokov. Vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 364.

⁴¹⁸ *Visitavit altare maius, est lapideum sacratum, de necessarijs bene provistum, cum Icona elleganti..., Visitavit altare Sanctissimi Corporis Christi, est lapideum sacratum, de necessarijs bene provistum, cum Icona eleganti..., Visitavit altare Sanctissimae Trinitatis..., Visitavit altari Omnium Sanctorum...* APF, Garzadori, 1625., f. 2313-2314

naglasio ljepotu njegove pale i ostale liturgijske opreme, pritom koristeći identičnu konstrukciju kao pri opisivanju glavnog oltara, moguće je pretpostaviti da je stari oltarić što ga spominje Valier u međuvremenu bio zamijenjen novim oltarom.

Biskup David šezdeset godina kasnije navodi osam oltara, od kojih se po prvi put spominju sljedeći titulari: sv. Juraj, Gospa od Karmela, još jedan oltar Tijela Kristova i sv. Antun Padovanski. Za pretpostaviti je da je biskup u ovom slučaju vizitaciju bočnih oltara započeo na prvom s desne, istočne strane vrata, dakle gledajući od ulaza prema oltaru, a to je bio oltar sv. Jurja. Sljedeći je bio oltar Gospe od Karmela, dok je posljednji na istočnoj strani crkve i ujedno najbliži prezbiteriju bio, vjerojatno relativno novi, oltar Tijela Kristova. Glavni oltar očekivano je bio posvećen sv. Ivanu Krstitelju. Čini se da se stanje na zapadnoj strani crkve nije značajnije mijenjalo pa se, tako, gledajući s juga prema sjeveru, navode oltar Svih Svetih, oltar Presvetog Trojstva koji se je nalazio u kapeli, oltar sv. Antuna Padovanskog i oltar Tijela Kristova. Na osnovi podataka iz ovog zapisnika moguće je detaljno rekonstruirati izgled liturgijske opreme, što slijedi u nastavku.

SVEČANI ULAZAK U ŽUPNU CRKVU

Adi 24 Giugno 1685

*Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo vestito di Cappa magna, et suo Cappello Pontificio, precedente con Croce tutto il Reverendo Clero si portò questa mattina alla Parochiale di questo Castello di Besca, qual è sita in Besca Vecchia intitolata San Giovanni Battista, ove pervenuto fatta la deosculatione della Croce, entrò la medesima, et doppò le sue orationi vestito di Stola, et Piviale sopra il Rocchetto, Mitra, et Pastorale, fece la solita assolutione dell'anime de Fedeli Defonti dentro, et fuori nel Cimiterio, quale finita et ritornato nella medesima fatta la preparatione celebrò la Santa Messa, a cui di sua propria mano communicò il Popolo, et fedeli dal Reverendo Canonico Casari Coadiutore dispensare le Medaglie d'Indulgenza plenaria, ottenuta, et portata da Roma Dall'Attuale Regnante Pontefice Innocentio XI^{mo}, che finitò.*⁴¹⁹

⁴¹⁹ BAK, David, 1685., f. 66v

Dana 24. lipnja u jutro, odjeven u veliki plašt (*Cappa Magna*) i s biskupskim šeširom, biskup je u procesiji na čelu s križem i s bašćanskim klerom došao pred župnu crkvu koja je bila posvećena sv. Ivanu Krstitelju, a nalazila se u *staroj* Baški. Nakon što je pred vratima crkve poljubio križ, biskup je svečano ušao u crkvu, gdje je, nakon molitve, odjeven u roketu, štolu i pluvijal, s mitrom i pastoralom, odriješio grijeha duše pokojnika, a isto je učinio i na groblju uz crkvu. Potom se vratio u crkvu i pripremio za misu, osobno pričestio vjernike, dok je kanonik Casari podijelio medaljice sveopćeg oprosta što ih je biskup donio iz Rima, udijeljeno od aktualnog pape Inocenta XI. (Como, 1611. – Rim, 1689.).

PRESVETI OLTARSKI SAKRAMENT

(in margine) *Santissimo Sacramento*

*Visitò il Santissimo Sacramento, et chiamato a se il Reverendo Piovano l'interrogò ogni quanti giorni rinuovi le particole si l'Estate, come l'Inverno, da cui rispostoli rinovarle ogni otto giorni l'Estate, et ogni quindici l'Inverno, onde gl'impose dovesse in avvenire così continuare; Trovò nel Tabernacolo che è decentemente tenuto l'ostensorio con il Cristallo rotto, onde ordinò sia fatto un nuovo cristallo.*⁴²⁰

Biskup je vizitirao Presveti Oltarski Sakrament što je bio pohranjen na primjeren način u svetohraništu. U svetohraništu je bila pokaznica s oštećenom *thecom* pa je biskup naložio da se popravi. Također, ispitao je župnika o Pretvorbi (*Transsubstancijaciji*) te mu naložio da se ona nastavi činiti svakih osam dana ljeti i svakih petnaest dana zimi.

KRSTIONICA

(in margine) *Batisterio*

*Visitò il Battisterio, che trovò decentemente tenuto, ordinò, che sia fatto un Panionin nuovo per coprirlo.*⁴²¹

⁴²⁰ BAK, David, 1685., f. 66v

⁴²¹ BAK, David, 1685., f. 66v

Krstionica je bila čuvana na primjeren način, stoga je biskup naložio tek da se nabavi novo pokrivalo od tkanine.

PREZBITERIJ

(in margine) *Santuario*

*Visitò il Santuario malamente tenuto, aperto, e senza bertoelle alle porte, onde ordinò, che nel termine di giorni otto sotto pena ad ar'lio le siano alle porte del medesimo fatte le bertoelle, et posto il lucchetto si che resti serrato.*⁴²²

Prezbiterij nije bio primjerenno održavan, bio je otvoren i bez vratnica, stoga je biskup naložio da se obavezno u narednih osam dana učine vratnice s bravom te da se drže zatvorenima.

SVETA ULJA

(in margine) *Ogli Santi*

*Visitò gli Ogli Santi conservati in tre Vasetti in un Armareto bene chiuso con porta di ferro con la sua chiave, et li trovò decentemmente tenuti; mà perche uno delli detti Vasi non si sera bene, ordinò sia fatto aggiustare essendovi in oltre tre altri vasetti vauri.*⁴²³

Sveta ulja bila su primjerenno čuvana u trima posudicama u ormariću sa željeznim vratnicama i pod ključem, u kojem su bile pohranjene još tri posudice. Biskup je naložio da se jedna od posudica, koja se nije mogla dobro zatvoriti, popravi.

GLAVNI OLTAR

(in margine) *Altare Maggiore*

Visitò l'Altare Maggiore intitolato San Giovanni Battista che, per quello dissero il Reverendo Pre Nicolò Zubranich Piovano, et gli altri Preti più vecchi è consecrato, vi è in mezzo il Tabernacolo col Santissimo Sacramento di mediocre grandezza lavorato, et tutto dorato, con la pittura alla porticella dimostrante l'effigie di Christo passo sostentaro da un

⁴²² BAK, David, 1685., f. 66v

⁴²³ BAK, David, 1685., f. 67r

Angelo, et in cima la Statueta di San Giovanni Battista. La Palla dell'Altare è in pittura in tavola in mezzo vi è la B. V. col Bambino in braccio dalla parte destra appresso San Girolamo, et San Pietro, et sotto poi San Giovanni Battista Confalone del Castello in atto d'oratione, dalla parte sinistra San Giovanni Apostolo, et San Paolo Apostolo con la spada in mano. Le Cornici indorate et l'Agnello Pasquale di sopra nel nicchio di legno. L'Altare stesso viene mantenuto del necessario da tutto il Popolo. Hà tre Croci una più grande dell'altra d'argento, una de quali è indorata, item un'altra d'ottone, Lampada d'argento, et un'altra d'ottone, et un'altra Croce di legno, 4 Angeli di legno indorati. Il Comune del Castello hà una dell'entrata della Chiesa, et ogni anno fanno due Gastaldi, quali amministrano l'entrate, et provvedono le cose necessarie per la Chiesa. Hà d'entrata Ducati 200 circa si cavano da tereni, Dermoni, affitti d'animali, et livelli di dannaro; è officiato questo Altare laudabilmente dal Reverendo Clero celebrandosi ogni di Messe, et l'offitio Divino avanti nel Choro situatoli appresso, che è bene fatto secondo l'usso Eucaristico per le Sedie a proposito per li Sacerdoti Risservatati Sua Signoria Illustrissima, et Reverendissima ordinare se favesse bisogno dona alcuna, doppò che sarà viritrata la Sacristia.⁴²⁴

Glavni oltar bio je posvećen zaštitniku kaštela sv. Ivanu Krstitelju i o njemu se brinuo cjelokupni bašćanski puk. Pala je bila naslikana na drvu, s prikazom Bogorodice s Djetetom u sredini, desno sv. Jeronim i sv. Petar, lijevo sv. Ivan Evanđelist i sv. Pavao te ispod sv. Ivan Krstitelj u stavu molitve. Okvir je bio izrađen od drva i pozlaćen, s prikazom Agnus Dei u niši iznad. Na oltaru se nalazilo pozlaćeno svetohranište za pohranu Presvetog Sakramenta ne prevelikih dimenzija, s oslikanim prikazom trpećeg Krista kojeg pridržava anđeo na vratnicama, a na vrhu skulpturica sv. Ivana Krstitelja. Bio je opremljen trima srebrnim križevima, od kojih je jedan bio pozlaćen, te još jednim od mjedi, po jednim srebrnim i mjedenim visećim svijećnjakom, drvenim križem i četirima drvenim pozlaćenim anđelima, moguće lučonošama. Oltar je ostvarivao godišnji prihod od otprilike dvije stotine dukata davanjem u zakup prvenstveno terena, ošumljenih parcela i životinja. Prihodima su upravljala

⁴²⁴ BAK, David, 1685., f. 67r-v

dva gaštalda što ih je bašćanski komun određivao na mandat od godinu dana. Korska sjedala bila su primjereno održavana, a biskup je naložio da se sakristija oboji.

Oltarna pala što ju je 1685. godine na glavnom oltaru stare, romaničke župne crkve sv. Ivana Krstitelja opisao biskup David sačuvana je do danas (Sl. 4). Nalazi se na drvenom baroknom oltaru posvećenom sv. Ivanu Krstitelju u sjevernoj lađi nove bašćanske župne crkve Presvetog Trojstva, gdje je prenijeta vjerojatno u drugoj četvrtini 18. stoljeća nakon izgradnje nove crkve. U sredini pale prikazana je Bogorodica na kamenom prijestolju s razigranim Djetetom u krilu iza kojih je postavljena počasna tkanina. Krist desnom ručicom blagoslivlja zaštitnika kaštela sv. Ivana Krstitelja. Na visokoj bazi prijestolja sjede dva anđela svirača, lijevi s lutnjom, a desni *lirom da braccio*. Lijevo od Bogorodice i Djeteta prikazan je sv. Jeronim u kardinalskoj odjeći s crkvom i knjigom u rukama, a do njega sv. Petar također s knjigom i prepoznatljivim atributom, ključevima. Na desnoj je strani naslikan mladoliki sv. Ivan Evanđelist s istaknutim perom u desnoj i evanđeljem u lijevoj ruci, a do njega drugi apostolski prvak sv. Pavao s mačem i knjigom. U prvom planu sasvim lijevo kleči zaštitnik kaštela sv. Ivan Krstitelj ruku sklopljenih u stavu molitve, pridržavajući križ s natpisom *Ecce Agnus Dei*. Njemu nasuprot na desnoj strani prikazan je bradati benediktinac sv. Gaudencije Osorski, također u klečećoj pozi i ruku sklopljenih u stavu molitve. Lijevo uz sveca naslikana je posuda iz koje izvire zmijske glave, čime se zasigurno ističe lokalna predaja o svečevu protjerivanju zmijske glave s obližnjeg otoka Cresa. U sredini između dvaju klečećih svetaca, a ispod prijestolja, prikazana je vaza s procvjetalim bijelim ružama. Svi sveci imaju tanku i tek naznačenu bijelu aureolu, a pogledi su im usmjereni prema središnjem prikazu Bogorodice s Djetetom, osim sv. Pavla koji je pogled usmjerio u sasvim suprotnom smjeru izvan slike. U gornjem dijelu slike iznad Bogorodice s Djetetom prikazana su dva lebdeća anđela što pridržavaju crveni baldahin. Cijeli se prizor *Sacra conversazione* odvija ispod četverostranog kamenog ciborija, dok se u pozadini kroz lukove nazire magloviti pejzaž, još jedan omiljeni

ranorenesansni motiv. Palu je 1967/68. restaurirao Ivo Lončarić u Restauratorskoj radionici JAZU u Zagrebu.

Sliku prvi spominje 1899. godine konzervator Wilhelm Anton Neumann koji uz izvornu ubikaciju navodi da je riječ o radu obitelji Vivarini, dok Artur Schneider 1934. godine kaže da bi autor slike mogao biti Marco Marziale.⁴²⁵ Iskorak u istraživanju učinila je Dorothea Westphal 1937. godine.⁴²⁶ Autorica je odbacila dotadašnje atributivne prijedloge smatrajući da je riječ o lokalnom majstoru, ispravno ukazujući na *nejedinstven stil i provincijalizam* te ju je smjestila u razdoblje oko 1530. godine. Bruno Bulić 1965. godine uglavnom se oslanja na već prethodno napisano, dok Mihovil Bolonić i Ivan Žic-Rokov 1977. godine prenose lokalnu predaju o radu slavnog Andree Mantegne.⁴²⁷ Igor Žic je 2006. godine atributivni problem vratio gotovo na početak, potvrđujući autorstvo Marcu Marzialeu.⁴²⁸ Čini se ispravna i opsežno povijesnoumjetnički argumentirana valorizacija umjetnine konačno je došla iz pera Gordane Sobote Matejčić 2008. godine u radu objavljenom u *Radovima Instituta za povijest umjetnosti*, kojom prilikom je publiciran i prijepis Davidova opisa pale.⁴²⁹ Ista je autorica o pali napisala i pripadajuću katalošku jedinicu prigodom izložbe *Tizian, Tintoretto, Veronese – veliki majstori renesanse* 2011. godine.⁴³⁰

Prema Gordani Soboti Matejčić autor bašćanske pale je slikar Juan Boschetus (? – Rab, nakon 1526.). Atribucija utemeljena na komparativnoj analizi pale iz Baške s Boschetusovim signiranim i datiranim djelima *Bogorodica s Djetetom* iz župnog ureda u Rabu te *Silazak*

⁴²⁵ WILHELM ANTON NEUMANN, Bericht über die im Jahre 1899 ausgeführte Reise in Dalmatien – Besca, u: *Mittheilungen der K. K. Central-Commission*, XXV (1900.), 196-197; ARTUR SCHNEIDER (bilj. 21), 125, 128.

⁴²⁶ DOROTHEA WESTPHAL (bilj. 45), 50-52.

⁴²⁷ BRUNO BULIĆ, Kroz otok Krk, u: *Bulletin Instituta za likovne umjetnosti JAZU*, Vol. XIII No. 1-3 (1965.), 214; MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 388.

⁴²⁸ IGOR ŽIC (bilj. 48), 100-103.

⁴²⁹ GORDANA SOBOTA MATEJČIĆ (bilj. 24).

⁴³⁰ GORDANA SOBOTA MATEJČIĆ, 19. Sveti razgovor, kataloška jedinica u: *Tizian, Tintoretto, Veronese – veliki majstori renesanse*, (ur.) R. Tomić, Zagreb, 2011., 127-130.

Duha Svetoga iz istoimene crkve na Hvaru djeluje uvjerljivo i potpuno opravdano. Autorica, nadalje, smatra da je bašćanska slika nastala početkom 16. stoljeća kada je bilo preuređeno svetište stare župne crkve. Točnije, mogla je nastati oko 1517., godine upisane na nadgrobnoj ploči Nikole Žuvanića u prezbiteriju, za kojeg nije isključeno da je prednjačio u financiranju izrade pale, uz glavnu bratovštinu koja se je brinula o oltaru.⁴³¹

Poznato je da je ovaj slikar španjolskog podrijetla potkraj 15. stoljeća boravio u Šibeniku i Zadru, gdje je kao Ivan pokojnog Mateja Boscheta zabilježen 28. lipnja 1494. godine u dokumentu u šibenskom arhivu.⁴³² Moguće da je prije dolaska na istočnu obalu Jadrana Juan Boschetus boravio u Markama, a prvu umjetničku naobrazbu stekao kod Vittorea Crivelija. Godine 1515. u crkvi sv. Frane u Komrčaru pokraj Raba postavio je obiteljsku grobnicu, odnosno nadgrobnu ploču, potpisavši se pritom *pictor hispanus*. Godine 1522. u Hvaru se, pak, obvezao restaurirati jedno oslikano raspelo. Za vjerovati je da je ugovoreni posao uredno izvršio jer je naredne godine za crkvu sv. Duha naslikao i potpisao već spomenutu sliku *Silazak Duha Svetog*. Godine 1526. potpisao je također spomenutu rapsku sliku, a još mu se pripisuju po jedna slika iz hvarske katedrale i crkve sv. Jere u Splitu.

U Boschetusovu slikarstvu očituju se utjecaji padovanske slikarske škole, a pretpostavlja se da se pri radu služio i predlošcima sjevernjačkog podrijetla, dok je na pali iz Baške moguće prepoznati poznavanje radova obitelji Vivarini što su na Rab dospjeli nekoliko desetljeća ranije.⁴³³ Iako poneki detalj poput Bogorodičina lica i desnog anđela svirača djeluju ljupko i daju naslutiti ruku vještog majstora, umjetnička ograničenja slikara vjerojatno se najbolje očituju u važnom prikazu patrona kaštela sv. Ivana Krstitelja u prvom planu, čije je lice izvedeno anatomski neprecizno i nespretno.

⁴³¹ Ibidem.

⁴³² Ibidem.

⁴³³ Ibidem.

RELIKVIJE

(in margine) *Reliquie*

*Visitò doi Reliquiarj di vetro tenuti dietro il Tabernacolo con entro un osso di San Ciriaco Martire donato da Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Doimo Gaudentis Vescovo d'Arbe; nel secondo Reliquiario un osso di San Vitale Martire donato da Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Simone Gaudentio Vescovo d'Ossero con le loro Autentiche dentro.*⁴³⁴

U crkvi, točnije u svetohraništu čuvale su se dvije relikvije u relikvijarima izrađenim od stakla, vjerojatno izvedenim u cilindričnoj formi. U jednom je bila pohranjena kost sv. Cirijska mučenika, što ju je donirao rapski biskup Dujam Gaudencije (1664. – 1695.), dok je u drugom relikvijaru bila kost sv. Vitala mučenika, donacija osorskog biskupa Šimuna Gaudencija (1673. – 1719.).

OLTAR SV. JURJA

(in margine) *Altare di San Zorzi*

*Visitò l'Altare di San Zorzi per quanto dissero li Preti più vecchi consacrato, se bene non vi è segno Juspatronato della famiglia Jurich, mantenuto da Rectori di San Zuanne sudetto. La Pala è in pittura attorniata di Cornici indorate, la B. V. in mezzo, alla destra San Zorzi alla sinistra San Zuanne, hà Croce di legno, doi Candelieri d'ottone, Lampada d'argento, carta di gloria, di tovaglie è provisto a sufficienza. Il Reverendo Clero di questa Parochiale celebra a questo Altare ogni Domenicha, et hà d'elemosina Ducati tre, che gli vengono corrisposti dalla sudetta Fraterna di San Zuanne. Il Reverendo Piovano Jurich Fondatore lo hà dotato havendoli assegnato Ducati cento tra Braide, et Dermoni. Fin' hora questi beni sono stati posseduti dagli Heredi di esso Reverendo Fondatore, ma hieri furono li 23 corrente essi heredi gli hanno rinusitiati alla Scuola di San Zuanne, ordinò un paro di Cusini.*⁴³⁵

Oltar sv. Jurja bio je posvećen i pod patronatom obitelji Jurić, o kojem su se brinuli rektori bratovštine sv. Ivana Krstitelja. U sredini pale bila je naslikana Bogorodica s Djetetom, desno

⁴³⁴ BAK, David, 1685., f. 67v

⁴³⁵ BAK, David, 1685., f. 67v

sv. Juraj i lijevo sv. Ivan, a bila je uokvirena pozlaćenim okvirom. Od ostale liturgijske opreme imao je: drveni križ, dva mjedena svijećnjaka, viseći svijećnjak od srebra, kanonsku tablu i oltarnike. Bašćanski je kler na ovom oltaru služio misu svake nedjelje. Oltar je imao godišnji prihod od milostinje bratovštine sv. Ivana Krstitelja u iznosu od tri dukata. Utemeljitelj oltara župnik Jurić ostavio je istom vinograde i ošumljene parcele u vrijednosti stotinu dukata. Do jučer oni su bili u posjedu Jurićevih nasljednika, a odsad njima upravlja bratovština sv. Ivana Krstitelja. Biskup je naložio da se nabave dva jastuka.

OLTAR GOSPE OD KARMELA

(in margine) *Altare della Madonna de Carmini*

Visitò l'Altare della Madonna de Carmini Juspatronato della Famiglia Rodonich lasciato dal quondam Piovano Rodonich al Clero di Besca, che lo offitia. Hà pala in pittura attornata di Cornici indorate, in mezzo la B. V. de Carmini, alla destra e un Giovanni Battista, alla sinistra San Marco, et di sotto l'anime del Purgatorio. L'Altare è consacrato, hà il suo sopracielo di tavole dipinto, Croce di legno, carta di gloria, quatro Candelieri d'ottone, molto lordi, ordinò però siano nettati, doi Angeli di legno indorati, tovaglie sufficienti, hà un solo parapetto di Cuoro, quasi nuovo, doi Cusini vecchi di Cuoro, Lampada d'ottone. Il sudetto Reverendo Clero celebra messa ogni Domenica a questo Altare, il sudetto Piovano Rodonich lo hà dotato, havendoli assegnato Case, et Braide per la summa di Ducati 250 circa, il tratto de quali v`a in beneficio di tutto esso Reverendo Clero, che celebra le messe che anco lo mantiene. La Casa sudetta è alla Marina, et si affitta F 40 all'anno, le Braide poi sono in Valle di Besca, e si affittano F 5.⁴³⁶

Oltar posvećen Gospi od Karmela bio je pod patronatom obitelji Radonjić. Župnik Radonjić ostavio je oltar bašćanskom kleru koji se brinuo o njegovoj opremi. Pala je bila naslikana i uokvirena pozlaćenim okvirom. U sredini je bio prikaz Gospe od Karmela, desno sv. Ivan Krstitelj, lijevo sv. Marko i u donjoj zoni duše u čistilištu. Bio je opremljen drvenom oslikanom nebnicom, drvenim križem, kanonskom tablom, četirima mjedenim svijećnjacima,

⁴³⁶ BAK, David, 1685., f. 68r

dvama drvenim pozlaćenim anđelima, oltarnicima, novim antependijem od kože, dvama starim jastucima od kože i mjedenim visećim svijećnjakom. Bašćanski je kler na ovom oltaru služio misu svake nedjelje. Spomenuti župnik Radonjić ostavio je oltaru kuću i vinograd u vrijednosti od dvjesto pedeset dukata, a prihodi od njihova davanja u zakup išli su bašćanskom kleru. Biskup je naložio da se očiste svijećnjaci.

OLTAR TIJELA KRISTOVA

(in margine) *Altare del Corpus Domini*

Visitò l'Altare del Corpus Domini, quale, per quello disse il Reverendo Pre Nicolò Zubranich Piovano è consacrato, et è Confraterna sotto il titolo del Corpus Domini, che ne hà una del medesimo, et la provede del necessario. Hà Pala in pittura col Cenacolo che è Christo, et li dodici Apostoli, et sotto il Nobile. Sto ce Piero Bembo fù Provveditore di questa Isola, sotto il cui Reggimento fù fatta essa Pala; quale è attorniata di Cornici, parte indorate, et parte dipinte. Hà Croce di legno, carta di gloria, doi Candelieri d'ottone lordi, che ordinò siano nettati, doi Angeli di legno indorati, tovaglie, paramenti, et quanto bisogna a sufficienza. Ogni Domenica la Fraterna fà dir messa da tutto il Reverendo Clero, et gli corrisponde Ducati 5 d'elemosina. Li Pescatori del Castello sono li Confratelli, quali, dall'elemosine, che gli fanno, lo mantengono, le dette elemosine ogni anno arrivano a Ducati 30 circa, a cui è annesso l'Altro⁴³⁷

Oltar Tijela Kristova bio je posvećen i o njemu se brinula istoimena bratovština, čiji su članovi bili ribari. Pala je bila naslikana, s prikazom Krista i dvanaest apostola postavljenim ukруг. U donjem je dijelu bio prikaz krčkog providura Pietra Bemba, za čijeg je mandata pala izvedena. Okvir je bio djelomično pozlaćen, a djelomično oslikan. Od ostale liturgijske opreme oltar je imao: drveni križ, kanonsku tablu, dva mjedena svijećnjaka, dva drvena pozlačena anđela, oltarnike i paramente. Bašćanski je kler na ovom oltaru služio misu za bratovštinu svake nedjelje. Godišnji prihod oltara od milodara iznosio je otprilike trideset

⁴³⁷ BAK, David, 1685., f. 68r-v

dukata. Ovom je oltaru bio pridružen drugi istoimeni. Biskup je naložio da se očiste svijećnjaci.

Od polikromiranog i pozlaćenog zasigurno drvenog oltara što ga je 1685. godine opisao biskup Stefano David do danas je sačuvana oltarna pala (Sl. 6). Pala je u 18. stoljeću bila prenijeta u novu baroknu župnu crkvu izgrađenu u blizini mora u novom naselju, a donedavno se nalazila na oltaru Srca Isusova, prvom do prezbiterija u južnoj lađi. Godine 2008. i 2009. sliku je u Hrvatskom restauratorskom zavodu u Zagrebu restaurirala Marija Štrok, a potom je postavljena na bočni zid u prezbiteriju.

Na slici je prikazana Posljednja večera, tema primjerena oltaru Tijela Kristova na kojem se čuva Presveti Oltarski Sakrament. U središtu lučno zaključene pale blago je dijagonalno postavljen stol s bijelim stolnjakom na kojem se ističe hrana pripremljena za gozbu. Apostoli su raspoređeni simetrično, šest s lijeve i šest s desne strane stola, tipiziranih lica. Apostol pri dnu stola lijevo gledatelju je okrenutih leđa. Nasuprot desno prikazan je apostol u zelenoj tunici i žutom ogrtaču okrenut prema gledatelju, tek se pokretom glave i desne ruke obraćajući prethodno spomenutom apostolu. Na čelu stola prikazan je Krist koji lijevom rukom obgrljuje mladolikog apostola, zasigurno sv. Ivana, dok je glavom i desnom rukom okrenut na drugu stranu, komunicirajući sa starijim bradatim apostolom, zasigurno sv. Petrom. Prizor je smješten u zatvoreni prostor, a dijelovi arhitekture, dva stupa, stubovi i lukovi, prikazani su u pozadini. Kroz vrata lijevo u pozadini nazire se skicozno naslikan lik sluškinje. Dijagonalna impostacija stola, geste pojedinih likova kao i elementi arhitekture ukazuju da je slikar bio dobro upoznat s kompozicijskim rješenjima velikana venecijanskog *cinquecenta*.

Nakon restauracije osim intenzivnijeg kolorita, u prvom planu desno dolje otkriven je prikaz donatora (Sl. 5-6). Sredovječni muškarac uredno održavanih brkova i brade dopojasno je prikazan u aristokratskoj, crvenoj odjeći s hermelinom po sredini i bijelim ovratnikom,

pogleda usmjerena prema promatraču. Odjeća donatora upućuje na to da je riječ o providuru ili nekoj drugoj visokopozicioniranoj osobi, upravo kao što su biskupu Davidu prigodom sastavljanja vizitacijskog zapisnika kazali kanonici u pratnji.

O pali je pisano u nekoliko navrata, no pitanje autorstva dosad nije pouzdano riješeno. Sliku prvi spominje Artur Schneider u izvještaju s terenskog istraživanja i katalogiziranja umjetnina na Krku 1934. godine uz atribuciju vodećem slikaru *sette maniera* Jacopu Palmi Mlađem (Venecija, 1548. – Venecija, 1628.).⁴³⁸ Godine 1982. u sintezi barokne umjetnosti Radmila Matejčić prihvatila je Schneiderovu atribuciju, dok Grgo Gamulin 1991. godine smatra da je autor slike Bernardino da Asola (Asola, oko 1490. – Venecija, oko 1540.), slabije poznati slikar koji je s ocem Giovannijem 1526. godine naslikao vratnice orgulja za crkvu San Michele na Muranu.⁴³⁹ Igor Žic je 2006. godine potvrdio atribuciju Jacopu Palmi Mlađem.⁴⁴⁰ Posljednju sliku spominje Višnja Bralić u doktorskoj disertaciji 2012. godine.⁴⁴¹ Za vjerovati je da je autorica u pravu kada kaže da je autor bašćanske pale slikar iz kruga sljedbenika Jacopa Palme Mlađeg te da pala potječe iz druge četvrtine 17. stoljeća.

Na osnovi Davidova zapisnika moguće je zaključiti da su se 1685. godine u relativno malenoj kaptolskoj crkvi u Baški nalazila dva oltara posvećena Tijelu Kristovu. Čini se da su se oba, očekivano, nalazila uz prezbiterij, jedan s lijeve, a drugi desne strane skromnog trijumfalnog luka odnosno kora. U opisu sljedećeg, drugog oltara Tijela Kristova biskup je izrijeком zabilježio da se on nalazi *a mano destra dell'uscita del Choro*, dakle na zapadnoj strani crkve, iz čega bi se moglo zaključiti da je oltar s do danas sačuvanom palom bio

⁴³⁸ ARTUR SCHNEIDER (bilj. 21), 125.

⁴³⁹ RADMILA MATEJČIĆ, Barok u Istri u Hrvatskom primorju, u: ANĐELA HORVAT – RADMILA MATEJČIĆ – KRUNO PRIJATELJ, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982., 547; GRGO GAMULIN, Četiri prijedloga iz hrvatske baštine. Bernardino d'Asola u Baški, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 31 (1991.), 195-197.

⁴⁴⁰ IGOR ŽIC (bilj. 48), 134-138.

⁴⁴¹ VIŠNJA BRALIĆ (bilj. 32), kataloška jedinica D 821.

nasuprot, na istočnoj strani. Prema podacima iz Valierova vizitacijskog zapisnika, 1579. godine u crkvi nalazio se jedan neposvećeni oltarić Tijela Kristova, čini se na zapadnoj strani. Vjerojatno je taj oltarić, odnosno oltar 29. svibnja 1611. godine posvetio biskup Giovanni della Torre po povratku nakon dužeg izbivanja u matičnu biskupiju, kojom je prilikom zabilježeno *...consecravit Altare sub titulo Sanctissimi Corporis Christi in Ecclesia Parochiali Beschae a latere Evangelij.*⁴⁴² Godine 1625. prema nadbiskupu Garzadoriju u crkvi se još uvijek nalazio jedan oltar Tijela Kristova, što bi značilo da je drugi nabavljen u narednim desetljećima, čime se potvrđuje prijedlog Višnje Bralić o dataciji pale u drugu četvrtinu 17. stoljeća.

Prema kanonicima u pratnji biskupa Davida na pali je naslikan providur Pietro Bembo za vrijeme čijeg je službovanja na otoku pala izvedena. Poznat je krčki biskup ovog imena čiji episkopat obuhvaća razdoblje od 1564. do 1589. godine, no ne i providur. Dva su bila providura iz obitelji Bembo: Domenico, koji je otokom upravljao od 1584. do 1587., te Marco, čiji je mandat trajao svega godinu dana, od travnja 1614. do svibnja 1615. godine. Iako je zasigurno riječ o *ex votu* te je moguće da je izveden s određenim, čak i većim vremenskim odmakom, čini se ipak malo vjerojatno da je jedan od navedene dvojice providura donator prikazan na pali. Stoga ovo pitanje, kao i pitanje atribucije, do daljnjega ostaje otvoreno.

OLTAR TIJELA KRISTOVA

(in margine) *Altare del Corpus Domini*

Altare del Corpus Domini sito a mano destra dell'uscita del Choro, che è consacrato per quanto dissero il Signor Piovano, et Preti più vecchi. Hà Candelieri d'ottone, croce di legno, carta di gloria, e tovaglie sufficienti; la di cui Pala è in pittura col Cenacolo Apostolico; hà parapetto di cuoro, quasi nuovo, un Christo grande in mezzo. Il Reverendo

⁴⁴² Vidjeti Prilog 23.

*Clero ogni Giovedì celebra a questo Altare. Li sudetti cinque Ducati, che la Fraterna corrisponde ad esso Clero per la celebratione d'anchi questi Altari, sono uniti all'elemosina delle Messe di questo Altare ancora.*⁴⁴³

Oltar posvećen Tijelu Kristovu nalazio se s desne strane kora. Pala je bila naslikana, s prikazom apostola poredanih ukrug. Bio je opremljen mjedenim svijećnjacima, drvenim križem, kanonskom tablom, oltarnicima i novim antependijem od kože s prikazom Krista u sredini. Bašćanski je kler na ovom oltaru služio misu svakog četvrtka.

OLTAR SV. ANTUNA PADOVANSKOG

(in margine) *Altare di Sant'Antonio di Padova*

*Visitò l'Altare di Sant'Antonio di Padova erretto dal Popolo con l'Elemosine, è consacrato, hà croce di legno, Candelieri d'ottone, lampada d'ottone, carta di gloria, tovaglie sufficienti, et parapetto di Cuoro. Il Popolo lo mantiene, e fà celebrare dal Clero ogni Domenica Messa. Hà Pala in Scoltura con tre Statue, in mezzo quella di Sant'Antonio di Padova, alla destra San Giovanni Battista, alla sinistra San Francesco con colonne indorate, et il Padre Eterno sopra in frontispicio con la mano destra benedicente, et con la sinistra tenente il Mondo. Il Popolo corrisponde al Clero per la celebratione delle Messe, come sopra F 18 all'anno, facendo d'avvantaggio cantare Messa il giorno di Sant'Antonio di Padova da tutto esso Clero dandoli F 2, come anco fà cantare Messa da esso Clero il giorno di Sant'Antonio Abbate dandoli pure F 2.*⁴⁴⁴

Oltar sv. Antuna Padovanskog bio je posvećen i o njemu se brinuo bašćanski puk. Pala je bila izrađena od drva s pozlaćenim okvirom. U sredini je bila skulptura sv. Antuna Padovanskog, desno ona sv. Ivana Krstitelja, lijevo sv. Franje, dok je u zabatu bio prikaz Boga Oca koji desnom rukom blagoslivlja, a u lijevoj drži zemaljsku kuglu. Od ostale liturgijske opreme oltar je imao: drveni križ, mjedene svijećnjake i viseći svijećnjak, kanonsku tablu, oltarnike i antependij od kože. Vjernici su od milostinje financirali i služenje mise svake nedjelje, kao i pjevanih misa na blagdane titulara te sv. Antuna opata.

⁴⁴³ BAK, David, 1685., f. 68v

⁴⁴⁴ BAK, David, 1685., f. 68v-69r

OLTAR PRESVETOG TROJSTVA

(in margine) *Altare della Santissima Trinità*

Visitò l'Altare della Santissima Trinità dentro una Capella scura, quale per quanto dissero li Preti più vecchi è consacrato, è Juspatronato di Sua Serenità, Rettore è il Reverendo Pre Francesco Paialich, che celebra dodici Messe all'anno. L'Entratta di questo Altare consiste in doi Braide, et tre Terreni, da quali Braide esso Reverendo Rettore disse cavare la metà de Vini, et da terreni il terzo del Seminario site esse Braide, et Terreni in confin detto Bubaz. Un altre Braide in confin detto Buecina, da quali disse pretendere un Scudo all'anno, sebene disse doppò il primo anno, che hà ottenuto esso Altare, et havuto esso Scudo, non haverlo più potuto avere, quali braide al presente sono tenute dalli heredi quondam Mattio Crabrich. Hà Pala in un quadro dipinta in tavola con la Santissima Trinità in mezzo, dalla parte destra San Bortolo Apostolo, alla sinistra Santa Orsola, essendovi state aggiunte dal sudetto Rettore da anni quatro in quà doi figure pure in tavola alla destra San Francesco, alla sinistra Sant'Antonio di Padova; hà doi Candelieri d'ottone lordi, ordinò siano mondati, Croce di legno, carta di gloria, sopracielo di legno, tovaglie sufficienti, et un solo antependio Vinado di Rassa; ordinò li Cusini, et un parapetto per li giorni festivi.⁴⁴⁵

Oltar posvećen Presvetom Trojstvu nalazio se u slabo osvjetljenoj kapeli i bio je pod patronatom dužda. Pala je bila naslikana na drvu, s prikazom Presvetog Trojstva u sredini, sv. Bartola desno i sv. Uršule lijevo. Četiri godine ranije rektor oltara don Franjo Pajalić nadopunio je palu prikazima dvaju svetaca, također naslikanima na drvu, sv. Franjom desno i sv. Antunom Padovanskim lijevo. Oltar je bio opremljen dvama mjedenim svijećnjacima, drvenim križem, kanonskom tablom, drvenom nebnicom, oltarnicima i crvenim lanenim antependijem. Rektor oltara služio je na njemu dvanaest misa godišnje. Oltar je posjedovao dva vinograda i tri terena. Biskup je naložio da se očiste svijećnjaci, nabave jastuci i antependij za blagdane.

⁴⁴⁵ BAK, David, 1685., f. 69r

OLTAR SVIH SVETIH

(in margine) *Altare di Tutti li Santi*

Visitò l'Altare di tutti i Santi Juspatronato di Sua Serenità di cui è Rettore il sudetto Pre Francesco Paialich, esso Altare è consacrato. La Pala è in scoltura con tre Nicchi in uno de quali è la B. V. col Bambino in braccio indorati, nel nicchio a mano destra San Girolamo, e San Giovanni Battista pure in scoltura indorati, nel nicchio a mano sinistra San Nicolò, et Sant'Antonio pure in scoltura indorati. Hà Candelieri di legno, Croce di legno, Carta di gloria, e Lampada d'ottone, hà la campanella per l'elevatione, hà tre sole tovaglie, antependio di tela unico, sopracielo di tavola, celebra a questo Altare esso Rettore dodici Messe all'anno; l'Entratte consistono nelli beni del sopradetto Altare della Santissima Trinità, essendo questi doi Altari uniti, conforme disse il medesimo Rettore Paialich; ordinò che l'Altariol sia accommodato, che non talli, per il pericolo di riverseiare il Calice, et di sopra gli sia posta una tela cerata, et fitta con brocchete. Di più disse il sudetto Rettore avere l'ottavo di un luoco chiamato Chervarich tenuto da Paulo Barbarich, Paulo Duimovich, Mattio Andrich, dalla Moglie del quondam Franesco da Parisi, et Franesco (...), quale luoco è parte braidato, et parte arratorio, pagando li sudetti di esso terreno l'ottavo de Vini, et seminaro al sudetto Rettore.⁴⁴⁶

Oltar Svih Svetih bio je posvećen i pod patronatom dužda. Pala je bila izrađena od drva u formi triptiha (prijenosnog oltarića). U središnjoj niši bila je skulptura Bogorodice s Djetetom, desno sv. Jeronim i sv. Ivan Krstitelj, a lijevo sv. Nikola i sv. Antun. Sve skulpture bile su pozlaćene. Od ostale je liturgijske opreme oltar imao: drvene svijećnjake i križ, kanonsku tablu, mjedeni viseći svijećnjak, zvončić za Pretvorbu (*Podizanje*), tri oltarnika, antependij od platna i drvenu nebnicu. Rektor oltara don Franjo Pajalić na njemu je služio dvanaest misa godišnje. Ovaj je oltar bio ujedinjen s prethodno opisanim oltarom Presvetog Trojstva pa su tako i njihovi prihodi bili objedinjeni. Osim već nabrojanih, posjedovao je osminu terena koji je dijelom bio vinograd, a dijelom oranica. Biskup je naložio da se triptih bolje postavi, kao i da se postavi nadoltarnik od voštanog platna s ukrasom u formi broša radi zaštite od prolijevanja vina.

⁴⁴⁶ BAK, David, 1685., f. 69r-v

STRUKTURA CRKVE

Visitò la Strutura della Chiesa Parochiale sudetta, et ordinò, che il pavimento della medesima dove è rotto, sia aggiustato.

Che il pavimento della Capella del corpus Domini, che è tutto rotto sia aggiustato.

Che il Confessionario nella Capella di Sant'Antonio di Padova che è rotto sia aggiustato, et così anco sia aggiustata la grata del medesimo.⁴⁴⁷

Prilikom vizitacije župne crkve biskup je naložio da se pod crkve i kapele Tijela Kristova, na mjestima na kojima je oštećen, popravi. Također je naložio da se popravi ispovjedaonica u kapeli sv. Antuna Padovanskog, kao i vratašca s otvorom za ispovijedanje na istoj.

SAKRISTIJA

(in margine) *Sacristia*

Visitò la Sacristia, in cui trovo un Armario grande fatto di tavole d'albeo nuovo, con entro dodici Calici con le sue Patene, uno de quali sorse per essere la coppa del medesimo nel fondo mancante d'oro et ordino, che alla posta d'esso Armario sia fatta la sua serratura, per essere aperto.

Ordinò un paro di fazzoletti di ormesino di seta bianchi da Calice.

Ordinò dodici Corporali con le sue Aminilte, vinti quattro Purificatori, et che siano tenuti mondi, et decenti a tanto Sacrificio.

Visitò li Paramenti, de quali la Sacristia è bene provista d'ogni tempo.

Ordinò che essa Sacristia sia provista di Sugamani. Trovò doi Turriboli, uno d'argento et uno d'ottone con le sue navicelle. Havendola trovata a sofficienza provista di Messali.

Visitò doi Tabelle una degli Anniversarij e l'altra di Messe il Reverendo Piovano, così tutti li Reverendi Sacerdoti dissero essere (...) eseguite.

La Sacristia viene mantenuta delle cose necessarie dalla Scola di San Giovanni Battista, ma per il più si fà tutto d'elemosine. Di Camisi stà competentemente bene.

Et perche trovò, che li Paramenti erano mal' tenuti ordinò, che fossero posti con ordine, et meglio conservati nel sudetto Armario nuovo.⁴⁴⁸

⁴⁴⁷ BAK, David, 1685., f. 69v

⁴⁴⁸ BAK, David, 1685., f. 70r

U sakristiji se nalazio novi veliki ormar izrađen od jelovine, u kojem je bilo dvanaest kaleža s pripadajućim pliticama. Jedan od kaleža nije bio u upotrebi jer je otpala pozlata na donjem dijelu čaše. Biskup je naložio da se postavi brava na ormar te da se ormar drži zatvorenim. U sakristiji je još bila pohranjena sljedeća liturgijska oprema: dvije kadionice, srebrna i mjedena, obje s pripadajućim ladicama, te dovoljan broj misala, albi i liturgijskog ruha i paramenata u svim liturgijskim bojama. Bile su postavljene dvije table s popisima obveza služenja misa. O sakristiji i liturgijskoj opremi brinula se bratovština sv. Ivana Krstitelja, a dio je nabavljan i od milodara vjernika. Biskup je naložio da se nabave dva rupca za kalež od bijele svile, dvanaest tjelesnika i dvadeset četiri čistila za kalež te neka budu održavani čistima. Također, naložio je da se nabave ručnici te da se liturgijsko ruho i paramenti uredno poslože u spomenuti novi ormar i budu primjereno čuvani.

GROBLJE

(in margine) *Cimiterio*

*Visitò il Cimiterio della sudetta Parochiale, che per haverlo trovato tutto aperto, ordinò sia serrato, et sopra il Muro del medesimo errecta una Croce.*⁴⁴⁹

Groblje je bilo otvoreno, moguće bez vrata, stoga je biskup naložio neka se drži zatvorenim te neka se na zid postavi križ.

⁴⁴⁹ BAK, David, 1685., f. 70r

8.3.2. Ilustracije

Sl. 1

Sl. 2

Sl. 3

Sl. 4

Sl. 5

Sl. 6

8.4. Župna crkva Uznesenja Marijina u Vrbniku: pregled arhitektonskog razvoja

Kaptolska crkva kaštela Vrbnik posvećena Uznesenju Marijinu prvi se put spominje u statutu bratovštine sv. Ivana Krstitelja iz 1325. godine (Sl. 1-2). Riječ je o crkvi dvoranskog tipa s apsidom pravokutnog tlocrta, orijentiranoj u smjeru sjever – jug, koja je tijekom vremena doživjela brojne pregradnje i prigradnje (Sl. 8). Prema zapisniku apostolske vizitacije Agostina Valiera iz 1579. godine srednjovjekovna crkva bila je trobrodna građevina, premalena za liturgijske potrebe stanovnika Vrbnika. Današnji izgled uglavnom je rezultat triju velikih pregradnji izvorno vjerojatno romaničke crkve. Prva pregradnja vjerojatno se odvijala krajem 15. i početkom 16. stoljeća. Tada je na mjestu središnje apside, a zasigurno ugledanjem na zavjetnu frankopansku kapelu u krčkoj katedrali, podignuta poligonalna kasnogotička apsida, od 17. stoljeća kapela Gospe od Ružarija. Najopsežnije promjene crkva je doživjela nakon Valierove vizitacije u posljednjim desetljećima 16. i početkom 17. stoljeća, kada je promijenjena orijentacija i izgrađen najveći dio današnje građevine, uključujući novo križno-rebrasto nadstvoeno svetište. O tome, između ostalog, svjedoče dva glagoljska natpisa, na južnom zidu, današnjem pročelju crkve iz 1585. i na pilastru trijumfalnog luka iz 1592. godine. Treća, posljednja opsežnija pregradnja dogodila se 1825. godine, a tom je prilikom zazidan dotadašnji glavni portal na zapadnom pročelju i izvedeno klasicističko pročelje na južnoj strani. Crkva je obnovljena između 1926. i 1933. godine kada je postavljen novi i oslikani svod i kada su brojni stariji oltari uklonjeni i zamijenjeni novima. Zvonik je, prema glagoljskom natpisu iznad ulaza, izgrađen 1527. godine sjeverozapadno od tadašnjeg glavnog pročelja crkve.⁴⁵⁰

⁴⁵⁰ MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 481-484; MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 155, 2007.), 284-285; MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 31), 136-147.

8.4.1. Liturgijska oprema

Zbog specifičnih okolnosti velike pregradnje crkve krajem 16. i početkom 17. stoljeća, pri čemu je, kako se čini, promijenjena i njezina orijentacija, ali i tek šture opaske o broju oltara apostolskog vizitatora 1625. godine, usporedbom podataka iz zapisnika apostolske vizitacije iz 1579. i pastoralne iz 1685. godine, moguće je tek manjim dijelom pratiti dinamiku promjena vezanih uz liturgijsku opremu, točnije oltare, tijekom prvih stotinjak godina nakon Tridentskog sabora. Prema podacima iz zapisnika apostolske vizitacije Agostina Valiera iz 1579. godine u staroj kaptolskoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Vrbniku bilo je šesnaest oltara.⁴⁵¹ Glavni oltar bio je posvećen Blaženoj Djevici Mariji. U južnom brodu crkve, vrlo vjerojatno gledajući s istoka prema zapadu, nalazilo se sljedećih sedam oltara: sv. Križa, Tijela Kristova, Gospe Snježne, sv. Mihovila arkandela, Gospe Kandelore, Svih Svetih i sv. Antuna.⁴⁵² U sjevernom brodu crkve, također vrlo vjerojatno gledajući s istoka prema zapadu, bilo je raspoređeno osam oltara: sv. Martina i sv. Ane, Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije, sv. Bartola, Duha Svetog, sv. Stjepana, sv. Marije Magdalene, sv. Tome i sv. Lucije.

Prilikom treće apostolske vizitacije tada već nove kaptolske crkve zadarski nadbiskup Ottaviano Garzadori 1625. godine tek vrlo šturo navodi da je vizitirao sedamnaest oltara, dakle jedan više u odnosu na Valiera pedesetak godina ranije.⁴⁵³ Ne treba, međutim, sumnjati

⁴⁵¹ *1579 23 Junij in opido Verbenici / Ecclesia Sanctae Mariae Assumptionis collegiata... Altare Maius consecratum sub titulo Sanctae Mariae..., A dextris Altare Sancti Martini, et Sanctae Annae..., Altare Conceptionis..., Item Sancti Bartholomei..., Item Sancti Spiritus..., Item Sancti Stephani..., Item Altare Sanctae Mariae Madalena..., Item Sancti Thomae..., Item Sanctae Luciae..., A sinistris Altare Sanctae Crucis..., Item Altare Corporis Christi..., Item Altare Sanctae Mariae ad Nives..., Item Sancti Michaelis..., Item Altare Purificationis..., Item Altare Omnium Sanctorum..., Item Altare Sancti Antonij...* ASVa, Valier, 1579., f. 58r-59r. Podatke o oltarima iz Valierove vizitacije sažeto spominju već Mihovil Bolonić i Ivan Žic-Rokov. Vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 481.

⁴⁵² Za pretpostaviti je da Valieru i ovdje, kao u slučaju omišaljske kaptolske crkve, *lijevo* znači južno, odnosno lijevo gledajući s glavnog oltara prema vratima.

⁴⁵³ *Die 20 mensis Junij 1625... Visitavit septemdecim altaria in ecclesia...* APF, Garzadori, 1625., f. 2296

da je većina oltara iz stare crkve preraspoređena u novi prostor, dok je jedan oltar više možda tek novi glavni oltar ili onaj Gospe od Ružarija. Oltare je, pak, detaljno (p)opisao krčki biskup Stefano David šezdeset godina kasnije. Godine 1685. zabilježeno je, tako, čak osamnaest oltara. Na osnovi svega jednog pouzdanog repera, kapele s oltarom Gospe od Ružarija, što se i danas nalazi kao prvi oltar s desne strane glavnih vrata, gledajući od vrata prema glavnom oltaru, nije moguće pouzdano utvrditi smjer kretanja Davidove vizitacije bočnih oltara, a samim time i njihov raspored. Čini se, međutim, da je u ovom slučaju biskup David odstupio od njegove uobičajene prakse te je započeo vizitaciju bočnih oltara na prvom oltaru s lijeve, zapadne strane glavnog, gledajući s vrata prema glavnom oltaru. Također, nije moguće preciznije odrediti broj oltara na pojedinoj strani crkve, ali može se pretpostaviti da su oltari bili donekle simetrično raspoređeni, dakle između sedam i deset na zapadnoj i istočnoj strani crkve, a nije isključeno da se neki od oltara navedenih u nastavku teksta nalazio i uz glavna ulazna vrata, nasuprot glavnom oltaru. Na zapadnoj strani vjerojatno se ipak nalazio manji broj oltara, jer se na istočnoj strani nalazi jedina, već spomenuta kapela Gospe od Ružarija. Glavni oltar bio je posvećen Uznesenju Blažene Djevice Marije. Na zapadnoj strani crkve, gledajući sa sjevera prema jugu, vjerojatno se nalazilo sljedećih osam oltara: Duha Svetog, Svih Svetih, Gospe od Karmela, sv. Križa, sv. Tome, sv. Antuna opata, Gospe Kandelore i pri dnu crkve sv. Mihovila arkandela. Preostalih devet oltara vjerojatno je bilo raspoređeno na istočnoj strani, a to su: oltar Gospe Snježne, oltar Tijela Kristova, oltar sv. Petra, oltar Gospe od Ružarija, oltar sv. Lucije, oltar Gospe od Zdravlja, oltar sv. Katarine, oltar sv. Marije Magdalene i oltar sv. Ivana Evandelisti.

Od oltara zabilježenih 1579. godine biskup David stotinjak godina kasnije nije spomenuo pet sljedećih: sv. Martina i sv. Ane, Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije, sv. Bartola, sv. Stjepana i sv. Marije Magdalene. Zanimljivo, svih pet oltara u vrijeme Valierove vizitacije nalazilo se u istoj, sjevernoj lađi stare crkve. U usporedbi s Valierovom vizitacijom šest je

bilo novih titulara i to sljedeći: Gospa od Karmela, sv. Petar, Gospa od Ružarija, Gospa od Zdravlja, sv. Katarina i sv. Ivan Evanđelist.

Izgled liturgijske opreme, prvenstveno oltara, moguće je detaljnije rekonstruirati na osnovi zapisnika vizitacije biskupa Davida, što slijedi u nastavku.

SVEČANI ULAZAK U ŽUPNU CRKVU

Adi 8 Luglio 1685 giorno di Domenica 4:^a doppò le Pentecoste.

*Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo, destinato il giorno d'hoggi per il suo solenne ingresso vestito di Cappa Magna, et Capello Pontificio dalle Case del Reverendo Pre Zuanne Zuccich Piovano, dove fù levato da tutto il Reverendo Clero vestito di cotta, seguendo tutto il Popolo, si porto alla Chiesa Parochiale, ove pervenuto, et fatta la deosulatione della Croce, inginocchiato verso l'Altare Maggiore, dove è la Custodia, overo Tabernacolo del Santissimo Sacramento, fatta alquanto d'oratione, deposta la Cappa Magna, et assonti sopra il Roccheto la Stola, et Piviale di colore nero, mitra semplice, et Pastorale fecece la solita assolutione dell'anime de Fedeli Defonti dentro nella Parochiale, et fuori nel Cimiterio della medesima, che finita, deposi la Stola, et Piviale di colore nero, et assonti la stola, et Piviale di colore bianco, esposto il Santissimo Sacramento sopra l'Altare Maggiore, cantato divotamente il Tantum ergò Sacramentum coll'oratione conveniente, et Verseti, che finito.*⁴⁵⁴

Dana 8. srpnja, četvrte nedjelje nakon blagdana Duhova, odjeven u veliki plašt (*Cappa Magna*) i s biskupskim šeširom, biskup je od župnog stana u procesiji s vjernicima i klerom, odjevenim u rokete, svečano došao u župnu crkvu. Nakon što je poljubio križ, biskup se pomolio klečeći pred glavnim oltarom na kojem se nalazilo svetohranište s Presvetim Oltarskim Sakramentom. Nadalje, nakon molitve skinuo je veliki plašt, preko rokete odjenuo štolu i pluvijal crne boje, stavio bijelu mitru (*mitra semplice*) i uzeo pastoral te odriješio grijeha duše pokojnika, a isto je učinio i na groblju uz crkvu. Potom se vratio u crkvu, skinuo

⁴⁵⁴ BAK, David, 1685., f. 83v-84r

ruho crne boje i odjenuo štolu i pluvijal bijele boje te, uz stihove Divnoj dakle Tajni ovojoj (*Tantum ergo Sacramentum*) izložio Presveti Oltarski Sakrament na glavni oltar.

PRESVETI OLTARSKI SAKRAMENT

(in margine) *Santissimo Sacramento*

*Visitò esso Sacramento, et chiamato a se il Reverendo Pre Zuanne Zuccich Piovano l'interrogò circa la mutatione delle particole, et rispostoli da esso Reverendo Piovano mutarle ogni 15 giorni l'Inverno, et ogni otto l'Estate, et gli impore dovesse così continuare in avvenire, Et perche trovò le Pisidi molto lorde, ordinò siano nettate tanto di dentro, quanto di fuori talmente, che siano decenti al Sacramento, et che di sotto li sia fatto il Corporale conveniesse alla grandezza del Tabernacolo.*⁴⁵⁵

Biskup je vizitirao Presveti Oltarski Sakrament i pritom je ispitao župnika o Pretvorbi (*Transsubstancijaciji*) te mu naložio da se ona nastavi činiti svakih osam dana ljeti i svakih petnaest dana zimi. Također, naložio je da se ciboriji, što su bili vrlo prljavi, očiste te da se nabavi tjelesnik primjerenih dimenzija i postavi kao podloga.

KRSTIONICA

(in margine) *Battisterio*

*Visitò il Battisterio, e trovò, che battezzavano in un cantone fatto in forma di scafatta scoperta, però ordinò sia fatta una baciletta per ricevere, et gettare l'acqua nell'atto di battezzare, se bene essa scafatta è quasi indecente, che per hora ordinò sia serrata con coperchio di tavola, et luccheto, siano a tanto la povertà della Chiesa possi fare altra proviggione, et sopra esso Battisterio sia erretto un San Zuanne Battista.*⁴⁵⁶

Krsni je zdenac bio neprimjereno izveden u uglu kapele, ograđen i otkriven (*in forma di scafetta scoperta*). Biskup je naložio da se krsni zdenac, zbog neimaštine, do daljnjega tek pokrije drvenim poklopcem s lokotom. Također je naložio da se nabavi posuda za polijevanje

⁴⁵⁵ BAK, David, 1685., f. 84r

⁴⁵⁶ BAK, David, 1685., f. 84r-v

blagoslovljenom vodom pri krštenju i da se na vrh zdenca postavi prikaz, zasigurno skulpturica, sv. Ivana Krstitelja.

PREZBITERIJ

(in margine) *Santuario*

*Visitò il Santuario, che per haverlo trovato aperto a fatto ordinò li sia fatta la sua portella, et tenuta serrata.*⁴⁵⁷

Prezbiterij je bio otvoren, stoga je biskup naložio da se učine vratnice i drže zatvorenima.

SVETA ULJA

(in margine) *Ogli Santi*

*Visitò gli ogli Santi tenuti nella Guglia sopra il Battisterio, che trovò decentemente tenuti, solo ordinò, che al vasetto dell'oglio degli Infermi sia fatto il suo Vasetto coperto di rame, e borsetta.*⁴⁵⁸

Sveta ulja bila su primjereno čuvana u poklopcu krsnog zdenca. Biskup je naložio da se za posudicu s bolesničkim pomazanjem učini posudica obložena bakrom i pripadajuća torba.

RELIKVIJE

(in margine) *Reliquie*

Visitò le Sante Reliquie in un Ostensorio grande d'argento antico con lavori alla Perugina con diverse figurete attorno, ornato di due ali medesimamente d'argento d'orate un dito si hà per tradizione essere il ditto di San Tomaso d'Acquino, havendo trovato dentro detto Ostensorio il seguente bollettino.

(in margine) *Copia/*

Adi 28 Luglio 1624.

Attrovandosi Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Alvise Lippomano in Verbenico nella sua general Visitatione, e nell'atto di visitare le Reliquie trovò l'infrascritto dito,

⁴⁵⁷ BAK, David, 1685., f. 84v

⁴⁵⁸ BAK, David, 1685., f. 84v

quale il Piovano, et altri Sacerdoti Vecchi attestarono esse Reliquia di San Tomaso d'Acquino, et essere smarito il bollettino, e perciò si fece il presente.

Quale Ostensorio viene tenuto a parte destra dell'Altare Maggiore entro un Armareto nel Pedestale della Pala, che ordinò sia fodrato di qualche pano di seta, che la porta di fuori sia aggiustata, dove manca la tela alla pittura, et che la chiave sia tenuta dal Signor Piovano, che finito ritornò all'Altare Maggiore, et fatta la preparatione per celebrare la Messa, (...) celebrò, et di sua propria mano communicò il Popolo in numero grande, havendoli fatto dal Signor Canonico Casari Coadiutore dispensare in quell'atto le Medaglie d'Indulgenza plenaria, et finita essa Messa, spogliatosi de Sacri parati riassonta la Cappa Magna, si portò con tutto il Reverendo Clero alla Chiesa di San Zuanne fuori del Castello, ove la sera antecedente, haveva fatto riporre sei Sante Reliquie di Santi più Martiri, et tra gli altri di San Geminiano Martire, et Santa Concordia Martire per donarle alla Parochiale, come fece, et pervenuto ad essa Chiesa cominsiateri dal Reverendo Clero a cantare le Litanie, furono esse Sante Reliquie trasportate alla Parochiale stessa con decorosa processione, et concorso di tutto il Popolo, et perche non vi erano Reliquiarj per riporle furono riposte nel sudetto Ostensorio, et in un altro pure Ostensorio più picciolo con li suoi bollettini dentro del seguente tenore.

(in margine) Bollettino per le Reliquie de 4 Santi Martiri, donate da Sua Signoria Illustrissima, et Reverendissima alla Parochiale

Stephanus David Episcopus Veglensis quatuor Reliquias Sanctorum plurimorum Martijrum, dono tibi a Santissimo Domino, Domino Innocentio XI datas, ab Ecclesia Sancti Ioannis extra hoc Castrum solemnè processione die 8 Iulij, anno Domini 1685 translatas in hoc Reliquiario venerandas reposuit, quarum monimenti autentici regestrum reperitis in actis Visitationis Episcopis sopradicti anni 1685, relaxati ab Eminentissimo Gaspare de Carpineo Sanctitatis Suae Vicario Generali die 16 Iunij anno 1684.

{Stephanus Episcopus Veglensis

/Angelo Franceschini Notaro Episcopale

Nell'Ostensorio più picciolo furono riposte le doi Reliquie di San Geminiano, et Santa Concordia Martiri col seguente bollettino.

(in margine) Bollettino per le Reliquie de doi Santi Martiri donate da Sua Signoria Illustrissima, e Reverendissima alla Parochiale

Stephanus David Episcopus Veglensis Reliquias Sanctorum Geminiani, et Concordiae Martijrum, dono sibi a Santissimo Domino, Domino Innocentio XI datas, ab Ecclesia Sancti Ioannis extra hoc Castrum solemnè processione die 8 Iulij anno Domini 1685

translatas in hoc Reliquiario venerandas reposuit, quarum monimenti autentici regestrum reperitum in actis Visitationis Episcopalis supradicti anni 1685, relaxati ab Eminentissimo Gaspare de Carpineo Sanctitatis Suae Vicario Generali die 16 Iunii 1684
{Stephanus Episcopus Veglensis

/Angelo Franceschini Notaro Episcopale

*Onde Sua Signoria Illustrissima, et Reverendissima ordinò, che alle sudette Reliquie siano fatti doi Reliquiarij con cristallo decenti; al che fare pronti si esebirano Missier Mattio Stanich di Zuanne Giudice Attuale di questo Castello, et Missier Simone Mavrovich Giudice passato dell'istesso Castello, et per essere l'hora tarda fece ritorno alla sua habitatione, precedente il Reverendo Clero, con la comicina di molto Popolo, rifasciatipo ordini al Reverendo Poivano di fare intendere al Reverendo Clero venirlo a levare il doppò pranso ad hora di Vespero, a cui intende avistere, et doppo amministrare il Sacramento della Confermatione, o Cresima a Figliuoli di questi Popoli, che perciò facci preparare il necessario per questa fontione.*⁴⁵⁹

Relikvije su se čuvale u ormariću s desne strane glavnog oltara, ispod pale, odnosno retabla. Biskup je naložio neka se ormarić obloži svilenom tkaninom, neka se poprave vratnice, koje nisu bile oslikane, te neka ključ čuva župnik. U ormariću se nalazila velika i stara srebrna pokaznica, ukrašena nizom srebrnih i pozlaćenih figurica, čini se u dva reda, s relikvijom sv. Tome Akvinskog. Biskup David je u pokaznici pronašao potvrdu od 28. srpnja 1624. godine, u kojoj je krčki biskup Alvise Lippomano (1623. – 1640.) prilikom pastoralne vizitacije zabilježio da je autentika relikvije izblijedjela, stoga je napisao novu na osnovi podataka što su mu ih dali župnik i ostali stariji svećenici. Nakon vizitacije relikvija biskup David se na glavnom oltaru pripremio za misu, na kojoj je osobno pričestio brojne vjernike, dok je kanonik Casari podijelio medaljice sveopćeg oprost. Nadalje, nakon mise biskup je skinuo pontifikalno ruho, odjenuo veliki plašt (*Cappa Magna*) te se uz pratnju vrbničkog klera uputio prema kapeli sv. Ivana izvan kaštela. U njoj je, naime, prethodne večeri privremeno pohranio šest relikvija mučenika, između ostalih sv. Geminijana i sv. Konkordije, s namjerom da ih donira župnoj crkvi. Relikvije su u procesiji, uz sudjelovanje brojnih

⁴⁵⁹ BAK, David, 1685., f. 84v-86r

vjernika i pjevanje litanija, prenijete u župnu crkvu, a zato što nije bilo relikvijara za njihovu pohranu, četiri su pohranjene u već spomenutu veliku pokaznicu, dok su dvije prethodno navedene pohranjene u jednu manju. Uz relikvije su bile pohranjene dvije autentike iz kojih se doznaje da je riječ o relikvijama svetih mučenika, među ostalim sv. Geminijana i sv. Konkordije, što ih je biskupu Davidu 16. lipnja 1684. godine poklonio kardinal Gaspare Carpegna (Rim, 1625. – Rim, 1714.), odnosno papa Inocent XI. (Como, 1611. – Rim, 1689.), a on ih je 8. srpnja 1685. godine donirao vrbničkoj župnoj crkvi. Biskup je potom naložio da se za ove relikvije nabave dva primjerena relikvijara od kristala, za što je zadužio aktualnog gradskog suca Mateja Ivanovog Stanića i bivšeg suca Šimuna Mavrovića. Konačno, budući da je bio kasni sat, biskup se uz pratnju vrbničkog klera vratio u župni stan, uz podsjetnik župniku i svećenicima da je nakon ručka večernja molitva, a potom će podijeliti sakrament sv. Potvrde pa neka sve bude spremno za ovaj obred.

GLAVNI OLTAR

Adi 8 Luglio 1685

Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo inclinando al possibile consolare questi Popoli ad hore 21 circa, precedente il Reverendo Clero di questa Parochiale vestito di Cotta, dalle Case di sua habitatione si portò ad essa Parochiale si per amministrare il Sacramento della Confermatione, o Cresima a Figliuoli di questi Popoli, come per proseguire la sua Visita, ove prevenuto assistè al Vespero con grande edificatione di tutti, doppò il quale amministrò il sudetto Sacramento della Confermatione, o Cresima a questi figliuoli, che finito.

(in margine) *Altare Maggiore*

Visitò l'Altare Maggiore della Parochiale sudetta intitolato la Madonna dell'Assunta, qual è consacrato, et è Fraterna sotto il medesimo titolo della Vergine Assunta. Hà in mezzo il Tabernacolo, è Custodia col Santissimo Sacramento di proportionata grandezza lavorato a colonne, e con architettura assai bella tutto dorato, hà nella porticella l'effigie di Christo deposto dalla Croce sostenuto da due Angeli sopra il monumento, dove stà appoggiato, et è in pittura sopra tela taccata al legno di essa porticella. La Pala è in

pittura attorniata di Cornici, e colonne indorate, e da lati pure con Cornici, e colonne indorate con bellissima manifattura. In mezzo essa Pala vi è la B. V. in atto di divotione con le mani giunte, e corona in capo sostenuta da due Angeli, et doi altri di sopra con fiori in mano, lo Spirito Santo di sopra in forma di Colomba, et di sotto molti Santi il tutto in pittura; Di sopra la Pala vi è in Statua il Redentore Ascendente con doi Profeti dai lati in atto di sedere tenente nelle mani un fiore. Dal lato destro pure in Statua San Stefano Protomartire con la palma del martirio nella mano destra, e nella sinistra le pietre, et un Angelo in atto di sedere, nel nicchio di sotto pure in Statua è la B. V. Annuntiata in atto d'oratione sopra il Scabello, in mezzo il Profeta Tobia con una Verga in mano, e nel fine del nicchio appresso il muro Santa Helena Madre di Constantino Imperatore con la Croce in mano, et un Angelo in atto di sedere, nel nicchio di sotto San Francesco, et San Nicolò Vescovo; Dal lato sinistro San Lorenzo Martire colla palma del martirio nella mano destra, nella sinistra la gradella et un Angelo in atto di sedere, nel nicchio di sotto l'Archangelo Gabriele Annuntiante la Vergine in mezzo il Profeta Moise con una Varga in mano, et Santa Barbara nel fine con un Angelo in atto di sedere; nel terzo nicchio di sotto Sant'Antonio di Padova, che tiene nella mano destra il Bambino Giesù sopra il libro in atto di sedere, et San Sebastiano Martire il tutto in Statue parte colorite, et parte indorate. Dietro il Tabernacolo appoggiate alla Pala in pittura, che hà come sopra la B. V. Assunta con la luna sotto i piedi, e di sotto alla destra Sant'Andrea, vi è un Crocifisso di legno, et doi Croci d'argente alle parti. Sopra l'Altare vicini al Tabernacolo sono doi Angeli di legno indorati, hà sei Candelieri d'ottone molto lordi, che ordinò siano nettati. Hà tre Lampade d'ottone, et una d'argento può pesare oncie cento circa, quali Lampade sono appese ad un Travo, a cui è anco appesa una Campanella. Questa Fraterna, che mantiene l'Altare di Cere, Oglio, et tutto ciò fà bisogno alla Chiesa, come anco provvede la Sacristia delle cose, che fanno bisogno, può havere d'entrata all'anno F 300 circa, che si cavano d'animali, affitti di Dermoni, et livelli, et corrisponde al Clero per le Messe F 9.⁴⁶⁰

Dana 8. srpnja oko 21 sat, odjeven u roketu i uz pratnju vrbničkog klera, biskup je došao u župnu crkvu gdje je sudjelovao u večernjoj molitvi, podijelio sakrament sv. Potvrde te nastavio vizitaciju. Glavni oltar bio je posvećen Uznesenju Blažene Djevice Marije, kao i istoimena bratovština koja se brinula o njemu i crkvi. Pala je bila naslikana i postavljena u pozlaćeni okvir, flankiran nizom vrlo lijepo izvedenih i također pozlaćenih stupova. U sredini

⁴⁶⁰ BAK, David, 1685., f. 86r-87v

je bio prikaz Bogorodice s rukama sklopljenim u stavu molitve. Dva anđela pridržavala su joj krunu, dok su još dva iznad držala cvijeće. Iznad svega bio je prikazan Duh Sveti u vidu golubice, a ispod brojni sveci. Svi navedeni prikazi bili su naslikani. Na vrhu je bila skulptura Uskrslog Krista što su je flankirale dvije skulpture proroka koji sjede s cvijećem u rukama. Na desnoj strani bile su skulpture sv. Stjepana s palmom u desnoj i kamenjem u lijevoj ruci te skulptura anđela koji sjedi. U niši ispod bila je skulptura Bogorodice Navještenja u stavu molitve na klecalu, do nje prorok Tobija sa štapom te, ponovno u niši, na kraju uza zid, skulptura majke cara Konstantina, sv. Jelene, s križem u ruci, i skulptura još jednog anđela koji sjedi. U nišama ispod bili su sv. Franjo i sv. Nikola. Simetrično postavljene na lijevoj strani bile su skulpture sv. Lovre s palmom u desnoj i roštiljem u lijevoj ruci te anđeo koji sjedi. U niši ispod bila je skulptura arkandela Gabrijela, do nje prorok Mojsije sa štapom te, ponovno u niši na kraju, skulpture sv. Barbare i anđela koji sjedi. U nišama ispod bili su sv. Antun Padovanski, koji je u desnoj ruci držao knjigu na kojoj je sjedilo Dijete Krist, i sv. Sebastijan. Sve navedene skulpture bile su djelomično obojene, a djelomično pozlaćene. U sredini oltarne menze nalazilo se lijepo izvedeno i pozlaćeno svetohranište primjerenih dimenzija s Presvetim Oltarskim Sakramentom, ukrašeno stupićima. Na vratnicama svetohraništa bio je prikaz Krista kojeg su pridržavala dva anđela iznad groba, naslikan na platnu i pričvršćen uz drvenu podlogu. Na naslikanoj pali iza svetohraništa, a što je prikazivala Uznesenje Blažene Djevice Marije s Mjesecom pod nogama, desno dolje bio je prikaz sv. Andrije. Od ostale liturgijske opreme imao je drveno raspelo, dva srebrna križa, dva drvena pozlaćena anđela, moguće lučonoše, šest mjedenih svijećnjaka, zvončić te tri mjedena i jedan srebrni viseći svijećnjak. Bratovština je ostvarivala prihod davanjem u zakup životinja i ošumljenih parcela. Biskup je naložio da se oltarni svijećnjaci očiste.

Glavni oltar vrbničke kaptolske crkve gotovo je u potpunosti sačuvan do danas (Sl. 3-7). U odnosu na Davidov opis nedostaje tek drveno pozlaćeno svetohranište koje je 1889. godine

zamijenjeno mramornim što ga je izradio Ivan Rendić (Imotski, 1849. – Split, 1932.), a donacija je krčkog biskupa Franje Feretića (Vrbnik, 1816. – Krk, 1893.).⁴⁶¹ Oltar prvi spominje Josip Antun Petris sredinom 19. stoljeća ovim riječima: *Premda od darva, ali velikom meštrijom zgražen i pozlaćen prez štednje. Pozlaćen bi 1600. god., koje zlatimi slovi upisano zad podstavka one velike kolune, koja je na istom oltaru od strane live...*⁴⁶² Ivan Kukuljević Sakcinski 1863. godine prvi donosi prijepis glagoljskog natpisa na pali.⁴⁶³ Godine 1933. oltar je fotografski dokumentirao Đuro Griesbach u sklopu kampanje Artura Schneidera, koji je sasvim kratko u izvještaju zabilježio izvršenu katalogizaciju.⁴⁶⁴ Ivan Gršković i Vjekoslav Štefanić prigodom objave Petrisova djela 1953. godine u bilješci su tek djelomično ispravili Kukuljevićevo čitanje natpisa s pale.⁴⁶⁵ Vrijedan podatak donosi Mihovil Bolonić 1975. godine, utemeljen na arhivskim istraživanjima knjige izdataka glavne vrbničke bratovštine. Autor je sumirao dotadašnja čitanja glagoljskog natpisa na predeli te nadodao da je glavna bratovština 1652. godine isplatila 500 lira za pozlatu glavnog oltara.⁴⁶⁶ Dvije godine kasnije Bolonić je uglavnom iste podatke, uz pregledniji prijevod glagoljskog natpisa, objavio u suautorstvu s Ivanom Žic-Rokovim u opsežnoj sintezi povijesti otoka Krka.⁴⁶⁷

Godine 1982. iz pera Branka Fučića došao je, čini se, najpouzdaniji prijepis i interpretacija dvaju glagoljskih natpisa na lijevoj i desnoj strani predele, koji prema Fučićevu čitanju glase: (lijevo) *1599. miseca aprila dan 17. bi postavljena ova načinja od ankunij u vrime prisvetloga i poštovanoga gospodina kneza Ivana od Ture, biskupa karčkoga, (desno) ka bi činjena učiniti u Bnecih od mene Marina Cvitovića, Kotoranina po naredbi poštovanih*

⁴⁶¹ MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 483-484.

⁴⁶² IVAN GRŠKOVIĆ – VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ, „Nike uspomene starinske“ Josipa Antuna Petrisa (1787-1868), u: *Zbornik za narodni život i običaje*, 37 (1953.), 91.

⁴⁶³ IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Acta Croatica – Listine hrvatske*, Zagreb, 1863., 310.

⁴⁶⁴ ARTUR SCHNEIDER (bilj. 21), 127.

⁴⁶⁵ IVAN GRŠKOVIĆ – VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ (bilj. 462), 134.

⁴⁶⁶ MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 9), 18.

⁴⁶⁷ MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 482.

*gospodina popa Barića Bozanića, plovana i popa Barića Fugošića i ostalih poštovanih muži, u ovo vrime prokuraturi od crkve.*⁴⁶⁸ Prema Fučićevoj interpretaciji temeljenoj na arhivskim dokumentima, Marin Cvitović (*Marino Florio*) iz Kotora bio je službenik u biskupiji, a u ovom je slučaju važan kao posrednik koji je prema nalogu vrbničkog klera u nekoj od brojnih venecijanskih radionica ugovorio izradu oltara. Iste godine iz pera Radmile Matejčić došao je još jedan doprinos poznavanju ove teme. Autorica u sintezi barokne umjetnosti u Hrvatskoj iznosi identičan zaključak kao Fučić, vjerujući da potpisani Marin Cvitović nije bio umjetnik već posrednik pri nabavci oltara. Matejčić, nadalje, kaže da je oltar izveden u nekoj od venecijanskih *bottega*, dok je motiv hrskavičnog prepleta na bočnim krilima dovela u vezu sa sličnim motivom na antependiju u muzeju u Novom Vinodolskom, a izvorno iz crkve sv. Fabijana i Sebastijana. Konačno, autorica smatra kako nije isključeno da antependij iz Novog Vinodolskog, oltar iz Vrbnika, kao i fragmenti oltara koji se čuvaju u župnom stanu u Valturi, u južnoj Istri, *potječu iz istoga venecijanskog izvora.*⁴⁶⁹

Igor Žic 2006. je godine u komentaru ispod reprodukcije oltarne pale neprecizno prenio nekoliko poznatih podataka, primjerice navodnu dvojbu o Marinu Cvit(k)oviću kao autoru ili naručitelju.⁴⁷⁰ Iskorak u istraživanju teme došao je 2012. godine iz pera Damira Tulića. Pišući poglavlje o skulpturi i altaristici u vinodolskom kraju u 17. i 18. stoljeću u sklopu kataloga izložbe *Czriquenicza 1412 – život i umjetnost Vinodola u doba pavlina*, autor je analizirao glavni oltar iz crkve sv. Stjepana u Driveniku, danas u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu, a koji je prethodno Radmila Matejčić također dovela u vezu s vrbničkim oltarom. Tulić se tom prigodom osvrnuo na vrbnički oltar jasno utvrdivši kako je središnji dio oltara izrađen početkom 17. stoljeća u Veneciji, dok su bočna krila prekrivena motivom algi i hrskavica

⁴⁶⁸ BRANKO FUČIĆ, *Glagoljski natpisi*, Zagreb, 1982., 370.

⁴⁶⁹ RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 439), 489-491, 568-573, 638.

⁴⁷⁰ IGOR ŽIC (bilj. 48), 191.

dodana kasnije, vjerojatno sredinom 17. stoljeća, i nisu venecijanskog podrijetla.⁴⁷¹ Istog je mišljenja Vlasta Zajec koja je 2014. godine u studijama o drvenim oltarima i skulpturi 17. stoljeća u Istri potvrdila Tulićevu tezu. Autorica ističe da vrbnički oltar nije djelo nastalo u jednom dahu, već je središnji dio s palom stariji i naručen u Veneciji, dok su bočna krila kasnije pridodana.⁴⁷² Nevena Krstulović posljednja je 2015. godine pisala o restauratorsko-konzervatorskim radovima na oltaru, koji se od 2012. godine nalazi na restauraciji u Restauratorskom odjelu Rijeka Hrvatskog restauratorskog zavoda.⁴⁷³

Oltar se sastoji od triju različitih stilskih i vremenskih cjelina. Najstariji dio oltara je njegova središnja edikula s oltarnom palom. U sredini gornje polovine pale naslikana je Marija kao Apokaliptična žena sklopljenih ruku na mjesecu te okružena zrakama sunca. Mariju flankiraju po dva anđela sa svake strane na oblacima, dok još pet anđeoskih glavica ispunjava prostor uz bočne i gornji rub slike. U donjem dijelu pale naslikana su četiri sveca u punoj visini, pogleda uprta prema Mariji. Lijevo su prikazani sv. Andrija i sv. Petar, a desno sv. Bartol te sv. Ivan Krstitelj. U zoni predele naslikan je prikaz Posljednje večere. Edikula se sastoji od dvaju kaneliranih kompozitnih stupa nad nižim postamentima koji nose gređe zaključeno trokutnim timpanom. Nad njime je u središtu kip Uskrslog Krista flankiranog s dva sjedeća anđela, sada bez krila, dok su uz krajeve u osima stupova dvije kanelirane vaze. Pravokutni okvir pale ukrašen je vegetabilnim rezbarijama, a na vrhu kaneliranim viticama u čijem je središtu izrezbarena glava s rupcem pod vratom i dijademom na čelu. Središnji dio timpana ukrašen je rezbarenom rozetom. Restauratorski radovi, koji su još u tijeku, pokazali su kako je edikula bila u cijelosti pozlaćena, a polikromirani su bili jedino inkarnati anđela i Krista na vrhu. Također, edikula je flankirana izvornom uskom i visokom viticom ukrašenom

⁴⁷¹ DAMIR TULIĆ (bilj. 41), 93-94.

⁴⁷² VLASTA ZAJEC (bilj. 42), 160-162.

⁴⁷³ NEVENA KRSTULOVIĆ (bilj. 43)

kanelirama. Najvjerojatnije sredinom ili u trećoj četvrtini 17. stoljeća na nju su zakucana bočna krila te je ona danas gotovo nevidljiva.

Krila su izvedena simetrično te se sastoje od donjeg dijela izvedenog poput plosnate konzole posve prekrivene gustim vegetabilnim ornamentom takozvane hrskavice. U donjem registru dvije su niše međusobno odvojene kompozitnim stupom opletenim rezbarenom vinovom lozom. S desne strane je kip sv. Franje Asiškog, a s lijeve manji kip svetog Biskupa. Vanjski rub niše bogato je ukrašen vegetabilnim motivom. Na desnom krilu u nišama su sv. Antun Padovanski te sv. Sebastijan. Iznad donje zone odvojene gređem diže se gornji dio krila s po dvije manje lučne niše međusobno odvojene stupom u obliku karijatide. Slijeva je lik sv. Marije, a zdesna lik svetice bez atributa. Krila su zaključena gređem koje se spaja s onim starije središnje edikule kako bi se stekao dojam da je riječ o homogenoj i istovremenoj cjelini. Na vrhu gređa su dva kipa svetih đakona, najvjerojatnije sv. Stjepana i sv. Lovre. Krila, kao i slikana pala likovnom kvalitetom ipak zaostaju za središnjom edikulom, koja je zasigurno izvedena u nekoj od afirmiranih venecijanskih *bottega* na prijelazu 16. u 17. stoljeće.

Najkasnija je intervencija iz 1889. godine. Tada kipar Ivan Rendić potpisuje mramorni dio oltara koji se sastoji od trapezoidnog stipesa sa središnjim diskom u kojem je isklesan jaganjac, a bočno ga flankiraju dva postamenta s grbovima krčkog biskupa Franje Feretića. Na predeli je tabernakul pravokutne osnove s dva para stupića od crvenog mramora koja flankiraju lučna vrata. Na vrhu plitke kupolice postavljen je maleni kip Uskrslog Krista.

KOR

(in margine) *Choro*

Visitò il Choro, che è ben' fatto conforme all'uso Ecclesiastico, comodo assai attorniato di
17 Sedie per parte per li Sacerdoti, et è ben salizzato da nuovo, che stà assai bene. Il

*sudetto Altare è provisto a sufficienza del necessario, onde non stimò per hora ordinare altro, riservando nella visita della Sacristia ordinare quello stimasse bisognarli.*⁴⁷⁴

Kor je bio primjereno izveden i velik te nedavno dobro popločen. Na bočnim stranama kora bilo je postavljeno sedamnaest korskih sjedala za svećenike. Gorespomenuti glavni oltar bio je primjereno opremljen liturgijskom opremom.

OLTAR DUHA SVETOG

(in margine) *Altare di San Spirito*

*Visitò l'Altare di San Spirito nella Parochiale è consacrato Juspatronato della Casa Sparosich, di cui hora è Capellano Pre Mattio Sparosich uno della famiglia. Hà doi Candelieri, et Lampada d'ottone. La Pala è con le figure intagliate in alto vi è il Padre Eterno a basso in mezzo la Madonna, San Zuanne, Santa Maria Maddalena alla destra, San Francesco, Santa Margherita alla sinistra; ordinò una carta di gloria, et un paro di Cusini; nel resto lo trovò decentemente tenuto.*⁴⁷⁵

Oltar posvećen Duhu Svetom bio je pod patronatom obitelji Sparožić, a kapelan je bio don Matej Sparožić. Pala je bila izrađena od drva, s figurama Bogorodice u sredini, Boga Oca pri vrhu, sv. Ivana i Sv. Marije Magdalene desno te sv. Franje i sv. Margarete lijevo. Bio je opremljen dvama mjedenim svijećnjacima i visećim svijećnjakom. Biskup je naložio da se nabave kanonska tabla i dva jastuka, dok je ostalo bilo primjereno održavano.

OLTAR SVIH SVETIH

Adi detto

(in margine) *Altare di tutti li Santi*

Visitò l'Altare di tutti li Santi in essa Parochiale Juspatronato della Casa Vitesich di cui hora sono Capellani li Reverendi Pre Nicolò Brussich, et Pre Zuanne Volarich, hà un paro di Candelieri d'ottone, et un Crocifisso di legno, et una Lampada d'ottone, è consacrato per quello appare dal segno impresso nella lapida, ordinò la carta di gloria. La Pala hà tre

⁴⁷⁴ BAK, David, 1685., f. 87v-88r

⁴⁷⁵ BAK, David, 1685., f. 88r

*figure la Madonna in mezzo col Bambino in braccio, San Pietro alla destra, San Michiel alla sinistra, e di sopra un Christo passo. Li sudetti Capellani hanno obligo di dodici Messe all'anno, e di far cantare una Messa il giorno di tutti li Santi dal Clero di Verbenico, a cui corrispondono F 3. Hà d'entratta in tutto F 12, che si cavano da un Dermon, et una Casa, che si chiama Cresplan nel territorio di Verbenico, et una Casa in contratta Golia.*⁴⁷⁶

Oltar Svih Svetih bio je posvećen i pod patronatom obitelji Vitezić. Pala je imala figure Bogorodice s Djetetom u sredini, sv. Petra desno, sv. Mihovila lijevo i pri vrhu trpećeg Krista. Od ostale liturgijske opreme imao je dva mjedena svijećnjaka, drveno raspelo i mjedeni viseći svijećnjak. Kapelani don Nikola Brusić i don Ivan Volarić imali su obvezu služiti dvanaest misa godišnje na ovom oltaru, dok je vrbnički kler na njemu služio jednu pjevanu misu na blagdan Svih Svetih. Oltar je ostvarivao prihode od davanja u zakup dviju kuća i jedne ošumljene parcele. Biskup je naložio da se nabavi kanonska tabla.

OLTAR GOSPE OD KARMELA

(in margine) *Altare della Madonna de Carmini*

*Visitò l'Altare della Madonna de Carmini in essa Parochiale è consacrato, et è Confraterna, hà Candelieri, et una Lampada d'ottone, et un'altra d'argento, può pesare onze 40 circa, è anco Juspatronato della Casa Sparosich, di cui hora sono Capellani Pre Piero Vitesich, et Pre Mattio Sparosich, nel resto decentemente tenuto.*⁴⁷⁷

Oltar posvećen Gospi od Karmela bio je pod patronatom obitelji Sparožić, ali i istoimene bratovštine. Bio je opremljen mjedenim svijećnjacima te dvama visećim svijećnjacima, jednim mjedenim te jednim srebrnim, koji je težio otprilike četrdeset unci. Kapelani su bili don Petar Vitezić i don Matej Sparožić. Biskup je napomenuo da je oltar bio primjereno održavan.

⁴⁷⁶ BAK, David, 1685., f. 88v

⁴⁷⁷ BAK, David, 1685., f. 88v

Iako oltar Gospe od Karmela biskup David nije detaljno opisao, iz drugih je arhivskih dokumenata poznato da se na njemu nalazila jedna od triju do danas sačuvanih pala iz 17. stoljeća u ovoj kaptolskoj crkvi. Prema opisu u vizitacijskom zapisniku biskupa Jurja Georgicea pala Gospe od Karmela je 1659. godine, a zasigurno izvorno, bila postavljena na drvenom, izrezbarenom i polikromiranom te pozlaćenom oltaru. Oltar je bio podignut 1642. godine, o čemu je svjedočio natpis na njemu koji je glasio: *Il Reverendo pre Francesco Sparosich Bilaz ad honore de Dio et della Beata Vergine del Carmine MDCXXXII.*⁴⁷⁸ Drveni je oltar uklonjen između 1926. i 1933. godine, kada je stara pala postavljena na novi mramorni oltar, kojeg je 1933. godine izradio lokalni klesar Franjo Frančić, podrijetlom iz Baške. Usporedbom podataka iz Davidova zapisnika i stanja na terenu čini se da se ubikacija oltara Gospe od Karmela do danas nije značajnije mijenjala.

Lučno zaključena pala izvedena je tehnikom ulja na platnu (Sl. 9). U sredini gornje polovine slike prikazana je Gospa od Karmela na prijestolju od oblaka, koja lijevom rukom pridržava Dijete Krista u krilu, dok desnom udjeljuje škapulare jednom od dvaju lebdećih anđela što flankiraju prizor. Anđeli su naslikani sasvim uz rub pale i vidljivi su tek djelomično. U pozadini na oblacima iza Bogorodice s Djetetom naziru se još dva malena anđela. U donjoj polovini slike desno je prikazan sv. Jeronim s knjigom u lijevoj i kamenom u desnoj ruci te lavom uz noge, a iza sveca djelomično se vidi figura sv. Uršule. Na lijevoj je strani naslikan sv. Franjo Asiški, dok se sasvim lijevo tek nazire figura sv. Katarine. Dva sveca i sv. Uršula pogled su usmjerili prema Bogorodici s Djetetom, a moguće je naslutiti da je sv. Katarina bila prikazana pogleda usmjerena prema promatraču. U sredini donjeg dijela između svetaca prikazane su duše u čistilištu. Pala je u više navrata bila preslikavana te, čini se, drastično sužena, a vjerojatno i skraćena prilikom postavljanja na novi oltar. Sliku je 2001. godine restaurirao Zlatko Bielen u Hrvatskom restauratorskom zavodu u Zagrebu.

⁴⁷⁸ NINA KUDIŠ (bilj. 26), 53.

Na osnovi stilskih i tipoloških odlika Nina Kudiš je 2009. godine palu uvjerljivo pripisala švicarskom slikaru Serafinu Schönu (Menzingen, ? – Trsat, 1642.) u radu objavljenom u *Zborniku za umetnostno zgodovino*, a atribuciju je 2012. godine prihvatila Višnja Bralić u doktorskoj disertaciji.⁴⁷⁹ Prije toga, 2004. godine, važan doprinos poznavanju umjetnikove djelatnosti došao je iz pera Mirjane Repanić-Braun.⁴⁸⁰ Čini se da je vrbnička pala izrađena 1642., u posljednjoj godini slikareva života, po narudžbi utemeljitelja oltara don Franje Sparožića, koji je na slici dao prikazati osobnog sveca zaštitnika. U oporuci datiranoj 23. prosinca 1643. godine Franjin otac Juraj zvan Biljac dodatno je obdario oltar.⁴⁸¹ Nimalo, stoga, ne iznenađuje da je svega nekoliko desetljeća kasnije biskup David zabilježio kako je oltar pod patronatom njihovih nasljednika iz obitelji Sparožić te bratovštine Gospe od Karmela.

Sparožićevu narudžbu pale kod Serafina Schöna zasigurno treba sagledavati u kontekstu činjenice da su krčki naručitelji nakon potpisivanja Madridskog mira 1617. godine sve češće angažirali umjetnike s područja Habsburške Monarhije, točnije iz obližnje Rijeke. Naime, švicarski je slikar, franjevački brat laik, posljednjih dvanaest godina života proveo u samostanu na Trsatu, gdje je došao u vrijeme obnove samostana nakon požara 1629. godine na poticaj tadašnjeg gvardijana Michaela Kumara pl. Kumberga. Schön je za trsatski samostan naslikao četiri oltarne pale *Sv. Nikola sa svetim mučenicima*, *Sv. Mihovil arkandeo*, *Bogorodica s Djetetom i svete mučenice u slavi* (sve 1631.) i *Loretska Gospa* (1632.), *Mističnu večeru Svete Obitelji* (1640.) za refektorij te ciklus od trideset i tri zidne slike u

⁴⁷⁹ NINA KUDIŠ (bilj. 26); VIŠNJA BRALIĆ (bilj. 32), kataloška jedinica 800.

⁴⁸⁰ MIRJANA REPANIĆ-BRAUN, *Barokno slikarstvo u Hrvatskoj franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda*, Zagreb, 2004., 27-34.

⁴⁸¹ NINA KUDIŠ (bilj. 26), 53.

lunetama klaustra.⁴⁸² Oltarna pala za kaptolsku crkvu u Vrbniku predstavlja slikarevo posljednje djelo.

Prilikom atribucije Schönove vrbničke slike 2009. godine Nina Kudiš opsežno je elaborirala njena stilska obilježja te, između ostalog, kaže sljedeće: *Oslanjanje na nešto manji broj likova smještenih u širi prostor što im omogućuje slobodniji pokret i dojmljivost, zatim naglašeni chiaroscuro koji ističe njihov plasticitet, vezuju ovo djelo uz kasnija Schönova ostvarenja... Štoviše, Bogorodica s oslika iznad ulaza u franjevački samostan i ona u gornjem dijelu vrbničke pale gotovo su istovjetne, kao i lik sv. Franje koji je, međutim, na vrbničkoj slici zrcalno okrenut... Intenzivan kolorit ovog djela koji se oslanja na suglasja crvene, smeđe, žute i tamnoplave te ponekim, danas potamnijelim, zelenim akcentom donekle je udaljen od suptilnih pastelnih Candidovih i Vianijevih tonova kakve susrećemo na Schönovim palama iz razdoblja od 1631. do 1633. godine.*⁴⁸³ Autorica o slici, konačno, zaključuje: *...moguće je pretpostaviti da je relativna jednostavnost i skicoznost oblikovanja posljedica slikareve onemoćalosti ili da je čak riječ o djelu koje slikar nije uspio u potpunosti dovršiti.*⁴⁸⁴

OLTAR SV. KRIŽA

(in margine) *Altare di Santa Croce*

*Visitò l'Altare di Santa Croce in essa Parochiale è Confraterna, è consacrato, hà doi Candelieri, et Lampada d'ottone, un Crocifisso di legno, carta di gloria, doi Angeli sopra l'Altare. La Pala è in pittura con Christo levato dalla Croce nelle braccia della gloriosa Vergine sua Madre con Nicodemo, et molte altre Sante Donne, è provisto di tovaglie, et è ben tenuto.*⁴⁸⁵

Oltar sv. Križa bio je posvećen i o njemu se brinula istoimena bratovština. Pala je bila naslikana, s prikazom Oplakivanja Krista, točnije Marije koja u krilu drži mrtvog Krista, a uz

⁴⁸² VIŠNJA BRALIĆ (bilj. 32), 75-76.

⁴⁸³ NINA KUDIŠ (bilj. 26), 58-59.

⁴⁸⁴ NINA KUDIŠ (bilj. 26), 60.

⁴⁸⁵ BAK, David, 1685., f. 89r

nju su Nikodem i niz žena. Od ostale liturgijske opreme imao je: dva mjedena svijećnjaka, viseći svijećnjak također od mjedi, drveno raspelo, kanonsku tablu, dva anđela i oltarnike. Biskup je napomenuo da je oltar bio primjereno održavan.

OLTAR SV. TOME

(in margine) *Altare di San Tomaso*

Visitò l'Altare di San Tomaso è consecrato, et Juspatronato della Casa Vitesich, di cui hora è Capellano Pre Mattio Vitesich uno della famiglia, hà la Pala con tre figure la B. V. in mezzo, San Tomaso Apostolo alla destra, San Gregorio alla sinistra, et sotto alcune figure in pittura della vita di San Gregorio. Hà doi Candelieri, Croce, et Lampade d'ottone; ordinò sia fatta una Carta di gloria, et provisto di doi paliotti, uno di Cuoridoro, e l'altro di Seta. Il sudetto Capellano celebra a questo Altare tutte le Feste degli Apostoli, et il giorno di San Tomaso messa cantata da tutto il giorno dandoli F 4, accendendo ogni festa la Lampada. Hà d'entratta una Casa posta in Verbenico, che affitta F 6 all'anno. Item un Dermone in confin Galcischia, che affitta F 5: Item un pezzo di terreno arratorio di seminatura di un quartarolo, che possiede solo, et può render da tre quarte di Biada all'anno.⁴⁸⁶

Oltar posvećen sv. Tomi bio je pod patronatom obitelji Vitezić. Čini se da je pala bila izrađena od drva, s figurama Bogorodice u sredini, sv. Tome desno i sv. Grgura lijevo, dok su u donjem dijelu bili naslikani prizori iz života sv. Grgura. Bio je opremljen dvama mjedenim svijećnjacima, križem i visećim svijećnjakom. Kapelan Matej Vitezić na ovom je oltaru služio mise na spomendane svih apostola, a na blagdan sv. Tome pjevanu misu. Prihodi oltara ostvarivani su davanjem u zakup jedne kuće, jedne ošumljene parcele i jedne oranice. Biskup je naložio da se nabavi kanonska tabla te dva antependija, jedan od pozlaćene kože i jedan od svile.

⁴⁸⁶ BAK, David, 1685., f. 89v

OLTAR SV. ANTUNA OPATA

(in margine) *Altare di Sant'Antonio Abbate*

*Visitò l'Altare di Sant'Antonio Abbate in essa Parochiale è consacrato, et Confraterna. Nella Pala di sopra vi è Sant'Antonio Abbate nel mezzo, et doi Santi per banda in pittura, et a basso la B. V. col Bambino quem genuit, adoravit; alla destra Sant'Andrea, et Santa Lucia, alla sinistra San Lorenzo, et Santa Maria Maddalena. Ordinò, che sia accommodata la bradella, che è rotta, aggiustato il paliotto di corame, provisto di Carta di gloria, e di Cussini.*⁴⁸⁷

Oltar sv. Antuna opata bio je posvećen i o njemu se brinula istoimena bratovština. Pala je bila izvedena u dva registra. U sredini gornjeg bio je prikaz sv. Antuna opata, koji su flankirala dva naslikana sveca. U sredini donjeg registra bio je prikaz Bogorodice u stavu obožavanja Djeteta, desno sv. Andrija i sv. Lucija, a lijevo sv. Lovro i sv. Marija Magdalena. Biskup je naložio da se poprave predela i antependij od kože te nabave kanonska tabla i jastuci.

OLTAR GOSPE KANDELORE

(in margine) *Altare della Madonna della Purificazione*

*Visitò l'Altare della Madonna della Purificazione in essa Parochiale. La Pala hà tre figurine in tre Nicchi con la Madonna in mezzo, Sant'Antonio Abbate alla destra, Santa Catharina alla sinistra, e da basso diverse figurine in pittura, hà Crocifisso di legno, è consacrato, et provisto di tovaglie, hà doi paliotti uno di Cuoridoro, et l'altro di tela, hà doi Candelieri, et Lampada d'ottone, e carta di gloria, ordinò, che la bradella per essere rotta sia accommodata.*⁴⁸⁸

Oltar posvećen Gospi Kandelori imao je palu podijeljenu u tri niše, u kojima su se nalazile figure Bogorodice u sredini, sv. Antuna opata desno i sv. Katarine lijevo. U donjoj je zoni bio naslikan niz manjih figura. Bio je opremljen drvenim raspelom, oltarnicima, dvama antependijima, jedan od pozlaćene kože, a drugi od platna, dvama mjedenim svijećnjacima,

⁴⁸⁷ BAK, David, 1685., f. 89v

⁴⁸⁸ BAK, David, 1685., f. 89v-90r

visećim svijećnjakom također od mjedi i kanonskom tablom. Biskup je naložio da se popravi predela.

OLTAR SV. MIHOVILA ARKANĐELA

(in margine) *Altare di San Michiele*

Visitò l'Altare di San Michiel in essa Parochiale Juspatronato della Casa Zueccich, di cui sono hora Capellani li Reverendi Pre Zuanne Zueccich Piovano, Pre Barich Bosanich, et Pre Nicolò Brussich, hà doi Candelieri, et Lampada d'ottone, ordinò la Carta di gloria, et doi Cusini, hà la Pala con la B. V. in mezzo, San Martin vestito da Vescovo alla destra, San Michiel alla sinistra in statue, da basso alcune figurete con li Misterij della Visitatione della B. V., et il suo Sposalitio, l'adoratione delli Maggi, et la Presentatione al Tempio, hà il paliotto di tavola dipinta. Hà d'entrata Ducati 4 circa, che si cavano da una Casa, et un Dermone, il Dermone è in confin di Verbenico, chiamato Cusarin, et la Casa in Verbenico appresso la Piazza, l'Altare è consacrato, hà la sua campannella per l'elevatione, ordinò sia fatta una bradeletta.⁴⁸⁹

Oltar sv. Mihovila arkandela bio je posvećen i pod patronatom obitelji *Zueccich*. Čini se da je pala bila izrađena od drva. U sredini je bila skulptura Bogorodice, ona sv. Martina u biskupskom ornatu desno, sv. Mihovila lijevo, dok su u donjoj zoni bile figure u prikazima Pohoda i Zaruka Blažene Djevice Marije, Poklonstva kraljeva te Prikazanja u hramu. Od ostale liturgijske opreme imao je: dva mjedena svijećnjaka, viseći svijećnjak također od mjedi, drveni oslikani antependij i zvončić za Pretvorbu (*Podizanje*). Kapelani su bili don Ivan *Zueccich*, don Barić Bozanić i Nikola Brusić. Prihod oltara od otprilike četiri dukata godišnje ostvarivan je davanjem u zakup jedne kuće i jedne ošumljene parcele. Biskup je naložio da se nabave kanonska tabla i dva jastuka te popravi predela.

OLTAR GOSPE SNJEŽNE

(in margine) *Altare della Madonna della Neve*

⁴⁸⁹ BAK, David, 1685., f. 90r-90v

Visitò l'Altare della Madonna della Neve in essa Parochiale consacrato per quello testimoniarono tutti li Preti, ansi dissero alli 6 di Novembre celebrarzi l'anniversario della consecratione. La Mensa è di pietra molto bella, et grande, è Juspatronato erretto dal quondam Reverendo Pre Martin Saganich, hora è Capellano Pre Zuanne Apollonio come legitimo discendente del parentà d'esso quondam Reverendo Pre Martin Saganich, hà doi Candelieri, et Lampada d'ottone, ordinò una carta di gloria. La Pala è in pittura con la B. V. in mezzo col Bambino in braccio, alla destra San Martin à Cavallo in atto di dare il pane al povero, et alla sinistra Santa Giustina, hà Croce d'ottone. Il sudetto Capellano celebra ogni Domenica, ogni Lunedì di Settimana, et anco ogni Madonna. Hà d'entrata Ducati 10 circa, che si ricavano da quatro pezzetti di Dermone in confin di Cras, che pascola solo, quali, se affittasse ne ricavarebbe d'affitto Ducati tre circa. Item un pezzo di Braide, che gode solo in confin Pesrichia pogl, et possono rendere un anno per l'altro da tre, in quatro barilli di Vino, hora più, et hora meno, secondo gli anni. Item una Casa in Verbenico, che affitta ad una tal' Mare Maremiano per F 12 all'anno.⁴⁹⁰

Oltar posvećen Gospi Snježnoj prethodno je bio pod patronatom don Martina Saganića, a u vrijeme vizitacije kapelana i pravnog nasljednika Saganićeve obitelji don Giovannija Apollonija. Pala je bila naslikana, s prikazom Bogorodice s Djetetom u sredini, desno sv. Martin na konju udjeljuje kruh siromahu, a lijevo sv. Justina. Menza je bila izvedena od kamena, lijepa i velika. Bio je opremljen dvama svijećnjacima, visećim svijećnjakom i križem, sve izrađeno od mjedi. Kapelan je imao obvezu služiti mise svake nedjelje, ponedjeljka, marijanski blagdan i na godišnjicu posvete oltara 6. studenog. Prihod oltara iznosio je otprilike deset dukata, a ostvarivan je davanjem u zakup četiriju dijelova jedne ošumljene parcele, jednog vinograda i jedne kuće. Biskup je naložio da se nabavi kanonska tabla.

OLTAR TIJELA KRISTOVA

(in margine) *Altare del Corpus Domini*

⁴⁹⁰ BAK, David, 1685., f. 90v-91r

Visitò l'Altare del Corpus Domini in essa Parochiale è Confraternità, et consacrato per quello dicono tutti li Preti, et si celebra l'annuale anniversario d'essa consecratione alli 21 di Novembre, la pietra è assai curta dalla parte sinistra, et però aggiunta di tavole, hà doi candelieri d'ottone, et doi Lampade d'ottone con il Crocifisso di legno, et la sua Campannella per l'elevatione. La Pala è in scoltura con la Madonna in mezzo col Bambino in braccio, alla destra San Zuanne, et Sant'Antonio Abbate; alla sinistra San Girolamo, et San Rocco tutti indorati, di sopra un Christo passo in atto di Resurrectione con doi Angioli alli lati, et al basso molte figurine. La Fraterna fà celebrare ogni Domenica da tre Sacerdoti con l'elemosina di soldi 4 alla Messa, ordinò la carta di gloria, può havere d'entrata Ducati 30 in circa si cavano da affitti d'animali, Dermoni, terreni, et livelli.⁴⁹¹

Oltar Tijela Kristova bio je posvećen i o njemu se brinula istoimena bratovština. Čini se da je pala bila izrađena od drva, s pozlaćenim skulpturama Bogorodice s Djetetom u sredini, desno sv. Ivana i sv. Antuna opata, lijevo sv. Jeronima i sv. Roka. Pri vrhu je bio prikaz trpećeg Krista i dvaju anđela koji ga flankiraju, a u donjoj zoni niz manjih figura. Menza je bila izvedena od kamena, s lijeve strane kraća te nadopunjena drvom. Od ostale liturgijske opreme imao je po dva oltarna i viseća svijećnjaka, sve izrađeno od mjedi, drveno raspelo i zvončić za Pretvorbu (*Podizanje*). Tri svećenika imala su obvezu služiti misu svake nedjelje za bratovštinu, a godišnjica posvete oltara slavila se 21. studenog. Godišnji prihod oltara iznosio je otprilike trideset dukata, a ostvarivan je davanjem u zakup životinja, ošumljenih parcela i terena. Biskup je naložio da se nabavi kanonska tabla.

OLTAR SV. PETRA

(in margine) *Altare di San Pietro*

Visitò l'Altare di San Pietro in essa Parochiale è consacrato per quello appare dal Sepolcro delle Reliquie sopra la pietra Juspatronato della Casa Carbich di cui hora è Capellano Pre Mattio Fugosich. Hà doi Candelieri con la Lampada d'ottone, et Croce d'ottone, ordinò una carta di gloria, hà il parapetto di Cuoridoro. La Pala è in pittura con la B. V.

⁴⁹¹ BAK, David, 1685., f. 91r

in mezzo col bambino in braccio, alla destra San Pietro Apostolo, alla sinistra San Giovanni Battista; celebra il sudetto capellano una Messa al mese, hà d'entratta un Dermon in contra di Chiumene territorio di Verbenico, che affitta F 8, et un terreno in detto territorio in contrà di Cotnich, che affitta una quarta di for:¹⁰, di più esso Capellano hà obligo di mantenere, et provvedere di tutto il bisognevole l'Altare.⁴⁹²

Oltar posvećen sv. Petru bio je pod patronatom obitelji Harbić. Pala je bila naslikana, s prikazom Bogorodice s Djetetom u sredini, desno sv. Petrom i lijevo sv. Ivanom Krstiteljem. Bio je opremljen dvama svijećnjacima, visećim svijećnjakom i križem, sve izrađeno od mjedi, te antependijem od pozlaćene kože. Kapelan don Matej Fugošić imao je obvezu služiti jednu misu mjesečno na ovom oltaru, kao i brige o njegovoj opremi. Prihod oltara ostvarivan je davanjem u zakup jedne ošumljene parcele i jednog terena. Biskup je naložio da se nabavi kanonska tabla.

OLTAR GOSPE OD RUŽARIJA

(in margine) *Altare del Rosario*

Visitò l'Altare della Madonna del Santissimo Rosario nella Capella sita in essa Parochiale, è consacrato, et Confraterna, hà doi Candelieri, et tre Lampade d'ottone, Croce d'ottone, et doi Angioletti di legno indorati. La Pala è bella, il frontispicio con quatro colonne dorate, in mezzo di sopra la B. V., a basso al lato destro San Domenico, dal sinistro Santa Chiara, et intorno li Misterij del Rosario tutto di rilievo, hà il suo pennello; ordinò, che la bradella, che è rotta sia accommodata. La detta Fraterna fà cantare doi Messe al mese per li Confratelli Defonti, con stipendio di F 4 al mese, contribuisce ancora al Clero F 10 all'anno, et F 3 per la celebratione dell'Anniversario della consecratione, hà la sua campanella per l'elevatione, ordinò la carta di gloria. Hà degli Animali, et la più parte dipende dall'Elemosine, hà parapetti soffizienti.⁴⁹³

Oltar Gospe od Ružarija nalazio se u bočnoj kapeli, bio je posvećen i o njemu se brinula istoimena bratovština. Pala je bila lijepo izvedena u reljefu, flankirana četirima pozlaćenim stupovima. Pri vrhu u sredini bio je prikaz Bogorodice, dolje desno sv. Dominika, lijevo sv.

⁴⁹² BAK, David, 1685., f. 91r-v

⁴⁹³ BAK, David, 1685., f. 91v-92r

Klare i sve zaokruženo otajstvima sv. Ružarija. Od ostale liturgijske opreme imao je: dva svijećnjaka, tri viseća svijećnjaka i križ, sve izrađeno od mjedi, dva drvena pozlaćena anđela, zvončić za Pretvorbu (*Podizanje*), antependije te četku. Dva puta mjesečno služila se pjevana misa za pokojne bratime, kao i misa na spomendan posvete oltara. Oltar je posjedovao određeni broj životinja, no prihod je ostvarivan prvenstveno od milostinje. Biskup je naložio da se popravi predela i nabavi kanonska tabla.

Oltar Gospe od Ružarija u župnoj crkvi u Vrbniku predstavlja jedan od svega nekoliko u potpunosti *in situ* sačuvanih primjera što ih je 1685. godine opisao biskup David (Sl. 10-11). Oltar se nalazi u gotičkoj kapeli iz 15. stoljeća za koju Marijan Bradanović vjeruje da je bila svetište starije župne crkve. Moguće je da iz ove činjenice proizlazi romantizirana narodna predaja prema kojoj su na oltarnoj pali prikazani članovi obitelji Frankapan, a koju je prvi zabilježio lokalni povjesničar Josip Antun Petris sredinom 19. stoljeća.⁴⁹⁴ Predaju o prikazu kneza Ivana VII. i njegove žene Elizabete prenosi i Vjekoslav Klaić 1901. godine u važnoj sintezi o obitelji Frankapan, kojom je prigodom prvi put objavljena fotografija pale. Klaić kaže da se *predaja ne protivi povjestnoj istini, jer rezbarija zaista potječe iz vremena rane renaissance*, ostavljajući otvorenom mogućnost da je riječ o slici koja je 1477. godine bila kupljena u Veneciji za 35 dukata.⁴⁹⁵ Godine 1934. Artur Schneider je, uz sažetu ikonografsku analizu, otklonio mogućnost da je riječ o prikazima Frankapana, doduše s blagom zadržkom.⁴⁹⁶ Značajniji iskorak u istraživanju umjetnine došao je 1953. godine iz pera Ivana Grškovića i Vjekoslava Štefanića. U opsežnoj popratnoj bilješci prigodom publiciranja spomenutog Petrisova djela, autori zaključuju kako nema nikakve arhivske potvrde u prilog lokalnoj tradiciji da je riječ o donaciji kneza Ivana VII. Još važnije, autori ističu da je oltar prvi put zabilježen u vizitacijskom zapisniku 1617. godine, citirajući sljedeći fragment

⁴⁹⁴ IVAN GRŠKOVIĆ – VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ (bilj. 462), 92.

⁴⁹⁵ VJEKOSLAV KLAJIĆ (bilj. 58), 285-286.

⁴⁹⁶ ARTUR SCHNEIDER (bilj. 21), 127.

zapisnika: *...erecta fuit predicta capella et altare de elemosinis christifidelium dicti loci Verbenici et districtus... Palla predicti Rosarii est nobilis, pulcherima ac devota...*⁴⁹⁷

Gršković i Štefanić također pojašnjavaju da je bratovština Gospe od Ružarija bila osnovana tek početkom 17. stoljeća, jer je u vizitacijskim zapisnicima iz 1603. i 1609. godine zabilježeno kako je ona bez prihoda te sa sjedištem na oltaru Pohoda Blažene Djevice Marije sv. Elizabeti. Oltar 1975. godine spominje Mihovil Bolonić pišući o otočnim bratovštinama, prenoseći poznate podatke o prvom spomenu 1617. godine te financiranju podizanja oltara milodarima vjernika.⁴⁹⁸ Sljedeći značajniji iskorak u istraživanju teme učinila je Radmila Matejčić 1982. godine u sintezi barokne umjetnosti u Hrvatskoj.⁴⁹⁹ Autorica naglašava da je oltar Gospe od Ružarija u svemu jednak središnjem, starijem dijelu glavnog oltara iste crkve te kako nema sumnje da je djelo iste radionice, odnosno istog autora, a mogao je nastati početkom 17. stoljeća. Matejčić je prva povijesno-umjetnički analizirala i pripadajuću reljefnu palu smatrajući kako ona pokazuje sva obilježja umjetnosti 17. stoljeća te zaključujući da je riječ o vrlo kvalitetnom djelu ranog baroka. Godine 1991. Radoslav Tomić je o pali napisao sažetu katalošku jedinicu u katalogu *Tisuću godina hrvatske skulpture*, pritom uočivši kako arhitektonska koncepcija oltara i dekorativni motivi pripadaju krugu mletačkog kiparstva prve polovine 17. stoljeća, što je potvrdio i u sintezi 1997. godine.⁵⁰⁰ Oltar posljednji spominje Marijan Bradanović u recentnoj sintezi o Vrbniku 2015. godine. Bradanović također smatra da je riječ o *importu s mletačkih laguna*, nadodajući kako figure prikazane u donjem dijelu pale predstavljaju bratime istoimene bratovštine Gospe od Ružarija.⁵⁰¹

⁴⁹⁷ IVAN GRŠKOVIĆ – VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ (bilj. 462), 138-139.

⁴⁹⁸ MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 9), 37.

⁴⁹⁹ RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 439), 488-490.

⁵⁰⁰ RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 44).

⁵⁰¹ MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 31), 85, 92.

Nad mramorni jednostavni stipes iz 18. stoljeća postavljen je monumentalni drveni retabl u obliku edikule s dva para kompozitnih stupova. Predela je ukrašena izduženom kartušom s motivima vitica, voluta i vrpca oko središnjeg ovala s lisnatom rozetom. Taj se motiv ponavlja i na postamentima stupova. Četiri kanelirana korintska kompozitna stupa nose gređe s obratima, a to je natkriveno trokutnim zabatom, s likom Boga Oca raširenih ruku u središtu. Na stranicama zabata leže dva velika anđela spuštenih krila koji su, prema uzdignutom položaju ruku, u njima nekoć nosila palme. Oni flankiraju malenog središnjeg *putta*. Oltarna pala izvedena je u dubokom reljefu te je polikromirana. Prikazuje Bogorodicu s Kristom u naručju kako sjedi u glorioli od oblaka i kerubina. Djevica pruža krunice sv. Dominiku i sv. Klari, dok pred njima moli okupljena zajednica vjernika, simbolički prikazanih kroz simetrično postavljena dva muška i dva ženska lika. Uz rub pale nanizano je petnaest diskova u kojima su plitki reljefi s prikazima otajstava krunice. U segmentnim poljima uz palu ispod gređa su dva anđela s lovorovim vijencima i palmama u rukama poput antičkih Viktorija. Vrbnički oltar predstavlja najvršniju rezbariju iz prve polovine 17. stoljeća na otoku Krku. Može se smatrati da je oltar naručen i nabavljen u Veneciji ili da ga je izradio neki venetski majstor blizak načinu Giovannija Antonija Agostinija, rođenog u Udinama, a djelatnog između 1570. i 1631. godine.⁵⁰²

OLTAR SV. LUCIJE

(in margine) *Altare di Santa Lucia*

Visitò l'Altare di Santa Lucia in essa Parochiale è consacrato, come si vede dal Sepolcro delle Reliquie impresso nella lapida, et e Confraterna; hà doi Candelieri d'ottone, Crocifisso di legno, carta di gloria, et parapetto di Cuoridoro. Nella Pala vi è la B. V. col bambino quem genuit, adoravit dorata con un nicchio di rilievo tutto indorato sopra doi

⁵⁰² Za Giovannija Antonija Agostinija vidjeti: VLASTA ZAJEC (bilj. 42), 98-102; DAMIR TULIĆ, 67/ Bogorodica s Djetetom, kataloška jedinica u: *Umjetnička baština istarske crkve – Kiparstvo II (od 14. do 18. stoljeća)*, (ur.) I. Matejčić, Poreč, 2017., 227-228.

*portella, che chiudono detta Vergine; dal lato destro Santa Lucia, e San Grisogono, dal sinistro San Gregorio, e San Sebastiano; fà celebrare Messa essa Fraterna ogni lunedì in canto, et poi ogni Mese una messa bassa dal Clero, a cui per le messe basse da F 7, et per le cantate F 10.*⁵⁰³

Oltar sv. Lucije bio je posvećen i o njemu se brinula istoimena bratovština. Pala je bila izvedena u formi prijenosnog oltarića. U izrezbareno ukrašenoj niši bio je prikaz Bogorodice u stavu obožavanja Djeteta, sve pozlaćeno. Na desnoj vratnici bili su prikazi sv. Lucije i sv. Krševana, a na lijevoj sv. Grgura i sv. Sebastijana. Oltar je bio opremljen dvama mjedenim svijećnjacima, drvenim raspelom, kanonskom tablom i antependijem od pozlaćene kože. Svakog ponedjeljka za bratovštinu je služena pjevana misa te još jedna misa mjesečno.

OLTAR GOSPE OD ZDRAVLJA

(in margine) *Altare della Madonna della Presentatione*

*Visitò l'Altare della Madonna della Presentatione in essa Parochiale in una Capella della medesima Juspatronato della Casa Bosanich, di cui hora è Capellano il Reverendo Pre Zuanne Zueccich Piovano con altri sei Preti, con obbligo di celebrare ogni Mese una Messa, et le Feste della Madonna, hà doi Candelieri con Croce, et Lampada d'ottone. Vi è la Pala con la B. V. in mezzo, San Giovanni Battista alla destra, alla sinistra San Martino Vescovo di rilievo, et a basso diverse figurine in pittura con l'Adoratione de Maggi, San Giovanni Battista in atto della Decollatione, San Martin a Cavallo in atto di dare la vesta al povero. Vi sono doi parapetti, uno di damasco rosso, et l'altro bianco; ordinò la carta di gloria. La spesa, la fà il Gastaldo, che si fà dalli fratelli, che sono della detta Parentella. Haverà d'entratta Ducati 10 circa, si cavano da diversi animali, terreni, e Braide.*⁵⁰⁴

Oltar Gospe od Zdravlja nalazio se u bočnoj kapeli i bio je pod patronatom obitelji Bozanić. Pala je bila izvedena u reljefu, s prikazima Bogorodice u sredini, sv. Ivana Krstitelja desno i sv. Martina lijevo, dok su ispod bile naslikane razne figure u prizorima Poklonstva kraljeva i Dekapitacije sv. Ivana Krstitelja te prizora gdje Sv. Martin udjeljuje plašt siromahu.

⁵⁰³ BAK, David, 1685., f. 92r

⁵⁰⁴ BAK, David, 1685., f. 92r-v

Od ostale liturgijske opreme imao je dva svijećnjaka, križ i viseći svijećnjak, sve izrađeno od mjedi, te po jedan crveni i bijeli antependij od damasta. Kapelan don Ivan *Zueccich* s preostalih je šest svećenika imao obvezu služiti na ovom oltaru jednu misu mjesečno, kao i na marijanske blagdane. Godišnji prihod oltara iznosio je otprilike deset dukata, a ostvarivan je davanjem u zakup niza životinja, terena i vinograda. Biskup je naložio da se nabavi kanonska tabla.

OLTAR SV. KATARINE

(in margine) *Altare di Santa Catharina*

*Visitò l'Altare di Santa Catharina Vergine, et Martire in essa Parochiale è consacrato, et è Confraterna, hà doi Candelieri, et Lampada d'ottone, et un'altra d'argento picciola, Crocifisso di legno, et un Cusino di Cuoridoro, parapetto di legno dipinto, ordinò una carta di gloria. Vi è la Pala in pittura con Santa Catharina in mezzo, San Mathio Apostolo alla destra, San Giovanni Battista alla sinistra con la sua Cornice intorno dorata. Capellano è Pre Antonio Stassich celebra dodici Messe all'anno col stipendi di F 4 all'anno. Hà d'entrata F 200 circa, si cavano da Dermoni, et Animali.*⁵⁰⁵

O oltaru posvećenom sv. Katarini brinula se istoimena bratovština. Pala je bila naslikana, u pozlaćenom okviru. U sredini je bio prikaz sv. Katarine, sv. Matej desno i sv. Ivan Krstitelj lijevo. Bio je opremljen dvama mjedenim svijećnjacima, visećim mjedenim svijećnjakom, manjim visećim svijećnjakom od srebra, drvenim raspelom, jastukom od pozlaćene kože i drvenim oslikanim antependijem. Kapelan don Antonijo Stašić imao je obvezu služiti dvanaest misa godišnje. Prihod oltara ostvarivan je davanjem u zakup životinja i ošumljenih parcela. Biskup je naložio da se nabavi kanonska tabla.

OLTAR SV. MARIJE MAGDALENE

(in margine) *Altare di Santa Maria Maddalena*

⁵⁰⁵ BAK, David, 1685., f. 92v

Visitò l'Altare di Santa Maria Maddalena in essa Parochiale Juspatronato della Famiglia Fugosich, è consacrato, et è Confraterna di essi Fugosich, hà doi Candelieri, et doi Lampade d'ottone, con un Cusino et un Crocifisso di legno, carta di gloria. La Pala è con la B. V. in mezzo, San Zorzi, et Santa Maria Maddalena alla destra, San Girolamo, et Santa Helena alla sinistra. Sopra detta Pala vi sono diverse Statuete delli Institutori di detta Confraterna tutte di rilievo indorate. Capellani sono sette Sacerdoti, quali celebrano intorno 50 Messe, a quali detta Fraterna corrisponde per la celebratione d'esse Messe F 12: Al detto Altare vi è un obligatione di celebrare Messa ogni festa d'Apostoli, essendo questo Altare con titolo di San Bortolamio, che è Juspatronato di Sua Serenità di cui è Capellano Pre Antonio Stassich, investito nella Capellania del medesimo dal Serenissimo di Beate Memorie Domenico Contarini Doge di Venetia, come per Ducali della Serenità Sua di 7 Luglio 1674 esistenti appresso detto Capellano Stassich, che celebra le sudette Messe. Hà d'entrata Un Dermone, chi affitta all'anno F 10, Un terreno arratorio tenuto da Zuanne Trinastich di hui Nipote, che gli corrisponde una Mina di for:º all'anno. Item un pezzo di Braide giovini possedute da esso Cappellano, che possono render da 4 Barilli di Vino all'anno; Al detto Altare vi è un'altra Capellania di Juspatronato pure di Sua Serenità, di cui è Capellano Pre Gregorio Valcovich, che hà obligatione di celebrare dodici Messe all'anno, rende d'entrata Ducati 10 circa si cavano da Dermoni, Braide, et terreni; hà l'Altare un parapetto di corame.⁵⁰⁶

Oltar posvećen sv. Mariji Magdaleni bio je pod patronatom obitelji Fugošić, točnije njihove bratovštine. U sredini pale bio je prikaz Bogorodice, desno sv. Jurja i sv. Marije Magdalene, a lijevo sv. Jeronima i sv. Jelene. U plitkom reljefu i pozlaćene, zasigurno u donjem dijelu, bile su još izvedene brojne figurice koje su predstavljale utemeljitelje bratovštine i oltara. Od ostale liturgijske opreme imao je: po dva svijećnjaka i viseća svijećnjaka od mjedi, jastuk, drveno raspelo, kanonsku tablu i kožni antependij. Sedam kapelana oltara imalo je obvezu služiti pedeset misa godišnje za bratovštinu. Čini se da je na ovaj oltar bio prenijet titular oltara sv. Bartola, kao i njemu pripadajuće obveze i dobra. Oltar sv. Bartola bio je pod patronatom dužda i prema dukalu Domenica Contarinija od 7. srpnja 1674. godine njegov je kapelan bio Antonijo Stašić. Kapelan je imao obvezu služiti mise na

⁵⁰⁶ BAK, David, 1685., f. 92v-93r

spomendane svih apostola. Prihod oltara sv. Bartola ostvarivan je davanjem u zakup jedne ošumljene parcele, jedne oranice i dijela jednog vinograda. Konačno, oltaru sv. Marije Magdalene bila je pridružena još jedna kapelanija pod patronatom dužda. Kapelan Grgur Valković imao je obvezu služiti dvanaest misa godišnje. Godišnji prihod iznosio je otprilike deset dukata, a ostvarivan je davanjem u zakup ošumljenih parcela, vinograda i terena.

OLTAR SV. IVANA EVANĐELISTA

(in margine) *Altare di San Zuanne*

Visitò l'Altare di San Zuanne in essa Parochiale, detto di San Zuanne Evangelista è consacrato, et è Confraternità, hà doi Candelieri, et Lampada, et Croceta d'ottone, hà un Cusino, et un parapetto di cuoridoro. Hà la Pala con San Zuanne Evangelista in mezzo, alla destra S. Gregorio, et alla sinistra Sant'Agostino tutto di rilievo, di sotto li Apostoli in pittura. Capellano è Pre Mattio Toglianich Vice-Piovano, con obligo di celebrare dodici Messe all'anno, hà d'entrata F 50 circa si cavano da Terreni, hà la sua campanella per l'elevatione, è provisto di tovaglie sufficienti, havendone cura la Fraterna, ordinò la carta di gloria.⁵⁰⁷

Oltar sv. Ivana Evanđelista bio je posvećen i o njemu se brinula istoimena bratovština. Pala je bila izvedena u reljefu, s prikazima sv. Ivana Evanđelista u sredini, desno sv. Grgura, lijevo sv. Augustina, dok su u donjem dijelu bili naslikani apostoli. Bio je opremljen dvama svijećnjacima, visećim svijećnjakom i manjim križem, sve izrađeno od mjedi, jastukom, antependijem od pozlaćene kože, zvončićem za Pretvorbu (*Podizanje*) i oltarnicima. Kapelan don Matej Toljanić imao je obvezu služiti dvanaest misa godišnje. Prihod oltara ostvarivan je davanjem terena u zakup. Biskup je naložio da se nabavi kanonska tabla.

⁵⁰⁷ BAK, David, 1685., f. 93v

STRUKTURA CRKVE

Adi 10 Luglio 1685

Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo portatosi questa mane alla Parochiale di Verbenico si per compire la Visita della medesima, come anco della Sacristia, ascoltata la Messa, et questa finita.

(in margine) *Corpo della Parochiale*

Visitò il Corpo della Chiesa, et trovò, che il pavimento della medesima è fatto quasi tutto di tavole, et in molti luoghi rotto, onde ordinò, che per hora si accomodato, et in avvenire si prouni fare un salizzo di quadri di Marmo conforme quello del Choro, et perche la Chiesa è povera, et tutto in una volta non si può fare, ordinò si vadi facendo un puoco per volta.

(in margine) *Confessionarij*

Visitò li Confessionarij, ordinò siano aggiustati, dove sono rotti, et così anco le loro grate, che nella Capella della Presentatione della B. V. sia fatto un altro Confessionario. Che il resto, dove piove sia accomodato.⁵⁰⁸

Dana 10. srpnja, nakon mise, biskup je nastavio vizitaciju župne crkve i sakristije. Pod crkve bio je pokriven daskama i na mnogim mjestima oštećen. Biskup je stoga naložio da se privremeno na tim mjestima popravi, a u budućnosti bi trebalo crkvu popločati mramornim pločama, kao što je učinjeno u koru. Budući da je to veliki financijski izdatak za ovu siromašnu crkvu, predložio je da se popločavanje učini u nekoliko navrata, a ne odjednom. Također, biskup je naložio da se popravi krov na mjestima na kojima propušta, kao i da se poprave ispovjedaonice te vratašca s otvorima za ispovijedanje, a za kapelu Gospe od Zdravlja neka se nabavi nova.

SAKRISTIJA

Adi oltradetta

(in margine) *Sacristia*

Visitò la Sacristia, in cui trovò tredici Calici con le sue Patene, tra quali vi sono doi grandi antichi in forma antica uno più grande dell'altro, col più grande non si celebra, et perche

⁵⁰⁸ BAK, David, 1685., f. 93v-94r

il più picciolo è un puoco rotto alla banda, ordinò non si celebri con esso. Vi sono ancora da vinti Calici di Preti Particolari. Vi è un Turribolo d'argento, et uno di Laston, Una Navicella di Rame indorata. Vi è una Croce con il suo pedestale d'argento, et un'altra più picciola pure d'argento per dare la pace. Vi sono tre altre Croci d'argento, et una di Rame indorata più grande antica.

(in margine) *Purificatorij*

Visitò li Purificatorij, quali trovò molto sporchi, onde ordinò siano mondati, et tenuti neti, et decenti al Sacro Sacrificio.

(in margine) *Camisi*

Visitò li Camisi, che trovò al numero di dieci, et la più parte puoco buoni, ordinò quando sono sporchi non siano adoprati.

(in margine) *Paramenti*

Trovò di Pianete, Piviali, e Tonicelle a sufficienza provista, et perche vi sono diverse Pianete più vecchie, ordinò, che queste siano disfatte, et con esse aggiustate le più buone.

Trovò molte Pianete di veluto, et Damasco in forma antica fatte con spesa grande, ancora molto buone, da che si vede, che anticamente era più amore et carità nelli Verbenchiani, che non è adesso verso la Chiesa di Dio.

Osservò non vi essere luoco per fare le preparationi per la Santa Messa, onde ordinò siano fatti doi Scabelli per fare le dette preparationi con le sue Tavolelte davanti.

Ordinò, che sia tenuto il Sugamano per sugarsi le mani li Sacerdoti doppò si sono lavati, avanti, che celebrano; ordinando ne siano fatti almeno dodici, et che sia mutato ogni settimana.

Il Vaso della Sacristia è fatto a volto, et è conveniente, ma puoco ben' tenuta.

Trovò, che ogni Sacerdote hà il suo Corporale, et Animeta, et li suoi Purificatorij, quali fattiti mostrare trovò molto sporchi, onde fecece una seria riprensione a tutti li Sacerdoti, involiandoli a tenerli mondi di sorte, che siano decenti per il Sacro Sacrificio della Messa.

Ordinò siano fatti dodici Corporali per la Sacristia, et cinquanta Purificatorij.

Visitò la Mandola del Santissimo Sacramento, ordinò sia aggiustata per mancarli la broccheta, che si sera.⁵⁰⁹

U sakristiji je bilo pohranjeno trinaest kaleža s pripadajućim pliticama, od kojih dva velika i stara, izvedena na arhaičan način. Veći nije bio u upotrebi, dok je manji s bočne strane bio

⁵⁰⁹ BAK, David, 1685., f. 94r-v

oštećen pa je biskup naložio da ni on ne bude u upotrebi. Osim spomenutih trinaest u sakristiji je bilo još dvadeset kaleža, od svećenika osobno. Od liturgijskog posuđa biskup je još zabilježio dvije kadionice, po jednu od srebra i mjedi, lađicu od pozlaćenog bakra te šest križeva. Jedan od navedenih križeva imao je srebrno postolje, a drugi, nešto manji od prethodnog, također izrađen od srebra, pružao se za Poljubac mira. Još tri križa bila su od srebra, dok je preostali šesti, veći i stariji od prethodno navedenih, bio od pozlaćenog bakra. Za liturgijsko ruho i paramente, točnije misnice, pluvijale i dalmatike biskup je zabilježio da ih je dovoljan broj. Posebno su zanimljive dvije opaske koje se odnose na stare misnice. Biskup je tako naložio da se novije misnice pokrpaju dijelovima onih starijih, dok je odmah nakon toga primijetio da je velik broj skupih misnica od baršuna i damasta, izvedenih u arhaičnoj formi, no još uvijek u dobrom stanju, iz čega je zaključio *da je nekad bilo više ljubavi i milosrđa prema Božjem domu* u Vrbniku. Bilo je deset albi, osrednje čuvanih, pa je naložio da ne budu u upotrebi kada su prljave, a pogotovo je naglasio neka se čistila za kalež, koja su bila jako prljava, operu te budu držana čistima. Svaki svećenik imao je vlastiti tjelesnik, naglavnik i čistilo za kalež, ali s obzirom na to da su bili jako prljavi, biskup ih je opomenuo da budu držani čistima. Također, naložio je da se za sakristiju nabavi dvanaest tjelesnika i pedeset čistila za kalež, kao i najmanje dvanaest ručnika za brisanje ruku nakon pranja prije mise, koje valja mijenjati svakih tjedan dana. Biskup je naložio da se nabave dvije stolice s pripadajućim stolićima za pripremu svećenika za misu i da se popravi poklopac na posudici za pohranu Presvetog Oltarskog Sakramenta (posljednje pričesti). Svod sakristije bio je izveden lučno (*a volto*) i lijep, ali osrednje održavan.

8.4.2. Ilustracije

Sl. 1

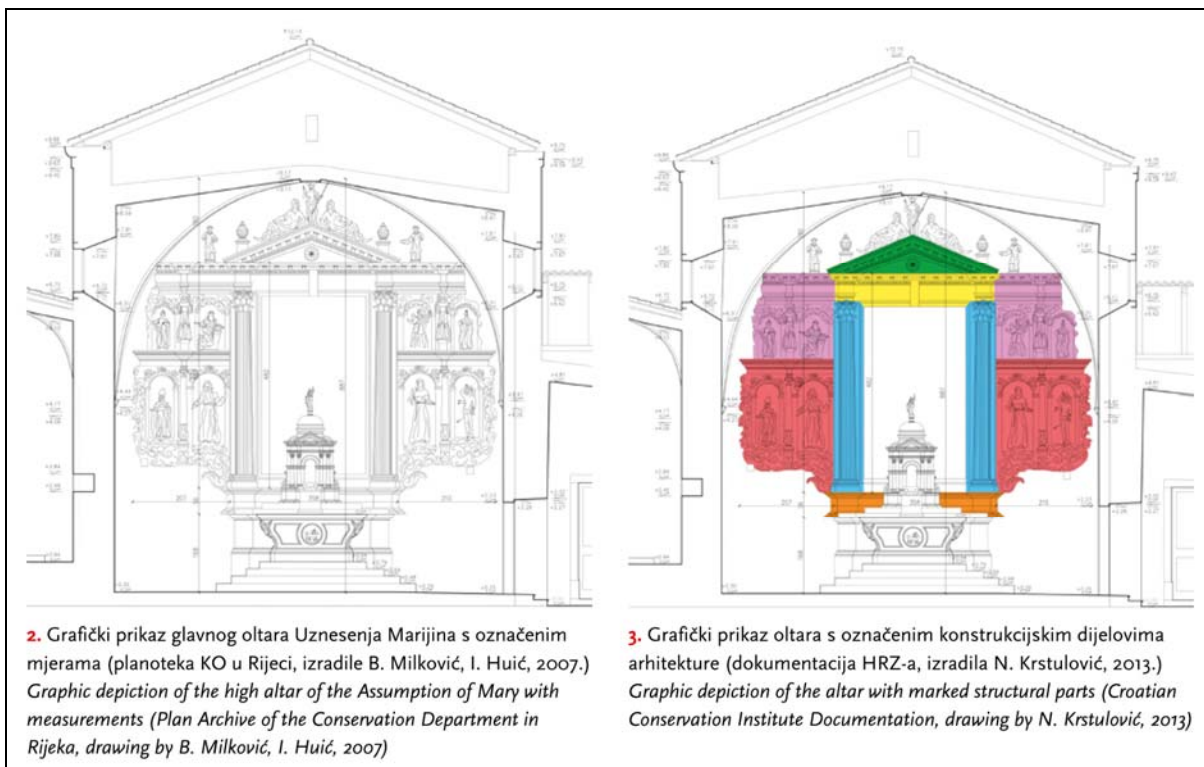
Sl. 2

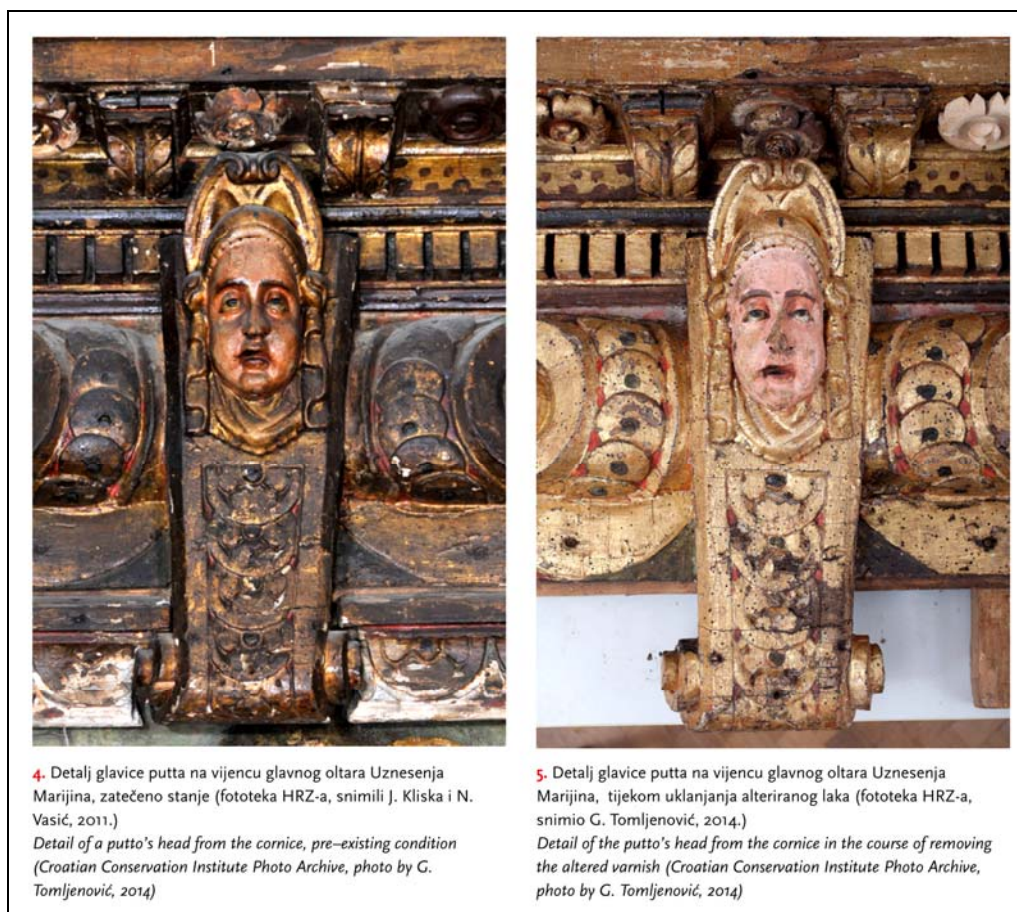
Sl. 3

Sl. 4

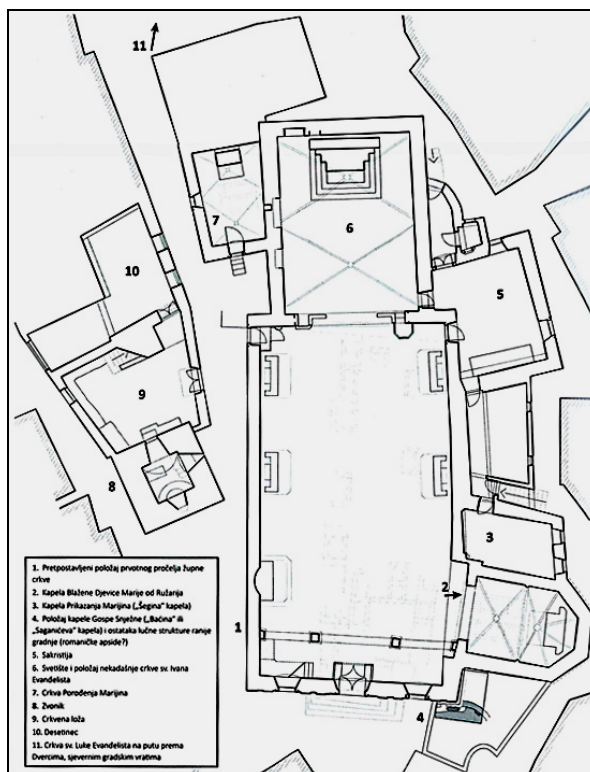
Sl. 5

Sl. 6

Sl. 7

Sl. 8

Sl. 9

Sl. 10

Sl. 11

8.5. Župna crkva sv. Stjepana u Dobrinju: pregled arhitektonskog razvoja

Kaptolska crkva kaštela Dobrinj posvećena sv. Stjepanu Prvomučeniku prvi se put spominje u Dragoslavovoj darovnici od 1. siječnja 1100. godine (Sl. 1-3). Izvorno vjerojatno romanička crkva tijekom vremena je doživjela znatne pregradnje i prigradnje. Riječ je o pravilno orijentiranoj trobrodnoj crkvi bazilikalne koncepcije, s pravokutnim svetištem presvođenim zvjezdastim svodom. Na temelju četiriju glagoljskih natpisa datiranih u 1510., 1555., 1568. i 1578. godinu, moguće je zaključiti da je tijekom 16. stoljeća došlo do prvih većih graditeljskih zahvata, poput izgradnje novog svetišta, prigradnje bočnih kapela i preoblikovanja pročelja. Na osnovi natpisa iz 1605. godine pretpostavlja se da je prezbiterij tada još jednom proširen, a ubrzo potom podignut je trijem ispred zapadnog pročelja. Današnji izgled crkve najvećim je dijelom definiran u 18. stoljeću kada su bočne kapele stopljene u jedinstvene lađe te je izgrađena nova sakristija. Čini se da je obnova 1902. godine ostavila značajnije posljedice na liturgijsku opremu nego arhitekturu, dok je crkva posljednji put preoblikovana povišenjem srednje lađe 1954. godine.⁵¹⁰

8.5.1. Liturgijska oprema

Na osnovi usporedbe podataka o liturgijskoj opremi, prvenstveno oltarima, iz zapisnika apostolskih vizitacija Agostina Valiera (1579.) i Ottavijana Garzadorija (1625.) te pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida (1685.), kao i dokumenta o posveti niza otočnih oltara krčkog biskupa Giovannija della Torrea (1607.), moguće je pratiti dinamiku promjena tijekom prvih stotinjak godina nakon Tridentskog sabora. Iz zapisnika apostolske vizitacije sastavljenog 1579. godine doznaje se da je u kaptolskoj crkvi sv. Stjepana Prvomučenika u Dobrinju bilo sedam oltara, od kojih je glavni bio posvećen titularu crkve i zaštitniku mjesta,

⁵¹⁰ O dobrinjskoj župnoj crkvi i njezinom arhitektonskom razvoju vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽICROKOV (bilj. 10), 400, 413-414; BRANKO FUČIĆ (bilj. 468), 119-124; MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 155, 2007.), 219-220; MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 29), 146.

dok preostalih šest bočnih oltara nije bilo posvećeno.⁵¹¹ Prema dokumentu što se čuva u Aktima biskupa Giovannija della Torrea u Biskupijskom arhivu u Krku, ovaj je biskup 6. prosinca 1607. godine u dobrinjskoj župnoj crkvi posvetio šest bočnih oltara, a moguće je pretpostaviti da se ovdje barem većim dijelom radi o prethodno spomenutima.⁵¹² Oltari su prilikom posvete popisani zajedno s pripadajućim relikvijama, uz jasne napomene o njihovim ubikacijama. Na sjevernoj strani crkve (*a cornu Evangelij*) prvi do glavnog oltara bio je oltar Bezgrješnog začeća Blažene Djevice Marije. Do njega se nalazio oltar posvećen sv. Sebastijanu, Jeronimu i Roku, a posljednji na toj strani crkve bio je oltar sv. Ivana i Nikole. Na južnoj strani (*a cornu Epistolae*) prvi s desne strane vrata, gledajući s vrata prema glavnom oltaru, bio je oltar sv. Franje Asiškog. Srednji oltar na južnoj strani bio je onaj Svih Svetih, dok je treći, najbliži prezbiteriju odnosno glavnom oltaru, bio posvećen Tijelu Kristovu i sv. Franji Asiškom.

U zapisniku apostolske vizitacije sastavljenom 1625. godine također je navedeno sedam oltara pa je za vjerovati da se liturgijska oprema u proteklih dvadesetak godina nije značajnije mijenjala.⁵¹³ Osim primjereno opremljenog glavnog oltara sv. Stjepana, zadarski nadbiskup Garzadori popisao je tada sljedeće oltare: oltar Tijela Kristova, oltar Gospe od Ružarija, oltar sv. Jeronima i Sebastijana, oltar sv. Nikole i Ivana, oltar sv. Franje te oltar Svih Svetih. U odnosu na stanje 1607. godine ne navodi se tek jedan titular, Bezgrješno začeće Blažene Djevice Marije, koji je očigledno bio zamijenjen tada aktualnijim kultom Gospe od Ružarija.

⁵¹¹ *Oppidum Dobrigni / Ecclesia Sancti Stephani consecrata... Altare Maius consecratum sub titulo Sancti Stephani... Sunt alia sex altaria non consecrata...* ASVa, Valier, 1579., f. 51r, 53r. Podatke o liturgijskoj opremi iz Valierove vizitacije sažeto spominju već Mihovil Bolonić i Ivan Žic-Rokov. Vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 414.

⁵¹² Vidjeti Prilog 23.

⁵¹³ *Die 19 Junij 1625... Ingressus Oppidum habuit sacrum in Parochiali Sancti Stephani... Visitavit altare maius lapideum, sacratum, bene provistum, sub invocatione Stephano prothomartiris..., Altare Sanctissimi Corporis Christi..., Altare Sanctissimi Rosarij..., Altare Sancti Hieronimi et Sebastiani..., Altare Sancti Nicolai et Ioannes..., Altare Sancti Francisci..., Altare Omnium Sanctorum...* APF, Garzadori, 1625., f. 2294-2295

Uz pretpostavke da se ubikacija oltara posvećenog Marijinu kultu nije mijenjala i da je nadbiskup Garzadori prema uobičajenoj praksi bočne oltare započeo vizitirati na prvom oltaru s lijeve strane glavnog, gledajući s vrata prema glavnom oltaru, otvoreno je pitanje još jedne moguće promjene. Oltar Tijela Kristova popisan je, naime, prvi od bočnih oltara, što bi pretpostavljalo njegovu ubikaciju na prvom mjestu s lijeve strane glavnog oltara, gledajući s vrata prema glavnom oltaru, ovaj put, dakle, na sjevernoj strani crkve. Budući da je vjerojatno da preostala četiri oltara ipak nisu značajnije mijenjala ubikacije, u slučaju da je oltar Tijela Kristova doista bio premješten s južne strane crkve na sjevernu, na južnoj strani bila bi preostala dva oltara, Svih Svetih otprilike po sredini crkve te sv. Franje Asiškog s desne strane vrata, gledajući s vrata prema glavnom oltaru. Ovaj preraspored oltara ipak se čini malo vjerojatan, pogotovo uzimajući u obzir podatke iz zapisnika Davidove vizitacije što slijede. Stoga je moguće pretpostaviti da oltar Tijela Kristova nije premješten, niti je nadbiskup Garzadori promijenio smjer vizitiranja bočnih oltara, već je vizitaciju samo započeo na prvom oltaru s desne strane glavnog, gledajući s vrata prema glavnom oltaru.

Šezdeset godina kasnije biskup David navodi devet oltara, dva više nego nadbiskup Garzadori. Godine 1685. zabilježeni su, tako, sljedeći oltari: glavni oltar sv. Stjepana, oltar Gospe od Ružarija, oltar Gospe od Loreta, oltar sv. Ivana Evanđelista, oltar sv. Antuna opata, oltar sv. Franje Asiškog, oltar sv. Križa, oltar Svih Svetih i oltar Tijela Kristova. Od titulara, točnije oltara što se spominju u zapisniku iz 1625. godine ne spominje se samo oltar sv. Jeronima i Sebastijana, dok su nova tri oltar sv. Križa, oltar sv. Antuna opata i oltar Gospe od Loreta. Pretpostavljajući da se ubikacija preostalih pet bočnih oltara što se navode u oba zapisnika vizitacija nije značajnije mijenjala, moguće je zaključiti da je biskup David bočne oltare vizitirao započevši na prvom oltaru s lijeve strane glavnog, gledajući s vrata prema glavnom oltaru. Za vjerovati je da su u vrijeme Davidova pastirskog pohoda na sjevernoj strani crkve, gledajući s istoka prema zapadu, bila sljedeća četiri oltara: Gospe od Ružarija,

Gospe od Loreta, sv. Ivana Evanđelista i oltar sv. Antuna opata. Na suprotnoj, južnoj strani, opet gledajući s istoka prema zapadu, bili su oltar Tijela Kristova, oltar Svih Svetih, oltar sv. Križa i oltar Sv. Franje Asiškog. U ovom slučaju osam bočnih oltara bilo je raspoređeno simetrično, po četiri na svakoj strani crkve, a ujedno su oltari posvećeni franjevačkim svecima bili postavljeni sučelice.

Na temelju podataka iz zapisnika Davidove pastoralne vizitacije moguće je detaljno rekonstruirati izgled liturgijske opreme dobrinjske kaptolske crkve, što slijedi u nastavku.

SVEČANI ULAZAK U ŽUPNU CRKVU

Adi 15 Luglio 1685 giorno di Domenica 5:^a doppò la Pentecoste

Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo destinato il giorno d'hoggi per il suo solenne ingresso, vestito di Cappa Magna, et Capello Pontificio, dalle Case del sudetto Paulo Stercich fù levato da tutto il Reverendo Clero vestito di Cotta, seguendo tutto il Popolo, si portò alla Chiesa Parochiale, (...) pervenuto, et fatta la desculatione della Croce, entrato nella medesima, et inginschiato verso l'Altare Maggiore, dove è la Custodia, overo Tabernacolo del Santissimo Sacramento, fatta alquanto d'oratione, deposta la Cappa Magna, et assonti sopra il Roccheto la Stola, et Piviale di colore nero, Mitra Semplice, et Pastorale, fece la solita assolutione dell'Anime de Fedeli Defonti dentro in essa Parochiale, et fuori nel Cimiterio della medesima, che finita, deposti la stola, et Piviale di colore nero, et assonti la Stola, et Piviale di colore bianco, et posto il Santissimo Sacramento sopra esso Altare Maggiore, cantato di notamente il Tantum ergò Sacramentum con i Verseti, et oratione conveniente, che finito.⁵¹⁴

Dana 15. srpnja, pete nedjelje nakon blagdana Duhova, odjeven u veliki plašt (*Cappa Magna*) i s biskupskim šeširom, biskup je od kuće Pavla Strčića u kojoj je zasigurno bio smješten, u procesiji s vjernicima i klerom, odjevenim u rokete, došao do župne crkve. Nakon što je poljubio križ biskup je svečano ušao u crkvu i pomolio se klečeći pred glavnim oltarom na kojem se nalazilo svetohranište s Presvetim Oltarskim Sakramentom. Nadalje, nakon

⁵¹⁴ BAK, David, 1685., f. 106v

molitve skinuo je veliki plašt, preko rokete odjenuo štolu i pluvijal crne boje, stavio bijelu mitru (*Mitra Semplice*) i uzeo pastoral te odriješio grijeha duše pokojnika, a isto je učinio i na groblju uz crkvu. Potom se vratio u crkvu, skinuo ruho crne boje i odjenuo štolu i pluvijal bijele boje te, uz stihove Divnoj dakle Tajni ovoj (*Tantum ergo Sacramentum*) izložio Presveti Oltarski Sakrament na glavni oltar.

PRESVETI OLTARSKI SAKRAMENT

(in margine) *Santissimo Sacramento*

*Visitò esso Sacramento, et chiamato a se si il Piovano, che Vice-Piovano li interrogò circa la mutatione delle Particole, da quali rispostoli mutarle ogni otto giorni l'Estate, et ogni quindecim l'Inverno, l'imulio a dovere così sempre in avvenire osservare poscia.*⁵¹⁵

Biskup je vizitirao Presveti Oltarski Sakrament i pritom je ispitao župnika o Pretvorbi (*Transsubstancijaciji*) te mu naložio da se ona nastavi činiti svakih osam dana ljeti i svakih petnaest dana zimi.

SVETOHRANIŠTE

(in margine) *Tabernacolo*

*Visitò il Tabernacolo in cui si conserva esso Sacramento, et lo trovò decentemente tenuto, ordinò solo un Corporale lungo, et largo quatro si estende esso Tabernacolo, che stij bene stesso, ne si pieghi, che finito, deposti la Stola, et Piviale sudetti, fece la preparatione per celebrare la Santa Messa, a cui comunicò di sua propria mano il Popolo, facendoli in quell'atto dal Signor Canonico Casari Coadiutore dispensare le Medaglie d'Indulgenza Plenaria portate da Roma, ottenuta essa indulgenza a questo effetto dall'Attuale Regnante Sommo Pontefice Innocentio XI.^{mo}, quale Messa finita.*⁵¹⁶

U svetohraništu se na primjeren način čuvao Presveti Oltarski Sakrament, a biskup je naložio da se nabavi tjelesnik primjerenih dimenzija. Nakon vizitacije biskup je skinuo štolu i pluvijal te se pripremio za misu. Biskup je osobno pričestio vjernike, dok je kanonik Casari

⁵¹⁵ BAK, David, 1685., f. 106v-107r

⁵¹⁶ BAK, David, 1685., f. 107r

podijelio medaljice sveopćeg oprosta što ih je biskup donio iz Rima, udijeljeno od aktualnog pape Inocenta XI. (Como, 1611. – Rim, 1689.).

KRSTIONICA

(in margine) *Battisterio*

Visitò il Battisterio, et trovò le porte di sopra aperte, perciò ordinò, che in termine di giorni otto in pena ad (...), gli sia fatto il suo lucchetto, et tenuto serrato, et perche trovò esso Battisterio senza Ogli Santi, mà con l'acqua semplice, non havendo potuto venire in cognitione d'onde proceda tanto trascorso, perciò ordinò, che tantto il Piovano, come Vice-Piovano siano chiamati con m.¹⁰ speciale ad informarlo sopra questo fatto, onde ambi comparsi inansi Sua Signoria Illustrissima, et Reverendissima dissero, che nel Sabato della Vigilia della prossima passata Pentecoste, che si benedì l'acqua furono al certo Messi gli Ogli Santi convenienti in essa acqua, mà in puoca quantita, a causa, che il Sacristiano della Chiesa Catedrale di Veglia, il Giovedì Santo, che Sua Signoria Illustrissima, et Reverendissima fà la fontione della consecratione d'essi Santi Ogli ne da puorl:ⁱ al loro Sacristano, et che perciò, se ne v`a con risparmio, donendosi quelli adoprare in altre fontioni sacre, il che inteso da Sua Signoria Illustrissima, et Reverendissima atteso, che ciò affermorano con loro giuramento tanto pectore M. S. li licentio, paternamente ammonendoli applicare meglio in avvenire alle cose di Dio, et della sua Chiesa.⁵¹⁷

Poklopac krsnog zdenca bio je otvoren, stoga je biskup naložio da se obavezno u narednih osam dana nabavi lokot te da se krsni zdenac treba držati zatvorenim. Također, primijetio je da voda nije blagoslovljena i da nedostaju sveta ulja, o čemu je ispitao vrbničke svećenike. Svećenici su odgovorili da je prilikom blagoslova vode, što je bilo u subotu prije blagdana Duhova, ulja bilo dovoljno. Međutim, sakristan je na Veliki četvrtak od katedralnog sakristana dobio malu količinu ulja pa su ga štedjeli za sakramente. Biskup ih je blago (*paternamente*) opomenuo da se ubuduće s više pažnje brinu o crkvi.

⁵¹⁷ BAK, David, 1685., f. 107r-v

PREZBITERIJ

(in margine) *Santuario*

*Visitò il Santuario, che parimente trovo aperto, onde ordinò, che nel termine sopradetto gli sia posto il suo luccheto, et tenuto serrato, protestando con adeguato castigo frenare la trascuratezza di chi incombe vigilare alla decenza delle cose di Dio.*⁵¹⁸

Prezbiterij je bio otvoren, stoga je biskup naložio da se u narednih osam dana postavi brava te da se drži zatvorenim.

SVETA ULJA

(in margine) *Ogli Santi*

*Visitò gli Ogli Santi conservati decentemente in un Armareto, trovò tre Ampolline di Stagno, et poi tre altri bossoletti conservati in una Cassetina d'argento ben tenuti, ordinò solamente, che al bossoletto dell'oglio Infirmorum sia fatto un bossolo fodrato di corame con la sua borsa.*⁵¹⁹

Sveta ulja bila su primjereno čuvana u trima kositrenim ampulama u ormariću. Osim navedenih, ulja su bila pohranjena i u trima posudicama što su se nalazile u srebrnoj kutijici. Biskup je naložio da se posudica s bolesničkim pomazanjem obloži kožom i nabavi pripadajuća torba.

KAZNA SAKRISTANU

(in margine) *Condanna del Sacristano*

Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo, doppò visitato il Santissimo Sacramento come sopra, trovò che non erano particole abastanza per la Communione, che mancorono da 100 circa quando alla Messa comunicò il Popolo per sola negligenza di chi si aspetta, ne potendo tollerare, che da Sacerdoti si mostri tanta trascuratezza verso il culto divino fatti perciò chiamare li Reverendi Piovano, Vice-Piovano, et altri Sacerdoti, dissero ciò provenire per sola Apa del Sacristano quale anco fatto venire alla sua preseroza, gli dimandò la causa della mancanza d'esse particole, altro non apportò in sua

⁵¹⁸ BAK, David, 1685., f. 107v

⁵¹⁹ BAK, David, 1685., f. 107v

discolpa, se non, che non credeva che tante sarebbero bisognate, et replicatoli cosa altro dicesse in sua discolpa, stringendo le spalle, si tracque; onde Sua Signoria Illustrissima, et Reverendissima conoscendo effettivamente che la mancanza delle sudette particole proveniva per colpa sua, lò condannò, mitemente procedendo, un Mese in Casa, della quale gli impore non dovere partire sotto pena ad arbitrio, dovendo però trovare, chi per lui in questo mese serva la Chiesa, il che servirà a lui di emenda dalla sua negligenza, et ad altri d'esempio di vigliare nelle cose, che riguardano il culto Divino.⁵²⁰

Nakon pontifikalne mise i vizitacije Presvetog Oltarskog Sakramenta biskup je pozvao župnika i ostale svećenike, kao i sakristana, na ispitivanje. Naime, prilikom pričesti na pontifikalnoj misi nedostajalo je oko stotinu hostija za vjernike pa je biskup pitao zašto se to dogodilo i tko je za to odgovoran. Ispostavilo se da je odgovoran sakristan koji je pogrešno procijenio, tačnije nije predvidio tako veliki broj vjernika. Budući da ovakav nemar biskup nije mogao tolerirati, kaznio je sakristana s mjesec dana kućnog pritvora, a sakristan je imao obvezu pronaći osobu koja će ga zamijeniti u navedenom periodu. Izrečena kazna za nemar pri bogoštovlju, prema riječima biskupa, poslužiti će kao primjer ostalima.

SAKRAMENT SV. POTVRDE

Adi 15 Luglio sudetto

(in margine) *Cresima*

Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo inclinando a tutti i numeri consolare questi Popoli, hoggi doppò il Vespero, precedente il Reverendo Clero, si portò alla sudetta Parochiale per conferire il Sacramento della Confermatione o Cresima a figliuoli d'essi Popoli, et ne confermò, sine crespò da 180 tra fanciulli, fanciulle, et giovani che finito.⁵²¹

Dana 15. srpnja, nakon večernje molitve, biskup je uz pratnju dobrinjskog klera došao u župnu crkvu te ondje podijelio sakrament sv. Potvrde 180 krizmanica i krizmanika.

⁵²⁰ BAK, David, 1685., f. 107v-108r

⁵²¹ BAK, David, 1685., f. 108r

RELIKVIJE

(in margine) *Sacre Reliquie*

Visitò una Testa, che per traditione si hà per una compagna di Santa Orsola inclusa in un Reliquiario tutto d'Argento fatto in modo di Capo, et dentro fù trovata una memoria fatta scrivere da Monsignor Georgiceo dell' 1654 che esprimena lo stesso, onde visitata la lasciò nell'istesso stato, che la trovò facendola sigilare col suo proprio sigillo.

Trovò in una Cassetina serrata con la sua Chiave, che tiene il Signor Piovano particolarmente ossa di capo, et tre pezzi di Craneo, et molte altre ossa involte in neli con molte cartuzze, però senza alcuna memoria, solo il Signor Piovano, et altri Sacerdoti dissero essere Reliquie de Santi, quali nell'istessa Cassetta così serrata si espongono nelle Solennità, onde non havendosi alcuna memoria, ordinò, che si continuasse nella divotione, la quale da fedeli si hà sempre havuto, et perche dette ossa sono senza alcuna nota, stimò bene fare sigillare l'istessa Cassetta, acciò non sia più aperta.⁵²²

U crkvi se čuvala relikvija, prema predaji, jedne od družica sv. Uršule. Lubanja mučenice bila je pohranjena u srebrnom relikvijaru izvedenom u formi glave, u kojem se nalazila i potvrda biskupa Jurja Georgicea (1653. – 1660.) iz 1654. godine, učinjena prilikom njegove pastoralne vizitacije. Biskup David relikviju je zapečatio svojim pečatom. Osim spomenute relikvije, u škrinjici pod ključem, što ga je čuvao župnik, bile su pohranjene četiri kosti lubanje i još brojne druge kosti, no bez autentika. Župnik i ostali svećenici rekli su biskupu da je riječ o relikvijama svetaca koje su se na blagdane zajedno sa škrinjicom izlagale. Biskup je zapečatio škrinjicu i, zato što je štovanje ovih relikvija već bilo tradicionalno i dobro prihvaćeno među vjernicima, naložio da se nastavi sa štovanjem.

SAKRISTIJA

(in margine) *Sacristia*

Visitò la Sacristia. Trovò undici Calici, et dissero esserne altri sei fuori per le Capelle ducti della Sacristia inventariati con le sue patene, tra quali molti sporchi con le loro patene,

⁵²² BAK, David, 1685., f. 108r-v

onde ordinò siano nettati a maggior gloria di Dio, et in ane'nire si faccia con più accuratezza il suo tanto servitio.

Che tutti li Sacerdoti in pena ad arbitrio debbano nel termine di giorni quindecim havere li Suoi Corporali, et Purificatorij netti.

Ordinò, che siano fatti tre Camisi con li suoi Amiti, e Cingoli.

Trovò doi Turriboli d'argento, et una Navicella pure d'argento.

Di Pianete, Piviali, e Tonicelle è competentemente provista, solo ordinò sia fatto un Piviale, et doi Tonicelle negre.

Trovò sette Messali, tutti puoco buoni, onde ordinò siano fatti almeno doi.

Ordinò sia posta qualche Imagine, è Crocifisso sopra il Scabello dove li Sacerdoti fanno le preparationi per la Messa.

La Sacristia è fatta a volto, mà malamente tenuta, ordinò però sia mondata dall'immonditie, et imbianchita.

Visitò doi Mandolette per portare il Sacro Viatico agli Infermi decentemente tenute con la sua borsa.

Trovò l'Ostensorio, di sopra è d'argento, et il piede di rame indorato, come anco una Piside pure d'argento, che per essere alquanto lorde ordinò siano nettate.⁵²³

U sakristiji je bilo pohranjeno jedanaest kaleža s pripadajućim pliticama, a još šest kaleža iz sakristije trenutno je bilo u raznim kapelama. Brojni kaleži i plitice bili su prljavi, stoga je biskup naložio da se očiste *na veliku slavu Božju*. Od liturgijskog posuđa još su zabilježene dvije srebrne kadionice, srebrna lađica, srebrni ciborij i pokaznica, u gornjem dijelu izrađena od srebra, a donjem od pozlaćenog bakra. Ciborij i pokaznica bili su prljavi pa je biskup naložio da se očiste. Za liturgijsko ruho i paramente, točnije misnice, pluvijale i dalmatike zabilježio je da ih je dovoljan broj te da se nabave pluvijal i dvije dalmatike crne boje. Također, naložio je da se nabave tri albe s pripadajućim naglavnica i pojasevima, kao i da u narednih petnaest dana svi svećenici moraju oprati svoj tjelesnik i čistilo za kalež. U sakristiji je bilo pohranjeno sedam relativno dobro očuvanih misala, a biskup je naložio da se nabave još dva. Nadalje, naložio je da se iznad stolice što služi svećenicima za pripremu za misu

⁵²³ BAK, David, 1685., f. 108v-109r

postavi neka slika i Kristov korpus. Dvije posudice za nošenje posljednje pričesti bolesnicima i pripadajuća torbica bile su primjereno čuvane. Svod sakristije bio je izveden lučno (*a volto*) i loše održavan, stoga je biskup naložio da se očisti i obijeli.

GLAVNI OLTAR

Adi 16 Luglio 1685

(in margine) *Altare Maggiore*

Visitò l'Altare Maggiore della Parochiale sudetta sotto titolo di San Stefano è Confraterna, et è consecrato, et provisto sufficientemente di tovaglie. La mensa è tutta di pietra, in mezzo alla quale vi stà il Tabernacolo col Santissimo Sacramento. La Pala è tutta ad intaglio con colonne freggiate d'oro, hà il frontispicio alla moderna lavorato, et pure freggiato d'oro con un Nicchio in mezzo, sopra il quale è inblerata una Croce col Crocifisso in statua di legno. Nella parte superiore è la Vergine Santissima in ginocchioni sopra una nuvola con le mani giunte in Croce al petto; al lato sinistro vi è il Padre Eterno, che con la mano destra corona la Vergine, et con la sinistra sostiene il Mondo; al lato destro è il Figliuolo che con la sinistra aiuta a coronare essa Vergine, et con la destra sostiene il Scetro il tutto in Statue a intaglio dorate; nella parte di mezzo, cioè nel secondo ordine al lato destro è San Michiel Archangelo, et vicino ad esso il Castello di Dobrigno a intaglio medetivamente dorato. Nell'ordine inferiore in mezzo vi è San Stefano Protomartire, con la Palma del martirio nella mano sinistra, et la destra serrata alzata al Cielo; alla destra San Giovanni Evangelista, et alla sinistra Sant'Andrea Apostolo con la Croce in spalla pure in statue a intaglio dorate. Hà il Pedestale lavorato, che conviene col resto d'essa Pala, il quale è pure freggiato d'oro. Hà due porte con le quali si chiude essa Pala, nelle quali dalla parte di dentro vi sono dipinte in tavola l'Imagini dell'Archangelo Gabriele col giglio in mano in atto d'annuntiare la B. V., et San'Agostino dal lato destro; nella porta poi dal lato sinistro vi sono poi quella della B. V. Annuntziata, et di San Nicolò Vescovo; dalla parte di fuori di esse porte nell'ordine superiore alla destra vi sono l'Imagini di San Rocco, e di San Giovanni Battista; nell'inferiore quelle di Sant'Antonio Abbate, et di San Stefano; nell'ordine superiore alla sinistra San Francesco, et San Sebastiano, nell'inferiore San Georgio, et San Girolamo. L'Armario dove è riposta la Pala, et gangherate le porte sudette è di tavole dipinte di colore rosso, tempestate di stelle gialli; per abellire esso Altare sono stati fatti tre gradini di tavola per parte che si levano, et

mettono parte dipinti, et parte indorati. Hà sei Candelieri d'ottone, una Lampada pure d'ottone, et una grande d'argento, il parapetto d'intaglio, due Croci d'argento, una grande, et una picciola; hà pure un parapeto di pano d'oro, essendo il sudetto d'intaglio di tavola parte indorato, et parte colorito, con le Statuete de Santi Pietro, et Paulo uno per parte, et in mezzo in pittura pure in tavola San Stefano, che viene lapidato da Tiranni. Hà la bradella è di pietra. La Fraterna di San Stefano sudetto haverà d'entratta annua, che si cava da affitti di Dermoni, et livelli di dannaro F 500 circa, d'affitti poi di Manzi, animali, Vini, et Biade secondo gli anni F 600 circa, mantenendo essa Fraterna l'Altare di Cere, Oglio, Lampada, tovaglie, et tutto quello fà bisogno. Fà celebrare ogni Domenica per la Chiesa di fuora; fà cantare Messa, et Vespero, come anco Matutino il giorno dell'Inventione di San Stefano, et il giorno di San Stefano per Natale fà cantare Messa, Vesperi, et Matutino; Item fà cantare Messa il giorno della Commemorazione de Fedeli Defonti da tutto il Reverendo Clero, a cui per le medesime fontioni, cioè per le Messe di dentro corrisponde F 33, et per quelle di fora tante entrate, che secondo gli anni possono arrivare a F 300 circa, hora più, et hora meno. A questo Altare per rispetto del Santissimo Sacramento arde di contiuo una Lampada, somministrando l'oglio la sudetta Fraterna, venerando parimente esso Altare officiato da tutto il Clero celebrandovi così di ana.^{1e} messa bassa, et le Domeniche, et Feste di Prevetto messa cantata, recitando anco ogni giorno il Divino officio in Choro, che hà le sue sedie intorno per li Sacerdoti all'uso Ecclesiastico, et è fatta a volto, havendo nel principio, dove comincia esso volto un Trave atraverso, in mezzo il quale vi è posta una Croce con un Crocifisso di mediocre grandezza, sopra il quale vi è una tovaglia, che li serve per baldachino.⁵²⁴

Dana 16. srpnja biskup je vizitirao glavni oltar što je bio posvećen sv. Stjepanu, kao i istoimena bratovština koja se brinula o njemu, a posebno o ulju za vječno svjetlo. Pala je bila izrezbarena, s pozlaćenim stupovima i moderno izvedenim, također pozlaćenim zabatom s drvenim raspelom. U gornjem dijelu bila je prikazana Bogorodica koja kleči na oblaku s rukama prekriženim na grudima. Lijevo od Bogorodice bio je Bog Otac koji ju je desnom rukom krunio, a u lijevoj držao zemaljsku kuglu, dok je desno bio Krist koji je lijevom rukom krunio Bogorodicu, a u desnoj držao žezlo. Sve navedeno bilo je izrezbareno i pozlačeno. U središnjem dijelu desno bio je prikaz arkanđela Mihovila uz kojeg je bio izrezbaren prikaz

⁵²⁴ BAK, David, 1685., f. 109r-110v

kaštela, također pozlaćen. U donjem dijelu u sredini bio je sv. Stjepan s palmom u lijevoj ruci, a desne ruke uzdignute prema nebu, desno sv. Ivan Evanđelist te lijevo sv. Andrija s križem na ramenima, sve izrezbareno i pozlaćeno. Postolje, vjerojatno stipes oltara, bilo je također izrezbareno i pozlaćeno te usklađeno s palom. Pala se zatvarala dvjema oslikanim drvenim vratnicama. Na desnoj vratnici s unutrašnje strane bili su naslikani arkandeo Gabrijel s ljiljanom u stavu navještenja i sv. Augustin, dok su na lijevoj bili Bogorodica Navještenja i sv. Nikola. Na desnoj vratnici, s vanjske pak strane, u gornjem redu bili su naslikani sv. Roko i sv. Ivan Krstitelj, a u donjem sv. Antun opat i sv. Stjepan. Na lijevoj vratnici gore bili su prikazi sv. Franje i sv. Sebastijana te dolje sv. Jurja i sv. Jeronima. Opisani ormar s vratnicama u kojem je bila postavljena pala bio je izrađen od drva i obojen u crveno te ukrašen žutim zvijezdama. Radi ljepšeg izgleda oltara od drva su izrađene, djelomično obojene, a djelomično pozlaćene, tri stepenice što su se postavljale sa svake strane. Predela i menza bile su izvedene od kamena, u sredini koje je bilo svetohranište s Presvetim Oltarskim Sakramentom. Od ostale liturgijske opreme imao je oltarnike, šest mjedenih svijećnjaka, jedan mjedeni viseći svijećnjak i još jedan veći od srebra, po jedan veliki i mali srebrni križ, drveni rezbareni i djelomično obojeni, a djelomično pozlaćeni antependij s naslikanim prikazom sv. Stjepana u sredini i skulpturicama sv. Petra i Pavla što su ga flankirale, a kojeg je izradio majstor Tiranni, te jedan antependij od zlatne tkanine. Na oltaru se slavila nedjeljna misa, pjevana misa na blagdan Našašća sv. Stjepana uz prethodno pjevane večernju i jutarnju molitvu, kao i misa na blagdan sv. Stjepana nakon Božića. Također, dobrinjski je kler pjevao misu na Dušni dan. U prezbiteriju su bile postavljene korske klupe za svećenike gdje se svakodnevno održavala služba čitanja. Na ulasku u prezbiterij ispod luka nalazilo se ne preveliko raspelo, nad kojim je bio postavljen oltarnik kao baldahin. Bratovština je ostvarivala prihod davanjem u zakup ošumljenih parcela, vinograda i životinja.

Oltarnu palu je 1933. godine fotografski dokumentirao Đuro Griesbach, dok ju je Artur Schneider u izvještaju s terenskog istraživanja opisao kao *zanimljivi reljef iza glavnog oltara* koji je možda nastao 1572. godine (Sl. 4-5).⁵²⁵ Važan doprinos u poznavanju umjetnine došao je iz pera lokalnog crkvenog povjesničara Mihovila Bolonića u sintezi o otočnim bratovštinama, publiciranoj 1975. godine.⁵²⁶ Autor na temelju arhivskih istraživanja, među ostalim vizitacijskog zapisnika Michelea Priulija iz 1603. godine, zaključuje da su nabavu oltarne pale zajednički financirale četiri najznačajnije dobrinjske bratovštine, one sv. Stjepana, sv. Mihovila, sv. Andrije i sv. Ivana Evanđelista, stoga su njihovi sveci zaštitnici prikazani na pali. Bolonić palu vrlo precizno datira u 1570. godinu, no izostaje bilo kakva argumentacija. Godine 1982. Branko Fučić je palu uvrstio u katalog glagoljskih natpisa, pritom pojašnjavajući da glagoljska slova Č·H·B· ispod prikaza sv. Stjepana predstavljaju godinu izrade pale, 1602., a pala je nabavljena u sklopu opsežnije obnove crkve.⁵²⁷ Iste godine Radmila Matejčić prva je učinila sumarnu povijesno-umjetničku analizu pale u sklopu sinteze barokne umjetnosti u Hrvatskoj, pritom smatrajući da je kompozicija preuzeta sa slika nastalih u 17. stoljeću. Autorica zaključuje da je na dobrinjskoj reljefnoj pali u odnosu na onu Gospe od Ružarija u Vrbniku napravljen iskorak u *dinamici i ekspanziji plastičnih masa van, što je stilski svakako vrlo značajno*.⁵²⁸ Palu iz Dobrinja posljednji spominje Radoslav Tomić 1997. godine u sintezi *Tisuću godina hrvatskog kiparstva*. Pojavu drvenih i polikromiranih reljefnih pala na sjevernojadranskim otocima i djelomično Istri, uključujući palu iz Dobrinja, Tomić interpretira gospodarskim prilikama, ali i *konzervacijom ukusa*, koji nisu dozvoljavali marmorizaciju crkvenih interijera. Za oltare zaključuje da su neosporno mletačke koncepcije

⁵²⁵ ARTUR SCHNEIDER (bilj. 21), 126.

⁵²⁶ MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 9), 18.

⁵²⁷ BRANKO FUČIĆ (bilj. 468), 124.

⁵²⁸ RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 439), 490-491.

te nadodaje kako nije isključeno da su nabavljeni, točnije izvedeni kao cjelina s oltarnim palama.⁵²⁹

Oltar kojeg je detaljno opisao biskup David naknadno je presložen i reduciran te danas nedostaju oslikane vratnice, svetohranište i stipes, točnije antependij. Drveni je retabl postavljen nad novi sedes prislonjen na začelje svetišta. Retabl se sastoji od predele čija je središnja zona ukrašena bogatim prepletom reljefnih vitica. Dva korintska stupa nose prekinuto grede, dok se jedino vijenac kontinuirano nastavlja nad oltarnom palom. U osi stupova dva su segmenta polukružnog zabata, dok mu središnji dio nije izvorno sačuvan te je u njega naknadno postavljena golubica Duha Svetoga. S vanjskih strana stupova postavljene su izdužene volute ukrašene motivom lepeze te girlandom. Lučno zaključena pala u tjemenu ima konzolu s glavom ukrašenom velom i dijamantom te je flankirana s lepezastim ukrasom. U donjem dijelu vješto izvedene kompozicije prikazan je sv. Stjepan odjeven u dalmatiku i s pogledom u profilu uprtim u Krista u gornjem dijelu pale. Na lijevoj strani je lik sv. Ivana Evanđelista s orlom uz noge. Svetac je odjeven u tuniku i plašt te se snažnom torzijom tijela okreće prema liku Boga Oca u desnom gornjem kutu. Iza sveca je dopojasno prikazan lik sv. Mihovla arkanđela u stiliziranom oklopu i s mačem u ruci. U desnom uglu slike u drugom je planu lik sv. Andrije leđima okrenut prema promatraču, a u rukama pridržava veliki X križ. Gornji dio rezbarene pale zauzima lik pokleknute Bogorodice kojoj krunu na glavu postavljaju Krist i Bog Otac. Dobrinjski oltar datiran u 1602. godinu vrijedan je spomenik venetskog drvorezbarstva sa samog početka 17. stoljeća. Kompozicija, izvedba likova te njihov međusobni odnos govori u prilog vještom kasnorenesansnom drvorezbaru koji se vrlo vjerojatno služio slikarskim ili grafičkim predlošcima izvedenima primjerice iz djela Palme Mlađega i njegovog kruga.

⁵²⁹ RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 44, 1997.), 269.

OLTAR GOSPE OD RUŽARIJA

Adi oltradetto

(in margine) *Altare del Rosario*

Visitò l'Altare della Madonna Santissima del Rosario in essa Parochiale, che per quello si vede dal Sepolcro delle Reliquie impresso nella lapida è consacrato, la Mensa e tutta di pietra largha, et lunga a sufficienza, lo trovò decentemente provisto di tutto, ordinò per li giorni feriali una croce d'ottone. La Pala è in Scoltura con la Statua della B. V., et Bambino in braccio nel nicchio di mezzo con doi Angioletti di sopra, et li Misterij del Rosario attorno in pittura; dalla parte destra San Pietro, et dalla sinistra San Domenico, essa Pala è adobbata da Cornici, et colonne indorate; hà Croce d'argento, Lampada d'argento, Candelieri d'ottone, doi Angeli di legno indorati, parapetto di Cuoridoro, et una Lampada d'ottone. A questo Altare è erretta la Confraterna sotto il medesimo titolo del Rosario, che mantiene esso Altare di oglio, cera, et tutto quello fà bisogno; ogni prima Domenica del mese fà cantare Messa dal Reverendo Clero corrispondendoli F 2 per medesima Messa F 2. Item fà cantare Messa il di della Commemorazione de Fedeli Defonti per da tutto il Reverendo Clero, dandoli pure F 2; come anco et fà cantare Vespero, Matutino, et Messa il giorno della Madonna del Rosario da tutto esso Clero, dandoli F 2. Haverà d'entrata F 100 circa, si cavano d'affiti de mansi, et altri animali, et livelli.⁵³⁰

O oltaru posvećenom Gospi od Ružarija brinula se istoimena bratovština. Čini se da je pala bila izrađena od drva, u pozlaćenom okviru i s bočno postavljenim stupovima. U središnjoj niši bila je skulptura Bogorodice s Djetetom i dvama anđelima iznad, sve zaokruženo naslikanim otajstvima sv. Ružarija, desno prikaz sv. Petra te lijevo prikaz sv. Dominika. Menza je bila izvedena od kamena i primjerenih dimenzija. Oltar je bio opremljen križem i visećim srebrnim svijećnjakom, mjedenim svijećnjacima, dvama drvenim pozlaćenim anđelima, antependijem od pozlaćene kože i mjedenim visećim svijećnjakom. Dobrinjski je kler imao obvezu služiti pjevane mise na ovom oltaru svake prve nedjelje u mjesecu, na Dušni dan te na blagdan Gospe od Ružarija, a tada i pjevanja večernje i jutarnje molitve. Prihod oltara ostvarivan je davanjem u zakup prvenstveno životinja. Biskup je

⁵³⁰ BAK, David, 1685., f. 110v-111r

naložio da se nabavi mjedeni križ za svakodnevnu upotrebu (*giorni feriali*), a ostalo je bilo primjereno održavano.

OLTAR GOSPE OD LORETA

(in margine) *Altare della Madonna di Loreto*

Visitò l'Altare della Madonna di Loreto in essa Parochiale, trovò che fù messa una pietra non consacrata sopra la pietra consacrata, ordinò non sia celebrato senza portatile sotto le pesse decretate da Sacri Canonici, lo trovò decentemente tenuto è Confraterna, non hà entrate, solamente viene mantenuto d'Elemosine. La Pala è in scoltura in tre Nicchi, in quello di mezzo è la B. V. di Loreto con la Santa Casa sotto a piedi, nel nicchio a parte destra San Girolamo, et in quello a sinistra San Sebastiano, in frontispicio di sopra il Padre Eterno, et più sopra il Redentore, a lati doi Angioletti con instrumenti da suonare in mano in atto di sedere, et doi alevi con la Tromba in mano il tutto in Statuete di rilievo. La Pala stessa è attorniata di Cornici, et Colonne parte colorite, et parte indorate. Hà Candelieri, et Lampada d'ottone, carta di gloria, Croce d'ottone, come anco un'altra Lampada d'argento, parapetto unico di ferandina bianco, Cusini di Cuoro, quasi nuovi. La Fraterna sudetta lo mantiene di cera, oglio, et quello fà bisogno. Il Clero canta Messa, Vespero, et Matutino il giorno della Madonna di Loreto viene li 10 Dicembre, et la Fraterna li comison de F 8. Item fà celebrare altre Messe dodici all'anno dando per le medesime F 6. Item per li Fratelli Gotanzi fà cantare Messa subito il giorno dietro la Festività della Madonna sudetta dal Clero dandoli F 2:⁵³¹

(in margine) *Adi 9 Xbre 1685 / Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo consacrò il contras'to Altare della Madonna di Loreto*

Oltar Gospe od Loreta nije bio posvećen, a o njemu se brinula istoimena bratovština. Čini se da je pala bila izrađena od drva, sa skulpturama svetaca u trima nišama. U središnjoj je niši bila skulptura Gospe od Loreta, ispod čijih je nogu bila prikazana Nazaretska kućica. U desnoj niši bila je skulptura sv. Jeronima, u lijevoj sv. Sebastijana, a u zabatu je bio prikaz Boga Oca te Uskrsli Krist na vrhu. Bočno su bile postavljene četiri skulpture anđela svirača. Pala je bila postavljena u okvir sa stupovima, djelomično obojenim, a djelomično pozlaćenim.

⁵³¹ BAK, David, 1685., f. 111r-v

Od ostale liturgijske opreme imao je: svijećnjake i viseći svijećnjak od mjedi, kanonsku tablu, mjedeni križ, viseći svijećnjak od srebra, bijeli antependij od svile (*ferandina*) i nove kožne jastuke. Dobrinjski je kler imao obveze služiti na ovom oltaru dvanaest misa godišnje, pjevanu misu, kao i pjevanu večernju i jutarnju molitvu na blagdan Gospe od Loreta, te dan nakon pjevanu misu za braću *Gotanzi*. Oltar je imao prihod isključivo od milodara. Biskup je napomenuo da je oltar bio primjereno održavan. Naknadno je, 9. prosinca iste godine, biskup posvetio ovaj oltar.

OLTAR SV. IVANA EVANĐELISTA

(in margine) *Altare di San Zuanne Evangelista*

Visitò l'Altare di San Zuanne Evangelista in essa Parochiale, per quello si vede dal sepolcro delle Reliquie impresso nella lapida è consacrato, essendo essa lapida grande a sufficienza. Viene mantenuto otto Mesi dal Reverendo Clero di Dobrigno, et quattro Mesi da Pre Mattio Ghersetich, come quello, che hà il Ius di parentella. Il Clero celebra dodici Messe all'anno, per le quali hà d'elemosina Ducati tre, si scuodono da Vini, et Biade, che si cavano da beni ad esso Altare sottoposti, che pagano il X.^{mo}, è obligato ancora esso Clero cantare Messa il giorno del Santo, et Pre Mattio Ghersetich celebra quattro Messe all'anno per le quali hà d'elemosina F 10, si cavano pure da Vini, et Biade, come sopra. La Pala è in Scoltura con tre Nicchi, in quello di mezzo è la B. V., alla destra San Zuanne Evangelista, et alla sinistra San Nicolò Vescovo, essendo essa Pala atorniata di colonne, e cornici parte indorate, e parte dipinte, hà sopracielo di tavole dipinto, hà doi Angioletti di legno indorati, doi candelieri d'ottone, Lampada, e Croce d'ottone. Item un'altra Croce di rame indorata, hà tovaglie a sufficienza, et parapetto di Damasco indorato.⁵³²

Oltar posvećen sv. Ivanu Evanđelistu bio je pod patronatom obitelji Gržetić, točnije četiri se mjeseca o njemu brinuo don Matej Gržetić, a preostalih osam dobrinjski kler. Čini se da je pala bila izrađena od drva. U središnjoj niši bila je skulptura Bogorodice, u desnoj sv. Ivana Evanđelista i u lijevoj sv. Nikole. Okvir i stupovi bili su djelomično pozlaćeni, a djelomično oslikani. Oltarna je menza bila primjerenih dimenzija. Oltar je bio opremljen drvenom

⁵³² BAK, David, 1685., f. 111v-112r

oslikanom nebnicom, dvama drvenim pozlaćenim anđelima, dvama svijećnjacima, visećim svijećnjakom i križem, sve izrađeno od mjedi, još jednim križem od pozlaćenog bakra, oltarnicima i zlatnim antependijem od damasta. Dobrinjski je kler imao obvezu služiti dvanaest misa godišnje na ovom oltaru te pjevanu misu na spomendan titulara, a don Matej Gržetić još četiri. Prihod oltara ostvarivan je davanjem u zakup vinograda.

OLTAR SV. ANTUNA OPATA

(in margine) *Altare di Sant'Antonio Abbate*

Visitò l'Altare di Sant'Antonio Abbate in essa Parochiale quale, per quello si vede dal Sepolcro delle Reliquie sopra la pietra, che è grande a sufficienza è consacrato. È Fraterna, che fà celebrare dodici Messe all'anno con stipendio di F 12. Fà pure da tutto il Clero cantare Messa, Matutino il giorno di Sant'Antonio Abbate, et anco il primo Vespero con Elemosina di F 4 per tutte le sudette fontioni. Hà di entratta per quello dicono Ducati 30, che si cavano da terreni, livelli, affitti d'animali. Capellani sono Pre Mattio Jacominich Vice-Piovano, Pre Zorzi Stercich, Pre Nicolò Stercich, et Pre Zorzi Ghersetich, quali celebrano le sudette dodici Messe basse. Vi è la Pala tutta dorata di rilievo con quattro colonne dorate, è fatta in tre Nicchi, esistendo in quello di mezzo la Madonna con le Mani giunte, et la Luna sotto li piedi; alla destra Sant'Antonio Abbate, alla sinistra San Giovanni Battista tutti dorati. Vi sono doi Candelieri, Croce, et Lampada d'ottone, hà unico paliotto di Cuoridoro con la sua Cornice attorno dipinta, vi è pure un solo Cussino di Cuoridoro. Ordinò la carta di gloria.⁵³³

Oltar sv. Antuna opata bio je posvećen i o njemu se brinula istoimena bratovština. Pala je bila izvedena u reljefu i pozlačena, s četirima pozlaćenim stupovima i trima nišama. U središnjoj je niši bio prikaz Bogorodice sa sklopljenim rukama i mjesecom pod nogama, desno sv. Antuna opata i lijevo sv. Ivana Krstitelja, svi pozlačeni. Menza je bila izvedena od kamena i primjerenih dimenzija. Od ostale liturgijske opreme imao je: dva svijećnjaka, križ i viseći svijećnjak, sve izrađeno od mjedi, antependij od pozlaćene kože s oslikanim okvirom i jastuk od kože. Kapelani don Matej Jakominić, don Juraj Strčić, don Nikola Strčić i don Juraj

⁵³³ BAK, David, 1685., f. 112r

Gržetić imali su obvezu služiti dvanaest misa godišnje na ovom oltaru. Vrbnički je kler imao obvezu još služiti pjevanu misu, kao i pjevanu večernju i jutarnju molitvu, na spomendan titulara. Godišnji prihod oltara iznosio je trideset dukata, a ostvarivan je davanjem u zakup životinja i terena. Biskup je naložio da se nabavi kanonska tabla.

OLTAR SV. FRANJE ASIŠKOG

Adi oltradetto

(in margine) *Altare di San Francesco*

*Visitò l'Altare di San Francesco in essa Parochiale è Fraterna, et è consacrato per quello si vede dal Sepolcro delle Reliquie sopra la pietra che è grande a sufficienza. Viene mantenuto da fratelli della Medesima Fraterna, hà d'entrata circa Ducati 3; d'obbligo vi è una Messa al Mese. La Fraterna è di parentà della Casa Pocich, hora è Cappellano di questo Altare Pre Piero Maurovich elletto dalli sudetti fratelli Pocich, a cui per le Messe che celebra contribuiscono un Ducato. Il giorno di San Francesco fano cantare Messa da 4, o 5, Preti al più, et li dano solamente un pasto. Vi è la Pala in pittura in tela con la B. V. in mezzo con la Corona nel capo, et attorniata di stelle con il Bambino, quem genuit, adoravit; alla destra vi è San Francesco, alla sinistra San Giovanni Battista, di sopra vi è lo Spirito Santo in forma di Colomba, sopra la quale vi è il Padre Eterno con doi Angeli, che l'adorano. Intorno la Pala vi sono le sue cornici, quasi tutte dorate, con due altre colonne a striche pure dorate con doi ali per banda dove vi è alla destra San Francesco di rilievo, alla sinistra Sant'Agostino in pittura in tavola. Vi è la Croce, doi Candelieri, et Lampada d'ottone, vi è il paliotto di cuoridoro, con il suo Cusino pure di cuoridoro et la carta di gloria, nel resto decentemente tenuto.*⁵³⁴

O oltaru posvećenom sv. Franji Asiškom brinula se istoimena bratovština obitelji Počić.

Pala je bila naslikana na platnu i postavljena u pozlaćeni okvir, s dvama kaneliranim i pozlaćenim stupovima te bočnim krilima. U sredini je bio prikaz Bogorodice u stavu obožavanja Djeteta, s krunom i okruženom zvijezdama. Desno je bio prikaz sv. Franje, lijevo sv. Ivana Krstitelja, a iznad Duh Sveti u vidu golubice te Bog Otac s dvama anđelima. Na

⁵³⁴ BAK, David, 1685., f. 112v-113r

bočnim krilima desno je bio prikazan sv. Franjo, izveden u reljefu, a lijevo sv. Augustin, naslikan na drvu. Menza je bila izvedena od kamena i primjerenih dimenzija. Oltar je bio opremljen križem, dvama svijećnjacima i visećim svijećnjakom, sve izrađeno od mjedi, antependijem od pozlaćene kože s pripadajućim jastukom i kanonskom tablom. Kapelan oltara don Petar Maurović imao je obvezu služiti jednu misu mjesečno. Na blagdan sv. Franje Asiškog pjevanu je misu služilo do pet svećenika, za što su primali naknadu u vidu obroka. Godišnji prihod oltara iznosio je otprilike tri dukata. Biskup je napomenuo da je oltar bio primjereno održavan.

OLTAR SV. KRIŽA

(in margine) *Altare di Santa Croce*

*Visitò l'Altare di Santa Croce in essa Parochiale, erreto da Pre Francesco Plissich, et Zuanne Plissich, non è consacrato, hà li suoi Candelieri, et Lampada d'ottone, ordinò li suoi Cussini, et una Croce d'ottone, che al parapetto sia fatto il suo telaro; la pietra dell'Altare sudetto è rotta per mezzo, onde ordinò, che per consecrarlo sia fatta una lapida nuova. È stato dotato dalli sudetti Errettori di 6 Dermoni, cioè tre da Pre Francesco Plissich, et tre da Zuanne Plissich, quelli assegnatili da Pre Francesco Plissich sono in Saline territorio di Dobrigno, quelli assegnatili da Zuanne Plissich sono in contrada Rasopasna pure territorio di Dobrigno, tutti sei li sudetti Dermoni disse il sudetto Pre Francesco Plissich poterli affittare F 60, cioè li primi tre F 30, et li tre 2.^{di} F 30. Al detto Altare il sudetto Pre Francesco Plissich dice molte Messe all'anno, dicendo doppò la sua morte volere instituire una Fraterna de suoi Parenti, a cui vuole lasciare li sudetti Dermoni.*⁵³⁵

(in margine) *Adi 9 X'bre 1685 / Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo consacrò il contras'to Altare di Santa Croce*

(in margine) *detto / Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo consacrò una Campanna*

Oltar sv. Križa nije bio posvećen, a o njemu su se brinuli don Franjo Plišić i Ivan Plišić.

Od liturgijske opreme imao je svijećnjake i viseći svijećnjak od mjedi. Don Franjo Plišić je na

⁵³⁵ BAK, David, 1685., f. 113r

ovom oltaru služio brojne mise, a imao je želju da nakon njegove smrti bude utemeljena bratovština za članove njegove obitelji. Oltar je ostvarivao prihod od davanja u zakup šest ošumljenih parcela. Biskup je naložio da se nabave jastuci i mjedeni križ, da se učini okvir za antependij te da oštećena menza prije posvete bude zamijenjena novom. Naknadno je, 9. prosinca iste godine, biskup posvetio ovaj oltar, kao i jedno zvono.

OLTAR SVIH SVETIH

Adi oltradetto

(in margine) *Altare di tutti li Santi*

Visitò l'Altare di tutti li Santi in essa Parochiale è Confraterna di Casa Plissich (oštećeno), et è consacrato per quanto si vede dal Sepolcro delle Reliquie sopra la pietra che è grande a sufficienza. La Pala è all'antica con due ordini di Statue, la più parte de quali non si conosce di che Santi sono. Hà in mezzo dell'ordine superiore la B. V. con il Bambino in grembo, et nell'inferiore pure in mezzo San Stefano; esse statue sono dorate, come anco li lavori della Pala, ma però vecchi anni. Di questa Fraterna sono quattro fratelli, un Secolare, et tre Preti, che fanno celebrare dodici Messe all'anno. Hà di dotte doi Manzi per quello riferiscono essi fratelli, et un Secchio di Vino d'entratta; hà Croce di rame indorata, et un'altra di legno, candelieri e Lampada d'ottone, tovaglie a sufficienza, parapetto di cuoro, ordinò li Cusini, et carta di gloria.⁵³⁶

O oltaru posvećenom Svim Svetima brinula se bratovština obitelji Plišić. Pala je bila izvedena na arhaičan način sa skulpturama svetaca u dva reda, od kojih je većinu bilo nemoguće identificirati. U sredini gornjeg reda bila je skulptura Bogorodice s Djetetom u krilu, a u sredini donjeg ona sv. Stjepana. Skulpture, kao i preostali dijelovi pale, bile su pozlaćene i stare. Menza je bila izvedena od kamena i primjerenih dimenzija. Oltar je bio opremljen bakrenim pozlaćenim križem i još jednim drvenim, mjedenim svijećnjakima, visećim mjedenim svijećnjakom, oltarnicima i kožnim antependijem. Tri od četiri brata iz obitelji Plišić bili su svećenici te su imali obvezu služiti dvanaest misa godišnje na ovom

⁵³⁶ BAK, David, 1685., f. 113v

oltaru. Oltar je posjedovao dva vola, a dobivao je i određenu količinu vina, točnije jednu kantu (*secchio*) godišnje. Biskup je naložio da se nabave jastuci i kanonska tabla.

U Sakralnoj zbirci župe Dobrinj u crkvi Presvetog Trojstva čuva se petnaestak drvenih polikromiranih reljefa i skulptura. Neke od njih u lošem su stanju sačuvanosti ili su preslikane, što u znatnoj mjeri otežava povijesnoumjetničku valorizaciju, ponekad čak i osnovnu ikonografsku identifikaciju (Sl. 19). Vještinom izvedbe uvelike variraju, a nastajale su u različitim radionicama i širokom vremenskom rasponu od 15. do 19. stoljeća, za brojne kapele i oltare, no njihovu izvornu ubikaciju gotovo je nemoguće pouzdano utvrditi. Čini se da je za dva drvena reljefa ipak moguće relativno pouzdano pretpostaviti da su bili dio liturgijske opreme kaptolske crkve u vrijeme vizitacije biskupa Davida 1685. godine. Riječ je o Bogorodici s Djetetom izloženoj na zidu s lijeve strane ulaznih vrata (Sl. 6), kojoj treba pridružiti sv. Stjepana s postamenta pri dnu crkve također na lijevoj strani (Sl. 16).

Drvena Bogorodica s Djetetom izrađena je u reljefu, a gotovo je u potpunosti pozlaćena, s fino oslikanim tek brokatom haljine na prsima. Bogorodica je prikazana frontalno i gotovo u potpunosti simetrično, uz manji odmak lijeve u odnosu na desnu nogu. Glava te lijevo rame i nadlaktica Bogorodice nedostaju, dok je ruke sklopila u stavu molitve visoko na prsima. U krilu je polegnuto Dijete Krist, pogleda i ruku uperenih prema Majci. Bucmasto Dijete odjeveno je u pozlaćenu brokatiranu haljinicu. Haljina Bogorodice u dijelu koji prekriva noge izvedena je vrlo vješto, s naglašenim „V“ naborima draperije. S bočne, lijeve strane naziru se ostaci prijestolja dok baza nedostaje. Reljef je recentnije korektno restauriran te bez obzira na nedostatak Bogorodičine glave predstavlja vrlo vrijedan, neobjavljeni primjer ranorenesansne venecijanske skulpture.

Stilskim karakteristikama reljefa Bogorodice s Djetetom odgovara onaj što prikazuje sv. Stjepana. Sveti je đakon prikazan frontalno, u punoj visini, s tek blagim odmakom glave udesno. U desnoj ruci nedostaje atribut, a u lijevoj drži knjigu. Izuzev spomenutog atributa

reljef je sačuvan u cjelini, uključujući plitku jednostavno profiliranu bazu. Čini se da je znatan dio izvorne polikromije sačuvan, međutim, potreban je restauratorski zahvat kojim bi se omogućila i konačna ocjena umjetničke vrijednosti (Sl. 18). Za sada je moguće istaknuti tek vješto modelirano, idealizirano lice sveca s karakterističnim malim i tankim usnicama (Sl. 17). Reljef sv. Stjepana također dosad nije publiciran.

Zahvaljujući pridruživanju reljefa sveca na temelju stilske analize onom Bogorodice s Djetetom čini se da je oba moguće relativno pouzdano ubicirati 1685. godine na bočnom oltaru Svih Svetih u župnoj crkvi. Naime, u zapisniku je biskup David na ovom oltaru opisao još jedan u nizu brojnih drvorezbarenih i pozlaćenih poliptiha, koji je već u njegovo vrijeme bio stilski arhaičan i u lošem stanju pa većinu svetaca nije mogao identificirati. Srećom, izriječkom je naveo upravo prikaz Bogorodice s Djetetom u sredini gornjeg registra i sv. Stjepana u sredini donjeg. Osim činjenice da je poliptih bio koncipiran u dva registra s više prikaza svetaca, vrlo je važan podatak da su prikazi bili izvedeni u vidu *skulptura*, zasigurno zapravo reljefa poput ova dva sačuvana.

Na osnovi komparativne analize karakterističnih detalja poput već navedenog „V“ pregiba Bogorodičine haljine, bucmasta Kristova lica (Sl. 8-9) te malenih usta sv. Stjepana, kao i načina modeliranja bujnije Djetetove kosice i bočnih nabora haljine što prekriva Bogorodičine potkoljenice, za vjerovati je da je autor dobrinjskih reljefa venecijanski majstor Andrea da Murano, kojemu Ivan Matejčić za sada pripisuje pet sličnih primjera iz Cresa, Krka, Pule, Šijane i Vrbnika (Sl. 10-15).⁵³⁷ S obzirom na to da je na poliptihu bilo više reljefa svetaca te da su oni u oba registra bili izvedeni u punoj visini, za pretpostaviti je da dobrinjski poliptih nije bio znatno manji od poliptiha iz franjevačke crkve u Puli (Sl. 20). Ovakav, za periferijsku pa makar i kaptolsku crkvu monumentalan poliptih, a posebno uzimajući u obzir tadašnje manje dimenzije dobrinjske crkve, vrlo je vjerojatno bio prevelik za bilo koji od bočnih oltara.

⁵³⁷ Literatura o ovoj problematici navedena je uz raspravu o izvornoj ubikaciji reljefa iz katedrale u Krku u bilješki 304.

Navedeno upućuje na to da je u slučaju dvaju reljefa iz Sakralne zbirke riječ o fragmentima nekad luksuznog poliptiha što ga je Andrea da Murano (dokumentiran između 1462. i 1512.) vjerojatno izradio za glavni oltar kaptolske crkve sv. Stjepana u Dobrinju, moguće u sklopu opsežnije obnove crkve zaključno s 1510. godinom, o kojoj svjedoči glagoljski natpis danas uzidan na pročelju. Prema Branku Fučiću *natpis vjerojatno bilježi datum gradnje novog svetišta u župnoj crkvi*.⁵³⁸ Za pretpostaviti je, također, da je poliptih oko 1602. godine uslijed još jednog proširenja crkve te, prvenstveno, nabave novog glavnog oltara premješten na jedan od bočnih. Tom je prigodom posvećen novom titularu, točnije titularima – Svim Svetima, možda potaknuto brojnim prikazima svetaca na poliptihu, dok su patronatska prava i obveze prenijeti na bratovštinu obitelji Plišić. Pretpostavljeni slijed događanja vrlo je teško arhivski potvrditi, no ovakvo premještanje i(li) preslagivanje (dijelova) liturgijske opreme predstavljalo je prije pravilo nego iznimku, poput glavnog oltara kaptolske crkve u Omišlju, na primjer.

Analogno dokumentiranoj zajedničkoj investiciji četiriju najznačajnijih dobrinjskih bratovština nabave oltarne pale za glavni oltar 1602. godine, moguće je pretpostaviti da je nešto više od stotinu godina ranije i narudžba luksuznog poliptiha realizirana sredstvima cijele zajednice, a manje vjerojatno nekog dobrostojećeg pojedinca.⁵³⁹ Ako se relativno uvjerljiva teza o izvornoj ubikaciji krčke Bogorodice s Djetetom istog umjetnika u kapeli Bezgrješnog začeca u katedrali potvrdi, ne treba sumnjati da je novopodignuta kapela vladara otoka Ivana VII. u narednih nekoliko desetljeća u pogledu opremanja oltara predstavljala kopirani uzor, što je na primjeru arhitektonskog rješenja današnje kapele Gospe od Ružarija u vrbničkoj župnoj crkvi utvrdio Marijan Bradanović.⁵⁴⁰ Zanimljivo, u Vrbniku se također čuva drveni

⁵³⁸ BRANKO FUČIĆ (bilj. 468), 119.

⁵³⁹ MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 9), 18.

⁵⁴⁰ MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 31), 137-138. Za ovu temu također vidjeti: MARIJAN BRADANOVIĆ, Franjevačka graditeljska aktivnost na Kvarneru u Hrvatskom primorju i njegovu zaleđu tijekom 15. i 16.

reljef s prikazom Bogorodice s Djetetom što ga Ivan Matejčić pripisuje Andrei da Muranu (Sl. 12).⁵⁴¹ Međutim, njegova izvorna ubikacija nije poznata, kao ni eventualna veza s podatkom da je 1477. godine u Vrbnik iz Venecije dopremljena *likonija* koja je kupljena za 35 dukata.⁵⁴²

Kada je riječ o uzorima treba spomenuti još jednu mogućnost. Pretpostavljeni poliptih na glavnom oltaru dobrinjske kaptolske crkve bio je koncipiran u dva registra s prikazima svetaca u punoj visini. Teško je zamisliti da je bio realiziran kao *dvostruki triptih*, već vjerojatnije s dva puta po barem pet niša s pozlaćenim reljefima svetaca. Takvo kompozicijsko i kolorističko rješenje upućuje na to da je kao mogući idejni predložak poslužila i srebrna pozlačena pala na glavnom oltaru katedrale. U središnjoj niši gornjeg registra u oba je slučaja bio prikaz Bogorodice s Djetetom, dok su dolje bili prikazi titulara. Krčka pala datirana je u 1477. godinu, dok je jedini potpisani Andrein reljef, onaj u creskom franjevačkom samostanu, datiran u 1477.⁵⁴³ Na osnovi svega navedenog čini se da dobrinjske reljefe Bogorodice s Djetetom i sv. Stjepana treba datirati u posljednju četvrtinu 15. stoljeća.

Niz je puta dosad Ivan Matejčić istaknuo i opsežno elaborirao umjetničke veze venecijanskih slikara i drvorezbara tijekom druge polovine 15. stoljeća.⁵⁴⁴ Unutar opsežnog kataloga iznimno popularne teme *Bogorodica s Djetetom* obitelji Vivarini brojni su naslikani primjeri koji u određenim segmentima, prvenstveno impostacijom i načinom prikazivanja Djeteta, pokazuju sličnosti s dobrinjskim reljefom. Moguće je izdvojiti na primjer slike Antonija Vivarinija iz Museum of Fine Arts u Texasu (oko 1440.)⁵⁴⁵, Bartolomea Vivarinija

stoljeća, u: *Nastanak zapadnohrvatske franjevačke pokrajine Bosne-Hrvatske prije 500 godine*, (ur.) F. E. Hoško, Rijeka, 2015., 77-90; MARIJAN BRADANOVIĆ – IVAN BRAUT (bilj. 330), 47.

⁵⁴¹ IVAN MATEJČIĆ (bilj. 304, 1993.), 227-229, 232

⁵⁴² VJEKOSLAV KLAJIĆ (bilj. 58), 286.

⁵⁴³ DRAGUTIN KNIEWALD (bilj. 22), 50; IVAN MATEJČIĆ (bilj. 304, 1993.), 228.

⁵⁴⁴ IVAN MATEJČIĆ (bilj. 38, 2004.)

⁵⁴⁵ RODOLFO PALLUCCHINI, *I Vivarini (Antonio, Bartolomeo, Alvise)*, Venezia, 1961., katalogska jedinica 40.

iz Accademia Carrara u Bergamu (1488.)⁵⁴⁶ i Alvisea Vivarinija iz venecijanske crkve San Giovanni in Bragora (1485 – 1490.).⁵⁴⁷ Nijedan od prikaza, međutim, ne odgovara u potpunosti polegnutom, odjevenom i budnom Djetetu koje pruža ručice prema Majci s dobrinjskog reljefa kao što se poklapa onaj sa slike pripisane upravo Andrei da Muranu, prodane u listopadu 2017. godine na dražbi u Dorotheumu (Sl. 7).⁵⁴⁸

Drvorezbarski opus Andree da Murana moguće je upotpuniti još jednim djelom prodanim u sklopu dražbe *Antichità Semenzato Patrizia* u Veneciji u svibnju 2004. godine.⁵⁴⁹ Drvena polikromirana i pozlaćena Bogorodica s Djetetom pripisana je drvorezbaru Giovanniju Zebellanu (Verona, 1457. – Verona, 1504.), no već letimična usporedba fizionomije Bogorodičina lica, kao i načina oblikovanja draperije upućuju na vještijeg majstora (Sl. 21). Na osnovi komparativne analize niza već navođenih specifičnih detalja čini se da je reljef moguće pripisati Andrei da Muranu. U usporedbi s reljefom iz Dobrinja ova je Bogorodica s Djetetom znatno bolje očuvana, no način impostacije potpuno golog i radosnog Djeteta pogleda usmjerena prema promatraču, kao i detalj slojevito preklopljenog maforiona ispod Bogorodičina vrata, upućuju na to da je možda riječ i o naručitelju sofisticiranijeg ukusa, pri realizaciji koje je Andrea dao najbolje od sebe.

OLTAR TIJELA KRISTOVA

(in margine) *Altare del Corpus Domini*

Visitò l'Altare del Corpus Domini in essa Parochiale è Fraterna, et per quello si vede dal Sepolcro delle Reliquie sopra la pietra, che è grande a sufficienza, è consacrato, et è

⁵⁴⁶ RAIMOND VAN MARLE, *The Development of the Italian Schools of Painting*, Vol. XVIII, Leiden, 1936., 128.

⁵⁴⁷ RAIMOND VAN MARLE (bilj. 546), 152.

⁵⁴⁸ <https://www.dorotheum.com/en/auctions/current-auctions/kataloge/list-lots-detail/auktion/12759-old-master-paintings/lotID/207/lot/2282387-andrea-da-murano.html> (pregledano 17. siječnja 2018.)

⁵⁴⁹ <http://www.veneziacinquecento.it/Notizie/Archivio/maggio2004/news224.htm> (pregledano 19. siječnja 2018.)

annesso alla Scola Maggiore di San Stefano, che ne hà cura, et lo provvede di tutto quello fa bisogna. La Pala è in quadro in pittura attorniata con colonne e cornici indorate, vi è un Christo passo in mezzo, et a lati un Angelo apparte, che lo sostentano, et uno sotto a piedi. Hà Croce, candelieri, et Lampada d'ottone, doi Angeli di legno indorati sopra l'Altare; parapetto di cuoro nuovo, tovaglie a sofficienza, ordinò, che sia aggiustato il salizzo della Capella, che è rotto, et accommodata la grata del Confessionario, che è in questa Capella, ordinò per esso Altare un paro di Cusini; In questa Capella è una ruota con più Campannelle.⁵⁵⁰

Oltar Tijela Kristova nalazio se u kapeli, bio je posvećen i o njemu se brinula glavna dobrinjska bratovština sv. Stjepana kojoj je oltar bio pridružen. Pala je bila naslikana i postavljena u pozlaćeni okvir, s također pozlaćenim stupovima. U sredini je bio prikazan trpeći Krist, flankiran dvama anđelima koji su ga pridržavali, dok je treći naslikan ispod njegovih nogu. Menza je bila izvedena od kamena i primjerenih dimenzija. Od ostale liturgijske opreme oltar je imao: križ, svijećnjake i viseći svijećnjak, sve izrađeno od mjedi, dva drvena pozlaćena anđela, novi kožni antependij, oltarnike te kotač sa zvončićima. Biskup je naložio da se popravi pod kapele i vratašca s otvorom za ispovijedanje na ispovjedaonici te da se nabavi par jastuka za oltar.

STRUKTURA CRKVE

(in margine) *Corpo della Parochiale*

Visitò il Corpo della Chiesa, il di cui pavimento è di tavole in più luoghi rotto, che però ordinò sia aggiustato.

(in margine) *Confessionarij*

Trovò tre Confessionarij, ordinò che siano aggiustati, et fatte le loro grate di ferro dove mancano, et sono rotte.

Ordinò, che sia fatto un Confessionario nuovo dalla parte della porta verso il Battisterio proibendo a Confessori il confessare fuori d'essi Confessionarij

(in margine) *Organo*

⁵⁵⁰ BAK, David, 1685., f. 113v-114r

Visitò l'Organo, ordinò sia almeno tenuto serrato, acciò non venghino levate le Caune.

Che le porte della Chiesa siano bene sicurate.

*Che la Chiesa stessa sia tenuta monda, et li Cantoni della medesima non siano fatti Sesazzere.*⁵⁵¹

Pod crkve bio je pokriven daskama i na mnogim mjestima oštećen, stoga je biskup naložio da se popravi. Naložio je i da se poprave sve tri ispovjedaonice, da se postave željezna vratašca s otvorima za ispovijedanje gdje nedostaju, kao i da se nabavi jedna nova ispovjedaonica. Pritom je zabranio ispovijedanje izvan ispovjedaonica. Biskup je također naložio da se orgulje drže zatvorenima, vrata crkve budu zaključana, a crkva neka bude održavana čistom.

⁵⁵¹ BAK, David, 1685., f. 114r

8.5.2. Ilustracije

Sl. 1

Sl. 2

Sl. 3

Sl. 4

Sl. 5

Sl. 6

Sl. 7

Sl. 8

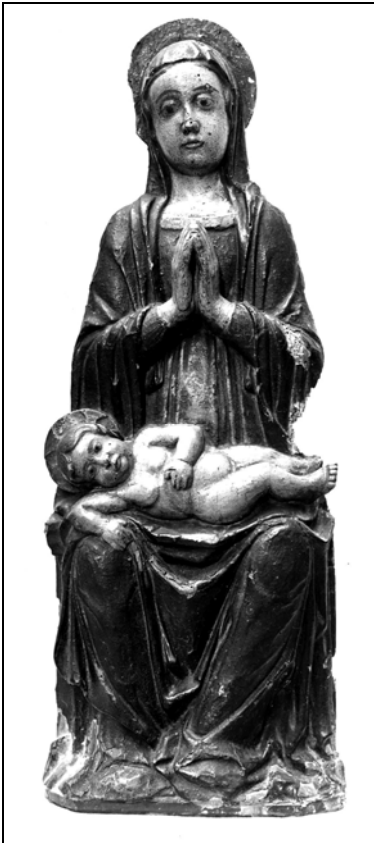
Sl. 9

Sl. 10

Sl. 11

Sl. 12

Sl. 13

Sl. 14

Sl. 15

Sl. 16

Sl. 17

Sl. 18

Sl. 19

Sl. 20

Sl. 21

8.6. Župna crkva sv. Apolinara u Dubašnici: pregled arhitektonskog razvoja

Župna crkva sv. Apolinara u Dubašnici do sredine 19. stoljeća nalazila se u polju zapadno od sela Bogovići (Sl. 2-3), pored starog groblja, kada je porušena, a materijal je upotrijebljen za gradnju nove crkve u spomenutom selu, posvećene 1857. godine istom titularu (Sl. 4). Kapela sv. Apolinara prvi se put navodi u dvije darovnice iz prosinca 1153. godine kojima je, zajedno s crkvom sv. Martina, darovana benediktinskom samostanu sv. Ciprijana na Muranu, odnosno opatiji sv. Benedikta u Polironeu. Srednjovjekovna kapela moguće je bila znatno starija od 12. stoljeća, na što upućuje ranokršćanski titular. Za vjerovati je da je zbog povećanja broja stanovnika, planski naseljenih u vrijeme kneza Ivana VII. Frankapana, u drugoj polovini 15. ili najkasnije početkom 16. stoljeća kapela znatno proširena, kada zasigurno postaje kaptolska crkva. U prilog navedenom treba spomenuti podatak da je glavni, čini se drveni oltar bio izradio majstor (*meštar*) Ivan Sormilić 1514. godine. Iz arhivskih dokumenata doznaje se još nekoliko vrijednih podataka. U svibnju 1576. godine između ostalog je zabilježeno da je crkva bila stradala u požaru. U zapisniku vizitacije iz 1603. godine kaže se da je sakristija nova, a sredinom stoljeća da je iznad svetišta obojena greda s raspelom. Godine 1695. krčki biskup Baldassare Nosadini (1688. – 1712.) u izvještaju Svetoj Stolicu bilježi, pak, da je crkva *moderne strukture, velika i obilno opskrbljena svim potrebnim*.⁵⁵² Čini se da je crkva imala zvonik na preslicu, a 1618. godine zabilježena je prigradnja do danas dobro očuvanog zvonika uz jugozapadni dio pročelja (Sl. 1). Sa sjeverne strane crkve nalazilo se groblje.⁵⁵³

⁵⁵² MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 364.

⁵⁵³ O župnoj crkvi u Dubašnici i njezinom arhitektonskom razvoju vidjeti: MATO POLONIJO, O starim bratovštinama na otoku Krku, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 23 No. 1 (1935.), 63-80, 74; VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ (bilj. 11), 14-16; MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 357, 362-364; MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 155, 2007.), 152; PERICA DUJMOVIĆ – TOMISLAV GALOVIĆ, *Stoljeće i pol župne crkve sv. Apolinara u Bogovićima (1857 – 2007)*, Malinska, 2007., 10.

8.6.1. Liturgijska oprema

Usporedbom podataka iz zapisnika apostolskih vizitacija Agostina Valiera iz 1579. i Ottavijana Garzadorija iz 1625. s onima iz zapisnika pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine, moguće je djelomično pratiti dinamiku promjena vezanih uz liturgijsku opremu, barem uz njene najvažnije elemente – oltare, tijekom prvih stotinjak godina nakon Tridentskog sabora. Prema podacima iz zapisnika prve apostolske vizitacije, 1579. godine u kaptolskoj crkvi sv. Apolinara u Dubašnici bilo je pet oltara, svi neposvećeni.⁵⁵⁴ Titular glavnog oltara bio je sv. Apolinar, a za pretpostaviti je da su preostala četiri oltara bila raspoređena simetrično, po dva na svakoj strani crkve. U narednih pedesetak godina stanje se poprilično promijenilo. Naime, u zapisniku treće apostolske vizitacije 1625. godine zabilježeno je dvostruko više oltara, čak deset.⁵⁵⁵ Zadarski nadbiskup Ottaviano Garzadori tom je prilikom zabilježio sljedeće oltare: glavni oltar, oltar Rođenja Blažene Djevice Marije, oltar Duha Svetog, oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije, oltar sv. Apolinara, oltar Presvetog Trojstva, oltar Poklonstva kraljeva, oltar Gospe od Ružarija, oltar Bezgrješnog začeća Blažene Djevice Marije te oltar sv. Fabijana i Sebastijana. Navodeći bočni oltar sv. Apolinara vizitator je napomenuo da je primjerenog izgleda (*strukture*) te da ga je nedavno podignula bratovština. Za vjerovati je da je devet bočnih oltara bilo donekle simetrično raspoređeno, pet na jednoj i četiri na drugoj strani crkve.

Čini se da se stanje narednih šezdeset godina nije značajnije mijenjalo jer je biskup David 1685. zabilježio jednak broj oltara te gotovo identične titulare, točnije uz tek jednu razliku.

⁵⁵⁴ *Eodem die in Villa Dusbanizza / Ecclesia Sancti Apollinaris Episcopi, et Martiris... Altare Maius erectum sub titulo Sancti Appolinaris... Sunt alia quinque Altaria non consecrata...* ASVa, Valier, 1579., f. 39r, 41r

⁵⁵⁵ *Die 17 mensis Junij... Visitavit altare maius..., Visitavit altare B. M. V. Nativitatis..., Visitavit altare Sancti Spiritus..., Visitavit altare Assumptionis B. M. V...., Visitavit altare Sancti Apolinaris recenter et decenter structum a confratribus et translatis ab altari maiori..., Visitavit altare Sanctissima Trinitatis..., Visitavit altare 3 Magorum..., Visitavit altare Sanctissimi Rosarij... Visitavit altare Sancti Conceptionis..., Visitavit altare Sanctissimi Fabiani et Sebastiani...* APF, Garzadori, 1625., f. 2286-2287

Biskup David ne spominje oltar Rođenja Blažene Djevice Marije, a navodi oltar sv. Franje Asiškog. Uz pretpostavku da je biskup ostao dosljedan te vizitaciju bočnih oltara i u ovoj crkvi započeo na prvom oltaru s desne strane glavnog, gledajući prema glavnom oltaru, a uzimajući u obzir opasku da se oltar Blažene Djevice Marije, za koji se može pretpostaviti da je bio oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije što ga navodi nadbiskup Garzadori, nalazio u blizini vrata prema groblju, smještenom sjeverno od crkve, moguće je učiniti relativno pouzdanu rekonstrukciju tadašnjeg rasporeda oltara. Glavni oltar bio je posvećen sv. Apolinaru. Na južnoj strani crkve, gledajući s istoka prema zapadu, vrlo vjerojatno se nalazilo sljedećih pet oltara: oltar sv. Sebastijana, oltar Bezgrješnog začetca Blažene Djevice Marije, oltar Gospe od Ružarija, oltar sv. Apolinara i oltar Presvetog Trojstva. Moguće je pretpostaviti da se na sjevernoj strani crkve nalazio jedan oltar manje zbog vrata prema groblju. Gledajući s istoka prema zapadu na sjevernoj strani bili su sljedeći oltari: oltar sv. Franje Asiškog, oltar Duha Svetog, oltar (Uznesenja) Blažene Djevice Marije i oltar Poklonstva kraljeva. Vrata prema groblju vjerojatno su se nalazila između dva posljednje navedena oltara. Sa sjeverne strane crkvi je bila prigradna kapela sv. Roka, koja je vjerojatno bila u funkciji tijekom pogrebnih obreda.

Izgled crkve i, prvenstveno, njezine liturgijske opreme moguće je detaljno rekonstruirati na osnovi zapisnika vizitacije biskupa Davida, što slijedi u nastavku.

SVEČANI ULAZAK U ŽUPNU CRKVU

Adi 25 Luglio 1685

Monsignore Illustrissimo, et Reverendissimo Vescovo (oštećeno) per il suo solenne ingresso con la (oštećeno) verso la Chiesa Parochiale (oštećeno) Sant'Apollinare, et giunto alla (oštećeno) del Piovano (oštećeno) ad essa Parochiale in quello si riconerò per riposarsi alquanto come per aspettare il (oštećeno) che capitò alla Chiesa essa (oštećeno) l'abitationi (oštećeno) dalla medesima, et questa (oštećeno) di Terza, (oštećeno) sudetta Casa vestito di Cappa Magna, et Capello Pontificio fà (...) dal (oštećeno) che precedeva

con Croce dal qualle fù accompagnato sino ad essa Parochiale, alla quale pervenuto fatta la deosulatione della Croce et Turrificatione, praticate dal sudetto Reverendo Piovano, vestito sopra la Cotta di Piviale di colore bianco, fà introdotto in essa Parochiale, et pervenuto (oštečeno) l'Altarie Maggiore dove è la Custodia overo Tabernacolo col Santissimo Sacramento, fatte le sue orationi, deposta la Cappa Magna, et assonsi sopra il Rocchetto la Stola, et Piviale di colore nero, Mitra Semplice, et Pastorale, fecece dentro essa Parochiale, et fouori nel Cimiterio (oštečeno) la solita assolutione dell'anime de Defonti (oštečeno) finita restitutosi in essa Parochiale (oštečeno) Stola, et Piviale di colore nero (oštečeno) la Stola, et Piviale di colore (oštečeno) sposto Santissimo Sacramento sopra l'Altare Maggiore (oštečeno) divotamente il Tantum ergò Sacramentum con li Versetti, et orationi (oštečeno).⁵⁵⁶

Dana 25. srpnja, odjeven u veliki plašt (*Cappa Magna*) i s biskupskim šeširom, biskup je od župnog stana u procesiji za križem i, zasigurno, s vjernicima i klerom došao do župne crkve posvećene sv. Apolinaru. Nakon što je pred vratima crkve poljubio križ, a dubašljanski ga župnik, odjeven u roketu i pluvijal bijele boje, pokadio, biskup je svečano ušao u crkvu, gdje se pomolio pred glavnim oltarom na kojem se nalazilo svetohranište s Presvetim Oltarskim Sakramentom. Nadalje, nakon molitve skinuo je veliki plašt, preko rokete odjenuo štolu i pluvijal crne boje, stavio bijelu mitru (*Mitra Semplice*) i uzeo pastoral te odriješio grijeha duše pokojnika, a isto je učinio i na groblju uz crkvu. Potom se vratio u crkvu, skinuo ruho crne boje i odjenuo štolu i pluvijal, zasigurno bijele boje te, uz stihove Divnoj dakle Tajni ovoj (*Tantum ergo Sacramentum*) izložio Presveti Oltarski Sakrament na glavni oltar.

PRESVETI OLTARSKI SAKRAMENT

(in margine) *Santissimo Sacramento*

Visitò esso Sacramento, che trovò decentemente tenuto, et attorniato (oštečeno) Reverendo Piovano l'interrogo (oštečeno) giorni (oštečeno) le particole si (oštečeno) l'Inverno, et

⁵⁵⁶ BAK, David, 1685., f. 128v-129r

*riposto a Sua Signoria Illustrissima (oštećeno) l'Estate le particole (oštećeno) et ogni quindecim l'Inverno, (oštećeno) continuare in avvenire.*⁵⁵⁷

Biskup je vizitirao Presveti Oltarski Sakrament koji je bio pohranjen na primjeren način.

Pritom je ispitao župnika o Pretvorbi (*Transsubstancijaciji*) te mu naložio da se ona nastavi činiti svakih osam dana ljeti i svakih petnaest dana zimi.

SVETOHRANIŠTE

(in margine) *Tabernacolo*

*Visitò il Tabernacolo in cui si custode (oštećeno) Sacramento, che trovò decentemente tenuto; ordinò (oštećeno) sia fatto (oštećeno) corporale picciolo, et largo quanto è (oštećeno) Tabernacolo, che (oštećeno) bene stesso, ne si (oštećeno) per le Pisidi siano fatti li suoi (oštećeno) Colori.*⁵⁵⁸

U svetohraništu se na primjeren način čuvao Presveti Oltarski Sakrament. Biskup je naložio da se nabavi mali tjelesnik dimenzija primjerenih svetohraništu te, čini se, pokrivala od tkanine za ciborij u svim liturgijskim bojama.

KRSTIONICA

(in margine) *Battisterio*

*Visitò il Battisterio che trovò decentemente tenuto (oštećeno) commendato la vigilanza, et applicatione del Reverendo Piovano verso il culto di Dio, et (oštećeno), et applicare con più fervore ancora al servizio di Dio in avvenire, da cui riceve le adequate retributioni.*⁵⁵⁹

Krstionica je bila čuvana na primjeren način, stoga je biskup pohvalio župnikovu revnost u brizi.

SVETA ULJA

(in margine) *Ogli Santi*

⁵⁵⁷ BAK, David, 1685., f. 129r

⁵⁵⁸ BAK, David, 1685., f. 129r

⁵⁵⁹ BAK, David, 1685., f. 129r

Visitò gli Ogli Santi, che parimente (oštećeno) sua sodisfattione per la (oštećeno) et (oštećeno) al culto divino del Reverendo Piovano trovò decentemente tenuti; ordinò (oštećeno) un bacciletto d'argento con un'altra borsa (oštećeno), et borseta di setta per portare l'oglio santo (oštećeno) che il luoco d'Armareto, dove si conservano (oštećeno) Ogli Santi sia fodrato con alcuna rosa di seta.

Sveta ulja bila su primjereno čuvana u ormariću. Biskup je naložio da se nabavi jedna srebrna ampula za pohranu, torba i torbica od svile za njihovo nošenje, zasigurno pri dijeljenju bolesničkog pomazanja, te da se ormarić u kojem se čuvaju obloži crvenom svilom.

PREZBITERIJ

(oštećeno) il Santuario, che parimente trovò decentemente (oštećeno) Che finita.

(oštećeno) preparatione per celebrare la Santa Messa, (oštećeno) la quale, et rendersi capaci (oštećeno) l'indulgenza plenaria, vi comorse numero grande di Fedeli che tutti communico di sua propria mano (oštećeno), et fuceli dal (oštećeno) Canonico Casari Coadiutore (oštećeno) dispensare (oštećeno) Medaglie d'indulgenza plenaria (oštećeno) finita.⁵⁶⁰

Biskup je vizitirao prezbiterij koji je bio primjereno održavan. Nakon toga pripremio se za misu, na kojoj je osobno pričestio brojne vjernike, a kanonik Casari podijelio je medaljice sveopćeg oprosta.

GLAVNI OLTAR

(in margine) Altare Maggiore

Visitò l'Altare Maggiore d'essa Parochiale intitolato San'Appollinare è consacrato la di cui Palla è fatta alla (oštećeno) colonne e cornici parte colorite, et parte (oštećeno) in cima della quale vi è un Angelo in piedi, et uno per parte alli lati in atto di sedere, in mezzo esiste la Statua della B. V. Assunta con la Luna sotto a piedi, et doi Angioletti a piedi, et doi alle Spalle in atto d'accompagnarla al Cielo. In mezzo di sotto (oštećeno) la Statua di San Pietro Papa (oštećeno) pontificalmente, al lato destro della qual(oštećeno) Statua di Sant'Appollinare Vescovo Confalone del Castello, et al lato sinistro la Statua (oštećeno)

⁵⁶⁰ BAK, David, 1685., f. 129v

San Zorzi col Drago sotto a piedi (oštećeno) della Pala esistono a lati della (oštećeno) doi Angioletti in Statua (oštećeno) un Cornucopia. (oštećeno) Altare esiste la Custodia (oštećeno) si custodisce il Santissimo Sacramento (oštećeno) grandezza, lavorato ad (oštećeno) alla (oštećeno) tutto doratta. (oštećeno) Altare vi sono doi bellissime Croci (oštećeno) dietro (oštećeno) bene tenuti (oštećeno) Fraterna del Corpus (oštećeno) 5 giorni (oštećeno) di stipendio (oštećeno). Hà il suo paliotto (oštećeno) d'oro (oštećeno) con (oštećeno) effigie (oštećeno) Sant'Appollinare serve per li giorni feriali, per li giorni festivi poi hà un altro di Damasco, et uno bianco. Le Cere quando ccorre accompagnare il Santissimo Sacramento vengano somministrate da tutte le Scole, hà tre Lampade d'argento, et tre d'ottone. Hà d'entrata Ducati 50 circa si cavano d'affitti d'animali, Dermoni, et livelli. Venerando esso Altare quando (oštećeno) Clero che vi celebra Messa (oštećeno) offitij nel Choro, nel quale siano stati fatti da nuovo li Banchi (oštećeno) Sacerdoti, che stano (oštećeno) tenute, essendo in fronte (oštećeno) da (oštećeno) di marmo.⁵⁶¹

Glavni oltar bio je posvećen zaštitniku kaštela sv. Apolinaru. Čini se da je pala bila izrađena od drva u reljefu, vjerojatno na moderan način, s djelomično obojenim, a djelomično pozlaćenim stupovima i okvirom. Na vrhu zabata nalazio se anđeo u stojećem položaju, kao i još dva bočno u sjedećem. U sredini je bila postavljena skulptura Marije koju četiri anđela uznose na nebo, a pod nogama joj je mjesec. Ispod je bila skulptura sv. Petra odjevenog u pontifikalni ornat, njemu zdesna skulptura sv. Apolinara, a slijeva skulptura sv. Jurja sa zmajem pod nogama. Bočno od prikaza svetaca sa svake strane nalazila se skulptura anđela s rogom obilja. Na oltaru se nalazilo pozlačeno svetohranište za pohranu Presvetog Sakramenta vjerojatno ne prevelikih dimenzija. Od ostale liturgijske opreme oltar je imao dva lijepa križa, tri antependija, od kojih je zlatni s prikazom sv. Apolinara bio u svakodnevnoj upotrebi, dok su onaj od damasta i bijeli bili za blagdane, te šest visećih svijećnjaka, tri srebrna i tri mjedena. Korsche klupe za svećenike u prezbiteriju bile su nove. Sve bratovštine donirale su svijeće za pratnju Presvetog Sakramenta. Oltar je ostvarivao godišnji prihod od otprilike pedeset dukata davanjem u zakup životinja i ošumljenih parcela.

⁵⁶¹ BAK, David, 1685., f. 130r-v

SAKRISTIJA

(in margine) *Sacristia*

Visitò Sacristia, et trovò (oštečeno) portare Santissimo Sacramento agli (oštečeno) però ordinò fosse aggiustato, et sia fatta (oštečeno) un'altra, (oštečeno) che occorrono (oštečeno) portare il Santissimo Viatico in (oštečeno) agli Infermi.

(oštečeno) l'Ostensorio d'argento (oštečeno) bello magnifico, (oštečeno).

Item otto Calici, uno de quali rotto, (oštečeno) osservò essendo doi fatti d'argento, con le loro patene, essendo gli altri con piede d'ottone indorate.

Trovo Turribolo d'argento con la Sua Navicella, et Cuchiaro, parimente d'argento decante; ordinò che li Calici (oštečeno) essere alquanto sporchi (oštečeno) mondati, come anco ordinò, 24 Purificatorij almeno.

Visitò li Corporali, giusto l'istante de Sacerdoti, parte de quali trovò netti, et parte sporchi, onde paternamente li ammoni a tenerli netti di sorte, che siano decenti al Santo Sacrificio della Messa.

Visitò i Camisi in numero di 11 tre de quale (oštečeno) puoco buoni, che però (oštečeno) sono (oštečeno); ordinò però siano fatti tre (oštečeno) con li suoi Amiti, et Cingoli.

Che le due Pianete bianche siano aggiustate (oštečeno) numero Sufficiente di tutti i colori; ordinò che siano fatte le stole, et (oštečeno) nelle (oštečeno) non le hanno.

Trovò tre Piviali, uno bianco (oštečeno) di (...) di seta di (oštečeno) da una parte negro et da (oštečeno).

Trovò doi Veli, che si adoprano (oštečeno) Processione il Santissimo Sacramento.

Veli da Calice disse il Reverendo Piovano (oštečeno) appresso li medesimi (oštečeno) panonazzi che però (oštečeno) siano doi per sorte.

Trovò un Baldachino di (oštečeno) fiori (oštečeno) Crocifisso fatto a riccama (oštečeno)

Et (oštečeno) osservò non essere Ombrella per portare Santissimo (oštečeno) agli Infermi, ordinò sia provisto da chi incombe.

Osservò la Sacristia essere stato provista di Armarij nuovi, et Scabelli tutto intorno molto bene aggiustati, et lodò molto la charica di chi hà fatta opera si santa, havendo detto, la spesa essere stata fatta parte da Sacerdoti, et parte dalla Chiesa.

Osservò non vi essere la Cartella dell(oštečeno) di Messe del Clero, ordinò (oštečeno) sia posta a vison di tutti.

*Sacristia viene provista dalla Fabbrica della Chiesa, che ha d'entrata il quarto delle (...) di Dobasnizza.*⁵⁶²

Sakristija je bila opremljena novim ormarima i stolicama prilagođenim prostoriji, koji su bili financirani djelomično novcem svećenika, a djelomično novcem operarije crkve, što je biskup jako pohvalio. U sakristiji je bilo pohranjeno osam kaleža, od kojih su dva s pripadajućim pliticama bila izrađena od srebra, a preostali su u donjem dijelu bili izrađeni od pozlaćene mjedi, s time da je jedan kalež bio oštećen. Od liturgijskog posuđa biskup je još zabilježio kadionicu s pripadajućom lađicom i žličicom za tamjan, sve lijepo izvedeno od srebra, te jako lijepu srebrnu pokaznicu. Naložio je da se prljavi kaleži i tjelesnici očiste te da se nabavi najmanje dvadeset četiri čistila za kalež. Čini se da je liturgijskog ruha i paramenata bio dovoljan broj u svim liturgijskim bojama. Biskup je, međutim, naložio neka se zakrpaju dvije bijele misnice, nabave štole i, zasigurno, naručnici koji nedostaju, neka se nabavi procesijsko sjenilo za Presveti Oltarski Sakrament te nabave tri albe s pripadajućim naglavnica i pojasima. Na osnovi djelomično oštećenog zapisnika pastoralne vizitacije doznaje se da su u sakristiji još bila pohranjena tri pluvijala, od kojih jedan bijeli i jedan od svile, dva veluma (*velum humerale*) za procesije s Presvetim Oltarskim Sakramentom i još nekoliko, možda po dva u svakoj liturgijskoj boji, za pokrivanje kaleža (*velum calicis*), baldahin ukrašen izvezenim cvijećem i Kristovim korpusom te jedanaest albi, od kojih su tri osrednje očuvane. Biskup je, još, naložio da se popravi posudica za pohranu Presvetog Sakramenta i da se nabavi još jedna, za nošenje posljednje pričesti bolesnicima, te da se napravi tabla s popisom obveza služenja misa i postavi na svima vidljivom mjestu. O sakristiji i njezinoj opremi brinula se operarija crkve.

OLTAR SV. SEBASTIJANA

(in margine) *Altare di San Sebastiano*

⁵⁶² BAK, David, 1685., f. 130v-131v

Visitò l'Altare di San Sebastiano in essa Parochiale (oštećeno), hà pala (oštećeno) in tella (oštećeno) l'effigie. (oštećeno) in mezzo (oštećeno) San Gregorio P. P., et alla sinistra San Sebastiano. Capellano (oštećeno) Zorzi Faureto (oštećeno) celebra (oštećeno) Messe all'anno (oštećeno) di stipendio F 12: È (oštećeno) patronato delli Punich che mettono il Capellano (oštećeno) hà Croce, et Candelieri, ordinò la Lampada (oštećeno) Zorzi Punich (oštećeno) gli suoi Vecchi (oštećeno) lasciarono tutta (oštećeno) avesse illuminarlo, et offiziato, hà parapeto di cuoro in telaro, di tovaglie sta (oštećeno) essere tenuto bene.⁵⁶³

Oltar posvećen sv. Sebastijanu bio je pod patronatom obitelji Purić (*Punich*). Pala je bila naslikana na platnu, vrlo vjerojatno s prikazom Bogorodice s Djetetom u sredini. Desno je bio prikaz sv. Grgura, a lijevo sv. Sebastijana. Oltar je bio opremljen križem, svijećnjacima, kožnim antependijem i oltarnicima. Kapelan Juraj *Faureto* imao je obvezu služiti određeni broj misa godišnje na ovom oltaru. Čini se da je oltar posjedovao određena dobra, koja je ostavio Juraj Purić, moguće utemeljitelj oltara, no nije poznato koja. Biskup je naložio da se nabavi viseći svijećnjak, dok je ostalo bilo primjereno održavano.

OLTAR BEZGRJEŠNOG ZAČEĆA BLAŽENE DJEVICE MARIJE

(in margine) *Altare della Concettione*

Visitò l'Altare della Madonna Santissima della Concettione in essa Parochiale che è consacrato, hà Pala in pittura in tavola. Questo Altare (oštećeno) venendo mantenuto dalla charita de fedeli, hà Crocetta e Candelieri d'ottone, ordinò la Lampada d'ottone. In mezzo d'essa Pala vi è la Madonna Santissima detta della Concettione; San Biasio alla destra, alla sinistra San Giorgio a Cavallo, hà antipendio di cuoridoro.⁵⁶⁴

Oltar Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije bio je posvećen i opreman milostinjom vjernika. Pala je bila naslikana na drvu. U sredini je bio prikaz Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije, desno sv. Blaža i lijevo sv. Jurja na konju. Od ostale liturgijske opreme imao

⁵⁶³ BAK, David, 1685., f. 131v

⁵⁶⁴ BAK, David, 1685., f. 131v

je manji križ i svijećnjake od mjedi te antependij od pozlaćene kože. Biskup je naložio da se nabavi mjedeni viseći svijećnjak.

OLTAR GOSPE OD RUŽARIJA

(in margine) *Altare del Rosario*

*Visitò l'Altare della Madonna Santissima del Rosario in essa Parochiale è consacrato, et è Confraterna (oštećeno) B. V. del Rosario (oštećeno) circondata dal 15 Misterij del Rosario (oštećeno) Capo del(oštećeno) è il Padre Eterno et (oštećeno) lati doi Angeli, che le tengono (oštećeno) al lato destro San Domenico in (oštećeno), et a sinistro San Francesco pure in scoltura (oštećeno) Pala a scoltura indorata nel (oštećeno) esiste una Statua dell(oštećeno) dorato. Essa (oštećeno) il Clero (oštećeno) Domeniche del(oštećeno) anco le feste della (oštećeno) Clero per le sudette offitij (oštećeno) hà Croce, et Lampada d'argento, et (oštećeno) candelieri d'ottone (oštećeno), et la Carta di gloria, l'antependio e in scoltura parte picto, et parte indorato, con doi parapetti di Seta (oštećeno) d'entrata F 1500 circa si cavano da livelli, et (oštećeno) è competentemente (oštećeno).*⁵⁶⁵

Oltar posvećen Gospi od Ružarija bio je pod patronatom istoimene bratovštine. Čini se da je pala bila izrađena od drva i pozlaćena, s prikazom Bogorodice u sredini okružene otajstvima sv. Ružarija. Iznad je bio prikaz Boga Oca te dvaju anđela bočno. S desne je strane bila skulptura sv. Dominika, a s lijeve sv. Franje. Oltar je bio opremljen križem i visećim svijećnjakom od srebra, mjedenim svijećnjacima, kanonskom tablom, drvorezbarenim i djelomično oslikanim, a djelomično pozlaćenim stipesom te dvama svilenim antependijima. Dubašljanski je kler imao obvezu služiti mise za bratovštinu na ovom oltaru, čini se određenim nedjeljama u mjesecu i na blagdan Gospe od Ružarija. Oltar je ostvarivao prihod od zakupnine, no nisu poznata dobra koja su davana u zakup.

⁵⁶⁵ BAK, David, 1685., f. 132r

OLTAR SV. APOLINARA

(in margine) *Altare di Sant'Appollinare*

Visitò l'Altare di Sant'Appollinare in essa Chiesa Parochiale è consacrato, et è Confraterna, hà Pala in pittura, in mezzo di sopra vi è l'effigie della B. V., in mezzo di sotto Sant'Appollinare Vescovo alla destra del quale esiste San Michiel, et alla sinistra San Giorgio, hà doi Angeli in scoltura dorati come anco è tutto a scoltura, et indorato. L'Altare hà Croce d'argento, l'antependio ad intaglio dorato con la tela dipinta, ordinò doi altri parapetti di ferandina uno di più colori, et uno paonazzo. La Fraterna fà celebrare ogni Lunedì, et ogni 2:^{da} Domenica del Mese, et due altre messe al Mese in giorno di Domenica, le celebra il Reverendo Clero con stipendio di F 104 per le sudette Messe, et Procurioni, che si fanno ogni giorno di Lunedì. Eppo Altare è bene provisto di tovaglie, et ogni altra cosa necessaria, hà doi Candelieri, et Lampada d'ottone. Hà d'entrata Ducati 200 circa, si cavano da Dermoni, livelli, et animali.⁵⁶⁶

Oltar sv. Apolinara bio je posvećen i o njemu se brinula istoimena bratovština. Pala je bila naslikana, s prikazom Bogorodice gore u sredini. Dolje u sredini bio je prikaz sv. Apolinara, desno sv. Mihovila, lijevo sv. Jurja, uz još dvije skulpture anđela koje su bile pozlaćene kao i preostali drvorezbareni dijelovi. Od ostale liturgijske opreme imao je: srebrni križ, drvorezbareni pozlaćeni stipes s oslikanim platnenim antependijem, oltarnike, dva svijećnjaka i viseći svijećnjak od mjedi. Dubašljanski je kler imao obvezu služiti mise za bratovštinu svakog ponedjeljka, svake druge nedjelje u mjesecu i još dvije mise mjesečno nedjeljom. Godišnji prihod oltara iznosio je otprilike dvije stotine dukata, a ostvarivan je davanjem u zakup životinja i ošumljenih parcela. Biskup je naložio da se nabave dva antependija od svile (*ferandina*), jedan višebojni i jedan ljubičasti.

OLTAR PRESVETOG TROJSTVA

(in margine) *Altare della Santissima Trinità*

Visitò l'Altare della Santissima Trinità in essa Chiesa Parochiale che è consacrato. La Pala è in pittura con la Santissima Trinità in mezzo, Sant'Appollinare alla destra, Santa

⁵⁶⁶ BAK, David, 1685., f. 132r-v

Margarita alla sinistra; esso Altare è in scoltura in buona parte dorato, hà doi Candelieri d'ottone, et il Christo di legno, et di tovaglie è competentemente provisto, hà parapetto di cuoridoro, che tiene bisogno d'essere aggiustato dà basso, et perciò ordinò, sij aggiustato, si celebrano 12 Messe all'anno. È Juspatronato della famiglia Bogovich, per le quali Messe essa famiglia contribuisce al Capellano, che è Pre Giacomo Turcich F 8: Hà un Dermone di valuta di F 400 circa, dal quale si cavano F 12, ordinò la Lampada d'ottone.⁵⁶⁷

Oltar posvećen Presvetom Trojstvu bio je pod patronatom obitelji Bogović. Pala je bila naslikana, s prikazima Presvetog Trojstva u sredini, sv. Apolinara desno i sv. Margarete lijevo. Čini se da je preostali dio oltara bio drvorezbaren i dobrim dijelom pozlaćen. Bio je opremljen dvama mjedenim svijećnjacima, drvenim raspelom, oltarnicima i antependijem od pozlaćene kože. Kapelan don Jakov Turčić imao je obvezu služiti dvanaest misa godišnje na ovom oltaru. Prihod oltara ostvarivan je davanjem u zakup jedne ošumljene parcele. Biskup je naložio da se popravi antependij i nabavi viseći svijećnjak od mjedi.

OLTAR POKLONSTVA KRALJEVA

(in margine) *Altare delli Tre Rè Maggi*

Visitò l'Altare delli tre Rè Maggi in essa Parochiale che è consacrato, et hà la Pala in un quadro dipinta in tavola col Misterio dell'Adoratione dei tre Rè Maggi, hà doi Candelieri d'ottone, et Croce di legno, antipendio di Cuoridoro nuovo, di tovaglie e competentemente provisto, viene mantenuto dalla charità de fedeli. Il Reverendo Clero celebra ogni Domenica una Messa bassa per l'anime del Purgatorio per charità. Ordinò la Lampada d'ottone, et che la bradella sia (oštećeno) a proportione dell'Altare.⁵⁶⁸

Oltar Poklonstva kraljeva bio je posvećen i opreman milodarima vjernika. Pala je bila naslikana na drvu, s prikazom Poklonstva kraljeva. Od ostale liturgijske opreme imao je dva mjedena svijećnjaka, drveni križ, novi antependij od pozlaćene kože i oltarnike. Dubašljanski

⁵⁶⁷ BAK, David, 1685., f.132v

⁵⁶⁸ BAK, David, 1685., f. 133r

je kler svake nedjelje služio misu na ovom oltaru za duše u čistilištu. Biskup je naložio da se nabavi mjedeni viseći svijećnjak i da predela bude prilagođena veličini oltara.

OLTAR BLAŽENE DJEVICE MARIJE

(in margine) *Altare della Madonna appresso la porta del Cimiterio*

Visitò l'Altare della Madonna appresso la porta del Cimiterio è consacrato, al lato destro è San Pietro, et al sinistro San Paulo, hà Croce e Candelieri d'ottone, antependio di cuoridoro nuovo, et tovaglie a sufficienza. Questo Altare è Juspatronato della Famiglia Buchiol hora è mantenuto da Pre Giacomo Turcich che gode un Dermone, da lui affittato (...) F 12 et celebra 12 Messe all'anno. Ordinò sia aggiustata la bradella.⁵⁶⁹

Oltar posvećen Blaženoj Djevici Mariji nalazio se u blizini vrata prema groblju, bio je posvećen i pod patronatom obitelji Bučul. Za vjerovati je da je u sredini pale bio prikaz Bogorodice, a zabilježeno su ga flankirali prikazi apostolskih prvaka. Bio je opremljen mjedenim križem i svijećnjacima, novim antependijem od pozlaćene kože i oltarnicima. Don Jakov Turčić služio je na ovom oltaru dvanaest misa godišnje, a prihod oltara ostvarivan je davanjem u zakup jedne ošumljene parcele. Biskup je naložio da se popravi predela.

OLTAR DUHA SVETOG

(in margine) *Altare di San Spirito*

Visitò l'Altare di San Spirito in essa Parochiale che è consecrato sebene la pietra è rotta, et il sigillo appare non viclato è Juspatronato della famiglia Radich, et hora è subintratto nelle ragioni d'esso Altare Pre Gasparo Sablich quondam Zuanne, come più propinquo della famiglia sudetta, che celebra dodici Messe all'anno ad esso Altare, che hà un Dermone che rende F 5:10, et Terreni che quest'(...) hanno reso solamente tre Mine, et mezza di Biada, hà Croce di legno, Candelieri d'ottone, tovaglie a sufficienza, et parapetto di nuovo; ordinò la Carta di gloria.⁵⁷⁰

⁵⁶⁹ BAK, David, 1685, f. 133r

⁵⁷⁰ BAK, David, 1685., f. 133r-v

Oltar Duha Svetog bio je posvećen i pod patronatom obitelji Radić. Od liturgijske opreme imao je drveni križ, mjedene svijećnjake, oltarnike i novi antependij. Don Gašpar Sabljić (*Sablich*) imao je obvezu služiti dvanaest misa godišnje na ovom oltaru. Prihodi oltara ostvarivani su davanjem u zakup jedne ošumljene parcele, terena i polovice vinograda. Biskup je naložio da se nabavi kanonska tabla.

OLTAR SV. FRANJE ASIŠKOG

(in margine) *Altare di San Francesco*

Visitò l'Altare di San Francesco in essa Parochiale che è consacrato, et è Juspatronato della famiglia Lucacich. La Pala è in un quadro con pittura della B. V. col Bambino quem genione doravit, e con Francesco alla destra, e San Giovanni Battista alla sinistra. La sudetta famiglia (oštećeno) Messe dodici all'anno da Pre Zorzi Faureto detto Micovilich, che è Capellano, a cui per la celebratione d'esse Messe (oštećeno) F 12: . L'Entratta (oštećeno) Braide che annualmente rendono q:^{le} 10 di Vino in circa. Hà Croce e Candelieri d'ottone, parapetto di puoco usato mà buono, et tovaglie a sufficienza.⁵⁷¹

Oltar posvećen sv. Franji Asiškom bio je pod patronatom obitelji Lukačić. Pala je bila naslikana, s prikazom Bogorodice u stavu obožavanja Djeteta, sa sv. Franjom desno i sv. Ivanom Krstiteljem lijevo. Oltar je bio opremljen mjedenim križem i svijećnjacima, antependijem te oltarnicima. Kapelan Juraj *Faureto* imao je obvezu služiti dvanaest misa godišnje na ovom oltaru. Čini se da je prihod ostvarivan isključivo od vinograda.

STRUKTURA CRKVE

(in margine) *Corpo della Chiesa*

Visitò il Corpo della Chiesa il di cui Pavimento alle bande (oštećeno) intavolato con terra sotto. (oštećeno) esse tavole tutte smosse perche continuamte sepeliscono li morti, in mezzo poi tra un tavolato et l'altro vi è il salizzo di pietre cotte, et sarebbe molto bene che

⁵⁷¹ BAK, David, 1685., f. 133v

così si salizzarse tutta la Chiesa, mà perche hora non hà forza a fare questa opera, ordinò che esso pavimento sia aggiustato.

(in margine) *Confessionarij*

Visitò tre Confessionarij, quali hanno tutti bisogno d'essere accomodati, et fatte le grate di ferro, che però ordinò siano immediate aggiustati.

Ordinò sia fatto un Confessionario da nuovo appresso la porta del Cimiterio, et in Choro siano fatti doi altri Confessionarij postizzi, che servano ne maggiori convorti del Popolo, proibendo a Confessori il Confessare (oštečeno) di essi Confessionarij ne pena di sospensione.

Vi sono doi Pulpiti di pietra che servono per cantare l'Epistola, Evangelio come anco per predicare.

In mezzo la Chiesa vi è un Crocifisso sito sopra un Trave dipinto, sopra il quale Crocifisso vi è una Tovaglia che serve (oštečeno) Baldachino.

Quini il (oštečeno) con grandi (oštečeno) de Popoli con (oštečeno) medesimi il Sacramento della Cresima che finito.⁵⁷²

Pod crkve na bočnim je stranama bio pokriven daskama, ispod kojih je bila zemlja. Daske su se često pomicala radi ukapanja pokojnika pa su bile rasklimane. Između dviju drvenih podnica, pak, bilo je kameno popločenje. U budućnosti bi cijelu crkvu trebalo popločiti, no to je bio velik financijski izdatak pa je biskup naložio da se postojeći drveni dijelovi poda poprave. Naložio je i da se čim prije poprave sve tri ispovjedaonice te da se postave željezna vratašca s otvorima za ispovijedanje. Biskup je također naložio da se nabave tri nove ispovjedaonice, dvije neka se postave u kor, a jedna u blizini vrata prema groblju. Pritom je zabranio ispovijedanje izvan ispovjedaonica. Nadalje, crkva je bila opremljena dvjema propovjedaonicama izrađenim od kamena, dok se u sredini crkve, čini se iznad oslikanog luka, nalazilo raspelo, nad kojim je bio postavljen oltarnik kao baldahin. Konačno, na kraju ovog dijela vizitacije biskup je podijelio sakrament sv. Potvrde.

⁵⁷² BAK, David, 1685., f. 133v-134r

KAPELA SV. ROKA

(in margine) *Chiesa di San Rocco contigua alla Parochiale entro il Cimiterio della medesima Parochiale*

Visitò la Chiesa di San Rocco contigua alla Parochiale essa nel Cimiterio della medesima, hà unico Altare, che è consacrato. Questa Chiesa viene mantenuta di quanto fà (oštećeno) dalla Fraterna di San'Appollinare entro essa Parochiale, hà Croce di (oštećeno), Candelieri d'ottone, et Lampada parimente d'ottone. La pala è cornisiata, et freggiata d'oro, in mezzo di cui in pittura esiste l'effigie della B. V., alla destra San Rocco, et alla sinistra San Sebastiano. Hà parapetto di tela stampata, ordinò uno più buono per le feste, che il Salizzo della Chiesa, in più parti rotto, sia aggiustato, ordinò la carta di gloria. La Sudetta Fraterna fà celebrare ogni Domenica Messa, ordinò, che alla porta sia posta la serratura, et tenuta serrata.⁵⁷³

Kapela sv. Roka bila je na groblju, naslonjena na župnu crkvu. Imala je jedan posvećeni oltar o kojem se brinula glavna dubašljanska bratovština sv. Apolinara. Pala je bila u ukrašenom i pozlaćenom okviru, s naslikanim prikazima Bogorodice u sredini, sv. Roka desno i sv. Sebastijana lijevo. Od ostale liturgijske opreme oltar je imao drveni križ, svijećnjake i viseći svijećnjak od mjedi, te antependij od platna s otisnutim uzorkom. U ovoj se kapeli misa održavala svake nedjelje. Biskup je naložio da se nabave jedan ljepši antependij za blagdane i kanonska tabla te da se popravi pod i učine vrata, koja se trebaju držati zatvorenima.

GROBLJE

(in margine) *Cimiterio*

Visitò il Cimiterio, che tutto intorno è serrato con muraglie di honesta grandezza, havendo negli ingressi li fossati, et ordinò, che al Muro in prospettiva della Chiesa gli sia posta una Croce di ferro.⁵⁷⁴

⁵⁷³ BAK, David, 1685., f. 134r

⁵⁷⁴ BAK, David, 1685., f. 134r-v

Groblje je bilo okruženo zidom primjerene visine, s odvodnim kanalima na ulazima.
Biskup je naložio neka se na zid uz crkvu postavi željezni križ.

8.6.2. Ilustracije

Sl. 1

Sl. 2

Sl. 3

Sl. 4

8.7. Župna crkva sv. Kuzme i Damjana u Poljicama: pregled arhitektonskog razvoja

Kaptolska crkva u Poljicama posvećena sv. Kuzmi i Damjanu prvi se put spominje u dokumentu od 6. svibnja 1490. godine u kojem je zabilježeno da je novoizgrađena. Riječ je o jednobrodnoj crkvi zaključenoj pravokutnim svetištem (Sl. 1-3). Svetište je nadsvođeno križno-rebrastim svodom, s dvjema jednostavno profiliranim kasnogotičkim monoforama na sjevernoj strani, a na južnoj još jednom monoforom te polukružnim baroknim prozorskim otvorom (Sl. 4). Svetište predstavlja najstariju fazu, kao i prag prozora datiran glagoljskim natpisom u 1497. godinu koji je pronađen na južnom zidu lađe. Crkva je vjerojatno produžena već u 16. stoljeću, a u razdoblju baroka prigradjeni su trijem i sakristija. Godine 1904. uz sjeverni i južni zid prigradjena je po jedna bočna kapela. Zvonik je najvećim dijelom dovršen do 1768. godine, o čemu svjedoči uzidani natpis.⁵⁷⁵

8.7.1. Liturgijska oprema

Na temelju tek manjim dijelom sačuvanog i znatno oštećenog zapisnika pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida kaptolske crkve sv. Kuzme i Damjana u Poljicama nije moguće učiniti cjelovitu rekonstrukciju njezine liturgijske opreme oko 1685. godine, kao što nije moguće ni pratiti dinamiku promjena što su se događale tijekom druge i treće četvrtine 17. stoljeća. Ipak, prema podacima iz zapisnika apostolskih vizitacija Agostina Valiera iz 1579. i Ottavijana Garzadorija iz 1625. godine, već citiranog dokumenta koji svjedoči o posveti oltara oko 1606. godine krčkog biskupa Giovannija della Torrea te, iznimno u ovom slučaju korištenim, opisima dvaju oltara iz katastika što ga je oko 1730. godine sastavio krčki

⁵⁷⁵ O župnoj crkvi u Poljicama i njezinom arhitektonskom razvoju vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽICROKOV (bilj. 10), 352-353; BRANKO FUČIĆ (bilj. 468), 287; MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 155, 2007.), 141.

odvjetnik Benedetto Balbi⁵⁷⁶, moguće je barem djelomično ocrtati izgled interijera crkve, s namjerom prvenstveno definiranja broj oltara, njihovih titulara i ubikacije.

Iz zapisnika prve apostolske vizitacije doznaje se da su 1579. godine u crkvi bila tri oltara te još jedan, zasigurno manji oltar odnosno oltarić u sredini crkve.⁵⁷⁷ Glavni oltar bio je posvećen zaštitnicima mjesta i titularima crkve sv. Kuzmi i Damjanu. Prema Valierovim riječima lijevi je bočni oltar bio posvećen istom paru svetaca, dok je desni oltar bio posvećen sv. Mihovilu arkandelu. Preciznija ubikacija bočnih oltara doznaje se iz popisa o posveti niza oltara krčkog biskupa Giovannija della Torrea (1589. – 1623.), u kojem se kaže da je biskup u ovoj crkvi posvetio dva bočna oltara, onaj sv. Mihovila arkandela što se nalazio na sjevernoj strani crkve (*a cornu Evangelij*) i oltar sv. Kuzme i Damjana na južnoj strani (*a cornu Epistolae*).⁵⁷⁸ Prema detaljnom i kronološki sastavljenom popisu biskup della Torre je poljičke oltare posvetio prve po povratku nakon višegodišnjeg odsustva iz matične biskupije, zasigurno ne prije razrješenja s dužnosti apostolskog nuncija u Švicarskoj 1606. godine, a najkasnije do 6. prosinca 1607. godine, kada je zabilježena sljedeća, već citirana posveta oltara u kaptolskoj crkvi u Dobrinju.

⁵⁷⁶ Krčki katastik (*Catastico di Veglia*) što se čuva u Državnom arhivu u Veneciji sastavio je krčki odvjetnik Benedetto Balbi oko 1730. godine. Riječ je o opsežnom popisu crkava, kapela i oltara te njihovih dobara, pokretnih i nepokretnih, u svim otočnim kaštelima, što su bili, čini se, pod patronatom dužda. Stotinu oltara detaljno je opisano, uz niz prijepisa dokumenata o donacijama, prvenstveno oporuka. Detaljnije o Krčkom katastiku vidjeti: ANTONIO MICULIAN, *Catastico di Veglia fatto dal Nobil et Eccell.te Sig.^l Benetto Balbi avvocato fiscale di Veglia (17 febbraio 1730)*, u: *Atti del Centro di Ricerche Storiche di Rovigno*, Vol. XXIII (1993.), 429-470.

⁵⁷⁷ *Eodem die in Villa Pollizae / Ecclesia Sanctissimi Cosmae et Damiani... Altare Maius consecratum sub titulo Sanctissimi Cosmae et Damiani..., Altare a sinistris consecratum sub titulo eodem..., Altare a dextris consecratum sub titulo Sancti Michaelis...* ASVa, Valier, 1579., f. 35r, 36v-37r. Podatke o oltarima iz Valierove vizitacije sažeto spominju već Mihovil Bolonić i Ivan Žic-Rokov. Vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 353.

⁵⁷⁸ Vidjeti Prilog 23. U ovom slučaju iznova je potvrđeno da Valieru *lijevo* znači južno, odnosno lijevo gledajući s glavnog oltara prema glavnim vratima.

Čini se da se stanje u narednih dvadesetak godina nije mijenjalo. Naime, u zapisniku treće apostolske vizitacije što ga je 1625. godine sastavio zadarski nadbiskup Ottaviano Garzadori navode se četiri oltara, od kojih su tri titulara već poznata iz prethodno navedenih dokumenata.⁵⁷⁹ Uz glavni i bočni oltar, oba posvećena sv. Kuzmi i Damjanu, te oltar sv. Mihovila arkandela, nadbiskup je zabilježio i, tada možda novi, oltar Gospe od Ružarija. Još jedan novi oltar podignut je u narednih osam godina. Iz Krčkog katastrika doznaje se da je do 1633. godine bio podignut oltar sv. Ivana Evanđelista i sv. Jurja, koji se oko 1730. godine nalazio na sjevernoj strani crkve (*da tramontana*) u blizini bočnih vrata, kao prvi oltar s lijeve strane glavnih vrata, gledajući s glavnih vrata prema glavnom oltaru.⁵⁸⁰ U istom izvoru opisuje se oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije, za koji se kaže da je često bio nazivan oltarom sv. Mihovila arkandela prema imenu njegova utemeljitelja, a zasigurno je bila riječ o manjem oltaru, odnosno oltariću, jer je bio smješten ispod propovjedaonice.⁵⁸¹ Nalazio se na strani evanđelja, kao prvi oltar na sjevernoj strani gledajući s istoka prema zapadu. Uzimajući u obzir prethodno navedene činjenice o ubikaciji oltara sv. Ivana Evanđelista i sv. Jurja te sv. Mihovila arkandela na sjevernoj strani crkve, moguće je pretpostaviti da je oltar Gospe od Ružarija bio podignut na suprotnoj, južnoj strani.

Iz fragmentarno sačuvanog i oštećenog zapisnika pastoralne vizitacije biskupa Davida doznaje se tek da su 1685. godine u crkvi bila najmanje tri oltara: glavni oltar, oltar sv. Ivana Evanđelista te još jedan posvećen Blaženoj Djevici Mariji. Sumirajući sve dosad navedeno, a uzimajući u obzir dimenzije relativno male crkve i sačuvanu liturgijsku opremu, čini se da nije pogrešno pretpostaviti kako je u vrijeme pastirskog pohoda biskupa Stefana Davida u

⁵⁷⁹ *Visitavit Ecclesiam parochialem Sanctissimi Cosma et Damiani in Villa Poglizza... Visitavit altare maius sub invocatione Sanctissimi Cosma et Damiani..., Visitavit altare laterale Sancti Cosma..., Visitavit altare Sanctissimi Rosarij..., Visitavit altare Sancti Michaelis...* APF, Garzadori, 1625., f. 2284

⁵⁸⁰ Vidjeti Prilog 14.

⁵⁸¹ Vidjeti Prilog 15.

poljičkoj crkvi bilo pet oltara, najmanje od svih kaptolskih crkava na otoku. U nastavku slijedi djelomična rekonstrukcija izgleda oltara i pripadajuće liturgijske opreme.

SVEČANI ULAZAK U ŽUPNU CRKVU

(in margine) *Poglizza*

Adi 29 Luglio 1685

Monsignor Illustrissimo, et Reverendissimo (oštećeno) essa Parochiale (oštećeno) il Reverendo Clero della (oštećeno) tutto (oštećeno) fatta (oštećeno) fatta l'essa (oštećeno) al Reverendo (oštećeno) Castello di Poglizza (oštećeno) et preso (oštećeno), et (oštećeno) Popolo (oštećeno) di habitatori (oštećeno) trovarsi La (oštećeno) Capello (oštećeno) di Cotta (oštećeno) porta di essa Parochiale (oštećeno) Cerimonie (oštećeno) da (oštećeno) Piovano vestito di Cotta, et Piviale (oštećeno) introdotto in essa Parochiale, et (oštećeno) Maggiore (oštećeno) Santissimo Sacramento tutte le (oštećeno) posta la (oštećeno), et assonti sopra il Rocchetto, la Stola, et Piviale di colore nero, Mitra Semplice, et Pastorale, fecce dentro essa Parochiale, et fuori nel Cimiterio della stessa la solita assoluzione dell'anime de Defonti, che finita (oštećeno) Stola (oštećeno) la Stola, et (oštećeno) Sacramento (oštećeno), cantato (oštećeno) il Tantum (oštećeno) con li (oštećeno) finita.⁵⁸²

Dana 29. srpnja biskup je vizitirao župnu crkvu sv. Kuzme i Damjana u Poljicama. Na osnovi vrlo oštećenog i necjelovitog zapisnika pastoralne vizitacije ove crkve moguće je pretpostaviti da je vizitacija i svi obredi protekla jednakim redosljedom kao i u župnim crkvama ostalih kaštela. Prema tome, biskup je, zasigurno odjeven u veliki plašt (*Cappa Magna*) i biskupski šešir, od župnog stana u kojem je vjerojatno bio smješten, u procesiji s vjernicima i klerom odjevenim u rokete, došao do župne crkve. Nakon što je pred vratima crkve poljubio križ, a poljički ga župnik, odjeven u roketu i pluvijal, pokadio, biskup je svečano ušao u crkvu i pomolio se klečeći pred glavnim oltarom, na kojem se nalazilo svetohranište s Presvetim Oltarskim Sakramentom. Nadalje, nakon molitve skinuo je veliki plašt, preko rokete odjenuo štolu i pluvijal crne boje, stavio bijelu mitru (*Mitra Semplice*) i

⁵⁸² BAK, David, 1685., f. 138v-139r

uzeo pastoral te odriješio grijeha duše pokojnika, a isto je učinio i na groblju uz crkvu. Potom se vratio u crkvu, skinuo ruho crne boje i odjenuo štolu i pluvijal bijele boje te, uz stihove Divnoj dakle Tajni ovoj (*Tantum ergo Sacramentum*) izložio Presveti Oltarski Sakrament na glavni oltar.

PRESVETI OLTARSKI SAKRAMENT, SVETOHRANIŠTE, SAKRAMENT SV.

POTVRDE, PREZBITERIJ I SVETA ULJA

(in margine) *Santissimo Sacramento*

Visitò esso Sacramento e trovò decentemente tenuto (oštećeno)

(in margine) *Tabernacolo*

(oštećeno) doppo (oštećeno) nel (oštećeno) de Popolo fine (oštećeno) dispensare le Medaglie (oštećeno) dal Regnante Sommo Pontefice Innocentio XI.^{mo}, che finita.

(in margine) *Cresima*

Confesi a figli di questi Popoli il Sacramento della Confermatione o Cresima, con grande sodisfattione, et contento d'esso Popolo (oštećeno) Parochiale (oštećeno) senza Ogli Santi (oštećeno), non havendo dovuto venire in (oštećeno) perciò ordinò che (oštećeno) che Vice-Piovano siano chiamati con molto (oštećeno) onde (oštećeno) Sua Signoria Illustrissima, et (oštećeno) della (oštećeno) Sua Signoria (oštećeno) Sacristano, (oštećeno) quelli (oštećeno) Sua (oštećeno) con loro (oštećeno) tutto (oštećeno) anco (oštećeno) Oglio (oštećeno) cose di Dio, et (oštećeno) Sua (oštećeno)

(in margine) *Santuario*

Visitò santuario (oštećeno) trovò (oštećeno), perciò ordinò che nel (oštećeno) portella, et tenendo serrato.

(in margine) *Ogli Santi*

Visitò gli Ogli Santi mediocrementemente tenuti, ordinò (oštećeno) meglio tenuti, et fatti tre Vasetti nuovi bene coperti da porta(oštećeno) cui ogli Santi, a quali sia fatta la sua Cassettina bene decante, et aggiustata per portarli dalla Città (oštećeno)⁵⁸³

Biskup je vizitirao Presveti Oltarski Sakrament, svetohranište, prezbiterij, sveta ulja te podijelio sakrament sv. Potvrde. Moguće je pročitati da je Presveti Oltarski Sakrament bio

⁵⁸³ BAK, David, 1685., f. 139r-140r

pohranjen na primjeren način. Na kraju mise biskup je blagoslovio vjernike i podijelio medaljice sveopćeg oprosta što ih je donio iz Rima, udijeljeno od aktualnog pape Inocenta XI. (Como, 1611. – Rim, 1689.). Čini se da je prezbiterij bio otvoren pa je biskup naložio da se, vjerojatno, na vratnice postavi brava te da se one drže zatvorenima. Sveta ulja bila su osrednje primjereno čuvana, stoga je biskup naložio da se nabave tri nove posudice s pripadajućom kutijicom, koja treba biti prilagođena njihovom prijenosu iz grada Krka, zasigurno iz katedrale.

GLAVNI OLTAR

(in margine) *Altare (oštećeno)*

*(oštećeno) Parochiale (oštećeno) è consecrato (oštećeno) che (oštećeno) al (oštećeno) doi Angeli (oštećeno) legno dorati (oštećeno) è (oštećeno) tavola picta sopra (oštećeno) ad (oštećeno). Questo Altare è Fraterna (oštećeno) Santo Cosmo, hà d'entratta (oštećeno) F 800 circa, et (oštećeno) da Vini, Biade di braide, et terreni della Fraterna, et d'affitti d'animali, et livelli. Il Clero lo offitia, et celebra ogni giorno col beneficio della (...); ordinò (oštećeno) che servono (...) bradella (oštećeno) della grandezza delle (oštećeno) tre (oštećeno) un (oštećeno) della Casa (oštećeno) 12 (oštećeno) ad (oštećeno) con (oštećeno) Michiel (oštećeno) di gloria (oštećeno) resto (oštećeno)*⁵⁸⁴

Glavni oltar bio je posvećen titularima crkve i zaštitnicima mjesta sv. Kuzmi i Damjanu, a o njemu se brinula istoimena bratovština. Iz vrlo oštećenog zapisnika pastoralne vizitacije biskupa Davida o njegovoj se liturgijskoj opremi ne doznaje gotovo ništa. Na temelju podataka da su neki dijelovi vjerojatno bili izrađeni od drva i pozlaćeni te da je pala bila naslikana na drvu, moguće je pretpostaviti tek da je oltarni retabl bio izveden renesansnim stilom. Poljički je kler imao obvezu služiti misu na ovom oltaru svakog dana. Bratovština je ostvarivala prihod davanjem u zakup vinograda, terena i životinja. Čini se da je biskup naložio neka se popravi predela.

⁵⁸⁴ BAK, David, 1685., f. 140r-v

Na glavnom, baroknom kamenom oltaru iz 18. stoljeća nalazi se starija oltarna pala koja dosad nije publicirana (Sl. 5). U sredini gornjeg dijela pale naslikana je Bogorodica na prijestolju od oblaka s nemirnim Djetetom Kristom u naručju. Bogorodica je pogled uperila prema desnom svecu u donjem dijelu slike, dok Krist gleda prema promatraču. Njih sa svih strana okružuje niz anđeoskih glavica s krilima. U donjem dijelu slike prikazana su tri sveca u punoj visini. U prvom su planu lijevo i desno prikazani zaštitnici mjesta i titulari župne crkve sv. Kuzma i Damjan, dok je lijevo prema sredini slike u drugom planu djelomično vidljiv još sv. Karlo Boromejski. Sveta braća zaštitnici liječnika naslikani su u raskošnoj brokatiranoj odjeći obrubljenom hermelinom, s palminim granama u rukama te ostalim pripadajućim atributima, dok je sv. Karlo prikazan u kardinalskoj odori i križem u desnoj ruci. Svi sveci pogleda su usmjerena prema Bogorodici s Djetetom. Između nogu svetaca u sredini u prvom planu naslikan je anđeo s raširenim krilima koji svira lutnju. Anđeo je prikazan frontalno kako sjedi na perspektivno skraćenoj kamenoj klupici na kojoj je upisana godina izvedbe pale, 1620. (*M·D·C·XX*). Iza anđela u pozadini u trećem se planu nazire grad s monumentalnim gradskim zidovima i vratima, zvonikom te kupolom, a sve smješteno u pejzažu. Kompozicija, tipologija likova i njihovih gesti te detalji poput lica svetaca odaju ruku vještog, no ne vrhunskog majstora, dobro upoznatog s venecijanskim slikarstvom kraja 16. i samog početka 17. stoljeća, poput primjerice Baldassarea D'Anne (Venecija, 1572. – Venecija, 1646.).

Na osnovi oštećenog te nečitljivog opisa glavnog, ali i ostalih oltara u vizitacijskom zapisniku biskupa Davida nije moguće utvrditi je li oltarna pala izvorno bila naručena za glavni ili južni bočni oltar posvećen također sv. Kuzmi i Damjanu. Nažalost, ni podatak o posveti triju oltara biskupa Giovannija della Torrea 1606. ili 1607. godine, među kojima su oba navedena, također nije od značajnije koristi. Moguće je da se oltarna pala izvorno nalazila na bočnom oltaru, dok je na glavnom mogao biti drveni retabl sa svetohraništem koji se danas nalazi u sjevernoj kapeli (Sl. 6). Drveni retabl postavljen je na mramornu menzu iz 18.

stoljeća, a ona je ukrašena raznovrsnim mramornim pločicama te prikazom pokaznice u sredini. Današnji izgled retabla posljedica je kolažiranja njegove arhitekture i drvenih reljefa koji su ubačeni među stupove. Podrobniju analizu izvorne cjeline otežavaju i višestruki preslici gustom uljanom bojom. Retabl se sastoji od plitke predele čiji je središnji dio istaknut, dok su bočni dijelovi u drugom planu. Među postamentima dvaju središnjih stupova smješteno je jednostavno svetohranište s pravokutnim vratnicama. Postamenti stupova ukrašeni su kasetama s vegetabilnim motivima. Četiri su korintska stupa opletena reljefnom vinovom lozom te nose gređe naglašenih obrata s frizom ukrašenim reljefnim viticama. Nad atikom u osi unutrašnjih stupova nalazi se pravokutno polje s glavom kerubina, a bočno ga flankiraju dva segmenta valovitog zabata. U središnjem interkolumniju su dva superponirana drvena reljefa. Na donjem je prikazan sv. Roko, a u gornjem sv. Sebastijan. U interkolumnijima vanjskih stupova u donjoj su zoni dva anđela lučonoše, a u gornjoj figure sv. Kuzme i Damjana. Budući da je oltar kolažirana cijelina, nije lako razlučiti koje skulpture pripadaju izvornom obliku. Sveti liječnici Kuzma i Damjan te pogotovo protukužni sveci Roko i Sebastijan sugerirali bi možda kakav zavjet, ili naručiteljev osobni, ili zavjet župne zajednice. Dva anđela lučonoše najvjerojatnije su naknadno postavljeni u donji registar. Oltar se može datirati u širi vremenski luk prve polovice 17. stoljeća, na što upućuje način rezbarenja te stilske karakteristike svetačkih figura.

OLTAR BLAŽENE DJEVICE MARIJE

(in margine) *Altare della Madonna de (oštećeno)*

Visitò l'Altare (oštećeno) essa Parochiale (oštećeno), et è Fraterna (oštećeno), et Sei (oštećeno) Brussich, (oštećeno) di (oštećeno) doi Angeli (oštećeno) indorati, parapetto (oštećeno) Cornici intorno indorate, hà Lampad (oštećeno) la Pala con la Madonna in mezzo, Sant'Antonio alla destra, San Francesco alla sinistra, di sotto alla destra San

*Michiel e San Rocco, et alla sinistra San Hieronymo, et Santa Lucia, ordinò la carta di gloria.*⁵⁸⁵

Na oltaru se štovao jedan od kultova Blažene Djevice Marije, ali nije moguće pouzdano utvrditi koji. Međutim, na temelju podataka iz Davidova zapisnika moguće je rekonstruirati izgled oltarnog retabla i dijela pripadajuće liturgijske opreme. Čini se da je pala bila izvedena u dva registra. U sredini gornjeg bio je prikaz Bogorodice, lijevo sv. Franje i desno sv. Antuna. U donjem registru, slijeva nadesno, bili su prikazani sv. Jeronim, sv. Lucija, sv. Mihovil arkandeo i sv. Roko. Od ostale liturgijske opreme imao je dva drvena i pozlaćena andela lučonoše, antependij moguće postavljen u pozlaćeni, zasigurno drveni, okvir te viseći svijećnjak. Za vjerovati je da se o oltaru brinula istoimena bratovština, čiji su bratimi bili članovi obitelji Brusić. Biskup je naložio da se nabavi kanonska tabla.

U niši pokraj sjevernog bočnog oltara čuva se polikromirana skulptura Bogorodice s Djetetom. Skulptura je više puta preslikana, no čini se da je riječ o renesansnoj umjetnini koja se zasigurno nalazila na nekom od danas nepostojećih oltara u župnoj crkvi, moguće upravo na oltaru Blažene Djevice Marije (Sl. 12). Bogorodica je čvrsto objema rukama prigrllila golo Dijete Krista na lijevoj strani grudi, uz blago naklonjenu glavu prema glavici Djeteta. Na skulpturi se ističu nabori haljine između gotovo paralelno postavljenih nogu, s tek vidljivim vršcima cipela. Iako se na prvi pogled stječe dojam da je riječ o radu nevještog lokalnog majstora, relativno uvjerljiva impostacija tijela, kao i određeni vješto izvedeni detalji poput već spomenutih nabora haljine ili maforiona upućuju kako je možda ipak riječ o korektnom radu nekog osrednjeg majstora iz brojnih radionica Venecije ili Veneta. Djelo je mogla nastati u drugoj polovini 15. ili prvoj 16. stoljeća, a u stilskom smislu vrlo vjerojatno slijedi nakon primjerice znatno vještije modeliranog reljefa Bogorodice s Djetetom iz crkve Blažene Djevice Marije u Brtonigli, koji je izveden prema vrhunskom predlošku krajem 15. ili

⁵⁸⁵ BAK, David, 1685., f. 140v

početkom 16. stoljeća.⁵⁸⁶ Naknadni slojevi plave i crvene boje, međutim, onemogućavaju detaljniju analizu, stoga bi za pouzdaniju valorizaciju trebalo pričekati nužnu restauraciju. Umjetnina dosad nije publicirana.

OLTAR SV. IVANA EVANĐELISTA

(in margine) *Altare di San Giovanni Evangelista*⁵⁸⁷

(oštećeno)

Iz zapisnika pastoralne vizitacije biskupa Davida doznaje se još samo da se u poljičkoj kaptolskoj crkvi 1685. godine nalazio i oltar sv. Ivana Evanđelista. Oltarna pala opisana je u Krčkom katastru oko 1730. godine, iz kojeg se doznaje još nekoliko vrlo vrijednih podataka.⁵⁸⁸ Krčki odvjetnik Benedetto Balbi zabilježio je, dakle, da se oltar sv. Ivana Evanđelista i sv. Jurja nalazio na sjevernoj strani crkve, u blizini bočnih vrata, kao prvi oltar s lijeve strane glavnih vrata, gledajući s glavnih vrata prema glavnom oltaru. Pala je bila naslikana na platnu, s prikazima sljedećih svetaca: sv. Ivana, sv. Jelene, sv. Uršule, sv. Jurja, sv. Lucije i sv. Antuna. Prema prijepisu dokumenta iz 1633. godine što ga donosi Balbi, oltar su podigla braća Ivan i Juraj Žgaljić, koji su na pali dali naslikati njihove svece zaštitnike, kao i one članova njihovih obitelji. O oltaru i pripadajućoj liturgijskoj opremi, primjerice antependiju, svijećnjacima, oltarnicima i svijećama, nastavili su se brinuti njihovi nasljednici. Kapelani, ujedno nasljednici, don Antonio Žgaljić i don Juraj Brusić imali su obvezu služenja pjevanih misa na spomendane šest svetaca prikazanih na pali, zaštitnika utemeljitelja oltara, te još dvanaest misa godišnje, odnosno po jednu svaki mjesec. Oltar je posjedovao ošumljenu parcelu, podijeljenu u četiri dijela, od koje je ostvarivao godišnji prihod.

⁵⁸⁶ Za Bogorodicu s Djetetom iz Brtonigle vidjeti: IVAN MATEJČIĆ, 57/ Reljef Bogorodice s Djetetom, kataloška jedinica u: *Umjetnička baština istarske crkve – Kiparstvo II (od 14. do 18. stoljeća)*, (ur.) I. Matejčić, Poreč, 2017., 199-201.

⁵⁸⁷ BAK, David, 1685., f. 141r

⁵⁸⁸ Vidjeti Prilog 14.

Oltar sv. Ivana Evanđelista što se navodi u izvorima iz 17. i 18. stoljeća danas se nalazi u naknadno prigradenoj kapeli na južnoj strani crkve, gdje je vjerojatno premješten početkom 20. stoljeća (Sl. 7). Drveni je oltarni retabl neobjavljen, dok pripadajuću oltarnu palu spominje tek Višnja Bralić u doktorskoj disertaciji 2012. godine, smatrajući da je riječ o radu nepoznatog slikara iz druge polovine 17. stoljeća.⁵⁸⁹ Drveni retabl postavljen je na mramorni stipes iz 18. stoljeća. On je ukrašen raznovrsnim geometrijskim likovima od raznobojnih mramornih pločica. Retabl se sastoji od predele ukrašene izduženom kartušom, a na plitkim postamentima stupova su kasete s kerubinima. Središnji dio retabla čini lučno zaključena pala flankirana dvama kaneliranim jonskim stupovima. Oni nose u potpunosti prekinuto gređe zaključeno trokutnim timpanom. Tjeme luka oltarne pale te vrh timpana povezani su konzolom s likom kerubina, a iz nje se prema kapitelima spuštaju dvije cvjetne girlande. Na vrhu retabla postavljene su tri kanelirane vaze, jedna u središtu te dvije u osima stupova.

Oltarna pala naslikana je tehnikom ulja na platnu i najvjerojatnije je izvorna, no drastično je preslikana (Sl. 9). U sredini gornje trećine pale prikazana je Bogorodica na oblacima koja s desne strane u krilu pridržava Dijete Krista. Bogorodica je pogled usmjerila prema svecima u donjem dijelu slike, dok je Kristov pogled usmjeren prema gore izvan slike, naznačujući prisutnost Boga Oca. S lijeve i desne strane nebeskog prizora naslikan je po jedan anđeo, oboje također pogleda uprta izvan slike prema Bogu Ocu. Lijevi je anđeo prikazan dopojasno pridržavajući Bogorodičin plašt, dok desni tek izviruje iz oblaka. U donjem dijelu slike osam je svetaca osobnih zaštitnika donatora i članova njihovih obitelji prikazano simetrično podijeljeno, po četiri na svakoj strani. Sasvim lijevo u prvom je planu naslikan sv. Ivan Evanđelist s pripadajućim tetramorfom orlom kako prima nadahnuće za pisanje evanđelja. On je jedini svetac leđima okrenut promatraču. Do njega su još na lijevoj strani sv. Jelena s krunom i velikim drvenim križem, sv. Marko Evanđelist s tetramorfom lavom uz noge te

⁵⁸⁹ VIŠNJA BRALIĆ (bilj. 32), kataloška jedinica 431.

također okrunjena sv. Apolonija s karakterističnim atributom, zubom među kliještima, u desnoj ruci. Na desnoj je strani prvi prikazan sv. Juraj u oklopu koji kopljem probada zmaja pod nogama. Iza njega nižu se sv. Lucija i sv. Antun opat s karakterističnim atributima te sv. Matej Evanđelist, a uz čije je noge prikazan dječaćić. Svi sveti pogleda su uprta prema Bogorodici s Djetetom, osim sv. Antuna i sv. Mateja.

Drveni retabl ovoga tipa karakterističan je za venecijansku kasnorenesansnu altaristiku, a čiji su oblici trajali sve do sredine 17. stoljeća. Moguće je, stoga, smatrati kako je nastao oko 1633. godine kada je zabilježen u dokumentu o donaciji braće Žgaljić. U cjelini, ali i načinom modelacije određenih detalja poput kapitela poljički je oltar vrlo sličan dvama bočnim oltarima iz crkve benediktinki u Krku (Sl. 8, 10-11), kao i nizu oltara na širem području Veneta, Istre i Dalmacije, primjerice pozlaćenom bočnom oltaru s palom Baldassarea D'Anne (Venecija, 1572. – Venecija, 1646.) iz župne crkve u Fažani. Valja napomenuti kako je retabl u Poljicama izvorno najvjerojatnije također bio posve pozlaćen, no kasnije je, kao i pala, drastično preslikan gustom sivom i plavom bojom pa bi za konačne zaključke trebalo pričekati restauraciju.

OLTAR UZNESENJA BLAŽENE DJEVICE MARIJE

U kaptolskoj se crkvi u Poljicama oko 1730. godine nalazio i oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije, a za vjerovati je da je oltar bio u crkvi već prilikom pastirskog pohoda krčkog biskupa Stefana Davida.⁵⁹⁰ Prema imenu utemeljitelja oltara Mihovilu Brusiću oltar je još bio tituliran oltarom sv. Mihovila arkandela. Bio je pod patronatom njegovih nasljednika, obitelji Brusić i Falešić. Zsigurno je bila riječ o manjem oltaru, odnosno oltariću, jer se nalazio ispod propovjedaonice na strani evanđelja, kao prvi oltar na sjevernoj strani, gledajući s istoka prema zapadu. Pala je bila izrađena od drva, sa skulpturama Uznesenja Blažene Djevice

⁵⁹⁰ Vidjeti Prilog 15.

Marije u sredini, sv. Mihovila arkandela lijevo te sv. Kuzme i Roka desno. Poljički je kler imao obvezu služiti na ovom oltaru jednu misu mjesečno te pjevanu misu na blagdan sv. Mihovila arkandela. Oltar je posjedovao niz ošumljenih i obradivih parcela te terena, od kojih je ostvarivao prihod. Moguće da je bila riječ o oltaru Blažene Djevice Marije što ga je opisao biskup David, djelomično presloženom i s reduciranom oltarnom palom između 1685. i 1730. godine.

8.7.2. Ilustracije

Sl. 1

Sl. 2

Sl. 3

Sl. 4

Sl. 5

Sl. 6

Sl. 7

Sl. 8

Sl. 9

Sl. 10

Sl. 11

Sl. 12

9. Pregled i analiza podataka o liturgijskoj opremi

9.1. Oltari i oltarni retabli

Najviše podataka relevantnih za povijest umjetnosti biskup David je zabilježio o oltarima i oltarnim retablama, stoga im je pridano najviše pažnje i prostora prilikom analize. Većina oltara, oltarnih pala i poliptiha što ih je biskup detaljno opisao, nažalost, nije sačuvana. Znatan je dio dotrajalih drvenih retabla zamijenjen kamenim ili mramornim oltarima tijekom barokizacije u 18. stoljeću ili uklonjen u purifikaciji 19. stoljeća pa i relativno recentno u 20. stoljeću (Dobrinj).⁵⁹¹ Malobrojni oltarni retabli zabilježeni 1685. godine do danas su u devocionalnoj namjeni i izvornom ambijentu, točnije izvornoj ubicaciji. Nekoliko sačuvanih premješteno je u kasnije izgrađene crkve (Baška), a dio više nije u kulturnoj namjeni već je izložen u sakralnim zbirkama ili pohranjen u depoima (Krk, Vrbnik, Dobrinj). Brojni dragocjeni podaci iz Davidova vizitacijskog zapisnika sistematizirani su i pregledno prikazani u tablici u Prilogu 24. Na osnovi ove tablice podaci su detaljno analizirani i prezentirani strukturirano u četiri potpoglavlja što slijede.

9.1.1. Ikonografija

Prema Davidovim zabilješkama najviše oltara u sedam kaptolskih crkava 1685. godine bilo je posvećeno Gospi od Ružarija, njih šest.⁵⁹² Nalazili su se u svim crkvama osim u Baški. Za vjerovati je da se ovaj važan kult u otočne crkve proširio iz katedrale, gdje je biskup Giovanni della Torre osobno financirao proširenje kapele i nabavu novog oltara s palom Gospe od Ružarija kod istaknutog venecijanskog slikara Andree Vicentina.⁵⁹³ Čini se da je

⁵⁹¹ Na primjer, prema Mihovilu Boloniću i Ivanu Žic-Rokovu *Godine 1902. – za plovana popa Iva Trinajstića – župska crkva (u Dobrinju) bila je potpuno restaurirana i povećana i tom zgodom bili su stari drveni oltari zamijenjeni mramornima*. Vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 414.

⁵⁹² Za brojnost titulara vidjeti tablicu u Prilogu 25.

⁵⁹³ Za ikonografiju Gospe od Ružarija s prikazima pobjednika u Lepantskoj bitci vidjeti: IVANA ČAPETA RAKIĆ – GIUSEPPE CAPRIOTTI, Two Marian Iconographic Themes in the Face of Islam on the Adriatic Coast in the Early Modern period, u: *ICON*, 10 (2017.), 169-186, 175-180.

krčka pala izvedena nakon 1603., a vrlo vjerojatno najkasnije do 1607. godine kada je oltar bio posvećen. Preostalih je pet oltara zasigurno po uzoru na onaj u katedrali bilo podignuto u naredna dva desetljeća, poput primjerice oltara u vrbničkoj župnoj crkvi između 1609. i 1617. godine. O tome svjedoči činjenica da je svih šest oltara navedeno 1625. godine u zapisniku apostolske vizitacije nadbiskupa Garzadorija. Primjer kulta i oltarnih pala Gospe od Ružarija vjerojatno na najbolji način svjedoči o opremanju otočnih sakralnih prostora novom liturgijskom opremom u duhu obnove Katoličke crkve nakon Tridentskog sabora. Potvrđuje, također, uobičajenu praksu i ukazuje na dinamiku difuzije novina na području mletačke provincije u razdoblju ranog novog vijeka.⁵⁹⁴

Moguće je pretpostaviti da se sličan proces odvijao i s pet oltara Tijela Kristova, nakon što je oltar u katedrali sredinom 16. stoljeća opremljen novom palom Parisa Bordonea. Međutim, važno je istaknuti da su svetohraništa još u vrijeme biskupa Davida bila postavljena na glavnim oltarima. Biskup je, stoga, već na samom početku pastoralnog pohoda prigodom vizitacije Presvetog Sakramenta u katedrali izrijekom spomenuo da ga u dogledno vrijeme treba premjestiti na neki drugi oltar, kao što je u brojnim katedralama *per il Mondo*. Upućenost krčkog klera i njihovu ambiciju praćenja suvremenih tendencija dodatno potkrepljuju podaci o četirima oltarima tada jednako aktualnog kulta Gospe od Karmela u ipak najznačajnijim otočnim crkvama, onima u Krku, Omišlju, Baški i Vrbniku.⁵⁹⁵ Sveti Ivan Evanđelist, kao i sv. Ivan Krstitelj, na otoku Krku pak predstavlja svojevrsno opće mjesto pa nimalo ne čudi da mu je bilo posvećeno pet oltara.

Među popularnije titulare u krčkim kaptolskim crkvama s po tri su se oltara ubrajali sljedeći sveci: sv. Antun opat, sv. Kuzma i Damjan, Svi Sveti, Duh Sveti, Presveto Trojstvo,

⁵⁹⁴ Za problematiku oltarnih pala nakon Tridentskog sabora u Veneciji i na području Veneta upućuje se na studiju Petera Humfreyja. Vidjeti: PETER HUMFREY, Altarpieces and altar dedications in Counter-Reformation Venice and the Veneto, u: *Renaissance Studies*, Vol. 10 No. 3 (1996.), 371-387.

⁵⁹⁵ Za ikonografiju Gospe od Karmela vidjeti: IVANA PRIJATELJ-PAVIČIĆ (bilj. 283), 101-114.

Bezgrješno začecje Blažene Djevice Marije i Uznesenje Marijino.⁵⁹⁶ Donekle je očekivano da su u kaptolskim crkvama samo dva oltara bila posvećena sv. Franji Asiškom i jedan sv. Antunu Padovanskom, no svakako iznenađuju svega dva oltara posvećena sv. Ivanu Krstitelju te po jedan oltar sv. Jurja, sv. Mihovila arkandjela, sv. Katarine te patrona grada i biskupije sv. Kvirina. Pogotovo iznenađuje podatak o tek dva oltara posvećena sv. Nikoli, kao i po jedan oltar izuzetno popularnih svetaca Roka i Sebastijana, oba u kaptolskoj crkvi u Dubašnici.

Reprezentativniji uvid u popularnost pojedinih svetaca pruža pregled pojavljivanja, odnosno brojnosti njihovih prikaza na oltarnim reablama.⁵⁹⁷ Na primjer, zaštitniku dvaju kaštela, Baške i Vrbnika, sv. Ivanu Krstitelju bila su posvećena, kao što je već navedeno, svega dva oltara, jedan u omišaljskoj, a drugi u bašćanskoj župnoj crkvi. Međutim, da je doista bila riječ o svecu koji je opće mjesto lokalnog panteona potvrđuje čak 21 njegov prikaz, što ga pozicionira na treće mjesto po brojnosti prikaza, odmah nakon Marije s gotovo nevjerojatnih šezdeset prikaza te Isusa Krista s četrdeset dva. Statistički gledano to bi značilo da je na svakom četvrtom od ukupno 83 oltara bio prikaz sv. Ivana Krstitelja, dok je Marija bila prikazana na 72 % oltarnih reabla ili, slikovito rečeno, na otprilike tek svakom četvrtom nije, što se uklapa u širu sliku rastuće popularnosti Marijinih kultova nakon Tridentskog sabora.⁵⁹⁸

Prikaz Boga Oca pojavljuje se petnaest puta, jednako kao i apostolskog prvaka sv. Petra. Slijedi niz opće popularnih svetaca, od kojih je za većinu, zanimljivo, prethodno zaključeno da iznenađuje izostanak većeg broja njihovih oltara, no na osnovi broja prikaza moguće je zaključiti da su i na otoku Krku bili vrlo štovani. Sveti Franjo Asiški i sv. Nikola bili su

⁵⁹⁶ O popularnosti sv. Antuna opata sasvim je recentno pisao Predrag Marković. Vidjeti: PREDRAG MARKOVIĆ, Gotičko kiparstvo, u: *Umjetnička baština istarske crkve – Kiparstvo II (od 14. do 18. stoljeća)*, (ur.) I. Matejčić, Poreč, 2017., 6-7.

⁵⁹⁷ Popis prikaza svetaca na oltarnim reablama vidjeti u tablici u Prilogu 26.

⁵⁹⁸ Za ikonografiju nakon Tridentskog sabora upućuje se na knjigu Sanje Cvetnić. Vidjeti: SANJA CVETNIĆ, *Ikonografija nakon Tridentskog sabora i hrvatska likovna baština*, Zagreb, 2007.

prikazani na četrnaest oltarnih retabla, sv. Ivan Evanđelist i sv. Sebastijan na jedanaest, po deset puta bili su prikazani sv. Antun opat, sv. Jeronim, sv. Juraj i sv. Katarina, dok je arkandeo Mihovil bio prikazan na devet oltara, koliko i sv. Pavao. U manjoj mjeri iznenađuje relativno skroman broj od pet prikaza zaštitnika tadašnje države sv. Marka, ali izostanak više od dvaju prikaza zaštitnika biskupije sv. Kvirina (oba u katedrali) te neformalnog suzaštitnika grada Krka sv. Lovre (oba u Vrbniku), čije je stoljetno štovanje kulta u gradu uključivalo procesiju uz obavezno sudjelovanje cjelokupnog otočnog klera, predstavlja još znatno veću nepoznanicu. Također, relativno popularni sveci Barbara i Fabijan bili su prikazani na svega po jednom oltaru u župnim crkvama u Vrbniku i Omišlju. Treba, naravno, imati na umu da opisi biskupa Davida nisu apsolutno točni i potpuni, ali isto tako da pružaju vrlo reprezentativan presjek.

Stanje sa svetačkom ikonografijom po pojedinim crkvama, izuzimajući najbrojnije, Marijine prikaze i prikaze Presvetog Trojstva, bilo je sljedeće: u katedrali su najčešće, po tri puta, bili prikazani apostolski prvaci sv. Petar i Pavao, sv. Ivan Evanđelist i sv. Katarina, u kaptolskoj crkvi u Omišlju sv. Nikola osam puta te sv. Luka, sv. Katarina i sv. Petar po četiri puta, u župnoj crkvi u Baški patron kaštela sv. Ivan Krstitelj pet puta te sv. Antun Padovanski tri puta, u vrbničkoj župnoj crkvi također mjesni zaštitnik sv. Ivan Krstitelj sedam puta te sv. Martin četiri puta, u Dobrinju patron kaštela i titular kaptolske crkve sv. Stjepan četiri puta te po tri puta sv. Ivan Krstitelj i sv. Franjo Asiški, u crkvi u Dubašnici zaštitnik i titular sv. Apolinar tri puta, koliko i sv. Juraj, te u kaptolskoj crkvi u Poljicama sv. Lucija dva puta, a vrlo vjerojatno su toliko puta bili prikazani i patroni sv. Kuzma i Damjan.

Cjelinu o ikonografiji oltarnih retabla zaključuje se skromnim, no potencijalno vrijednim i posredno važnim novim prilogom identifikacije. Na poliptihu Girolama i Francesca da Santa Crocea što je oko 1556. godine izrađen za glavni oltar franjevačke crkve sv. Marije Magdalene u Portu u Dubašnici, u desnom polju gornjeg registra naslikan je biskup kojeg se

dosad identificiralo kao sv. Kvirina.⁵⁹⁹ Lik svetog biskupa uklapa se u prepoznatljivu tipologiju ove produktivne slikarske obitelji te je sličan nizu prikaza patrona s maketom grada u rukama, primjerice spomenutom sv. Kvirinu na citiranijem Girolamovu poliptihu s obližnjeg Košljuna. Riječ je, međutim, o prikazu sv. Apolinara, također ranokršćanskog biskupa i mučenika, zaštitnika Dubašnice. Model mjesta u patronovoj desnoj ruci posebno je vrijedan jer moguće predstavlja jedini prikaz stare, vjerojatno romaničke župne crkve u Dubašnici, porušene u 19. stoljeću, a potencijalno je zanimljiv i kao tipološki iznimno rijedak primjer renesansnog prikaza ruralnog naselja.

9.1.2. Tipologija i stil

U uvodnom poglavlju o genezi oltarne pale u Veneciji između 1450. i 1530. godine, Peter Humfrey u sada već antologijskoj knjizi *The Altarpiece in Renaissance Venice*, između ostalog, kaže sljedeće: *In Bellini's youth, in the years around 1450, the prevailing style was still that of the late Gothic; by the decade after his death, innovations deriving from the Roman High Renaissance were already fully integrated with local tradition. In accordance with these changes in style, the forms assumed by Venetian altarpieces of the period, and also the choice of subjects and materials, show considerable variety... Altarpieces in sculpture show no less variety, ranging from gilded wooden polyptychs such as the one in Pula, dating from near the beginning of the period, to the bronze relief of the Surian altarpiece of c. 1488–93, to the grandiose architectural decoration of the high altar of the church of S. Rocco of 1517–24.*⁶⁰⁰

⁵⁹⁹ O poliptihu su pisali brojni autori, a izdvaja se doktorska disertacija najrelevantnije autorice Ivane Čapete. Vidjeti: IVANA ČAPETA RAKIĆ (bilj. 318), 86-87, 250-251.

⁶⁰⁰ PETER HUMFREY, *The Altarpiece in Renaissance Venice*, New Haven & London, 1993., 6-7, 7-12. Za razdoblje kasnog srednjeg vijeka vidjeti: ANDREA DE MARCHI, La postérité du devant-d'autel à Venise: retables orfèvres et retables peints, u: *The altar and its environment 1150-1400*, (ur.) J. E. A. Kroesen i dr., Turnhout, 2009., 57-86.

Na osnovi opisa oltarnih retabla u Davidovu zapisniku te razmjerno malobrojnih sačuvanih primjera zaključuje se da su se tipološke i stilske mijene u metropoli reflektirale na krčke crkve, kao uostalom i na cijelu mletačku provinciju. Analizom opisa, točnije materijala izrade, ikonografije i stila izvedbe, oltarne je retable u otočnim kaptolskim crkvama moguće u znatnoj mjeri relativno pouzdano diferencirati te klasificirati u dvije osnovne grupe, poliptihe i pale. Na temelju detaljno provedene analize čini se da je 1685. godine u sedam kaptolskih crkava na otoku Krku bilo otprilike 45 % poliptiha i 55 % pala.⁶⁰¹ Moguće je, stoga, zaključiti da je dinamika prihvaćanja stilskih, a s time u najužoj vezi i tipoloških novina, tijekom prvog stoljeća nakon Tridentskog sabora u rubnim dijelovima provincije tekla sporo. U tome je, očekivano, prvenstveno kroz prihvaćanje tada aktualnih kultova i nabavom novih pala, prednjačila katedrala, u kojoj je od deset oltara tek na jednom biskup David zabilježio poliptih (*Madonna de Ferri*).

Pri analizi opisa uočeni su ključni termini za razlikovanje, odnosno definiranje tipa oltarnog retabla te pravilnosti, ali i odstupanja, pri njihovoj upotrebi. Primjerice, termin *frontispicio* u pravilu označava zabat oltara, kao nedvojbeno kod oltara sv. Antuna opata u Omišlju (*...nel frontispicio il Padre Eterno...*), sv. Antuna Padovanskog u Baški (*...alla sinistra San Francesco con colonne indorate, et il Padre Eterno sopra in frontispicio con la mano destra benedicente, et con la sinistra tenente il Mondo*) i oltara Gospe od Loreta u Dobrinju (*...in frontispicio di sopra il Padre Eterno, et più sopra il Redentore...*).⁶⁰² Međutim, u opisu do danas sačuvanog vrbničkog oltara Gospe od Ružarija biskup je pod tim terminom podrazumijevao cijeli retabl (*La Pala è bella, il frontispicio con quattro colonne dorate, in*

⁶⁰¹ Za usporedbu s donekle sličnom statističkom analizom upućuje se na studiju Seiko Hoshi. Vidjeti: SEIKO HOSHI, A Quantitative Analysis of the Venetian Altarpieces: The Case of San Giobbe Altarpiece by Giovanni Bellini, u: *CARLS series of advanced study of logic and sensibility*, 1 (2007.), 349-362.

⁶⁰² BAK, David, 1685., f. 57r, 68v, 111r

*mezzo di sopra la B. V., a basso al lato destro San Domenico, dal sinistro Santa Chiara, et intorno li Misterij del Rosario tutto di rilieuo...).*⁶⁰³

Termin *cornice* označava okvir u užem, ali i širem smislu, te je u pravilu bio pozlaćen, često izrezbaren, a ponekad i polikromiran. Na primjer, za okvir poliptiha Andree da Murana na oltaru Svih Svetih u dobrinjskoj župnoj crkvi, u skladu s očekivanjima, vizitator je zabilježio da je bio pozlaćen (*La Pala è all'antica... esse statue sono dorate, come anco li lavori della Pala, ma però vecchi anni*), a slično piše i za okvir pale na oltaru u kapeli sv. Roka uz župnu crkvu Dubašnice (*La pala è cornisiata, et freggiata d'oro...*).⁶⁰⁴ Pritom *li lavori della Pala*, odnosno najčešće samo *lavorato*, predstavlja izrezbareno ukrašen okvir, dok je u suprotnom biskup koristio termin *schietto*, kao pri opisu oltara Nevine dječice u omišaljskoj crkvi (*La Pala è a cornicie schiete dorate, la pittura è in tavola assai bella...*) i oltara Gospe Snježne u istoj crkvi (*La Pala è in quadro schietto di legno fugiata un puoco d'oro, la pittura è in tella assai vecchia...*).⁶⁰⁵ Stupiče oltara biskup je detaljnije opisao tek u slučaju oltara sv. Franje u Dobrinju (*Intorno la Pala vi sono le sue cornici, quasi tutte dorate, con due altre colonne a striche pure dorate...*), zasigurno pritom gledajući karakteristične kanelirane i pozlaćene stupove retabla.⁶⁰⁶

Kao što je već istaknuto, otprilike 45 % oltarnih retabla u vrijeme Davidove vizitacije još je uvijek bilo izvedeno u formi poliptiha. Za vjerovati je da je biskupova klasifikacija *all'antica* u najvećem broju primjera označavala upravo formu poliptiha, poput spomenutog Andree da Murana iz Dobrinja (*La Pala è all'antica con due ordini di Statue...*) i poliptiha na oltaru Presvetog Trojstva u omišaljskoj kaptolskoj crkvi (*La Pala è all'antica con piccole*

⁶⁰³ BAK, David, 1685., f. 91v

⁶⁰⁴ BAK, David, 1685., f. 113v, 134r

⁶⁰⁵ BAK, David, 1685., f. 57v

⁶⁰⁶ BAK, David, 1685., f. 112v

*cornicette d'orate...).*⁶⁰⁷ Opisi poliptiha ponekad su toliko slikoviti i jasni da ih je moguće čak relativno precizno datirati, gotovo i atribuirati. Primjerice retabl u formi triptiha oltara Gospe od Loreta u Dobrinju vrlo je vjerojatno bio izveden krajem 15. ili u prvoj polovini 16. stoljeća, moguće u najpoznatijoj venecijanskoj renesansnoj drvorezbarskoj radionici, onoj Paola Campse (*La Pala è in scoltura in tre Nicchi, in quello di mezzo è la B. V. di Loreto con la Santa Casa sotto a piedi, nel nicchio a parte destra San Girolamo, et in quello a sinistra San Sebastiano, in frontispicio di sopra il Padre Eterno, et più sopra il Redentore, a lati doi Angioletti con instrumenti da suonare in mano in atto di sedere, et doi alevi con la Tromba in mano il tutto in Statuete di rilievo.*).⁶⁰⁸

Čini se da je pogotovo bila popularna forma triptiha, vjerojatno zbog dimenzija prikladnih za bočne oltare većih sakralnih prostora tadašnje periferije. Na primjer, osim prethodno opisanog dobrinjskog triptiha u istoj su crkvi precizno opisani triptisi i na oltaru sv. Antuna opata (*Vi è la Pala tutta dorata di rilievo con quattro colonne dorate, è fatta in tre Nicchi, esistendo in quello di mezzo la Madonna con le Mani giunte...*) te oltaru sv. Ivana Evangelista (*La Pala è in Scoltura con tre Nicchi, in quello di mezzo è la B. V., alla destra San Zuanne Evangelista, et alla sinistra San Nicolò Vescovo, essendo essa Pala atorniata di colonne, e cornici parte indorate, e parte dipinte...*).⁶⁰⁹ Zabilježeni su i oni složeniji s predelom, kao u slučaju oltara sv. Mihovila u kaptolskoj crkvi u Vrbniku (*...hà la Pala con la B. V. in mezzo, San Martin vestito da Vescovo alla destra, San Michiel alla sinistra in statue, da basso alcune figurete con li Misterij della Visitatione della B. V., et il suo Sposalitio, l'adoratione delli Maggi, et la Presentatione al Tempio...*).⁶¹⁰ Međutim, pri klasifikaciji oltarnih retabla opisanih u Davidovoj vizitaciji ipak nije uvijek moguće pouzdano utvrditi je li riječ o pali ili triptihu,

⁶⁰⁷ BAK, David, 1685., f. 113v, 57r

⁶⁰⁸ BAK, David, 1685., f. 111r

⁶⁰⁹ BAK, David, 1685., f. 112r, 111v

⁶¹⁰ BAK, David, 1685., f. 90r-v

kao u slučaju oltara sv. Jurja u kaptolskoj crkvi u Baški (*La Pala è in pittura attorniata di Cornici indorate, la B. V. in mezzo, alla destra San Zorzi alla sinistra San Zuanne...*).⁶¹¹

Dokumentirani su, također, primjeri triptiha manjih dimenzija što su se zatvarali oslikanim vratnicama, koje je moguće definirati kao prijenosne oltariće (*altarioli*). Primjerice, oltarić sv. Lucije u vrbničkoj župnoj crkvi (*Nella Pala vi è la B. V. col bambino quem genuit, adoravit dorata con un nicchio di rilievo tutto indorato sopra doi portella, che chiudono detta Vergine; dal lato destro Santa Lucia, e San Grisogono, dal sinistro San Gregorio, e San Sebastiano...*) i onaj Svih Svetih u bašćanskoj (*La Pala è in scoltura con tre Nicchi in uno de quali è la B. V. col Bambino in braccio indorati, nel nicchio a mano destra San Girolamo, e San Giovanni Battista pure in scoltura indorati, nel nicchio a mano sinistra San Nicolò, et Sant'Antonio pure in scoltura indorati... ordinò che l'Altariol sia accommodato*).⁶¹² Ovakvi oltarići u pravilu su se postavljali ispod propovjedaonica po čemu krčke crkve nisu bile iznimka, a za primjer je moguće izdvojiti oltarić sv. Agneze ispod sjeverne propovjedaonice u crkvi u Omišlju (*Visitò l'Altare di Santa Agnese posto in detta Parochiale sotto il Pulpito dell'Evangelio... La Pala è a guisa d'Armario, nella porta di cui a parte destra sono dipinte l'Imagini di Santa Agnese, de Santi Nicolò, et Antonio Abbate, dalla sinistra San Filippo, et Santa Catharina in mezzo vi è la B. V. in statua sedente col Bambino in grembo dorata, et due Angeli in atto di sostentarle la Corona sopra il Capo, è corniciata essa Pala di legno lavorato all'antica, e dorato*).⁶¹³

Drugi tip oltarnog završetka s prikazima štovanih svetaca predstavljaju oltarne pale, kojih je prema analizi Davidovih opisa u otočnim kaptolskim crkvama bilo oko 55 %. Biskup je na početku opisa najčešće naglasio je li pala bila naslikana na drvu ili platnu. Primjerice, pala oltara Gospe od Ružarija u omišaljskoj crkvi bila je naslikana na platnu (*La Pala è di legno*

⁶¹¹ BAK, David, 1685., f. 67v

⁶¹² BAK, David, 1685., f. 92r, 69v

⁶¹³ BAK, David, 1685., f. 58v

lavorata alla moderna, la pittura è in tella...), a pri ovom je opisu pod terminom *Pala* biskup, opet, podrazumijevao cijeli oltarni retabl.⁶¹⁴ U slučaju oltara Gospe Snježne u istoj crkvi pala je također bila naslikana na platnu (*La Pala è in quadro schietto di legno fugiata un puoco d'oro, la pittura è in tella assai vecchia...*), a čini se da termin *quadro* označava okvir, kao i u opisu pale oltara Poklonstva kraljeva u dubašljanskoj crkvi naslikanoj na drvu (*...la Pala in un quadro dipinta in tavola col Misterio dell'Adoratione dei tre Rè Maggi...*).⁶¹⁵ Međutim, opis pale oltara Tijela Kristova u dobrinjskoj crkvi (*La Pala è in quadro in pittura attorniata con colonne e cornici indorate...*) u kojem se navode oba termina, *quadro* i *cornici*, iznova ukazuje na Davidovu nedosljednost pri korištenju pojedinih termina, stoga interpretaciji opisa treba pristupati sa zadržkom te sagledavajući cjelinu.⁶¹⁶ Sagledavanjem svih informacija (materijal izrade, ikonografija, donekle i stil) u najvećem je broju slučajeva ipak moguće definirati opisani tip oltarnog završetka te okvirnu dataciju.

Na primjeru do danas sačuvane Boschetusove pale s glavnog oltara župne crkve u Baški na najbolji je način moguće prezentirati koliko je nužan oprez pri interpretaciji Davidovih bilješki. Na temelju prilično detaljnog vizitatorova opisa (*La Palla dell'Altare è in pittura in tavola in mezzo vi è la B. V. col Bambino in braccio dalla parte destra appresso San Girolamo, et San Pietro, et sotto poi San Giovanni Battista Confalone del Castello in atto d'oratione, dalla parte sinistra San Giovanni Apostolo, et San Paolo Apostolo con la spada in mano. Le Cornici indorate et l'Agnello Pasquale di sopra nel nicchio di legno*), čak i sagledavanjem svih navedenih informacija dalo bi se zaključiti da je riječ o poliptihu, vjerojatno izvedenom u 15. stoljeću, a ne arhaičnoj ranorenesansnoj pali nastaloj oko 1520. godine.⁶¹⁷ Neki su pak, doduše malobrojni, opisi retabla toliko općeniti da nije moguće

⁶¹⁴ BAK, David, 1685., f. 55v

⁶¹⁵ BAK, David, 1685., f. 57v, 133r

⁶¹⁶ BAK, David, 1685., f. 114r

⁶¹⁷ BAK, David, 1685., f. 67r; GORDANA SOBOTA MATEJČIĆ (bilj. 24), 113 (bilj. 13)

preciznije odrediti njihovu formu i dataciju, poput retabla na vrbničkim oltarima Gospe Snježne (*La Pala è in pittura con la B. V. in mezzo col Bambino in braccio, alla destra San Martin à Cavallo in atto di dare il pane al povero, et alla sinistra Santa Giustina*) i sv. Katarine (*Vi è la Pala in pittura con Santa Catharina in mezzo, San Mathio Apostolo alla destra, San Giovanni Battista alla sinistra con la sua Cornice intorno dorata*).⁶¹⁸

Brojni su oltarni retabli tijekom vremena bili presloženi, a niz je skulptura i reljefa svetaca postavljen na sekundarne pozicije za koje nisu izvorno bili izrađene, mijenjajući i(li) nadopunjujući tako ikonografski program oltara. Najradikalniji primjeri glavni su oltari kaptolskih crkava u Omišlju i Vrbniku koji su presloženi, odnosno sastavljeni još prije Davidove vizitacije, prvi moguće oko 1600., a drugi oko 1652. godinom. Glavni oltar kaptolske crkve u Dobrinju također je doživio znatne promjene, no nakon Davidove vizitacije, kada je presložen i reduciran. Prigodom vizitacije oltara Presvetog Trojstva u bašćanskoj župnoj crkvi biskup David je izrijeком zabilježio ovakav slučaj, gdje je rektor oltara don Franjo Pajalić četiri godine ranije nadopunio palu s prikazima sv. Franje desno i sv. Antuna Padovanskog lijevo (*Hà Pala in un quadro dipinta in tavola con la Santissima Trinità in mezzo, dalla parte destra San Bortolo Apostolo, alla sinistra Santa Orsola, essendovi state aggiunte dal sudetto Rettore da anni quattro in quà doi figure pure in tavola alla destra San Francesco, alla sinistra Sant'Antonio di Padova*).⁶¹⁹ Kao potvrdu rasprostranjenosti ove uobičajene prakse moguće je navesti donekle sličan primjer, odnosno odredbu porečkog biskupa Vincenza Marie Mazzolenija od 18. svibnja 1737. godine kada je prilikom vizitacije oltara Gospe od Ružarija u župnoj crkvi u Rovinju naložio *neka se skulptura Bogorodice*

⁶¹⁸ BAK, David, 1685., f. 90v, 92v

⁶¹⁹ BAK, David, 1685., f. 69r

*iznova pozlati te izradi nova pozlaćena skulptura Djeteta (Che la Statua della Madonna sia indorata di nuovo, e fatto un Bambin nuovo indorato).*⁶²⁰

Poliptisi i pale što su krasili otočne oltare u vrijeme Davidove vizitacije bili su izrađeni u širokom vremenskom rasponu, zasigurno još od 14. do sasvim recentnih potkraj 17. stoljeća. Stilski ih je, stoga, moguće odrediti u jednako tako širokom rasponu od gotike do baroka. Već je istaknuto da je vizitator pri opisivanju poliptiha, što često uključuje i djela nastala u 16. stoljeću, koristio konstrukciju *all'antica*. Za novije retable, točnije pale koje su izrađene krajem 16. i uglavnom u 17. stoljeću koristio je konstrukciju *in forma moderna* ili *alla moderna*. Na osnovi detaljnih Davidovih opisa moguće je izračunati barem okvirni udio oltarnih retable prema vremenu nastanka. Čini se da je oko 16 % oltarnih retable bilo izrađeno u 14. stoljeću ili eventualno ranije, oko 31 % tijekom 15. stoljeća, oko 33 % u 16. stoljeću te otprilike 20 % tijekom prve 84 godine 17. stoljeća.⁶²¹

Na kraju se treba kratko osvrnuti i na opise u vizitacijskom zapisniku biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine, koji su korišteni pri rekonstrukciji izgleda oltarnih retable u katedrali. Vizitirajući relativno recentno podignuti oltar Gospe od Ružarija s palom Andree Vicentina biskup je, između ostalog, zabilježio sintagmu *njemačke izrade (Hà la Pala con le Cornise lavorate di legno dorata, con bel frontespizio di lavoro Tedesco...)*.⁶²² Analizirajući gotovo istovremeni opis korskih klupa u župnoj crkvi u Brseču iz 1658. godine, Nina Kudiš zaključuje da sintagma *di lavoro todesco* označava gotički stil.⁶²³ U krčkom je, međutim, slučaju zasigurno bila riječ o kasnorenesansnom oltaru usklađenom s Vicentinovom palom, vrlo vjerojatno nabavljenima između 1603. i 1607. godine. Spomenuta sintagma u kontekstu Georgiceove vizitacije u manjoj, dakle, mjeri predstavlja oznaku stila, prije tehničku

⁶²⁰ BAP, Fond Porečka biskupija, serija Vizitacije, 2.25. *Vincenzo Maria Mazzoleni, 1736-1739 (Mazzoleni Tertiae Visitationis Generalis)*, f. 99r.

⁶²¹ Vidjeti tablicu u Prilogu 27.

⁶²² Vidjeti Prilog 9.

⁶²³ NINA KUDIŠ BURIĆ – NENAD LABUS (bilj. 86), 127, 311 (bilj. 182).

odrednicu. Nema razloga sumnjati da su drveni izrezbareni i pozlaćeni kasnorenesansni oltari, što su se izrađivali još duboko u 17. stoljeću, materijalom izrade te načinom izvedbe vizitatora neodoljivo podsjećali na *njemački način izrade* niza gotičkih poliptiha.

9.1.3. Materijal i autori

Na osnovi analize Davidovih opisa čini se da su svi oltari i oltarni retabli u krčkim kaptolskim crkvama krajem 17. stoljeća bili izrađeni od drva, polikromirani i pozlaćeni, s tek menzom izrađenom od kamena. Izuzetak je, vjerojatno, bio tek glavni oltar sa srebrnom palom u katedrali, za koji se na temelju skice iz 18. stoljeća može pretpostaviti da je bio izrađen od kamena ili mramora u prvoj polovini 16. stoljeća po uzoru na, primjerice, onaj u venecijanskoj crkvi San Salvatore. Ilustrativan je primjer opis retabla oltara sv. Ivana Evanđelista u župnoj crkvi u Dobrinju, u kojem je biskup naglasio da je *pala* (poliptih) bila izvedena u vidu skulptura postavljenih u trima nišama te *okružena* djelomično pozlaćenim, a djelomično polikromiranim okvirima i stupićima (*La Pala è in Scoltura con tre Nicchi, in quello di mezzo è la B. V., alla destra San Zuanne Evangelista, et alla sinistra San Nicolò Vescovo, essendo essa Pala atorniata di colonne, e cornici parte indorate, e parte dipinte*).⁶²⁴

Prikazi svetaca na oltarnim retablina u formi poliptiha bili su naslikani na drvu, izvedeni u plitkom drvenom reljefu ili u vidu punih drvenih skulptura. Tri drvene skulpture imao je, baš kao i prethodno opisani oltar sv. Ivana Evanđelista, zasigurno renesansni oltar sv. Antuna Padovanskog u župnoj crkvi u Baški (*Hà Pala in Scoltura con tre Statue, in mezzo quella di Sant'Antonio di Padova, alla destra San Giovanni Battista, alla sinistra San Francesco con colonne indorate, et il Padre Eterno sopra in frontispicio con la mano destra benedicente, et con la sinistra tenente il Mondo*).⁶²⁵ Prema vizitatorovu opisu dalo bi se zaključiti da je oltarni retabl na oltaru Svih Svetih u župnoj crkvi u Dobrinju bio vrlo sličan dvama navedenima, tek

⁶²⁴ BAK, David, 1685., f. 111v

⁶²⁵ BAK, David, 1685., f. 68v

nešto veći, točnije s dvama redovima skulptura (*La Pala è all'antica con due ordini di Statue, la più parte de quali non si conosce di che Santi sono. Hà in mezzo dell'ordine superiore la B. V. con il Bambino in grembo, et nell'inferiore pure in mezzo San Stefano; esse statue sono dorate, come anco li lavori della Pala, ma però vecchi anni*).⁶²⁶ No, sačuvani prikazi Bogorodice s Djetetom i sv. Stjepana što ih je u plitkom drvenom reljefu izradio venecijanski majstor Andrea da Murano, ukazuju da biskup David nije dosljedno koristio termin *statua* pa on može označavati pune drvene skulpture, ali i plitke drvorezbarene reljefe. Za vjerovati je da je pod terminom *statua* biskup ipak najčešće podrazumijevao punu skulpturu, jer je drvorezbarene reljefe diferencirao i upravo ih tim terminima definirao. Na primjer, opisujući do danas sačuvani oltar s drvorezbarenom palom Gospe od Ružarija u Vrbniku ispravno je zabilježio da je *sve bilo od reljefa (La Pala è bella, il frontispicio con quattro colonne dorate, in mezzo di sopra la B. V., a basso al lato destro San Domenico, dal sinistro Santa Chiara, et intorno li Misterij del Rosario tutto di rilievo)*, a slično je naveo i u slučaju oltarne pale na oltaru Duha Svetog u istoj crkvi, za koju kaže da su figure na pali drvorezbarene (*La Pala è con le figure intagliate*).⁶²⁷

Čest je bio slučaj da su krčki naručitelji, kao i brojni u ostalim dijelovima venecijanske periferije, preferirali središnji prikaz poliptiha izveden u vidu drvene skulpture, dok su bočni prikazi bili naslikani, također na drvu. Reprezentativan primjer predstavlja triptih s oltara sv. Ivana Evanđelista iz omišaljske kaptolske crkve, s reljefnim prikazom titulara u središnjem polju te na drvu naslikanim bočnim poljima, koja se pripisuju venecijanskom slikaru Jacobellu del Fioreu (*...la Palla è all'antica d'orata, hà in mezzo la Statua di San Giovanni Evangelista d'orata, e d'intorno la vita di San Giovanni con li suoi Misterij in pittura in tavola...*).⁶²⁸ Čini se da je u istoj crkvi vrlo sličan triptih bio postavljen na oltaru sv. Nikole

⁶²⁶ BAK, David, 1685., f. 113v

⁶²⁷ BAK, David, 1685., f. 91v, 88r

⁶²⁸ BAK, David, 1685., f. 55v-56r

*(La pala è all'antica dorata; In mezzo esiste la Statua di San Nicolò dorata, nella parte superiore Christo passo, e dalli lati la Madonna e San Giovanni Evangelista dipinti in tavola; nell'inferiore dal lato destro San Pietro, e dal sinistro San Paolo).*⁶²⁹ Niz je, također, opisa triptiha s prikazima štovanih svetaca izvedenima u drvenom reljefu s naslikanim scenama u zoni predele. Ovako su bili koncipirani, primjerice, triptisi na oltarima Gospe od Zdravlja (*Vi è la Pala con la B. V. in mezzo, San Giovanni Battista alla destra, alla sinistra San Martino Vescovo di rilievo, et a basso diverse figurine in pittura con l'Adoratione de Maggi, San Giovanni Battista in atto della Decollatione, San Martin a Cavallo in atto di dare la vesta al povero*) i sv. Ivana Evandelisti (*Hà la Pala con San Zuanne Evangelista in mezzo, alla destra S. Gregorio, et alla sinistra Sant'Agostino tutto di rilievo, di sotto li Apostoli in pittura*), oba iz vrbničke kaptolske crkve.⁶³⁰

Analizom Davidovih opisa moguće je utvrditi da su poliptisi i starije oltarne pale, očekivano, bile naslikane na drvu, dok su one novije bile naslikane na platnu. Na primjer, za poliptih na oltaru sv. Stjepana u Omišlju biskup izrijekom kaže da je bio izveden u arhaičnoj formi i naslikan na drvu (*La pala è all'antica con la pittura in tavola...*), dok za recentno nabavljenu palu oltara Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije u Krku navodi kako je bila naslikana na platnu (*...una Pala con pittura in tela...*).⁶³¹ Izuzetke predstavljaju pale oltara Gospe od Ružarija u Vrbniku i glavnog oltara u Dobrinju. Ove vješto modelirane drvene i polikromirane oltarne pale izrađene su početkom 17. stoljeća u nekima od afirmiranih radionica u Veneciji ili Venetu, a kompozicijskim rješenjima u najvećoj mjeri odgovaraju renesansnim palama naslikanima na platnu. Odabir materijala izrade zasigurno valja interpretirati kao izričitu želju konzervativnijih i tradiciji sklonih, ali nikako i siromašnih naručitelja, u ovom slučaju bratovština.

⁶²⁹ BAK, David, 1685., f. 57r

⁶³⁰ BAK, David, 1685., f. 92r-v, 93v

⁶³¹ BAK, David, 1685., f. 55v, 16v

U jednom od uvodnih poglavlja u kojemu su zapisnici vizitacija elaborirani kao izvor za povijest umjetnosti već je istaknuto da, zbog karaktera dokumenta, vizitacijski zapisnici u pravilu ne pružaju podatke o autorima liturgijske opreme. Iako je pisan vrlo deskriptivno, po ovom pitanju zapisnik biskupa Davida ne predstavlja izuzetak pa su u njemu zabilježena svega dva imena umjetnika, oba kao autori dijelova oltara. Ime zlatara Paulusa Kolera bilo je ugravirano na pločici na srebrnoj pali te je zabilježeno u sklopu vizitatorova prijepisa natpisa s te pločice, ali nesumnjivo primarno zbog spomena istaknutog donatora, kneza Ivana VII. Frankapana (...*Per Manus Magistri Pauli Kolerij, factum fuit anno Domini 1477*).⁶³² Drugi se majstor, točnije prezime drvorezbara Tirannija navodi u opisu antependija glavnog oltara župne crkve u Dobrinju (...*il parapetto d'intaglio... essendo il sudetto d'intaglio di tavola parte indorato, et parte colorito, con le Statuete de Santi Pietro, et Paulo uno per parte, et in mezzo in pittura pure in tavola San Stefano, che viene lapidato da Tiranni*).⁶³³

Sumirajući podatke o autorima oltara i oltarnih retabla u kaptolskim crkvama na otoku Krku, čini se da nije pogrešno zaključiti kako su krčki naručitelji pri njihovoj nabavci najkasnije od 14. do samog početka 17. stoljeća bili orijentirani prema Veneciji ili prekomorskim centrima iz zaleđa metropole. Ovu tezu potvrđuje nabava djela nekih od najistaknutijih tadašnjih venecijanskih umjetnika kao što su slikari Paolo Veneziano, Jacobello del Fiore, Paris Bordone i Andrea Vicentino, drvorezbar Andrea da Murano te skulptor Paolo Campsa. Narudžba pale za glavni oltar kaptolske crkve u Baški oko 1520. godine kod lokalno aktivnog slikara španjolskog podrijetla Juana Boschetusa, samo potvrđuje pravilo o priklonjenosti naručitelja sa sjevernojadranskih otoka umjetničkoj produkciji s područja Mletačke Republike.

Nabava oltarnih pala venecijanske provenijencije za krčke kaptolske crkve nastavila se tijekom 17. stoljeća, o čemu svjedoči, primjerice, pala Baldassarea d'Anne s oltara Rođenja

⁶³² BAK, David, 1685., f. 7r

⁶³³ BAK, David, 1685., f. 110r

Blažene Djevice Marije u katedrali, kao i narudžbe drvenih pozlaćenih oltara u početnim desetljećima stoljeća. Glavni oltar (oko 1599.) i oltar Gospe od Ružarija (između 1609. i 1617.) u župnoj crkvi u Vrbniku, oltar sv. Ivana Evanđelista u Poljicama (oko 1633.), vrlo sličan dvama oltarima u crkvi krčkih benediktinki, preostali dijelovi glavnog oltara župne crkve u Dobrinju (oko 1602.), kao i, za pretpostaviti je, danas nepostojeći oltar Gospe od Ružarija u katedrali (između 1603. i 1607.), predstavljaju vrlo vješto izvedene primjere venecijanske altaristike ranog 17. stoljeća, zasigurno izrađene u afirmiranim i dobro uhodanim radionicama poput onih Jacopa Costantiniija i Pietra Sandriolija.⁶³⁴ Moguće da je izrada oltara u katedrali ili nekog od preostalih spomenutih oltara bila ugovorena uhodanim posredovanjem bašćanskog opata u Veneciji Francesca Cicogne. On je naime, prema neobjavljenom dokumentu, posredovao prilikom restauracije danas nepostojećeg glavnog oltara crkve sv. Kvirina, a izvedenoj na inicijativu građana grada Krka 1603. godine, između ostalog, u radionici *pozlatara* Girolama u kontradi Santa Marina.

Čini se da su se naručitelji s Krka u podmakloj fazi posttridentske obnove, točnije nakon ratifikacije mira u Madridu 1617. godine, djelomično okrenuli radionicama iz geografski bliskih centara s područja Habsburške Monarhije, prvenstveno majstorima iz gospodarski ekspanzirajuće Rijeke. Na primjer, godine 1642. don Franjo Sparožić za obiteljski oltar Gospe od Karmela u vrbničkoj kaptolskoj crkvi naručio je izradu pale u franjevačkom samostanu na Trsatu kod slikara Serafina Schöna. Otprilike u isto vrijeme, oko sredine 17. stoljeća, glavnom su oltaru vrbničke crkve pridodana bočna krila koja su vrlo vjerojatno izrađena u istom umjetničkom ambijentu kao i Sparožićeva pala, a ne u Veneciji poput (središnjeg dijela) oltara pedesetak godina ranije. Uzlazni trend narudžbi krčkih donatora kod majstora s prostora pod habsburškom vlašću moguće je pratiti i nakon 1685. godine. Na prijelazu 17. u 18. stoljeće, primjerice, radionica u Rijeci nastanjenih drvorezbara Ivana Jurja

⁶³⁴ Za Jacopa Costantiniija i ostale majstore ranog 17. stoljeća vidjeti: GIULIANA ERICANI (bilj. 378). Za Pietra Sandriolija vidjeti: BOJAN GOJA (bilj. 378).

Sneita (*Joan Zorzi Sneit*) i Mihovila Zierera (*Michiel Zierer*) u Krku je izradila korske klupe za katedralu, a zenit je dosegnut u drugoj i trećoj četvrtini 18. stoljeća narudžbama mramornih oltara u radionici Antonia Michelazzija.⁶³⁵

Pad kvalitete importiranih oltara i oltarnih pala u razdoblju baroka očigledno je u vezi s trendom okretanja krčkih naručitelja prema lokalno aktivnim radionicama s periferije Habsburške Monarhije. Stječe se dojam da je pri odabiru umjetnika krčkim naručiteljima na prvom mjestu bila dinamika realizacije, dok je eventualna značajnija promjena ukusa vrlo malo vjerojatna. U svakom slučaju, za vjerovati je da će se budućim istraživanjima barem djelomično odbaciti teza o slaboj kupovnoj moći naručitelja iz provincije kao glavnom faktoru pri nabavci arhaično ili manje vješto izvedenih umjetnina, što će potvrditi i podatak koji donosi biskup David o impresivnom iznosu od 600 dukata što ih je stanovita Marieta Cicuta oporučno ostavila za služenje misa zadušnica na glavnom oltaru katedrale.⁶³⁶

9.1.4. Patronat

Opremanje oltara liturgijskom opremom te uljem, svijećama i ostalim potrepštinama za liturgijska slavlja oduvijek je bilo izuzetno važno te je iziskivalo velika financijska izdvajanja. Vizitatori su stoga prilikom pastoralnih pohoda znatnu pažnju posvećivali patronima oltara koji su imali obvezu o njima se primjereno brinuti. Krčki biskup David po tom pitanju nije bio iznimka. Na osnovi podataka što ih je biskup zabilježio u zapisniku pastoralne vizitacije oltare je prema njihovim patronima moguće grupirati u sedam skupina.⁶³⁷ Najbrojniju skupinu od 39 oltara ili 43 % predstavljali su oni pod patronatom bratovština. Njima je moguće pridružiti, iako ih ipak valja diferencirati, oltare pod patronatom obiteljskih bratovština kojih je bilo tri, odnosno 3 %. Drugu skupinu prema brojnosti, sličnu prethodno spomenutoj, ali ne

⁶³⁵ Za korske klupe u katedrali vidjeti: IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 242)

⁶³⁶ BAK, David, 1685., f. 8r

⁶³⁷ Vidjeti Prilog 28.

u statusu bratovština, činili su oltari pod patronatom pojedinih obitelji. Njih je bilo 24, što je činilo 27 % od ukupnog broja oltara. Sedam oltara ili 8 % bilo je pod patronatom dužda, no o njima se najčešće brinula neka od bratovština. Po pet oltara, što je predstavljalo otprilike jednako takav postotni udio, opremao je kler (kaptol) milostinjom vjernika. Tek jedan oltar opremala je operarija (*fabrica*), dok za sedam oltara ili 8 % njih nedostaje podataka.

Kao što je već istaknuto, uvjerljivo najveći financijski teret opremanja oltara i redovitog održavanja liturgijskih obreda snosile su brojne otočne bratovštine.⁶³⁸ Biskup David je za laičke udruge prilikom vizitacije koristio tri termina – *Confraternità*, *Fraterna* ili *Scola*. Od brojnih je primjera moguće izdvojiti oltare pod patronatom krčkih bratovština sv. Kvirina (*Questo Altare, et il Corpo della Chiesa è proveduto dalla Fraterna di San Quirino...*) i sv. Mateja Evandelistu (*Visitò l'Altare di San Mattio Apostolo... et è Confraternità sotto il titolo di San Mattio*), omišaljskih Gospe od Karmela (*Visitò l'Altare della Madonna de Carmini... è Fraterna*) i sv. Antuna opata (*Visitò l'Altare di Sant'Antonio Abbate si hà per traditione essere consacrato, et è Confraterna...*) te bratovštine Tijela Kristova u Baški (*Visitò l'Altare del Corpus Domini... et è Confraterna sotto il titolo del Corpus Domini, che ne hà una del medesimo, et la provede del necessario*).⁶³⁹

Pojedine bratovštine, a pogotovo one glavne koje su u pravilu imale patronat nad glavnim oltarima, bile su utemeljene još u razdoblju kasnog srednjeg vijeka, stoga su u vrijeme Davidove vizitacije postojale već nekoliko stotina godina.⁶⁴⁰ S time je biskup David nesumnjivo bio upoznat pa je, tako, prilikom vizitacije oltara Imena Isusova u crkvi sv. Kvirina u Krku naveo da je bratovština uz oltar *prastara* (*Visitò l'Altare del Santissimo Nome*

⁶³⁸ O bratovštinama na otoku Krku, između ostalog, vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 9).

⁶³⁹ BAK, David, 1685., f. 17r, 21r, 56v, 57r, 68r

⁶⁴⁰ MATO POLONIJO (bilj. 553). Čini se da se struktura i način funkcioniranja bratovština na otoku Krku nisu značajnije razlikovali od onih u preostalim dijelovima Mletačke Republike, na primjer u Korčuli. Vidjeti: IVO MATIJACA, *Povijest Bratovštine sv. Roka u Korčuli*, Korčula, 1975.

*di Gesù di cui vi è la Confraternità antichissima...).*⁶⁴¹ Vizitirajući glavni oltar u kaptolskoj crkvi u Baški biskup iznimno nije spomenuo glavnu bratovštinu titulara zaštitnika kaštela sv. Ivana Krstitelja, već je zabilježio da se o oltaru brinuo *cjelokupni puk (L'Altare stesso viene mantenuto del necessario da tutto il Popolo...)*, no iz drugih je arhivskih izvora poznato da se o oltaru brinula glavna bratovština.⁶⁴² Glavne bratovštine ponekad su brinule o opremanju i manjih, bočnih oltara. Na primjer, u slučaju omišaljskog oltara sv. Lucije vizitator je napomenuo da je bio *ujedinjen s glavnom bratovštinom Uznesenja Marijina koja se o njemu brinula i opremala ga svim potrebnim (...è unito alla Scola Maggiore della Madonna dell'Assunta, che lo mantiene, e provvede del necessario).*⁶⁴³

Za povijest umjetnosti posebno je važno istaknuti da je niz otočnih bratovština, među ostalom vrijednom liturgijskom opremom, bio financirao podizanje oltara i izradu oltarnih pala. Iako biskup David narudžbe liturgijske opreme bratovština nije izrijekom bilježio poput onih biskupskih, na osnovi opisa pala moguće je pouzdano identificirati neke kolektivne narudžbe. Primjerice, u vrbničkoj se župnoj crkvi nalazio oltar sv. Marije Magdalene pod patronatom bratovštine obitelji Fugošić. Prema Davidovu opisu na pali su, između ostalog, bile pozlaćene figurice utemeljitelja bratovštine (*Sopra detta Pala vi sono diverse Statuete delli Institutori di detta Confraterna tutte di rilievo indorate*), sasvim sigurno članova spomenute obitelji, prikazani vjerojatno poput bratima na sačuvanoj pali oltara Gospe od Ružarija u istoj crkvi.⁶⁴⁴ Patrone, točnije bratime u ulozi naručitelja moguće je prepoznati u još jednom biskupovu opisu oltara Gospe od Ružarija, u ovom slučaju u župnoj crkvi u Omišlju. Prema vizitatorovim riječima na omišaljskoj pali grupa bratima, zasigurno

⁶⁴¹ BAK, David, 1685., f. 21r

⁶⁴² BAK, David, 1685., f. 67r; MIHOVIL BOLONIĆ, Bratovština sv. Ivana Krstitelja u Vrbniku (1323 – 1973), u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 43 No. 4 (1973.), 459-476, 464.

⁶⁴³ BAK, David, 1685., f. 58r

⁶⁴⁴ BAK, David, 1685., f. 93r

naručitelja, bila je prikazana u donjem dijelu slike (...*nella parte Inferiore vi è una turba de Confratti dall'uno, e l'altro Sesso...*).⁶⁴⁵

Osim oltara pod patronatom bratovštine obitelji Fugošić u Vrbniku, biskup David je i u dobrinjskoj župnoj crkvi zabilježio dva oltara pod patronatom obiteljskih bratovština. Riječ je o oltaru sv. Franje Asiškog pod patronatom bratovštine obitelji Počić (*Visitò l'Altare di San Francesco in essa Parochiale è Fraterna... Viene mantenuto da fratelli della Medesima Fraterna... La Fraterna è di parentà della Casa Pocich...*) i oltaru Svih Svetih pod patronatom obitelji Plišić (*Visitò l'Altare di tutti li Santi... è Confraterna di Casa Plissich... Di questa Fraterna sono quattro fratelli, un Secolare, et tre Preti...*).⁶⁴⁶ Pobožna obitelj Plišić očigledno je bila dobrostojeća pa su braća don Franjo i Ivan Plišić odnedavno bili patroni i oltara sv. Križa. Zapisnik vizitacije ovog oltara posebno je vrijedan jer se iz njega doznaje o mehanizmu utemeljenja manjih, obiteljskih bratovština te vjerojatno uobičajenoj praksi nasljeđivanja patronatskih prava. Biskup je dakle, između ostalog, zabilježio sljedeće: *Visitò l'Altare di Santa Croce in essa Parochiale, erreto da Pre Francesco Plissich, et Zuanne Plissich... È stato dotato dalli sudetti Errettori di 6 Dermoni, cioè tre da Pre Francesco Plissich, et tre da Zuanne Plissich... Al detto Altare il sudetto Pre Francesco Plissich dice molte Messe all'anno, dicendo doppò la sua morte volere instituire una Fraterna de suoi Parenti, a cui vuole lasciare li sudetti Dermoni...*⁶⁴⁷ Praksu je, barem djelomično, moguće potvrditi na primjeru oltara sv. Ivana Evanđelista u kaptolskoj crkvi u Poljicama, što su ga oko 1633. godine podigla braća Ivan i Juraj Žgaljić, a o kojemu su se nastavili brinuti njihovi nasljednici don Antonio Žgaljić i don Juraj Brusić. Nije, doduše, poznato je li obitelj Žgaljić uz oltar na koji je polagala patronatsko pravo utemeljila bratovštinu, slično kao što je oltar Gospe od Karmela u vrbničkoj župnoj crkvi bio pod patronatom istoimene bratovštine te

⁶⁴⁵ BAK, David, 1685., f. 56r

⁶⁴⁶ BAK, David, 1685., f. 112v-113v

⁶⁴⁷ BAK, David, 1685., f. 113r

obitelji Sparožić (*Visitò l'Altare della Madonna de Carmini... et è Confraterna... è anco Juspatronato della Casa Sparosich...*), čiji je član don Franjo Sparožić, baš poput ambiciozne braće Žgaljić, financirao izradu pale s prikazom i osobnog sveca zaštitnika.⁶⁴⁸

Drugu najbrojniju skupinu predstavljali su oltari nad kojima su patronatska prava polagale pojedine obitelji. Od dvadeset četiri takva oltara u kaptolskim crkvama izdvaja se deset koji su bili pod patronatom i danas poznatijih otočnih obitelji. Oltar ili moguće prijenosni oltarić posvećen Nevinoj dječici u župnoj crkvi u Omišlju bio je pod patronatom obitelji Jedrlinić (*Visitò l'Altare degli Innocentini nella Parochiale appresso una Colonna... e Juspatronato della Casa Jederlinich...*).⁶⁴⁹ U kaptolskoj crkvi u Vrbniku oltar Duha Svetog bio je pod patronatom obitelji Sparožić (*Visitò l'Altare di San Spirito... Juspatronato della Casa Sparosich, di cui hora è Capellano Pre Mattio Sparosich uno della famiglia*), oltar sv. Petra pod patronatom obitelji Harbić (*Visitò l'Altare di San Pietro... Juspatronato della Casa Carbich...*), oltar Gospe od Zdravlja pod patronatom obitelji Bozanić (*Visitò l'Altare della Madonna della Presentatione... Juspatronato della Casa Bosanich...*), dok je obitelj Vitezić, kao i spomenuta obitelj Sparožić, imala patronat nad dvama oltarima, posvećenima Svim Svetima (*Visitò l'Altare di tutti li Santi... Juspatronato della Casa Vitesich...*) i sv. Tomi (*Visitò l'Altare di San Tomaso... et Juspatronato della Casa Vitesich...*).⁶⁵⁰ Oltar sv. Sebastijana u župnoj crkvi Dubašnice bio je pod patronatom obitelji Purić (*Visitò l'Altare di San Sebastiano... patronato delli Punich...*), oltar Presvetog Trojstva obitelji Bogović (*Visitò l'Altare della Santissima Trinità... É Juspatronato della famiglia Bogovich...*), dok je oltar Duha Svetog bio pod patronatom obitelji Radić (*Visitò l'Altare di San Spirito... è Juspatronato della famiglia Radich...*).⁶⁵¹ Posljednji je primjer, oltar sv. Jurja u kaptolskoj

⁶⁴⁸ BAK, David, 1685., f. 88v

⁶⁴⁹ BAK, David, 1685., f. 57v

⁶⁵⁰ BAK, David, 1685., f. 88r, 91r, 92r, 88v, 89v

⁶⁵¹ BAK, David, 1685., f. 131v, 132v, 133r

crkvi u Baški, zanimljiv jer je patronatska prava nad njim polagala obitelj Jurić, no o njemu se brinula glavna bratovština sv. Ivana Krstitelja (*Visitò l'Altare di San Zorzi... Juspatronato della famiglia Jurich, mantenuto da Rectori di San Zuanne sudetto*).⁶⁵²

Pod patronatom dužda bilo je sedam oltara, među kojima oltar sv. Justine u katedrali (*Visitò l'Altare di Santa Giustina... questo altare è del Juspatronato di Sua Serenità...*) i oltar Presvetog Trojstva u bašćanskoj župnoj crkvi (*Visitò l'Altare della Santissima Trinità... è Juspatronato di Sua Serenità...*).⁶⁵³ Međutim, duždevo je pokroviteljstvo nad oltarima uglavnom bilo tek formalne naravi, dok su se o njima najčešće brinule bratovštine, na primjer o oltaru sv. Nikole u katedrali istoimena bratovština mornara (*Visitò l'Altare di San Nicolò è Juspatronato di Sua Serenità... A questo Altare parimente vi è la Confraternità di San Nicolò de Marinari...*).⁶⁵⁴ Sličan je slučaj zabilježen i s oltarom u kapeli Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije u katedrali, no on je posebno znakovit te upućuje na nužan oprez prilikom mogućeg poistovjećivanja patrona oltara s naručiteljem pripadajuće liturgijske opreme. Naime, oltar je zasigurno utemeljila obitelj Frankapan, točnije knez Ivan VII. prigodom podizanja kapele u trećoj četvrtini 15. stoljeća. Za vjerovati je da je njegovim odlaskom s otoka 1480. godine patronatsko pravo, između ostalog, nad ovim oltarom prenijeto na kneževa pravnog sljednika Mletačku Republiku, personificiranu kroz figuru dužda. O oltaru se, pak, čini se primjereno, brinula bratovština sv. Vida koja je, prema Davidovim riječima, financirala izradu nove oltarne pale (*Visitò l'Altare della Concettione Juspatronato del Serenissimo Principe... Al detto Altare vi è la Confraternità di San Vito, che hà fatto fare una Pala con pittura in tela...*).⁶⁵⁵ Zanimljivo, oltar Pohoda Blažene Djevice Marije sv. Elizabeti (*Madonna de Ferri*) što ga je bila utemeljila Ivanova žena Elizabeta istovremeno je

⁶⁵² BAK, David, 1685., f. 67v

⁶⁵³ BAK, David, 1685., f. 14v, 69r

⁶⁵⁴ BAK, David, 1685., f. 12v-13r

⁶⁵⁵ BAK, David, 1685., f. 16v

bio bez patrona pa je bio opreman milostinjom vjernika (*Hà bisogno di un Sopracielo, e la pradella che è rotta, però si dovrà procurarle, che siano fatte con Elemosine de Fedeli per essere povero senza alcuna Entratta*).⁶⁵⁶

Milostinjom vjernika bilo je financirano opremanje još četiriju oltara, primjerice oltara sv. Antuna Padovanskog u župnoj crkvi u Baški (*Visitò l'Altare di Sant'Antonio di Padova erretto dal Popolo con l'Elemosine... Il Popolo lo mantiene...*) i oltara Poklonstva kraljeva u kaptolskoj crkvi u Dubašnici (*Visitò l'Altare delli tre Rè Maggi... viene mantenuto dalla charità de fedeli*).⁶⁵⁷ Također, pet oltara opremao je kler, odnosno svećenici pojedinog kaptola. Izdvajaju se dva primjera na kojima je moguće prezentirati razrađeni mehanizam patronata nad oltarima, definiranja obveza te, ponovo, nasljeđivanja. Oltar Gospe Karmelske u kaptolskoj crkvi u Baški bio je pod patronatom obitelji Radonjić, a što ga je župnik Radonjić prenio na bašćanski kler, koji ga je opremao (*Visitò l'Altare della Madonna de Carmini Juspatronato della Famiglia Rodonich lasciato dal quondam Piovano Rodonich al Clero di Besca, che lo offitia*).⁶⁵⁸ Slučaj oltara sv. Ivana Evanđelista pod patronatom obitelji Gržetić u župnoj crkvi u Dobrinju još je zanimljiviji. Naime, prema očigledno vrlo precizno definiranim patronatskim pravima i obvezama oltar je četiri mjeseca opremao član obitelji Gržetić, don Matej, dok se preostalih osam mjeseci o njemu brinuo dobrinjski kler (*Viene mantenuto otto Mesi dal Reverendo Clero di Dobrigno, et quattro Mesi da Pre Mattio Ghersetich, come quello, che hà il Ius di parentella*).⁶⁵⁹ Prema podacima u Davidovu zapisniku operarija crkve (*fabrica*) brinula se pak o opremanju tek jednog i to glavnog oltara u katedrali (*Detto Altare è mantenuto di Cere, e d'altre cose necessarie dalla Fabrica*), dok za

⁶⁵⁶ BAK, David, 1685., f. 15v

⁶⁵⁷ BAK, David, 1685., f. 68v, 133r

⁶⁵⁸ BAK, David, 1685., f. 68r

⁶⁵⁹ BAK, David, 1685., f. 111v

sedam oltara, poput onog sv. Nikole u omišaljskoj crkvi, nije bilo poznato pod čijim su patronatom (*Altare non si sà di chi sia Juspatronato*).⁶⁶⁰

⁶⁶⁰ BAK, David, 1685., f. 7v, 57r

9.2. Relikvije

Prilikom pastirskih pohoda nakon Tridentskog sabora posebna je pažnja pridavana vizitaciji relikvija i provjeri njihove autentičnosti. Pastirski pohod biskupa Davida 1685. godine u tom smislu nije bio iznimka. Biskup je slijedio uobičajeni obrazac pastoralne vizitacije te je relikvije pregledavao na početku vizitiranja crkava, zajedno s vizitacijom Presvetog Oltarskog Sakramenta, krstionice i svetih ulja, najčešće u sklopu vizitacije glavnog oltara. Pritom je prvenstveno provjeravao njihovu autentičnost, ali i način čuvanja. U slučaju postojanja potvrde o autentičnosti, dao bi je dao prepisati u vizitacijski zapisnik, a ako potvrda nije postojala, pitao bi najstarije kanonike u pratnji o relikvijama kojih je svetaca riječ. Na temelju zabilježenih svjedočanstava kanonika ponekad se doznaju i donatori pojedinih relikvija, u pravilu Davidovih predšasnika na katedri krčkih biskupa.

Od sedam kaptolskih crkava na otoku Krku u vrijeme Davidove vizitacije pet je posjedovalo relikvije, dok ih u crkvama sv. Apolinara u Dubašnici te sv. Kuzme i Damjana u Poljicama nije bilo.⁶⁶¹ U kaptolskim crkvama u Omišlju i Vrbniku relikvije su se čuvale u ormariću bočno od menze glavnog oltara, u bašćanskoj kaptolskoj crkvi čuvale su se u svetohraništu koje je bilo postavljeno na glavnom oltaru, u katedrali u Krku na glavnom oltaru pokraj svetohraništa te, zbog većeg broja relikvija, u ormaru u sakristiji, dok za relikvije u kaptolskoj crkvi u Dobrinju taj podatak nije zabilježen. Relikvije su se čuvale pod ključem što ga je u pravilu čuvao župnik, a u slučaju postojanja dviju brava drugi je ključ, kao primjerice i u obližnjem Osoru, čuvao predstavnik državne vlasti, odnosno gradski sudac.⁶⁶²

Očekivano, najviše relikvija posjedovala je katedrala u Krku, no zanimljivo je da nije posjedovala i cijelo tijelo (*corpora integra*) nekog od svetaca, koje je uvijek posebno štovano, dok ga je, primjerice, posjedovao niz stolnih crkava, primjerice u Osoru, Poreču, Rijeci, Senju ili Zadru. Prema podacima iz zapisnika Davidove vizitacije čini se da su većinu relikvija

⁶⁶¹ Vidjeti Prilog 29.

⁶⁶² Za drveni sarkofag sv. Gaudencija u riznici osorske katedrale vidjeti: DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 57)

nabavili i katedrali donirali krčki biskupi tijekom 17. stoljeća. Relikviju zaštitnika grada i biskupije sv. Kvirina, kao i relikvije sv. Kordule te jednog od legionara Tebanske legije u katedralu je donio krčki biskup i apostolski nuncij u Lucernu Giovanni della Torre (1589. – 1623.) u posljednjem desetljeću 16. i prvom desetljeću 17. stoljeća, a donacija su bavarskog vojvode Vilima V. i nepoznatog opata benediktinskog samostana u Einsiedelnu biskupu i njegovoj katedrali. Relikviju sv. Filipa Nerija nabavio je biskup Constantino de Rossi koji je stolovao u Krku između 1640. i 1653. godine. Njegov nasljednik Juraj Georgiceo između 1653. i 1660. godine donirao je relikvije sv. Diodora i Olimpija. Konačno, sam je biskup David 1684. godine iz Rima donio relikvije sv. Benigna, sv. Hijacinta, sv. Konstance, sv. Julijana i sv. Vicencija.

Osim prethodno navedenih, zabilježenih donacija relikvija krčkih biskupa, u dvama relikvijarima u obliku sarkofaga bilo je pohranjeno po dvanaest relikvija svetih rimskih mučenika, koje su zasigurno dospjele u katedralu nakon Tridentskog sabora u 17. stoljeću, moguće u vrijeme episkopata nekog od preostalih biskupa, Alvisea Lippomana (1623. – 1640.), Francesca Marchija (1660. – 1668.) ili Teodora Gennarija (1664. – 1684.). U ormaru u sakristiji također su se čuvala još četiri relikvijara s moćima nepoznatih svetaca. Budući da se uz ove relikvije nisu nalazile autentike, a izostaju i komentari kanonika u biskupovoj pratnji, vrlo je vjerojatno da su u katedralu dospjele prije 17. stoljeća.

Kaptolska crkva Uznesenja Marijina u Omišlju posjedovala je tri sljedeće relikvije: Kristove krvi s mlijekom Blažene Djevice Marije, trna Kristove krune te sv. Klare. Prema potvrdi biskupa Lippomana iz 1624. godine u crkvi se čuvala i relikvija Mojsijeva štapa, no čini se da je u vrijeme Davidove vizitacije više nije bilo ili je pak prethodno došlo do pogrešne identifikacije, možda zamjene s relikvijom trna Kristove krune. Relikvije su bile pohranjene u trima škrinjicama, od kojih su dvije bile izrađene od skupocjenih materijala (pozlaćenog srebra, gorskog kristala, alabastera, slonovače) i ukrašene prikazima svetaca

ispod arkada, dok je treća bila drvena i oslikana te, prema riječima biskupa Davida, stara (*alquanto vecchia*). Materijal izrade, forma izvedbe i odabir relikvija, pogotovo franjevske sv. Klare kanonizirane 1255. godine⁶⁶³, upućuju na to da je riječ o prestižnim donacijama iz razdoblja kasnog srednjeg ili najkasnije samog početka ranog novog vijeka, možda istaknutog pojedinca poput člana obitelji knezova krčkih ili, čak vjerojatnije, nekog iz niza krčkih biskupa franjevac. Moguće je, također, da je neka od navedenih relikvija u omišaljsku župnu crkvu dospjela nedugo nakon njezine izgradnje u 13. stoljeću.

Kaptolska crkva sv. Ivana Krstitelja u Baški posjedovala je dvije relikvije u vidu fragmenata kostiju mučenika sv. Cirijska i sv. Vitala. Prva relikvija bila je donacija rapskog biskupa Dujma Gaudencija (1664. – 1695.), a druga osorskog Šimuna Gaudencija (1673. – 1719.). Moći su bile pohranjene u vrlo vjerojatno identičnim relikvijarima od stakla te ih zasigurno treba sagledavati kao cjelinu. Nije poznato u kojim su okolnostima Davidovi suvremenici i episkopi susjednih biskupija crkvi u Baški donirali ove relikvije, no ne treba sumnjati da su bile donirane između 1673., prve godine episkopata osorskog biskupa, i 1685. Možda je riječ o zavjetnim darovima biskupa moguće povezanih rodbinskom vezom na proputovanju prema svojim matičnim biskupijama, kroz ponekad vrlo opasan dio kvarnerskog akvatorija.

Kaptolska crkva sv. Stjepana u Dobrinju posjedovala je relikvije družice sv. Uršule i nepoznatih svetaca. Moći jedne od družica mučenica sv. Uršule pohranjene su u srebrnom relikvijaru u obliku glave na prijelazu srednjeg u novi vijek, vjerojatno izvedenom u prvoj polovini 15. stoljeća (Sl. 1). Prvi se put u dobrinjskoj crkvi spominju u zapisniku apostolske vizitacije Agostina Valiera 1579. godine, no zasigurno ih valja sagledavati u kontekstu niza istovjetnih i znatno ranijih donacija crkvama obližnjih, tada važnih frankapanskih kaštela u

⁶⁶³ ANTONIO BLASUCCI, CHIARA da Assisi, u: *Bibliotheca sanctorum*, Vol. III, Roma, 1963., 1205.

priobalju (Bakar, Hreljin, Novi Vinodolski, Rijeka).⁶⁶⁴ Za razliku od relikvije sv. Kordule, također družice sv. Uršule, koja je u Krk dospjela na prijelazu 16. u 17. stoljeće pod specifičnim okolnostima kao donacija apostolskom nunciju, a tada krčkom biskupu, sve upućuje na to da je dobrinjska relikvija na otok dospjela znatno ranije, čini se u vrijeme kada je kult sv. Uršule bio na vrhuncu popularnosti na području pod frankapanskom vlašću, upravo u zenitu njihove moći krajem 14. i početkom 15. stoljeća.⁶⁶⁵

Posljednja kaptolska crkva koja je u vrijeme Davidove vizitacije posjedovala relikvije bila je ona Uznesenja Marijina u Vrbniku. U velikoj i već tada staroj srebrnoj pozlaćenoj pokaznici bila je pohranjena relikvija sv. Tome Akvinskog, kanoniziranog 1323. godine (Sl. 2).⁶⁶⁶ Za vjerovati je da je pokaznica bila izvedena krajem 14. ili, vjerojatnije, prvoj polovini 15. stoljeća, možda baš u vrijeme episkopata dominikanca na krčkoj katedri, biskupa Angela iz Bologne, između 1436. i 1444. godine. U ovu i jednu manju pokaznicu biskup David pohranio je relikvije sv. Geminijana, sv. Konkordije te četvero rimskih mučenika, što ih je u sklopu pastirskog pohoda poklonio vrbničkoj župnoj crkvi. Njih je, kao i pet relikvija doniranih krčkoj katedrali, David dobio godinu dana ranije u Rimu od pape Inocenta XI., odnosno njegova generalnog vikara kardinala Gaspara Carpegne, vjerojatno povodom imenovanja krčkim biskupom. Spomenute relikvije rimskih mučenika biskup je u obje crkve prenio osobno u svečanoj procesiji, u katedralu iz kapele biskupskog dvora, a u vrbničku župnu crkvu iz kapele sv. Ivana izvan kaštela, gdje su prethodno bile privremeno pohranjene.

Sumirajući Davidove zabilješke moguće je zaključiti da su relikvije nabavljane za pet najznačajnijih otočnih kaptolskih crkava od kraja 13. ili početka 14. stoljeća, a najintenzivnije u 17. stoljeću. Posebno je uočljiva želja krčkih biskupa nakon Tridentskog sabora da, u duhu

⁶⁶⁴ MATEJA JERMAN (bilj. 51)

⁶⁶⁵ O kultu sv. Uršule vidjeti: SCOTT BRADFORD MONTGOMERY (bilj. 171).

⁶⁶⁶ CLEMENS M. JORIS VANSTEENKISTE, TOMMASO d'Aquino, DOTTORE della Chiesa, santo, u: *Bibliotheca sanctorum*, Vol. XII, Roma, 1969., 561.

katoličke obnove, katedralnu riznicu obogate što većim brojem relikvija tada ponovno aktualnih ranokršćanskih rimskih mučenika.⁶⁶⁷ Na osnovi podataka iz Davidova vizitacijskog zapisnika i malobrojnih do danas sačuvanih primjera nije moguće izvoditi opsežnije zaključke o tipologiji i provenijenciji relikvijara, tek nabrojiti one prepoznatljivih oblika što se navode. Zabilježene su tri drvene biste (Krk), jedna bista od srebra (Dobrinj), tri pokaznice (Krk, Vrbnik), šest škrinjica od kojih barem dvije u obliku sarkofaga (Krk, Omišalj, Dobrinj) te jedna piksida (Krk). Iako nigdje u zapisniku nije izričito navedeno, odnosno preciznije opisano, za dio relikvijara *od stakla* ili *od kristala* treba pretpostaviti da su bili izvedeni u cilindričnoj formi, eventualno formi pokaznice pri čemu se biskupov opis odnosi na teku, a primjer ovakve dvojbe predstavlja opis relikvijara u bašćanskoj crkvi (*Visitò doi Reliquiarj di vetro tenuti dietro il Tabernacolo...*).⁶⁶⁸

Na kraju treba spomenuti i vrijedan podatak da je biskup David relikvije iz Rima donio zapečaćene u drvenoj kutiji, svojevrsnom prijenosnom i privremenom relikvijaru, te ih je prilikom donacija katedrali i vrbničkoj župnoj crkvi pohranio u već postojeće relikvijare s drugim moćima, nalažući pritom neka se za njih nabave novi i primjereni relikvijari od kristala. Donacija relikvija biskupu Davidu u Rimu te njegova donacija istih crkvama u matičnoj biskupiji sasvim sigurno ne predstavljaju izolirani slučaj, prije pravilo, a ova tek naizgled usputna biskupova opaska ilustrira način transfera relikvija te upućuje na tada zasigurno učestalu praksu nabave relikvijara za već dobivene relikvije.

⁶⁶⁷ Iz opsežne literature o ovoj problematici izdvaja se: SIMON DITCHFIELD, San Carlo and the Cult of Saints, u: *Studia Borromaica. Saggi e documenti di storia religiosa e civile della prima età moderna*, (ur.) F. Buzzi i dr., 20 (2006.), 145-154; MASSIMILIANO GHILARDI, Paolino e gli altri martiri. Il culto dei „corpi santi“ nella prima età moderna, u: *Il cardinal Montelpare (Atti del Convegno, Montelparo 17 giugno 2012) – Quaderni per la ricerca*, 17 (2013.), 101-125; MASSIMILIANO GHILARDI, „Sub terris Roma sacra latet.“ Le catacombe di Roma, „arsenali“ della fede, tra promozione e apologia della cattolicità (1578-1720), u: „*Ad ultimos usque terrarum terminos in fide propaganda*“: Roma fra promozione e difesa della fede in età moderna, (ur.) M. Ghilardi i dr., Viterbo, 2014., 157-187.

⁶⁶⁸ BAK, David, 1685., f. 67v

Sl. 1

Sl. 2

9.3. Liturgijsko posuđe

U odnosu na brojne detaljne opise oltarnih retable i relikvijara, u vizitacijskom zapisniku biskupa Davida vrlo je malo podataka o liturgijskom posuđu. Točnije, biskupove su napomene o liturgijskom posuđu tek sumarne i pretežno se svode na statistiku formuliranu u dvije ili, najviše, tri rečenice u svakoj kaptolskoj crkvi, dok izostaju taksativni popisi te opisi pojedinih predmeta. Iznimku predstavlja svega nekoliko šturih opisa liturgijskih predmeta u sakristiji katedrale, prvenstveno spomena njihovih istaknutih donatora.

Na temelju podataka iz Davidova zapisnika, kao i ugraviranih grbova te natpisa, sa sigurnošću je moguće identificirati tek srebrni komplet svijećnjaka biskupa Lippomana i srebrno raspelo kanonika Bendate, koji se čuvaju u gornjoj sakristiji katedrale.⁶⁶⁹ Šest oltarnih svijećnjaka na stranicama je podnožja ukrašeno grbom biskupa Alvisea Lippomana, na krčkoj katedri od 1623. do 1640. godine (Sl. 1). Prema natpisima ugraviranim na podnožju oltarnog raspela, 1681. godine izdatkom kanonika Francesca Bendate prethodno spomenuti komplet svijećnjaka nadopunjen je raspelom (Sl. 2). U oba je slučaja riječ o stilski lako prepoznatljivim serijskim radovima venecijanskih radionica kakve je moguće vidjeti u brojnim sakralnim prostorima, primjerice, par svijećnjaka iz 1683. godine u Sakralnoj zbirci u Dobrinju, a kao cjelina do danas predstavljaju svečani komplet glavnog oltara katedrale.

Srebrni oltarni kompleti nisu bili standardna oprema oltara već su se nalazili samo u onih bogatijih te su se postavljali za svetkovine i važnije blagdane. Za svakodnevne su liturgijske obrede korišteni mjedeni kompleti, dok je raspelo ponekad bilo izrađeno od drva. O tome svjedoči niz Davidovih napomena, na primjer prigodom vizitacije oltara Gospe od Ružarija u kaptolskoj crkvi u Dobrinju, kada je biskup izrijeком naložio bratovštini da se nabavi mjedeno raspelo za svakodnevnu upotrebu (*ordinò per li giorni feriali una croce d'ottone*).⁶⁷⁰ Od brojnih oltara opremljenih mjedenim kompletom moguće je izdvojiti onaj Gospe Snježne

⁶⁶⁹ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 53)

⁶⁷⁰ BAK, David, 1685., f. 110v

u župnoj crkvi u Vrbniku, koji je bio uglavnom primjereno opremljen dvama svijećnjacima, raspelom i visećim svijećnjakom, sve izrađeno od mjedi, ali je nedostajala kanonska tabla pa je biskup naložio neka se nabavi (*...hà doi Candelieri, et Lampada d'ottone, ordinò una carta di gloria... hà Croce d'ottone*).⁶⁷¹ U vrbničkoj sakristiji i danas se čuva nekoliko ovakvih mjedenih svijećnjaka za svakodnevnu liturgiju (Sl. 3).

Identična praksa zabilježena je u vezi malobrojnijih visećih svijećnjaka. Nabrajajući liturgijsku opremu glavnog oltara kaptolske crkve u Omišlju vizitator, između ostalog, navodi dva viseća svijećnjaka, mjedeni i srebrni. U mjedenom svijećnjaku kontinuirano je gorjelo vječno svjetlo uz Presveti Oltarski Sakrament (*...havendosse anco un'altra d'ottone per li giorni feriali, quale arde continuamente per causa del Santissimo*)⁶⁷², kao primjerice i u Vrbniku, što je prema prvoj točki njezinog statuta iz 1325. godine bila obveza glavne vrbničke bratovštine sv. Ivana Krstitelja.⁶⁷³ Vrijedan srebrni viseći svijećnjak koristio se pak za rijetke svečane liturgije svetkovina (*...una Lampada grande d'argento di valuta di Ducati 200, che si esposse le feste principali*).⁶⁷⁴

Uz glavni oltar u katedrali također se prigodom svečanih liturgija postavljao srebrni viseći svijećnjak. Tijekom preostalog dijela liturgijske godine svijećnjak je bio obješen uz oltar sv. Ivana Evanđelista u crkvi sv. Kvirina (*...et Lampada d'argento, che nella solennità viene imprestata all'Altare Maggiore della Catedrale*), a o opremanju obaju oltara brinula se glavna krčka bratovština sv. Marije i Ivana.⁶⁷⁵ Za vjerovati je da je bila riječ o svijećnjaku koji je i danas obješen u crkvi sv. Kvirina, prema ugraviranom natpisu i grbu u medaljonima izvedenom 1657. godine za obitelj Cencilabus (Cancelari, Cancellaris) (Sl. 4). Vrlo vješto

⁶⁷¹ BAK, David, 1685., f. 90v

⁶⁷² BAK, David, 1685., f. 53v

⁶⁷³ MIHOVIL BOLONIĆ, *Vrbnik nad morem: od početka do propasti Austro-Ugarske (Krčki zbornik 9, posebno izdanje 3)*, Krk, 1981., 139.

⁶⁷⁴ BAK, David, 1685., f. 53v

⁶⁷⁵ BAK, David, 1685., f. 20v

modelirani svijećnjak izrađen je na proboj, a slične je svijećnjake moguće pronaći u niz crkava na području Mletačke Republike, na primjer u obližnoj krčkih benediktinki, izveden za opaticu Ludovicu Cicutu 1640. godine. Zanimljivo, članovi iste obitelji pedesetak godina kasnije ponovno su donirali srebrni viseći svijećnjak, danas obješen u prezbiteriju katedrale.

Na osnovi sumarnih podataka biskupa Davida doznaje se, dakle, da se u sedam krčkih kaptolskih crkava 1685. godine nalazilo sljedeće liturgijsko posuđe od metala: 58 oltarnih i ophodnih raspela (9 u Krku, 13 u Omišlju, 4 u Baški, 14 u Vrbniku, 10 u Dobrinju, 8 u Dubašnici), 164 oltarna svijećnjaka (38 u Krku, 32 u Omišlju, 14 u Baški, 38 u Vrbniku, 22 u Dobrinju, 20 u Dubašnici), 76 visećih svijećnjaka (16 u Krku, 11 u Omišlju, 6 u Baški, 22 u Vrbniku, 12 u Dobrinju, 9 u Dubašnici), 12 kanonskih tabli (7 u Baški, 3 u Vrbniku, 1 u Dobrinju, 1 u Dubašnici), 87 kaleža (14 u Krku, 9 u Omišlju, 12 u Baški, 33 u Vrbniku, 11 u Dobrinju, 8 u Dubašnici), 5 ciborija (1 u Omišlju, 1 u Baški, 1 u Vrbniku, 1 u Dobrinju, 1 u Dubašnici), 3 pokaznice (1 u Omišlju, 1 u Dobrinju, 1 u Dubašnici), 10 kadionica (2 u Krku, 1 u Omišlju, 2 u Baški, 2 u Vrbniku, 2 u Dobrinju, 1 u Dubašnici), 1 pločica za poljubac mira (Krk), 1 posuda za blagoslovljenu vodu (Krk) te 1 pastoral (Krk).

Usporedbom navedenih podataka s onima zabilježenima prilikom apostolske vizitacije Agostina Valiera 1579. godine, stječe se dojam da su crkve 1685. godine bile barem jednako bogato, čak i bogatije opremljene liturgijskim posuđem.⁶⁷⁶ Za vjerovati je, stoga, da se tijekom razmatranog, prvog posttridentskog stoljeća nastavio pozitivan trend nabave liturgijske srebrnine, kao uostalom i ostale opreme. Međutim, iako broj zabilježenih primjeraka liturgijskog posuđa u oba dokumenta nikako nije skroman, popisi nisu potpuni već ocrtavaju tek približno stanje. Tvrdnju je moguće argumentirati na osnovi komparativne

⁶⁷⁶ Vidjeti Prilog 30. Pri analizi podataka iz Valierova zapisnika razmatrano je liturgijsko posuđe zabilježeno u popisima inventara crkava, ne i sporadični navodi prilikom vizitacija oltara. Djelomične podatke o liturgijskom posuđu pojedinih crkava na otoku Krku iz Valierova zapisnika moguće je pronaći već u radovima Mihovila Bolonića i Ivana Žic-Rokova, primjerice u njihovoj kapitalnoj sintezi *Otok Krk kroz vjekove*. Vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 386-387, 414, 452.

analize brojnog stanja četiriju vjerojatno najznačajnijih tipova liturgijskog posuđa, a to su kadionice, kaleži, raspela i svijećnjaci.⁶⁷⁷ Među relativno ujednačenim podacima u tablici o množini liturgijskog posuđa u kaptolskim crkvama uočljivo odudara broj od čak trideset tri kaleža u vrbničkoj (samo župnoj) crkvi. Upravo je u Vrbniku biskup bio rječitiji pa je osim uobičajene konstatacije da se u sakristiji nalazi trinaest kaleža, izrijeком nadodao kako postoji još dvadeset kaleža u osobnom vlasništvu svećenika (*Visitò la Sacristia, in cui trovò tredici Calici con le sue Patene... Vi sono ancora da vinti Calici di Preti Particolari*).⁶⁷⁸ Čini se vjerojatnim da u ostalim otočnim crkvama taj podatak nije zabilježio, što sasvim sigurno, opet, nije bio izniman slučaj. Lijep primjer ovakvog kaleža zasigurno je onaj što ga je, prema natpisu na bazi i zlatarskoj puncu, svećenik Domenico Capalbo 1596. godine vlastitim sredstvima kupio u venecijanskoj radionici Orso, a koji se čuva u riznici katedrale (Sl. 12).⁶⁷⁹ U istoj je, jednoj od najznačajnijih mletačkih radionica, u prvoj polovini 17. stoljeća izrađen kalež ukrašen grbom krčke obitelji Zottinis te ugraviranim inicijalima *B Z*, također iz katedralne riznice (Sl. 10-11).

Primjerci liturgijskog posuđa koji se danas čuvaju u crkvama i sakristijama krčkih kaptolskih crkava, odnosno njihov broj, ni približno ne oslikavaju stanje u vrijeme vizitacije biskupa Davida, već predstavljaju sasvim skromne fragmente nekad bogato opremljenih sakralnih prostora. Crkvene su riznice u kontinuitetu tijekom kasnog srednjeg i ranog novog vijeka bile pobožno obogaćivane liturgijskom opremom od plemenitih metala. Čini se da ih povremene nedaće, poput uskočke pljačke Dobrinja u veljači 1616. godine, nisu bile osjetnije

⁶⁷⁷ Budući da najčešće nije moguće sa sigurnošću diferencirati ophodna od oltarnih raspela, sagledavana su kao cjelina.

⁶⁷⁸ BAK, David, 1685., f. 94r

⁶⁷⁹ Natpis ugraviran na serijski izvedenom kaležu, odnosno njegovoj bazi glasi: *PRESBITER · DOMINICVS · CAPALBO · FECIT · PROPRIO · AERE · 1596 · PIERO PAZZI, I pvnzoni dell'argenteria eoreficeria veneta...*, Vol. I (Venezia e Dogado), Pola, 1992., 158-159.

osiromašile.⁶⁸⁰ Međutim, društvene promjene što su krajem 18. i početkom 19. stoljeća prijelomno utjecale na sakralnu umjetničku baštinu, u najvećoj su mjeri oblikovale današnje stanje i u otočnim sakristijama. O razmjerima i sustavnosti osiromašenja krčkih crkava, s naglaskom upravo na liturgijsku srebrninu, doznaje se od dvaju suvremenika burnih događaja, vrbničana Ivana Feretića (Vrbnik, 1769. – Vrbnik, 1839.) i Josipa Antuna Petrisa (Vrbnik, 1787. – Krk, 1868.).

U dragocjenoj i tek djelomično objavljenoj, nažalost izgubljenoj, kronici *Litopisanja stvarnih dogojenih... od 1792. do 1814.* iz 1824. godine Feretić je, između ostalog, zabilježio sljedeće: (1807.) *Crikve bihu oplienjene, oglobljeni oltari, prilike svetih porušene, srebrnine crikvene pobrane, križi polomljeni, sveti sudi satarveni...* (1809.) *Sve skule, sve bratovščine bile su poveržene, a sve njihovo pade pod šaku kraljevu, rečenu danaska Demanialsku. Radi toga sve srebro i zlato, koje god bijaše po Dalmaciji od računa i posega skulah i bratovščinah ozgor rečenih imijaše biti dignuto na račun kraljevski. Na ovom otoku slidilo bijaše ovo crikav oplinjenje na parvi, na drugi i na treći miseca marča. Srebrnina svega ovoga otoka za parvi ovi put dignuta, ustojaje na broj od osam tisuć dukat srebernih. Koliko pak stojaše što po drugi put digoše, to oni sami znaju, koji ju uzeše...* (1811.) *Istoga ovoga godišća po zapovidi cesarskoj kraljevskoj Napoleonskoj pride u Kerk Gospodin Palazzi Milanez. Njegovi posli bijahu mnogi, a poglaviti bijahu: posvojiti na ime kralja Napoleona sve blago od crikvah, njihove glavnice ili capitali, sva njihova ruha, a od nikojih i zvoni. Sve srebro i zlato, koje bijaše od prija po crikvah ostalo, sve ovo bijaše od njega podpunoma dvignuto...*⁶⁸¹

Odlomak iz Petrisova objavljenog rukopisa *Nike uspomene starinske*, napisanog između 1853. i 1858. godine, vrlo detaljno, pak, opisuje stanje u vrbničkoj župnoj crkvi: *Početak od škode učinjene crikvi od demanija franceskoga...* (o glavnom oltaru) *vlada francezka 1813. godine odnese njoj svu srebrninu i sve odiće crikvene kakono i ostalim oltarom*

⁶⁸⁰ MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 64), 349.

⁶⁸¹ MATO POLONIJO (bilj. 553), 68.

brašćinskim... A kad dojdose komesari za pobrati sreberninu... isti komesari ponesoše sve, a ostade nam crikva gola prez ijedne urehe. Odnesoše 18 kaleži i osemnajst patin od srebra; 12 (dvanajst) svićnakov (candellieri) li od srebra; 2 (dva) križa sreberna; 14 (četnajst) kandelov srebernih, meju kojimi jedan mnogocini, koji gorivaše prid prisvetim sakramentom neprestano, koji bio je vas na rožice izrizan, a debel skoro, da ga jedna muška glava ne mogaše rukama obastriti. Ne samo to, dali i odiće crikvene mal da ne sve. A za imati kupicu srebernu veliku, u kojoj stoji prisveti sakrament u tabernakulu, i onu, u kojoj se pričješćenje nosi u sela nemoćnikom, i za jedan križ i za ostensorium i za jedne odiće morali su plovani i sudac na posudu uzeti od istih komesari i njimi se podpisati i plovani i starešine pučke, da ote se druge za crikvenu službu koliko prije dobiti, a one koje na posud uzimahu na najpervu zapovid izručiti istoj komisiji. Prekrili su bili sakristani jedan križ i jedan par svitnjakov i jedan veliki kalež i s patenom i oni veliki ostensorium i mustrancu, relikvije svetoga Tome Aquinata, sve od srebra.⁶⁸²

Čini se da je moguće identificirati kalež, pokaznicu i ophodno raspelo što su ih snalažljivi vrbnički sakristani bili sakrili, a izrađeni su znatno prije Davidove vizitacije. Veliki kalež pomalo je atipično, ali u ikonografskom smislu sasvim razumljivo, na košarici čaše ukrašen prikazima Bogorodice s Djetetom i Raspeća, a vjerojatno je u 15. stoljeću izveden za glavni oltar, točnije glavnu vrbničku bratovštinu.⁶⁸³ Srebrna gotička pokaznica vrlo je vješto modelirana i ukrašena figuricama svetaca, prema Davidovim riječima *con lavori alla Perugina*, moguće u prvoj polovini 15. stoljeća.⁶⁸⁴ U vrijeme vizitacije 1685. godine služila je kao relikvijar, navodno desnog kažiprsta sv. Tome Akvinskog, stoga je uključena također u

⁶⁸² IVAN GRŠKOVIĆ – VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ (bilj. 462), 94.

⁶⁸³ MATO POLONIJO (bilj. 553), 70; MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 673), 154; MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 31), 86-87.

⁶⁸⁴ BAK, David, 1685., f. 84v

prethodno poglavlje.⁶⁸⁵ U slučaju ophodnog raspela velika je vjerojatnost da je bila riječ o lijepom srebrnom procesionalu što ga je krajem 16. ili početkom 17. stoljeća izradila mletačka radionica Albero d'Oro (Sl. 5). Prema Damiru Tuliću, *vrbičko je raspelo, uz minimalne popravke i ikonografske nedosljednosti, sačuvalo izvornost cjeline te se po kvaliteti iskucavanja aplika može smatrati oglednim primjerom ophodnih raspela radionice Albero d'Oro.*⁶⁸⁶ Iako izlazi iz okvira ove disertacije, zanimljivo je nadovezati smicalicu kojoj je istovremeno s navedenim događajima u Vrniku, vjerojatno, pribjegao krčki biskup Ivan Antun Šintić. Biskup je, prema interpretaciji Franje Velčića, na dva srebrna procesionalna svijećnjaka, koje je za krčku franjevačku crkvu 1717. godine iz Venecije za 2060 lira nabavila bratovština Presvetog Trojstva, dao ugravirati natpis *Proprietà Della Famiglia Sintich / ad uso perpetuo Della Cattedrale Di Veglia* te ih je tako sačuvala od konfiskacije.⁶⁸⁷

Kao što je već istaknuto, izuzev svečanog oltarnog kompleta iz katedrale, na temelju sumarnih Davidovih opisa nije moguće pouzdano identificirati relativno malobrojno preostalo liturgijsko posuđe. Na primjer, prigodom vizitacije sakristije župne crkve u Dubašnici biskup kaže da je u sakristiji bilo pohranjeno osam kaleža, od kojih su dva s pripadajućim pliticama bila izrađena od srebra, a preostali su u donjem dijelu bili izrađeni od pozlaćene mjedi, dok je jedan kalež bio oštećen (*Item otto Calici, uno de quali rotto, (oštećeno) osservò essendo doi fatti d'argento, con le loro patene, essendo gli altri con piede d'ottone indorate.*)⁶⁸⁸ U sakristiji nove župne crkve među ostalim se recentnije nabavljenim posuđem čuvaju dva srebrna kaleža, koji su prema stilskim karakteristikama i vještini izvedbe serijski radovi

⁶⁸⁵ MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 673), 152.

⁶⁸⁶ DAMIR TULIĆ (bilj. 52), 169.

⁶⁸⁷ FRANJO VELČIĆ, *Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – Krk*, Zagreb, 2013., 61-62.

⁶⁸⁸ BAK, David, 1685., f. 130v

mletačkih radionica 17. stoljeća (Sl. 13-14).⁶⁸⁹ S velikom je vjerojatnošću moguće pretpostaviti, ali ne i pouzdano utvrditi, da je barem jedan od njih bio dio inventara stare, sredinom 19. stoljeća porušene župne crkve. Čini se, stoga, da predstavljaju jedine sačuvane primjerke liturgijske opreme dubašljanske kaptolske crkve iz vremena Davidove vizitacije.

Tipološki karakteristične i rijetke liturgijske predmete moguće je ipak znatno uvjerljivije prepoznati. U Sakralnoj zbirci župe Dobrinj izložena je, primjerice, kutijica za pohranu ampula ili, vjerojatnije, posudica sa svetim uljima, koju Branko Fučić datira u 16. stoljeće. (Sl. 15)⁶⁹⁰ Pravokutna srebrna kutijica jednostavno je ukrašena ugraviranim vegetabilnim motivima i trima riječima napisanima glagoljicom – *KRIZMA*, *OLEJ* i *MAZ*. Nema razloga sumnjati da je biskup David pregledao upravo ovu *Cassetinu d'argento* kada je notaru Franceschiniju u pero izdiktirao: *Visitò gli Ogli Santi conservati decentemente in un Armareto, trovò tre Ampolline di Stagno, et poi tre altri bossoletti conservati in una Cassetina d'argento ben tenuti, ordinò solamente, che al bossoletto dell'oglio Infirmorum sia fatto un bossolo fodrato di corame con la sua borsa.*⁶⁹¹ Ovakvi primjeri liturgijskog posuđa, međutim, izuzetno su rijetki.

Identifikacija pojedinih primjeraka liturgijskog posuđa i, još važnije, određivanje njihove izvorne ubikacije, a s tim u vezi moguće i okolnosti narudžbe ili donacije, u znatnoj su mjeri otežani sporadičnim vijestima o premještanju crkvenih dragocjenosti. U vezi s događanjima s početka 19. stoljeća u vrijeme episkopata biskupa Šintića, treba ukazati na usputnu, no potencijalno važnu opasku Sir Thomasa Grahama Jacksona iz antologijskog putopisa objavljenog 1887. godine. Prigodom drugog posjeta gradu Krku poznati je engleski arhitekt u gornjoj sakristiji katedrale, između ostalog, zabilježio sljedeće: *There are some old silver*

⁶⁸⁹ O sličnim je kaležima iz franjevačkih crkava na Krku i Cresu, pa tako i u obližnjem Portu, nedavno pisala Mateja Jerman. Rad ujedno predstavlja jedinu recentniju znanstvenu studiju o liturgijskim predmetima od plemenitih metala na otoku Krku, stoga je posebno važan. Vidjeti: MATEJA JERMAN (bilj, 115).

⁶⁹⁰ BRANKO FUČIĆ (bilj, 468), 122-123.

⁶⁹¹ BAK, David, 1685., f. 107v

*crosses in the treasury, among them that of the suppressed bishopric of Osseero...*⁶⁹² Iako Jacksonov podatak o transferu starog srebrnog raspela s područja nekadašnje osorske biskupije u riznicu krčke katedrale dosad nije potvrđen, njegova tvrdnja odgovara mjesnim kazivanjima u drugom ukinutom biskupskom sjedištu na Kvarneru koja prenosi Silvija Banić, *prema kojima je, navodno, nakon ukinuća biskupije 1828. godine značajna količina misnog ruha iz rapske katedrale odnesena u katedralu u Krku.*⁶⁹³

Dislociranja liturgijske srebrnine bilo je, također, u ranijim stoljećima pa i znatno prije Davidove vizitacije. Vrijedi istaknuti još jedan primjer, ovog puta iz 15. stoljeća, vremena frankapanske vladavine nad otokom. Prema bilješkama u vatikanskom glagoljskom misalu što ih prenose Mihovil Bolonić i Ivan Žic-Rokov, nalogom kneza Ivana iz Omišlja je u Krk bilo prenijeto nekoliko raspela, kaleža, biblija, misala i paramenata (*vsu općina i plovani s redovnici jesu dali v Krk po zapovidi kneže milosti kneza Ivana*).⁶⁹⁴ U kontekstu uvijek atraktivnih potencijalnih donacija članova obitelji Frankapan liturgijske srebrnine, nije moguće zaobići vrlo vrijednu stauroteku što se čuva u riznici katedrale, a ugraviranom godinom 1471. datirana je u posljednje desetljeće vlasti kneza Ivana VII (Sl. 17).⁶⁹⁵ Tradicionalno se, pak, vjeruje da je Ivanov otac, ban Nikola IV. (oko 1360. – 1432.) donirao župnoj crkvi u Baški pozlačeno ophodno raspelo, kojem su naknadno pridodane srebrne renesansne aplike. Međutim, čini se da je ova usmena predaja prvi put zabilježena tek u *Bašćanskoj kronici* što ju je sastavio župni sakristan Marko Sorić (1860. – 1945.), doduše

⁶⁹² THOMAS GRAHAM JACKSON (bilj. 15), 151.

⁶⁹³ SILVIJA BANIĆ, Prilog poznavanju sakralnih inventara otoka Raba: najvrjedniji povijesni tekstili sačuvani na misnom ruhu i drugim dijelovima liturgijske opreme, u: *Rapski zbornik*, Zagreb, II (2012.), 461-499, 453.

⁶⁹⁴ MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 451-452.

⁶⁹⁵ FRANJO VELČIĆ (bilj. 687), 59-61; MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 155, 2016.), 29. O nekim frankapanskim donacijama zlatarskih predmeta, između ostalog, vidjeti: MARIJANA KOVAČEVIĆ (bilj. 50); ARIJANA KOPRČINA, Barbara Frankapan i zlatarske narudžbe oko 1500. godine, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 37 (2013.), 61-72; MATEJA JERMAN, Franjevačka riznica na Trsatu od Schneiderovih istraživanja do novih spoznaja o orlu cara Karla V., u: *Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa "Hrvatski povjesničari umjetnosti I: Artur Schneider (1879.-1946.)"*, (ur.) Lj. Dulibić, Zagreb, 2016., 141-159.

vjerojatno na temelju arhivskih podataka iz župnog arhiva.⁶⁹⁶ Moguće da je riječ o jedinom pozlaćenom raspelu što ga u staroj bašćanskoj kaptolskoj crkvi navodi biskup David (*Hà tre Croci una più grande dell'altra d'argento, una de quali è indorata, item un'altra d'ottone...*).⁶⁹⁷

S ciljem rekonstrukcije što cjelovitije slike liturgijskog posuđa u krčkim kaptolskim crkvama u 17. stoljeću te praksi s njime u vezi, valja napomenuti kako bi bilo pogrešno pretpostaviti da su otočne sakristije bile isključivo sukcesivno obogaćivane, odnosno nadopunjavane liturgijskim predmetima. Prema uobičajenoj praksi staro i oštećeno liturgijsko posuđe i u krčkim je crkvama bilo popravljano, preslagivano, a ponekad i rastakano te modelirano u novo. Nema sumnje da dio liturgijskog posuđa, baš kao i ruha te paramenata, navedenog u najstarijim popisima predmeta krčkih sakristija tijekom 16. stoljeća, kao što je onaj katedrale iz 1500. godine zadarskog nadbiskupa Giovannija Robobelle, u trenutku vizitacije biskupa Davida više nije postojao, ili barem nije postojao u istom obliku.⁶⁹⁸ Na primjer, četiri izvanredno vješto modelirane srebrne reljefne ploče, a možda i jednako vješto izvedenu golubicu, zasigurno treba dovesti u vezu s jednim od brojnih, arhivski opsežno dokumentiranih, sudskih sporova biskupa Pietra Bemba, u ovom slučaju s gradskim komunom, oko prenamjene starog liturgijskog posuđa, a što ga je, čini se, uspio razriješiti tek apostolski vizitator Valier 1579. godine (Sl. 16).⁶⁹⁹

O popravcima liturgijske srebrnine doznaje se iz niza dokumenata, a moguće je spomenuti još popis predmeta u sakristiji katedrale iz vremena episkopata Bembova nećaka i nasljednika

⁶⁹⁶ ZVONIMIR SERŠIĆ – BLANDINA MARKOVIĆ-RANDIĆ, Bašćanski *Frankopanski križ* i priča o surogatu, u: *Krčki kalendar*, Krk, 2008, 134-142, 140-141.

⁶⁹⁷ BAK, David, 1685., f. 67r

⁶⁹⁸ MATO POLONIJO (bilj. 126)

⁶⁹⁹ Za četiri srebrne ploče i golubicu vidjeti: IVO LENTIĆ, 46. Reljef Sv. Kvirina i 47. Reljef Sv. apostola Petra i Pavla, kataloške jedinice u: *Tisuću godina hrvatske skulpture*, (ur.) I. Fisković, Zagreb, 1991., 122; PIERO PAZZI (bilj. 179), 21-22; MILAN PELC, *Horacije Fortezza: šibenski zlatar i graver 16. stoljeća*, Zagreb – Šibenik, 2004., 40-41; MILAN PELC (bilj. 227), 416-417.

Giovannija della Torrea. Opsežan popis sačinjen 1605. godine povodom primopredaje službe sakristana strukturiran je u nekoliko poglavlja, od kojih ovdje treba izdvojiti ono podnaslova *Delle robbe che nel sudetto Inventario mancano*. Tu su detaljno popisani oštećeni predmeti te opisana njihova oštećenja, kao i oni predmeti koji nedostaju u odnosu na popis iz 1600. godine. Između ostalog se kaže da na svečanoj kadionici nedostaje više prstenova lanca (*Nel Turibolo della Dominica mancano oltra li dui annelletti...*), kao i da pokaznici nedostaje mjedena baza (*Manca il piede d'ottone del Tabernaculo*).⁷⁰⁰

Prilikom pastoralnih pohoda vizitatori su često nalagali popravke liturgijske opreme pa tako i srebrnine, a slično je u niz navrata učinio i biskup David. Na primjer, uz glavni oltar katedrale bila su obješena tri mjedena svijećnjaka, ali oni su bili oštećeni pa je biskup naložio neka se poprave (*Hà tre Lampade d'avanti d'ottone, quali ordinò siano commodate, per essere rotti...*), dok je u kaptolskoj crkvi u Baški konstatirao kako jedan od kaleža nije bio u upotrebi jer je otpala pozlata na donjem dijelu čaše (*...uno de quali sorse per essere la coppa del medesimo nel fondo mancante d'oro...*).⁷⁰¹

Popravak liturgijskog posuđa često je bio izveden zamjenom oštećenih dijelova onima s nekog drugog, također oštećenog predmeta, a ponekad i opsežnijim preslagivanjem, stoga nisu rijetki stilski nejedinstveni primjerci. Dobar je primjer procesional iz katedralne riznice sastavljen od fragmenata triju predmeta različitog vremena nastanka. Na bakreni je cilindrični držak s jabukom ukrašenom renesansnim girlandama usađen srebrni barokni križ dekoriran vegetabilnim motivima, na koji je apliciran kasnosrednjovjekovni pozlaćeni reljef Krista Pantokratora (Sl. 7-8). Kada je, pak, riječ o izvorno barem većim dijelom cjelovito sačuvanim primjerima treba spomenuti lijepo srebrno ranorenesansno ophodno raspelo kaptolske crkve u Omišlju (Sl. 6, 9), kao i ono kasnorenesansno u Poljicama koje još jednom potvrđuje monopol

⁷⁰⁰ BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Akti biskupa Ivana kneza Turijana I (svežnjić 6), *Extraordinariorum Secundus...*, f. 157r (naknadna paginacija olovkom).

⁷⁰¹ BAK, David, 1685., f. 7v, 70r

serijskog mletačkog zlatarskog importa tijekom baroknih stoljeća.⁷⁰² U ranijim stoljećima moguće je pretpostaviti nabavu liturgijskog posuđa i u tada produktivnim zadarskim, senjskim pa i ugarskim radionicama, pogotovo za kaptolske crkve istočnog dijela otoka.⁷⁰³

⁷⁰² Za ophodno raspelo u Omišlju vidjeti: MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 351, 2002.), 18.

⁷⁰³ Na ovu pretpostavku, između ostalog, upućuje poznata činjenica da je početkom 16. stoljeća senjski zlatar Martin Živković u bašćanskom polju posjedovao vinograd. Vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ, Veze grada Senja i otoka Krka, u: *Senjski zbornik*, Senj, 9 (1982.), 149-162, 157. O senjskom zlatarstvu i majstoru Martinu Živkoviću vidjeti: IVO LENTIĆ, Zlatarski predmeti iz XV. i XVI. stoljeća u riznici senjske katedrale, u: *Senjski zbornik*, Senj, 17 (1990.), 113-124. Za zadarsko zlatarstvo vidjeti: NIKOLA JAKŠIĆ (bilj. 230). O senjskom zlatarstvu i majstoru Martinu Živkoviću vidjeti: IVO LENTIĆ, Zlatarski predmeti iz XV. i XVI. stoljeća u riznici senjske katedrale, u: *Senjski zbornik*, Senj, 17 (1990.), 113-124.

Sl. 1

Sl. 2

Sl. 3

Sl. 4

Sl. 5

Sl. 6

Sl. 7

Sl. 8

Sl. 9

Sl. 10

Sl. 11

Sl. 12

Sl. 13

Sl. 14

Sl. 15

Sl. 16

Sl. 17

9.4. Liturgijsko ruho i paramenti

Slično kao i o liturgijskom posuđu, no još izraženije, u Davidovu vizitacijskom zapisniku izuzetno je malo podataka o liturgijskom ruhu i paramentima. Očekivano, ono se u pravilu spominje prilikom vizitacija sakristija, a tek iznimno i sasvim usputno prilikom vizitacija pojedinih oltara. Vizitirajući sakristije kaptolskih crkava u Omišlju, Baški, Vrbniku, Dobrinju i Dubašnici biskup David sumarno je konstatirao da su crkve opremljene s dovoljno liturgijskog ruha i paramenata (*Di paramenti la trovò sufficientemente provista*), dok je u dobrinjskoj još kratko napomenuo neka se nabave pluvijal i dvije dalmatike crne boje.⁷⁰⁴ Biskup je, međutim, itekako bio svjestan vrijednosti liturgijskog ruha i paramenata o čemu svjedoče opaske koje se odnose na način njihova čuvanja i popravke. U katedrali je tako primijetio da su neki lijepi, zlatnim nitima izvedeni pluvijali oštećeni pa je naložio da ih, zbog njihove vrijednosti (*perche meritano per la loro pretiosità*), vješta i primjerena osoba zakrpa.⁷⁰⁵ Istom prilikom, u škrinji u kojoj su bile pohranjene brojne tkanine za oblaganje namještaja, tapiserije i tepisi, primijetio je da je najveći tepih bio oštećen, stoga je naložio neka se i on zakrpa. U župnoj crkvi u Dubašnici naložio je, pak, da se zakrpaju dvije bijele misnice, a posebno su zanimljive biskupove napomene zabilježene prigodom vizitacije sakristije vrbničke župne crkve. Nakon što se osvjedočio u dovoljan broj ruha i paramenata, biskup je naložio da se novije misnice pokrpaju dijelovima onih starijih, što je bila učestala tadašnja praksa. Djelomično odstupajući od uobičajene, sasvim sažete formulacije, potom je također konstatirao znatan broj skupih misnica od baršuna i damasta izvedenih u arhaičnoj formi, ali još uvijek u dobrom stanju, iz čega je zaključio *da je nekad bilo više ljubavi i milosrđa prema Božjem domu u Vrbniku.*⁷⁰⁶

⁷⁰⁴ BAK, David, 1685., f. 55r, 70r, 94r-v, 108v, 131r

⁷⁰⁵ BAK, David, 1685., f. 10r

⁷⁰⁶ BAK, David, 1685., f. 94r-v

Liturgijsko ruho i paramenti zabilježeni u zapisniku pastoralne vizitacije biskupa Davida nesumnjivo su predstavljali vrlo mali dio inventara kaptolskih crkava, dok je detaljnije stanje opisano tek u sakristiji katedrale te donekle župne crkve sv. Apolinara u Dubašnici. Analizom pojedinih zabilježenih liturgijskih predmeta, u sakristijama i na oltarima spominje se sljedeća liturgijska oprema od tekstila: 9 misnica (7 u Krku, 2 u Dubašnici), 2 dalmatike (Krk), 3 pluvijala (Dubašnica), 2 veluma (Dubašnica), 3 veluma za kaleže (2 u Dubašnici, 1 u Krku), 29 antependija (11 u Krku, 7 u Dubašnici, 4 u Vrbniku, 3 u Dobrinju, 2 u Baški, 2 u Omišlju), 2 baldahina (1 u Krku, 1 u Dubašnici), 1 procesijsko sjenilo za Presveti Oltarski Sakrament (Krk) te 4 mitre (Krk).

Jasno je da podaci iz Davidova zapisnika ni približno ne prezentiraju tadašnju množinu liturgijskog ruha i paramenata. Uglavnom je riječ o sporadičnim navodima u sklopu opisa oltara, točnije nabiranja njihove opreme. Primjerice, opisujući glavni oltar u kaptolskoj crkvi u Dubašnici među ostalom opremom biskup navodi tri antependija, od kojih je zlatni s prikazom sv. Apolinara bio u svakodnevnoj upotrebi, dok su onaj od damasta i bijeli bili za blagdane.⁷⁰⁷ Po jedan bijeli i crveni antependij od damasta, uz dva svijećnjaka, križ i viseći svijećnjak od mjedi, zabilježeni su i kao oprema oltara Gospe od Zdravlja u vrbničkoj župnoj crkvi.⁷⁰⁸ Slično su prilikom vizitacije oltara Tijela Kristova u katedrali navedeni baldahin od crvenog damasta i procesijsko sjenilo za Presveti Oltarski Sakrament, uz izričitu napomenu da su vlasništvo bratovštine.⁷⁰⁹ Osim misnog ruha i paramenata u zapisniku zabilježeni su i ostali predmeti od tekstila, najčešće bez značajnije umjetničke vrijednosti: oltarnici, nadoltarnici, albe, ručnici, torbice za sveta ulja i jastuci. Također vrijedi spomenuti da je biskup David u

⁷⁰⁷ Na osnovi dijela opisa oltara Gospe od Ružarija u istoj crkvi u kojem se kaže *...l'antependio e in scoltura parte picto, et parte indorato, con doi parapetti di Seta...*, moguće je zaključiti da je biskup David pod terminom *antependio* podrazumijevao stipes oltara, dok je antependije od tkanina definirao terminom *parapetto* ili *paliotto*. BAK, David, 1685., f. 130r, 132r.

⁷⁰⁸ BAK, David, 1685., f. 92v

⁷⁰⁹ BAK, David, 1685., f. 12r

niz slučajeva prilikom vizitiranja oltara naložio neka se nabavi nadoltarnik od voštanog platna kao zaštita od prašine.

S ciljem rekonstruiranja vjerodostojnije slike liturgijskog ruha i paramenata u kaptolskim crkvama na otoku Krku u 17. stoljeću, prethodno analizirane podatke iz Davidova zapisnika moguće je barem djelomično usporediti s reprezentativnijim podacima iz zapisnika apostolske vizitacije Agostina Valiera.⁷¹⁰ U zapisniku Valierove vizitacije 1579. godine liturgijsko ruho i paramenti u sakristijama popisani su taksativno, dakle znatno pedantnije u odnosu na Davidov zapisnik.⁷¹¹ Uz liturgijski predmet najčešće su zabilježeni tkanina od koje je izrađen te boja, a ponekad i sažeti opis dekoracije. Među brojnim takvim primjerima moguće je izdvojiti misnicu od crvenog damasta ukrašenu zlatnim križem (*Planeta ex damasco cremesino cum cruce aurifrigiata*) koja se navodi u župnoj crkvi u Baški, ili pak tri dalmatike od crvenog baršuna protkanog zlatnim nitima s motivom ruža (...*duabus tunicellis et alia ex villuto rubeo cum rosis aureis intertextis*) u župnoj crkvi Dubašnice.⁷¹² Iz Valierova se zapisnika doznaje da su krčke crkve bile opremljene liturgijskim ornatom izrađenim od niza različitih materijala, u rasponu od luksuznih i skupih *zlatnih tkanina* (*panno aureo*) ili baršuna (*veluto*), do laganih i jednostavnih svilenih tkanina bez uzorka, primjerice tafta (*tabino*) i zambelota.⁷¹³ Od ostalih tkanina najčešće se navode *brocatello*, damast (*damasco*), saten (*raso*) i vuna (*media lana*).

Već i sasvim površna usporedba s istovjetnim popisima nekih od značajnijih kvarnerskih i istarskih crkava, na primjer onih katedrala u Osoru, Poreču, Puli i Rabu, potvrđuje da se slika liturgijskog ruha i paramenata u krčkim crkvama krajem 16., a zasigurno i tijekom 17.

⁷¹⁰ Vidjeti Prilog 31.

⁷¹¹ Vidjeti Priloge 16 – 22.

⁷¹² Za termin *rubeo*, između ostalog, vidjeti: BERNARD BERTHOD, From Papal Red to Cardinal Purple: Evolution and Change of Robes at the Papal Court from Innocent III to Leo X, 1216–1521, u: *Robes and Honor: The Medieval World of Investiture*, (ur.) S. Gordon, New York, 2001., 326.

⁷¹³ O importu venecijanskog tekstila na istočnu obalu Jadrana, s naglaskom na obližnju Istru, među ostalim, vidjeti: IVA JAZBEC TOMAIĆ, Between two Provinces: Jacopo Linussio's Fabrics in Istria, u: *Istria in the Modern Period - Monographs and Catalogues, Archeological Museum of Istria*, 30 (2017.), 365-381.

stoljeća, u potpunosti uklapala u širu sliku danas gotovo nezamislivo bogato opremljenih priobalnih crkava.⁷¹⁴ Detaljnom analizom Valierova zapisnika, s posebnim fokusom na tri tipa liturgijskih predmeta od tekstila, antependije, misnice i pluvijale, moguće je barem ocrtati stanje stotinjak godina kasnije u vrijeme Davidove vizitacije. Godine 1579. zabilježeno je između ostalog: 8 antependija (4 u Krku, 3 u Vrbniku, 1 u Dobrinju), 94 misnica (19 u Krku, 16 u Omišlju, 9 u Baški, 20 u Vrbniku, 17 u Dobrinju, 6 u Dubašnici, 7 u Poljicama) i 16 pluvijala (6 u Krku, 1 u Omišlju, 1 u Baški, 6 u Vrbniku, 1 u Dobrinju, 1 u Dubašnici).⁷¹⁵

Komparativnom analizom lako je uočljiv nesrazmjer između Valierovih i Davidovih podataka. Međutim, valja naglasiti da ni popisi liturgijskog ruha i paramenata sačinjeni prilikom Valierove apostolske vizitacije nisu potpuni. Sporadično je, naime, tek sumarno konstatirano, primjerice u župnoj crkvi u Vrbniku, postojanje još brojnih predmeta liturgijskog ornata koje se koristilo za svakodnevne obrede (*...et multa alia ferialia*). Posebno, pak, intrigiraju zabilješke poput one u župnoj crkvi u Omišlju, u kojoj se kaže da svaki svećenik posjeduje vlastite paramente za svakodnevnu upotrebu (*omnes Sacerdotes habent propria paramenta ferialia*), bez daljnjeg taksativnog nabrojanja.⁷¹⁶ Slično je zabilježeno i prilikom vizitacije već spomenute župne crkve u Vrbniku (*Quinque sacerdotum habet sua paramenta*) te župne crkve u Dubašnici (*Omnes Sacerdotes habent suos urceolos*). Iz navedenog je moguće zaključiti da vizitatori 1579. godine vjerojatno nisu detaljno popisivali ruho i paramente koji su bili osobno vlasništvo pojedinih svećenika ili barem one njihove dijelove liturgijskog ornata što su bili u svakodnevnoj upotrebi, a koji su, za vjerovati je, bili

⁷¹⁴ Za liturgijsko ruho i paramente rapske katedrale vidjeti: SILVIJA BANIC (bilj. 693).

⁷¹⁵ Pri analizi podataka iz Valierova zapisnika razmatrano je liturgijsko ruho i paramenti zabilježeni u popisima inventara crkava, ne i sporadični navodi prilikom vizitacija oltara.

⁷¹⁶ Prema istom izvoru u kaptolskoj crkvi u Omišlju uz župnika je bilo dvanaest svećenika, što bi, dakle, značilo još barem toliko misnica s pripadajućim štolama i manipulima.

izrađeni od jednostavnijih i jeftinijih tkanina.⁷¹⁷ Na ovu pretpostavku valja nadovezati odredbu biskupa Davida krčkom sakristanu stotinjak godina kasnije, kojom mu je naložio da se ljepše misnice upotrebljavaju isključivo za svečana liturgijska slavlja.⁷¹⁸

Na temelju analize sporadičnih i vrlo sumarnih podataka o liturgijskom ruhu i paramentima u Davidovu zapisniku nije moguće pouzdano identificirati pojedine, do danas preostale liturgijske predmete od tekstila. Čini se da se sudbina liturgijskog ruha i paramenata koji su se prilikom vizitacije 1685. godine nalazili u kaptolskim crkvama krčke biskupije nije značajnije razlikovala od one općepoznate. Kao što je i biskup David u slučaju vrbničkih misnica izrijekom naložio, ruho je tijekom stoljeća bilo prekrajano, a u konačnici slijedeći kanonske propise najčešće spaljivano.⁷¹⁹ Također, identifikacija i utvrđivanje izvorne ubikacije te, eventualno, okolnosti narudžbe pojedinih dijelova ruha, točnije tkanina od kojih su izrađeni, znatno je otežana dislociranjem liturgijske opreme, što se pogotovo intenzivno odvijalo tijekom 19. i 20. stoljeća. Slučajevi premještanja dragocjenog liturgijskog ruha i paramenata zabilježeni su i znatno ranije. Na primjer, početkom 17. stoljeća, vrlo vjerojatno oko 1617. godine u vrijeme Uskočkog rata, zbog straha od pljačke *crkvena roba* iz neutvrđenog kaštela Baška bila je prenijeta i pohranjena u Krku.⁷²⁰ Zanimljivo je primijetiti da je u sakristiji krčke katedrale sačuvano barem četrnaest primjeraka povijesnog tekstila iz

⁷¹⁷ Do točnijeg broja liturgijskog ruha i paramenata, kao i liturgijskog posuđa, u drugoj polovini 16. stoljeća u krčkoj katedrali moguće je doći komparativnom analizom podataka iz Valierova zapisnika (1579.) s onima u detaljnim i neobjavljenim popisima biskupa Pietra Bemba iz 1565. i 1588. godine, što ipak znatno izlazi izvan okvira ove disertacije. Posebno je vrijedan prvi Bembov popis sačinjen prigodom pastoralne vizitacije, u kojem su taksativno navedeni i primjerci liturgijske opreme u osobnom vlasništvu svećenika, uz navođenje njihovih imena.

⁷¹⁸ BAK, David, 1685., f. 10v

⁷¹⁹ IVA JAZBEC TOMAIĆ, Povijesne tkanine i vez, u: *Crkva Sv. Mihovila Arkandela u Žminju 1717. – 2017.*, (ur.) E. Orbanić, Žminj, 2017., 118-141, 123-124.

⁷²⁰ MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 64), 350.

17. stoljeća, među kojima su, prema Silviji Banić, *posebno značajni oni iz prve četvrtine stoljeća, koji su iznenađujuće brojni.*⁷²¹

Primjerci liturgijskog ruha i paramenata sačuvani u katedralnoj riznici koji su ukrašeni grbovima naručitelja i donatora, pretežno krčkih biskupa, predstavljaju izuzetke. Za razliku od primjerice fragmenata veza s prikazima svetaca pod arkadama nastalih početkom 16. stoljeća što su izvorno ukrašavali misnicu ili pluvijal (Sl. 1-2), ili pak misnice od damasta zelene boje nastale u drugoj polovini istog stoljeća, slično kao i pluvijal od crvenog damasta u župnoj crkvi u Omišlju (Sl. 3), a kojima je gotovo nemoguće utvrditi izvornu ubikaciju, nekoliko ovakvih do danas sačuvanih primjeraka pouzdano se 1685. godine nalazilo u katedrali.⁷²² Prvenstveno je riječ o vrlo vrijednim antependijima izrađenim najvjerojatnije za glavni oltar katedrale.

Najstariji sačuvani liturgijski predmet od tekstila koji je u 14. stoljeću bio izrađen za katedralu antependij je izvezen prema predlošku slavnog venecijanskog slikara Paola Veneziana, koji je od 1964. godine dio bogate zbirke *Victoria and Albert Museum* (Sl. 4). Antependij je narudžba krčkog biskupa vrlo vjerojatno imena Ivan, što je moguće zaključiti prema pozicioniranju tipičnog prikaza biskupa donatora u stavu molitve uz prikaz sv. Ivana Krstitelja. Nema razloga sumnjati da su se upravo na ovu biskupsku donaciju ugledali ambiciozni naručitelji iz Dobrinja potkraj treće četvrtine stoljeća, pri narudžbi antependija za župnu crkvu sv. Stjepana kod nekog od umjetnika iz Paolova kruga (Sl. 5).⁷²³

⁷²¹ SILVIJA BANIĆ – GORDANA SOBOTA-MATEJČIĆ, *Liturgijsko ruho i drugi tekstilni predmeti u katedrali u Krku*, 2014. (ekspertiza), korištena je internet verzija sažetka bez paginacije <https://www.bib.irb.hr/701206> (pregledano 25. prosinca 2017.)

⁷²² SILVIJA BANIĆ – GORDANA SOBOTA-MATEJČIĆ (bilj. 721); SILVIJA BANIĆ, Damast s podvodnog lokaliteta Gnalić i srodni primjerci sačuvani u Hrvatskoj, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 37-38 (2013. – 2014.), 65-80, 72, 75, 78.

⁷²³ Za oba antependija recentno i sažeto s najvažnijom bibliografijom vidjeti: DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 57).

Među antependije što ih navodi biskup David pouzdano valja ubrojati onaj biskupa Giovannija della Torrea iz katedralne zbirke (Sl. 6). Prema Ivi Jazbec Tomaić antependij je izrađen od dviju vrsta tkanina različitog uzorka, tafta *lancé* i lampasa *lancé*, te ukrašen biskupovim grbovima i križevima izvedenim od srebrnih i pozlaćenih niti raskošnom tehnikom veza *canutiglie*.⁷²⁴ Iz detaljnog popisa liturgijskog posuđa i ruha od 24. listopada 1605. godine doznaje se da je antependij bio tek dio opsežnog svečanog kompleta pontifikalnog ornata, od kojeg je do danas još sačuvan gremijal (Sl. 7). Ova monumentalna narudžba luksuznih tkanina modernih dekora i tehnika izrade, najvjerojatnije lombardske provenijencije, realizirana je oko 1600. godine zasigurno osobnim posredovanjem obrazovanog i imućnog biskupa della Torrea.⁷²⁵

Čini se da je otprilike u isto vrijeme ili nekoliko godina ranije izveden antependij od crvenog satena venecijanske provenijencije s grbom obitelji Malagiggi (Sl. 10).⁷²⁶ Antependij je dokumentiran u popisu liturgijskog posuđa i ruha 20. listopada 1600. godine, a riječ je ipak o znatno skromnijoj narudžbi u odnosu na onu biskupa della Torrea.⁷²⁷ Točne okolnosti njegove narudžbe i donacije katedrali još uvijek predstavljaju nepoznanicu, posebno uzimajući u obzir činjenicu da nije riječ o obitelji podrijetlom iz Krka. Međutim, vjerojatno nije pogrešno pretpostaviti da je donacija ovog antependija predstavljala samopromociju Vittorije i Cesarea Malagiggija, ili nekog od članova njihove obitelji, zabilježenih u krčkoj knjizi krštenih 12. studenog 1589. godine prigodom krštenja njihova sina Antonija.⁷²⁸ Zasigurno je bila riječ o dobrostojećoj obitelji možda relativno nedavno pristigloj u novu

⁷²⁴ IVA JAZBEC TOMAIĆ – DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 55), 63.

⁷²⁵ IVA JAZBEC TOMAIĆ – DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 55), 71.

⁷²⁶ IVA JAZBEC TOMAIĆ – DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 55), 72.

⁷²⁷ ...*Un antealtar rosso cremesin con la croce d'oro, et l'arma mallagigi*... BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Akti biskupa Ivana kneza Turijana I (svežnjić 6), *Extraordinariorum et attestationum. 1597. et 1598. 1600*, f. 71v (naknadna paginacija olovkom).

⁷²⁸ *Adi 12 Novembre (1589) / Antonio figlio de misser Cesaro Malagigi procreato con (...) Vittoria sua moglie battezzato da me pre Zuane Colloce*... DAR, Matične knjige Krk, *Knjiga rođenih 1565-1619.*, f. 7r.

sredinu, a moguće u najužoj rodbinskoj vezi s majstorom Lodovicom Malagigijem, dokumentiranim 21. veljače 1599. godine na gradilištu creskih zidina.⁷²⁹ Antonija, pak, vrlo vjerojatno valja poistovjetiti s Antunom Malagigijem koji je oporukom iz 1636. godine, zabilježen u jednoj od dobrinjskih kaptolskih knjiga, *njegova dobra u Ponikvama* ostavio krčkim benediktinkama.⁷³⁰

Konačno, treba izdvojiti još dva vrlo vrijedna i dobro očuvana antependija od tekstila iz krčke riznice koji su vjerojatno i u vrijeme biskupa Davida bili pohranjeni u katedrali. Prvi je izrađen od zelenog damasta *a mazze* uzorka iz prve četvrtine 17. stoljeća, a dio je kompleta liturgijskih paramenata kojemu još pripadaju pluvijal i bursa te, samo djelomično izvedeni od iste tkanine, misnica i manipul.⁷³¹ Drugi je antependij, prema mišljenju Ive Jazbec Tomaić, zbog tipologije uzorka možda najzanimljiviji (Sl. 8). Plavi taft *lancé* od kojeg je izveden, s obzirom na vrlo specifičnu vrstu *a spianzi* uzorka, blizak je lukeškoj tradiciji izrade i može se datirati oko sredine 17. stoljeća (Sl. 9).⁷³²

⁷²⁹ LARIS BORIĆ, *Arhitektura i urbanizam grada Cresa od 1450. do 1610. godine*, Sveučilište u Zagrebu, magistarski rad, 2002., 193.

⁷³⁰ VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ (bilj. 11), 43.

⁷³¹ IVA JAZBEC TOMAIĆ – DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 55), 72.

⁷³² IVA JAZBEC TOMAIĆ – DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 55), 72; SILVIJA BANIĆ, Tekstil i čipka, u: *Vrboska i njezine znamenitosti*, (ur.) R. Tomić, Vrboska, 2016., 265-277, 273.

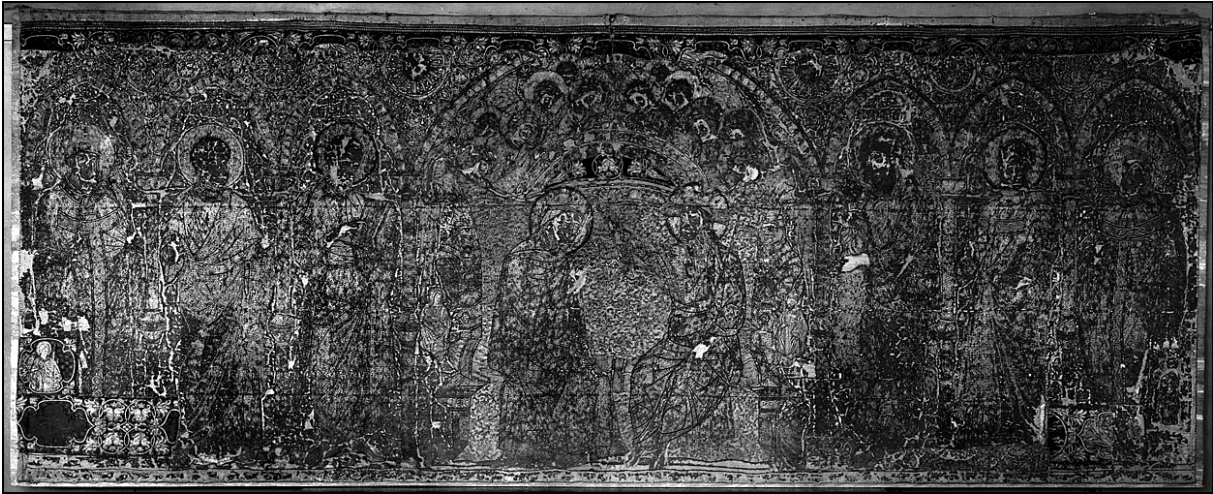
Sl. 1

Sl. 2

Sl. 3

Sl. 4

Sl. 5

Sl. 6

Sl. 7

Sl. 8

Sl. 9

Sl. 10

9.5. Ostala liturgijska oprema

Slika liturgijske opreme, odnosno rekonstrukcija interijera otočnih kaptolskih crkava ne bi bila cjelovita bez pregleda niza liturgijskih predmeta što izlaze izvan okvira prethodno analizirane opreme, ali su uredno popisani u zapisniku biskupa Davida. Riječ je o brojnim, tipološki vrlo raznolikim predmetima koji često ne predstavljaju značajniju umjetničku vrijednost, a bili su gotovo standardni dio opreme većih sakralnih prostora ili, pak, u upotrebi prilikom svečanih liturgijskih obreda. Sagledavajući u cjelini, najveći dio bio je izrađen od drva, a manji je dio bio načinjen od kamena, metala, tkanine, kože te papira. Kao posljedica liturgijskih reformi, razvoja estetskih normi i, prvenstveno, trošnosti od dugogodišnje upotrebe tek su iznimno rijetki primjeri ove liturgijske opreme ostali sačuvani do danas. Oprema se u nastavku navodi prema ubikaciji zabilježenoj u vizitacijskom zapisniku, uglavnom uvjetovanoj liturgijskom namjenom, sljedećim redoslijedom: oprema oltara, oprema prezbitarija, kora i preostalih dijelova crkve, oprema sakristije te oprema zvonika i groblja. Iako to nije u fokusu ove doktorske disertacije, valja napomenuti da su znatna financijska sredstva bila izdvajana za kupnju svijeća i ulja za uljanice, o čemu svjedoče zaista brojne opaske vizitatora.⁷³³

Prema Davidovim zabilješkama menza oltara u pravilu je bila izrađena od kamena. Stipes oltara ponekad je bio drvorezbaren i djelomično oslikan, a djelomično pozlaćen. Ispred stipesa postavljali su se antependiji od tkanine, no u nizu slučajeva zabilježeni su i oni od

⁷³³ Primjer najsloženije, ali ujedno vrlo precizno definirane podjele troškova za nabavu svijeća i ulja za viseće svijećnjake između operarije katedrale te glavne krčke bratovštine i bratovštine Tijela Kristova zabilježen je prilikom vizitacije glavnog oltara u katedrali. Ulje za tri viseća svijećnjaka, od kojih je jedan stalno gorio, a dva su se palila za duše pokojnika, financirala je glavna bratovština. Svijeće za dva procesionalna svijećnjaka što su se palile za pjevane mise na blagdane u liturgijskom vremenu kroz godinu i za procesije financirala je operarija. Svijeće za četiri procesionalna svijećnjaka što su se palile za večernju i jutarnju molitvu te misu za zapovjedane blagdane financirala je glavna bratovština. Dvije svijeće za Pretvorbu (*Podizanje*) za pjevane mise na blagdane u liturgijskom vremenu kroz godinu financirala je operarija. Četiri svijeće što su bile u upotrebi za zapovjedane blagdane, kao i za procesiju s Presvetim Oltarskim Sakramentom svake treće nedjelje u mjesecu, financirala je, pak, bratovština Tijela Kristova.

pozlaćene kože (*Cuoridoro*), ponekad s oslikanim okvirom i pripadajućim jastukom, također izrađenim od kože.⁷³⁴ U nekoliko se slučajeva navodi drveni pozlaćeni i polikromirani antependij s naslikanim prikazima svetaca, a posebno raskošno izveden primjer zabilježen je prilikom vizitacije glavnog oltara u Dobrinju. Ovaj drveni izrezbareni antependij bio je djelomično pozlaćen, a djelomično polikromiran, s naslikanim prikazom patrona kaštela sv. Stjepana u sredini te skulpturicama sv. Petra i Pavla što su ga flankirale.⁷³⁵ Na oltaru se obavezno trebalo nalaziti raspelo i barem dva svijećnjaka. Oltarno raspelo uglavnom je bilo izrađeno od drva, dok su svijećnjaci bili mjedeni ili, također vrlo često, u formi drvenih pozlaćenih anđela lučonoša.⁷³⁶ Svetohranište je bilo izrađeno od drva, u pravilu polikromirano, pozlaćeno i ukrašeno prikazom Krista. Kao karakterističan primjer moguće je navesti opis svetohraništa iz vrbničke župne crkve.⁷³⁷ Prema vizitatorovoj zabilješci svetohranište je bilo lijepo izvedeno i primjerenih dimenzija, pozlaćeno te ukrašeno stupićima, dok je na vratnicama bio prikaz Krista kojeg su pridržavala dva anđela iznad groba, naslikan na platnu.⁷³⁸ Zanimljiv je slučaj zabilježen na oltaru Tijela Kristova u katedrali. Naime, na oltaru se nalazilo svetohranište (*Armareto*) s naslikanim prikazom trpečeg Krista na vratnicama u kojem su bila pohranjena sveta ulja, a za koji se vjerovalo da

⁷³⁴ Primjer ovakvog oslikanog, pozlaćenog i punciranog kožnog antependija izrađenog u drugoj polovini 17. stoljeća u venecijanskoj radionici sačuvan je na bočnom oltaru u crkvi sv. Lucije u Jurandvoru. VIŠNJA BRALIĆ (bilj. 32), kataloška jedinica 151.

⁷³⁵ BAK, David, 1685., f. 110r

⁷³⁶ Na primjer, par ovakvih vrlo vješto izvedenih anđela lučonoša sačuvan je na jednom od bočnih oltara u crkvi krčkih benediktinki.

⁷³⁷ Za vjerovati je da su svetohraništa u kaptolskim crkvama na Krku, poput brojnih u Dalmaciji, Istri i Venetu, bila izrađena uglavnom krajem 16. i početkom 17. stoljeća u obliku malog hrama. Kao primjer mogućeg izgleda izdvaja se monumentalno svetohranište iz župne crkve u Ninu, izvedeno oko 1600. godine vjerojatno u venecijanskoj drvorezbarskoj radionici. Vidjeti: RADOSLAV TOMIĆ, 09 Svetohranište, kataloška jedinica u: *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije – Kiparstvo II (od XVI. do XX. stoljeća)*, (ur.) R. Tomić, Zadar, 2008., 68-70.

⁷³⁸ BAK, David, 1685., f. 86v

je nekad služio kao svetohranište.⁷³⁹ Važno je istaknuti da je u svim kaptolskim crkvama svetohranište bilo postavljeno na glavnom oltaru, a na samom početku pastirskog pohoda prilikom vizitacije svetohraništa u katedrali, biskup je istaknuo da ga u dogledno vrijeme treba premjestiti na neki drugi oltar, *come viene praticato nelle Cathedrali per il Mondo*.⁷⁴⁰ Uz glavni oltar nalazio se feral što se u procesiji nosio uz Presveti Sakrament, a vrlo su često uz oltare navedeni i zvončići za Pretvorbu (*Podizanje*) ili kotač sa zvončićima. Po jednom je uz oltare biskup zabilježio drveno klecalo (oltar sv. Kvirina u istoimenoj crkvi) te četku za čišćenje vjerojatno prašine (oltar Gospe od Ružarija u Vrbniku).

Najvažniju opremu kora u kaptolskim crkvama predstavljale su korske klupe za kanonike i ostale svećenike. Uz njih se nalazio jedan ili dva para procesionalnih, u pravilu polikromiranih ili pozlaćenih drvenih svijećnjaka, kao što je, na primjer, zabilježeno u koru župne crkve u Omišlju.⁷⁴¹ Prilikom vizitacije korskih klupa biskup je provjeravao i stanje liturgijskih knjiga, točnije broj časoslova koji su se ondje nalazili, dok su vrjednije liturgijske knjige što se nisu svakodnevno koristile bile pohranjene u sakristiji. Posebno je zanimljiva Davidova opaska u katedrali kada kaže da je kor bio opremljen dovoljnim brojem knjiga za pjevanje koralna što su bile izrađene od ovčje kože, no zbog toga što su bile stare, osrednje čuvane i djelomično oštećene, ali lijepo izvedene, a nabava novih bila bi skupa, naložio je da se iste poprave. Tom je prilikom još naložio da se nabavi manual za koralno pjevanje i dva velika brevijara, kao i da svaki svećenik treba imati svoj brevijar.⁷⁴² Najučestalija biskupova opaska prilikom vizitacije svetišta odnosila se je na ogradu, odnosno nepostojanje njenih vratnica, čemu je pridavao veliku važnost. U slučaju kada one nisu postojale ili su bile oštećene, poput primjerice u kaptolskim crkvama u Baški i Vrbniku, naložio je da se u

⁷³⁹ BAK, David, 1685., f. 11v

⁷⁴⁰ BAK, David, 1685., f. 8r

⁷⁴¹ BAK, David, 1685., f. 55v

⁷⁴² BAK, David, 1685., f. 8v

narednih osam dana izrade ili poprave te obavezno drže zatvorenima.⁷⁴³ Umjetnički najvrjedniju opremu obuhvaćenu ovim poglavljem predstavljala su drvena oslikana raspela što su se u pravilu postavljala u trijumfalni luk.⁷⁴⁴ Gotovo identični opisi zabilježeni su u župnim crkvama u Dobrinju i Dubašnici. Biskup navodi da se u dobrinjskoj crkvi na ulasku u prezbiterij ispod luka nalazilo ne preveliko raspelo, nad kojim je bio postavljen oltarnik kao baldahin, dok je u crkvi u Dubašnici smještaj raspela zabilježio u sredini crkve (*In mezzo la Chiesa*), čini se iznad oslikanog luka, također s oltarnikom postavljenim u funkciji baldahina.⁷⁴⁵

Za pretpostaviti je da su sve kaptolske crkve bile opremljene propovjedaonicama, no spominju se tek usputno one u katedrali te župnim crkvama u Omišlju i Poljicama, dok su samo u dubašljanskoj župnoj crkvi izrijekom zabilježene *dvije propovjedaonice od kamena*.⁷⁴⁶ Znatno više pažnje vizitator je pridavao krstionici, točnije načinu čuvanja krsnog zdenca koji je trebao imati drveni poklopac, kao i ispovjedaonicama, na kojima je vrlo često valjalo popraviti ili izraditi željezna vratašca s otvorom za ispovijedanje, primjerice u Omišlju i Dobrinju.⁷⁴⁷ Posebno vrijedni primjeri kamenih krsnih zdenaca sačuvani su u Krku i Dobrinju. Prema bočno uklesanom natpisu i grbu, zdenac u katedrali izveden je za biskupa Pietra Bemba na samom početku njegova, reformama obilježenog, episkopata 1565. godine.⁷⁴⁸ Krsni zdenac dobrinjske kaptolske crkve izveden je također u vrijeme Bembova episkopata, prema uklesanom natpisu 1578. godine *pri plovani gospodini popi Ivani Jurešići*, a početkom 20. je stoljeća premješten u kapelu sv. Antuna.⁷⁴⁹

⁷⁴³ BAK, David, 1685., f. 66v, 84v

⁷⁴⁴ O problematici monumentalnih raspela, između ostalog, vidjeti: MATKO MATIJA MARUŠIĆ, Sveti Jakov Markijski i čudo anđela uz raspelo u crkvi Male braće u Dubrovniku, u: *Peristil*, 58 (2015.), 5-18.

⁷⁴⁵ BAK, David, 1685., f.110v, 134r

⁷⁴⁶ BAK, David, 1685., f. 8v, 56r, 58r, 134r; Prilog 15.

⁷⁴⁷ BAK, David, 1685., f. 69v, 114r

⁷⁴⁸ IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 149.

⁷⁴⁹ BRANKO FUČIĆ (bilj. 468), 121-122.

Iz vizitacijskog zapisnika biskupa Davida doznaje se da su sakristije bile opremljene raznovrsnim namještajem, što je služio za pripremu liturgije te pohranu posuđa, ruha i paramenata te knjiga. Najčešće su zabilježeni stolovi za pripremu mise, stolice, klupe koje služe za ispovijedi svećenika te veliki ormari i škrinje, a kao materijali izrade nerijetko se navode orahovina i jelovina.⁷⁵⁰ Od predmeta koji su se nalazili u sakristijama, izuzimajući već analizirano posuđe i ruho, treba još spomenuti obavezna manja drvena raspela i prikaze svetaca, table s popisom obveza služenja misa te kalupe za izradu hostija. U sakristijama su bile pohranjene i liturgijske knjige koje se nisu koristile svakodnevno ili su predstavljale značajniju vrijednost, a uglavnom je bila riječ o misalima. Biskup David prilikom opisivanja liturgijske opreme knjigama nije pridavao značajniju pažnju, stoga nijedan primjer nije moguće pouzdano identificirati. Međutim, ne treba sumnjati da su među brojnim tek sumarno navedenim liturgijskim kodeksima bili neki od izuzetno velike umjetničke vrijednosti, primjerice Prvi ili Drugi vrbnički misal, čije je minijature početkom posljednje četvrtine 15. stoljeća izradio venecijanski sitnoslikar Maestro di Pico (djelatan oko 1460. – 1505.) (Sl. 1-2).⁷⁵¹

Pregled valja zaključiti opremom liturgijske namjene koja je zabilježena na grobljima i u zvoncima. U sklopu vizitacije kaptolskih crkava biskup David je obišao groblja koja su bila smještena uz crkve. Pritom je prvenstveno obraćao pažnju jesu li groblja bila držana zatvorenima te jesu li bila opremljena križem. Ako to nije bio slučaj, kao na primjer u Baški i Dubašnici, naložio bi da se učine vratnice ili da se na zid postavi željezni križ.⁷⁵² Zvonik je biskup vizitirao samo u Omišlju, kojom prilikom je zabilježio četiri zvona što su bila u

⁷⁵⁰ Za barokne sakristijske ormare, na primjer, vidjeti: MAJA LOZAR ŠTAMCAR, *Baročne zakristijske omare v Sloveniji*, Ljubljana, 2003.

⁷⁵¹ Za pregled iluminiranih rukopisa, pa tako i onih s otoka Krka, vidjeti: ANĐELKO BADURINA, *Illuminirani rukopisi u Hrvatskoj*, Zagreb, 1995. O Drugom vrbničkom misalu recentno je pisao Ivan Ferenčak. Vidjeti: IVAN FERENČAK, Iluminacije Drugoga vrbničkoga misala, u: *Slovo*, 63 (2013.), 23-54.

⁷⁵² BAK, David, 1685., f. 70r, 134r-v

upotrebi.⁷⁵³ U dobrinjskoj je kaptolskoj crkvi 9. prosinca, između ostalog, posvetio jedno zvono, a zvona povremeno spominje i prilikom opisivanja pročelja pojedinih kapela, točnije njihovih zvonika na preslicu, no to ipak znatno izlazi izvan okvira ove disertacije.⁷⁵⁴ U zvoniku katedrale sačuvano je vrijedno zvono koje je preživjelo rekviziciju tijekom Prvog svjetskog rata, a bilo je u upotrebi u vrijeme Davidove vizitacije (Sl. 3-6).⁷⁵⁵ Riječ je, naravno, o najmanjem zvonu pa je za pretpostaviti da je izvorno bilo naručeno baš za katedralu, dok su ona veća rekvirirana nadomještena novima 1927. godine.⁷⁵⁶ Zvono je datirano natpisom u 1515. godinu (*MDXV*) te ukrašeno nizom plitkih reljefa izvedenih *all'antica* rječnikom, s prikazima poput Bogorodice s Djetetom, sv. Sebastijana, sv. Mihovila arkandžela, parova *putta* što pridržavaju medaljone, kerubina, svijećnjaka i rozeta. Vrlo je vjerojatno da su ovi lijepi prikazi svetaca nastali ugledanjem na djela nekog istaknutog ranorenesansnog venecijanskog slikara.⁷⁵⁷

⁷⁵³ BAK, David, 1685., f. 51v

⁷⁵⁴ BAK, David, 1685., f. 113r

⁷⁵⁵ IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 147.

⁷⁵⁶ MATO POLONIJO (bilj. 7, 1940.), 44.

⁷⁵⁷ U sasvim recentnom radu o srednjovjekovnim zvonima venecijanske provenijencije u Istri i na Kvarneru, Željko Bistrović navodi četiri zvona i njihove majstore u krčkim kaptolskim crkvama unutar vremenskog okvira koji je tema ove disertacije. Prema Bistroviću, majstor IACOBVS 1327. godine izlio je zvono za župnu crkvu u Omišlju, majstor BELO vjerojatno u drugoj polovini 14. stoljeća zvono za župnu crkvu u Dobrinju, majstor SALVATOR 1421. godine zvono za župnu crkvu u Baški te 1604. godine majstor IACOBUS DE CALDERARII zvono za župnu crkvu u Dobrinju. Vidjeti: ŽELJKO BISTROVIĆ, Venetian Bellfounders and their Bells in Istria and Kvarner in the Medieval and Early Modern Periods, u: *Istria in the Modern Period - Monographs and Catalogues*, Archeological Museum of Istria, 30 (2017.), 25-48, 31, 33, 34-35, 37.

Sl. 1

Sl. 2

Sl. 3

Sl. 4

Sl. 5

Sl. 6

9.6. Odredbe vizitatora

Među brojnim odredbama što ih je biskup David izrekao tijekom pastoralnog pohoda kaptolskim crkvama otoka Krka, od kojih je jedna od najvažnijih bila ona o Pretvorbi (*Transsubstancijaciji*) svakih osam dana ljeti te svakih petnaest zimi, većina, točnije čak 247 su se odnosile na uređenje crkvenog prostora i liturgijsku opremu. Najviše odredbi zabilježeno je prilikom vizitacije katedralnog kompleksa, njih 77 (31,17 %), slijedi kaptolska crkva u Omišlju s 48 (19,43 %), kaptolska crkva u Vrbniku s 43 (17,41 %), kaptolske crkve Dobrinja i Dubašnice s po 27 (10,93 %), a najmanje u kaptolskoj crkvi u Baški, njih 21 (8,5 %). U kaptolskoj crkvi sv. Kuzme i Damjana u Poljicama zabilježene su svega 4 (1,62 %) odredbe, no ovaj dio zapisnika sačuvan je tek manjim dijelom i gotovo potpuno nečitljiv. Iz navedenog statističkog pregleda moguće je zaključiti da je broj biskupovih odredbi uglavnom proporcionalan veličini crkve, posljedično i množini njene opreme, a vjerojatno je u manjoj mjeri ovisio o zatečenom stanju. Teško je, naime, zamisliti da je relativno mala kaptolska crkva u Baški u vrijeme Davidove vizitacije bila opremljena toliko suvremenije i održavana sa znatno više pažnje od katedrale ili primjerice kaptolske crkve u Omišlju, sve tri izgrađene otprilike u isto vrijeme, u razdoblju romanike.

Odredbe biskupa Davida o uređenju crkvenog prostora tek se u 13 (5,26 %) navrata odnose na arhitekturu, a preostalih 234 (94,74 %) puta na liturgijsku opremu. U više slučajeva, točnije 135 (54,66 %), biskup je naložio da se već postojeća oprema popravi ili prepravi, dok je nabavu nove naložio 112 (45,34 %) puta. Prema tipologiji i redosljedu analize liturgijske opreme u prethodnim poglavljima struktura odredbi je sljedeća: 22 (8,91 %) odredbe odnose se na oltarne retable, 7 (2,83 %) odredbi na relikvije, 78 (31,58 %) na liturgijsko posuđe, 62 (25,1 %) na liturgijsko ruho i paramente te 78 (31,58 %) na liturgijske knjige i ostalu opremu, uključujući nekoliko već spomenutih odredbi u vezi arhitekture. Najučestalija odredba navedena čak 29 (11,74 %) puta je ona u kojoj je biskup nalagao

nabavu kanonske table, a zanimljivo, baš nijednom nije definirao od kojeg bi materijala trebala biti izrađena. Još jedan primjer vrlo česte odredbe ona je u kojoj je biskup nalagao čišćenje svijećnjaka ili visećih svijećnjaka, a ova je odredba zabilježena u 16 (6,48 %) navrata.

Odredbe biskupa Davida nije moguće svesti isključivo na razinu statističke analize zato što ih je ponekad vrlo teško diferencirati i tipološki klasificirati. Također, statistička analiza na temelju arhivskih podataka sigurno je najpouzdaniji, no nikako i apsolutno pouzdani pokazatelj tadašnjeg stanja liturgijske opreme uzimajući u obzir, a cjelovitim čitanjem vizitacijskog zapisnika stječe se takav dojam, da Davidov kriterij pri odredbama nije bio konzistentan već je varirao ovisno, između ostalog, o trenutnoj biskupovoj procjeni financijskog stanja pojedine crkve, odnosno župe.⁷⁵⁸ Ne treba sumnjati da su na formuliranje biskupovih odredbi utjecali i ostali čimbenici poput razine prioriteta izvršenja određenog naloga, a sasvim sigurno i njegov osobni dojam, na primjer mogući nesrazmjer između biskupovih očekivanja pri dolasku u crkvu i zatečenog stanja. Pritom valja podsjetiti da je ovo bila prva, ujedno jedina, Davidova pastoralna vizitacija, dakle njegov prvi susret s većinom klera izvan grada Krka, ali i s vizitiranim crkvama. Kao nadopunu statističkoj analizi te radi potpunijeg uvida u vizitatorove odredbe valja, stoga, izdvojiti i nekoliko atipičnih, no vrlo vrijednih primjera, koji, među ostalim, upućuju na već tada postojeću svijest o vrijednosti i čuvanju umjetnina, odnosno liturgijske opreme.

Vizitirajući sakristiju katedrale 22. ožujka biskup je primijetio da su neki lijepi, zlatnim nitima izvedeni pluvijali oštećeni, stoga je naložio da ih zbog njihove vrijednosti, vješta i

⁷⁵⁸ Na primjer, prilikom vizitacije krsnog zdenca u župnoj crkvi u Vrbniku biskup David je naložio da se zdenac zbog neimaštine do daljnjega tek pokrije drvenim poklopcem s lokotom. U istoj crkvi zabilježio je da je pod pokriven daskama i na mnogim mjestima oštećen pa bi ga u budućnosti trebalo popločiti mramornim pločama, no kako je to bio veliki financijski izdatak za ovu siromašnu crkvu, naložio je da se privremeno na tim mjestima popravi te predložio da se popločavanje izvede u nekoliko navrata, a ne odjednom. Sličnu odredbu zabilježio je u župnoj crkvi u Dubašnici.

primjerena osoba zakrpa. Slične odredbe zabilježio je 10. srpnja u sakristiji vrbničke župne crkve, u kojoj je naglasio da se novije misnice pokrpaju dijelovima starijih, te petnaest dana kasnije isto je napomenuo i za dvije bijele misnice u sakristiji župne crkve u Dubašnici. Prilikom spomenute vizitacije sakristije katedrale biskup također kaže da je brojno liturgijsko ruho bilo pohranjeno na lijepo izvedenim vješalicama u ormaru, ali nekoliko ih je bilo oštećeno pa je naložio da se i one poprave. Odredbe o liturgijskom posuđu formulirane su na gotovo identičan način, a izdvaja se ona od 15. srpnja iz sakristije dobrinjske župne crkve u kojoj je biskup konstatirao da su brojni kaleži i plitice prljavi, stoga je naložio da se očiste *na veliku slavu Božju*. Posebno su zanimljive dvije Davidove odredbe što se dotiču oltarnih pala. Vizitirajući oltar Gospe od Ružarija u katedrali 25. ožujka naložio je da se nabavi nova kanonska tabla te pritom izričito naglasio da treba biti usklađena s okvirom pale, dok je drugu odredbu zabilježio 11. lipnja tijekom vizitacije bočnih oltara u župnoj crkvi u Omišlju, točnije oltara Gospe Snježne, kojom prilikom je naložio da se obriše prašina s pale. Možda ga je na odredbu pred omišaljskom palom potaknula slična odredba njegova predšasnika Jurja Georgicea, zabilježena 3. ožujka 1659. godine također u zapisniku pastoralne vizitacije što ga je David pouzdano pročitao, u kojoj biskup Georgiceo prilikom vizitacije oltara Tijela Kristova u katedrali podsjeća sakristana na njegovu obvezu da povremeno metlicom od kokošnjeg perja počisti prašinu sa svih slika u crkvi.⁷⁵⁹

⁷⁵⁹ DANIJELOVIĆ (bilj. 56), 117.

9.7. Donatori i naručitelji

Posebno vrijedni podaci što se doznaju iz zapisnika pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida oni su o donatorima i naručiteljima liturgijske opreme. Budući da je većinu informacija o protagonistima nabave opreme tek pridošli biskup dobio usmenom predajom, uglavnom su zabilježeni oni iz 17. stoljeća kojih su se najstariji kanonici u biskupovoj pratnji osobno sjećali. Neki od navedenih naručitelja, poput krčkog kanonika Francesca Bendate ili omišaljskog svećenika Jurja Seršića, bili su Davidovi suvremenici. Podatke o zabilježenim naručiteljima i donatorima moguće je strukturirati u tri skupine. Najbrojniju skupinu poimence spomenutih naručitelja liturgijske opreme u otočnim kaptolskim crkvama predstavljaju pripadnici klera, točnije biskupi i svećenici. Prema brojnosti zabilježenih imena drugu, znatno manju, skupinu predstavljaju pojedinci iz redova plemstva, patricijata te istaknutih i dobrostojećih obitelji, dok je najmanje podataka navedeno o narudžbama bratovština, a za koje je općepoznato da su tijekom razdoblja novog vijeka odigrale izuzetno važnu ulogu u opremanju sakralnih prostora.

Među naručiteljima i donatorima iz redova krčkog klera biskupi čine specifičnu skupinu. Osim što je redom riječ o obrazovanim prelatima koji su na krčku katedru došli iz drugih dijelova Mletačke Republike, biskupi su navedeni gotovo isključivo u kontekstu donacija liturgijske opreme katedralnoj crkvi. Još važnije, uz dvije iznimke kada su zabilježeni kao naručitelji oltarnih pala, biskupi se spominju primarno kao donatori relikvija te u nekoliko slučajeva liturgijskog posuđa i ruha. Donacije relikvija analizirane su u jednom od prethodnih poglavlja, stoga se ovdje izdvojeno tek podsjeća na one biskupa. Krčki biskup Constantino de Rossi (1640. – 1653.)⁷⁶⁰ donirao je katedrali relikviju sv. Filipa Nerija, a njegov nasljednik

⁷⁶⁰ Krčki biskup Constantino de Rossi rođen je 1590. godine u Famagusti (Cipar) u plemićkoj obitelji. Školovan je u Veneciji, gdje je stupio u red somaska, te Paviji i Rimu, a kao propovjednik djelovao je u Ameliji, Comu, Macerati, Milanu i ostalim gradovima na Apeninskom poluotoku. Bio je član venecijanske *Accademia degli*

Juraj Georgiceo između 1655. i 1660. godine relikvije sv. Diodora i sv. Olimpija, moguće poklon pape Aleksandra VII. Biskup Stefano David katedrali u Krku i župnoj crkvi u Vrbniku donirao je 1685. godine više relikvija rimskih mučenika, što ih je prethodne godine u Rimu dobio od pape Inocenta XI. i njegova generalnog vikara kardinala Gaspara Carpegne. Davidovi suvremenici, rapski biskup Dujam Gaudencije⁷⁶¹ i osorski Šimun Gaudencije⁷⁶² donirali su, pak, između 1673. i 1685. godine relikvije sv. Cirijaka i sv. Vitala župnoj crkvi u Baški. Iz niza prethodnika čiji su se dijelovi skupocjenog i grbovima ukrašenog pontifikalnog ornata čuvali u sakristiji katedrale, David je izdvojio biskupe Alvisea Lippomana (1623. – 1640.) i Teodora Gennarija (1664. – 1684.). Od pontifikalnog ornata biskupa Lippomana bila je sačuvana izvezena mitra, a isti je u Veneciji naručio komplet od šest srebrnih svijećnjaka ukrašenih njegovim grbom što su se postavljali prilikom svečane liturgije na glavni oltar.⁷⁶³ Tri vrijedne mitre i bursa, izvezeni i ukrašeni poludragim kamenjem i perlama, pripadali su, pak, biskupu Gennariju.⁷⁶⁴ Jedini biskup koji je zabilježen u zapisniku Davidove vizitacije

Incogniti, a umro je 1653. godine. O biskupu de Rossiju vidjeti: FRANJO VELČIĆ, *Grk Konstantin de Rossi (1590 – 1653)*, URL: <http://biskupijakrk.hr/?p=3526> (pregledano 8. listopada 2017.)

⁷⁶¹ Dujam Gaudencije bio je rapski biskup od 1664. do 1695. godine, a zabilježen je, između ostalog, kao posvetitelj rapske crkve sv. Antuna Padovanskog 1665. godine. Vidjeti: ANITA PAHLJINA, Prijedlog za slikara Antonija Moreschija u Rabu, u: *Rapski zbornik*, Zagreb, II (2012.), 443-451, 445.

⁷⁶² Biskup Šimun Gaudencije na osorskoj je katedri proveo čak 46 godina, od 1673. do 1719. Za povijest umjetnosti posebno je važan jer je u vrijeme njegova episkopata katedrala opremljena novim reprezentativnim mramornim svetohraništem te mramornim sarkofagom za tijelo gradskog zaštitnika sv. Gaudencija. Za atribuciju svetohraništa mletačkom kiparu Alviseu Tagliapietri vidjeti: NINA KUDIŠ BURIĆ, A tabernacle by Alvise Tagliapietra in the cathedral of Osor, u: *Zbornik za umjetnostno zgodovino*, 41 (2005.), 206-217; NINA KUDIŠ BURIĆ, Oltari presvetog Sakramenta u Savičenti i Osoru: problemi konteksta, tipologije, uzora i autora, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske – Zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2003. i 2004. godine*, (ur.) P. Marković i dr., Zagreb, 2008., 297-312, 304-308. O sarkofagu sv. Gaudencija recentno vidjeti: DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 57).

⁷⁶³ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 55), 54, 58-60.

⁷⁶⁴ Krčki biskup Teodoro Gennari bio je franjevac podrijetlom iz Vicenze, a istaknuo se je tiskanjem niza svojih govora i djela. Vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 111; DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 55), 54.

kaptolskih crkava kao naručitelja oltarne pale je Francesco Marchi (1660. – 1667.).⁷⁶⁵ Vizitator navodi da je biskup Marchi naručio veliku i osrednje izvedenu sliku s prikazom Uznesenja Blažene Djevice Marije, koja se nalazila iznad srebrne pale, odnosno glavnog oltara u katedrali.

Poznato je da su osim biskupa i ostali svećenici često posjedovali vlastiti liturgijski pribor, prvenstveno misnicu i kalež. Iako u sumarnim popisima liturgijskog posuđa i ruha kaptolskih crkava biskup David nije poimence izdvojio nijedno ime, nema sumnje da je dio krčkih svećenika posjedovao vlastite misne komplete. O tome svjedoči tek kratka, ali vrijedna biskupova napomena prilikom vizitacije kaptolske crkve u Vrbniku, kada je zabilježio da se u sakristiji osim prethodno spomenutih trinaest nalazilo još dvadeset kaleža što su bili osobno vlasništvo kanonika. Jedini poimence navedeni naručitelj liturgijske srebrnine iz redova svećenstva krčki je kanonik Francesco Bendata, koji je 1681. godine za glavni oltar katedrale iz Venecije nabavio srebrno oltarno raspelo, zasigurno kao nadopunu kompletu srebrnih svijećnjaka biskupa Lippomana.⁷⁶⁶

Više podataka iz vizitacijskog zapisnika ipak se doznaje o narudžbama oltarnih pala krčkih svećenika. Arhiđakon Giovanni Colloce prije 1659. godine za oltar sv. Justine u katedrali naručio je oltarnu palu, na kojoj se dao prikazati odjeven u roketu i u stavu molitve u donjoj zoni, karakterističnom stavu donatora. Palu za oltar Gospe od Karmela u omišaljskoj župnoj crkvi dao je izraditi don Juraj Seršić, prema čijoj je želji zasigurno, uz prikaze titularke, sv. Roka i sv. Sebastijana, u donjem dijelu naslikan i njegov osobni zaštitnik sv. Juraj. Don Seršić je na ovom oltaru služio dvanaest misa godišnje, koliko i kapelan Antonijo Lesica za bratovštinu Gospe od Karmela koja se brinula o oltaru. Prema biskupu Davidu, oltar Gospe od Karmela u kaptolskoj crkvi u Vrbniku bio je, pak, pod patronatom obitelji Sparozić

⁷⁶⁵ Krčki biskup Francesco Marchi podrijetlom je iz Splita, a prije dolaska na krčku katedru bio je kanonik crkve sv. Jeronima u Rimu. Vidjeti: MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 111.

⁷⁶⁶ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 55), 53, 55-57.

i istoimene bratovštine, no iz drugih je arhivskih izvora poznato da je situacija bila vrlo slična prethodno opisanoj u Omišlju. Naime, 1642. godine izradu pale, ponovno s prikazom naručiteljeva sveca zaštitnika, kod slikara Serafina Schöna u samostanu na Trsatu naručio je svećenik Franjo Sparožić.⁷⁶⁷ Zanimljiva situacija zabilježena je u bašćanskoj župnoj crkvi pred oltarom Presvetog Trojstva koji je bio pod patronatom dužda. Prema vizitatorovim riječima, palu naslikanu na drvu s prikazima Presvetog Trojstva, sv. Bartola i sv. Uršule četiri godine ranije rektor oltara don Franjo Pajalić dao je nadopuniti prikazima sv. Franje i sv. Antuna Padovanskog, također naslikanima na drvu. U zapisniku vizitacije iste crkve nailazi se i na posljednjeg navedenog naručitelja oltarne pale iz redova krčkog klera. Prilikom vizitacije oltara sv. Jurja kaže se da je posjedovao vinograd i ošumljene parcele u vrijednosti od stotinu dukata što ih je ostavio utemeljitelj oltara župnik Jurić. Moguće je pretpostaviti da je župnik Jurić naručio palu s naslikanim prikazima obiteljskog zaštitnika sv. Jurja desno, Bogorodice s Djetetom u sredini i sv. Ivana lijevo, možda župnikova osobnog sveca zaštitnika.

Drugu skupinu zabilježenih naručitelja i donatora predstavljaju plemići, patriciji i istaknuti pojedinci iz dobrostojećih obitelji. Nesumnjivo najvrjednija vijest koja se doznaje iz zapisnika Davidove vizitacije ona je o donaciji srebrne pale za glavni oltar katedrale kneza Ivana VII. Frankapana, koju je 1477. godine izradio Paulus Koler.⁷⁶⁸ Davidov prijepis natpisa koji svjedoči o tome, s pločice koja je bila postavljena u sredini donjeg registra srebrne pale, posebno je dragocjen, jer je izvorna pločica zamijenjena novom 1742. godine i nije sačuvana. Ivanova žena Elizabeta Mocenigo utemeljila je u katedrali kapelu posvećenu Pohođenju Blažene Djevice Marije sv. Elizabeti (*Madonna de Ferri*), čiju je arhitektonsku plastiku i reljef Boga Oca nad trijumfalnim lukom izradila radionica Andrije Alešija vjerojatno u trećoj

⁷⁶⁷ NINA KUDIŠ BURIĆ (bilj. 26), 53-63.

⁷⁶⁸ DRAGUTIN KNIEWALD (bilj. 22), 50.

četvrtini 15. stoljeća.⁷⁶⁹ Iako ovu vijest ne donose zapisnici vizitacija 17. stoljeća već stariji dokumenti, na primjer zapisnik vizitacije biskupa Pietra Bemba iz 1565. godine⁷⁷⁰, iz Georgiceova i Davidova zapisnika doznaje se, pak, o izgledu oltarne pale, točnije drvenog i pozlaćenog poliptiha, za koji je moguće pretpostaviti da je bio izveden prema ukusu bogate donatorice. Središnju skulpturu Bogorodice s Djetetom flankirale su skulpture sv. Ivana Krstitelja, sveca zaštitnika njezinog muža, i jednog od apostola te skulpture sv. Lucije i sv. Katarine, svete zaštitnice njene kćeri Katarine (Krk, ? – Venecija, 1520.), četrdesetak godina kasnije donatorice košljunskog poliptiha Girolama da Santa Crocea.

Iz vizitacijskih zapisnika biskupa Georgicea i Davida doznaje se o donatorima još jednog oltara u katedrali, onog Gospe od Karmela. U vrijeme Davidove vizitacije oltar je bio pod patronatom dužda, a o njemu se brinula istoimena bratovština. Međutim, biskup Georgiceo u detaljnom opisu oltara, među ostalim, bilježi da je pala bila naslikana na platnu, dok se u sredini na moderan način izvedenog zabata nalazio grb obitelji Mariani, *che fece fare a proprie spese la Pala con tutti li suoi ornamenti*.⁷⁷¹ Nisu poznate okolnosti pod kojima je obitelj Mariani čini se početkom 17. stoljeća u katedrali podigla oltar, dok istovremeno, zanimljivo, to nije bio slučaj s najistaknutijim krčkim obiteljima Cicuta, della Nave i Zottinis.

Zadnja donacija katedrali istaknutog pojedinca navedena u Davidovu zapisniku čini se da je u najužoj vezi baš s potpisivanjem Madridskog mira, odnosno pregovorima o njegovoj provedbi što su se naredne, 1618. godine od travnja do kolovoza odvijali u Rijeci i na otoku Krku.⁷⁷² Prilikom vizitacije sakristije katedrale biskup David zabilježio je oštećeni srebrni procesional s grbom obitelji Priuli, za koji se vjerovalo da ga je donirao dužd Priuli. Za

⁷⁶⁹ MARIJAN BRADANOVIĆ, *Arhitektura i urbanizam renesanse na otoku Krku*, Odjel za povijest umjetnosti, Sveučilište u Zadru, disertacija (knjiga I), 2007., 62; MARIJAN BRADANOVIĆ, (bilj. 155, 2012.), 453-454; MARIJAN BRADANOVIĆ (bilj. 36), 132.

⁷⁷⁰ IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 8), 141.

⁷⁷¹ Za detaljan opis oltara iz pera biskupa Georgicea vidjeti Prilog 4.

⁷⁷² MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 64), 348-352.

pretpostaviti je da je riječ o donaciji Antonija Priulija (Venecija, 1548. – Venecija, 1623.), koji je zajedno s Girolamom Giustinianijem sudjelovao u spomenutim pregovorima zastupajući venecijanske interese, a tijekom pregovora 17. svibnja izabran je za 94. dužda.⁷⁷³ Vrlo je vjerojatno da je Priulija izbor zatekao za vrijeme boravka u gradu Krku.

Druga vrijedna donacija predstavnika mletačke državne vlasti zabilježena je u kaptolskoj crkvi u Baški. Prema Davidovu zapisniku pala na oltaru Tijela Kristova bila je naslikana u vrijeme krčkog providura Pietra Bemba, koji je prikazan u donjem desnom kutu. Nije poznat krčki providur ovog imena, no ako je za vjerovati usmenoj predaji o donatoru providuru iz obitelji Bembo, što su je vizitatoru prenijeli zasigurno lokalni kanonici, dvije su mogućnosti. Palu je u Veneciji mogao naručiti i kao *ex voto* donirati providur Domenico Bembo (1584. – 1587.) povodom sretnog povratka njegova sina kojega su 1585. godine oteli senjski uskoci, dok je drugi providur iz ove obitelji kojeg treba uzeti u obzir Marco Bembo, čiji je mandat trajao relativno kratko, od travnja 1614. do svibnja 1615. godine.⁷⁷⁴ Kao potencijalnog donatora zavjetne pale ne treba odbaciti providura Girolama Marcella (1610. – 1613.) kojeg su također oteli uskoci upravo u Baški 1612. godine, a oslobođen je iste godine nakon intervencije nadvojvode Ferdinanda.⁷⁷⁵

U župnoj crkvi sv. Kuzme i Damjana u Poljicama zabilježeni su naručitelji još dviju oltarnih pala. Na osnovi dokumenta iz 1633. godine doznaje se da su oltar sv. Ivana Evanđelista i sv. Jurja podigla braća Ivan i Juraj Žgaljić, nakon čije su se smrti o oltaru nastavili brinuti njihovi nasljednici.⁷⁷⁶ Prema želji dobrostojeće i očigledno ambiciozne braće

⁷⁷³ Ova je pretpostavka prvi put prezentirana kao jedna od triju mogućnosti 2013. godine. Vidjeti: DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 53), 54. O duždu Antoniju Priuliju, među ostalim, vidjeti: CLAUDIO RENDINA, *I dogi. Storia e segreti*, Roma, 2007., 346.

⁷⁷⁴ MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 64), 346; GIOVANNI NETTO (bilj. 61); VIŠNJA BRALIĆ (bilj. 32), kataloška jedinica D 821.

⁷⁷⁵ MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 64), 348.

⁷⁷⁶ VIŠNJA BRALIĆ (bilj. 32), kataloška jedinica 431.

Žgaljić u gornjoj je zoni pale prikazana Bogorodica s Djetetom i dvama anđelima, dok su u donjem dijelu naslikane dvije grupe s po četiri sveca, među ostalima sv. Ivan Evanđelist i sv. Jelena te sv. Juraj i sv. Lucija, osobni sveci zaštitnici članova njihovih užih obitelji. Oltar posvećen Uznesenju Blažene Djevice Marije bio je pod patronatom obitelji Brusić i Falešić, a prema imenu utemeljitelja Mihovilu Brusiću često je bio tituliran i oltarom sv. Mihovila arkandela. Ne treba sumnjati da je jednostavan ikonografski program drvene pale ili vjerojatnije poliptiha, što su ga činile skulpture Uznesenja Blažene Djevice Marije, sv. Mihovila arkandela, sv. Kuzme i sv. Roka, bio izveden prema jasnim uputama naručitelja, spomenutog Mihovila Brusića.

U Davidovu vizitacijskom zapisniku pomalo neočekivano najslabije dokumentiranu skupinu naručitelja predstavljaju bratovštine, ali razlog tomu nije bio skroman broj njihovih narudžbi. Biskup je prilikom vizitiranja oltara redovito u prvi plan stavljao podatke o patronatskom pravu otočnih laičkih kolektiva, no primarno naglašavajući njihove obveze opremanja oltara uljem i svijećama te služenja, točnije plaćanja misa. Međutim, nema sumnje u to da je pod često korištenom zaključnom konstrukcijom *tutto ciò fà bisogno* vizitator podrazumijevao upravo obvezu bratovštine nabave nove i brige o već postojećoj liturgijskoj opremi, poput pozlaćivanja glavnog oltara vrbničke župne crkve što je 1652. godine s pet stotina lira financirala bratovština Uznesenja Blažene Djevice Marije (sv. *Marije Vele*).⁷⁷⁷ Donekle je, stoga, razumljivo da je tek jednom bratovština u kaptolskim crkvama izrijekom zabilježena kao naručitelj, a i tada vjerojatno jer je bila riječ o recentnije nabavljenoj oltarnoj pali, dok se posredno iz još dvaju opisa pala to može pouzdano zaključiti.

Krčka bratovština sv. Vida naručila je između 1659. i 1685. godine novu palu za oltar u kapeli Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije u katedrali. Pala naslikana na platnu, s prikazima Bogorodice s Djetetom i anđelima ukруг te sv. Antunom opatom, sv. Vidom, sv.

⁷⁷⁷ MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 9), 18.

Rokom i sv. Sebastijanom zamijenila je stari drveni poliptih, a biskup David je prilikom vizitacije naložio da se izradi i okvir za novu palu primjeren njezinoj veličini i vještini izvedbe. Na temelju opisa oltara Gospe od Ružarija u župnoj crkvi u Omišlju, u kojem se kaže da su u donjoj zoni na platnu i na moderan način naslikane pale, duž cijele njene širine, bili prikazani bratimi, zaključuje se da je istoimena bratovština također relativno nedavno naručila novu palu. Drugi opis iz kojeg se na posredan način bratovština potvrđuje kao naručitelj opis je oltara posvećenog sv. Mariji Magdaleni u župnoj crkvi u Vrbniku. Oltar je bio pod patronatom bratovštine obitelji Fugošić, čiji su utemeljitelji bili prikazani na pali brojnim reljefno izrađenim i pozlaćenim figuricama. Ovim zabilježenim narudžbama bratovština treba pridodati oltar Gospe od Ružarija u bočnoj kapeli vrbničke župne crkve. Istoimena bratovština početkom 17. stoljeća naručila je izradu oltara u nekoj od afirmiranih radionica s područja Mletačke Republike, o čemu svjedoče reljefno izvedeni prikazi bratima u donjoj zoni drvene pale.⁷⁷⁸

Poseban osvrt zaslužuju najznačajnije bratovštine u otočnim kaštelima koje su imale patronatsko pravo nad glavnim oltarima kaptolskih crkava. Prema brojnim arhivskim izvorima, pa tako i Davidovu zapisniku, poznato je da su najistaknutije bratovštine brinule o opremanju niza oltara u župnim crkvama, a prvenstveno glavnima, no njihove narudžbe liturgijske opreme vrlo su slabo dokumentirane. Istovremeno nije zabilježena nijedna narudžba ili donacija gradskog i seoskog komuna. Sve stoga upućuje na to da financijski zahtjevne nabave glavnih oltara kaptolskih crkava valja pripisati naručiteljskoj djelatnosti najbrojnijih, glavnih laičkih udruga, a ujedno ih je moguće sagledavati kao kolektivne narudžbe cjelokupne lokalne zajednice. Paradigmatski je primjer nabava pale za glavni oltar kaptolske crkve u Dobrinju. Četiri najistaknutije dobrinjske bratovštine 1602. godine znatnim su sredstvima doprinijele financiranju nabave drvene reljefno izvedene pale (*...nella quale si*

⁷⁷⁸ RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 44).

ha speso possa 300 ducati), na kojoj su dale prikazati i svoje zaštitnike, sv. Mihovila arkandela, sv. Ivana Evanđelistu, sv. Stjepana i sv. Andriju.⁷⁷⁹ Za vjerovati je da je znatan broj oltara, oltarnih pala te liturgijskog posuđa i ruha tijekom ranog novog vijeka bio izveden kao narudžba brojnih otočnih bratovština. Malobrojni sačuvani te arhivski dokumentirani primjeri svjedoče o financijskim mogućnostima i ukusu laičkih kolektiva iz mletačke provincije, zrcaleći pritom njihovu upućenost u suvremena umjetnička strujanja u metropoli, a od 17. stoljeća sve više i u podalpskim centrima Habsburške Monarhije.

Na kraju treba spomenuti da je manji dio liturgijske opreme kaptolskih crkava zasigurno kupovan i sredstvima operarije crkve (*Fabrica*), koja je bila financirana milostinjom vjernika. U Davidovu vizitacijskom zapisniku takav je primjer zabilježen u slučaju opreme sakristije župne crkve sv. Apolinara u Dubašnici, kada su nabavu nove drvene opreme (ormara i stolica) djelomično financirali svećenici, a djelomično operarija crkve.

9.7.1. Biskup Giovanni della Torre (1589. – 1623.)

Među naručiteljima i donatorima liturgijske opreme na otoku Krku u periodu nakon Tridentskog sabora ističe se figura krčkog biskupa i apostolskog nuncija u Luzernu Giovannija della Torrea (Sl. 2). U hrvatskoj historiografiji biskup della Torre gotovo je u potpunosti zanemarena ličnost pa ne čudi da njegovu važnost donedavno nisu prepoznali ni povjesničari umjetnosti. Ponovnim čitanjem malobrojnih već objavljenih dokumenata i novim arhivskim istraživanjima u proteklih nekoliko godina, biskupova je naručiteljsko-donatorska aktivnost poprimila obrise sasvim respektabilnog kataloga koji prelazi granice tada male i pogranične provincijske biskupije. O dijelu tih umjetnina upravo vizitacijski zapisnici della Torreovih nasljednika Georgicea i Davida pružaju dragocjene podatke.

⁷⁷⁹ MIHOVIL BOLONIĆ (bilj. 9), 18; BRANKO FUČIĆ (bilj. 468), 124; RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 44, 1997.).

Iz djela Francesca Sansovina *Vita della illustre signora Contessa Giulia Bembo della Torre* moguće je zaključiti da je Giovanni rođen u Veneciji oko 1556. godine, u obitelji Girolama della Torrea i Giulije Bembo.⁷⁸⁰ Po ocu titularni carski grof, a po majci prapranećak slavnog kardinala Pietra Bembo (Venecija, 1470. – Rim, 1547.), Giovanni je odrastao pod utjecajem strica, biskupa Cenede (Vittorio Veneto) i kardinala te apostolskog nuncija u Francuskoj Michelea della Torrea (Udine, 1511. – Ceneda, 1586.), od najranijih dana predodređen za crkvenu karijeru. Nakon završetka studija prava u Padovi bio je kanonik u Cenedi, potom u papinskoj službi u Rimu, a imenovanje za krčkog biskupa 25. rujna 1589. godine dočekaio je kao član zbora kanonika padovanske katedrale.⁷⁸¹ Na katedri krčkih biskupa nasljedio je majčina brata Pietra Bembo (Venecija, 1536. – Venecija, 1589.). Po dolasku u Krčku biskupiju 1590. godine obavio je generalni pastirski pohod, o čemu svjedoči dobro sačuvan vizitacijski zapisnik. Prema njegovu nalogu sačinjen je inventar crkvenih dobara te prava, privilegija i biskupskih isprava, a za povjesnoumjetnička istraživanja važan je i kao posvetitelj niza otočnih oltara, primjerice glavnog oltara tada obnovljene župne crkve u Vrbniku. Posebnu pažnju u pastoralu polagao je na obrazovanje djece i svećeničkih pripravnika.⁷⁸² Dana 13. studenog 1595. papa Klement VIII. imenovao ga je apostolskim nuncijem. Desetljeće della Torreova djelovanja u diplomatskoj službi Svete Stolice na području biskupija Chur, Fribourg, Konstanz i St. Gallen te Elzas, s rezidencijom u Luzernu, obilježeno je vjerskim nemirima što su prethodili Tridesetogodišnjem ratu. U lipnju 1606., godinu dana nakon izbora Camilla Borghesea (Rim, 1552. – Rim, 1621.) za papu Pavla V., razriješen je službe apostolskog legata. Čini se da je ostatak života uglavnom proveo u Padovi

⁷⁸⁰ FRANCESCO SANOVINO, *Vita della illustre signora Contessa Giulia Bembo della Torre*, Venetia, 1565., 7r-7v; PATRICIA FORTINI BROWN, The Exemplary Life of Giulia Bembo della Torre, u: *Philanagnostes. Studi in onore di Marino Zorzi*, (ur.) C. Melteouz i dr., Venezia, 2008., 155-174.

⁷⁸¹ STEFANO ANDRETTA (bilj. 175).

⁷⁸² MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 110.

gdje je i umro početkom 1623. godine, a pokopan je u kapeli Sv. Križa padovanske katedrale.⁷⁸³

Zapisnik Davidove vizitacije izrijekom bilježi dvije della Torreove donacije krčkoj katedrali koje nesumnjivo valja dovesti u izravnu vezu s njegovim diplomatskim djelovanjem. Riječ je o relikvijama sv. Kvirina i sv. Kordule, jedne od družica sv. Uršule, što su ih della Torreu zasebno 1604. godine poklonili bavarski vojvoda Vilim V. (Landshut, 1548. – Schleißheim, 1626.) (Sl. 3) te opat benediktinskog samostana u Einsiedelnu Augustin I. Hofmann od Badena, a biskup ih je donirao stolnoj crkvi i kapeli, odnosno bratovštini sv. Uršule u gradu Krku.⁷⁸⁴ Relikvija zaštitnika grada Krka pohranjena je u srebrnoj piksidi, radu nekog vrlo vještog minhenskog zlatara, a za vjerovati je da je della Torreu poklonjena iz vojvodine osobne kolekcije u dvorskoj kapeli ili moćnika isusovačke crkve, obje u Münchenu.⁷⁸⁵ Moguće je pretpostaviti da ove relikvije predstavljaju protokolarnе darove, poput primjerice relikvije sv. Trna što ju je Vilim V. 1584. godine poklonio biskupu Felicianu Ninguardi (Morbegno, 1524. – Como, 1595.) prilikom odlaska iz službe apostolskog nuncija, koja se danas čuva u župnoj crkvi u Morbegnu.⁷⁸⁶ Spomenutim relikvijama zasigurno treba pridodati i onu jednog od legionara Tebanske legije, o kojoj se detaljnije doznaje također iz zapisnika vizitacija. Na temelju tek djelomično prepisane, a danas izgubljene potvrde što je bila priložena uz relikviju doznaje se da je ona, čini se, bila 1593. godine donirana rektoru kelnskog isusovačkog kolegija Ludovicu Thovardu, a navodi se ime i Minuccia Minuccija.⁷⁸⁷

Okolnosti donacija ovih triju relikvija biskupu della Torreu još uvijek nisu u potpunosti rasvijetljene, no sve upućuje na to da ih povezuje elitni vatikanski diplomat i zadarski

⁷⁸³ STEFANO ANDRETTA (bilj. 175).

⁷⁸⁴ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 54), 55, 68.

⁷⁸⁵ O Vilimovoj osobnoj kolekciji relikvija, između ostalog, vidjeti: SUSAN MAXWELL (bilj. 183), 130-135.

⁷⁸⁶ ALEXANDER KOLLER (bilj. 191).

⁷⁸⁷ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 54), 68.

nadbiskup Minuccio Minucci (Serravalle, 1551. – München, 1604.) (Sl. 4).⁷⁸⁸ Naime, u Minuccijevoj biografiji iz pera friulanskog erudita Federiga Altana 1757. godine čita se da je Minucci 1591. godine Lukreciji d'Este, sestri ferarskog vojvode Alfonsa II., poklonio relikvije upravo jedne od družica sv. Uršule i jednog od legionara Tebanske legije.⁷⁸⁹ Također, godina donacije prvih dviju relikvija 1604. ujedno je godina smrti nadbiskupa Minuccija pa se može promišljati je li možda okupljanje društvene elite povodom sprovodnih obreda u isusovačkoj crkvi sv. Mihovila arkandela u bavorskoj metropoli, gdje je Minucci pokopan, bila prilika za *razgovore na marginama* uz prigodnu razmjenu protokolarnih darova u vidu relikvija. U svakom slučaju, za pretpostaviti je da će kontekst donacija ovog para relikvija biti barem djelomično jasniji nakon objave Minuccijeva rukopisa *Storia del martirio della legione Tebana e delle 11000 vergini*, što se čuva u dragocjenom i opsežnom fondu *I Codici Minucciani* Njemačkog povijesnog instituta u Rimu.⁷⁹⁰ Otvorenim ostaju i pitanja provenijencije te preciznije datacije triju lijepih drvenih bista-relikvijara u kojima se spomenute moći čuvaju. Zasad je moguće zaključiti da su vrlo vjerojatno naručeni kao cjelina ne prije 1604., a najkasnije do 1625. godine, kada su zabilježeni u zapisniku apostolske vizitacije nadbiskupa Garzadorija, dakle svega dvije godine nakon smrti biskupa della Torrea.

Prethodno analiziranim i sačuvanim della Torreovim donacijama relikvija treba pribrojati još jednu zabilježenu. U vizitacijskom zapisniku iz 1659. godine biskup Georgiceo prilikom vizitacije oltara Gospe od Karmela u katedrali usputno spominje da se na njemu nalazila relikvija sv. Karla Boromejskog u vidu komadića misnice, donacija blagopokojnog biskupa della Torrea.⁷⁹¹ Ova prestižna relikvija nije navedena ni u jednom drugom arhivskom izvoru,

⁷⁸⁸ VINCENZO RUZZA, Minuccio Minucci di Serravalle e la sua famiglia, u: *I Minucci – Arcivescovi, letterati e Cavalieri di Malta. Atti del Convegno internazionale indetto dal Circolo Vittoriese – 6 maggio 2000*, Vittorio Veneto, 2000., 25-59, 28-34.

⁷⁸⁹ FEDERIGO ALTAN (bilj. 177).

⁷⁹⁰ *I Codici Minucciani dell'Istituto Storico Germanico – Inventario*, (ur.) A. Koller i dr., Roma, 2009., 15.

⁷⁹¹ MIHOVIL BOLONIĆ – IVAN ŽIC-ROKOV (bilj. 10), 110; NINA KUDIŠ BURIĆ (bilj. 26), 75.

a terenskim istraživanjem nije identificirana, stoga nije moguće dodatno potvrditi njezino postojanje, niti je moguće analizirati eventualni izgled relikvijara u kojem je bila pohranjena. Podatak ipak valja prihvatiti, ali sa zadržkom, uzimajući u obzir ne potpuno jasnu situaciju oko oltara Gospe od Karmela u drugoj i trećoj četvrtini 17. stoljeća. Naime, iz Georgiceova zapisnika doznaje se da je oltar, zasigurno relativno nedavno, podigla obitelj Mariani, a u vrijeme biskupa Davida već je bio pod patronatom dužda, dok se o njemu, pak, brinula istoimena bratovština. U slučaju da se budućim istraživanjima potvrdi postojanje ove relikvije, vjerojatno nije pogrešno pretpostaviti da je biskup della Torre relikviju nabavio na proputovanju kroz Milano ne prije 1602., godine Karlove beatifikacije. Moguće je, također, čak vrlo vjerojatno, da je relikviju dobio od tadašnjeg milanskog nadbiskupa i Karlova rođaka kardinala Federica Borromea (Milano, 1564. – Milano, 1631.). Pouzdano se zna da je biskup della Torre kardinala osobno poznao najkasnije od ožujka 1596. godine, kada ga je na proputovanju iz Padove prema Luzernu povodom preuzimanja službe nuncija milanski nadbiskup detaljnije upoznao s prilikama koje će ga dočekati na prostoru današnje Švicarske.⁷⁹²

Iz Georgiceova zapisnika doznaje se o još jednoj, ovog puta sačuvanoj, vrijednoj donaciji biskupa della Torrea matičnoj katedrali. Riječ je o potpisanoj oltarnoj pali Gospe od Ružarija Andree Vicentina što se nalazila na oltaru istoimene kapele. Prema vizitatorovim riječima biskup della Torre osobno je financirao proširenje i opremanje kapele. O tome je svjedočio i biskupov grb koji je bio izrađen u sredini drvenog pozlaćenog oltara. Za vjerovati je da je oltar s palom izveden u Veneciji nakon 1603., a prije posvete 1607. godine. Moguće je da su se pri odabiru umjetnika krčki naručitelji ugledali na osorskog biskupa i apostolskog nuncija u Kölnu Coriolana Garzadorija (Vicenza, 1543. – Vicenza, 1618.) (Sl. 5), koji je od Vicentina naručio izradu monumentalne oltarne pale za glavni oltar župne crkve u Cresu, a što je

⁷⁹² STEFANO ANDRETTA (bilj. 175).

izgorjela u požaru 1826. godine, te pale na glavnom oltaru osorske katedrale čini se 1614. godine.⁷⁹³

Na razini hipoteze valja ukazati na još jednu moguću narudžbu i donaciju biskupa della Torrea oltarne pale, u ovom slučaju za kapelu bratovštine sv. Uršule u Krku, desakraliziranu u 19. stoljeću. Kapelu je 1508. godine obnovio biskup Donato della Torre od kada je bila pod patronatom krčkih biskupa, a Giovanni della Torre ovoj je kapeli, točnije bratovštini donirao relikviju sv. Kordule, Uršuline družice mučenice.⁷⁹⁴ Na osnovi opisa iz Davidove vizitacije, što izlazi izvan okvira ove disertacije, doznaje se da je osim prikaza titularke, lijevo na pali bio prikazan *pobožni svećenik odjeven u roketu i sa štolom u stavu molitve*.⁷⁹⁵ Prema Matu Poloniju palu je izradio Pace Pace, slikar zabilježen u venecijanskoj *Fraglia de' pittori* između 1594. i 1617. godine.⁷⁹⁶

Posljednja della Torreova narudžba liturgijske opreme zabilježena u vizitacijskom zapisniku biskupa Davida ona je *kaleža s čašom i pliticom od srebra, a bazom od pozlaćene mjedi ukrašenom figurama*.⁷⁹⁷ Međutim, kalež što ga u sumarnom popisu inventara sakristije katedrale navodi David tek je dio opsežnog pontifikalnog kompleta liturgijskog posuđa te ruha i paramenata biskupa della Torrea. Prema detaljnom popisu sačinjenom 1605. godine komplet se sastojao od: ophodnog raspela, kaleža i plitice, misnog kompleta, pluvijala, misnice, dvije tunicele, dvije stole, tri manipula, pokrivala za biskupsku katedru, gremijala, burse i tjelesnika, dva jastuka te antependija.⁷⁹⁸ Sastavljači inventara pritom su napomenuli da su svi navedeni paramenti bili ukrašeni biskupovim grbom. Od navedenih liturgijskih

⁷⁹³ DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 54), 68.

⁷⁹⁴ MATO POLONIJO (bilj. 176).

⁷⁹⁵ BAK, David, 1685., f. 28v.

⁷⁹⁶ MATO POLONIJO (bilj. 176.); NINA KUDIŠ, Unknown Paintings by Pace Pace in Dalmatia and a Proposal for Gabriele Caliani, u: *Artibus et Historiae*, 68 (2013.), 143-164, 143.

⁷⁹⁷ BAK, David, 1685., f. 9r.

⁷⁹⁸ IVA JAZBEC TOMAIĆ – DANIJEL CIKOVIĆ (bilj. 55), 71.

predmeta u gornjoj sakristiji katedrale još uvijek se čuvaju antependij i gremijal. Prilikom njihove recentne objave Iva Jazbec Tomaić zaključuje da se *tako opsežna narudžba skupocjenih tkanina, modernih dekora i tehnika izrade, namijenjena svečanom kompletu cijenjenog naručitelja, mogla ostvariti samo u tada vodećim produkcijskim središtima s dugogodišnjom tradicijom*, pretpostavivši lombardsku provenijenciju tkanina della Torreova ornata.⁷⁹⁹ Nema sumnje u to da je ova luksuzna narudžba realizirana sredstvima te prema ukusu, a gotovo sigurno i osobnim posredovanjem obrazovanog i imućnog biskupa della Torrea, dobro upoznatog s umjetničkom klimom i suvremenim trendovima u centrima poput Milana.

Kao što je već istaknuto, naručiteljsko-donatorska djelatnost Giovannija della Torrea prelazi granice nekadašnje Krčke biskupije. Međutim, iako izlaze izvan okvira ovog rada treba spomenuti tri narudžbe i donacije izvan granica Republike Hrvatske. U Padovi, gradu u kojem je della Torre proveo vjerojatno najveći dio života, u Musei Civici agli Eremitani – Museo d'Arte Medievale e Moderna, čuva se biskupov portret natpisom datiran u 1606. godinu, najstariji portret nekog krčkog biskupa. U istom gradu zabilježena je još jedna njegova donacija relikvije, ovaj put prenijete iz Rima (*ex urbe*). Godine 1617. della Torre je padovanskoj katedrali donirao relikviju sv. Križa za istoimenu kapelu, točnije kriptu ispod glavnog oltara, gdje je šest godina kasnije bio pokopan (Sl. 1).⁸⁰⁰ Posljednju zasad poznatu della Torreovu narudžbu predstavlja ilustrirani manuskript *Helvetiae descriptio...* što se čuva u The British Library (Sl. 6). Riječ je o opsežnom manuskriptu vizitacijskog karaktera nastalom 1607. godine, u kojem je della Torre opisao prilike u svim značajnijim gradovima na području današnje Švicarske što ih je tijekom diplomatske službe bio obišao. Rukopis je nadopunjen nizom vrlo vješto izvedenih akvareliranih crteža s motivima panoramskih karata

⁷⁹⁹ Ibidem.

⁸⁰⁰ JACOPO SALOMONI, *Urbis Patavinæ inscriptiones sacræ, et prophanæ...*, Patavii, 1701., 19; DANIELE FARLATI (bilj. 140), 312.

gradova, njihovih grbova te osoba odjevenih u karakterističnu odjeću, a posvećen je kardinalu Scipioneu Borgheseu (Rim, 1577. – Rim, 1633.).⁸⁰¹

Sl. 1

⁸⁰¹ ERNEST GIDDEY, La „*Helvetiae descriptio*“ de Jean della Torre (1607), u: *Zeitschrift für schweizerische Geschichte – Revue d'histoire suisse*, Vol. 30 No. 2 (1950.), 267-270; DANIEL JENNY-SQUEDER, Zu den Illustrationen des Werkes *Helvetiae descriptio* des Johann della Torre (1607), u: *Stultifera navis: Mitteilungsblatt der Schweizerischen Bibliophilen-Gesellschaft – Bulletin de la Société Suisse des Bibliophiles*, Vol. 9, No. 3-4 (1952.), 152-159.

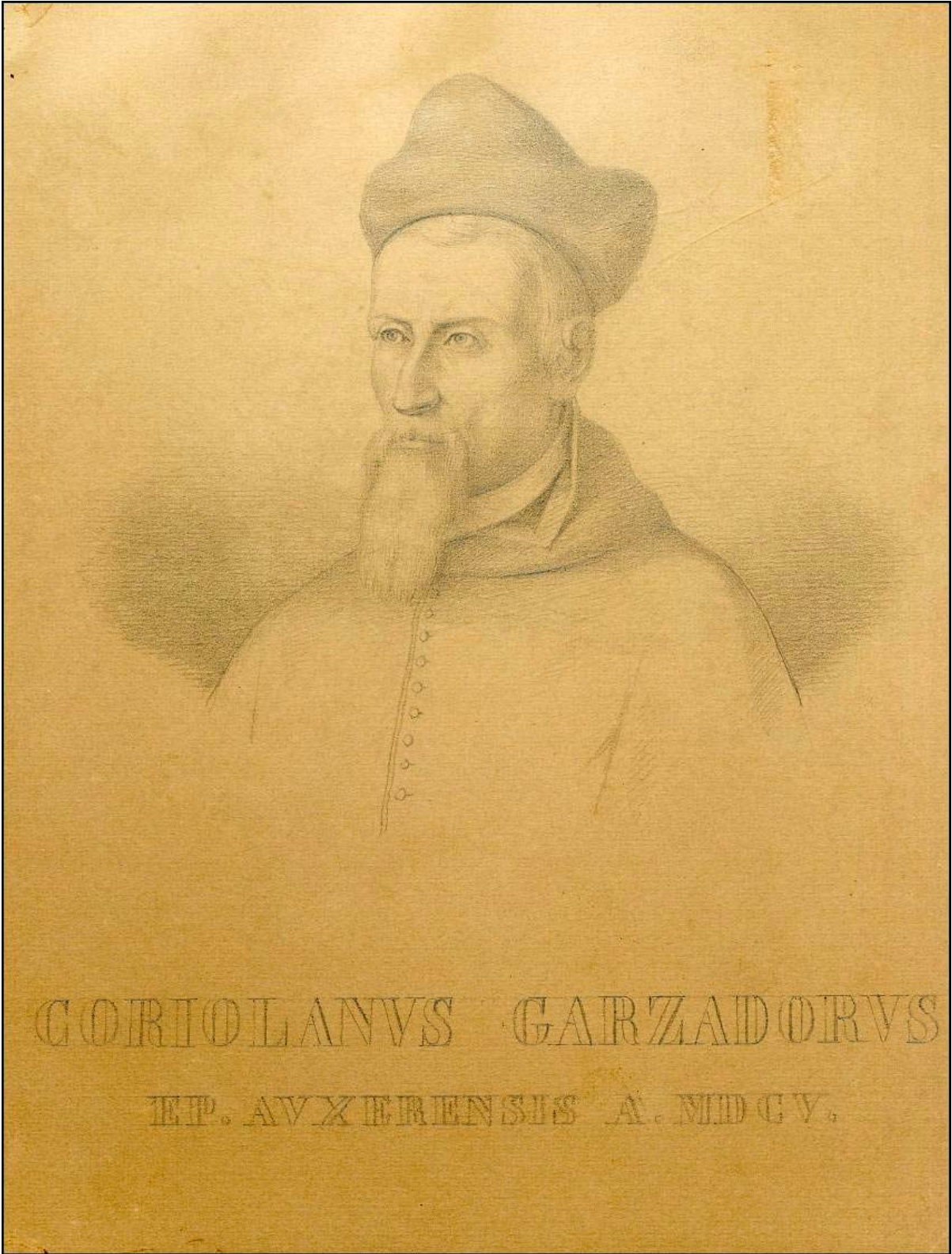
Sl. 2

Sl. 3

Sl. 4

Sl. 5

Baden,

Badia

81

S. Mar. vir.

S. Maria virgo

10. Zaključak

Odlukom s 24. sjednice Tridentskog sabora od 11. studenog 1563. godine biskupi su bili dužni svake ili u iznimnim slučajevima svake dvije godine pohoditi barem veći dio svoje biskupije. Odluka o redovitom obavljanju vizitacija uvodila se postepeno i uspješno, no iznimno rijetko s tako kratkim vremenskim intervalima. Radi što uspješnije implementacije koncilskih odluka, u desetljećima što su uslijedila pape su ponekad na određeno veće područje, poput Dalmacije i Istre, slali apostolske vizitatore. Zapisnici što su ih sastavljali vizitatori odavno su prepoznati kao vrijedan izvor za istraživanje sakralne baštine. Zapisnici pastoralnih vizitacija Krčke biskupije, kao i oni apostolskih vizitacija Agostina Valiera iz 1579. i Michelea Priulija iz 1603. godine, dosad su već bili korišteni, no selektivno, prilikom istraživanja pojedinih crkava ili umjetnina te brojnih povijesnih istraživanja, dok je sustavna povijesno-umjetnička analiza i suvremena interpretacija izostala.

U nizu sačuvanih vizitacijskih zapisnika, uz onaj najstariji cjelovite biskupije Pietra Bemba iz 1565. godine, zasigurno je najvrjedniji zapisnik biskupa Stefana Davida iz 1685. godine. Čuva se u Biskupijskom arhivu u Krku u fondu *Stari arhiv krčke biskupije*, u 25. svežnjiću i pisan je vrlo čitljivim krasopisom iz pera biskupova notara Angela Franceschinija, najvećim dijelom talijanskim, a manjim latinskim jezikom na papiru, točnije na 277 ispisanih stranica. Unatoč oštećenjima uzrokovanim vlagom, koja otežavaju čitanje dijelova vizitacija kaštela Vrbnik, Dobrinj, Dubašnica, a pogotovo Poljica, ovaj je zapisnik znatno bolje sačuvan od onog biskupa Jurja Georgicea iz 1659. godine, što je biskupu Davidu poslužio kao svojevrsan predložak. Stoga Davidov vizitacijski zapisnik predstavlja najopsežnije pisan (čitljiv) zapisnik pastoralnih vizitacija Krčke biskupije, a posebno se ističe deskriptivnim opisima oltara i oltarnih retable te nije publiciran cjelovito, nego tek u manjim fragmentima.

Na osnovi analize podataka iz Davidova vizitacijskog zapisnika, ali i ostalih arhivskih izvora što se čuvaju u arhivima u Krku, Rimu i Veneciji, u disertaciji je učinjena rekonstrukcija izgleda interijera, točnije liturgijske opreme kaptolskih crkava na otoku Krku,

tadašnjoj Krčkoj biskupiji, u prvoj polovini 17. stoljeća, s naglaskom na oltarima i oltarnim retablama. Riječ je o sljedećih sedam najznačajnijih župnih crkava u gradu Krku i povijesnim otočnim kaštelima: katedrali Uznesenja Marijina u Krku, crkvi Uznesenja Marijina u Omišlju, crkvi sv. Ivana Krstitelja u Baški, crkvi Uznesenja Marijina u Vrbniku, crkvi sv. Stjepana u Dobrinju, crkvi sv. Apolinara u Dubašnici te crkvi sv. Kuzme i Damjana u Poljicama. Usporedbom podataka iz Davidova zapisnika s onima iz prve apostolske vizitacije Agostina Valiera (1579.) i, dosad također neobjavljenim, podacima iz treće vizitacije Ottavijana Garzadorija (1625.), potvrđena je temeljna polazišna teza da su krčke kaptolske crkve, odnosno njihova liturgijska oprema tijekom prvog posttridentskog stoljeća doživjela znatne promjene.

Sve upućuje na to da je obnova krčkih crkava započela, a čini se bila i najintenzivnija, oko 1600. godine, odnosno u vrijeme episkopata Giovannija della Torrea (1589. – 1623.). Tada su posvećeni, primjerice, glavni oltar župne crkve u Vrbniku, glavni oltar župne crkve u Dobrinju, uz još niz novih bočnih oltara na kojima su, između ostalih, propagirani novi kultovi. Gotovo kao idealna studija slučaja izdvaja se primjer kulta Gospe od Ružarija. Prema Davidovim zabilješkama najviše oltara u sedam kaptolskih crkava 1685. godine bilo je posvećeno Gospi od Ružarija, a nalazili su se u svim crkvama osim u župnoj crkvi u Baški. Za vjerovati je da se je ovaj važan kult u otočne crkve proširio iz katedrale, gdje je obrazovani i imućni biskup Giovanni della Torre osobno financirao proširenje kapele te nabavu novog oltara i pale s prikazom Gospe od Ružarija kod istaknutog venecijanskog slikara Andree Vicentina. Krčka je pala vrlo vjerojatno izvedena između 1603. i 1607. godine, dok je preostalih pet oltara, zasigurno po uzoru na katedralu, bilo podignuto u naredna dva desetljeća, poput oltara u vrbničkoj župnoj crkvi podignutog između 1609. i 1617. godine, jednog od uopće malobrojnih oltara iz vremena biskupa Davida sačuvanih do danas. Dinamiku širenja kulta i nabave novih oltara potvrđuje činjenica da je svih šest navedeno u

vizitacijskom zapisniku nadbiskupa Garzadorija 1625. godine. Primjer kulta i oltara Gospe od Ružarija svjedoči o opremanju krčkih crkava novom liturgijskom opremom u duhu posttridentske obnove, istovremeno potvrđujući uobičajenu praksu, točnije mehanizam difuzije i recepcije novina u mletačkoj periferiji u razdoblju ranog novog vijeka.

Među popularnije titulare u krčkim kaptolskim crkvama s po tri su se oltara ubrajali sljedeći sveci: sv. Antun opat, sv. Kuzma i Damjan, Svi Sveti, Duh Sveti, Presveto Trojstvo, Bezgrješno začecje Blažene Djevice Marije i Uznesenje Marijino. Reprezentativniji uvid u popularnost pojedinih svetaca pruža pregled pojavljivanja, odnosno brojnosti njihovih prikaza. Na primjer, zaštitniku dvaju kaštela, Baške i Vrbnika, sv. Ivanu Krstitelju bila su posvećena svega dva oltara, ali da je riječ o svecu koji je bio opće mjesto lokalnog panteona potvrđuje čak 21 njegov prikaz, što ga pozicionira na treće mjesto po brojnosti prikaza, odmah nakon Marije sa 60 te Isusa Krista sa 42 prikaza. Prikaz Boga Oca pojavljuje se petnaest puta, jednako kao i sv. Petra. Iz niza opće popularnih svetaca valja još izdvojiti Sv. Franju Asiškog i sv. Nikolu s po četrnaest prikaza, sv. Ivana Evanđelistu i sv. Sebastijana jedanaest, po deset puta bili su prikazani sv. Antun opat, sv. Jeronim, sv. Juraj i sv. Katarina, dok je arkandeo Mihovil bio prikazan na devet oltara, jednako kao i sv. Pavao.

Na temelju analize opisa oltarnih retable te malobrojnih sačuvanih primjera zaključuje se da su se tipološke i stilske mijene u metropoli reflektirale na krčke crkve, kao i na cijelu mletačku provinciju. Cjelovitim sagledavanjem podataka o materijalu izrade, ikonografiji i stilu izvedbe oltarne je retable moguće u znatnoj mjeri pouzdano klasificirati u dvije osnovne grupe, poliptisi i pala. Čini se da je 1685. godine u krčkim kaptolskim crkvama bilo otprilike 45 % poliptiha i 55 % pala. Moguće je stoga zaključiti da je dinamika prihvaćanja stilskih, a s time u najužoj vezi i tipoloških novina, tijekom prvog stoljeća nakon Tridentskog sabora u rubnim dijelovima provincije tekla sporo. U recepciji je, očekivano, prednjačila katedrala, u kojoj je od deset oltara tek na jednom biskup David zabilježio poliptih. Pretpostavljena

datacija oltarnih retabla što su se nalazili u kaptolskim crkvama u Davidovo vrijeme, izraženo u postocima, izgledala je otprilike ovako: oko 16 % oltarnih retabla bilo je izrađeno u 14. stoljeću ili eventualno ranije, oko 31 % tijekom 15. stoljeća, oko 33 % u 16. stoljeću te otprilike 20 % tijekom prve 84 godine 17. stoljeća.

Sumirajući podatke o autorima malobrojnih do danas sačuvanih oltara i oltarnih retabla, čini se da nije pogrešno zaključiti kako su krčki naručitelji pri njihovoj nabavci do početka 17. stoljeća poglavito bili orijentirani prema metropoli – Veneciji. Ovu tezu potvrđuje nabava djela nekih od najistaknutijih tadašnjih venecijanskih umjetnika kao što su slikari Paolo Veneziano, Jacobello del Fiore, Paris Bordone i Andrea Vicentino, drvorezbar Andrea da Murano te skulptor Paolo Campsa. Nakon ratifikacije mira u Madridu 1617. godine u znatnoj su se mjeri okrenuli umjetničkim središtima s područja Habsburške Monarhije, primjerice gospodarski ekspanzirajućoj Rijeci. Pad kvalitete importiranih oltara i oltarnih pala u razdoblju baroka očigledno je u vezi s trendom okretanja krčkih naručitelja prema radionicama s periferije Habsburške Monarhije. Na sličan je način moguće objasniti razliku u kvaliteti izvedbe kamene i drvene renesansne skulpture s kraja 15. i početka 16. stoljeća. Umjetnički visoko valorizirana renesansna drvena skulptura import je iz venecijanskih radionica, poput onih Andree da Murana i Paola Campse, dok je stilski arhaičniju kamenu skulpturu pretežno izradila lokalno aktivna radionica majstora Franje Maragnonića. Terenskim je istraživanjem utvrđeno da je od crkvenog inventara što se navodi u Davidovu zapisniku do danas sačuvano vrlo malo, uglavnom kao posljedica barokizacije u 18. te purifikacije tijekom 19. i 20. stoljeća.

Iz niza zaključaka važno je istaknuti da su 1685. godine svi oltari, moguće uz iznimku tek glavnog oltara katedrale, bili izrađeni od drva, pozlaćeni i polikromirani, čime se potvrđuje neprekinuti kontinuitet ukusa naručitelja i donatora u mletačkoj periferiji tijekom kasnog srednjeg i ranog novog vijeka. Također, prema informacijama iz Davidova zapisnika koje

pružaju uvid u patronatska prava nad oltarima, oltare je moguće grupirati u sedam skupina. Od ukupno 83 oltara najbrojniju skupinu od 39 oltara (43 %) predstavljali su oni pod patronatom bratovština, a njima je moguće pridružiti oltare pod patronatom obiteljskih bratovština kojih je bilo tri (3 %). Drugu skupinu prema brojnosti činili su oltari pod patronatom pojedinih obitelji, njih 24 (27 %). Sedam oltara (8 %) bilo je pod patronatom dužda, no o njima se najčešće brinula neka od bratovština. Po pet oltara (5 %) opremao je kler (kaptol) te je bilo opremano milostinjom vjernika. Tek jedan oltar je opremala operarija (*fabrica*), dok za sedam oltara (8 %) nedostaje podataka.

U skladu s važnim dekretom Tridenstkog sabora o zazivanju, štovanju i relikvijama svetaca te o svetim slikama, biskup David je prilikom vizitiranja naglasak stavio na oltare i oltarne retable te relikvije i pitanja njihove primjerene pohrane i autentičnosti, koje je zato najdetaljnije opisao. Od sedam kaptolskih crkava na otoku Krku u vrijeme Davidove vizitacije pet je posjedovalo relikvije, dok ih u crkvama sv. Apolinara u Dubašnici te sv. Kuzme i Damjana u Poljicama nije bilo. U kaptolskim crkvama u Omišlju i Vrbniku relikvije su se čuvale u ormariću bočno od menze glavnog oltara, u bašćanskoj kaptolskoj crkvi u svetohraništu koje je bilo postavljeno na glavnom oltaru, u katedrali u Krku na glavnom oltaru pokraj svetohraništa te u ormaru u sakristiji, dok za relikvije u kaptolskoj crkvi u Dobrinju taj podatak nije zabilježen.

Najviše relikvija posjedovala je katedrala u Krku, no zanimljivo je da nije posjedovala i cijelo tijelo (*corpora integra*) nekog od svetaca. Čini se da su većinu relikvija nabavili i katedrali donirali krčki biskupi tijekom 17. stoljeća, a sam biskup David 1684. godine iz Rima je donio relikvije sv. Benigna, sv. Hijacinta, sv. Konstance, sv. Julijana i sv. Vicencija. Kaptolska crkva u Omišlju posjedovala je tri sljedeće relikvije: Kristove krvi s mlijekom Blažene Djevice Marije, Trna Kristove krune i sv. Klare. Kaptolska crkva u Baški posjedovala je dvije relikvije u vidu fragmenata kostiju mučenika sv. Cirijaka i sv. Vitala,

donacije rapskog biskupa Dujma Gaudencija (1664. – 1695.) i osorskog Šimuna Gaudencija (1673. – 1719.). Dobrinjska župna crkva posjedovala je relikviju družice sv. Uršule i još neke neidentificiranih svetaca, dok je vrbnička crkva posjedovala relikviju sv. Tome Akvinskog te sv. Geminijana, sv. Konkordije te četvero rimskih mučenika, što ih je u sklopu pastirskog pohoda donirao biskup David. Moguće je zaključiti da su relikvije nabavljane od kraja 13. ili početka 14. stoljeća, a najintenzivnije u 17. stoljeću. Posebno je uočljiva želja krčkih biskupa nakon Tridentskog sabora da, u duhu katoličke obnove, katedralnu riznicu obogate sa što većim brojem relikvija tada ponovno aktualnih ranokršćanskih rimskih mučenika.

U odnosu na brojne detaljne opise oltara, u vizitacijskom zapisniku biskupa Davida malo je podataka o ostaloj liturgijskoj opremi poput posuđa, ruha i paramenata, knjiga, korskih klupa ili propovjedaonica. Točnije, biskupove se napomene o ovim liturgijskim predmetima pretežno svode na nepotpunu statistiku formuliranu u dvije do tri rečenice, dok izostaju taksativni popisi te detaljniji opisi pojedinih predmeta. Međutim, na osnovi ostalih arhivskih izvora i terenskih istraživanja, a s ciljem zaokruživanja cjeline, učinjena je sumarna rekonstrukcija stanja, koja ukazuje da se slika prvenstveno liturgijskog posuđa te ruha i paramenata, ali i ostale opreme, u krčkim crkvama u potpunosti uklapala u širu sliku danas gotovo nezamislivo bogato opremljenih priobalnih crkava tijekom razdoblja ranog novog vijeka. Kao posljedica liturgijskih reformi, razvoja estetskih normi i trošnosti od dugogodišnje uporabe tek su iznimno rijetki primjeri ostali sačuvani do danas.

Vrijedno je sažeto ukazati i na analizu vizitatorovih odredbi, od kojih se tek 13 (5,26 %) odnose na arhitekturu, a preostalih 234 (94,74 %) na liturgijsku opremu. U 135 (54,66 %) slučajeva biskup je naložio da se već postojeća oprema popravi ili prepravi, dok je nabavu nove naložio 112 (45,34 %) puta. Prema tipologiji liturgijskih predmeta struktura odredbi je sljedeća: 22 (8,91 %) odredbe odnose se na oltarne retable, 7 (2,83 %) odredbi na relikvije, 78 (31,58 %) na liturgijsko posuđe, 62 (25,1 %) na liturgijsko ruho i paramente te 78 (31,58 %)

na liturgijske knjige i ostalu opremu, uključujući nekoliko spomenutih odredbi u vezi arhitekture.

Posebno su vrijedni podaci o donatorima i naručiteljima liturgijske opreme. Budući da je većinu informacija o protagonistima nabave opreme biskup David dobio usmenom predajom, uglavnom su zabilježeni oni iz 17. stoljeća, kojih su se najstariji kanonici u biskupovoj pratnji osobno sjećali. Najbrojniju skupinu poimence spomenutih naručitelja liturgijske opreme predstavljaju pripadnici klera, točnije biskupi i svećenici. Prema brojnosti zabilježenih imena drugu, znatno manju skupinu predstavljaju pojedinci iz redova plemstva, patricijata te istaknutih i dobrostojećih obitelji, dok je najmanje podataka navedeno o narudžbama bratovština, a za koje je općepoznato da su tijekom razdoblja novog vijeka odigrale izuzetno važnu ulogu u opremanju sakralnih prostora.

Među naručiteljima i donatorima liturgijske opreme na otoku Krku u periodu nakon Tridentskog sabora ističe se figura krčkog biskupa i apostolskog nuncija u Luzernu Giovannija della Torrea (Venecija, oko 1556. – Padova, 1623.). Zapisnik Davidove vizitacije izrijekom bilježi dvije della Torreove donacije krčkoj katedrali, dok su još dvije zabilježene u zapisniku vizitacije biskupa Georgicea. Riječ je o relikvijama sv. Kvirina i sv. Kordule te relikviji sv. Karla Boromejskog i oltaru Gospe od Ružarija s palom Andree Vicentina. Arhivskim istraživanjima u proteklih nekoliko godina della Torreova je naručiteljsko-donatorska aktivnost poprimila obrise sasvim respektabilnog kataloga koji prelazi granice male i pogranične provincijske biskupije. Biskupa Giovannija della Torrea u svakom slučaju valja ubrojiti među prelate koji na prijelazu 16. u 17. stoljeće na prostor mletačke periferije donose novosti, pokušavajući pratiti trendove u opremanju crkava.

Sumirajući zaključna razmatranja valja istaknuti da je sedam kaptolskih crkava na otoku Krku 1685. godine u najvećoj mjeri bilo primjereno opremljeno liturgijskom opremom. U odnosu na stoljeća koja su uslijedila, a pogotovo u usporedbi s današnjim stanjem, broj oltara

i ostale liturgijske opreme, prvenstveno posuđa te ruha i paramenata, bio je neusporedivo veći. Konačno, zapisnik pastoralne vizitacije krčkog biskupa Stefana Davida, kao i onaj biskupa Jurja Georgicea korišten u manjoj mjeri, još jednom potvrđuje vrijednost ovog arhivskog izvora za povijesnoumjetnička istraživanja, uz nužan oprez prilikom interpretacije zabilježenih podataka.

11. Prilozi

PRILOG 1

BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjic 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*, bez paginacije

Adi 3 Marzo 1659 / ...Visitò l'Altare Maggiore intitolato la Madonna Assunta, che trovò decentemente tenuto. Si della Mensa tutta di Pietra come di pala con imagine d'Argento indorate numero vintisette, cioè pezzi con vinti colonelle d'Argento dorate, che le separano, e sopra ogni figura vi è la Corona pur d'Argento indorata; la qual Pala hà le cornici d'Argento lavorato, e si piega in forma di libro; aprendosi li giorni solenni, e restando serata li feriali, con la mostra di fuori di pitura dell'Imagie di Nostro Signore Gesù Christo e della Santissima Vergine, et altre diverse rappresentanti li Misterij della Vergine come Natività, Presentazione. Di dentro le statue, over figure d'Argento; nella parte superiore rapresenta la Beata Vergine col Bambino in braccio amicta sole, et luna sub pedibus eius, et in capite Corona, tutto d'Argento indorato. Nella parte inferiore mostra la Coronatione di essa Vergine imponendoli la Corona in Capo Nostro Signore. L'Altre poi sono di alcuni Apostoli, e diversi altri santi, tutte d'ugual grandezza. La Mensa è Consacrata. Vi hà il Ciborio, over Tabernaculo, dove si conserva Santissimo Sacramento; dell'Altare di mediocre grandezza ben lavorato, e dorato coperto del Padiglione di colori sempre proportionati alli tempi, giusta il rito, e costume della Chiesa. Hà sei Candelieri continuamente di ottone, ben tenuti. La Crocetta in mezzo d'Argento, col Crocefisso, ornandosi, poi nelle solennità de Candelieri sei d'Argento e diverse altre Imagini dei Santi pure d'Argento. Nelle Tovaglie poi, paleotti, et altro necessario al Culto divino è a sufficienza proveduto; è lodevolmente tenuto. Hà il sopracielo di Corame. In mezzo alla Muraglia sopra la Pala sudetta vi è la Croce in forma antica, lavorata di legno indorato, col Crocefisso in Pitura...

PRILOG 2

BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjic 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*, bez paginacije

Visitò l'Altare del Corpus Domini, quale è della Confraternità dalla quale è mantenuto delle cose necessarie, cioè tovaglie delle quali è provveduto mediocrement. Hà quatro Candilieri d'ottone. Hà la Croceta in mezzo, manca il Crocefisso, quale ordinò fosse provveduto. L'Altare è consecrato per quello (...) hà per traditione. La Mensa è di Pietra in lunghezza e larghezza sufficiente in mezzo alla quale ordinò fosse scolpita una Croce, in segno della consecratione. Dalli lati è aggiunta di legno proportionatamente è non disdice. L'Imagine della pala dell'Altare è la Pietà, cioè di Christo deposto della Croce sostenuto da tre Angeli di Pitura in tella. Le Cornici sono di legno lavorate, e dorate nelle quali sono due colone che sostentano il frontespicio di essa Cornici, tutto di legno indorato; nella base della Cornici è un Armarietto, dove si conservano gli Ogli Santi sotto chiave; alla porticella vi è l'Imagine, pinta di (oštečeno) denotante Santissimo Sacramento, mentre (oštečeno) per la custodia del Santissimo Sacramento. Esso Armarietto (oštečeno) parimente nel resto di detta base vi sono (oštečeno) altre imagini d'Angeli dipinti in tavola. Ordinò fosse repezzata la pitura della pala, et atacata con brochato nella somità. Ricordando al sagrestano dover fare un mazzo di piume della Galina, o altro volatile, per spolverare di tempo in tempo tutte le piture della Chiesa...

PRILOG 3

BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjic 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*, f. 11v-12r

Visitò l'Altare di San Nicolò. Juspatronato del Serenissimo. Hà la mensa di pietra, è consecrata, appare dal Sepolcro delle Reliquie. Hà la Pala in tella con le Cornici in

legno, a marmo bianco ornate di due colonne, che sostentano il frontespicio, lavorate, coloritto tutto a marmo, come di sopra, freggiato d'oro; frontespicio è alla Moderna, con l'Imagie in mezzo di Padre Eterno. La pittura contiene il Crocefisso con due Angioli intorno, in atto di ricever il Sangue dalle piaghe delle mano, e del (...) nelli Calici. Il terzo alli piedi col Calice in atto medesimo, al lato destro San Nicolò Vescovo, al Sinistro San Christofforo Martire. La tella della medesima pittura doverà esser attaccata nella sommità, dove vedersi stacata dalle Cornici; la (...) delle quali è pinta di varie navi. L'Altare hà la Croce di legno (oštečeno) Crocefisso di Cera. Hà due Angeli in scultura di legno (oštečeno), con le tortiece in mano di piciol statua. Hà due Candelieri di ottone...

PRILOG 4

BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjić 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*, f. 10v-11v

Visitò l'Altare della Gloriosa Vergine del Carmine, di cui la Mensa è di pietra, consecrato, come appare dal Sepolcro delle Reliquie. Hà la Pala in tella, corniciata di legno lavorato col rito da marmo bianco, freggiata d'oro, ornata di due colonne, che sostengono il frontespicio di essa Pala fatto alla Moderna; in mezzo al frontespicio vi è l'arma Mariani, che fece fare a proprie spese la Pala con tutti li suoi ornamenti; la pittura contiene l'Imagie della Madonna di Carmeni nella sommità, circondata da Angeli col Bambino in braccio, e li Scopulari del Carmine in mano; al mezzo sono Imagini di Santi Marco Evangelista, e Carlo Boromeo; nella parte inferiore mostra l'anime purganti nel fuoco del purgatorio, con sopravi un Angelo in atto di cavarle fuori. La (...) delle Cornici è ornata di diverse Imagini di Santi fatte in tella, attaccate alle medesime. Hà la Croce col Crocefisso di legno in mezzo con la Cartela delli Secretti incorniciata di Cornici indorate. Hà quattro Candelieri grandotti di ottone lustri lodevolmente... Hà in oltre una reliquia,

cioè un pezzo di pianetta, ligata in Stagno, di San Carlo, donata dalla beate memorie di Monsignor Illustrissimo Vescovo della Torre...

PRILOG 5

BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjić 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*, f. 10r

Visitò l'Altare di Santa Giustina, Juspatronato di Sua Serenità (oštečeno) Mensa è tutta di pietra, consecrato, si hà per traditione (oštečeno) Croce piccola sopra in segno della Consecratione. Hà la Pala in tella cole Cornici di legno ornate di due Colonne pure di legno, che sostentano il frontispicio, fatto di legno. (oštečeno) di Marmo bianco in forma moderna; le colonne colorite d'azzurro, e freggiate d'oro, con capitelli lavorati a (oštečeno) e dorati. Come pure il resto delle Cornici infiorate d'oro. La pittura contiene l'Imagie della Madonna col Bambino in braccio, e molti angeli d'intorno, nella parte superiore; nell'inferiore l'Imagini di Santa Giustina (oštečeno) San Biazio, di San Francesco e di Santa Cattarina Vergine, e (oštečeno) e in calce l'effigie del Signor Archidiacono Giovanni Colloce fù Rettore (oštečeno) Autore della Pala, et Imagini sopra descritte, vestito di Cota, con le mani in atto supplicare. In segno della sua devotione hà la Croce col Crocifisso scolpito in legno di lavor (oštečeno) li Misterij della Passione tutto d'intorno. Hà la Cartela delle soazetti; dovrà esser mutata; Di tovaglie, paleotti è lodevolmente mantenuto. Hà due Candelieri di ottone (oštečeno) tenuti lustri. Hà la pradella, e la Campanella (oštečeno) dell'Epistola...

PRILOG 6

BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjić 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*, f. 9v

Visitò l'Altare dello Spirito Santo Juspatronato del Serenissimo di Venetia. La Mensa è tutta di pietra, consacrata si hà per traditione. La Pala è in tella senza Cornici troppo antiquata, che malamente si (...) le Imagini di quali vi è Spirito Santo in forma di Colomba nella Sommità; e al mezzo la Beata Vergine col Coleggio Apostolico in atto di (...) lo Spirito Santo. Hà due Candelieri piccioli di ottone, la Croce in mezzo di legno col Crocifisso di stagno, di tovaglie, tella (...), et paliotto. È mediocrementemente tenuto, come pure della pradella...

PRILOG 7

BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjić 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*, f. 9r

Visitò l'Altare della Madonna, chiamata de ferri. Hà la mensa tutta di pietra, consecrato per quello si hà per traditione. La Pala è antichissima di legno lavorata, con Statua della Madonna col Bambino in braccio, pure di legno indorato, con la Corona d'Argento in Capo, et tondivi d'Argento al Collo (oštećeno) fillo; un Velo di lino in Capo, et una (...) d'avanti (oštećeno) bacella di setta. Hà (...) Statue indorate, cioè San Giovanni Battista, un delli Apostoli, Santa Lucia, e Santa Cattarina. Hà due (oštećeno) d'ottone, il Crocefisso in mezzo di ottone; di tovaglie (oštećeno) lampada, e pradella honestamente tenuto...

PRILOG 8

BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjić 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*, f. 8v

Visitò l'Altare della Natività della Madonna Jus, come dicono della famiglia Mentul. Si hà per traditione essere consacrata la Mensa, quale è di pietra. Hà la Pala con pitture in

tela, corniciata di legno coloritto. La pittura dimostra l'Imagine di Sant'Ana in letto; con diverse altre (...) d'intorno, in mano d'una vedersi la Vergine bambina. Vi sono l'Imagini ancora delli Apostoli Pietro e Paolo, San Gioachino, Santi Benedetto e Scolastica. Hà in mezzo la Croce col Crocifisso di legno. La Castella de (...); Hà due Candilieri d'ottone; di tovaglie, paleotti, pradella, è decentemente tenuto...

PRILOG 9

BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjić 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*, bez paginacije

Adi 4 Marzo 1659 / Visitò l'Altare della Sacratissima Vergine del Rosario del quale è confraternità, che lo provvede della supelletile sacra, cere e tutto quello bisogna per il culto Divino, e consacrato come appare in mezzo della Mensa nella superficie. La Mensa e tutta di Pietra in forma proportionata. Hà la Pala con le Cornise lavorate di legno dorata, con bel frontespizio di lavoro Tedesco. La Pitura e in Tella con Imagine della Gloriosa Vergine del Rosario, col Bambino in mano, et altre imagini di Turba numerosa, Papa, Imperatore, et altri in atto supplicare, e finalmente Misterij del Rosario da un, e l'altro lato. In Capo del Imagine della Vergine sono atacate tre Corone; di grandezza d'un dito per longo, e due ditte alte a coltello, sotili assai, et un collo di perle piccole a post.^e de Coralli. Queste stano cotidianamente attaccate all'Imagine. Vi ha poi una catenella d'oro d'un filo, et un collo di perle menute con perolini d'oro conservati dalli Castaldi pro tempore. Ha in oltre due Calici uno buono tutto d'Argento indorato, col quale si serve messa, con la sua patena pure d'Argento. L'altro con la Copa d'Argento, e il piede di Alchinia, e la patena pure d'Argento violati. Ordinò fossero fatti accommodare per essere di forma moderna. Hà la Croce col Croceffisso tutto d'ottone indorato, che sta in mezzo all'Altare. Hà pure sei Candelieri pure d'ottone. Di paliotti e tovaglie è provveduto

nobilmente, come pure delle pianete de tutti li colori; mancando la verde che ordinò fosse fatta col paliotto del medesimo colore, intindendo le pianete con le stole, e manipoli compagne. Hà un camise col suo amitto, e cingolo, boni. Vi è la pradella di legno avanti l'Altare proportionata; Nella pala vi è in mezo l'Arma della beate memorie di Monsignor Illustrissimo Torre fù Vescovo di questa Città, che la fece far a proprie spese, et parimente fece slongare la Capella nella qual sta posto sopradetto Altare, quale e tenuta bene competentemente. Hà in oltre esso Altare, overo la fraterna una Lampada d'Argento di cento onze di peso...

PRILOG 10

BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjić 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*, bez paginacije

Visitò l'Altare intitolato La Madonna della Concettione. Juspatronato del Serenissimo di Venetia. Rettore al presente il Signor Canonico (oštećeno) Nave. La Mensa è tutta di Pietra. La pala di legno in statue di rilievo indorate. In mezzo la statua della Madonna col Bambino in seno; hà dalla destra San Francesco, e dalla sinistra San Bernardino; cioè nella parte inferiore della pala. Nella parte superiore, e la statua di Christo Ecce Homo; a destra San Giovanni Battista, a sinistra San Girolamo. Il resto della pala tutta lavorata d'intaglio antico, et indorata; svanito (...) in parte l'oro per antichità. Hà la Croce col Crocefisso di legno in mezzo. Hà due Candelieri d'ottone piccioli; quali ordinò fossero lustrati. Di tovaglie e paliotto è decentemente tenuto, come anco di pradella...

PRILOG 11

BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjić 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*, f. 12v

Adi 6 Marzo 1659 / L'Illustrissimo e Reverendissimo Monsignor Vescovo portatosi alla Chiesa di San Quirino Patrono della Città, contigua imediatamente della Cattedrale, da cui per un fenestrone in forma d'Arco si vede, e gode tutto il corpo di essa Cattedrale, con commodità (...) le Messe, e li Divini officij, che nella medesima si celebrano a segno, che potrebe chiamarsi parte della Cattedrale; nella quel Chiesa di San Quirino / Visitò l'Altare di medesimo Santo Pontefice, e Martire; la Mensa dell'Altare è tutta di pietra, consacrata, si hà per traditione (...) in segno una croce sopra. Hà la Pala in legno, ornata di due colonne sostenenti il frontespicio di essa Pala assai moderno il tutto lavorato, e colorito a marmo bianco, con fagni d'oro; in mezzo vi è la Statua rappresentante San Quirino Vescovo e Martire vestito il habiti Pontificali, Mitra, e Pastorale, col Scabello sotto i piedi pinto di verde, et alle cornici filletti d'oro. Hà la Croce in mezzo, col Crocifisso tutta d'ottone. Hà quattro Candelieri della medesima materia...

PRILOG 12

BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjić 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*, f. 15r

Adi 17 Aprile 1659 / Signor L'Illustrissimo Visitò l'Altare di San Giovanni Evangelista, è Confraternità, e la stessa che è nell'altar Maggiore... L'altare è consecrato per quello si hà per traditione, et appare il segno in mezzo alla Mensa tutta di Pietra... Hà la Pala lavorata a colonne, freggiate d'oro, col frontespicio moderno dorato similmente. La pittura è (oštećeno) nella parte superiore, cioè la Madonna con Bambino in braccio, e nell inferiore di San Giovanni Evangelista in atto di seminare l'Evangelio. Hà la Crocetta (oštećeno) in mezzo di ottone...

PRILOG 13

BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjic 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*, f. 16v

Visitò l'Altare di San Mattia Apostolo situato nella sodetta Chiesa di San Quirino, è Confraternità... l'Altare Consecrato dal Sepolcro delle Reliquie, in mezzo alla Mensa, che è di pietra di grandezza sofficiente, con porta gionta di tavole dalli lati. È tenuto mediocrementemente di tovaglie. Hà l'antipendio, o paleotto di cuorame... Ordinò si proveda della Cartella di Secretti; e parimente sia (...) di colori l'imagini della pala dipinte in tavola, cioè in mezzo la Madonna, con due Sante Vergini a lati, e dalle parti destra, e sinistra li Santi Apostoli Pietro, e Paolo...

PRILOG 14

ASVe, Cancelleria inferiore, Doge, Giurisdizioni, Veglia, *Catastico di Veglia* (svežnjic 221), f. 66-70

Altare di San Giovanni Evangelista e di San Giorgio nella chiesa Parocchiale di Santi Cosmo et Damiano di Poglizza fondato da Zuanne e Zorzi fratelli Sgalich, appar istrumento di sua dotazione 14. Giugno 1633, fatto da Dominus Antonio Zottinis olim Nodaro.

Presentemente Rettori ossiano cappellani di questo Altare sono li Reverendi Pre Antonio Sgalich quondam Zuanne Sacerdote di Poglizza uno dè discedenti da detto Zuanne che fu fondatore, et Pre Zorzi Brusich quondam Mattio altro Sacerdote di Poglizza discedente per via di femmine da Zorzi Sgalich altro fondatore come sopra si è detto.

L'altare è da tramontana della Chiesa Parocchiale suddetta di Santi Cosmo e Damiano, et nell'entrar della porta grande è il primo Altare a mano sinistra, dietro il quale vi è subito anco la Porta piccola della chiesa stessa.

La Palla è in tela, et ha le seguente immagini:

San Zuanne, Santa Elena, e Santa Orsola, nel giorno dè quali Santi detto Zuanne fondatore ha lasciato che si celebrasse una Messa cantata; et così altre tre immagini di San Zorzi, Santa Lucia e Sant'Antonio, nel giorno pure dè quali Santi, Zorzi soprannominato altro fondatore ha lasciato che si celebrasse altra Messa cantata, e come meglio appar dalla soprannominata loro istituzione di dote: 14. Giugno 1633. che qui in calce sarà registrata.

Gli obblighi dunque delle Messe sono primieramente le sei cantate suddette che devono celebrarsi al cader delle solennità delli Santi e Sante le di cui immagini sono in detto Altar, e secondariamente dodeci Messe all'anno basse, cioè una per cadaun Mese.

Segue il registro dell'istituzione di Dote.

Nel nome di Dio. Amen. Gli anni della sua natività 1633. Indizione prima adi 14. lugno, giorno di Mercore.

Essendo stati ispirati dal Signor Iddio, Zuanne e Zorzi Sgalich fratelli, di fare un Altar nella chiesa di Santi Cosmo e Damiano di Poglizza et secondo l'ispirazione sudetti essi fecero detto Altare, et essendo il dovere che detto Altare sia beneficiato, ambi loro Zuanne et Zorzi comparsero dinanzi me Nodaro et testimonii sottoscritti, li quali volontariamente hanno dato et assegnato in dote, et per nome di dote a detto Altare da loro fatto fare, un pezzo di Dermon pascolativo posto in contrata dei Sgalich sotto la casa di esso Zuanne, libero et franco fra li suddetti confini; da Bora, Dermon di missier Marco Nenadich, da Sirocco Dermon del Reverendo Cappellano di Veglia, da gherbin Dermon di Francesco Scherbe, da tramontana strada pubblica, salvi sempre li piu e piu veri confini; ad aver tener, goder et posseder per detta chiesa il qual Dermon li suddetti dissero che è di valuta di ducati duecento da L 6:4 per Ducato, che fanno L 1220: de piccoli, il qual Dermon è d'ambidoi gli suddetti Zuanne et Zorzi, dichiarando li sopraddetti, che il Dermon sudetto vogliono che debbano per fide commissio alli loro eredi, et che vadino d'erede in erede, ma che sempre sia sottoposto a detto Altar con dichiarazione però che detti eredi debbano

far tener ben in ordine detto Altar di Tovaglie, candellieri, anzoli, antealtari et cere et altro che potrà far bisogno per esso Altare, et di piu ogni anno in perpetuo debbano li Credi che sarà di Zuanne, far cantar tre Messe all'anno, una nel giorno della Natività di San Zuanne per esso Zuanne, l'altre doi una nel giorno di Santa Elena per la quondam sua moglie Elena, et nel giorno di Santa Orsola per la quondam sua moglie Orsola; similmente gli eredi di Zorzi dovranno far cantar tre messe, una nel giorno di San Zorzi per esso Zorzi, la seconda per la quondam Lucia nel giorno di Santa Lucia, la terza per la quondam Antonia sua moglie nel giorno di Sant'Antonio, le quali Messe dovranno essere pagate dalli suddetti eredi a L 1:4. l'una. In caso che li sudetti eredi mancassero di far quanto si contiene nel giorno et come di sopra, li sopradetti Zorzi e Zuanne vogliono che detto Dermon sia di detto Altar, et detto Altar sia beneficiato per la fraterna di Santi Cosmo e Damiano et l'inservienti di essa quello dovranno dar ad affitto a chi loro parerà per utile e beneficio di detto Altare; e così pregando me Nodaro.

Fatto in casa di Zuanne Sgalich posta in Villa di Sgalich.

Presenti missier Matteo Nenadich, et Zuanne Bubich quondam Matteo testimonii.

Antonius Zuttinis Notarius Publicus Veneta autoritate suprascriptum Instrumentum ex actis proprii fideliter extraxit, et in fidem se subscripsit.

Locus Sigilli

Catastico

Il Reverendo Pre Antonio Sgalich quondam Zuanne per nome proprio, et delli altri tre suoi fratelli, cioè il chierico Don Cosmo, nec non Mattio e Zorzi e così Antonio Sgalich quondam Antonio detto Bordas, dicono possedere due pezzi di detto Dermone lasciato in Dote, quali due pezzi sono serrati unicamente da una Seraglia di spini; cioè

Il Reverendo Pre Antonio Sgalich quondam Zuanne per nome proprio e fratelli tiene uno di detti pezzi, che se fosse arativo sarebbe di seminatura di due quarte, al qual confina da

bora Dermon altre volte di missier Marco Nenadich, ora tenuto parte da Pre Niccolò Nenadich quondam Niccolò, e parte da Domenico Scherbe; da sirocco Dermon Stublez del Reverendo Capitolo di questa Città, da gherbin l'altro pezzo di Dermon qui sotto catasticato tenuto da Antonio Sgalich quondam Antonio detto Bordas, et da tramontana strada.

Antonio Sgalich quondam Antonio detto Bordas tiene l'altro pezzo di Dermon, che se fosse arativo sarebbe di Seminature di due quarte, al quale confina da Bora il suddetto pezzo di Dermone dato in nota dal sudetto Reverendo Pre Antonio Sgalich, da sirocco Dermon Stublez del Reverendo Capitolo sudetto di questa città da gherbin altri pezzi di detto Dermone tenuti da Zuanne e Piero Sgalich quondam Mattio, e da tramontana strada.

Piero e Zuanne Fratelli Sgalich quondam Mattio decono di possedere un pezzo di detto Dermone potrebbe essere di seminature di una quarta e mezza, al qual confina da bora il sudetto pezzo tenuto da Antonio Sgalich quondam Antonio detto Bordas, diviso solamente dalla serraglia, da sirocco Dermon Stublez del Reverendo Capitolo di questa Città, da gherbin altro pezzo di Dermone della presente cappella tenuto da Piero e Zuanne Sgalich quondam Zuanne, et da tramontana, Strada.

Piero e Zuanne Sgalich quondam Zuanne, dicono di possedere un pezzo di detto Dermone, quale se fosse arativo potrebbe seminare una quarta e mezza in circa, a cui confina da Bora il sopradetto pezzo di Dermone tenuto dalli sunnominati Piero e Zuanne fratelli Sgalich quondam Mattio, da Sirocco Dermon Stublez del Reverendo Capitolo di questa Città, da gherbin Dermon di Cattarina vedova quondam Zuanne Scherbe, et in parte Dermon di Zuanne Scherbe quondam Zuanne detto Lesizza, et da tramontana, strada.

Quali quattro pezzi di Dermone formano quello dato in Dote con l'istrumento sopra registrato 14. Giugno 1633, et a quali tutti quattro uniti confina da Bora Dermon altre volte di missier Marco Nenadich, et ora tenuto da Pre Niccolò Nenadich quondam

Niccolò in parte, et in parte da Domenico Selerbe quondam Piero, da Sirocco Dermon Stublez del Reverendo Capitolo di questa Città, da gherbin Dermon di Cattarina vedova Zuanne Selerbe in parte, et in parte Dermon di Zuanne Selerbe quondam Zuanne detto Lesizza e da tramontana strada pubblica; salvi però a tutti li suddetti quattro pezzi li piu e piu veri confini se ve ne fossero.

PRILOG 15

ASVe, Cancelleria inferiore, Doge, Giurisdizioni, Veglia, *Catastico di Veglia* (svežnjić 221), f. 393-396

Altar della B. V. dell'Assunzione che altre volte fu chiamato di San Michiele è posto nella chiesa Parochiale di Santi Cosmo e Damiano di Poglizza dalla parte di tramontana et è il primo Altar da detta parte venendo giu dal coro sito sotto il pergolo dove si canta il Vangelo. Come il quondam Michiel Brussich detto Furlan lo ha eretto, cosi da lui prese il nome di San Michiel, che dagli eredi viene chiamato con quello della B. V. dell'Assunzione.

In fatti nell'altare ch'è in tavola, vi sono le seguenti statue, nel mezzo la B. V. dell'Assunzione, San Michiel Arcangelo dalla parte del Vangelo, e dalla parte dell'Epistola San Cosmo e San Rocco.

Per diligenza usata non si è potuto ritrovare riscontro (...) della sua dotazione che consiste in un Dermon posto alli Brusich chiamato del quondam capo, e vi sono presentemente al possesso Zorzi e Zuanne fratelli Fallessich quondam Zorzi, nec non Zuanne e Niccolò fratelli Brussich quondam Zuanne tutti eredi e discedenti del quondam Michiel Brussich detto Furlan capo che ha istituito e dotato l'altar come si è detto di sopra.

Lo stesso Altare è juspatronato delli sudetti che contribuiscono secondo che tengono porzione di esso Dermone giusto catastico (...) compartit.^e lire dodici all'anno al Reverendo

Clero di Poglizza che serve da cappellano. Facendo celebrare dalli Reverendi Sacerdoti pro turno una Messa bassa ogni mese a detto Altar e una cantata il di San Michiel.

Catastico dei beni del suddetto Altare, rispetto la porzione di Zuanne e Zorzi fratelli Brussich figli del quondam Michiel sudetto dottante, non attrovandosi l'Altar al possesso delle altre due porzioni di Pietro e Mattio, morti senza eredi, come dall'oltre.^o (...) appare.

Zorzi Fallesich quondam Zorzi, diede in nota tenere li seguenti (...) dell'Altar sudetto: un pezzo di dermon chiamato colvedunichia posto nel confin di Brussich, fu del quondam Michiel Furlan, di Seminatura di quarte quattro (...) a cui confina da bora strada, e subito dietro il Dermon colgomille qui sotto catastico da sirocco altro Dermon dell'Altar tenuto da Zuanne Fallessich altro fratello da gherbin pure, e da tramontana altro pezzo di Dermon colsinoquinè dell'Altar tenuto da lui Zorzi Falessich; salvi etc.

Piu un pezzo di Dermone chiamato colgomille in confin sudetta di Seminatura di quarte cinque circa a cui confina da bora strada, da sirocco altro pezzo di Dermon col gomille dell'Altar tenuto da Zuanne Falessich quondam Zorzi, da gherbin pure e da tramontana il pezzo di Dermon chiamato colvodunicchia sopracatastico salvi etc.

Poi un pezzo di tereno chiamato colsmoquine nel sudetto confin di Seminatura di quarte quattro circa cui confin da bora il Dermon sudetto colgomilla sopracatastico da sirocco Dermon colnivizze tenuto da Zuanne Fallessich quondam Zorzi suo fratello da gherbin il pezzo di Dermon smoquine di Niccolò Brussich quondam Zuanne, e da tramontana braide vodunicchia con un loco arativo dalli fratelli Bonmartini; salvi etc.

Zorzi Falessich quondam Zorzi diede in nota tenere di ragione dell'Altare un dermone chiamato colsmoquine di Seminatura di quarte quattro circa cui confina da bora Dermon colgomille catastico da Zorzi suo fratello da sirocco Dermon colvodunicchia catastico dal sudetto Zorzi suo fratello, da gherbin Dermon colsmoquine di Niccolò Brussich quondam Zuanne, e da tramontana braide vodunichia delli fratelli Bonmartini, salvi etc.

Item un pezzo di Dermon colnivizze di Seminatura di quarte cinque (...) cui confina da bora Dermon chiamato marcomattona dell'Altar tenuto da Lucia vedova quondam Zorzi Boricich, da gherbin comunada; da sirocco Dermon di Santa Croce, e da tramontana Dermon colsmoquine di Zorzi Falessich sopracatasticato e in parte Dermon colgomille di Zuanne sopra catasticato.

Item un pezzo di Dermon col gomille di Seminatura di quarte cinque circa, cui confina da bora strada, da gherbin Dermon colgomille sopra catasticato da Zorzi suo fratello, da sirocco Dermon marcomattona tenuto da Lucia vedova quondam Zorzi Becich, e da tramontana col gomille sopracatasticato da Zorzi suo fratello, salvi etc.

Niccolò Brussich quondam Zuanne diede in nota tener di ragione dell'Altar un Dermon chiamato colloquelocrazova nel confin di Brussich di Seminatura di quarte (...) al qual confina da bora Dermon dell'Altar tenuto da Zuanne Brussich quondam Zorzi, da sirocco strada, da gherbin pure, e il lago, e da tramontana Dermon, e un luoco braidato dell'Altar tenuto da Zuanne Buiccich quondam Giacomo, salvi etc.

Zuanne Brussich quondam Zorzi diede in nota tener di ragione dell'Altar un pezzo di Dermon colclanza con il lago entro, chiamato loqua Iuova, di Seminatura di quarte quattro crese. cui confina da bora gorgo detto Dolaz dell'Altar tenuto da lui Zuanne, da gherbin Dermon col laque covazzere catasticato da Niccolò Brussich quondam Zuanne, da sirocco strada, e da tramontana Dermon colpesi dell'Altar tenuto da Zuanne Brussich quondam Zuanne Capovich; salvi etc.

Item un pezzo di Dermon col clanza coli loque Iuove, posto da tramontana di esso lago di Seminatura di quarte quattro circa cui confina da bora strada, da sirocco dermon loqua Iuova sopra catasticato, tenuto da lui Zuanne, da gherbin Dermon col loque cocrazzeve catasticato da Niccolò Brussich, e da tramontana Dermon colperi dell'Alar tenuto da Zuanne Brussich quondam Zuanne Capovich; salvi etc.

Item un Dermone chiamato pur colclanza colli laque Iuvie, di seminatura di una quarta cresc. cui confina da bora strada, da sirocco gorgo ossia Dolaz dell'Altare tenuto da lui Brussich, da gherbin Dermon colclanza secondo catastico tenuto da lui Brussich e da tramontana Dermon dell'Altare tenuto da Zuanne Brussich quondam Zuanne Capovich; salvi etc. etc. etc.

Item un gorgo arativo ossia Dolaz di Seminatura di una quarta circa, cui confina da bora strada, da sirocco Sadina del detto Altar tenuto da lui catastico da gherbin Dermon colclanza sopracatastico e da tramontana pur; salvi etc.

Item un luoco Sadina arativo chiamato colclanza coli laque Iuove, di Seminatura di due quarte circa a cui confina da bora strada, da sirocco pure, da gherbin il lago detto loqua Iuova, e da tramontana il gorgo ossia Dolaz sudetto e il Dermon chiamato loqua Iuova, sopracatastico.

Lucia vedova quondam Zuanne Boricich diede in nota tener dell'Altar un Dermon chiamato mattamarcova di Seminatura di sette quarte circa, a cui confina da bora strada, da sirocco Dermon dell'Altar tenuto da Pre Zorzi Benicich quondam Niccolò vicepiovano di Poglizza; da gherbin il Dermone Santa Croce, e da tramontana Dermon colli gomille dell'Altar tenuto da Zuanne Falessich già sopracatastico; salvi etc. etc.

PRILOG 16

ASVa, Congr. vescovi e regolari, *Visita ap.*, 80 (*d. Veglensis*), f. 22r-23r

Inventarium mobilium

Calices sex cum suis patenis et alij quinque existentes in manu aurificis

Tabernaculum ex argento cum christalis

Duo alia Tabernacula quibus defertibus Sanctissimum Sacramentum

Tres cruces argenteae magne

Thuribula duo ex argenta

Navicula cum cocleavi ex argento

Tres capse cum reliquijs ornate argento

Mitre duae ornate argento

Turibulum ex auricalcho cum Navicula

Camisi octo amictus sex et cingula decem

Duo situli ex auricalcho

Palium ex panno aureo cum figuris

Palium ex corio aurato

Palium ex veluto viridi

Palium ex tella nigra

Tobaleae triginta bone veteres, parve, et magnae

Planete due Albe altra ex damasco altera ex raso ambe cum suis tunicelis stolis et manibulis

Planete due rubeae, altera ex raso, altera ex damasco ambe cum suis tunicelis stolis et manipulis

Par dalmaticarum ex tabino albo

Planete tres ex damascho viridi cum duabus tunicelis stolis et manipulis

Planeta ex media lana violacea cum stola et manipulo

Planete due ex canzanto, viridi cum stolis et manipulis

Planeta ex brocatelo viridi cum stola et manipulo

Planeta ex raso nigro

Planeta ex zambeloto nigro

Planeta ex fustaneo nigra cum stola manipulo, et tunicelis

Par dalmaticarum ex fustaneo albo

Planeta ex velluto rubeo

Quattuor planete feriales

Pluviale ex panno aureo

Pluviale ex damasco albo cum magnis floribus pectorale argeteo stolla, et manipulo

Pluviale ex damascho nigro cum stolla, et manipulo

Pluviale ex raso albo

Duo Pluvialia ex bocasino albo vetera

Integumentum Sedis Pontificia ex panno aureo

Gremiale ex panno aureo

Anulus Pontificius

Par (...) est serico, Albo pontificiarum

Par sandalium pontificalium

Duo pastoralia alteram ex ebore alteram ex ligneo supriacurato

Mitra ex damasco Albo

Tria vascula argentea per oleis Sanctis

Candelabra quattuor ex auricalcho per altari maiori

Ceroferaria quattuor

Libri sacerdotalis (...) pontificalis et lictualis

Missalia tria magna

Missalia duo minora

Duo antifonaria cum notis musicis

Duo dominicalia cum notis musicis

Duo testina cum notis musicis omnia magna

Duo libelli pro supplicationibus cum notis musicis

Duo salteria

Vexillum

Martirologium

Liber pro concinendis ricatoriis

PRILOG 17

ASVa, Congr. vescovi e regolari, *Visita ap.*, 80 (d. Veglensis), f. 36r-v

Bona Ecclesiae

Crux ex argento, et ramo inaurato

Calices tres consecrati cum suis patenis ex argento

Duo alij ex argento non consecrati cum suis patenis

Corporalia tria parum munda

Purificatoria tria

Camisi quattuor amictibus, et cingulis, duae cottae veteras

Planetae ex damasco due virides una bona alia fracta sine stola, et manipulis, et alia ex damasco zinzolino sine stola, et manipulis

Alia ex damasco cerulto cum stola, et manipulo vetus

Alia ex raso rubeo sine stola, et manipulo

Alia ex veluto rubeo albo intertexto cum stola, et manipulo veteribus

Duae aliae feriales cum stola una, et manipulo uno

Missalia quattuor bona, tobaleae viginti

Breviaria duo

Missalum Romanum est vetustis

Thuribulum cum navicula, et cocleavi ex auricalco, et vaschulo pro aqua benedicta hastae duae cum intorticijs

Campanilis duabus pro elevatione, Urceoli immundi sine pelvi

PRILOG 18

ASVa, Congr. vescovi e regolari, *Visita ap.*, 80 (d. Veglensis), f. 40v-41r

Bona Ecclesiae

Cruces duae una ex argento, et ramo inaurata alia ex ligno inaurata

*Calices ex argento cum suis patenis quinque et duo alij ex argento cum una patena ex (...)
duae patenae immundae sunt*

Thuribulum ex argenti honorificentissimum, et aliud ex auricalco sine navicula, et cocleavi

Camisi octo veteres, amictus quinque cingula tria bona

Planeta ex brocato argenteo cum serico rubeo intertexta cum stola una

*Duo planetae rubeae una ex damasco cum duabus tunicellis et alia ex villuto rubeo cum rosis
aureis intertextis cum stolis, et manipulis*

Planeta viridis ex damasco sine stola, et manipulo vetus

Planeta, et duae tunicellae veteres ex villuto violaceo sine stolis et manipulis

Alia ex zambelloto nigra sine stola, et manipulo

Pluviale ex damasco rubeo vetus

Tobaleae trigintasex bonae, et veteres minae et parvae

Urceoli immundi sine pelvi, et sine manutergiolis

Omnes Sacerdotes habent suos urceolos, et utunt vino albo

Habent et sua corporalia munda purificatoria duo

Hasta cum intorticis duae, et campanelae tres per elevatione

Messalia duo Sacerdotes vero habent quinque suum

Breviari quattuor sacrastiae ferrum pro hostijs

Ritualij pro administratione Sacramentorum habet in suis breviarijs

*Habent librum Baptizatorum resti descriptorum matrimonia vero nulla scripserunt cotta una
sacerdotes habent quinque suas*

PRILOG 19

ASVa, Congr. vescovi e regolari, *Visita ap.*, 80 (*d. Veglensis*), f. 45r-46r

Bona Ecclesiae

Cruces octo ex argento, et ramo inauratam

Calices tres boni, quinque alij qui omnes indigens. Aliqua reparatione in pedestale, ut firmentur, et inauretur

Quattuor alij (...) non inaurati nec consecrati cum suis patenis, tres patenae bonae, quattuor innurandae Pixis ex argento inaurata cum cruce in apice firmanda

Camisi numero septem veteres, et immundi cum amictibus bonis sine cordulis, ex sine cingulis omnes Sacerdotes habent propria paramenta ferialia, et missalia, corporalia satis munda vella pro calicibus immunda

Tres planetae albae ex damasco nova, vetus, et lacera cum duabus Tunicellis novis duabus veteribus cum stolis, et manipulis et pluviali veteri

Duae Planetae ex villuto rubeo bonae, et duae Tonicellae veteres cum stolis, et manipulis

Planetae sex ex damasco rubeo cum quattuor Tonicellis sine stolis et manipulis

Planeta ex damasco viridi bona sine stola, et manipulo

Planeta ex damasco cerulto cum stola, et manipulo

Item alia ex damasco cerulto vetus cum duabus Tunicellis ex raso cum stola, et manipulo

Planeta ex damasco violaceo cum Tunicellis ex villuto sine stolis, et manipulis

Planeta ex villuto albo facta in modum canzanti cum stola et manipulo

Pluvialum nigrum ex mediolana

Messalia quindecim, Breviaria magna tria, Blibia

Capsella ex argento in qua dicuntur est catenas sancti Laurentij, et alias reliquias presentum spinam ex corona Domini Nostri Iesu Christi in sita in cristallo parvo

Thuribulorum duo unum ex argento aliud ex auricalio sine naviculis

Hastae (...) cum intorticijs campanule duodecim pro elevatione

Urceoli ex vitro quisque Sacerdos suos sine pelvi aliquot manutergiola

PRILOG 20

ASVa, Congr. vescovi e regolari, *Visita ap.*, 80 (d. *Veglensis*), f. 52r-53r

Bona Ecclesiae et Societatus huius opidi

Cruces quinque ex argento, et ramo inauratae

Calices septem ex argento boni, duo cum cuppa argentea boni altris cum cuppa argentea (...).

Patenis ex argento quinque, et una ex ramo bonae alia ex argento, et tres ex ramo inaurandae. Thuribulum ex argento aliud ex auricalco cum Navicula, et cocleavi

Techa argentea in modum capitis cum reliquijs undecim millia virginum

Alia Pixis argentea quid defertur Sacramentum Eucharistiae infirmis, et alia pro processionibus ex argento cum virro honorifica et laternamque inauratam cum cornibus

Camisi undecim veteres, amictus decem cum suis cingulis bonis

Planetae tres albae ex damasco cum duabus tunicellis novis cum duabus stolis, et duabus manipulis, una planeta est rescicienda a parte anteriori, sine pluviali

Planetae rubeae quattuor ex villuto, et una ex damasco bonae cum quattuor stolis manipulis tribus

Tunicellae rubeae tres ex damasco, et una ex villuto, et pluviale ex villuto

Planetae virides ex raso, et damasco veteres cum quattuor stolis manipulis tribus

Planetae duae ex damasco violateo, et cerulto cum stolis duabus manipulo uno

Planeta ex villuto (...) suis stola, et manipulo

Planeta nigra ex ormesino bona cum stola tantum

Tobaleae pro altaribus bonae quindecim, et quindecim veteres et laceratae

Missalia numero otto Breviaria quattuor

Hastae pro intorticijs duae

Campanellae tres cum rota sempre campanulorum (...) vitreos quinque suos habet, et corporalia, et purificatoria, et vella suis pelvibus, et manutergijs

Pallium honorificum cum imaginibus asupiris ex auro sed est parum

Pallia ex corio, quinque alia, undecim ferialia

PRILOG 21

ASVa, Congr. vescovi e regolari, *Visita ap.*, 80 (d. Veglensis), f. 57r-v

Inventarium mobilium

Pluvialum ex damasco cerulto

Planeta ex damasco viridi cum cruce aurifrigiata stola et manipulo

Planeta ex raso viridi, cum stola, et manipulo

Planeta ex damasco cremesino cum cruce aurifrigiata stola et manipulo

Planetae ex villuto cremesino cum cruce aurifrigiata stola et manipulo

Planeta ex raso cremesino cum cruce aurifrigiata stola et manipulo

Planeta ex damasco albo cum cruce aurifrigiata stola et manipulo

Dalmaticae duae ex villate cremesino

Planeta alia ex damasco viridi cum cruce aurifrigiata stola, et manipulo

Duae Dalmaticae ex damasco albo

Duae Dalmaticae ex damasco cerulteo

Duae Dalmaticae ex damasco viridi

Planeta altera ex raso cremesino in stola, et manipulo

Planetae aliquot feriales et stolla alba, et nigra

Camisi nonum cum cingulis et amictibus

Calices sex argentei cum tribus patenis

Corporalia duo tantum (...) omnes Sacerdotes (...) sui

Tobaleae quinque

Missalia sex (...) lingua Illijrica, et totidem breviaria eadem lingua

Crux argentea honorifica altera crux et ramo vetus

PRILOG 22

ASVa, Congr. vescovi e regolari, *Visita ap.*, 80 (d. *Veglensis*), f. 59v-60r

Bona Ecclesiae

Cruces tres magnae, et tres parvae ex ramo, et argento inaurato

Calices octo boni, patenae duodecim distortae, et inaurandae

Tabernaculum magnum decens ex argento pro processionibus

Camici octo, cum amictibus quindecim, et cingulis quattuor tantum

Planetae albae ex damasco cum tunicellis duabus, et uno pluviali sine stolis et manipulis

Planetae rubeae ex villuto duae cum Tunicellis duabus et pluviali sine stolis, et manipulis

Planetae ex damasco rubeae sex bonae cum tribus stolis, et manipulis quattuor

Planetae tres ex raso rubeae sine stolis, et manipulis

Planetae tres ex villuto virides cum duabus Tunicellis sine stolis, et manipulis

Planetae tres violaceae ex damasco cum duabus tunicellis sine stolis, et manipulis

Planeta ex villuto nigra cum duabus tunicellis ex zambelloto nigro cum stola, et manipulo

Pluviale ex villuto versi color

Tobaleae duodecim (...) quae sunt in altari

Thuribulum ex argento, et aliud ex auricalcho cum sua Navicula, et cocleavi

Vascula ex ramo duo pro aqua benedicta

*Urceolos ex vitro quinque Sacerdotes suos habet intorticia in communi cum quinque hastis
campanellae quinque pro elevatione*

Pelves nullae

Missali duodecim in communi quinque, et sunt Breviaria quattuor in communi

Vessilla quattuor pro processionibus candellabra ex auricalio nulla

Laterna honorifica, et ceroferaria

Quinque sacerdotum habet sua paramenta structa vel saltem maior pars

Pallium ex villuto rubeo aliud ex damasco aliud ex raso aliud albam ex damasco, aliud (...) ex damasco aliud nigrum ex villuto, et multa alia ferialia quae sunt in altaribus ferrum pro hostijs

PRILOG 23

BAK, Stari arhiv krčke biskupije, Akti biskupa Ivana kneza Turijana II (svežnjić 7),
Nenaslovljena bilježnica, f. 374r-377r

Die (oštećeno)

Illustrissimus, et Reverendissimus Dominum Dominum Ioannes Comes Turrianus (oštećeno)

*Ecclesiam Parochialem di Poglizza in honorem Sanctissimi Cosmae, et Damiani, et in
Altari reliquias Sanctorum Innocentium, et de societatis Sancti Mauritij inclusit,
indulgentias concedendo in forma.*

Altare a cornu Evangelij in eadem Ecclesia consecravit in honorem Sancti Michaelis

Archangeli, et reliquias di supradictis sanctis in eo inclusit (...)

Altare a cornu Epistolae consecravit in honorem Sanctissimi Cosmae, et Damiani, et

reliquias suprascriptas in eo inclusit (...)

Die 6. Decembris 1607.

Consecravit Ecclesiam Parochialem Sancti Stephani di Dobrigno, nec non sex Altaria.

Primum a cornu Evangelij in honorem Conceptionis Beatae Mariae, et reliquias Sanctorum

Matthei, Christophori, et Juliani in eo inclusit (...)

Secundum in eadem cornu in honorem Sanctorum Sebastiani, Hieronimi, et Rochi, et reliquias Sanctorum Matthei, et Juliani, Ursule, et Christofori in eo inclusit (...)

Tertium in eodem cornu in honorem Sanctorum Ioannis Evangelistae, et Nicolai, et reliquias Sanctorum Justini, et in eo inclusit, et Lucille (...)

Quartum a cornu Epistolae versus portam in honorem Sancti Francisci, et reliquias Sanctorum Matthei, Juliani, Christophori, et Clarae in eo includit (...)

Quintus (oštećeno) in cornu in honorem Omnium Sanctorum, et reliquias Sanctorum Hieronimi, Christophori, et Clare in eo inclusit.

Sextum in eodem cornu in honorem Sanctissimi Corporis Christi, et Sancti Francisci, et reliquias Sanctorum Peregrini, et Augustae in eo includit (...)

Die 8.^a dicti

Consecravit in Ecclesia Cathedrali Veglensis Altare a cornu Evangelij in honorem Sanctissimi Rosarij Beatissimae Virginis Mariae, et reliquias Sanctorum (...), et de societatis Sancti Mauritij in eo inclusit...

Die 29. Maij 1611.

Illustrissimus (...) consecravit Altare sub titulo Sanctissimi Corporis Christi in Ecclesia Parochiali Beschae a latere Evangelij, et reliquias Sancti Mauritij, et Sanctissimi Inocentium in eo inclusit concedendo indulgentias in forma.

Die 4. Junij 1611.

Illustrissimus (...) consecravit Altare situm in Ecclesia Sancti Quirini in honorem Sancti Matthei a latere Evangelij, et Reliquias...

PRILOG 24

Oltari i oltarni retabli u kaptolskim crkvama na otoku Krku prema zapisniku vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine

R. b.	Oltar	Ikonografija	Tipologija i stil / datacija	Materijal i autori	Patronat
Katedrala Uznesenja Marijina u Krku (10 oltara)					
1.	Glavni oltar Uznesenja Marijina	U gornjem registru slijeva: sv. Uršula, sv. Benedikt, sv. Jeronim, sv. Katarina, sv. Petar, anđeli, Bogorodica s Djetetom kao Apokaliptična žena, anđeli, sv. Pavao, sv. Skolastika, sv. Ambrozije, sv. Grgur, sv. Mihovil. U donjem registru: sv. Sebastijan, sv. Juraj, sv. Franjo, sv. Kvirin, sv. Ivan Krstitelj, anđeli, Marijino krunjenje, anđeli, sv. Nikola, sv. Ivan Evanđelist, sv. Antun, sv. Augustin, sv. Elizabeta.	Srebrna pala, gotika / 1477.	Slike na drvu ili platnu (<i>pala feriale</i>), pozlačeno srebro / Paulus Koler	- (oltar su opremale operarija katedrale [<i>fabrica</i>] i glavna bratovština sv. Marije i Ivana)
		Uznesenje Marijino	Pala, barok / između 1660. i 1667.	Slika na platnu / nepoznati majstor	
2.	Oltar Tijela Kristova	Mrtvi Krist s trima anđelima	Pala, renesansa / sredina 16. st. (?)	Drveni izrezbareni i pozlačeni okvir i stupići, slika na platnu / Paris Bordone	Bratovština Tijela Kristova
3.	Oltar sv. Nikole	U sredini raspeti Krist s trima anđelima, desno sv. Nikola, lijevo sv.	Pala, renesansa / 16. st. (?)	Drveni, izrezbareni, polikromirani i pozlačeni okvir i stupići,	Pod patronatom dužda (oltar je opremala istoimena

		Kristofor, gore Bog Otac		slika na platnu / nepoznati majstor	bratovština mornara)
4.	Oltar Gospe od Karmela	Gore Gospa od Karmela s Djetetom u naručju okružena anđelima, u sredini sv. Marko Evanđelista i sv. Karlo Boromejski, dolje duše u čistilištu	Pala, kasna renesansa ili barok / 1/2 17. st. (?)	Drveni, izrezbareni, polikromirani i pozlaćeni okvir i stupići, slika na platnu / nepoznati majstor	Pod patronatom dužda (oltar je opremala bratovština Gospe od Karmela i sv. Karla Boromejskog)
5.	Oltar sv. Justine	Gore Bogorodica s Djetetom u naručju okružena anđelima, dolje sv. Justina, sv. Blaž, sv. Franjo, sv. Katarina i donator	Pala, kasna renesansa / 17. st. (?)	Drveni polikromirani i pozlaćeni stupići, drveni izrezbareni i pozlaćeni okvir, slika na platnu / nepoznati majstor	Pod patronatom dužda
6.	Oltar Duha Svetog	U sredini Marija s apostolima, gore Duh Sveti u vidu golubice	Pala, renesansa / 16. st. (?)	Slika na platnu / nepoznati majstor	Pod patronatom dužda
7.	Oltar (Pohodjenja) Blažene Djevice Marije (sv. Elizabeti) / <i>Madonna de Ferri</i>	U sredini Bogorodica s Djetetom u naručju, bočno sv. Ivan Krstitelj, neidentificirani svetac, sv. Lucija i sv. Katarina	Poliptih, rana renesansa / 3/4 15. st. (?)	Drveni izrezbareni i pozlaćeni okvir, drvene pozlaćene skulpture / nepoznati majstor	- (oltar je bio opreman milostinjom vjernika)
8.	Oltar Rođenja Blažene Djevice Marije	U sredini rođenje Blažene Djevice Marije (sv. Ana i sv. Joakim), lijevo sv. Petar i sv. Benedikt, desno sv. Pavao i sv. Skolastika	Pala, kasna renesansa / 1/2 17. st. (?)	Drveni polikromirani okvir, slika na platnu / Baldassare d'Anna	Obitelj Mentul

9.	Oltar Gospe od Ružarija	Gospa od Ružarija s Djetetom u naručju, uz njih sv. Dominik te ispod papa, car i ostala pratnja, sve zaokruženo otajstvima sv. Ružarija	Pala, kasna renesansa / između 1603. i 1607.	Drveni izrezbareni i pozlačeni okvir, slika na platnu / Andrea Vicentino	Bratovština Gospe od Ružarija
10.	Oltar Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije	Bogorodica okružena anđelima, dolje sv. Antun opat, sv. Vid, sv. Rok i sv. Sebastijan	Pala, barok / između 1659. i 1685.	Slika na platnu / nepoznati majstor	Pod patronatom dužda (oltar je opremala bratovština sv. Vida)
Crkva sv. Kvirina (4 oltara)					
11.	Glavni oltar sv. Kvirina	Sv. Kvirin	Kip sveca, gotika ili renesansa / 15. st.	Drveni izrezbareni, polikromirani i pozlačeni stupići, drvena polikromirana i pozlačena skulptura / nepoznati venecijanski majstor	Bratovština sv. Kvirina
12.	Oltar sv. Ivana Evandelist	Gore Bogorodica s Djetetom u naručju, dolje sv. Ivan Evandelist	Pala (?), kasna renesansa (?) / 17. st. (?)	Drveni pozlačeni stupići, slika na platnu (?) / nepoznati majstor	Glavna bratovština sv. Marije i Ivana
13.	Oltar sv. Mateja Evandelist	U sredini Bogorodica, bočno dvije neidentificirane svete djevice te sv. Petar desno i sv. Pavao lijevo	Poliptih, gotika ili renesansa / između 14. i 16. st. (?)	Slike na drvu / nepoznati majstor	Bratovština sv. Mateja Evandelist
14.	Oltar Imena Isusova	U sredini raspeti Krist, gore Bog Otac, dolje Marija i sv. Ivan Evandelist	Grupa skulptura, gotika i renesansa / 14. st. i 16. st. (?)	Drveni polikromirani i pozlačeni okvir i stupići, drvene skulpture, slika na drvu / nepoznati	Bratovština Imena Isusova

				majstori	
Župna crkva Uznesenja Marijina u Omišlju (15 oltara)					
15.	Glavni oltar Uznesenja Marijina	U sredini Bogorodica s Djetetom koju krune anđeli, desno sv. Jeronim i sv. Nikola, lijevo sv. Mihovil i sv. Rok. Iznad Duh Sveti u vidu golubice, Bog Otac i proroci Danijel i Ezekijel. Dolje trpeći Krist s dvama anđelima i 12 apostola te evanđelisti Marko, Luka, Matej i Ivan. Desno Marija i sv. Elizabeta, sv. Antun opat i sv. Antun Padovanski te sv. Kuzma i Damjan. Lijevo arkandeo Gabrijel i Marija, sv. Grgur i sv. Augustin te sv. Sebastijan i Fabijan. S unutrašnje strane središnjih vratnica desno arkandeo Gabrijel i sv. Jelena, lijevo Marija i sv. Katarina.	Poliptih, renesansa i kasna renesansa / 1/2 16. st. i kraj 16. ili početak 17. st.	Drveni izrezbareni, polikromirani i pozlaćeni retabl, drveni polikromirani i pozlaćeni reljefi, drvene polikromirane skulpture, slike na drvu / venecijanski majstor iz kruga Paola Campse i nepoznati majstori	Glavna bratovština Uznesenja Marijina
16.	Oltar sv. Stjepana	U sredini Bogorodica s Djetetom, gore desno sv. Ivan Krstitelj i sv.	Poliptih, gotika ili renesansa / 14. ili 15. st. (?)	Slike na drvu / nepoznati majstor	Obitelj Pindulić

		Petar, lijevo sv. Jakov i sv. Pavao, dolje desno sv. Juraj i sv. Katarina, lijevo sv. Nikola i sv. Lucija			
17.	Oltar Gospe od Ružarija	U sredini Gospa od Ružarija s Djetetom, iznad dva anđela s krunom, pri vrhu Bog Otac i Duh Sveti u vidu golubice, zaokruženo otajstvima sv. Ružarija, pri dnu bratimi	Pala, barok / 17. st. (?)	Drveni izrezbareni okvir, slika na platnu / nepoznati majstor	Bratovština Gospe od Ružarija
18.	Oltar sv. Petra	U sredini Krunjenje Bogorodice, iznad Bog Otac i Duh Sveti u vidu golubice, desno sv. Petar i sv. Mihovil, lijevo sv. Pavao i sv. Nikola	Poliptih (prijenosni oltarić ?), gotika ili renesansa / 14. ili 15. st. (?)	Drveni izrezbareni i pozlaćeni okvir, slike na drvu (?) / nepoznati majstor	- (oltar je opremao župnik)
19.	Oltar sv. Ivana Evanđelista	U sredini Sv. Ivan Evanđelist, uokolo prizori iz njegova života	Poliptih, gotika / prvo desetljeće 15. st.	Drveni pozlaćeni okvir, drvena skulptura i slike na drvu / Jacobello del Fiore	Obitelj Suicich (Žuvičić, Žuvić?)
20.	Oltar Gospe od Karmela	U sredini Bogorodica s Djetetom, desno sv. Rok, lijevo sv. Sebastija, ispod sv. Juraj	Pala, barok / 17. st.	Slika na platnu / nepoznati autor	Bratovština Gospe od Karmela
21.	Oltar sv. Nikole	U sredini sv. Nikola, desno sv. Petar, lijevo sv. Pavao, gore trpeći Krist s Marijom i sv. Ivanom Evanđelistom	Poliptih, gotika ili renesansa / 14. ili 15. st. (?)	Drveni pozlaćeni okvir, drvena skulptura i slike na drvu / nepoznati majstor	-

22.	Oltar sv. Antuna opata	U sredini sv. Antun opat, desno sv. Luka, lijevo sv. Matej, u zabatu Bog Otac	Pala, kasna renesansa ili barok / (1/2 ?) 17. st.	Drveni izrezbareni i pozlaćeni okvir, drvene skulpture / nepoznati majstor	Bratovština sv. Antuna opata
23.	Oltar Presvetog Trojstva	U sredini Presveto Trojstvo, desno Bogorodica s Djetetom i sv. Luka, lijevo sv. Apolonija i sv. Nikola	Poliptih, gotika ili renesansa / 14. ili 15. st. (?)	Drveni pozlaćeni okvir, slike na drvu / nepoznati majstor	-
24.	Oltar Gospe Snježne	U sredini Pohodnje Blažene Djevice Marije sv. Elizabeti, desno sv. Franjo, lijevo sv. Katarina	Pala, renesansa / 15. ili 16. st. (?)	Drveni pozlaćeni okvir, slika na platnu / nepoznati majstor	- (oltar je opremao kler)
25.	Oltar Nevine dječice	U sredini sv. Ana i Bogorodica s Djetetom, desno sv. Mihovil, lijevo sv. Ivan Krstitelj, ispod pokolj Nevine dječice	Pala (prijenosni oltarić ?), renesansa / 15. ili 16. st. (?)	Drveni pozlaćeni okvir, slika na drvu, oslikane reljefne figurice / nepoznati majstor	Obitelj Jedrlinić
26.	Oltar Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije	U sredini Bogorodica s Djetetom, iznad dva anđela s krunom, desno sv. Petar i sv. Luka, lijevo sv. Nikola i sv. Matej	Pala, kasna renesansa ili barok / (1/2 ?) 17. st.	Stupići i drveni pozlaćeni reljef / nepoznati majstor	Obitelj Kraljić
27.	Oltar sv. Lucije	-	-	-	Glavna bratovština Uznesenja Marijina
28.	Oltar sv. Agneze	Unutar Bogorodica s Djetetom i dvama anđelima s krunom iznad, na desnim	Prijenosni oltarić, gotika ili renesansa / između 14. i 16. st. (2/2 15. ili 1/2 16. st ?)	Drveni izrezbareni i pozlaćeni okvir, slike na drvu, drveni pozlaćeni	Obitelj Lesica

		vratnicama sv. Agneza, sv. Nikola i sv. Antun opat, na lijevim sv. Filip i sv. Katarina		reljef / nepoznati majstor	
29.	Oltar sv. Elizabete	-	Pala, gotika ili renesansa / između 14. i 16. st. (?)	Drveni pozlaćeni reljefi (?) / nepoznati majstor	Glavna bratovština Uznesenja Marijina
Kapela sv. Ivana Krstitelja (3 oltara)					
30.	Glavni oltar sv. Ivana Krstitelja	Bogorodica s Djetetom u naručju, desno sv. Ivan Krstitelj, lijevo sv. Sebastijan	Pala, renesansa / 16. st. (?)	Slika na platnu / nepoznati majstor	Glavna bratovština Uznesenja Marijina
31.	Oltar sv. Kuzme i Damjana	Sv. Marko i sv. Nikola (?)	-	-	-
32.	Nepoznati titular	-	-	-	-
Župna crkva sv. Ivana Krstitelja u Baški (8 oltara)					
33.	Glavni oltar sv. Ivana Krstitelja	U sredini Bogorodica s Djetetom u naručju, gore i dolje po dva anđela, lijevo sv. Ivan Krstitelj, sv. Petar i sv. Jeronim, desno sv. Ivan Evanđelist, sv. Pavao i sv. Gaudencije, iznad svega Agnus Dei	Pala, renesansa / oko 1520.	Drveni pozlaćeni okvir, drvena skulptura, slika na drvu / Juan Boschetus	- (oltar je bio opreman milostinjom vjernika; pod patronatom glavne bratovštine sv. Ivana Krstitelja)
34.	Oltar sv. Jurja	U sredini Bogorodica, desno sv. Juraj, lijevo sv. Ivan	Pala ili triptih, gotika ili renesansa / između 14. i 16. st. (?)	Drveni pozlaćeni okviri, slika na drvu (?) / nepoznati majstor	Obitelj Jurić
35.	Oltar Gospe od Karmela	U sredini Gospa od Karmela, desno sv. Ivan	Pala, kasna renesansa ili barok / 17. st. (?)	Drveni pozlaćeni okvir, slika na	Obitelj Radonjić (oltar je

		Krstitelj, lijevo sv. Marko, dolje duše u čistilištu		drvu, slika na platnu (?) / nepoznati majstor	opremao kler)
36.	Oltar Tijela Kristova	Krist, dvanaest apostola i donator	Pala, kasna renesansa / 1/2 17. st.	Pozlaćeni i polikromirani okvir, slika na platnu / nepoznati venecijanski majstor	Bratovština Tijela Kristova
37.	Oltar Tijela Kristova	Krist (?) i dvanaest apostola	Pala, renesansa / 16. st. (?)	Slika na platnu (?) / nepoznati majstor	Bratovština Tijela Kristova (?)
38.	Oltar sv. Antuna Padovanskog	U sredini sv. Antun Padovanski, desno sv. Ivan Krstitelj, lijevo sv. Franjo, gore Bog Otac	Triptih, gotika ili renesansa / između 14. i 16. st. (2/2 15. ili 1/2 16. st. ?)	Drveni pozlaćeni stupići, drvena skulptura / nepoznati majstor	- (oltar je bio opreman milostinjom vjernika)
39.	Oltar Presvetog Trojstva	U sredini Presveto Trojstvo, desno sv. Bartol, lijevo sv. Uršula, desno krilo sv. Franjo, lijevo krilo sv. Antun Padovanski	Pala, renesansa i barok / 15. ili 16. st. (?) i 1681.	Slike na drvu / nepoznati majstori	Pod patronatom dužda
40.	Oltar Svih Svetih	U sredini Bogorodica s Djetetom u naručju, desno sv. Jeronim i sv. Ivan Krstitelj, lijevo sv. Nikola i sv. Antun	Prijenosni oltarić, gotika ili renesansa / između 14. i 16. st. (?)	Drvene pozlaćene skulpture / nepoznati majstori	Pod patronatom dužda
Župna crkva Uznesenja Marijina u Vrbniku (18 oltara)					
41.	Glavni oltar Uznesenja Marijina	Gore Marija kao Apokaliptična žena koju uznose anđeli, dolje sv. Andrija, sv. Petar, sv. Bartol, sv. Ivan Krstitelj te posljednja	Pala, renesansa i kasna renesansa/ 1599. i prva polovina 17. st.	Drveni izrezbareni i pozlaćeni oltar, drvene polikromirane i pozlaćene skulpture, slike na drvu / nepoznati	Glavna bratovština Uznesenja Marijina

		večera. Pri vrhu Uskrsli Krist s dvama anđelima, desno sv. Lovro, lijevo sv. Stjepan. Na desnom krilu arkandeo Gabrijel, anđeo, sv. Barbara, sv. Antun Padovanski i sv. Sebastijan. Na lijevom Marija, anđeo, sv. Jelena, sv. Franjo i sv. Nikola.		venecijanski drvorezbar, nepoznati skulptori i slikar	
42.	Oltar Duha Svetog	U sredini Bogorodica, desno sv. Ivan i sv. Marija Magdalena, lijevo sv. Franjo i sv. Margareta, gore Bog Otac	Poliptih, gotika ili renesansa / između 14. i 16. st. (15. ili 1/2 16. st ?)	Drvene reljefne figure ili skulpture / nepoznati majstor	Obitelj Sparožić
43.	Oltar Svih Svetih	U sredini Bogorodica s Djetetom, desno sv. Petar, lijevo sv. Mihovil, gore trpeći Krist	Triptih, gotika ili renesansa / 14. ili 15. st. (?)	Drvene reljefne figure ili skulpture / nepoznati majstor	Obitelj Vitezić
44.	Oltar Gospe od Karmela	- (U sredini Bogorodica s Djetetom okružena anđelima, dolje sv. Katarina, sv. Franjo, sv. Jeronim, sv. Uršula i duše u čistilištu)	Pala, barok / 1642.	- (slika na platnu / Serafin Schön)	Bratovština Gospe od Karmela i obitelj Sparožić
45.	Oltar sv. Križa	Oplakivanje Krista (Krist, Marija i Nikodem)	Pala, renesansa ili barok / 16. ili 17. st. (?)	Slika na platnu (?) / nepoznati majstor	Bratovština sv. Križa
46.	Oltar sv. Tome	U sredini Bogorodica, desno sv. Toma,	Triptih, gotika ili renesansa / između 14. i 16.	Drvene reljefne figure ili skulpture,	Obitelj Vitezić

		lijevo sv. Grgur, dolje prizori iz života sv. Grgura	st. (?)	slike na drvu (?) / nepoznati majstor	
47.	Oltar sv. Antuna opata	U sredini gore sv. Antun opat, desno i lijevo po dva neidentificirana sveca, dolje u sredini Bogorodica s Djetetom, desno sv. Andrija i sv. Lucija, lijevo sv. Lovro i sv. Marija Magdalena	Poliptih, gotika ili renesansa / između 14. i 16. st. (16. st. ?)	Drvene reljefne figure ili skulpture, slike na drvu (?) / nepoznati majstor	Bratovština sv. Antuna opata
48.	Oltar Gospe Kandelore	U sredini Bogorodica, desno sv. Antun opat, lijevo sv. Katarina, dolje niz neidentificiranih figura	Triptih, gotika ili renesansa / između 14. i 16. st. (?)	Drvene reljefne figure ili skulpture, slike na drvu (?) / nepoznati majstor	-
49.	Oltar sv. Mihovila arkandela	U sredini Bogorodica, desno sv. Martin, lijevo sv. Mihovil, dolje prizori iz Marijina i Kristova života	Triptih, gotika ili renesansa / između 14. i 16. st (?)	Drvene skulpture i reljefne figurice (?) / nepoznati majstor	Obitelji <i>Zueccich</i>
50.	Oltar Gospe Snježne	U sredini Bogorodica s Djetetom, desno sv. Martin, lijevo sv. Justina	Pala, renesansa / 15. ili 16. st. (?)	Slika na drvu (?) / nepoznati majstor	Don Giovanni Apolloni (nasljednik don Martina Saganića)
51.	Oltar Tijela Kristova	U sredini Bogorodica s Djetetom, desno sv. Ivan i sv. Antun opat, lijevo sv. Jeronim i sv. Rok, dolje niz neidentificiranih figurica	Poliptih, renesansa / 15. ili 16. st. (?)	Drvene pozlaćene skulpture i reljefne figurice (?) / nepoznati majstor	Bratovština Tijela Kristova

52.	Oltar sv. Petra	U sredini Bogorodica s Djetetom, desno sv. Petar, lijevo sv. Ivan Krstitelj	Pala, renesansa / 15. ili 16. st. (?)	Slika na drvu (?) / nepoznati majstor	Obitelj Harbić
53.	Oltar Gospe od Ružarija	Gore Bogorodica s Djetetom, ispod desno sv. Dominik, lijevo sv. Klara, zaokruženo otajstvima sv. Ružarija, dolje bratimi	Pala, kasna renesansa / početak 17. st. (1609. – 1617. ?)	Drveni izrezbareni i pozlaćeni stupovi te drveni polikromirani reljef / nepoznati majstor iz Venecije ili Veneta	Bratovština Gospe od Ružarija
54.	Oltar sv. Lucije	Unutar Bogorodica s Djetetom, na desnim vratnicama sv. Lucija i sv. Krševan, lijevo sv. Grgur i sv. Sebastijan	Prijenosni oltarić, gotika ili renesansa / 14. ili 15. st. (?)	Drveni pozlaćeni reljef i slike na drvu (?) / nepoznati majstor	Bratovština sv. Lucije
55.	Oltar Gospe od Zdravlja	U sredini Bogorodica, desno sv. Ivan Krstitelj, lijevo sv. Martin, dolje prizori Poklonstvo kraljeva, Dekapitacija sv. Ivana Krstitelja i Sv. Martin udjeljuje plašt siromahu	Triptih, renesansa / 15. ili 16. st. (?)	Drveni reljef i slike na drvu (?) / nepoznati majstor	Obitelj Bozanić
56.	Oltar sv. Katarine	U sredini sv. Katarina, desno sv. Matej, lijevo sv. Ivan Krstitelj	Pala, renesansa / 16. st. (?)	Drveni pozlaćeni okvir i slika na drvu ili platnu / nepoznati majstor	Bratovština sv. Katarine
57.	Oltar sv. Marije Magdalene	U sredini Bogorodica, desno sv. Juraj i sv. Marija Magdalena,	Poliptih, renesansa / 16. st. (?)	Drvene pozlaćene reljefne figurice / nepoznati	Bratovština obitelji Fugošić

		lijevo sv. Jeronim i sv. Jelena, (dolje ?) bratimi		majstor	
58.	Oltar sv. Ivana Evangelista	U sredini sv. Ivan Evangelist, desno sv. Grgur, lijevo sv. Augustin, dolje apostoli	Triptih, gotika ili renesansa / 14. ili 15. st. (?)	Drveni reljefi i slike na drvu / nepoznati majstor	Bratovština sv. Ivana Evangelista
Župna crkva sv. Stjepana u Dobrinju (9 oltara)					
59.	Glavni oltar sv. Stjepana	U gornjem dijelu pale u sredini Bogorodica koju krune Bog Otac i Krist, ispod sv. Mihovil, sv. Ivan Evangelist, sv. Stjepan i sv. Andrija. Na desnoj vratnici s vanjske strane arkandeo Gabrijel i sv. Augustin, s unutrašnje sv. Rok, sv. Ivan Krstitelj, sv. Antun opat i sv. Stjepan. Na lijevoj Bogorodica Navještenja i sv. Nikola, a s vanjske strane sv. Franjo, sv. Sebastijan, sv. Juraj i sv. Jeronim. Na antependiju u sredini sv. Stjepan, bočno sv. Petar i sv. Pavao.	Pala, kasna renesansa / 1602.	Drveni pozlaćeni stupići, drvena reljef, slike na drvu / retabl nepoznati majstor iz Venecije ili Veneta, antependij majstor Tiranni (?)	Bratovština sv. Stjepana
60.	Oltar Gospe od Ružarija	U sredini Bogorodica s Djetetom, iznad dva anđela, zaokruženo	Pala, kasna renesansa ili barok / 17. st. (?)	Drveni pozlaćeni okvir i stupići, drvene skulpture,	Bratovština Gospe od Ružarija

		otajstvima sv. Ružarija, desno sv. Petar, lijevo sv. Dominik		slika na drvu (?) / nepoznati majstor	
61.	Oltar Gospe od Loreta	U sredini Gospa od Loreta, iznad Bog Otac i Uskrsli Krist, desno sv. Jeronim, lijevo sv. Sebastijan, bočno anđeli svirači	Triptih, renesansa / 15. ili 16. st. (?)	Drvene skulpture i reljefi / nepoznati majstor	Bratovština Gospe od Loreta
62.	Oltar sv. Ivana Evangelista	U sredini Bogorodica, desno sv. Ivan Evangelist, lijevo sv. Nikola	Triptih, renesansa / 15. ili 16. st. (?)	Drveni polikromirani i pozlaćeni okvir i stupići, drvene skulpture, slika na drvu / nepoznati majstor	Obitelj Gržetić (i dobrinjski kler)
63.	Oltar sv. Antuna opata	U sredini Bogorodica na mjesecu, desno sv. Antun opat, lijevo sv. Ivan Krstitelj	Triptih, renesansa / 16. st. (?)	Drveni pozlaćeni stupići, drveni pozlaćeni reljefi / nepoznati majstor	Bratovština sv. Antuna opata
64.	Oltar sv. Franje Asiškog	U sredini Bogorodica s Djetetom okružena zvijezdama, desno sv. Franjo, lijevo sv. Ivan Krstitelj, iznad Duh Sveti u vidu golubice te Bog Otac s dvama anđelima, na bočnim krilima desno sv. Franjo, lijevo sv. Augustin	Triptih, renesansa / 15. ili 16. st. (?)	Drveni pozlaćeni stupići i okvir, slike na platnu, slike na drvu, drveni reljef / nepoznati majstor	Bratovština (sv. Franje ?) obitelji Počić
65.	Oltar sv. Križa	-	-, barok / oko 1685. (?)	-	Franjo i Ivan Plišić
66.	Oltar Svih Svetih	U sredini gore Bogorodica s Djetetom u	Poliptih, rana renesansa / između 1462. i	Drveni pozlaćeni okvir i drvene	Bratovština obitelji Plišić

		krilu, u sredini dolje sv. Stjepan, niz neidentificiranih svetaca	1480 (?)	pozlaćene skulpture / Andrea da Murano	
67.	Oltar Tijela Kristova	Trpeći Krist s trima anđelima	Pala, renesansa ili barok / 16. ili 17. st. (16. st. ?)	Drveni pozlaćeni stupići i okvir, slika na platnu/ nepoznati majstor	Glavna bratovština sv. Stjepana
Župna crkva sv. Apolinara u Dubašnici (10 oltara)					
68.	Glavni oltar sv. Apolinara	U sredini Uznesenje Marijino, gore tri anđela, dolje slijeva sv. Apolinar, sv. Petar i sv. Juraj, bočno anđeli s rogovima obilja	Pala, renesansa ili kasna renesansa / 16. ili 1/2 17. st. (?)	Drveni, polikromirani i pozlaćeni okvir i stupići, drvene skulpture / nepoznati majstor	- (oltar je opremala bratovština Tijela Kristova ?)
69.	Oltar sv. Sebastijana	U sredini Bogorodica s Djetetom (?), desno sv. Grgur, lijevo sv. Sebastijan	Pala, renesansa ili barok / između 15. i 17. st. (16. st. ?)	Slika na platnu / nepoznati majstor	Obitelj Purić
70.	Oltar Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije	U sredini Bezgrješno začeca Blažene Djevice Marije (?), desno sv. Blaž, lijevo sv. Juraj	Pala, renesansa / 2/2 15. ili 16. st. (?)	Slika na drvu / nepoznati majstor	- (oltar je bio opreman milostinjom vjernika)
71.	Oltar Gospe od Ružarija	U sredini Bogorodica okružena otajstvima sv. Ružarija, desno sv. Dominik, lijevo sv. Franjo, gore Bog Otac i dva anđela	Pala, kasna renesansa / 17. st. (?)	Drvene pozlaćene skulpture / nepoznati majstor	Bratovština Gospe od Ružarija
72.	Oltar sv. Apolinara	Gore Bogorodica, u sredini sv. Apolinar, desno sv. Mihovil,	Poliptih, gotika ili renesansa / između 14. i 16. st. (?)	Drvene pozlaćene skulpture, slika na drvu (?) / nepoznati	Bratovština sv. Apolinara

		lijevo sv. Juraj, dva anđela		majstor	
73.	Oltar Presvetog Trojstva	U sredini Presveto Trojstvo, desno sv. Apolinar, lijevo sv. Margareta	Triptih, gotika ili renesansa / između 14. i 16. st. (?)	Drveni pozlaćeni okvir i skulptura, slika na drvu (?) / nepoznati majstor	Obitelj Bogović
74.	Oltar Poklonstva kraljeva	Poklonstvo kraljeva	Pala, renesansa / 15. ili 16. st. (?)	Slika na drvu / nepoznati majstor	- (oltar je bio opreman milostinjom vjernika)
75.	Oltar Blažene Djevice Marije	Bogorodica s Djetetom (?), desno sv. Petar, lijevo sv. Pavao	Triptih ili diptih, gotika ili renesansa / između 14. i 16. st. (?)	-	Obitelj Bučul
76.	Oltar Duha Svetog	-	-	-	Obitelj Radić
77.	Oltar sv. Franje Asiškog	Bogorodica s Djetetom, desno sv. Franjo, lijevo sv. Ivan Krstitelj	Pala, renesansa / 15. ili 16. st. (?)	Slika na drvu (?) / nepoznati majstor	Obitelj Lukačić
Kapela sv. Roka (1 oltar)					
78.	Oltar sv. Roka (?)	U sredini Bogorodica, desno sv. Rok, lijevo sv. Sebastijan	Pala ili triptih, gotika ili renesansa / 15. ili 16. st. (?)	Drveni pozlaćeni okvir, slika na drvu (?) / nepoznati majstor	Glavna bratovština sv. Apolinara
Župna crkva sv. Kuzme i Damjana u Poljicama (5 oltara)					
79.	Glavni oltar sv. Kuzme i Damjana	-	Poliptih (?), renesansa (?) / 2/2 15. ili početak 16. st. (?)	Drveni i pozlaćeni okvir (?), slika na drvu / nepoznati majstor	Glavna bratovština sv. Kuzme i Damjana
80.	Oltar sv. Kuzme i Damjana	Gore Bogorodica s Djetetom okružena anđelima, dolje sv. Kuzma i Damjana, sv. Karlo	Pala, kasna renesansa / 1620.	Slika na platnu / nepoznati majstor iz venecijanske provincije	-

		Boromejski i anđeo svirač			
81.	Oltar (Uznesenja) Blažene Djevice Marije / Oltar sv. Mihovila arkandela	U gornjem registru slijeva: sv. Franjo, Bogorodica i sv. Antun. U donjem registru: sv. Jeronim, sv. Lucija, sv. Mihovil i sv. Rok.	Poliptih (prijenosni oltarić ?), gotika ili renesansa / 15. ili 16. st. (2/2 15. ili početak 16. st. ?)	Drvene pozlaćene skulpture ili slika na drvu / nepoznati majstor	Bratovština obitelji Brusić
82.	Oltar sv. Ivana Evanđelista	Gore Bogorodica s Djetetom i dvama anđelima, dolje slijeva: sv. Ivan Evanđelist, sv. Jelena, sv. Marko Evanđelista, sv. Apolonija, sv. Matej Evanđelista, sv. Antun opat, sv. Lucija i sv. Juraj	Pala, kasna renesansa / oko 1633.	Drveni polikromirani (i pozlaćeni ?) okvir, slika na platnu / nepoznati majstor iz venecijanske provincije	Obitelj Žgaljić
83.	Oltar Gospe od Ružarija	-	Kasna renesansa / 1/2 17. st. (?)	-	-

PRILOG 25

Popis titulara oltara u kaptolskim crkvama na otoku Krku prema zapisniku vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine

R. b.	Oltar / titular	Katedrala u Krku	Župna crkva u Omišlju	Župna crkva u Baški	Župna crkva u Vrbniku	Župna crkva u Dobrinju	Župna crkva u Dubašnici	Župna crkva u Poljicama	Ukupno
1.	Oltar Gospe od Ružarija	1	1		1	1	1	1	6
2.	Oltar sv. Ivana Evanđelista	1	1		1	1		1	5
3.	Oltar Tijela Kristova	1		2	1	1			5
4.	Oltar Gospe od Karmela	1	1	1	1				4
5.	Oltar sv. Antuna opata		1		1	1			3
6.	Oltar Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije	1	1				1		3
7.	Oltar Duha Svetog	1			1		1		3
8.	Oltar Presvetog Trojstva		1	1			1		3
9.	Oltar Svih Svetih			1	1	1			3
10.	Oltar Uznesenja Marijina	1	1		1				3
11.	Oltar sv. Kuzme i Damjana		1					2	3
12.	Oltar Blažene Djevice Marije						1	1	2
13.	Oltar sv. Franje Asiškog					1	1		2
14.	Oltar Gospe Snježne		1		1				2
15.	Oltar sv. Ivana Krstitelja		1	1					2
16.	Oltar sv. Križa				1	1			2
17.	Oltar sv. Lucije		1		1				2
18.	Oltar sv. Nikole	1	1						2
19.	Oltar sv. Petra		1		1				2
20.	Oltar Pohođenja Blažene Djevice Marije sv. Elizabeti / oltar sv. Elizabete	1	1						2
21.	Oltar sv. Stjepana		1			1			2
22.	Oltar sv. Apolinara						2		2
23.	Oltar sv. Agneze		1						1
24.	Oltar sv. Antuna Padovanskog			1					1
25.	Oltar Gospe Kandelore				1				1
26.	Oltar Gospe od Loreta					1			1
27.	Oltar Gospe od Zdravlja				1				1
28.	Oltar Imena Isusova	1							1
29.	Oltar sv. Jurja			1					1
30.	Oltar sv. Justine	1							1
31.	Oltar sv. Katarine				1				1
32.	Oltar sv. Kvirina	1							1
33.	Oltar sv. Marije Magdalene				1				1
34.	Oltar sv. Mateja Evanđelista	1							1
35.	Oltar sv. Mihovila arkandela				1				1
36.	Oltar Nevine dječice		1						1

37.	Oltar Poklonstva kraljeva						1		1
38.	Oltar Rođenja Blažene Djevice Marije	1							1
39.	Oltar sv. Roka						1		1
40.	Oltar sv. Sebastijana						1		1
41.	Oltar sv. Tome				1				1
42.	Nepoznati titular		1						1

PRILOG 26

Popis prikaza svetaca na oltarnim retablima u kaptolskim crkvama na otoku Krku prema zapisniku pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine

R. b.	Svetica / svetac	Katedrala u Krku	Župna crkva u Omišlju	Župna crkva u Baški	Župna crkva u Vrbniku	Župna crkva u Dobrinju	Župna crkva u Dubašnici	Župna crkva u Poljicama	Ukupno prikaza svetaca
1.	Neidentificirana svetica / svetac	3			4	1			8
2.	Krist među apostolima			2	2				4
3.	Trpeći Krist		2		1	1			4
4.	Mrtvi Krist	1			1				2
5.	Raspeti Krist	2							2
6.	Uskršli Krist				1	1			2
7.	Jaganjac Božji (<i>Agnus Dei</i>)			1					1
8.	Presveto Trojstvo		1	1			1		3
9.	Bog Otac	2	4	1	1	3	1		12
10.	Duh Sveti	1	3			1			5
11.	Bogorodica s Djetetom	5	9	1	8	4	4	2	24
12.	Bogorodica (s Djetetom ?)	2		3	5	2	3	1	16
13.	Marija	3	5		4	1			13
14.	Marijino Krunjenje	1	1			1			3
15.	Marija kao Apokaliptična žena	1			1				2
16.	Uznesenje Marijino	1					1		2
17.	Sv. Ivan Krstitelj	2	3	5	7	3	1		21
18.	Sv. Petar	3	4	1	3	2	2		15
19.	Sv. Franjo Asiški	2	1	2	3	3	2	1	14
20.	Sv. Nikola	2	8	1	1	2			14
21.	Sv. Ivan Evanđelist	3	3	1	1	2		1	11
22.	Sv. Sebastijan	2	3		2	2	2		11
23.	Sv. Antun opat	1	3		3	2		1	10
24.	Sv. Jeronim	1	1	2	3	2		1	10
25.	Sv. Juraj	1	2	1	1	1	3	1	10
26.	Sv. Katarina	3	4		3				10
27.	Sv. Mihovil arkandeo	1	3		2	1	1	1	9
28.	Sv. Pavao	3	3	1		1	1		9
29.	Sv. Antun Padovanski	1	1	3	1			1	7
30.	Sv. Rok	1	2		1	1	1	1	7

31.	Sv. Grgur	1	1		3		1		6
32.	Sv. Lucija	1	1		2			2	6
33.	Sv. Augustin	1	1		1	2			5
34.	Sv. Marko	1	2	1				1	5
35.	Sv. Matej		3		1			1	5
36.	Sv. Stjepan				1	4			5
37.	Dvanaest apostola	1	1	2	1				5
38.	Arkandeo Gabrijel		2		1	1			4
39.	Sv. Dominik	1			1	1	1		4
40.	Sv. Jelena		1		2			1	4
41.	Sv. Luka		4						4
42.	Sv. Martin				4				4
43.	Sv. Andrija				2	1			3
44.	Sv. Elizabeta	1	2						3
45.	Sv. Uršula	1		1	1				3
46.	Sv. Apolinar						3		3
47.	Sv. Marija Magdalena				3				3
48.	Duše u čistilištu	1		1	1				3
49.	Sv. Ana	1	1						2
50.	Sv. Apolonija		1					1	2
51.	Sv. Bartol			1	1				2
52.	Sv. Blaž	1					1		2
53.	Sv. Justina	1			1				2
54.	Sv. Karlo Boromejski	1						1	2
55.	Sv. Margareta				1		1		2
56.	Sv. Benedikt	2							2
57.	Sv. Kvirin	2							2
58.	Sv. Lovro				2				2
59.	Sv. Skolastika	2							2
60.	Sv. Kuzma i Damjan		1+1					1+1	2+2
61.	Poklonstvo kraljeva				1		1		2
62.	Sv. Agneza		1						1
63.	Sv. Ambrozije	1							1
64.	Sv. Barbara				1				1
65.	Sv. Fabijan		1						1
66.	Sv. Filip		1						1
67.	Sv. Gaudencije			1					1
68.	Sv. Jakov		1						1
69.	Sv. Joakim	1							1
70.	Sv. Klara				1				1
71.	Sv. Kristofor	1							1
72.	Sv. Krševan				1				1
73.	Sv. Toma				1				1
74.	Sv. Vid	1							1
75.	Nevina dječica		1						1
76.	Nikodem				1				1
77.	Proroci (Danijel i Ezekijel)		1+1						1+1

PRILOG 27

Pretpostavljeni udio oltarnih retabla u kaptolskim crkvama otoka Krka prema vremenu nastanka na temelju opisa u zapisniku pastoralne vizitacije biskupa Stefana Davida 1685. godine

	14. stoljeće (gotika)	15. stoljeće (gotika / renesansa)	16. stoljeće (renesansa)	17. stoljeće (renesansa / barok)
Postotni udio	16 %	31 %	33 %	20 %

PRILOG 28

Patronat nad oltarima u kaptolskim crkvama na otoku Krku prema zapisniku vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine

Patronat nad oltarima		
Patronat	Broj oltara	Udio u postocima
Bratovštine	39	43 %
Obiteljske bratovštine	3	3 %
Obitelji	24	27 %
Dužd	7	8 %
Opremani milostinjom vjernika	5	5 %
Opremao kler	5	5 %
Opremila operarija (<i>fabrica</i>)	1	1 %
Nedostaju podaci	7	8 %

PRILOG 29

Popis relikvija u kaptolskim crkvama na otoku Krku prema zapisniku vizitacije biskupa Stefana Davida iz 1685. godine

Katedrala Uznesenja Marijina u Krku
Relikvija sv. Kvirina
Relikvija sv. Kordule
Relikvija legionara Tebanske legije
Relikvija sv. Filipa Nerija
Relikvija sv. Diodora
Relikvija sv. Olimpija

Relikvije sv. Benigna, sv. Hijacinta, sv. Konstance, sv. Julijana i sv. Vicencija
Relikvije dvanaestero rimskih mučenika
Relikvije dvanaestero rimskih mučenika
Relikvije nepoznatih svetaca
Relikvije nepoznatih svetaca
Relikvije nepoznatih svetaca
Relikvije nepoznatih svetaca
Župna crkva Uznesenja Marijina u Omišlju
Relikvija Kristove krvi s mlijekom Blažene Djevice Marije
Relikvija trna Kristove krune / Relikvija Mojsijeva štapa
Relikvija sv. Klare
Župna crkva sv. Ivana Krstitelja u Baški
Relikvija sv. Cirijaka
Relikvija sv. Vitala
Župna crkva Uznesenja Marijina u Vrbniku
Relikvija sv. Tome Akvinskog
Relikvije sv. Geminijana, sv. Konkordije i četvero rimskih mučenika
Župna crkva sv. Stjepana u Dobrinju
Relikvija družice sv. Uršule
Relikvije nepoznatih svetaca
Župna crkva sv. Apolinara u Dubašnici
-
Župna crkva sv. Kuzme i Damjana u Poljicama
-

PRILOG 30

Usporedba popisanog liturgijskog posuđa u kaptolskim crkvama na otoku Krku u zapisnicima apostolske vizitacije Agostina Valiera iz 1579. i pastoralne vizitacije Stefana Davida iz 1685. godine

		Kadionice	Kaleži	Raspela	Svijećnjaci (oltarni/viseći)
Katedrala u	1579.	3	11	3	8 (4/4)

Krku	1685.	2	14	9	54 (38/16)
Župna crkva u Omišlju	1579.	2	12	8	-
	1685.	1	9	13	43 (32/11)
Župna crkva u Baški	1579.	-	6	2	-
	1685.	2	12	4	20 (14/6)
Župna crkva u Vrbniku	1579.	2	8	6	-
	1685.	2	33	14	60 (38/22)
Župna crkva u Dobrinju	1579.	2	10	5	-
	1685.	2	11	10	34 (22/12)
Župna crkva u Dubašnici	1579.	2	7	2	-
	1685.	1	8	8	29 (20/9)
Župna crkva u Poljicama	1579.	1	5	1	-
	1685.	-	-	-	-

PRILOG 31

Usporedba popisanog liturgijskog ruha i paramenata u kaptolskim crkvama na otoku Krku u zapisnicima apostolske vizitacije Agostina Valiera iz 1579. i pastoralne vizitacije Stefana Davida iz 1685. godine

		Antependiji	Misnice	Pluvijali
Katedrala u Krku	1579.	4	19	6
	1685.	11	7	-
Župna crkva u Omišlju	1579.	-	16	1
	1685.	2	-	-
Župna crkva u Baški	1579.	-	9	1
	1685.	2	-	-
Župna crkva u Vrbniku	1579.	3	20	6
	1685.	4	-	-
Župna crkva u Dobrinju	1579.	1	17	1
	1685.	3	-	-
Župna crkva u Dubašnici	1579.	-	6	1
	1685.	7	2	3
Župna crkva u Poljicama	1579.	-	7	-
	1685.	-	-	-

12. Popis arhivskih izvora i literature

Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Arhiv HAZU)

Visitatio Ecclesiarum, et Capellarum totius Insulae Veglae facta ab Illustrissimo, et Reverendissimo Domino Domino Petro Bembo Episcopo Veglensi Anno 1565, II c 43

Archivio di Stato di Venezia (ASVe)

Cancelleria inferiore, Doge, Giurisdizioni, Veglia, *Catastico di Veglia* (svežnjic 221)

Cancelleria inferiore, Doge, Giurisdizioni, Veglia, (svežnjic 233)

Archivio Segreto Vaticano (ASVa)

Congr. vescovi e regolari, *Visita ap.*, 80 (*d. Veglensis*) (Valier 1579.)

Misc., Armario VII., 101 (*d. Veglensis*)

Congr. concilii, *Relationes dioecesium*, Vol. 857.

Archivio Storico di Propaganda Fide (APF)

Visite e collegi, Vol. 2 (*Visitatio Dalmatiae Ann. 1624 et 1625*) (Garzadori 1625.)

Biskupijski arhiv u Krku (BAK)

Arhiv osorske biskupije, Akti biskupa Nikole Dinarića (svežnjic 81)

Stari arhiv krčke biskupije, Akti biskupa Ivana kneza Turijana I (svežnjic 6)

Stari arhiv krčke biskupije, Akti biskupa Ivana kneza Turijana II (svežnjic 7)

Stari arhiv krčke biskupije, Akti biskupa Stjepana Davida (svežnjic 13)

Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi I (svežnjic 24), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*

Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjic 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Jurja Georgicea*

Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjic 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Stjepana Davida* (David 1685.)

Stari arhiv krčke biskupije, Pastirski pohodi II (svežnjic 25), *Knjiga pastoralne vizitacije biskupa Giacinta Ignazija Pellegrinija*

Biskupijski arhiv u Poreču (BAP)

Fond Porečka biskupija, serija Vizitacije, 2.25. *Vincenzo Maria Mazzoleni, 1738; 1740-1741 (Mazzoleni Tertiae Visitationis Generalis)*

Državni arhiv u Rijeci (DAR)

Matične knjige Krk, *Knjiga rođenih 1565-1619.*

1867. *Acta Sanctorum Iunii*, Vol. I, Parisiis et Romæ

ALAMAT-KUSIJANOVIĆ, Katarina

2008. Oltarna pala Jacopa Tintoretta iz korčulanske katedrale, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske – Zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2003. i 2004. godine*, (ur.) P. Marković i dr., Zagreb

ALTAN, Federigo

1757. *Memorie intorno alla vita di monsignor Minuccio Minucci, arcivescovo di Zara*, Venezia

ANDRETTA, Stefano

1989. GIOVANNI della Torre, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 37, Roma

ANIČIĆ, Ema

2010. Djela Andree Vicentina i Nicole Grassija u katedralama u Krku i Osoru – mogućnost povezanih narudžbi, u: *Novi Kamov*, Rijeka, br. 4, sv. 37, god. X

BACHTLER, Monika

1983. Der verlorene Kirchenschatz von St. Michael, u: *St. Michael in München: Festschrift zum 400. Jahrestag der Grundsteinlegung und zum Abschluß des Wiederaufbaus*, (ur.) K. Wagner i dr., München / Zürich

BADURINA, Anđelko

1995. *Illuminirani rukopisi u Hrvatskoj*, Zagreb

BANIĆ, Silvija

2012. Prilog poznavanju sakralnih inventara otoka Raba: najvrjedniji povijesni tekstili sačuvani na misnom ruhu i drugim dijelovima liturgijske opreme, u: *Rapski zbornik*, Zagreb, II

BANIĆ, Silvija

2014. Damast s podvodnog lokaliteta Gnalić i srodni primjerci sačuvani u Hrvatskoj, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 37-38

BANIĆ, Silvija – SOBOTA-MATEJČIĆ, Gordana

2014. *Liturgijsko ruho i drugi tekstilni predmeti u katedrali u Krku* (ekspertiza), URL: <https://www.bib.irb.hr/701206> (pregledano 25. prosinca 2017.)

BANIĆ, Silvija

2016. Tekstil i čipka, u: *Vrboska i njezine znamenitosti*, (ur.) R. Tomić, Vrboska

BARRÓN GARCÍA, Aurelio – CRIADO MAINAR, Jesús

2015. Bustos-relicario napolitanos de 1608 en la Colegiata de Borja, u: *Cuadernos de Estudios Borjanos*, LVIII

BASTIJANIĆ CICUTA, Mladen

2016. *Obitelj Cicuta s Krka u pomorskim bitkama kroz stoljeća*, Krk

BATTISTELLA, Paola

1995. Notizie biografiche di Andrea Michieli detto Vicentino, u: *Venezia Arti*, 9

BELAMARIĆ, Joško

1987. Gotičko raspelo iz Kotora, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 26

BENYOVSKY LATIN, Irena

2010. Razvoj srednjovjekovne operarije – institucije za izgradnju katedrale u Trogiru, u: *Croatica Christiana Periodica*, 65

BERGAMINI, Giuseppe

2010. *Giovanni Martini – intagliatore e pittore*, Mortegliano

BERTHOD, Bernard

2001. From Papal Red to Cardinal Purple: Evolution and Change of Robes at the Papal Court from Innocent III to Leo X, 1216–1521, u: *Robes and Honor: The Medieval World of Investiture*, (ur.) S. Gordon, New York

BERTOŠA, Miroslav

2000. Fragmenti vizitacije pulskog biskupa Eleonora Pagella iz godine 1690., u: *Croatica Christiana Periodica*, 46

1963. *Bibliotheca sanctorum*, Vol. III, Roma

1969. *Bibliotheca sanctorum*, Vol. XII, Roma

BISTROVIĆ, Željko

2017. Venetian Bellfounders and their Bells in Istria and Kvarner in the Medieval and Early Modern Periods, u: *Istria in the Modern Period - Monographs and Catalogues*, Archeological Museum of Istria, 30

BLUNT, Anthony

1962. *Artistic Theory in Italy 1450 – 1600*, Oxford

BOERIO, Giuseppe

1829. *Dizionario del dialetto veneziano*, Venezia

BOGOVIĆ, Mile

1996. Sadržaj izvješća senjsko-modruških biskupa u Rim od 1602. do 1919. godine, u: *Senjski zbornik*, Senj, 23

BOLONIĆ, Mihovil

1966. Seoski kaptoli u Krčkoj biskupiji, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 36 No.1

BOLONIĆ, Mihovil

1967. Mato Polonijo, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 37 No. 3-4

BOLONIĆ, Mihovil

1968. Krčki seoski kaptol – pioniri i nosioci liturgijskog života, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 38 No. 2

BOLONIĆ, Mihovil

1973. Bratovština sv. Ivana Krstitelja u Vrbniku (1323 – 1973), u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 43 No. 4

BOLONIĆ, Mihovil

1975. *Bratovština sv. Ivana Krstitelja u Vrbniku – Kapari (1323 – 1973) i druge bratovštine na otoku Krku*, Zagreb

BOLONIĆ, Mihovil

1975. Ekonomsko i socijalno stanje krčkih glagoljaša, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 45 No. 1

BOLONIĆ, Mihovil – ŽIC-ROKOV, Ivan

1977. *Otok Krk kroz vjekove*, Zagreb

BOLONIĆ, Mihovil

1980. Profil krčkog glagoljaša u prošlosti, u: *Croatica Christiana Periodica*, 6

BOLONIĆ, Mihovil

1981. Uskoci i otok Krk, u: *Senjski zbornik*, Senj, 8

BOLONIĆ, Mihovil

1981. *Vrbnik nad morem: od početka do propasti Austro-Ugarske (Krčki zbornik 9, posebno izdanje 3)*, Krk

BOLONIĆ, Mihovil

1982. Veze grada Senja i otoka Krka, u: *Senjski zbornik*, Senj, 9

BOLONIĆ, Mihovil

1984. Pučko štovanje Blažene Djevice Marije u marijanskim bratovštinama u krčkoj biskupiji, u: *Croatica Christiana Periodica*, 13

BORIĆ, Laris

2002. *Arhitektura i urbanizam grada Cresa od 1450. do 1610. godine*, Sveučilište u Zagrebu, magistarski rad

BOTICA, Dubravka

2004. Izvori za povijest sakralne arhitekture na području Vrbovečkog arhiđakonata (17. – 19. st.), u: *Croatica Christiana Periodica*, 54

BOTICA, Dubravka – KANIŠKI, Ana

2012. Arhivski izvori za povijest gradnje župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Kupincu, u: *Croatica Christiana Periodica*, 69

BRADANOVIĆ, Marijan

2002. *Nepoznati Omišalj – katalog zbirke Lapidarij, pregled povijesti i kulturnopovijesni vodič gradića i okolice*, Omišalj

BRADANOVIĆ, Marijan

2004. Quelques exemples de sculptures vénitiennes du XIVe siècle (Trecento) dans le Kvarner, u: *Hortus Artium Medievalium*, 10

BRADANOVIĆ, Marijan

2007. *Arhitektura i urbanizam renesanse na otoku Krku*, Odjel za povijest umjetnosti, Sveučilište u Zadru, disertacija (knjiga I i II)

BRADANOVIĆ, Marijan

2008. Prvi krčki renesansni klesari, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske – Zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2003. i 2004. godine*, (ur.) P. Marković i dr., Zagreb

BRADANOVIĆ, Marijan

2011. Graditeljstvo Dubašnice u razdoblju renesanse, u: *„Az grišni diak Branko pridivkom Fučić“ – Radovi međunarodnog znanstvenog skupa o životu i djelu akademika Branka Fučića (1920. – 1999.)*, (ur.) T. Galović, Malinska – Rijeka – Zagreb

BRADANOVIĆ, Marijan

2012. Rab i recepcija renesanse u arhitekturi i skulpturi na sjevernom Jadranu, u: *Rapski zbornik, Zagreb, II*

BRADANOVIĆ, Marijan

2012. Razvitak naselja na kvarnerskim otocima – primjer Dobrinja, u: *Ars Adriatica*, 2

BRADANOVIĆ, Marijan – CIKOVIĆ, Danijel

2013. The Church of St Lawrence Outside the Town Walls of Krk, u: *Hortus Artium Medievalium - Journal of the International Research Center for Late Antiquity and Middle Ages*, 19

BRADANOVIĆ, Marijan – CIKOVIĆ, Danijel

2014. Crkva Sv. Lovre izvan krčkih gradskih zidina, u: *Krčki zbornik*, Krk, 70

BRADANOVIĆ, Marijan

2015. *Vrbnik – grad, ljudi i spomenici*, Zagreb

BRADANOVIĆ, Marijan – BRAUT, Ivan

2015. La cappella Frangipane della cattedrale di Veglia, u: *Hortus Artium Medievalium*, 21

BRADANOVIĆ, Marijan

2015. Franjevačka graditeljska aktivnost na Kvarneru u Hrvatskom primorju i njegovu zaleđu tijekom 15. i 16. stoljeća, u: *Nastanak zapadnohrvatske franjevačke pokrajine Bosne-Hrvatske prije 500 godine*, (ur.) F. E. Hoško, Rijeka

BRADANOVIĆ, Marijan

2016. Još jednom o širenju renesansne skulpture na Kvarneru, u: *Ars Adriatica*, 6

BRADANOVIĆ, Marijan

2016. *Grad Krk u srednjem vijeku*, Split

BRADANOVIĆ, Marijan

2016. *Otok Krk u srednjem vijeku*, Split

BRADANOVIĆ, Marijan – BRAUT, Ivan

2016. Frankapanska kapela krčke katedrale, u: *Krčki zbornik*, Krk, 74

BRALIĆ, Višnja

2012. *Barokno slikarstvo u sjevernojadranskoj Hrvatskoj – slikari, radionice i utjecaji*, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, disertacija

BRALIĆ, Višnja

2012. Ikonografija Marije Magdalene iz Porta na otoku Krku u kontekstu srednjovjekovnog mita o divljem čovjeku, u: *Metamorfoze mita: mitologija u umjetnosti od srednjeg vijeka do moderne – Zbornik radova sa znanstvenog skupa „Dani Cvita Fiskovića“ održanog 2010. godine*, (ur.) D. Milinović i dr., Zagreb

BRALIĆ, Višnja

2014. Slikar Cristoforo Tasca između središta i periferije, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 38

BRALIĆ, Višnja

2015. Venecija i slikarstvo baroknih stoljeća u sjeverojadranskoj Hrvatskoj, u: *Sveto i profano: slikarstvo talijanskog baroka u Hrvatskoj*, katalog izložbe, (ur.) R. Tomić i dr., Zagreb

BRAUN, Joseph

1924. *Der christliche Altar in seiner geschichtlichen Entwicklung*, Vol. 2, München

BRAUN, Joseph

1932. *Das christliche Altargerät in seinem Sein und in seiner Entwicklung*, München

BRUSIĆ, Iva

2012. Antonio Vinciguerra: the Ideological Initiator of the Venetian Appearance of the City of Krk, u: *IKON*, 5

BRUSIĆ, Vladislav

1934. Crkva sv. Marije od Navještenja na Košljunu (Zadužbina kneza Ivana Frankopana i njegove kćeri Katarine), u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 21 No. 4

BULIĆ, Bruno

1965. Kroz otok Krk, u: *Bulletin Instituta za likovne umjetnosti JAZU*, Vol. XIII No. 1-3

BUONOCORE, Vincenzo

2016. L'Adriatico e Alvise Vivarini: un percorso sotto la guida di Giovanni Bellini, la scultura e Antonello da Messina, con a margine una riflessione sulla perduta pala di Belluno, u: *Il caso Vivarini a Barletta. Dalla Madonna in trono (1483)*

nella chiesa di Sant'Andrea ai percorsi di Alvise Vivarini sulla costa adriatica,

(ur.) G. Riefolo i dr., Venezia

CAILLET, Jean-Pierre

2006. De l'antependium au retable: la contribution des orfèvres et émailleurs d'Occident, u: *Cahiers de civilisation médiévale*, 49

CAVALLI, Carlo

2014. La „Madonna in trono con Gesù Bambino“ nella chiesa di San Tomaso Becket a Padova, u: *La „Madonna in trono con Gesù Bambino“ di Antonio Vivarini e Giovanni d'Alemagna: Storia e restauro*, (ur.) C. Cavalli, Verona

CHEVALLEY, Éric

2014. La Passion anonyme de saint Maurice d'Agaune, u: *La mémoire hagiographique de l'abbaye de Saint-Maurice d'Agaune: Passion anonyme de saint Maurice, Vie des abbés d'Agaune, Passion de saint Sigismond*, (ur.) E. Chevalley i dr., Lausanne

CIKOVIĆ, Danijel

2011. *Srebrna pozlaćena pala iz krčke katedrale*, Sveučilište u Rijeci, diplomski rad

CIKOVIĆ, Danijel

2013. Popis inventara sakristije krčke katedrale iz 1685. i prilog poznavanju venecijanske srebrnine 17. stoljeća, u: *Krčki zbornik*, Krk, 69

CIKOVIĆ, Danijel

2015. Reliquiario di San Quirino presso la Cattedrale di Veglia (Krk): donazione del duca Guglielmo V di Baviera al vescovo Giovanni della Torre, u: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 51

CIKOVIĆ, Danijel

2016. Doprinos Artura Schneidera inventarizaciji hrvatske umjetničke baštine - nekoliko krčkih primjera osamdeset godina kasnije, u: *Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa "Hrvatski povjesničari umjetnosti 1: Artur Schneider (1879.-1946.)"*, (ur.) Lj. Dulibić, Zagreb

CIKOVIĆ, Danijel

2017. New Documents Concerning the *Pala d'argento* of the Euphrasian Basilica, u: *Istria in the Modern Period - Monographs and Catalogues, Archeological Museum of Istria*, 30

CIKOVIĆ, Danijel

2017. L'eredità artistica del medioevo nei documenti d'archivio della prima età moderna: alcuni esempi quarnerini e istriani, u: *Mélanges de l'École française de Rome - Moyen Âge*, Vol. 129 No. 1

COLLARETA, Marco

2009. Vademecum per le arti sontuarie, u: *Torcello. Alle origini di Venezia tra Occidente e Oriente*, (ur.) G. Caputo i dr., Venezia

COOPER, Donal

2009. Gothic art and the friars in late medieval Croatia, 1213-1460, u: *Croatia: aspects of art, architecture and cultural heritage*, (ur.) J. Beresford-Peirse, London

COOPER, Donal

2017. The Silver There is Very Good: Pilgrim Narratives as Sources for Sacred Art in Dubrovnik and a New Proposal for Lovro Dobričević, u: *Grad hrvatskog srednjovjekovlja: Slika grada u narativnim vrelima – stvarnost i/ili fikcija?*, (ur.) I. Benyovsky Latin i dr., Zagreb, (rukopis u tisku)

COZZI, Enrica

2012. Il gotico internazionale a Venezia. Un'introduzione alla cultura figurativa nell'Italia nord-orientale, u: *Arte in Friuli Arte a Trieste (AFAT)*, 31

COZZI, Enrica

2016. Paolo Veneziano e bottega: il polittico di Santa Lucia e gli *antependia* per l'isola di Veglia, u: *Arte in Friuli Arte a Trieste (AFAT)*, 35

CRAIEVICH, Alberto

2004. Il convento dei francescani a Parenzo: frammenti della scomparsa quadreria, u: *Arte in Friuli Arte a Trieste (AFAT)*, 23

CUBICH, Giambattista

1874. *Notizie naturali e storiche sull'isola di Veglia*, Trieste

CUSACK, Carole M.

1999. Hagiography and History: the Legend of Saint Ursula, u: *This Immense Panorama: Studies in Honor of Eric J. Sharpe (Sydney Studies in Religion 2)*, (ur.) C. M. Cusack i dr., Sydney

CVETNIĆ, Sanja

2007. Božidarevićev Triptih obitelji Bundića i ikonografija Marije u Suncu, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 31

CVETNIĆ, Sanja

2007. *Ikonografija nakon Tridentskog sabora i hrvatska likovna baština*, Zagreb

CVETNIĆ, Sanja

2010. Dominikanci u hrvatskim krajevima i ikonografija nakon Tridentskoga sabora (1545.-1563.), u: *Croatica Christiana Periodica*, 66

CVETNIĆ, Sanja

2011. Dominikanci i njihova ikonografija nakon Tridentskoga koncila, u:
Dominikanci u Hrvatskoj, katalog izložbe, (ur.) I. Fisković, Zagreb

ČAPETA RAKIĆ, Ivana

2011. *Djela radionice Santa Croce na istočnoj obali Jadrana*, Sveučilište u Zagrebu,
disertacija

ČAPETA RAKIĆ, Ivana – CAPRIOTTI, Giuseppe

2017. Two Marian Iconographic Themes in the Face of Islam on the Adriatic Coast in
the Early Modern period, u: *ICON*, 10

ČAPETA RAKIĆ, Ivana

2018. *Ponzonijevih deset slika u svodu glavnog oltara splitske katedrale:
razmatranja o stilsko-oblikovnim svojstvima, ubicaciji i ikonografsko-
ikonološkom aspektu* (rukopis u tisku)

ČIŠIĆ, Ema

2010. Poliptih sv. Ivana Evanđelista iz župne crkve Uznesenja Marijina u Omišlju u
svjetlu novih saznanja o Jacobellu del Fioreu i o lokalnoj tradiciji naručivanja
umjetnina, u: *Novi Kamov*, Rijeka, br. 4, sv. 37, god. X

ČRNČIĆ, Ivan

1867. *Najstarija poviest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj, i krbavskoj biskupiji*, Rim

DE CERTEAU, Michel

1977. CARLO Borromeo, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 20, Roma

DELFINI FILIPPI, Gabriella

2004. 2. Pala d'oro (Caorle), kataloška jedinica u: *Oreficeria sacra in Veneto (secoli
VI – XV)*, Vol. I, (ur.) C. Dal Porto i dr., Cittadella

DELFOSE, Annick

2016. Les reliques des catacombes de Rome aux Pays-Bas: acteurs, réseaux, flux, u:
Reliques romaines: invention et circulation des corps saints des catacombes à l'époque moderne, (ur.) S. Baciocchi i dr., Rome

DE MARCHI, Andrea

2009. La postérité du devant-d'autel à Venise: retables orfèvrés et retables peints, u:
The altar and its environment 1150-1400, (ur.) J. E. A. Kroesen i dr., Turnhout

DITCHFIELD, Simon

2006. San Carlo and the Cult of Saints, u: *Studia Borromaica. Saggi e documenti di storia religiosa e civile della prima età moderna*, (ur.) F. Buzzi i dr., 20

DITCHFIELD, Simon

2007. Tridentine worship and the cult of saints, u: *The Cambridge History of Christianity: Reform and Expansion 1500-1660*, (ur.) R. Po-Chia Hsia, Vol. 6

DITCHFIELD, Simon

2009. Thinking with Saints: Sanctity and Society in the Early Modern World, u:
Critical Inquiry, 35

DITCHFIELD, Simon

2011. Trent revisited, u: *La fede degli italiani*, Vol. I, (ur.) G. Dall'Olio i dr., Pisa

1972. Dokumentacija Restauratorskog zavoda Hrvatske, Prijedlog za restauratorski zahvat na objektu: srebrna pala iz katedrale na Krku od 24.3.1972., ANĐELKO BADURINA, *Ikonografija srebrne pale iz krčke katedrale*

DUCREUX, Marie-Élizabeth

2016. „Propager la gloire des saints dans des provinces si fort éloignées de Rome“. L'expansion des reliques des catacombes en Europe centrale et orientale, u:

Reliques romaines: invention et circulation des corps saints des catacombes à l'époque moderne, (ur.) S. Baciocchi i dr., Rome

DUJMOVIĆ, Perica – GALOVIĆ, Tomislav

2007. *Stoljeće i pol župne crkve sv. Apolinara u Bogovićima (1857 – 2007)*, Malinska

EDERLE, Guglielmo – CERVATO, Dario

2002. *I Vescovi di Verona*, Verona

EKL, Vanda

1963. Identificiranje gotičke plastike u Istri, u: *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 68

ERICANI, Giuliana

1997. La scultura lignea del Seicento nel Veneto, u: *Scultura lignea barocca nel Veneto*, (ur.) A. M. Spiazzi, Milano

ERICANI, Giuliana

1999. I Moranzon veneziani e la scultura lignea veneta del Quattrocento, u: *La scultura lignea nell'arco alpino: storia, stili e tecniche 1450 – 1550*, (ur.) G. Perusini, Udine

EUBEL, Konrad

1952. *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi*, Vol. 5, Patavii

FARLATI, Daniele

1775. *Illyricum sacrum*, Vol. V, Venezia

FAZINIĆ, Alena

1992. Liturgijsko srebro i zavjetno zlato iz Smokvice i Čare na otoku Korčuli, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 16

FERENČAK, Ivan

2013. Iluminacije Drugoga vrbničkoga misala, u: *Slovo*, 63

FISKOVIĆ, Igor

1997. Gotičko kiparstvo, u: *Tisuću godina hrvatskog kiparstva*, (ur.) I. Fisković, Zagreb

FISKOVIĆ, Igor

1997. Renesansno kiparstvo, u: *Tisuću godina hrvatskog kiparstva*, (ur.) I. Fisković, Zagreb

FISKOVIĆ, Igor

2010. Umjetnička baština u srednjem vijeku i renesansi, u: *Milost susreta – Umjetnička baština franjevačke provincije sv. Jeronima*, (ur.) I. Fisković, Zagreb

FISKOVIĆ, Igor

2012. Lopudski oltar Miha Pracata, u: *Ars Adriatica*, 2

FOLNESICS, Hans – PLANISCIG, Leo

1916. *Bau- und Kunstdenkmale des Küstenlandes*, Wien

FORTINI BROWN, Patricia

2008. The Exemplary Life of Giulia Bembo della Torre, u: *Philanagnostes. Studi in onore di Marino Zorzi*, (ur.) C. Meltezou i dr., Venezia

FORTIS, Alberto

1771. *Saggio d'osservazioni sopra l'isola di Cherso ed Osero*, Venezia

FOSSALUZZA, Giorgio

1998. Problemi di scultura lignea veneziana del Rinascimento: Paolo Campsa e Giovanni di Malines, u: *Arte Veneta*, 52

FOSSALUZZA, Giorgio

1999. L'immagine della *Mater Misericordiae* di Buie e la fortuna degli intagliatori veneziani Paolo Campsa e Giovanni di Malines in Istria, u: *Acta Bullearum I. – Zbornik međunarodnog znanstvenog skupa*, (ur.) L. Limoncin Toth, Buje

FOSSALUZZA, Giorgio

2004. Paolo Campsa e Giovanni di Malines per Monopoli. Un episodio della fortuna adriatica di una bottega di intagliatori veneziani fra Quattro e Cinquecento, u: *Scultura del Rinascimento in Puglia – Atti del convegno internazionale (Bitonto, 21–22 marzo 2001)*, (ur.) C. Gelao, Bari

FOSSALUZZA, Giorgio

2007. Botteghe di scultura lignea del Rinascimento fra Venezia, Treviso e l'Istria, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 31

FRASCARELLI, Dalma

2001. Arte e Controriforma: l'altare maggiore nelle *Instructiones farbricae et supellectilis ecclesiasticae* di Carlo Borromeo, u: *I Cardinali di Santa Romana Chiesa: collezionisti e mecenati*, Tomo primo, (ur.) M. Gallo, Roma

FROSIO, Elena – SAPIENZA, Valentina

2015. Andrea Vicentino ai Frari, u: *Santa Maria Gloriosa dei Frari – Immagini di Devozione, Spazi della Fede*, (ur.) C. Corsato i dr., Padova

FUČIĆ, Branko

1982. *Glagoljski natpisi*, Zagreb

GARDNER, Julian

2016. From Gold Altar to Gold Altarpiece: The *Pala d'Oro* and Paolo Veneziano, u: *Encountering the Renaissance – Celebrating Gary M. Radke and 50 Years of*

the Syracuse University Graduate Program in Renaissance Art, (ur.) M. Bourne, New Jersey

GAMULIN, Grgo

1957. Oltar sv. Ivana Evanđelista od Jacobella del Fiore u Omišlju, u: *Riječka revija*, Rijeka, 6

GAMULIN, Grgo

1957. L'altare di S. Giovanni Evangelista di Jacobello del Fiore a Omišalj, u: *Arte Veneta*, 11

GAMULIN, Grgo

1958. Dvije slike mletačkih slikara na Krku, u: *Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru*, 2

GAMULIN, Grgo

1961. *Stari majstori u Jugoslaviji*, knjiga I., Zagreb

GAMULIN, Grgo

1973. Opere inedite del rinascimento, u: *Arte Veneta*, 27

GAMULIN, Grgo

1991. Četiri prijedloga iz hrvatske baštine. Bernardino d'Asola u Baški, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 31

GELAO, Clara

2014. Il polittico di Antonio Vivarini nella Pinacoteca Provinciale di Bari, u: *Pinacoteca Provinciale di Bari – Il polittico di Antonio Vivarini, storia, arte, restauro*, (ur.) C. Gelao, Venezia

GHILARDI, Massimiliano

2012. „M'importa assaissimo havere certezza di esse reliquie“. Carlo Bascapè e la polemica sull'autenticità delle reliquie provenienti da Roma, u: *Barnabiti studi*, 29

GHILARDI, Massimiliano

2013. Paolino e gli altri martiri. Il culto dei „corpi santi“ nella prima età moderna, u: *Il cardinal Montelpare (Atti del Convegno, Montelparo 17 giugno 2012) – Quaderni per la ricerca*, 17

GHILARDI, Massimiliano

2014. „Sub terris Roma sacra latet.“ Le catacombe di Roma, „arsenali“ della fede, tra promozione e apologia della cattolicità (1578-1720), u: „*Ad ultimos usque terrarum terminos in fide propaganda*“: Roma fra promozione e difesa della fede in età moderna, (ur.) M. Ghilardi i dr., Viterbo

GHILARDI, Massimiliano

2015. „Sacrata grotte, e venerandi horrori“ – corpi santi, reliquie e una „singolare assenza“ nell'opera del Torrigio, u: *Francesco Maria Torrigio (1580-1649), San Pietro e le sacre memorie*, (ur.) D. Gallavotti Cavallero, Roma

GHILARDI, Massimiliano

2017. „Quae signa erant illa, quibus putabant esse significativa Martyrii?“ Note sul riconoscimento ed autenticazione delle reliquie delle catacombe romane nella prima età moderna, u: *Mélanges de l'École française de Rome - Moyen Âge*, 122/1

GIDDEY, Ernest

1950. La „*Helvetiae descriptio*“ de Jean della Torre (1607), u: *Zeitschrift für schweizerische Geschichte – Revue d'histoire suisse*, Vol. 30 No. 2

GIORGOLO, Lauro

1997. *Veglia ed i suoi cittadini*

GMELIN, Leopold

1888. *Alte Handzeichnungen nach dem verlorenen Kirchenschatz der St. Michaels-Hofkirche zu München*, München

GOJA, Bojan

2013. Pietro Sandrioli *indorador* iz Venecije i drvene oltarne pale u Rabu i Šibeniku, u: *Ars Adriatica*, 3

GOJA, Bojan

2017. La statua di San Nicola di Bari a Terravecchia di Pago: un'aggiunta alla bottega di Paolo Campsa, u: *Ricche Minere*, 7

GRŠKOVIĆ, Ivan – ŠTEFANIĆ, Vjekoslav

1953. „Nike uspomene starinske“ Josipa Antuna Petrisa (1787-1868), u: *Zbornik za narodni život i običaje*, 37

GUARNIERI, Cristina

2016. Una pala ribaltabile per l'esposizione delle reliquie: le *Storie di santa Lucia* di Jacobello del Fiore a Fermo, u: *Arte Veneta*, 73

GUDELJ, Jasenka

2008. Zborna crkva sv. Marije Snježne u Cresu, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske – Zbornik radova sa znanstvenih skupova “Dani Cvita Fiskovića” održanih 2003. i 2004. godine*, (ur.) P. Marković i dr., Zagreb

HENG, Geraldine

2014. An African Saint in Medieval Europe: The Black Saint Maurice and the Enigma of Racial Sanctity, u: *Sainthood and Race: Marked Flesh, Holy Flesh*, (ur.) M. H. Bassett, Florence

HOFFILLER, Viktor

2008. Oprema rimskog vojnika u prvo doba carstva, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 11

HOSHI, Seiko

2007. A Quantitative Analysis of the Venetian Altarpieces: The Case of San Giobbe Altarpiece by Giovanni Bellini, u: *CARLS series of advanced study of logic and sensibility*, 1

HRG, Metod – KOLANOVIĆ, Josip

1982. Kanonske vizitacije zagrebačke (nad)biskupije, u: *Croatica Christiana Periodica*, 10

HUMFREY, Peter

1993. *The Altarpiece in Renaissance Venice*, New Haven & London

HUMFREY, Peter

1996. Altarpieces and altar dedications in Counter-Reformation Venice and the Veneto, u: *Renaissance Studies*, Vol. 10 No. 3

HUMFREY, Peter

2001. *Painting in Renaissance Venice*, New Haven & London

2009. *I Codici Minucciani dell'Istituto Storico Germanico – Inventario*, (ur.) A. Koller i dr., Roma

2000. *I Minucci: arcivescovi, letterati e cavalieri di Malta – Atti del Convegno Internazionale 6 maggio 2000, Collegio San Giuseppe di Vittorio Veneto*, Vittorio Veneto

IVANDIJA, Antun

1967. Gradnja i uređenje crkvi prema novim liturgijskim propisima, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 36 No. 2

IVANIŠEVIĆ, Milan

1989. Liturgijski opisi oltara sv. Staša u splitskoj prvostolnoj crkvi, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 28

IVANIŠEVIĆ, Milan

2010. Nadbiskupski pohodi župama Vranjicu, Mravincima i Kučinama do godine 1764., u: *Tusculum*, Zagreb, 3

JACKSON, Frederick Hamilton

1908. *The shores of the Adriatic, the Austrian side: the Küstenlande, Istria, and Dalmatia*, London

JACKSON, Thomas Graham

1887. *Dalmatia, the Quarnero and Istria with Cettigne in Montenegro and the island of Grado*, Vol. III, Oxford

JACOBSEN, Peter Christian

1965. *Die Quirinalien des Metellus von Tegernsee*, Leiden/Köln

JAKŠIĆ, Nikola

2004. Zlatarstvo u Zadarskoj nadbiskupiji do XX. stoljeća, u: *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije – Zlatarstvo*, (ur.) N. Jakšić, Zadar

JAKŠIĆ, Nikola

2013. Srebrna oltarna pala u Kotoru, u: *Ars Adriatica*, 3

JAKŠIĆ, Nikola

2015. Ponovno o krstionici svećenika Ivana nazvanoj i Višeslavovom, u: *Klesarstvo u službi evangelizacije: studije iz predromaničke skulpture na Jadranu*, Split

JAZBEC TOMAIĆ, Iva – CIKOVIĆ, Danijel

2016. Antependij i gremijal biskupa Giovannija della Torrea (1589.-1623.) u katedrali Uznesenja Marijina u Krku, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 40

JAZBEC TOMAIĆ, Iva

2017. Between two Provinces: Jacopo Linussio's Fabrics in Istria, u: *Istria in the Modern Period - Monographs and Catalogues, Archeological Museum of Istria*, 30

JAZBEC TOMAIĆ, Iva

2017. Povijesne tkanine i vez, u: *Crkva Sv. Mihovila Arkandžela u Žminju 1717. – 2017.*, (ur.) E. Orbanić, Žminj

JEDIN, Hubert

1980. *Crkveni sabori, Zagreb*

JELINČIĆ, Jakov – ULJANČIĆ VEKIĆ, Elena

2007. Popis lokaliteta pastoralnih vizitacija porečkih biskupa u 17. i 18. stoljeću, u: *Vjesnik Istarskog arhiva*, Vol. 8-10

JENNY-SQUEDER, Daniel

1952. Zu den Illustrationen des Werkes Helvetiae descriptio des Johann della Torre (1607), u: *Stultifera navis: Mitteilungsblatt der Schweizerischen Bibliophilen-Gesellschaft – Bulletin de la Société Suisse des Bibliophiles*, Vol. 9 No. 3-4

JERMAN, Mateja

2012. Liturgijski predmeti od plemenitih metala na području Vinodola, u: *Czriquenicza 1412: život i umjetnost Vinodola u doba pavlina*, (ur.) N. Kudiš, Crikvenica

JERMAN, Mateja

2016. Franjevačka riznica na Trsatu od Schneiderovih istraživanja do novih spoznaja o orlu cara Karla V., u: *Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa "Hrvatski povjesničari umjetnosti 1: Artur Schneider (1879.-1946.)"*, (ur.) Lj. Dulibić, Zagreb

JERMAN, Mateja

2016. O razvoju dekorativnog rječnika na mletačkim kaležima sačuvanima u samostanima franjevac trećoredaca na otoku Krku i Cresu, u: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 48

JURKOVIĆ, Miljenko

1990. *Romanička sakralna arhitektura na gornjojadranskim otocima*, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, disertacija

JURKOVIĆ, Miljenko

1992. „Doppelkapelle“ sv. Kvirina u Krku – Biskupska palatinska kapela dvostruke funkcije, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji (Prijatelj zbornik I)*, 32

JURKOVIĆ, Miljenko

1993. Uloga Zadra, Clunya i kneževa Frankapana u promociji romanike na otoku Krku, u: *Umjetnost na istočnoj obali Jadrana u kontekstu europske tradicije – Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Opatiji u svibnju 1992. posvećenog djelu prof. dr. Radmile Matejčić (Posebno izdanje zbornika Pedagoškog fakulteta)*, (ur.) M. Vicelja i N. Kudiš, Rijeka

KANIŠKI, Ana

2013. Kanonske vizitacije arhiđakonata Kalnik iz 1704. i 1706. – izvori novih podataka o prvoj Crkvi Sveta Tri Kralja u Kominu, u: *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 24

KAZLEPKA, Zdeněk

2011. *Colorito – Malířství v Benátkách 16. – 18. století z moravských a slezských sbírek*, Brně

KLAIĆ, Vjekoslav

1901. *Krčki knezovi Frankapani*, Zagreb

KNIEWALD, Dragutin

1929. Antependij i pala stolne crkve u Krku, u: *Godišnjak Sveučilišta Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu*, 1924./25-1928./29.

KNOX, Giles Robert Morgan

1999. *Church Decoration and the Politics of Reform in Late-Sixteenth and Early-Seventeenth-Century Bergamo*, Department of History of Art, University of Toronto, disertacija

KOLLER, Alexander

2013. FELICIANO Ninguarda, u: *Dizionario biografico degli Italiani*, Vol. 78, Roma

KOPRČINA, Arijana

2013. Barbara Frankapan i zlatarske narudžbe oko 1500. godine, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 37

KOVAČEVIĆ, Marijana

2005. Nekoliko priloga gotičkom zlatarstvu vinodolskoga kraja, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 29

KRSTULOVIĆ, Nevena

2015. Glavni oltar Uznesenja Marijina iz župne crkve Uznesenja Blažene Djevice u Vrbniku: valorizacija primjene Poly(2-etil-2oksazolina) kao zamjene za tutkalo, u: *Portal – Godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda*, 6

KRUSCH, Bruno

1896. Passio Quirini Tegernseensis, u: *Passiones vitaeque sanctorum aevi Merovingici et antiquiorum aliquot – Monumenta Germaniae historica...*, *Scriptorum rerum Merovingicarum*, Vol. III, (ur.) B. Krusch, Hannoverae

KUDIŠ, Nina

1990. Drveni oltari iz XVII. stoljeća u župnoj crkvi Sv. Jurja u Brseču, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 14

KUDIŠ, Nina

1993. Pala Baldassara d'Anne u Roču, u: *Peristil*, 35/36

KUDIŠ BURIĆ, Nina

1993. A painting by Baldassare d'Anna in Oprtalj and its famous models, u: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 29

KUDIŠ BURIĆ, Nina

1999. Alcuni contributi Istriani all' „Accademismo“ veneziano fra Cinque e Seicento in Istria, u: *Arte in Friuli Arte a Trieste (AFAT)*, 18

KUDIŠ BURIĆ, Nina – LABUS, Nenad

2003. *Dalle parti arciducali e sotto San Marco: Visite arciducali fatte del anno 1658 et venete 1659 / U kraljevskim stranama i pod Svetim Markom: Vizitacije u pulskoj biskupiji na austrijskom i mletačkom području godine 1658. i 1659.*, Rijeka

KUDIŠ BURIĆ, Nina

2005. A tabernacle by Alvise Tagliapietra in the cathedral of Osor, u: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 41

KUDIŠ BURIC, Nina

2006. La pittura tardomanierista nella Diocesi di Parenzo-Pola: il contesto storico e religioso, la committenza e gli autori, u: *Saggi e memorie di Storia dell'arte*, 30

KUDIŠ BURIC, Nina

2006. „U sjeni ratnih sukoba i pod budnim okom obnovljene crkve“ – slikarstvo u Istri od početka 15. do sredine 17. stoljeća, u: VIŠNJA BRALIĆ – NINA KUDIŠ BURIC, *Slikarska baština Istre: Djela štafelajnog slikarstva od 15. do 18. stoljeća na području Porečko-pulske biskupije*, Zagreb

KUDIŠ BURIC, Nina

2008. Oltari presvetog Sakramenta u Savičenti i Osoru: problemi konteksta, tipologije, uzora i autora, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske – Zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2003. i 2004. godine*, (ur.) P. Marković i dr., Zagreb

KUDIŠ BURIC, Nina

2009. Slikarstvo 17. i 18. stoljeća na otoku Krku: novi prijedlozi za Serafina Schöna, Francesca Pittonija i Giambattistu Crosata, u: *Zbornik za umjetnostno zgodovino*, 45

KUDIŠ, Nina

2013. Unknown Paintings by Pace Pace in Dalmatia and a Proposal for Gabriele Caliari, u: *Artibus et Historiae*, 68

KUDIŠ, Nina

2018. I teleri del presbiterio di San Pietro di Castello, u: *La chiesa di San Pietro di Castello e la nascita del patriarcato di Venezia*, (ur.) G. Guidarelli i dr., Venezia

KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan

1863. *Acta Croatica – Listine hrvatske*, Zagreb

LANE, Frederic Chapin

2007. *Povijest Mletačke Republike*, Zagreb

1994. *La Pala d'oro*, (ur.) H. R. Hahnloser i dr., Venezia

1989. *La pittura nel Veneto – Il Quattrocento*, (ur.) M. Lucco, Vol. I, Milano

1999. *La pittura nel Veneto – Il Cinquecento*, (ur.) M. Lucco, Vol. III, Milano

LAVRIČ, Ana

2007. *Ljubljanska škofija v vizitacijah 17. stoletja – Vizitacije kot vir za umetnostno zgodovino*, Ljubljana

LAVRIČ, Ana

2011. On the Hierarchy of Saints on Altars. Visitation Records of Otto Friedrich Buchheim, the Bishop of Ljubljana (1641 – 1664), u: *RIHA Journal* 0028 (16 Sep 2011)

2000. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, (ur.) A. Badurina, Zagreb

LENTIĆ, Ivo

1990. Zlatarski predmeti iz XV. i XVI. stoljeća u riznici senjske katedrale, u: *Senjski zbornik*, Senj, 17

LILLYWHITE, Marie-Louise Theresa

2013. *The Counter Reformation and the Decoration of Venetian Churches 1563-1610: San Giacomo dall'Orio, Santa Maria dell'Umiltà, The Redentore and San Giorgio Maggiore*, Department of the History of Art, University of Wawrick, disertacija

LIPINSKY, Angelo

1960. Goldene und silberne Antependien und Retabeln des Mittelalters in Italien –
Letzte Folge, u: *Das Münster*, Heft 3/4

LOZAR ŠTAMCAR, Maja

2003. *Baročne zakristijske omare v Sloveniji*, Ljubljana

LOZZI-BARKOVIĆ, Julija

1996. Prilog istraživanju renesansnih spomenika u Dobrinju i Klimnu na otoku Krku,
u: *Krčki zbornik*, Krk

LULIĆ, Stanko

2005. *Opus columnarum* katedrale sv. Marije u Krku, u: *Starohrvatska prosvjeta*, 32

LUPIS, Vinicije

2008. O srebrnoj pali i srebrnom reljefu sv. Vlaha, u: *Peristil*, 51

LJUBIĆ, Šime

1876. *Commisiones et relationes Venetae*, Tomus I, Zagreb

MAJER JURIŠIĆ, Krasanka

2011. Izgradnja i održavanje upravnih građevina u Krku od Vinciguerrine obnove iz
godine 1489. do kraja 18. stoljeća, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture
Hrvatske*, 35

MANZATO, Eugenio

1972. Il soffitto dell'Oratorio della SS. Trinità di Chioggia, u: *Arte Veneta*, 26

MARAČIĆ, Ljudevit Anton

2005. *Pulski sveti Franjo – Crkva i samostan sv. Franje u Puli*, Pazin

MARDEŠIĆ, Andrija Vojko – KOVAČIĆ, Slavko

2005. *Acta Visitationum Apostolicarum Dioecesis Pharensis ex annis 1579, 1602/1603 et 1624/1625 / Spisi apostolskih vizitacija Hvarske biskupije iz godina 1579., 1602./1603. i 1624./1625.*, Rim

MARIN, Eugenio

2007. La visita apostolica del 1584 alle chiese di Teglio e Cintello, u: *Teglio Veneto: storia delle sue comunita' Tei, Sintiel, Suçulins*, (ur.) A. Diano, Teglio Veneto

MARINELLI, Sergio

2003. Paris Bordon: il „Cristo al Limbo“ di Ca' Foscari, u: *Arte Veneta*, 60

MARINKOVIĆ, Ana – MARUŠIĆ, Matko Matija

2016. *Fatto a imitazione di quello di s. Marco*. Istočnojadranske inačice korske pregrade crkve sv. Marka u Veneciji, u: *Razmjena umjetničkih iskustava u jadranskome bazenu – Zbornik radova znanstvenog skupa „Dani Cvita Fiskovića“ održanog 2014. godine*, (ur.) J. Gudelj i dr., Zagreb

MARKHAM SCHULZ, Anne

2001. Paolo Campsa e la manifattura di ancone lignee nella Venezia del rinascimento, u: *Saggi e memorie di storia dell'arte*, 25

MARKHAM SCHULZ, Anne

2009. Ancora sull'intagliatore veneziano Paolo Campsa, u: *Saggi e memorie di storia dell'arte*, 33

MARKHAM SCHULZ, Anne

2011. *Woodcarving and Woodcarvers in Venice 1350 – 1550*, Firenze

MARKOVIĆ, Predrag

2006. Mramorni reljefi venecijanske radionice Bon u Senju i krčki knezovi Frankopani, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 30

MARKOVIĆ, Predrag

2016. Crkva sv. Franje Asiškog u Puli – lokalno, regionalno, internacionalno, u: *Razmjena umjetničkih iskustava u jadranskome bazenu – Zbornik radova znanstvenog skupa „Dani Cvita Fiskovića“ održanog 2014. godine*, (ur.) J. Gudelj i dr., Zagreb

MARKOVIĆ, Predrag

2017. Gotičko kiparstvo, u: *Umjetnička baština istarske crkve – Kiparstvo II (od 14. do 18. stoljeća)*, (ur.) I. Matejčić, Poreč

MARUŠIĆ, Matko Matija

2015. Sveti Jakov Markijski i čudo anđela uz raspelo u crkvi Male braće u Dubrovniku, u: *Peristil*, 58

MATANIĆ, Atanazije

1984. „Pokretna dobra“ splitske katedrale 1579. godine, u: *Crkva u svijetu*, Vol. 19 No. 2

MATEJČIĆ, Ivan

1992. Prilozi za katalog renesansne drvene skulpture u Hrvatskoj, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji (Prijatelj zbornik II)*, 32

MATEJČIĆ, Ivan

1993. Dva priloga za katalog renesansne skulpture u Istri, u: *Umjetnost na istočnoj obali Jadrana u kontekstu europske tradicije – Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Opatiji u svibnju 1992. posvećenog djelu prof. dr. Radmile Matejčić (Posebno izdanje zbornika Pedagoškog fakulteta)*, (ur.) M. Vicelja i N. Kudiš, Rijeka

MATEJČIĆ, Ivan

1995. Contributi per il catalogo delle sculture del Rinascimento in Istria e nel Quarnero, u: *Arte Veneta*, 47

MATEJČIĆ, Ivan

1999. Qualche paragone e nuovi esempi della scultura lignea rinascimentale in Istria, u: *La scultura lignea nell'arco alpino: storia, stili e tecniche 1450 – 1550*, (ur.) G. Perusini, Udine

MATEJČIĆ, Ivan

2004. La scultura lignea rinascimentale veneziana in Istria e in Dalmazia, *Histria terra – Supplemento agli Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*, 6

MATEJČIĆ, Ivan

2004. Venecijanska renesansna drvena skulptura u našim krajevima: kratka rekapitulacija i prinosi katalogu, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 40

MATEJČIĆ, Ivan

2006. Novità e proposte per Andrea da Murano intagliatore, u: *Saggi e memorie di Storia dell'arte*, 30

MATEJČIĆ, Ivan

2010. Povodom restauracije renesansnog raspela iz Eufrazijane, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 34

MATEJČIĆ, Ivan

2013. Antependio argenteo dell'altare maggiore della cattedrale di Parenzo, u: „*Ars auro gemmisque prior*“. *Mélanges en hommage à Jean-Pierre Cailet*, (ur.) C. Blondeau i dr., Turnhout

MATEJČIĆ, Ivan

2013. Il crocifisso rinascimentale della basilica Eufrasiana di Paranzo e altri esempi di manufatti lignei tra le due sponde dell'Adriatico, u: *Crocifissi lignei a Venezia e nei territori della Serenissima 1350 – 1500. Modelli, diffusione, restauro*, (ur.) E. Francescutti, Padova

MATEJČIĆ, Ivan

2017. The Polyptych from Pula, u: *Istria in the Modern Period - Monographs and Catalogues, Archeological Museum of Istria*, 30

MATEJČIĆ, Ivan

2017. Renesansno kiparstvo, u: *Umjetnička baština istarske crkve – Kiparstvo II (od 14. do 18. stoljeća)*, (ur.) I. Matejčić, Poreč

MATEJČIĆ, Radmila

1982. Barok u Istri u Hrvatskom primorju, u: ANĐELA HORVAT – RADMILA MATEJČIĆ – KRUNO PRIJATELJ, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb

MATIJACA, Ivo

1975. *Povijest Bratovštine sv. Roka u Korčuli*, Korčula

MAXWELL, Susan

2011. *The Court Art of Friedrich Sustris: Patronage in Late Renaissance Bavaria*, Farnham

MAZZONE, Umberto

2003. La visita apostolica come strumento di controllo e governo nella chiesa post-tridentina, u: *Forme storiche di governo nella Chiesa universale – Quaderni di discipline storiche 18*, (ur.) P. Prodi, Bologna

MAYHEW, Tea

2012. Rapska komuna u vizitaciji Agostina Valiera 1579., u: *Rapski zbornik*, Zagreb,
II

MEIJER, Bert W.

2009. Tra Venezia e il Nord. Andrea Vicentino disegnatore e alcuni disegni in
rapporto con la sua *Deposizione dalla Croce* di Padova, u: *Multas per gentes:
omaggio a Giorgio Faggin*, (ur.) Marco Prandoni i dr., Padova

MERKEL, Ettore

1988. DEL FIORE, Iacobello, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 36, Roma

MERKEL, Ettore

1994. Le portelle di Andrea Vicentino per l'antico organo di San Zulian: un recupero
avventuroso, u: *Arte Veneta*, 46

MERKEL, Ettore

2007. Antependi e pale d'argento in area veneziana e adriatica, u: *Oreficeria sacra a
Venezia e nel Veneto*, (ur.) L. Caselli i dr., Treviso

MICULIAN, Antonio

1993. Catastico di Veglia fatto dal Nobil et Eccell.te Sig.^r Benetto Balbi avvocato
fiscale di Veglia (17 febbraio 1730), u: *Atti del Centro di Ricerche Storiche di
Rovigno*, Vol. XXIII

1913. *Mitteilungen der K. K. Zentralkommission für Erforschung und Erhaltung der
Kunst- und Historischen Denkmale*, Wien

MOHOROVIČIĆ, Andre

1971. Novootkriveni nalazi antičkih terma, oratorija i starokršćanske bazilike u gradu
Krku, u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 360

MONTGOMERY, Scott Bradford

2010. *St. Ursula and the Eleven Thousand Virgins of Cologne: Relics, Reliquaries and the Visual Culture of Group Sanctity in Late Medieval Europe*, Bern

MORONI, Gaetano

1841. *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica*, Vol. III, Venezia

MORRI, Antonio

1840. *Vocabolario romagnolo-italiano*, Faenza

NEPI SCIRÈ, Giovanna

1985. Il restauro del soffitto della Sala Grande di S. Maria della Carità, u: *La scultura lignea in Friuli. Atti del Simposio Internazionale di Studi 20/21 ottobre 1983*, (ur.) C. Russo, Udine

NERALIĆ, Jadranka

2000. *Priručnik za istraživanje hrvatske povijesti u Tajnom vatikanskom arhivu od ranog srednjeg vijeka do sredine 18. stoljeća: Schedario Garampi (2 sveska)*, Zagreb

NERALIĆ, Jadranka

2014. Dva pokušaja preotimanja prihoda operarije iz druge polovice 15. stoljeća: primjeri Zadra i Trogira, u: *Ascendere historiam – Zbornik u čast Milana Kruheka*, (ur.) M. Karbić i dr., Zagreb

NETTO, Giovanni

1995. I reggitori veneti in Istria (1526-1797), u: *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, n. s. 43

NEUMANN, Wilhelm Anton

1898. Aus einem Berichte des Profess Dr. W. Neumann an die k. k. Central – Commission ddo. 7. October 1897. – Veglia, u: *Mittheilungen der K. K. Central – Commission*, Wien

NEUMANN, Wilhelm Anton

1900. Bericht über die im Jahre 1899 ausgeführte Reise in Dalmatien. – Veglia, u: *Mittheilungen der K. K. Central – Commission*, Wien

NEUMANN, Wilhelm Anton

1900. Bericht über die im Jahre 1899 ausgeführte Reise in Dalmatien. – Besca, u: *Mittheilungen der K. K. Central – Commission*, Wien

NIERO, Antonio

1978. Notizie di archivio sulle pale di argento delle lagune venete, u: *Studi veneziani*, N. S. II

NUBOLA, Cecilia

2012. L'importanza delle visite pastorali dal punto di vista storico, u: *Ammentu – Bollettino Storico, Archivistico e Consolare del Mediterraneo*, 2

OAKLEY, Jill Marie

2014. *The Power of Space: The High Altar of the Venetian Church of San Salvador*, American University, Washington D. C., magistarski rad

ORBANIĆ, Elvis

2012. Mons. Ivan Grah, crkveni arhivist i povjesničar: biobibliografija, u: *Arhivski vjesnik*, 55

ORLINI, Alfonso

1964. *Santa Maria Maggiore Collegiata della Città di Cherso*, Padova

OSTERTAGOVÁ, Alexandra

2007. Kanonické vizitácie ako historický prameň, u: *Kanonické vizitácie po Tridentskom koncile*, (ur.) C. Hišem i dr., Košice

OSTOJIĆ, Ivan

1966. Dodiri između Benediktinske i Franjevačke ustanove u Hrvatskoj, u: *Crkva u svijetu*, Vol. 1 No. 1

PAHLJINA, Anita

2012. Prijedlog za slikara Antonija Moreschija u Rabu, u: *Rapski zbornik*, Zagreb, II

PALESTRA, Ambrogio

1980. Le visite pastorali della Diocesi di Milano, u: *Archiva Ecclesiae*, XXII-XXIII (1979-1980.)

PALLUCCHINI, Rodolfo

1961. *I Vivarini (Antonio, Bartolomeo, Alvise)*, Venezia

PALLUCCHINI, Rodolfo

1993. *La pittura veneziana del Seicento*, Tomo primo, Milano

PATRIZI, Elisabetta

2012. For „Good Education of my Beloved People“: Agostino Valier and the Company of St. Ursula of Verona, u: *Estudios sobre educación*, 23

PAZZI, Piero

1992. *I pvnzoni dell'argenteria e oreficeria veneta...*, Vol. I (Venezia e Dogado), Pola

PAZZI, Piero

1994. *Itinerari attraverso l'oreficeria veneta in Istria e Dalmazia*, Treviso

PELC, Milan

2004. *Horacije Fortezza: šibenski zlatar i graver 16. stoljeća*, Zagreb – Šibenik

PELC, Milan

2004. *Renesansa*, Zagreb

PERINČIĆ, Tea

1998. Prilog istraživanju apostolskih vizita Agostina Valiera u dalmatinskim i istarskim biskupijama, u: *Povijesni prilozi*, 17

PETRICIOLI, Ivo

1987. Najstariji inventar riznice zadarske katedrale, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 26

PILLININI, Giovanni

1966. BEMBO, Pietro, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 8, Roma

PINI, Raffaella

2009. Orsola, Cordula e le Undicimila vergini. Diffusione del culto nella Bologna tardo medievale, u: ELISABETTA MARCHETTI – RAFFAELLA PINI, *Orsola e le sue Compagne: Aspetti del culto tra Bologna e Ravenna secoli XIII-XVIII*, Bologna

POLONIJO, Mato

1935. Oltar sv. Antuna Padovanskog u samostanskoj crkvi sv. Franje u Krku, u: *Svetište sv. Antuna – Vjesnik za gradnju crkve Sv. Antuna u Zagrebu u spomen 700 – godišnjice njegove blažene smrti*, Zagreb, 1-2

POLONIJO, Mato

1935. O starim bratovštinama na otoku Krku, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 23 No. 1

POLONIJO, Mato

1937. Najstariji sačuvani inventar stolne crkve u Krku, u: *Croatia Sacra – Arkiv za crkvenu povijest Hrvata*, 13-14

POLONIJO, Mato

1940. Zvonik stolne crkve u Krku, u: *Krčki kalendar*, Zagreb

POLONIJO, Mato

1954. Nekoliko obljetnica iz povijesti krčke biskupije, u: *Krčki kalendar*, New York

POTOČNIK, Iva

2012. Prilog poznavanju povijesti župne crkve Uznesenja Bl. Dj. Marije u Biškupcu kod Varaždina, u: *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 23

POTOČNIK, Iva

2013. Nestala barokna crkva Sv. Vida u Vidovcu, u: *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 24

POTOČNIK, Iva

2016. *Sakralna umjetnička baština Varaždinskog arhidakonata u kanonskim vizitacijama u 17. stoljeću*, Sveučilište u Zadru, disertacija

2003. *Povijest Hrvata I – Srednji vijek*, (ur.) F. Šanjek, Zagreb

2005. *Povijest Hrvata II – Od kraja 15. stoljeća do kraja Prvoga svjetskog rata*, (ur.) M. Valentić i dr., Zagreb

PREMERL, Daniel

2005. Ranobarokni drveni oltari u Crkvi sv. Frane u Šibeniku: podrijetlo arhitekturnog tipa i pitanje Mondellina autorstva, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 29

PREMERL, Daniel

2008. Drveni oltari u crkvi sv. Frane u Šibeniku: izvođač, predložak, naručitelj, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske – Zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2003. i 2004. godine*, (ur.) P. Marković i dr., Zagreb

PRIJATELJ, Kruno

1952. Srebrne pale splitske stolne crkve, u: *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*, Dubrovnik

PRIJATELJ-PAVIČIĆ, Ivana

1993. O autorima dviju slika posvećenih pobjedi kod Lepanta, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 17

PRIJATELJ-PAVIČIĆ, Ivana

1998. *Kroz Marijin ružičnjak*, Split

RENDINA, Claudio

2007. *I dogi. Storia e segreti*, Roma

REPANIĆ-BRAUN, Mirjana

2004. *Barokno slikarstvo u Hrvatskoj franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda*, Zagreb

RICCATO, Luisa

2009. La pala d'oro di San Salvador: status quaestionis, u: *La chiesa di San Salvador a Venezia – Storia Arte Teologia*, (ur.) G. Guidarelli, Padova - Venezia

RIGONI, Chiara

2003. Proposta per Paris Bordon a Vicenza, u: *Arte Veneta*, 60

ROESSLI, Jean-Michel

2003. Le martyre de la Légion Thébaine: culte et diffusion de l'Antiquité tardive au Moyen Age, u: *Art+Architecture en Suisse*, 54

ROMANO, Serena

1986. D'ANNA, Baldassarre, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 32, Roma

ROMEO, Giovanni

1977. CARPEGNA, Gaspare, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 20, Roma

RUTH STEER, Susan

2003. „Ell maistro dell anchona“: The Venetian Altarpieces of Bartolomeo Vivarini and their Commissioners, University of Bristol, disertacija

RUZZA, Vincenzo

2000. Minuccio Minucci di Serravalle e la sua famiglia, u: *I Minucci – Arcivescovi, letterati e Cavalieri di Malta. Atti del Convegno internazionale indetto dal Circolo Vittoriese – 6 maggio 2000*, Vittorio Veneto

SALIS, Mauro

2008. Scultura lignea della Diocesi di Cagliari dagli inventari delle visite pastorali, u: *Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia dell'Università di Cagliari*, n. s. XXVI

SALOMONI, Jacopo

1701. *Urbis Patavinæ inscriptiones sacræ, et prophanæ...*, Patavii
2011. *San Salvador – La pala d'argento dorato restaurata da Venetian Heritage*, Venezia

SANSOVINO, Francesco

1565. *Vita della illustre signora Contessa Giulia Bemba della Torre*, Venetia

SANTANGELO, Antonino

1935. *Inventario degli oggetti d'arte d'Italia – V Provincia di Pola*, Roma

SCHNEIDER, Artur

1934. Izvještaj o proučavanju i snimanju umjetničkih spomenika na otoku Krku 1933., u: *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1932/33*, 46

SEELIG, Lorenz

1997. Zweig große Tragleuchter für die Kapelldiener, u: *Rom in Bayern: Kunst und Spiritualität der ersten Jesuiten - Katalog zur Ausstellung des Bayerischen Nationalmuseums*, (ur.) R. Baumstark, München

SEMENZATO, Camillo

1961. ANDREA di Giovanni, detto Andrea da Murano, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 3, Roma

SERŠIĆ, Zvonimir – MARKOVIĆ-RANDIĆ, Blandina

2008. Bašćanski *Frankopanski križ* i priča o surogatu, u: *Krčki kalendar*, Krk

SGAMBATI, Aniello

2011. La „pala“ di Pellegrino II nel duomo di Cividale: nuove considerazioni, u: *FORUM IULII – Annuario del Museo Archeologico Nazionale di Cividale del Friuli*, 35

SITZIA, Simonetta

- 2008/2009. „*Congregavimus totum clerum et visitavimus eum*“. *Le visite pastorali in Sardegna, dal Medioevo all'Età moderna. Approcci metodologici per l'utilizzo delle fonti visiteli sarde.*, Facoltà di Lettere e Filosofia, Università degli Studi di Sassari, disertacija

SOBOTA MATEJČIĆ, Gordana

2008. Pala *Sveti razgovor* iz Baške, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 32

SOBOTA MATEJČIĆ, Gordana

2012. Krčki kipovi majstora iz Campsine radionice, u: *Ars Adriatica*, 2

SOKOL GOJNIK, Zoran – CRNČEVIĆ, Ante – OBAD ŠĆITAROCI, Obad

2011. Utjecaji na preobrazbe kršćanske liturgijske arhitekture do 20. stoljeća, u: *Prostor*, Vol. 19 No. 2

2004. *Stoljeće gotike na Jadranu – slikarstvo u ozračju Paola Veneziana*, katalog izložbe, (ur.) B. Rauter Plančić, Zagreb

STRČIĆ, Petar

1988. Prilog za sintezu povijesti o. Krka (s izborom literature), u: *Arhivski vjesnik*, 32

STRUPP, Joachim

1992. *A Sculptured Altarpiece in Renaissance Venice, ca. 1460-1530*, University of St. Andrews, disertacija

SUŠANJ PROTIĆ, Tea

2011. Svetac na prijestolju – Grupa drvenih skulptura s otoka Cresa, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 42

SZABO, Gjuro

1930. Spomenici prošlosti otoka Krka, u: *Hrvatski Planinar – Glasilo Hrvatskog Planinarskog Društva*, Zagreb, 5

ŠAMPERL, Janez

2001. Zadnja obnova samostanskega kompleksa sv. Frančiška Asiškega v Piranu, u: Sedem stoletij minoritskega samostana sv. Frančiška Asiškega v Piranu 1301–2001, (ur.) F. Martin Dolinar i dr., Ljubljana

ŠPANJOL-PANDELO, Barbara

2008. The Crown of Christ in the Context of Medieval Art, u: *IKON*, 1

ŠTEFANAC, Samo

2017. Un'altra opera di Paolo Campsa e Giovanni di Malines in Istria, u: *Ars Adriatica*, 7

ŠTEFANIĆ, Vjekoslav

1936. Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku, u: *Croatia Sacra – Arkiv za crkvenu povijest Hrvata*, 11-12

ŠTEFANIĆ, Vjekoslav

1939. Povijest crkve sv. Vida kraj Dobrinja, u: *Krčki kalendar*, Zagreb

ŠTEFANIĆ, Vjekoslav – KOŠUTA, Leo

1951. Arhiv bivše osorske biskupije, u: *Starine Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 43

ŠUSTIĆ, Sandra

2011. Umijeće retuširanja u teoriji i praksi, u: *Portal – godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda*, 2

1991. *Tisuću godina hrvatske skulpture*, (ur.) I. Fisković, Zagreb

2011. *Tizian, Tintoretto, Veronese – veliki majstori renesanse*, (ur.) R. Tomić, Zagreb

TABACCHI, Stefano

1999. GARZADORI, Coriolano, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 52, Roma

TAGLIAFERRO, Giorgio

2010. MICHIELI, Andrea, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 74, Roma

TALBOT, Michael

2016. Gifts of Time: Watches and Clocks in Ottoman-British Diplomacy, 1693-1803, u: *Material Culture in Modern Diplomacy from the 15th to the 20th Century*, (ur.) H. Rudolph i dr., De Gruyter Oldenbourg

TICCHI, Jean-Marc

2016. Mgr sacriste et la distribution des reliques des catacombes dans l'espace italien, u: *Reliques romaines: invention et circulation des corps saints des catacombes à l'époque moderne*, (ur.) S. Baciocchi i dr., Rome

TOMMASINI, Giacomo Filippo

1837. De' commentari storici-geografici della Provincia dell'Istria, libri otto, u:
Archeografo Triestino, Trieste, 4

TOMIĆ, Radoslav

1997. Barokno kiparstvo Istre, Kvarnera i Dalmacije, u: *Tisuću godina hrvatskog
kiparstva*, (ur.) I. Fisković, Zagreb

TOMIĆ, Radoslav

1998. Novi podaci o oltarima u Trogiru, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*,
37

TOMIĆ, Radoslav

2005. Dopune slikarstvu u Dalmaciji (Baldassare D'Anna, Antonio Bellucci, Antonio
Grapinelli, Giovanni Battista Augusti Pitteri, Giovanni Carlo Bevilacqua), u:
Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 29

TÓTH, Peter

2010. Sirmian Martyrs in Exile: Pannonian Case-Studies and a Re-Evaluation of The
St. Demetrius Problem, u: *Byzantinische Zeitschrift*, 103

TULIĆ, Damir

2007. Radovi radionice Albero d'Oro u Korčuli, u: *Zbornik II. kongresa hrvatskih
povjesničara umjetnosti*, (ur.) I. Kraševac, Zagreb

TULIĆ, Damir

2012. Skulptura i altaristika u vinodolskom kraju u 17. i 18. stoljeću, u: *Czriquenicza
1412. Život i umjetnost vinodola u doba pavlina*, (ur.) N. Kudiš, Crikvenica

2008. *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije – Kiparstvo II (od XVI. do XX.
stoljeća)*, (ur.) R. Tomić, Zadar

UNKOVIĆ, Ivana Nina

2011. Problemi prezentacije oštećenih drvenih relikvijara iz katedrale Sv. Stjepana pape u Hvaru, u: *Portal – Godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda*, 2

VALAGUSSA, Giovanni

2016. I Vivarini e Bergamo. Committenze e conseguenze, u: *I Vivarini – lo splendore della pittura tra Gotico e Rinascimento*, (ur.) G. Romanelli, Venezia

VALENTI, Devis

2012. *Le immagini multiple dell'altare: dagli „antependia“ ai polittici*, Padova

VALKOVIĆ, Marijan

1984. In memoriam Mihovil Bolonić (1911-1984), u: *Croatica Christiana Periodica*, 14

VAN DER SMAN, Gert Jan

2010. Brio veneziano: per Andrea Vicentino, pittore di modelli, u: *Artibus et Historiae*, 31

VANĐURA, Đuro – POPOVČAK, Borivoj – CVETNIĆ, Sanja

1999. Schneiderov fotografski arhiv: hrvatski spomenici kulture i umjetnosti, Zagreb

VAN MARLE, Raimond

1936. *The Development of the Italian Schools of Painting*, Vol. XVIII, Leiden

2010. Veličina malenih: Povijest i kulturna baština Hrvatske provincije sv. Jeronima franjevac konventualaca, (ur.) M. Pelc, Zagreb

VELČIĆ, Franjo

2002. *Krčka biskupija danas i u prošlosti*, Krk

VELČIĆ, Franjo

2011. Moj arhivski rad ili primjer sređivanja arhivskog gradiva Biskupijskog arhiva u Krku, u: *Vjesnik Istarskog arhiva*, 18

VELČIĆ, Franjo

2013. *Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – Krk*, Zagreb

VELČIĆ, Franjo

2015. *Grk Konstantin de Rossi (1590 – 1653)*, URL: <http://biskupijakrk.hr/?p=3526>
(pregledano 8. listopada 2017.)

VEŽIĆ, Pavuša – LONČAR, Milenko

2009. *HOC TIGMEN – Ciboriji ranoga srednjeg vijeka na tlu Istre i Dalmacije*, Zadar

VITEZIĆ, Ivan

1957. *La prima visita apostolica posttridentina in Dalmazia (nell'anno 1579): estratto dalla tesi di laurea presso la Facolta di Storia Ecclesiastica della Pontificia Universita Gregoriana, Roma*

VOELKER, Evelyn Carole

1977. *Charles Borromeo's "Instructiones fabricae et supellectilis ecclesiasticae," 1577. A translation with commentary and analysis*, College of Arts and Sciences, Syracuse University, disertacija

VON OEFELE, Andreas Felix

1763. *Anonymi monachi tegurini Ord. S. Benedicti – Historia S. Quirini Regis & Martyris Cum Fundatione Monasterii in Tegernsee & Sucessione Abbatum., u: Rerum Boicarum scriptores nusquam antehac editi quibus vicinarum quoque gentium nec non Germaniae universae historiae ex monumentis genuinis*

historicis et diplomaticis plurimum illustrantur..., Tomus II, Augustæ
Vindellicorum

VRANDEČIĆ, Josip

2017. *Zadarski nadbiskup Minuccio Minucci i njegova jadranska misija*, Zagreb -
Split

WESTPHAL, Dorothea

1937. Malo poznata slikarska djela XIV. do XVIII. stoljeća u Dalmaciji, u: *Rad
Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 258

ZAJEC, Vlasta

1998. Jedna rezbarska radionica sredinom 17. stoljeća u Istri, u: *Radovi Instituta za
povijest umjetnosti*, 22

ZAJEC, Vlasta

2004. Prilozi za katalog skulpture 17. stoljeća u Istri, u: *Zbornik I. kongresa hrvatskih
povjesničara umjetnosti*, (ur.) M. Pelc, Zagreb

ZAJEC, Vlasta

2014. *Studije o drvenim oltarima i skulpturi 17. stoljeća u Istri*, Zagreb

ZARDIN, Danilo

2009. Carlo Borromeo e la cultura religiosa della Controriforma, u: *Schweizerische
Zeitschrift für Religions- und Kulturgeschichte*, CIII

ZELIĆ, Danko

1993. Nastanak urbanih naselja na otoku Krku, u: *Radovi Instituta za povijest
umjetnosti*, 17

ŽIC, Igor

2006. *Crkveno slikarstvo na otoku Krku*, Rijeka

ŽIC-ROKOV, Ivan – BOLONIĆ, Mihovil

1970. Popis starijeg arhiva krčke biskupije, u: *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, svezak XV

ŽIC-ROKOV, Ivan

1971. Kompleks katedrala – Sv. Kvirin u Krku, u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 360

ŽIC-ROKOV, Ivan

1972. Crkve posvećene Majci Božjoj od VI–XI. stoljeća na području Krčke biskupije, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 41 No. 4

ŽIC-ROKOV, Ivan

1974. Franjo Jurić – nepoznati slikar XVIII. st. iz Krka, u: *Bulletin VII odjela za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, God. XV-XXII Br. 1-3

ŽIC-ROKOV, Ivan

1978. Drvorezbarski radovi iz doba baroka u krčkoj katedrali, u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 381

Za antependij iz Victoria and Albert Museuma vidjeti:

<http://collections.vam.ac.uk/item/O118420/the-veglia-altar-frontal-altar-frontal-paolo-veneziano/> (pregledano: 22. siječnja 2018.).

13. Sažetak / Summary

Na osnovi podataka iz deskriptivno pisanog zapisnika pastoralne vizitacije krčkog biskupa Stefana Davida sastavljenog 1685. godine, ali i ostalih arhivskih izvora što se čuvaju u Biskupijskom arhivu u Krku, Tajnom vaticanskom arhivu te Državnom arhivu u Veneciji, u disertaciji je učinjena rekonstrukcija izgleda interijera, točnije liturgijske opreme kaptolskih crkava na otoku Krku u prvoj polovini 17. stoljeća. Riječ je o sedam najznačajnijih, župnih crkava na području tadašnje krčke biskupije, u gradu Krku i povijesnim otočnim kaštelima: katedrali Uznesenja Marijina u Krku, crkvi Uznesenja Marijina u Omišlju, crkvi sv. Ivana Krstitelja u Baški, crkvi Uznesenja Marijina u Vrbniku, crkvi sv. Stjepana u Dobrinju, crkvi sv. Apolinara u Dubašnici te crkvi sv. Kuzme i Damjana u Poljicama.

Podaci iz zapisnika biskupa Davida u disertaciji su analizirani i sustavno prezentirani prema tipu liturgijske opreme redosljedom brojnosti, odnosno opsega opisa. Najveća je pažnja posvećena brojnim opisima oltara i oltarnih retable, njihovoj ikonografskoj, tipološkoj i stilskoj analizi, kao i analizi materijala izrade, autora te patronatu nad oltarima. Prema brojnosti podataka, a potpuno u duhu posttridentske obnove, slijede opisi relikvija, a zatim liturgijskog posuđa, ruha i paramenata te ostale liturgijske opreme poput svetohraništa, korskih klupa, krstionica i liturgijskih knjiga. Kao važan instrument provedbe crkvene reforme analizirane su i odredbe vizitatora što se tiču popravaka stare i nabave nove liturgijske opreme, a s posebnom su pažnjom analizirani naručitelji i donatori, među kojima se ističe figura krčkog biskupa i apostolskog nuncija u Luzernu Giovannija della Torrea (Venecija, oko 1556. – Padova, 1623.).

Usporedbom podataka iz zapisnika biskupa Davida s onima iz zapisnika apostolske vizitacije Agostina Valiera sastavljenog 1579. godine zaključuje se da su krčke crkve tijekom prvog posttridentskog stoljeća doživjele brojne promjene i obnovu liturgijske opreme. Dinamiku promjena, prvenstveno nabave novih oltara i oltarnih pala, točnije prihvaćanja novih kultova, primjerice Gospe od Ružarija i Gospe od Karmela, moguće je pak pratiti

usporedbom s podacima iz zapisnika apostolske vizitacije Ottavijana Garzadorija sastavljenog 1625. godine.

Iz niza zaključaka prezentiranih u disertaciji izdvajaju se oni o materijalu izrade te provenijenciji oltara i oltarnih retabla. Čini se da su u 17. stoljeću svi oltarni retabli u krčkim kaptolskim crkvama bili izrađeni od drva, pozlaćeni i polikromirani, moguće uz izuzetak tek kamenog ili mramornog glavnog oltara sa srebrnom palom u katedrali, što svjedoči o tadašnjem ukusu naručitelja iz mletačke periferije. Također je moguće zaključiti da je liturgijska oprema do početka 17. stoljeća poglavito bila naručivana u Veneciji, dok su se nakon ratifikacije mira u Madridu 1617. godine otočni naručitelji i donatori u znatnoj mjeri okrenuli podalpskim centrima Habsburške Monarhije. Terenskim istraživanjem utvrđeno je da je od liturgijske opreme što se navodi u Davidovu zapisniku do danas sačuvano vrlo malo, uglavnom kao posljedica barokizacije u 18. te purifikacije tijekom 19. i 20. stoljeća.

The reconstruction of the interior reported in the dissertation, and precisely the reconstruction of the liturgical furnishings of the capitular churches on the island of Krk in the first half of the XVII century, is based on the data from the descriptive records of the pastoral visitation of the Bishop of Krk, Stefano David, composed in 1685, as well as on other archival sources kept in the Diocesan Archives in Krk, in the Vatican Secret Archives, and in the National Archives in Venice. Those include the seven most significant churches in the area of the diocese of Krk from that period, in the town of Krk and in the historical island castles: Assumption of Mary Cathedral in Krk, Assumption of Mary Church in Omišalj, Church of St. John the Baptist in Baška, Assumption of Mary Church in Vrbnik, Church of St. Stephen in the castel of Dobrinj, Church of St. Apollinaris in Dubašnica, and the church of St. Cosmas and Damian in Poljice.

The data from the record composed by the Bishop David have been analysed and systematically presented in the dissertation according to the type of liturgical furnishing, number of items, and scope of description. Most attention and space has been given to the numerous descriptions of altars and retables, to their iconographic, typological and style analysis, as well as to the analysis of the material, authors and patrons of the altars. Thoroughly in the spirit of the period after the Council of Trent, the descriptions of the relics are listed according to the number of data available, and they are followed by the descriptions of liturgical vessels, vestments and paraments, as well as other liturgical furnishing like tabernacles, choir stalls and liturgical books. As an important instrument for the implementation of the church reform, the provisions of the visitators have been analysed, and they relate to the repair of old, and the procurement of new liturgical furnishing. The commissioners and donors have been analysed with particular attention: among them the figure of the Bishop of Krk, and Apostolic Nuncio in Lucerne, Giovanni della Torre (Venice, around 1556 - Padua 1623) stands out.

By comparing the data from the record written by Bishop David with those from the record of the apostolic visitation of Agostino Valier, composed in 1579, it can be concluded that the churches on the island of Krk during the first century after the Council of Trent, experienced numerous changes and renewals of the liturgical furnishing. The dynamics of changes, primarily the procurement of new altars and altarpieces, and more precisely the acceptance of new cults, e.g. Lady of the Rosary, and Lady of Mount Carmel, can be followed if compared with the data from the record of the apostolic visitation by Ottaviano Garzadori, composed in 1625.

Among a wide range of conclusions presented in this dissertation, the ones regarding materials and altar and retables provenance stand out. It seems that in the XVII century all altar retables in capitular churches on the island of Krk were made of wood, they were gilded and polychrome, with exception of stone or marble high altar with a silver altarpiece in the cathedral, which testifies the taste of the commissioners from the Venetian periphery from that period. Moreover, it can be concluded that the liturgical furnishing up to the beginning of the XVII century was mainly ordered in Venice, while after the ratification of the Treaty of Madrid in 1617 the commissioners and donors from the island turned to the subalpine centres of the Habsburg Monarchy. Field research led to the conclusion that a very limited quantity of liturgical furnishing has been preserved to date, as mentioned in David's record, and it is mainly the consequence of baroquising in the XVIII century and purification in the XIX and XX century.

14. Ključne riječi / Key words

Liturgijska oprema, oltarna pala, zapisnik pastoralne vizitacije, kaptolske crkve, renesansa,
17. stoljeće, Krk, Venecija

Liturgical furnishing, altarpiece, records of pastoral visitation, capitular churches, renaissance,
17th century, Krk, Venice

15. Popis ilustracija

POGLAVLJA OD 1 DO 7

- Sl. 1 *Unutrašnjost župne crkve u Vrbniku*, vjerojatno početak 20. st. (izvor: Fototeka Konzervatorskog odjela u Rijeci)
- Sl. 2 *Artur Schneider i Đuro Griesbach na motociklu pri obilasku terena u Dubašnici na otoku Krku*, 1933. (izvor: ĐURO VANĐURA... 1999.)
- Sl. 3 GIROLAMO DA SANTA CROCE, *Poliptih glavnog oltara – detalj modela grada Krka u rukama patrona sv. Kvirina*, 1535., Košljun, franjevačka crkva Navještenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 4 GIACOMO DA VIGNOLA CANTELLI, *Karta otoka Krka i dijela Kvarnera*, 1690. (izvor: IGOR ŽIC, *Crkveno slikarstvo...* 2006.)
- Sl. 5 *Sjedišta kaptola na otoku Krku u 17. st.* (izradio: D. Ciković)
- Sl. 6 VENECIJANSKI SLIKAR, *Zasjedanje Tridentskog sabora*, druga polovina 16. st. (izvor: https://warwick.ac.uk/fac/arts/history/students/modules/hi203/seminars/autumnwk10/uncil_of_trent.jpg, pregledano 24. siječnja 2018.)
- Sl. 7 *Početak pastoralne vizitacije župe sv. Jurja u Désertinesu biskupa Moulinsa Georgesa Jacquina (1942. – 1956.)* (izvor: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mgr_georges_jacquin.jpg, pregledano 24. siječnja 2018.)
- Sl. 8 *Prednja korica knjige vizitacijskog zapisnika biskupa Stefana Davida*, 1685., Krk, Biskupijski arhiv (snimio: D. Ciković)
- Sl. 9 *Zapisnik vizitacije relikvija u katedrali biskupa Stefana Davida*, 1685., Krk, Biskupijski arhiv (snimio: D. Ciković)
- Sl. 10 *Početak vizitacijskog zapisnika kaštela Poljica biskupa Stefana Davida*, 1685., Krk, Biskupijski arhiv (snimio: D. Ciković)

POGLAVLJE 8

Katedrala Uznesenja Marijina u Krku

- Sl. 1 *Katedralni kompleks – pogled s juga*, Krk (izvor: <http://www.visitkrk.hr/en/gallery/krk-en/>, pregledano 23. siječnja 2018.)
- Sl. 2 *Katedralni kompleks – pogled sa zapada*, Krk (izvor: http://www.krk.hr/ponuda/atrakcije/kulturno-povijesna_bastina, pregledano 23. siječnja 2018.)
- Sl. 3 *Apsida katedrale – pogled s istoka*, Krk (snimio: D. Ciković)
- Sl. 4 *Tlocrt katedralnog kompleksa*, Krk (izvor: MARIJAN BRADANOVIĆ, *Grad Krk...* 2016., arhitektonski snimak: S. Purišić, M. Lubina, B. Milković i M. Sabljak)
- Sl. 5 *Glavni brod*, Krk, katedrala Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 6 *Sjeverni brod*, Krk, katedrala Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 7 *Prezbiterij*, Krk, katedrala Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 8 *Prezbiterij*, Krk, katedrala Uznesenja Marijina (izvor: HANS FOLNESICS... 1916.)
- Sl. 9 *Skica prezbiterija*, oko 1731., Krk, katedrala Uznesenja Marijina (ASVe, Cancelleria inferiore, Doge, Giurisdizioni, Veglia, *sveznjic 233.*)
- Sl. 10 *Prijedlog rekonstrukcije glavnog oltara oko 1731. godine*, Krk, katedrala Uznesenja Marijina (rekonstrukcija: D. Ciković i R. Kerovec)
- Sl. 11 GUGLIELMO DEI GRIGI, *Glavni oltar*, između 1525. i 1530., Venecija, San Salvatore (izvor: *San Salvador – La pala d'argento...* 2011.)
- Sl. 12 *Oltar sv. Križa*, Krk, katedrala Uznesenja Marijina (izvor: Fototeka Konzervatorskog odjela u Rijeci, snimio: D. Kniewald, oko 1930.)
- Sl. 13 PAULUS KOLER, *Srebrna pala*, 1477., Krk, crkva sv. Kvirina (snimio: D. Tulić)

- Sl. 14 THOMAS GRAHAM JACKSON, *Crtež srebrne pale na oltaru sv. Križa u krčkoj katedrali*, 1885. (snimio: Ž. Bačić)
- Sl. 15 PAULUS KOLER, *Srebrna pala – detalj lijevog gornjeg niza svetaca*, 1477., Krk, crkva sv. Kvirina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 16 PAULUS KOLER, *Srebrna pala – sv. Juraj*, 1477., Krk, crkva sv. Kvirina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 17 THOMAS GRAHAM JACKSON, *Crtež sv. Jurja sa srebrne pale na oltaru sv. Križa u krčkoj katedrali*, 1885. (snimio: Ž. Bačić)
- Sl. 18 *Prezbiterij s glavnim oltarom, Palom d'Oro i ciborijem*, Venecija, San Marco (izvor: PETER HUMFREY, *The Altarpiece...* 1993.)
- Sl. 19 *Srebrna pala glavnog oltara katedrale San Pietro di Castello u sekundarnoj funkciji antependija*, Venecija, San Marco (snimio: D. Tulić)
- Sl. 20 *Glavni brod i prezbiterij s glavnim oltarom, ciborijem i palom feriale*, Grado, bazilika sv. Eufemije (izvor: HANS FOLNESICS... 1916.)
- Sl. 21 *Krsni zdenac s grbom biskupa Pietra Bemba*, 1565., Krk, katedrala Uznesenja Marijina (snimio: M. Klemenčič)
- Sl. 22 *Oltar Tijela Kristova*, Krk, katedrala Uznesenja Marijina (snimio: Đ. Griesbach, 1933.)
- Sl. 23 PARIS BORDONE, *Mrtvi Krist s trima anđelima*, oko 1552., Krk, kapela Srca Isusova (snimio: D. Tulić)
- Sl. 24 PARIS BORDONE, *Mrtvi Krist s trima anđelima – detalj središnjeg anđela*, oko 1552., Krk, kapela Srca Isusova (snimio: D. Tulić)
- Sl. 25 *Kapela Rođenja Blažene Djevice Marije*, Krk, katedrala Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 26 BALDASSARE D'ANNA, *Rođenje Marijino sa svecima*, sredina 17. st., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Tulić)

- Sl. 27 ANDREA VICENTINO, *Gospa od Ružarija*, 1603. – 1607., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Tulić)
- Sl. 28 *Kapela Srca Isusova (izvorno posvećena Gospi od Ružarija)*, Krk, katedrala Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 29 ANDREA VICENTINO, *Gospa od Ružarija – detalj vladara*, 1603. – 1607., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Tulić)
- Sl. 30 ANDREA VICENTINO, *Gospa od Ružarija – detalj scene bičevanja Krista*, 1603. – 1607., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Tulić)
- Sl. 31 ANDREA VICENTINO, *Bogorodica s Djetetom, sv. Gaudencijem, sv. Nikolom i donatorima*, 1614., Osor, glavni oltar katedrale (snimio: D. Tulić)
- Sl. 32 *Kapela sv. Barbare (izvorno posvećena Bezgrješnom začecu Blažene Djevice Marije)*, oko 1450., Krk, katedrala Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 33 ANDREA DA MURANO, *Bogorodica s Djetetom*, treća četvrtina 15. st., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Krizmanić)
- Sl. 34 ANDREA DA MURANO, *Bogorodica s Djetetom*, treća četvrtina 15. st., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Krizmanić)
- Sl. 35 ANDREA DA MURANO, *Poliptih glavnog oltara – detalj Bogorodice s Djetetom*, 1470. – 1490., Pula, franjevačka crkva sv. Franje Asiškog (snimio: D. Tulić)
- Sl. 36 ANDREA DA MURANO, *Poliptih glavnog oltara*, 1470. – 1490., Pula, franjevačka crkva sv. Franje Asiškog (snimio: D. Tulić)
- Sl. 37 *Crkva sv. Kvirina*, kraj 12. st., Krk (snimio: D. Ciković)
- Sl. 38 *Crkva sv. Kvirina*, kraj 12. st., Krk (izvor: HANS FOLNESICS... 1916.)
- Sl. 39 ANDREA DA MURANO (?), *Sv. Kvirin Sisački*, treća četvrtina 15. st. (?), Krk, crkva sv. Kvirina (snimio: D. Ciković)

- Sl. 40 ANDREA DA MURANO (?), *Sv. Kvirin Sisački – detalj*, treća četvrtina 15. st. (?),
Krk, crkva sv. Kvirina (snimio: D. Ciković)
- Sl. 41 ANDREA DA MURANO, *Poliptih glavnog oltara – detalj*, 1470. – 1490., Pula,
franjevačka crkva sv. Franje Asiškog (snimio: D. Tulić)
- Sl. 42 ANDREA DA MURANO, *Poliptih glavnog oltara – detalj*, 1470. – 1490., Pula,
franjevačka crkva sv. Franje Asiškog (snimio: D. Tulić)
- Sl. 43 ANDREA DA MURANO, *Poliptih glavnog oltara – detalj*, 1470. – 1490., Pula,
franjevačka crkva sv. Franje Asiškog (snimio: D. Tulić)
- Sl. 44 *Proslava blagdana sv. Kvirina*, Krk, Trg Sv. Kvirina (izvor: LAURO GIORGOLO,
Veglia ed... 1997.)
- Sl. 45 MAJSTOR IZ FRANJINE RADIONICE, *Nadgrobna ploča arhiprezbitera Antuna
Schinelle*, 1494., Krk, katedrala Uznesenja Marijina (izvor: MARIJAN BRADANOVIĆ,
Još jednom... 2016., snimio: J. Kliska)
- Sl. 46 *Raspelo s kipovima Marije i sv. Ivana Evanđelista*, 1370., Krk, crkva sv. Kvirina
(snimio: D. Ciković)
- Sl. 47 *Raspelo*, prva polovina 14. st., Krk, crkva sv. Kvirina (snimio: D. Ciković)
- Sl. 48 *Bista-relikvijar sv. Kordule*, do 1625., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D.
Ciković)
- Sl. 49 *Bista-relikvijar mučenika Tebanske legije*, do 1625., Krk, gornja sakristija katedrale
(snimio: D. Ciković)
- Sl. 50 *Bista-relikvijar sv. Kvirina*, do 1625., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Tulić)
- Sl. 51 JUŽNONJEMAČKI MAJSTOR, *Piksida-relikvijar sv. Kvirina*, oko 1604., Krk, riznica
katedrale (snimio: D. Tulić)
- Sl. 52 *Piksida*, kraj 16. ili početak 17. st., München, isusovačka crkva sv. Mihovila arkandela
(izvor: LEOPOLD GMELIN, *Alte Handzeichnungen...* 1888.)

- Sl. 53 JUŽNONJEMAČKI MAJSTOR, *Piksida-relikvijar sv. Kvirina – detalj*, oko 1604.,
Krk, riznica katedrale (snimio: D. Tulić)
- Sl. 54 *Relikvija potkoljenice sv. Kvirina*, oko 1604., Krk, riznica katedrale (snimio: D. Tulić)
- Sl. 55 *Relikvijar*, 17. st. (?), Krk, riznica katedrale (snimio: D. Ciković)
- Sl. 56 *Relikvijar*, 19. st. (?), Krk, riznica katedrale (snimio: D. Ciković)

Kaptolska crkva Uznesenja Marijina u Omišlju

- Sl. 1 *Župna crkva Uznesenja Marijina*, Omišalj (snimio: D. Tulić)
- Sl. 2 *Župna crkva Uznesenja Marijina – glavni brod i prezbiterij*, Omišalj (snimio: D. Tulić)
- Sl. 3 *Glavni oltar*, Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (izvor: *Mitteilungen der K. K...*
1913.)
- Sl. 4 *Glavni oltar*, Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 5 *Glavni oltar s otvorenim središnjim i bočnim vratnicama*, Omišalj, župna crkva
Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 6 *Glavni oltar s označenim fazama izrade reljefa*, Omišalj, župna crkva Uznesenja
Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 7 DRVOREZBAR IZ KRUGA PAOLA CAMPSE, *Vratnice retable glavnog oltara*
(*izvorno ploče propovjedaonice*), prva polovina 16. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja
Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 8 DRVOREZBAR IZ KRUGA PAOLA CAMPSE, *Lijeva vratnica retable glavnog oltara*
(*izvorno ploča propovjedaonice*), prva polovina 16. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja
Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 9 DRVOREZBAR IZ KRUGA PAOLA CAMPSE, *Desna vratnica retable glavnog oltara*
(*izvorno ploča propovjedaonice*), prva polovina 16. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja
Marijina (snimio: D. Tulić)

- Sl. 10 *Prijedlog rekonstrukcije renesansne propovjedaonice* (rekonstrukcija: D. Ciković i R. Kerovec)
- Sl. 11 *Renesansna propovjedaonica*, Piran, franjevačka crkva sv. Franje Asiškog (snimio: D. Ciković)
- Sl. 12 *Reljef s prikazom sv. Marka Evanđelista*, 1491. – 1494., Venecija, Gallerie dell'Accademia (snimio: D. Tulić)
- Sl. 13 *Reljef s prikazom sv. Luke Evanđelista*, 1491. – 1494., Venecija, Gallerie dell'Accademia (snimio: D. Tulić)
- Sl. 14 *Reljef s prikazom sv. Marka i Luke Evanđelista*, prva polovina 16. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: Đ. Griesbach, 1933.)
- Sl. 15 *Reljef s prikazom sv. Mateja Evanđelista*, 1491. – 1494., Venecija, Gallerie dell'Accademia (snimio: D. Tulić)
- Sl. 16 *Reljef s prikazom sv. Ivana Evanđelista*, 1491. – 1494., Venecija, Gallerie dell'Accademia (snimio: D. Tulić)
- Sl. 17 *Reljef s prikazom sv. Mateja i Ivana Evanđelista*, prva polovina 16. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 18 *Reljef s prikazom sv. Marka Evanđelista*, 1491. – 1494., Venecija, Gallerie dell'Accademia (snimio: D. Tulić)
- Sl. 19 *Reljef s prikazom sv. Ivana Evanđelista – detalj*, prva polovina 16. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 20 *DRVOREZBAR IZ KRUGA PAOLA CAMPSE, Poliptih glavnog oltara*, prva polovina 16. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 21 *Poliptih glavnog oltara – detalj svetohraništa*, prva polovina 16. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)

- Sl. 22 *Poliptih glavnog oltara – detalj Bogorodice*, prva polovina 16. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 23 *Poliptih glavnog oltara – detalj sv. Jeronima*, prva polovina 16. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 24 *Poliptih glavnog oltara – detalj središnjeg polja*, prva polovina 16. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 25 *Poliptih glavnog oltara – detalj dvaju desnih polja*, prva polovina 16. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 26 *Desna baza oltarnog retabla glavnog oltara*, kraj 16. ili početak 17. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 27 *Slika na unutrašnjosti središnjih vratnica glavnog oltara s prikazom arkandela Gabrijela i sv. Jelene*, kraj 16. ili početak 17. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 28 *Figure sv. Sebastijana i sv. Fabijana na lijevim vratnicama glavnog oltara*, početak 17. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 29 *Figure Marije i sv. Elizabete na glavnom oltaru*, kraj 16. ili početak 17. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 30 JACOBELLO DEL FIORE, *Triptih sv. Ivana Evanđelista na sekundarnoj poziciji u južnoj apsidi*, prvo desetljeće 15. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 31 JACOBELLO DEL FIORE, *Triptih sv. Ivana Evanđelista*, prvo desetljeće 15. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 32 JACOBELLO DEL FIORE, *Triptih sv. Ivana Evanđelista*, prvo desetljeće 15. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (izvor: Fototeka Konzervatorskog odjela u Rijeci, snimio: B. Fučić, 1947.)

Sl. 33 JACOBELLO DEL FIORE, *Triptih sv. Ivana Evanđelista – detalj s prikazom sv. Ivana Krstitelja*, prvo desetljeće 15. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)

Sl. 34 JACOBELLO DEL FIORE, *Triptih sv. Ivana Evanđelista – detalj s prikazom Samopokajanja sv. Ivana*, prvo desetljeće 15. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)

Kaptolska crkva Sv. Ivana Krstitelja u Baški

Sl. 1 *Srednjovjekovni kaštel sa starom župnom crkvom sv. Ivana Krstitelja na uzvisini i kasnije naselje uz more s novom župnom crkvom Presvetog Trojstva*, Baška (snimio: D. Ciković)

Sl. 2 *Stara župna crkva sv. Ivana Krstitelja*, Baška (snimio: D. Ciković)

Sl. 3 *Stara župna crkva sv. Ivana Krstitelja – brod i prezbiterij*, Baška (snimio: D. Ciković)

Sl. 4 JUAN BOSCHETUS, *Bogorodica s Djetetom i svecima*, oko 1517., oltar sv. Ivana Krstitelja, župna crkva Presvetog Trojstva, Baška (izvor: *Tizian, Tintoretto, Veronese...* 2011., snimio: D. Krizmanić)

Sl. 5 *Posljednja večera*, druga četvrtina 17. st., oltar Srca Isusova, župna crkva Presvetog Trojstva, Baška (izvor: IGOR ŽIC, *Crkveno slikarstvo...* 2006., snimio: Ž. Černelić)

Sl. 6 *Posljednja večera*, druga četvrtina 17. st., prezbiterij župne crkve Presvetog Trojstva, Baška (snimio: I. Braut, nakon restauracije 2009.)

Kaptolska crkva Uznesenja Marijina u Vrbniku

Sl. 1 *Župna crkva Uznesenja Marijina*, Vrbnik (snimio: D. Ciković)

Sl. 2 *Župna crkva Uznesenja Marijina – brod i prezbiterij*, Vrbnik (snimio: I. Braut)

- Sl. 3 *Glavni oltar*, oko 1600. i oko 1652., Vrbnik, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: Đ. Griesbach, 1933.)
- Sl. 4 *Glavni oltar*, oko 1600. i oko 1652., Vrbnik, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 5 *Grafički prikaz glavnog oltara s označenim konstrukcijskim dijelovima arhitekture* (izvor: NEVENA KRSTULOVIĆ, *Glavni oltar...* 2015., izradila: N. Krstulović)
- Sl. 6 *Detalj glavnog oltara prije i tijekom restauracije* (izvor: NEVENA KRSTULOVIĆ, *Glavni oltar...* 2015., snimili: J. Kliska i N. Vasić)
- Sl. 7 *Pala glavnog oltara*, 1599., Vrbnik, župna crkva Uznesenja Marijina (izvor: IGOR ŽIC, *Crkveno slikarstvo...* 2006, snimio: Ž. Černelić)
- Sl. 8 *Tlocrt župne crkve Uznesenja Marijina*, Vrbnik (izvor: MARIJAN BRADANOVIĆ, *Vrbnik...* 2015., arhitektonski snimak: I. Huić i B. Milković)
- Sl. 9 SERAFIN SCHÖN, *Gospa od Karmela sa svecima*, 1642., Vrbnik, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 10 *Oltar Gospe od Ružarija*, 1609. – 1617., Vrbnik, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 11 *Pala oltara Gospe od Ružarija*, 1609. – 1617., Vrbnik, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: Đ. Griesbach, 1933.)

Kaptolska crkva Sv. Stjepana u Dobrinju

- Sl. 1 *Župna crkva sv. Stjepana*, Dobrinj (izvor: <http://www.visitkrk.hr/gallery/zupna-crkva-sv-stjepana-i-zvonik/>, pregledano 21. siječnja 2018.)
- Sl. 2 *Župna crkva sv. Stjepana – pročelje*, Dobrinj (snimio: D. Ciković)
- Sl. 3 *Župna crkva sv. Stjepana – glavni brod i prezbiterij*, Dobrinj (snimio: D. Ciković)

- Sl. 4 *Pala glavnog oltara*, 1602., Dobrinj, Župna crkva sv. Stjepana, (snimio: Đ. Griesbach, 1933.)
- Sl. 5 *Glavni oltar*, Dobrinj, Župna crkva sv. Stjepana, (snimio: D. Ciković)
- Sl. 6 ANDREA DA MURANO, *Bogorodica s Djetetom*, posljednja četvrtina 15. st., Dobrinj, Sakralna zbirka (snimio: D. Ciković)
- Sl. 7 ANDREA DA MURANO, *Bogorodica s Djetetom*, privatna zbirka (izvor: <https://www.dorotheum.com/en/auctions/current-auctions/kataloge/list-lots-detail/auktion/12759-old-master-paintings/lotID/207/lot/2282387-andrea-da-murano.html>, pregledano 22. siječnja 2018.)
- Sl. 8 ANDREA DA MURANO, *Bogorodica s Djetetom – detalj*, posljednja četvrtina 15. st., Dobrinj, Sakralna zbirka (snimio: D. Ciković)
- Sl. 9 ANDREA DA MURANO, *Bogorodica s Djetetom – detalj*, posljednja četvrtina 15. st., Dobrinj, Sakralna zbirka (snimio: D. Ciković)
- Sl. 10 ANDREA DA MURANO, *Bogorodica s Djetetom*, posljednja četvrtina 15. st., Dobrinj, Sakralna zbirka (snimio: D. Ciković)
- Sl. 11 ANDREA DA MURANO, *Bogorodica s Djetetom*, 147?., Cres, Sakralna zbirka franjevačkog samostana (snimio: Ž. Bačić)
- Sl. 12 ANDREA DA MURANO, *Bogorodica s Djetetom*, Vrbnik, Sakralna zbirka (snimio: D. Krizmanić)
- Sl. 13 ANDREA DA MURANO, *Poliptih glavnog oltara – detalj Bogorodice s Djetetom*, Pula, Crkva sv. Franje (snimio: D. Tulić)
- Sl. 14 ANDREA DA MURANO, *Bogorodica s Djetetom*, Šijana, Crkva Gospe od Milosti (snimio: Ž. Bačić)
- Sl. 15 ANDREA DA MURANO, *Bogorodica s Djetetom*, treća četvrtina 15. st., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Krizmanić)

- Sl. 16 ANDREA DA MURANO, *Sv. Stjepan*, posljednja četvrtina 15. st., Dobrinj, Sakralna zbirka (snimio: D. Ciković)
- Sl. 17 ANDREA DA MURANO, *Sv. Stjepan – detalj*, posljednja četvrtina 15. st., Dobrinj, Sakralna zbirka (snimio: D. Ciković)
- Sl. 18 ANDREA DA MURANO, *Sv. Stjepan – detalj*, posljednja četvrtina 15. st., Dobrinj, Sakralna zbirka (snimio: D. Ciković)
- Sl. 19 *Sv. Ivan Nepomuk* (?), 18. st. (?), Dobrinj, Sakralna zbirka (snimio: D. Ciković)
- Sl. 20 ANDREA DA MURANO, *Poliptih glavnog oltara*, Pula, Crkva sv. Franje (snimio: D. Tulić)
- Sl. 21 ANDREA DA MURANO, *Bogorodica s Djetetom*, privatna zbirka (izvor: <http://www.veneziacinquecento.it/Notizie/Archivio/maggio2004/news224.htm>, pregledano 22. siječnja 2018.)

Kaptolska crkva Sv. Apolinara u Dubašnici

- Sl. 1 *Zvonik stare župne crkve sv. Apolinara*, Dubašnica (snimio: D. Ciković)
- Sl. 2 GIROLAMO I FRANCESCO DA SANTA CROCE, *Poliptih glavnog oltara – prikaz sv. Apolinara*, oko 1556., Porat, franjevačka crkva sv. Marije Magdalene (snimio: D. Tulić)
- Sl. 3 GIROLAMO I FRANCESCO DA SANTA CROCE, *Poliptih glavnog oltara – detalj stare župne crkve i naselja*, oko 1556., Porat, franjevačka crkva sv. Marije Magdalene (snimio: D. Tulić)
- Sl. 4 *Nova župna crkva sv. Apolinara*, Dubašnica (snimio: D. Ciković)

Kaptolska crkva Sv. Kuzme i Damjana u Poljicama

- Sl. 1 *Župna crkva sv. Kuzme i Damjana*, Poljica (snimio: D. Ciković)
- Sl. 2 *Župna crkva sv. Kuzme i Damjana*, Poljica (snimio: D. Ciković)

- Sl. 3 *Župna crkva sv. Kuzme i Damjana – brod i prezbiterij*, Poljica (snimio: D. Tulić)
- Sl. 4 *Župna crkva sv. Kuzme i Damjana – prezbiterij*, Poljica (snimio: D. Tulić)
- Sl. 5 *Bogorodica s Djetetom, sv. Kuzmom i Damjanom te sv. Karlom Boromejskim*, 1620., Poljica, župna crkva sv. Kuzme i Damjana (snimio: D. Tulić)
- Sl. 6 *Oltar nepoznatog titulara*, prva polovina 17. st., Poljica, župna crkva sv. Kuzme i Damjana (snimio: D. Tulić)
- Sl. 7 *Oltar sv. Ivana Evanđelista*, do 1633., Poljica, župna crkva sv. Kuzme i Damjana (snimio: D. Tulić)
- Sl. 8 *Oltar sv. Ivana Evanđelista*, do 1633., Poljica, župna crkva sv. Kuzme i Damjana (snimio: D. Tulić)
- Sl. 9 *Pala oltara sv. Ivana Evanđelista*, Poljica, župna crkva sv. Kuzme i Damjana (snimio: D. Tulić)
- Sl. 10 *Oltar Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije*, druga četvrtina 17. st., Krk, crkva benediktinki sv. Marije Anđeoske (snimio: D. Tulić)
- Sl. 11 *Oltar sv. Križa*, druga četvrtina 17. st., Krk, crkva benediktinki sv. Marije Anđeoske (snimio: D. Tulić)
- Sl. 12 *Bogorodica s Djetetom*, kraj 15. ili prva polovina 16. st. (?), Poljica, župna crkva sv. Kuzme i Damjana (snimio: D. Tulić)

POGLAVLJE 9

Relikvije

- Sl. 1 *Relikvijar družice sv. Uršule*, prva polovina 15. st., Dobrinj, Sakralna zbirka (izvor: *Czriquenicza 1412... 2012.*, snimio: J. Kliska)
- Sl. 2 *Relikvijar sv. Tome Akvinskog*, prva polovina 15. st. (?), Vrbnik, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: Đ. Griesbach, 1933.)

Liturgijsko posuđe

- Sl. 1 VENECIJANSKA RADIONICA, *Komplet oltarnih svijećnjaka*, 1623. – 1640., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Ciković)
- Sl. 2 VENECIJANSKA RADIONICA, *Oltarno raspelo*, 1681., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Ciković)
- Sl. 3 *Par oltarnih svijećnjaka*, 17. ili 18. st., Vrbnik, sakristija župne crkve Uznesenja Marijina (snimio: D. Krizmanić)
- Sl. 4 VENECIJANSKA RADIONICA, *Viseći svijećnjak*, 1657., Krk, crkva sv. Kvirina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 5 RADIONICA ALBERO D'ORO, *Ophodno raspelo*, kraj 16. ili početak 17. st., Vrbnik, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Krizmanić)
- Sl. 6 *Ophodno raspelo*, 15.-17. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 7 *Ophodno raspelo*, 14.-18. st., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Tulić)
- Sl. 8 *Ophodno raspelo – detalj Pantokratora*, 14. st., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Tulić)

- Sl. 9 *Ophodno raspelo – detalj jabuke*, prva polovina 16. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (snimio: D. Tulić)
- Sl. 10 RADIONICA ORSO, *Kalež – detalj baze*, 17. st., Krk, sakristija katedrale (snimio: D. Ciković)
- Sl. 11 RADIONICA ORSO, *Kalež*, 17. st., Krk, sakristija katedrale (snimio: D. Ciković)
- Sl. 12 RADIONICA ORSO, *Kalež*, 1596., Krk, sakristija katedrale (snimio: D. Ciković)
- Sl. 13 VENECIJANSKA RADIONICA, *Kalež*, 17. st., Dubašnica, sakristija župne crkve sv. Apolinara (snimio: D. Tulić)
- Sl. 14 VENECIJANSKA RADIONICA, *Kalež*, 17. st., Dubašnica, sakristija župne crkve sv. Apolinara (snimio: D. Tulić)
- Sl. 15 *Kutijica za pohranu svetih ulja*, 16. st., Dobrinj, Sakralna zbirka (snimio: D. Ciković)
- Sl. 16 *Četiri srebrne ploče*, 16. st., Krk, katedrala Uznesenja Marijina (snimio: D. Ciković)
- Sl. 17 *Ophodno raspelo – stauroteka*, 1471., Krk, katedrala Uznesenja Marijina (snimio: D. Ciković)

Liturgijsko ruho

- Sl. 1 *Fragment veza s kazule ili pluvijala*, početak 16. st., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Ciković)
- Sl. 2 *Fragment veza s kazule ili pluvijala - detalj*, početak 16. st., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Ciković)
- Sl. 3 VENECIJANSKA RADIONICA, *Pluvijal*, druga polovina 16. st., Omišalj, župna crkva Uznesenja Marijina (izvor: SILVIJA BANIĆ, *Damast s...* 2014., snimio: D. Krizmanić)
- Sl. 4 VENECIJANSKA RADIONICA PREMA NACRTU PAOLA VENEZIANA, *Antependij*, London, Victoria and Albert Museum (izvor:

<http://collections.vam.ac.uk/item/O118420/the-veglia-altar-frontal-altar-frontal-paolo-veneziano/> © Victoria and Albert Museum, London)

- Sl. 5 VENECIJANSKA RADIONICA, *Antependij*, sedmo ili osmo desetljeće 14. st., Dobrinj, župna crkva sv. Stjepana (snimio: D. Krizmanić)
- Sl. 6 LOMBARDSKA RADIONICA, *Antependij*, oko 1600., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Tulić)
- Sl. 7 LOMBARDSKA RADIONICA, *Gremijal*, oko 1600., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Ciković)
- Sl. 8 LUKEŠKA RADIONICA (?), *Antependij*, sredina 17. st., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Ciković)
- Sl. 9 LUKEŠKA RADIONICA (?), *Antependij – detalj*, sredina 17. st., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Ciković)
- Sl. 10 VENECIJANSKA RADIONICA, *Antependij – detalj grba obitelji Malagiggi*, 1598. – 1600., Krk, gornja sakristija katedrale (snimio: D. Ciković)

Ostala liturgijska oprema

- Sl. 1 *Prvi vrbnički misal – korice prednje strane*, 1456., Vrbnik, župni stan (snimio: D. Krizmanić)
- Sl. 2 *Prvi vrbnički misal – detalj s prikazom Oplakivanja Krista*, 1456., Vrbnik, župni stan (snimio: D. Krizmanić)
- Sl. 3 VENECIJANSKA RADIONICA (?), *Zvono*, 1515., Krk, zvonik katedrale (snimio: D. Ciković)
- Sl. 4 VENECIJANSKA RADIONICA (?), *Zvono – detalj*, 1515., Krk, zvonik katedrale (snimio: D. Ciković)

Sl. 5 VENECIJANSKA RADIONICA (?), *Zvono – detalj*, 1515., Krk, zvonik katedrale
(snimio: D. Ciković)

Sl. 6 VENECIJANSKA RADIONICA (?), *Zvono – detalj*, 1515., Krk, zvonik katedrale
(snimio: D. Ciković)

Biskup Giovanni della Torre (1589. – 1623.)

Sl. 1 *Kripta katedrale*, Padova (snimio: D. Ciković)

Sl. 2 *Portret biskupa Giovannija della Torrea*, 1606., Padova, Musei Civici agli Eremitani – Museo d'Arte Medievale e Moderna (ljubaznošću: Comune di Padova – Assessorato alla Cultura)

Sl. 3 HANS VON AACHEN, *Portret vojvode Vilima V.*, oko 1589/90., Landshut, Burg Trausnitz, Bayerische Verwaltung der staatlichen Schlösser, Gärten und Seen (izvor: *Rom in Bayern...* 1997.)

Sl. 4 CESARE VECELLIO (?), *Portret nadbiskupa Minuccia Minuccija*, 1604., Serravalle (Vittorio Veneto), Palazzo Minucci De Carlo – Fondazione Minuccio Minucci(izvor: *I Minucci...* 2000.)

Sl. 5 *Crtež portreta biskupa Coriolana Garzadorija*, 1605., Vicenza, Biblioteca Civica Bertoliana (ljubaznošću: Biblioteca civica Bertoliana di Vicenza)

Sl. 6 *Ilustracija manuskripta „Helvetiae descriptio...“*, 1607., London, The British Library (izvor: DANIEL JENNY-SQUEDER... 1952.)

16. Životopis

Rođen u Rijeci 15. studenog 1982. godine. Osnovnu školu i opću gimnaziju pohađao u Krku. Godine 2004. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci upisao dvopredmetni diplomski studij Povijest i Povijest umjetnosti. Diplomirao 2011. godine s temom *Srebrna pozlaćena pala iz krčke katedrale*, mentorica prof. dr. sc. Nina Kudiš. Godine 2012. na Sveučilištu u Zadru upisao Poslijediplomski doktorski studij Humanističke znanosti, usmjerenje Povijest umjetnosti/Znanost o umjetnosti.

Od ljetnog semestra akademske godine 2011/2012. do danas u naslovnom suradničkom zvanju asistenta pri Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Rijeci. Sudjelovao u održavanju nastave i seminara iz obveznih kolegija Umjetnost 15. i 16. stoljeća u Hrvatskoj i Umjetnost baroka te izbornih kolegija Liturgika i povijest umjetnosti i Teme iz sakralne umjetnosti otoka Krka, nositelja prof. dr. sc. Nine Kudiš i doc. dr. sc. Damira Tulića. Od akademske godine 2015./2016. zaposlen kao asistent na Akademiji primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci. Sudjelovao u održavanju nastave i seminara iz obveznih kolegija Povijest umjetnosti starog vijeka, Povijest umjetnosti srednjeg vijeka, Povijest renesansne umjetnosti i Povijest barokne umjetnosti.

Od 2012. godine do danas suradnik na pet znanstvenih projekata nositelja prof. dr. sc. Nine Kudiš i doc. dr. sc. Damira Tulića: Slikarstvo i skulptura u Istri i Hrvatskom primorju od 16. do 18. stoljeća (2012-2013.), Sedam stoljeća augustinskog samostana u Rijeci (2013-2017.), Umjetnička baština srednjeg i ranog novog vijeka u Rijeci, na Kvarneru i u Istri (2015-2018.), Mramor, pigmenti, zlato i svila: luksuzne umjetnine barokne Rijeke (2016-2017.) i ET TIBI DABO: naručitelji i donatori umjetnina u Istri, Hrvatskom primorju i sjevernoj Dalmaciji od 1300. do 1800. (2017-2021).

U dva navrata, 2016. i 2017. godine, stipendist *École française de Rome*, a 2016. godine zajedno s Ivom Jazbec Tomaić dobitnik akademske nagrade *United Kingdom Association of Alumni and Friends of Croatian Universities*. Dobitnik Zahvalnice Sveučilišta u Rijeci za

ostvarena postignuća u 2016. godini, Nagrade za nastavnu izvrsnost Sveučilišta u Rijeci u akademskoj godini 2016./2017. te Zahvalnice Sveučilišta u Rijeci za doprinos u provođenju postupka periodičkog vrednovanja znanstvenih istraživanja u 2017. godini.

Sudjelovao na 12 znanstvenih i stručnih skupova, od čega 4 međunarodna, i objavio 15 znanstvenih i stručnih radova, od čega 4 u stranim ili hrvatskim časopisima s međunarodnom recenzijom. Član organizacijskog odbora znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem *Sedam stoljeća augustinskog samostana u Rijeci*, održanog od 22. do 24. listopada 2015. godine. Od 2013. godine član uredništva *Krčkog zbornika*. Održao niz stručnih predavanja, uključujući terenske nastave Odsjeka za povijest umjetnosti Sveučilišta u Rijeci, Odsjeka za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu te Odsjeka za povijest umjetnosti Sveučilišta u Ljubljani. Cjeloviti pregled akademske djelatnosti s potpunim popisom radova dostupan je na profilu djelatnika Sveučilišta u Rijeci URL: <https://portal.uniri.hr/Portfelj/Index/2485>.

Odabrani radovi:

- L'eredita artistica del Medioevo nei documenti d'archivio della prima eta moderna: alcuni esempi quarnerini e istriani, u: *Mélanges de l'École française de Rome - Moyen Âge*, 129/1, 2017.
- New Documents Concerning the "Pala d'argento" of the Euphrasian Basilica, u: *Istria in the Modern Period - Monographs and Catalogues, Archeological Museum of Istria*, 30, 2017.
- Antependij i gremijal biskupa Giovannija della Torrea (1589. – 1623.) u katedrali Uznesenja Marijina u Krku, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 40, 2016. (u suautorstvu s Ivom Jazbec Tomaić)
- Reliquiario di San Quirino presso la Cattedrale di Veglia (Krk): donazione del duca Guglielmo V di Baviera al vescovo Giovanni della Torre, u: *Zbornik za umetnostno zgodovino (Nova vrsta)*, LI, 2015.

- The Church of St Lawrence Outside the Town Walls of Krk, u: *Hortus Artium Medievalium*
- *Journal of the International Research Center for Late Antiquity and Middle Ages*, 19, 2013.
(u suautorstvu s Marijanom Bradanovićem)

Odabrana sudjelovanja na znanstvenim skupovima:

- Poliptih Paola Campse iz Baške i njegov naručitelj, *Umjetnine, naručitelji i donatori - Prvi skup znanstvenog projekta ET TIBI DABO*, Rijeka, 17. studenog 2017.
- „Protocollum Conventus Fluminensis Ordinis Eremitarum Sancti Patris Augustini“: arhivski podaci o liturgijskoj opremi crkve Sv. Jeronima u Rijeci, *Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem „Sedam stoljeća augustinskog samostana u Rijeci“*, Rijeka, 23. listopada 2015.
- Medieval Artistic Heritage in Early Modern Documents: Selected Examples from the Kvarner Region and Istria, *Atelier doctoral „Les sources pour l’histoire de l’Adriatique orientale (IVe-XVe siècle) - Textes, archives, archéologie“*, Omišalj, 19. lipnja 2015.
- Tradicija opremanja oltara u jadranskom bazenu: srebrne pale iz Krka i Poreča u svjetlu novih arhivskih istraživanja, *XIV. Dani Cvita Fiskovića „Razmjena umjetničkih iskustava u jadranskom bazenu“*, Orebić – Korčula, 2. listopada 2014.
- The Monastic Church of St Lawrence Outside the City Walls of Krk, *IRCLAMA’s 19th International Scientific Symposium “Island Monasticism from the 4th to the 11th Century”*, Osor, 25. svibnja 2012. (u suautorstvu s Marijanom Bradanovićem)